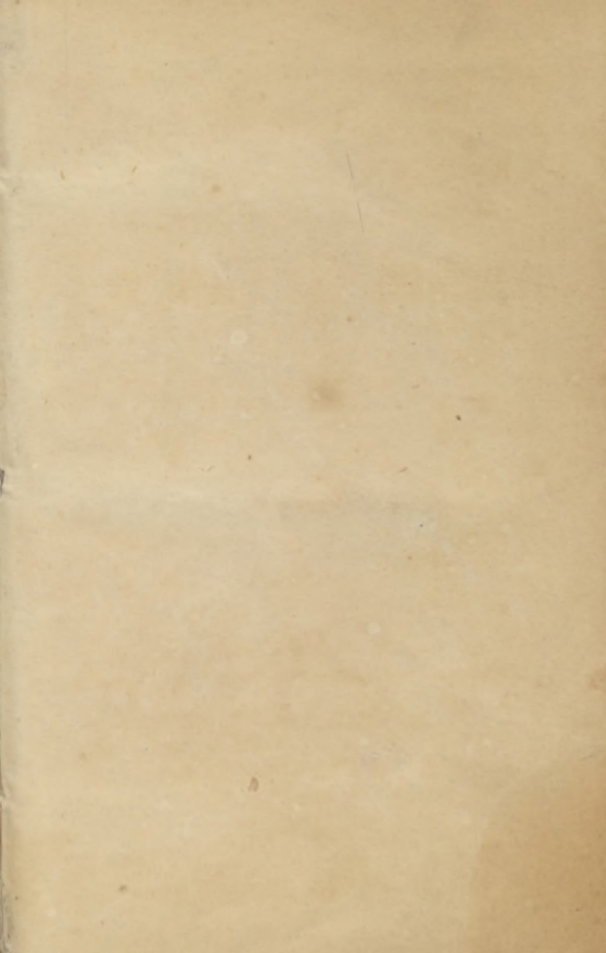

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 265.

J

S. Mauer.

System der Moral

H. Gersdorff hat besetzt

A. A. Jellinek

Beipzig, 1898

كتاب
الهداية الى فرائض القلوب

System der Moral

von

R. Bechaji bar Josef;

nach der von Jehuda Ibn-Tibbon aus
dem Arabischen gefertigten Uebersetzung nebst
einem kurzen Kommentar herausgegeben.

Mit einer Einleitung und Fragmenten der
Josef Kimchischen Uebersetzung vermehrt

von

Ad. Jellinek.

Leipzig, 1846.

1117808

ספר

תורת חובות הלבבות

חברו בלשון ערכי הרב הגדול החסיד

רבינו בחיי הדיין ספרדי בר יוסף ז"ל.

וחעתיקו ללשון עברי החכם

רבי יהודה אבן תבון ספרד ז"ל.

הוגה בעיון גמרץ ונדפס מחדש עם פי' קצר ומספיק
לבאור המלות והבנת הענין. ונוסף בו קצת מהעתקת
הרב הגדול רבינו יוסף קמחי ז"ל הנמצא בכ"י ישן נושן.

S. Mauer

Torat Chobot ha-Lebabot.

לייפציג

1846. דפוס האלון פ. א. בראקהויז

Einleitung.

Vorbemerkung.

Der ehrenwerthe Herausgeber des ספר חובות הלבבות, חורר הרה חובות הלבבות, Hr. J. Benjacob, ein auf dem Felde jüdischer Bibliographie und hebräischer Poesie ausgezeichnete Gelehrter, hat mich bei der neuen Herausgabe dieses Buches um eine Einleitung in dasselbe ersucht. Ich komme diesem Ansuchen mit um so größerm Vergnügen nach, obwohl die Quellen über Bechaji bar Josef sehr spärlich fließen, als ich dadurch Gelegenheit finde, einige Fragmente der eleganten Uebersetzung Josef Kimchi's zu veröffentlichen. Wolf (Bibliotheca hebraea, I. p. 235), De Rossi (historisches Wörterbuch s. v. Bechaji), Zunz (Additamenta ad catal. codd. hebr. biblioth. Sen. civit. Lips. p. 318), und der Letzte, der über Bechaji geschrieben, Dr. Sachs (die religiöse Poesie der Juden in Spanien, S. 273 ff.) haben nur

Weniges über den Verfasser dieses trefflichen Buches berichtet. Mir stehen auch nicht reichere oder bisher unbekannte Quellen zu Gebote, und wenn ich es dennoch unternehme, diese Einleitung niederzuschreiben, so sind mehr Combination und culturhistorisches Interesse meine Führer. Der letztere Gesichtspunkt veranlaßt mich zur Erörterung folgender sechs Momente:

- I. Bechaji und seine Zeit.
- II. Die ethische Literatur vor Bechaji.
- III. Bechaji's Werk.
- IV. Die hebräischen Uebersetzungen dieses Werkes.
- V. Fragmente der Josef Kimchi'schen Uebersetzung.
- VI. Die Venezianer Ausgabe.

I.

Bechaji und seine Zeit.

Die Geburtsstätte und das genaue Zeitalter Bechaji ¹⁾ bar Josef's ²⁾ sind, wie bei

1) Ich glaube, daß die Schreibung Bachji viel richtiger sei, da dieser Name nur mit ם״ך eine Analogie hat. Uebrigens schreibt Immanuel Aboab in seiner "Nomologia,, auch Bahyé .

2) Im Schlußgedichte seines Werkes giebt das

vielen spanischen Gelehrten, nicht angegeben, und es ist die Aufgabe der historischen Combination³⁾, dieselben zu ermitteln. Ich glaube nicht zu viel zu wagen, wenn ich ihn in Saragoſſa geboren und literariſch thätig ſein laſſe. Wir ſtoßen nämlich bei unſerm Verfaſſer zuerſt auf den Namen Behaji, der ungefähr 200 Jahre ſpäter bei den

Akroſtichon בְּחַיִּי בְּרִי יוֹקָה. Ben Bakoda (Kore ha-Dorot, p. 10. ed. Caſſel) iſt Familienname. Sachs, a. a. D., macht darauf aufmerkſam, daß der Name „Bakoda“ auch bei einem andern ſpaniſchen Gelehrten als Familienname vorkommt.

3) S. auch Junz l. c. Auf ähnliche Weiſe habe ich (Sabbath-Blatt, 1846, S. 26) die Geburtsſtätte Charifi's zu ermitteln geſucht, und ich erlaube mir, das Betreffende hier herzuſetzen.

Jehuda Acharifi, ein ſprudelnder Quell des Wiſes und Humors, theilt das Loos ſo vieler großer Männer aus der jüdiſchen Vergangenheit, daß nämlich ſein Geburtsort unbekannt iſt. Moſe's, des jüdiſchen Geſetzgebers, Grabſtätte hüllt der Schleier der Dunkelheit ein; bei vielen leuchtenden Sternen am literariſchen Himmel der Juden deckt den Aufgang eine tiefe Dunkelheit und wir können die literariſchen Geſtirne bloß in ihren Bahnen verfolgen. Und doch möchten wir gern an der Wiege eines Mannes ſtehen, der in einem ſo hohen Grade mit Wiß und Humor begabt, ein Sprachkünſtler im wahren Sinne des Wortes war. Nicht zu erwähnen, daß auf den Kreislauf der literariſchen Entwicklung die Geburtsſtätte der Tonangeber klares Licht wirft. Dies veranlaßte mich die Wiege Charifi's aufzuſuchen, und wenn ich nicht

Gelehrten Bechaji bar Mosche und Bechaji ben Ascher wieder in Saragossa erscheint. Mancher Name bleibt oft das Eigenthum einer Stadt und wandert erst nach mehreren Jahrhunderten in andere Städte aus. Wenn wir ferner die weiter unten zu schildernden Zeitverhältnisse erwägen, in denen Bechaji lebte, so wird Saragossa, als Wohnort Bechaji's, noch mehr Wahrscheinlichkeit für sich gewinnen.

irre, finden wir sie in Granada. Hören wir die Gründe dafür:

a) Die letzten Zeilen, welche an der Spitze des einleitenden Gedichtes des Zachkemoni stehen, lauten:

שמו נודע יהודה בן שלמה
 ושם ארצו ומולדתו ספרד;

wo ist nun hier der Geburtsort genannt? Sollte uns nicht ein Charifischer Bis auf die Spur leiten? Vielleicht. Jehuda ha-Lewi, der jüdische Lyriker par excellence, nennt in einem seiner Gedichte Granada: רמון ספרד (Betulat bat-Jehuda, Seite 61). Möglich daß Charifi diese Benennung im Sinne hatte und diese subintelligirte Benennung voraussetzte.

b) In der 46. Pforte entwirft Charifi eine Reisebeschreibung. Er reiste vom maurischen Spanien nach dem christlichen. Im maurischen Spanien finden wir Granada, das sich auch am längsten unter maurischer Herrschaft erhalten und daher der Sitz arabischer Kultur und Sprache gewesen.

c) Man wundert sich, warum Charifi's Pfeile Samuel Ibn-Tibbon, der ihn wegen dessen Uebersetzung des „More“ hart angegriffen, verschont haben? Tib-

Schwieriger ist die Bestimmung der Zeit, wann Bechaji gelebt, und sind in dieser Beziehung mehre Umstände zu erwägen. Er kennt das Sefer ha-Mizwot von Chefez ben Tazliach, der im 10. Jahrhundert lebte (Bunz in Haarbrücker's Tanchumi Hierosolymitani commentarii in Prophetas arabici specimen, p. 53); als er sein Buch abfaßte, war er bereits sehr alt, so daß er befürchtete, der Tod könnte ihn vor Abfassung des Buches ereilen (Einleitung zu den Herzenspflichten: מהרתי לחברו ולא התמהמהתי כי יראתי שימהרני המות וימנעני ממה

bon und Charisi waren aus einer Stadt gebürtig: aus Granada, und der Letztere mochte Rücksichten haben, einen Mitbürger in Ruhe zu lassen. Natürlich konnte er auch nicht auf seiner Reise Granada passiren.

d) Granada war der Geburtsort vieler Uebersetzer aus dem Arabischen, ich erwähne nur die Familie Libbon.

Auf diese Weise gewinnt auch die Schule Granada's eine eigenthümliche Färbung, einen bestimmten Charakter: dies ist die Virtuosität in der Behandlung des Sprachmaterials. Musa Ibn-Esra, dessen Sprachvirtuosität in den künstlichen Tedschni's hervortritt, Jehuda Alcharisi, der das spröde Sprachmaterial zu allen Capriccio's des Humors benutzt, die Familie Libbon, die in ihren Uebersetzungen schwerfällig und minder durchsichtig als der Barcellonenser Abraham bar Chasdai auftritt, bilden zusammen eine bestimmt ausgeprägte Schule.

בְּשֵׁרָה); sein Werk wurde 1161 in's Hebräische übersetzt; er ist mit der arabischen Bildung vertraut und schreibt selbst arabisch: dies Alles genau erwogen, werden wir zu dem Schlusse berechtigt, daß Bechaji in der zweiten Hälfte des 11. Jahrhunderts geboren wurde und bis in die erste Hälfte des 12. Jahrhunderts gelebt hat, zu einer Zeit, die mit Salomo Ibn G'ebrol (st. 1064) beginnt und mit Jehuda ha-Lewi (geb. 1105) schließt, welche Beide der Bildung Bechaji's sich anschlossen und arabisch geschrieben haben. Klarer liegt uns die Zeit vor, in der Bechaji thätig gewesen ist. Er bewegte sich in einer Zeit, die drei Richtungen vertrat. Die eine wies jede Forschung zurück, wollte sich mit der Philosophie nicht befreunden und konnte sich nicht dazu verstehen, den Glauben oder vielmehr die Werkthätigkeit mit der vergeistigenden Macht der Vernunft in Einklang zu bringen. Ein Repräsentant dieser Partei antwortete ihm: הַקְבִּלָה הָעֲמוּד בְּמִקוֹם הָעֵץ (Einleitung). Gegen diese Partei polemisiert der Verfasser, indem er erzählt, daß ein Gelehrter, der über ein seltsames Problem über Ehescheidungen gefragt worden war, zur Antwort gab: Du fragst mich über Etwas, dessen Nichtwissen uns nicht schadet; kennst du denn jene Gebote, denen du dich nicht entziehen

kannst? Dieser Partei gegenüber hob Bechaji die innerliche Seite des Judenthums, die Besserung des innern Menschen hervor⁴⁾. Die zweite Richtung bildete das Extrem der erstern. Sie setzte sich nicht blos über alle Formen des Glaubens, über jede Werkthätigkeit hinweg, sondern ließ auch den moralischen Menschen zu Grunde gehen, betrachtete die Wahrheit als ein schweres Joch, das unbequem ist (Einleitung: רוב אנשי זמננו זה אשר זולו בחכמה מצות האברים כל (שכן במצות הלבבות); und wenn Jemand sich auch der Erforschung des Gesetzes hingab, so geschah es mehr im destruktiven Sinne und um sich bei der unwissenden Volksmenge Ansehen zu verschaffen (ibid. ואשר ירבנו לבו מהם לעיין בחכמה התורה הוא מתכון לדבר שיקרא בו חכם אצל עמי הארץ ושעשה לו שם אצל הגדולים ויטה מדרך התורה אל מה שלא יקנהו מעלה יתירה). Die dritte Richtung, der Bechaji angehörte, verband das Wissen mit dem Glauben. Drei Wegweiser führten sie auf den Weg der richtigen Erkenntniß, oder, um ein Bild Bechaji's zu gebrauchen, durch

4) Dieser Umstand bestätigt die Vermuthung, daß Bechaji in Saragossa gelebt habe, da aus Salomon ben Gebirol's Gedicht נחר בקראי גרוני (S. Bl. des Orient. 1843 Col. 805) bekannt ist, daß die Saragosser den Jüngern der Wissenschaft nicht hold waren.

drei Pforten zog sie in das Reich der Lehre ein: es sind dies 1. השכל, die eigene Forschung und Untersuchung; 2. הכתוב die heilige Schrift; 3. הקבלה, die Tradition. Selbst bei der Ausübung solcher Gebote, deren Grund uns nicht einleuchtet, forderte diese Richtung die Freudigkeit des Herzens und die Lust des Gemüthes an der Ausübung (ibid. וירעתי דעת ברורה כי חובות האברים לא תשלמנה כי אם ברצון הלב והפץ הנפש לעשותם. (והאזהרה לבנו לפעול אותם.) Nachdem wir die Zeitverhältnisse Bechaji's in Umrissen vor uns haben, wollen wir uns näher mit seiner Persönlichkeit bekannt machen. Er ist eine der liebenswürdigsten Persönlichkeiten unter den spanischen Gelehrten. Ein Mann der Wissenschaft, der sich mit dem ganzen Kreise des damaligen Wissens: mit der Naturwissenschaft, den philosophischen Hilfswissenschaften, wie Mathematik, Astronomie, Tonlehre und der Metaphysik⁵⁾, beschäftigt, die Wissenschaft aber von dem Gesichtspunkte auffaßt, daß sie zur Erkenntniß der Eigenschaften Gottes führt, wie der Verfasser des Kitáb et-taarifât die

5) Es sind dies, wie er sie selbst am Anfange seiner Einleitung nennt: علم الطبيعيات, علم الالهيات und علم الرياضيات.

Wissenschaft (العلم) erklärt: *لأنه يعلم به الله من حيث أسمائه وصفاته* ⁶⁾
 (Freitagii Lexicon, s. v. علم). Er ver-

schmäht es daher auch nicht, als ein echter
 Jünger der Wissenschaft, von Jedem zu
 lernen, welcher Religion er sonst angehören
 mag (Einleitung: *וסמכתי להם מה שמצאתי*
כתוב מן החסידים והחכמים שבכל אומה ואומה),
 und ist überall bestrebt, durch eifrige For-
 schung den Anforderungen der Vernunft
 Genüge zu leisten. Und selbst wenn sein Ge-
 müth ihn zu einem Liede entflammt, ruft
 er seinem Geiste zu:

„Mein Geist sei nicht vernunftlos, wie
 das Thier versunken;
 Nicht wie Berauschter trunken,
 Du stammst aus Weisheitsquelle,
 Aus Lichtesstrom eine Welle.“ ⁷⁾

Sein ganzes Wesen ist von Frömmig-
 keit durchdrungen, die aber mehr in der
 Tiefe des Gemüthes ruht, und ein Zug der
 Milde durchweht seinen ganzen Charakter,
 wie er uns in seinem Werke veranschaulicht

6) Hebräisch: *מפני שנודע בה (בחכמה) יהים מצד שמותיו ותאריו*.

7) In dem Gedichte *ברכי נפשי* nach der Ueber-
 setzung Sachs'.

wird. Eine solche stille, in sich zurückgezogene, milde und tolerante Persönlichkeit, die noch von der Krone der Bescheidenheit geschmückt wird, tritt uns in Rabbi Bechaji bar Josef entgegen.

II.

Die ethische Literatur vor Bechaji.

Bevor wir uns dem Werke Bechaji's zuwenden, wollen wir einen Rückblick auf die ethische Literatur werfen, die Bechaji vorgegangen. Er hatte nichts Ganzes vorgefunden. Die Sprüche Salomo's, Sirach's, das Buch der Weisheit, die Sprüche der Väter, Abot de-Rabbi Natan, Masechet Derech Erez, Derech Erez Sutta, Ben Mischle des Samuel ha-Magid, Mibchar ha-Penininim und Tikkun Middot ha-Nefesch des Salomo Ibn-Gébriol ¹⁾ sind von ethischen Elementen durchwirkt; in der Gemara und den Midraschim begegnen wir zahlreichen Aussprüchen über das Thema Bechaji's: allein eine systematische Entwicke-

1) Vergl. E. Dupes „Rabbinische Blumenlese“, Einleitung.

lung der Ethik fehlte den Juden vor Bechaji. Saadia beschäftigt sich zwar auch in seinen „Emunot we-Deot“, besonders in der 4.²⁾ und 5. Abtheilung, mit den Lehren der Moral; es geschieht dies aber eines- theils mehr, um an der Kette der Glaubens- lehre keinen Ring fehlen zu lassen und anderntheils fehlt die allseitige Durchfüh- rung. Der Mangel eines Systems der Moral bei den Juden hat auch seine Grün- de. Erstens haben die Juden in den ersten Jahrhunderten ihrer literarischen Thätig- keit nichts weniger als in den Kreis der enggeschlossenen Systematik sich gebannt.

Das Sefer Sezira, welches unter dem Einflusse der hellenistischen Bildung en- standen ist, ist die einzige mir bekannte Schrift, die einen Grundgedanken conse-

2) Gelegentlich bemerke ich, daß in der Aufschrift dieser Abtheilung: **דְּבַר הַדְּבָר** sich ein Arabismus findet. **דְּבַר** ist hier in dem Sinne des arabischen **عبادة** obedientia genommen. So wird im Anfange der 8. Abtheilung der „Emunot we-Deot“ in das Wort **דְּבַר** die Bedeutung des arabischen **موعد** hinneingelegt. Vergl. die Einleitung zu der Abthei- lung **في الفرقان** in Munk's „Notice sur Rabbi Saadia Gaon“ p. 20 ff.

quent entwickelt³⁾). Die Formel der Gemara התורה באהבה war tonangebend und in der That las man Alles auf, was man auf dem Wege gefunden. Erst der Contact mit der arabischen Bildung führte die Juden zur wissenschaftlichen Einheit, dem Nerv der Systematik⁴⁾. Ein anderer bloß unsern Gegenstand treffender Grund ist, daß das literarische Bewußtsein der Juden noch nicht so ausgebildet war, daß sie über etwas sich von selbst Verstehendes hätten schreiben sollen. Wie die Sprache der Juden im Ghetto epigrammatisch war, weil sie es für überflüssig hielten, deutlich zu nüanciren, was der Hörer durch einen schnellen Denkproceß selber ergänzen konnte, so unterließen die Gelehrten, einen Gegenstand literarisch zu bearbeiten, dessen Elemente in der Bibel und im Talmud zerstreut liegen. Der Fortschritt in der Literatur besteht ja eben darin, daß der tiefe Schacht des Geistes durchsucht und das Gefundene in alle Bestandtheile chemisch zersetzt wird. — Mehre Muster dürfte Bechaji in

3) Vergl. meine Beurtheilung von Gräy's „Gnosticismus und Judenthum“ im Leipziger Repertorium 1846, Heft 25.

4) Vergl. Luzzatto „Betulat bat Jehuda“ p. 3, Anmerkung.

der arabischen Literatur vorgefunden haben. Mohammed Ibn Ali Ibn Alia (gest. 995) verfaßte ein Buch über die Herzenspflichten⁵⁾; und wahrscheinlich hat ihn die Lectüre arabischer Werke auf den Gedanken gebracht, auch seinen Glaubensgenossen die faraïdh el-Kulüb geordnet vorzuführen, wenn auch, wie wir unter I hervor gehoben haben, noch eine andere Tendenz sich dazu gesellte. Kehren wir nun zu Bechaji's Werk zurück.

III.

Bechaji's Werk.

Wir haben bereits unter I darauf aufmerksam gemacht, daß Bechaji der Werkthätigkeit gegenüber den moralischen Menschen zur Geltung bringe, oder, um mit seinen eignen Worten zu reden, den חובות האברים wollte er die חובות הלבבות oder die חכמת המצפון entgegensetzen. Sein Augenmerk war auch nicht auf die Gelehrten, sondern auf die Besserung des Volkes gerichtet. Dieses praktische Ziel konnte er nur

5) Zunz „zur Geschichte und Literatur“ p. 127. Anmerkung a. Nach Steinschneider auf einem Irrthume beruhend.

erreichen, indem er in einer Allen verständlichen, in der arabischen Sprache schrieb. Er vermied auch, wie er selbst in der הקדמה ¹⁾ berichtet, seinen Gegenstand dialektisch oder rein philosophisch zu bearbeiten, und suchte dunkle oder Kunstausdrücke ²⁾, die nicht Jedermann verständlich sind, so viel als möglich zu entfernen. In dieser Rücksicht läßt er auch zahlreiche Gleichnisse in seine Darstellung einfließen, um die ausgebildeteren und mehr vorherrschende Phantasie der Masse anzuregen. Nichtsdestoweniger geht er im Sinne der rationalen Wissenschaft zu Werke, indem erstens das Resultat des Denkprocesses, das gewonnene Gut des חכמה durch die Schrift und die Aussprüche des Talmuds zu un-

1) Arabisch مقدمة . Die Hifilform, welche die Uebersetzer gebrauchen, zeigt, daß sie مقدمة lasen.

2) Unter המלות נכריות in der Einleitung, glaube ich, ist der اصطلاح im Gegensatz zur לשון zu verstehen. Daß die Bedeutung von اصطلاح eigentlich „Convention, conventionelle Sprache“ — wie dies Hr. Prof. Fleischer mündlich erklärt — ist, bürgen die hebräischen Uebersetzer, die es mit המלות geben. Vrgl. Millot ha-Siggajon Anfang

terstützen sucht und zweitens indem er seine Lehre in ihrer wechselseitigen Verkettung und innern Entwicklung vorträgt. Sein wissenschaftliches Gebäude beruht auf zehn اصول, ארשים, die in zehn Abtheilungen sich aus sich heraus entfalten. Der Monotheismus, als religiöse und sittliche Grundlage, steht an der Spitze; von Gott geht er zur Betrachtung der göttlichen Werke über; daraus folgen der Gehorsam gegen Gott, das Vertrauen auf Gott, die alleinige Richtung zu Gott, die Demuth vor Gott, die Rückkehr zu Gott durch Reue und Buße, die Abrechnung des Menschen mit sich selbst, die Askese und — der Schlüsselstein des ganzen Gebäudes — die Liebe zu Gott. So ist Gott der Ausgangs- und der Endpunkt seiner Untersuchung. Ein solches Werk konnte nicht lange unbekannt bleiben, und nach einigen Decennien wollten es auch jene Juden kennen, die das arabische Original ³⁾ nicht verstanden.

3) Es findet sich in der königlichen Bibliothek zu Paris No. 201 und unter den Pocock'schen Edd. No. 61. Vergl. Munk a. a. D. p. 5 und Wolf Bibl. hebr. I. 237, Der Erstere theilt zwei auf Saadja Bezug habende Sätze daraus mit.

Die hebräischen Uebersetzungen dieses Werkes.

Die hebräischen Uebersetzungen blieben nicht lange aus. Der Arzt Jehuda Ibn-Tibbon ¹⁾, von Granada nach Lünel übersiedelnd ²⁾, Zeitgenosse des Touristen Benjamin von Tudela ³⁾, wurde von dem in Lünel wohnenden ⁴⁾ R. Meschullam ben Jakob aufgefordert ⁵⁾, die erste Pforte über die Einheit ins Hebräische zu übertragen, was er auch um das Jahr 1161 that ⁶⁾. Später ersuchte ihn R. Abraham ben David ⁷⁾ aus Pasquiers ⁸⁾, die folgenden

1) Tabon, wie Immanuel Aboab in seiner „Nomologia“ schreibt, ist richtiger. Ich fügte mich der hergebrachten Aussprache.

2) Vergl. die Reisen des Benjamin von Tudela I. Kapitel. Es thut mir leid, Zunz's gelehrte Bemerkungen zu diesem Reifewerke nicht benutzen zu können. Vergl. auch Kore ha-Dorot ed. Cassel Bl. 12 a.

3) Vergl. die vorhergehende Anmerkung.

4) Kore ha-Dorot, a. a. D.

5) Tibbon's Vorrede.

6) Asulai (Schem ha-Gedolim I, Buchstabe Z, No. 9) verwechselt die Zeit der Uebersetzung mit der der Abfassung des arabischen Originals.

7) Vorrede zu Schaar ha-Behina.

8) Revue orientale I, 122. Anmerkung 50 und Kore ha-Dorot a. a. D.

Pforten zu übersetzen. Gleichzeitig mit Tibbon übersetzte der Vater einer berühmten Familie, R. Josef Kimchi, in Narbonne die Herzenspflichten Bechaj's⁹⁾. Ein Theil dieser letztern Uebersetzung ist in einem Codex¹⁰⁾ der hiesigen Stadtbibliothek aufbewahrt und dieses Fragment folgt hier unter V. Der Umstand, daß gerade der *וְהַשִּׁבְחָה* sich erhalten, beruht wahrscheinlich darauf, daß dieser Abschnitt häufig, besonders in den Tagen zwischen dem Neujahrsfeste und dem Sühnetage, gelesen wurde. Daß die Varianten in den gewöhnlichen Editionen aus der Kimchi'schen Uebersetzung geflossen sind, habe ich bereits in Fürst's „Orient“ 1843 L. Bl. Nr. 30 nachgewiesen und kann dies als Beweis dienen, daß die Kimchi'sche Version sich eine lange Zeit erhalten hat.

Charakterisiren wir nun die beiden Uebersetzungen, deren unterscheidende Merkmale mit der Person der Uebersetzer in engem Zusammenhange stehen. Jehuda Ibn Tibbon war ein Uebersetzer *ex officio*¹¹⁾;

9) Vorrede zu *Schaar ha-Bebina*.

10) Es wird zwar Josef Kimchi nicht namentlich als Uebersetzer angegeben; allein Bunsz's Vermuthung (*Addimenta*. p. 318) kann bis zur Gewißheit gesteigert werden.

11) Er übersetzte den *Kusari* von Jehuda ha-

Das Werk Bechaji's war die zweite Frucht seiner Uebersetzungsthätigkeit¹²⁾: daher die Aengstlichkeit, mit der er zu Werke geht und die ihm den Gedanken eingiebt, die Abschreiber zu beschwören, daß sie seinen Namen an die Spitze der Uebersetzung stellen mögen¹³⁾. Dies veranlaßt ihn auch, die Schwierigkeiten, denen die Uebersetzungen aus dem Arabischen unterworfen, und die

Lewi, das **كتاب اللع** von Abulwaid, **Mi bhar** ha-Penimim und **Tikkun Middot ha-Mefesch** von Salomo Ibn-Gébirol und **Emunot we-Deot** von Saadja. Vergl. Munk a. a. D. p. 19 und de Rossi, Wörterbuch s. v. **Tibbon** (Jehuda Ben).

12) Obwohl aus der Bewahrung in der Vorrede gegen die Nothwendigkeit zu übersetzen hervorzugehen scheint, daß die Uebersetzung des Bechaji'schen Werkes seine erste Arbeit gewesen sei, so sprechen für die Priorität der Uebersetzung von dem **مختار الجواهر** Gébirol's drei Sprüche, die er aus der ersten Pforte des Buches in seiner Vorrede anführt, und die sich unverändert in dem **מבחר הפנינים** wiederfinden. Diese Sprüche sind: (1) **אין דבר שמועיל לאדם** (2) **כדעת מעלתו והגעת שכלו וידבר כפיהם**. (3) **מי שמתחכם מבלי חכמה הוא כחמור הרחיים סובב סובב ואינו זו ממקומו**. (3) **אל האמר כמה שלא תדע**. Der erste Spruch, verglichen mit dem **מבחר הפנינים**, ist etwas corrumpt.

13) Vergl. die beiden Vorreden des Uebersetzers.

Regeln, die zu befolgen sind, hervorzuheben¹⁴⁾. Dazu gesellte sich bei unserm Werke die Art der Umgebung Tibbon's, die Alles, dem der Stempel der Neuheit aufgedrückt war, sogleich verfeuerte¹⁵⁾. Josef Kimchi war ein fruchtbarer Schriftsteller, der das Uebersetzen bloß als Dilettant betrieb und mehr auf den Geist des Werkes und auf die Zierlichkeit des Ausdruckes, als auf eine philologische Genauigkeit Rücksicht nahm. Die Kimchi'sche Uebersetzung ist daher zierlich und elegant, und beachtet mehr den Genius der hebräischen als den der arabischen Sprache. Nichtsdestoweniger sind Tibbon's Verdienste um die Erhaltung manches kostbaren Werkes sehr groß und seine Methode des Uebersetzens wurde tonangebend für seine Nachfolger. Er und sein Sohn Samuel haben die arabisirte Färbung der Sprache in den jüdisch-philosophischen Werken bestimmt¹⁶⁾.

14) In der ersten Vorrede.

15) Ibidem.

16) Viel Treffliches hat Steinschneider über das philosophische Idiom in Nummer 12, 13, 14, 15, 43, 45, 51, 52 des E. Bl. zu Fürst's „Orient“ 1842 gesagt; doch ist hier nicht der Ort dazu, auf diesen brach liegenden Gegenstand näher einzugehen.

Fragmente der Josef Kimchi'schen Uebersetzung.

שער התשובה פרק ז' (1) — וכבר נאמר אין קמנה
 בעבירות עם ההרגל (2) ואין (3) גרולה בהם עם ההוראה
 ובקשת כפרה. וזה (4) כי ההרגל ראיה על אשר הוא
 כזה (5) האל ומקל במצותיו, וכו' אמר הכתוב והנפש
 אשר תעשה כיר רמה וכו' כי דבר ה' כזה ואת מצותו
 הפר הכרת חכרת הנפש ההיא עונה בה. ועוד כי הרגל

1) Der Anfang dieses Kapitels fehlt in der Handschrift.

2) Jehuda Ibn-Tibbon schafft ein neues depar-
 ticulatives Wort (worüber Steinschneider im
 Orient 1842 Nr. 43 zu vergleichen) von המיד

und construirt es nach arabischer Weise mit על =
 على als Exponent des Gegenstandes, auf dem aus-
 geharrt wird — z. B. صبر على: während

Josef Kimchi hier ein bekanntes nachbiblisches Wort
 gebraucht. Uebrigens ist hier der Gebrauch der Präpo-
 sition על in dem Sinne des arabischen مع.

3) Die Negation אין ist hier richtiger als das von
 Tibbon gebrauchte לא.

4) Tibbon hier והוא = وهو

5) Tibbon מורה על = دلالة على mit dar-
 auf folgenden dem Infinitiv.

העבירה ואם היא קטנה לא תסור מהתגדל בהתמרה עליה. והגדולה בעבירות כשהתורה עליה בעליה ותניתה לשום יראת שמים, היא תחסר ותתמעט עד שתמחה מספר החובות וינקה בעליה ממנה בתשובה. הלא תראה החוטים⁶) של המשי בעת שיכפלו אותם פעמים (רבות) שיחזק החבל ובידוע ששרשו מלא - דבר מדוק התולעת, ונראה החבל החזק כשארך זמן תשמישו יִשָּׁחַת ויִקָּרַת⁷); כמו כן החובות הקטנות והגדולות עם ההרגל או אם ההוראה. ומהשחתות⁸) מי שהבטיח נפשו לשוב באחרית ימיו ויחשוב שיסור מהעבריות בקרוב קצו⁹) והוא שכבר השלים בעולם האותו וחפצו הרי חושב שיפתה כוראו ועליו אמרו רבותינו ז"ל האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקן בידו לעשות תשובה. ובתוכחה שעשיתי בסוף ספרי זה אמרתי נפשי הכיני צידה לרוב זבוי. ומהשחתות התשובה כל אדם שיעשה מקצת התשובה ויניח מקצתה¹⁰), כמו השב לה בעבירות שעבר בינו ובין הכורא ולא ישיב הגזלות

6) Der Singular bei Tibbon macht das Bild unklar.

7) Tibbon's Uebersetzung וישוב חלוש מכל חלוש וישוב חלוש ist arabisirt.

8) Tibbon gebraucht ein rabbinisches Wort: מַפְסִיד.

9) Scheint bloß eine Wiederholung des vorhergehenden Satzes. Vgl. die Tibbon'sche Uebersetzung.

10) Kimchi übersetzt elegant und poetisch, während Tibbon die oben unter Anmerkung 1) hervor gehobene Konstruktion gebraucht.

אשר גזל והגנבות אשר גנב, כי כל מה שיש בינו לבין בני אדם אם לא יעשה תשובה ולא ישיב הגזלות כמו שאמר אם און בידך הרחיקהו לא תעלה בידו ¹¹). ואמרו רבותינו ז"ל בזה אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר למה הוא דומה, למי שתופש שרץ בידו אפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה, ורקו מידו מיד עלתה לו טבילה שנאמר ומורה ועוזב ירוחם. ואשר הקרמנו מהשחתות השערים בזה הספר כלם מהשחתות התשובה ובאשר זכרנום לשם די.

פרק ה' חלק לבאר ¹²) אם נשתוה בעל התשובה עם ¹³) עם הצדיק: נאמר כי יש בעל תשובה שנשתוה עם הצדיק לאחר התשובה, ומהם יש לו יתרון ומעלה על הצדיק, ומהם יש לו יתרון ומעלה לצדיק על בעל התשובה אפילו לאחר שישוב. פירוש החלק הראשון הוא כשהוא חטא מאשר קצרה ידו ¹⁴) במצות עשה שאין בה כרת כמו ציצית ולולב וסוכה והדומים להם ושכ בתשובה בלבו ובלשונו וטרח לעשות אותן מצות שהניח ולא

11) Der Gedanke *אם לא יעשה תשובה וכו'* fehlt bei Sibbon.

12) Kimchi giebt das arab. *فصل* durch חלק und zeigt durch die Konstruktion mit *ל* an, daß bis zu dem Worte *נאמר* die Aufschrift des Kapitels ist.

13) *שב* bei Sibbon ist eine neue Begriffsbildung, während *בעל התשובה* stereotyp ist.

14) *קצרה ידו* ist elegant; das Sibbon'sche *בקצורו* ist arabisch.

יניחם מחל לו האל והוא נשתוח עם הצדיק ובכמוהו
 אמרו השב מחטאיו כמי שאין לו חטא. ואמרו רבותינו
 ז"ל עבר על מצות עשה שאין בה כרת ועשה תשובה
 אינו זו ממקומו עד שמוחלין לו שנאמר שובו אלי
 ואשובה אליכם: והחלק השני והוא אשר יש בו מעלה
 לבעל התשובה על הצדיק, וזה הוא כשבעל התשובה
 חטא חטא ועבר עבירה קלה כמו לא תעשה שאין בה
 כרת, אחר כן עשה תשובה שלמה בכל התנאים והציב
 עונו נכה פניו והיה כל ימיו בתשובה לבשתו וכלמתו
 מהאל שעבר על דברו ומפחד מיסוריו ונשברה רוחו
 ונכנעה נפשו, והיה עונו סבה להכנעתו ויגע וטרח בעבודת
 האל ולא יתגאה בראות תקון מעשיו ולא יתפאר בהם
 ונשמר כל ימיו מחטא; וזה הוא שיש לו מעלה ויתרון
 על הצדיק אשר לא חטא. כי הצדיק לא נכנע כהכנעת
 בעלי התשובה ואינו ניצל מפגעי הגאות לרוב צדקו.
 ואמרו הרבה יש ממעשים רעים שיועילו לבעל התשובה
 מכל צדקות הצדיק לצדיק, ורוב צדקות וזכויות מזיקות
 לצדיק יותר משיזיקו לבעל התשובה כל רשעותיו. וזה
 כשיהיה הצדיק מתגאה ומתרצה בשבחוח כמו שאמר
 אחר מהצדיקים לתלמידיו אילו לא היה לכם עון היה
 סר מעליכם מה שהוא יותר רע מהעון. אמרו מה הוא
 יותר רע מעון? אמר הגאות והזכות למראה עינים¹⁵

15) Das unklare חונף bei Tibbon, welches oft in
 diesem Buche vorkommt, ist hier deutlich ausgedrückt,
 allerdings durch Umschreibung.

וכדומה לבעל תשובה זה אמרו במקום שבעלי
 תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד:
 החלק השלישי כשהיה בעל התשובה כבר הכעים
 הכורא בעבירות גדולות שמנעם, כמו מצות לא תעשה
 שיש בה מיתה בידי אדם וברת בידי שמים וחלול השם
 ושבעת שקר והדומים להם מהעבירות ואחר כן חזר
 בתשובה שלימה והשלים כל תנאי התשובה, לא התקיים
 בידו מחילה וכפרה עד אשר יבוא עליו בעוה"ז צרות
 ומצוקות שיוכל לסבול אותם, אחרי כן יהי נקי מכל
 חטאתיו אשר חטא וזכה ארו"ל עבר על מצות ל"ח
 שיש בה ברת ומיתה ב"ד ועשה תשובה יסודין ממרקין
 ומיתה מכפרת וכו' והצדיק אשר לא חטא כחטאות
 האלה יותר טוב מבעל תשובה זה שזכרנו:

פרק ט חלק ראשון בפירוש אם הוא נקל בדרך
 התשובה על כל עון אם לא? תשובה על זה כי העונות
 שני חלקים; האחד העונות שבין אדם לכורא בלבד כמו
 הכופר באל והמתשבות הרעות והלבבות שאינם לשמים
 והנמנע מחובות הלב והרבה מחובות הגוף ואשר לא
 הרע בהם המריע אלא לעצמו בלבד ואין אשמה עליו
 אלא באשר המרה את פי ה': והחלק השני עונות שבין
 אדם לחבירו כמו המריע לחבירו והגזל והחומס לבני
 אדם בגופותם או בממונם או שנתן דופי בהם ומאסף
 החוטא מה שיחטא לכורא לברומה שיחטא לבני אדם
 ביחד. ומה שיש בינו לבין הכורא בלבד נקל הוא דרך
 תשובת אם שב בתשובה שלימה לכורא. והנכון לבעל

התשובה יש מאותו דרך שהשחית מעשיו באותו הדרך
 יתקן אותם ובאותו המין. אם היה מדרך קנאה ושנאה
 ושטנה והרומה להם הנכון שיתקן מחשבותיו ויסיר
 הכל מלבו ויאהב בני אדם וידרוש בהם ובטובתם.
 ואם היה העון מדרכי המאכלים האסורים או תשמיש
 מאשר מנע אלהים וחילול שכחות וימים טובים ושבעת
 שזא ושקר נחייב על החשובה באותו ענין ובאותו מין
 שחטא בלבו ובלשונו לשום שמים בלכר. וכל ענינים או
 ביכולת בני אדם לחזור בתשובה בימי חייו אם התנדב
 בלבו וגופו ובזה דבר הכתוב אם חכמת חכמת לך וצת
 לברך תשא. ואם החוטא חטא לאל ולבריות הכבד עליו
 והעברה לדרך התשובה לפני רבים. מהם שלא ימצא
 הגזול אשר גזל לו או שמת או שהוא מעבר לים או
 שלא תשיג יד הגזול להשיב את הגזלה לפי שיצא מממון
 בידו ואין לו מאשר ירצה חברו. ומהם יתכן שהזיק לו
 בגופו ואינו רוצה חבירו לקבל ממנו ממון. ומהם שלא
 יכיר למי שחטא לו, או שאינו יודע כמה סך הממון
 שגזל, כמו מי ששלל וכזו מדינה ואינו יודע כמה הפסיד
 להם. ומהם שאסף ממון מותר ואסור ונטבע האסור
 בכמותו פעמים הרבה ואין לו ידיעה בשעורו ולא יתכן
 להוציאו אלא בשחיתות הרבה מהמותר, כמו שאמרו
 רבותינו ז"ל גזל מריש ובנאה בכירה בית שמאי אומר
 מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו ובית הלל
 אומר אין לו אלא דמי מריש כלכר מפני הקנת השבים.
 ומאשר יכבד דרך התשובה מאשר הורגל בו האדם

רגילות מקטנותו ונעשה כתולדה ¹⁶) שאינו יכול להניחו
 כמו שאמר למדו לשונם דבר שקר ואמר היהפוך בושי
 עורו. ומהם שפיכת דמים והריגת הנקיים בידו או במצותו
 או ברכילותו, כמו שנמצא בענין רואג בעיר הכהנים
 אשר החל ברכילות וסבב הריגותם בלשונו אחר כן
 הרג בידו כמו שאמר ויסב רואג האדומי ויפגע הוא
 בכהנים. ומהם אשר סבב אכרת עושר חבירו ברכילותו
 עליו והלשון אותו לזולתו אין תשובה לו עד שירצה את
 חברו בעושר או בהחנן או בפיוסין אליו והכנעה
 מפניו עד אשר ימחול לו כמו שאמר ואשר אכלו שאר
 עמי וגו'. ומהם אשר בא באסורי עריות והוליד ממזר
 החרפה לא תסור מלפניו והתשובה על עון הזה ממה
 שאין דרך לה ולא נתיב כמו שאמר איוב כי היא זמה
 והוא עון פלילים וכו'. ומהם מי שהרגיל לשונו הכזב
 לדבר דופי כבני אדם ואינו זוכר כל זה לרוב ההרגלה
 שהרגיל בו ¹⁷) ואין לו סוף ותכלה ¹⁸) וכבר שכח ב"א
 שנתן דופי בהם כי רבו והכל כתוב עליו בספר החיובות
 ועל זה אמר ואם בא לראות שוא ידבר וכו' ואמר תשב
 כאחיד תדבר בכך אמך תהן דופי, וכת' אם ראית גנב

16) „Wie etwas, das ihm angeboren.“

17) Dieser Satz findet sich in den Ausgaben des
 ספר חורת חובות הלבבות als Variante und ist der
 Kimchi'schen Uebersetzung entlehnt. Vgl. meine Be-
 merkung im „Orient“ 1843, Col. 472.

18) Wir sehen eine Eigenthümlichkeit Kimchi's,
 oft zwei Worte als Nachdruck und Verstärkung zu
 setzen. So oben ומעלה יחרון.

ותרץ עמו ועם מנאפים חלקך. ונראה כי השוה הנותן דופי בחברו בגנבים ובמנאפים ואמר איש ברעהו יתהלל וגו'. ומאשר יכבד דרך התשובה המחטיא את הרבים שכל מה שהוסיפו הם לחטוא הוסיף הוא פשע על חטאתיו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. וזוהרף אחר זה אדם שיש בו למחות ואינו מוחה לבושת מהם או לשום דבר אחר ולא הורם ולמדם¹⁹) דרך הישר וכוה אמר הוא דשע בעונו ימות וכו' :

פרק י. חלק האיד יקל בעיניו דרך התשובה למי שהוא כבד עליו ובאיזה ענין?²⁰) נאמר, כי מי שעשה עון מעוגות שיכבד דרך תשובתם לא יצא משני דרכים או שיהיה בינו ובין הכבוד או בינו ובין ב"א. ומאיזה משני דרכים אם הכבד עליו התשובה לאחת מהפנים שהקרמנו, בעל התשובה כשרבך בכל שרשי התשובה ותנאיה אשר יבלתו עליהם, הכבוד יקל עליו מאשר אין ביבלתו וימחל לו מה שגסתר ממנו, וישים לו פתח קרוב לצאת מפשעיו. ואם בא על אחת מהעריות יכרית אתים הזרע. ואם מדרך הונאה וחמס במזון יתן לו הל מזמן לשלם לחבירו ושירצה אותו. ואם עשה לרעהו רעה בגופו יביא הכבוד כלבו אהבתו כמו שנאמר ברצות

19) Vergl. die vorhergehende Anmerkung.

20) Bis zu diesem Worte reicht die Aufschrift des 10. Abschnittes. Vergl. die Bemerkung zum 8. Abschnitt.

ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ואם ההרחק ממנו
 חבירו ולא מצאו לרצותו המקום יקריבו אליו והפנים
 בלבו אהבתו ומחל לו²¹). ואם לא חביר האנשים למי
 שהרע להם או שלא ידע כמה סך המזון עוזרו אלהים
 להוציא ממונו במה שיהיה תקון כל העם כמו בנין גשד
 וחפירת בורות של מים יועילו לבל בני אדם ובנין בורות
 במדברות שאין בהן מים²²) וכדומה לזה מאשר בו
 תועלת הרבים עד שיהיה כולל בזכותיו למי שחטא
 ולמי שלא חטא. ואם מה האיש אשר גזל לו משיב
 הגזילה לורשיו ואם הרע לו בגופו יתודה על קברו
 ובמקהל ב"א לדרוש כפרת עונו כמו שארז"ל וכו' אם
 עשה זה בתום לבבו הכל מחול לו²³). אבל מי שירצה
 הא הקרבתו ליו לא יסגר פתח התשובה בפניו ולא ימנעה
 ממנו אלא פוחח לו פתח התשובה ויורה אותו בדרך
 הטובה והישרה כמ"ש וכו'. כבר פרשתי לך מחובות
 התשובה וגליתי לך במה שיש בהם טענה עליך ואין לך
 תואנה שתחאונן ולא טענה שתטעון. מה זה תשיב
 לבוראך מחר נבערתי ולא נבערתי מה יהיו טענותיך
 על אלו השאלות ואם אנתנו מהנשאלים ואין מענה

21) Bei Tibbon in ganz anderm Sinne.

22) Das Errichten von Brunnen in den Wüsten
 ist auch bei den Muhammedanern ein frommes Werk:

شي سبيل الله

23) Im Vergleich mit der Tibbon'schen Uebersetzung ganz frei.

לא היה לי פנאי. ודע כי התשובה כזה במעשינו ולא
 במאמרינו. וקה חשבון האיד תשיג רצון בוראך, כי ישוג
 הטוב מי שזרע ²⁴). והקץ משנתך וחמול על נפשך
 שנתן פקדון בידך ועד מתי תישן וכמה? וכבר כלית ימי
 הבלך בתאות גופך כמו שיעשה העבד הרע ולא תקיץ
 באחריתך לרצות בוראך וכבר ידעת כי ימי האדם מעט
 כמו שארז"ל וכו'. והלא תדע שהיתה לך נפש נכבדה
 יקרה השתף אותה בהבלי העולם הבלה והתרשלת
 לעיין באחריתך שהיא קיימת לנצח. הלא תעלה
 מחשבתך אל המסלה העולה בית אל למקום אשר שם
 חונות נפשות הצדיקים, ותשוב בהיות שער התשובה
 פתוח והכפרה נמצאת כמו שאמר דרשו וכו'. והתחל
 קודם שתבוא אליך הרעה כי אינך מוכמח במחרת יום
 אחר. ראה לנפשך מקום שיהיה ראוי לך. ומו
 שירצה להכנס להשיג רצון האל בשער צר, יכנס אליו
 אשר בו נכנסו הסובלים ליראת האל. ולא ישוגו כבוד
 האל אלא הממהרים לרצונו, כמו שארז"ל וכו' ואמר
 הכתוב השתי ולא התמהמהתי וגו'. חשוב עם נפשך ובוש
 מבוראך שתקרב אליו, במה שאינך רוצה שיקרבו אליך
 הנבראים. ואתה יודע כי אם הקצפת פקיד אחד מקטני
 פקידי המלך לא תתן לנפשך מנוחה ולא תתרשל מהתחנן
 ומחכנע מפניו כרי שימחול לך ושלא ישלם לך גמול
 יסורים קשים ואם הוא רל ונכזה כמוך כ"ש אם קצף עליך

24) Hier fehlen einige Worte zur Bervollständigung des Bildes.

אחר מהשרים כ"ש המלך כי אתה תחל לבקש כפרה
 ולהכנע מפניו שלא ידע לך. ואתה תדע שאין בידו
 להזיק לך מבלתי רצון הכורא כמו שאמר הכתוב וכו' /
 ואין בידו קיום מלכותו והסרתו ועל שכחו מעשים
 ולהזכירו מעשים והרכבה שנסתר עליו מהנראה כ"ש
 מהנסתר. ועם דעתך כל זה לא תאחר לבקש ממנו
 כפרת עונך אצלו ותמהר לאשר הוא רצונו. האריך לא
 נבוש מהבורא היודע כל מצפונך שאין לפניו לא עולה
 ולא שכחה ולא ישכח דבר מפני דבר כמו שיעשה מלך
 ב"ו ואין מנוס ומפלט ממשפטו ודינו ואין קץ למלכותו.
 ואין דעת לנו מתי יבוא יומנו ונקרב קיצנו. ואם אמר
 אומר לאנשי קריה אחת קחו על נפשותיכם כי אחר
 מכם ימות בזה החדש אבל איני יודע מי הוא, והלא
 יהיו כלם מפחדים ומתיראים האחד שמא הוא יהיה
 והאחר שמא הוא יהיה וכן כולם; והאריך לא נירא
 לנפשותינו מאד ואנו רואים המות בכל יום ובכל חדש
 יבלה מספר גדול וחשבון רב מאוד, הלא היא חובה
 עלינו שנחפש דרכינו בכל יום וחדש קודם המיתה אפי'
 יום אחד, כמו שארז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך ואמר
 בכל עת יהיו בגדיך לבנים. ובחן זה בשכלך והכרתך
 באשר תראה בעיניך בכרור ומה שיאמר לך זולתך
 ואתה אל בינתך אל תשען. ואומר כי לאלהים ית' על
 עבדיו טובה אם קבלוה ישמחו בה ואם לא ונהפכה
 לנקמה. והבורא המטיב לך בשכל שנתן לך ולב יודע
 יש לך מותר על אחרים, והוא עוזר אותך ומדריבך

בדרך הטובה והישרה כמו שאמר וכו'. וכבר קבל עליך
 בקול נעים אחר בן בנערה להפחידך ביסודין כדי
 שתשוב אליו ותמהר לתשובה לשמו. ומחר ורוץ ובחר
 לנפשך מה שיבחר בוראך ורצה ממנה מה שרצה הוא
 ממנה וא' ישיאך הפתיות להכזות נפשך, כי אם הכזית
 את נפשך מי הוא אשר יכבדנה? וא' ישיאך יצרך ויאמר
 לך באחרית ימך תשוב לבורא. ותשוב אליו כזה
 שאמר הנביא בפרשת וכו'. וכבר משלו הראשונים
 משל בדבר הזה באדם אחר שהיו בירו רצי כסף ותיח
 עובר בנהר אחר גדול לכרך גדול וכשהיה עובר בנהר
 השליך את הרצי כסף מירו לרוב פחדו פן ישבע במים
 בעבורם ונשאר בירו אחר והחל לעבור וגברו עליו המים
 וראה נפשו בסכנה, והיתה ספינה אחת עוברת נתן
 לבעל הספינה אותו האחד שנשאר בירו והעבירו ואחר
 כך הרויח זהב וכסף והגיע לחפצו ורצונו. הנה אם
 אבדו רצי הכסף לא נשאר לו זולתי אחר ובו הציל את
 נפשו. וכן בעל התשובה אם חקר בכל לבו ומאודו אפי'
 יום אחר קודם המיתה אותו היום הצילו מגיהנם ויהיה
 בן העוה"ב²⁶) כמו שנאמר וכו', ואמר כל פשעיו אשר
 עשה לא תזכרנה לו. וא' יכבד בעיניך מוסרי ותוכחתי
 כי להועילך דברתי עד הנה וכן להוכיח נפשי²⁶) וגטה

25) Bei Tibbon erscheint dieses Bild in einer et-
 was anderen Form.

26) Bei Tibbon מכלערי נפשי nach dem arabischen

من غير

לדרך האמת, ושבה לאל שהעיר אותך והשבילך אשר
 הסבלת, ולא תקח לך ראיה מהפתאים המתרשלים
 על נפשם ולא תלמד מהם ²⁷⁾, כי זה מפרטי היצר
 ומחרמיו שיצור בהם חסרי הדעה. — ישימנו
 האל מזהאונקבים למהר לעבודתו ומהמקובלים
 ומהטהורים לפניו בעיניו בחסדיו ורחמיו :

VI.

Die Venezianer Ausgabe*).

Zum Schlusse wollen wir noch einige
 Worte über die Venezianer Ausgabe der
 ספר תורת חובות הלבבות sagen. Sie führt den
 Titel:

ספר חובת הלבבות חברו אחר מהחכמים
 הקדמונים בלשון ערבי ונמצאים ממנו שתי
 העתקות ולהיות אחת מהן העתקת רבינו
 בחיי הרב הגדול ראוי שנשמך עליו על כן
 טרחנו בכל מאמצי כחינו להדפיס אותה
 בפרט בשביל רוב התועלת הנמשך ממנו.
 נרפס בבית דניאל בומבירגי פה ויניציאה.

27) Dieser Satz ist in der Tibbon'schen Ueber-
 setzung sehr unklar.

*) Auf diese Ausgabe machte auch H. Dr. Sachs
 in seinem Werke: „Die religiöse Poesie der Juden
 in Spanien,“ S. 257. aufmerksam.

Es fand hier eine doppelte Verwechslung statt. Es blieb erstens der Uebersetzer Jehuda Ibn-Sibbon unbekant, und selbst unser Bechaji, der hier als Uebersetzer figurirt, ist nicht der unsere, sondern wird der spätere Bechaji ben Ascher gemeint, wie aus dem Epitheton הרב הגדול hervorgeht. Am Schlusse des Buches lesen wir:

נרפס זה החבור להפקת רצון הלומדים תורת
 ה' בשנת ש"ח לפ"ק. נאם הגבר הוקם על
 המלאכה קורטליו אריל קינר לבית הלוי.

Diese Ausgabe ist in 4. und mit Quadratschrift gedruckt und ist nichts weniger als korrekt. Die Drucker hatten wahrscheinlich einen schlechten Codex, oder haben sie das arabisirte Hebräisch nicht verstanden. Die Varianten, welche in den spätern Ausgaben sich finden, werden dort vermist, obwohl aus dem Titel hervorgeht, daß die Herausgeber auch die Kimchi'sche Uebersetzung vor sich hatten. Die Leipziger Stadtbibliothek ist im Besitze dieser Ausgabe.

Leipzig, 12. Juni 1846.

Ad. Jellinek.

אל הקורא

אחרי אשר ידענו כי הספר היקר הזה חובר בלשון ערבית
 ונעתק לל' עברית; נשימה נח לב להתבונן על מה עשה מחברו
 כשה לבחתי כחוב אותו מראש בל' עברית? ומלאנו וראינו כי
 ראש כוונתו היתה לזעזע דעת גם המון העם את דבריו אשר
 היתה לשון ערבית ידועה להם כעדות המחבר באמרו "מפני
 שהיא קרובה להבין לרוב אנשי דורנו". ואלו חברו בל' ק'
 אשר לא רבים מהמון העם יחזיקו בה, והיה להם כדברי
 הספר החתום. — עוד שבנו וראינו כי גם בתוכנית הספר
 ועניניו השח השפיל ולא נתן כרוז שכלו לעוף על גפי מרומי
 העיון בחקירות נשגבות, עד כי נשמר גם מלשון עמוק ומלות
 נכריות. ואח כל אלה ידו עשה רק לזעזע הקל על הקורא
 הבנת דבריו, כן מפאת הלשון כן מפאת הענין. ואם חמתו
 עומדה לו ללמוד להועיל לבני עמנו הדוברים ערבית ונזינים
 לשונה, לא נשאר לפני זולתם אשר שמועו את שמועו ויתחוו
 לו ולא ישמעו שפחה, בלתי אם להשיגו בדרך העתקה לל' ק'.
 והנה מודעת זאת כי רבו כמו רבו לניס פחים בדרך מועתיק
 ספר משפה אחת אל רעותה, ואם גם שתיכן חיות הנה וידיהן
 רב להן להוציא כל מחשבות אדם על דל שפתיו, ולבטא אותם
 במלות כאותות אל כל פנות הרעיון; אף כי יבוא להעתיק
 מאחת מאלה אל לשון קלרה וטרה כלשונו הקדושה אשר חדלה
 מהיות לשון מדברה זה כאלפים שנה ויותר! — ואח כל אלה
 ידע המועתיק המהיר הזה הוא הרב החכם ר' יהודה אבן
 הצבון ז"ל, ולכן בא במתחלל וערך לפנינו משפטי העתקה ואח
 הלחץ זה הדחק אשר מלאו בדרך העתקהו. הוא הבין דרכה
 והוא ידע מראש כי לא ימלט הספר ממקומות רבים קשי המובן
 אם מלד המלות או קשור הענין ולא ירוץ קורא בו, עד אשר
 ישוב והיה כדברי הספר החתום. — מכל דבריו אלה אחת

הראים ללעג. כי כל מקשה וכל סתום וחסום צו, לא' מיד
 המחבר ועלם הספר, כ"א מפאת ההעתקה היפה זאת לנו,
 ולרגלה ילאו באורי הספר ופירושו בדרכים שונים:
 ואני מדי עסקי בהדפסת הספר הזה להגיהו ולסדר באורו
 הקצר, אני נוראות נפלאתי על כל מפרשו ומבאריו כי לא שמו
 לבם אל דברי המעתיק הנ"ל, אשר דרש ויצקש מאת כל סוגי
 צו צעיון להטיב ולתקן במלותיו במקום הראוי והמועיל להקל
 על הקורא! הלא זה דברו בסוף פתיחתו לאמר: והמתקן
 אח"כ במקום שצריך משובח וגו' והחבמים המעיינים בו
 בבל עת יתחזקו לברר מלותיו ולתקן שגיאותיו ביד הסדר
 המשובח וגו'. וכן כתב בסוף דבריו אחרי שער היחוד: ומי
 שמתקן במלותיו במקום הראוי וגו' יזכהו יוצרו לראות
 במופו. ולמה זה בחרו לבארו ולפרשו על פנים שונים, ולא
 אחזו דרך קצרה לשנות קצת מלות קשות ולהחליפם בקלות אשר
 כל קורא רגיל צם ויודע מוצנס? הנה שמענוהו במדבר שיחו
 למושל רגל על לשונו להשתמש במקומות רבים בשרש "ספר"
 בדרך רחוקה וזרה למוצן "חאר ובגוי" וגם למוצן "אמר ודבר"
 חוץ למקומו ושלא כדרכו בהגות הלשון. וכן במלת "ואם" למוצן
 "אע"פ" ואף כי דרך הקדש יקרא לה כי כן הוא בכחוצ,
 ידעתי כי כמו זר נחשבה לרוב קוראיו אשר לא ידעו דרכי לה"ק,
 ובהנה רבות עמו אשר לא יפלא מאיש חכם תורני לשנותם ולתת
 תחתיהם מלות קלות ורגילות צפי כל, ונחלץ הקורא מהשפיל
 עין אל שוליו להציט אל באורו. ומי ילד לנו את כל שנויי נוסחא
 מוס"א הנמלאים צו בסוגר לרוב, אם לא כי יד חרוצים משלה
 צם בהעתיקם אותו בכ"י וחשו אל דברי המעתיק למלא אחריו?
 ואולם קורא צדק! אל יפת לבך להאמין כי אולי שלחתי
 צו יד לשנותו מדעתי ככל העולה על רוחי? חלילה לי! על דברתי
 אגיד צוה לעיני השמש כי לא סכיתי בפנים הספר מלבי מאומה

זולתי טעות דמוכח כחובת מגיה השוקד על מלאכתו באמונה
 לפי קטע שכלי. ואם תמלא צו כמה תקונים טובים ונכוחים,
 וידעה כי ככה מלאתי צא' הנדפסים אשר לפני ויש לי על מי
 לסמוך. כי צומרך הדפסתו כנסתי לי ח' ספרי חוה"ל שונים,
 והם ד"ו ש"ח וקראקא שכ"ג בלי פי', וששה עם ששה פירושו
 הנודעים לי עליו עד עתה, ועל פיהם הגהתי על פיהם בארתי
 ולא סרתי ימין ושמאל. ואם לא תאמין לי קחם נא אליך וראית אם
 לא כדברי כן הוא. אפס כי לוקטו ח' ח' וצרחויות המלאכה
 לא כמלאו בידי כ"ח שנים שלשה עם פי', ואלו נקבצו באו לי כולם
 למצראשונה ומלאה ידי להוסיף תקונו על פיהם ונגרע מן הצורך
 אף כי קלר הוא גם עתה. ולדוגמא ראה זה מלאתי צא' מהם
 הצא לידי באחרית ימי ההדפסה והוא: בשער יחוד המעשה ריש
 פ"ה כדברי המחבר על הכתוב ומלא בה איש מסכן חכם וגו',
 השתמש שם המעתיק שם פעמים בשרש "ספר" בדרך זר ומוזר
 בקשור הלשון כנ"ל. והנה זה צא הוא ד"ו ש"ח ולבד במקום ח'
 לאחרונה כתוב צו "אמר" או "רבר" כל חו"א לפי מקומו הראוי
 לו. — הוא אשר דברתי מראש לאמר נפלאה היא בעיני, והיתה
 לי לעדה כי לא אל חנם דברתי. והוא אשר טרם אכלה לדבר
 אוסיף ואקרא אל חכמי דור זה והבאים אחרי לאמר: שינו לב אל
 דברי המעתיק הרב החכם ר' יהודה אבן תבון ז"ל לברר מלותיו
 ולחקן וגו' והבאתם ברכתו אל צחכם, ורצ מהרצות עליו
 פירושים וצאורים אשר כרוצם ככולם ליודעים אך למוחר וללח
 יודעים לא יספיקו! ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטן ולעיר
 הכותב ונותן בזה לכל קוראי דבריו את ברכתו שלום.

המביא לבית הרפואה.

ל"ה י"ב. ביום גימל ו"ו תמוז לפ"ק

גם אלה לחכמים אשר דרשוני לערוך פה כל מיני
 הם' הזה למוצאיו ברפוס, הנני לסדר בזה כל
 תוצאותיו למחלקותיו כאשר מצאה ידי לאסוף מספרי
 רושמי שמות ספרים ואשר ראו עיני עד היום הזה:

I. ספר חובות הלבבות (כלי פי' והעסק)

נאפולי. ר"ן. 4 (רל"ח). — ד"ו. ש"ח. 4 (ועי' פתיחה
 האשכנזית, VI). — קושטנטינא. ש"י. 4 (רל"ח). — מנטובה.
 ש"ט. ד"ו. שמ"ט. 4. — עם תוס' לוח השערים והפרקים
 ולוח מ"מ הפסוקים ומאמרי רז"ל. קראקא. שנ"ג. 4.

II. ספר חובות הלבבות (עס נאור ופירוש).

(א) מנוח הלבבות. הג"מ מנוח העגדיל במהו' שמריה. (*
 זולצבאך. תנ"א. 4 (**). ד"א תע"ו. שם. תצ"ח. 16. — יעסניץ
 תק"ד. 8. — ד"א. תקנ"ח. שם. תקל"ח. 16. דיהרנפורט
 () ויין. תקנ"ז. 16. — פירדא. (נמלה ברשימה ספרי
 ר"ס נאנדי נדרעזן ולא ראינו עד כה).

(ב) מדפא לנפש. מ' רפאל במ' זכריה מעגדיל דיין בפד"א.
 אלעקסניץ. תקל"ד. 8. — ד"ז () ברין ()
 לבוב. ת"ר. 8. — עוד כנ"ל ועס פי' (מנוח הלבבות)
 פד"א. () 8.

(ג) טוב הלבנון. הג"מ ישראל במ' משה סנ"ל מזאמושטש.
 ויין. תקס"ט. ווארשא (נ"ח). תקצ"ח. לבוב. ת"ר. 8.
 (ד) נאדר בקדש. מ' משה במ' ראובן דיין ביורבארג.
 הוראדנא. תק"ן. 4.

(ה) פת לחם. מ' חיים אברהם במ' אריה לויב כ"ץ מ"מ
 במאהליב דרוסיא. ונקרא בשם הבולל (שמחת לבב). שקלאוו.
 תקס"ג. 4.

(ו) עם ת"א ובאור ע"י מ' רפאל בר"י פירשטענטחאל.
 ברעסלויא. 1836. 8. —

(*) נדפס ראשונה בלי גוף הספר. לובלין. סל"ו. 4.

(**) ונסופו י"ג עקרים להרמב"ם.

III ספר חובות הלבבות (בהעמקה לשונות אחרות)

בל' רופי. (עיין ס"י שער החינוך). — בל' לעז (?) ע"י מ' יוסף פורמאן. קושטנטינא. (ס"ד). — בל' ספרד ע"י החכם מ' שמואל אב"ץ מהאמבורג. ד"א. ת"ל. 4. — כנ"ל ע"י מ' משה במ' שלמה אשכנזי. ד"ו. תע"ג. 4. — בל' לאדינו ע"י מ' ישראל בוליגראדו. ווין. תקפ"ב. 8. — עם ל"א ע"י מ' שמואל מפוזנן. ד"א. תע"ו. 4. — שם. תקכ"ח. 8. — עוד כנ"ל ובסופו העתקה שניה לשער היחוד ע"י מ' משה בהג"מ יוסף שטיינהארט, עם הערות פילוסופיות טבעיות ואלקיות לפי דעת קופרניקוס. פיורדא. תקכ"ח. 4. — (ועיין לעיל סי' [4]).

IV קצת שערים מס חובות הלבבות.

(ח) שער היחוד עם פי' (מנוח הלבבות) ונוספו בו ב' פירושים, הא' (דרך הקדש) למ' חיים חייקא במ' אהרן מזאמושטש, וחב' לאחינו מ' יצחק בשם (פחד יצחק ונקראו בשם הכולל) (תולדות אהרן). פפד"א. תקל"ד. 4

(3) בסדור הג"מ יעב"ץ נמצאו כמה שערים שלמים ממנו. והם: שער הבחינת (ק"ל ב' - קנ"ג ב'). הבטחון (ק"ג - ק"ע). יחוד המעשה (רס"ו - רע"ז). הבניעה (ס"ט - סל"ו). חשבון הנפש (רל"ט - רל"ה). אדבת ה' (ק"ג - ק' כ'). —

V קצור ספר חובות הלבבות.

(ח) קצור ספר חובות הלבבות. ר' יעקב פאן כ"ץ. פראג. (ס"ד) 8. ד"ו תט"ו. 16. ברלין. תקי"א. ווארשא. תר"א. 12.

(3) מרגליות טובות. מ' יעקב במ' יצחק צהרון הרופא. קצור ספר (חובות הלבבות) וקצת תפלות ואחר כל שער תפלה מעין השער שהוא ונחלק לשלשים יום. ד"ו. תכ"ה. ד"א. תמ"א. 8. שם. תנ"ה. 24. פפד"מ. תס"ח. 8.

(3) קצור חובות הלבבות בעשרה פרקים ללמוד בעש"ת. נמצא בספר (צידה לדרך וזורין לאורחא) להג"מ מנחם ה' זרח.

(7) ס' הזכירות. מ' רפאל במ' זכריה מענדיל דיין בפפד"א. קצור כולל מס' (חובות הלבבות) וכו' ונוסף על חזכירות הכתובות בתורה. זאלקווא. תקכ"ד. 8. — עוד כנ"ל עם פי' הג"מ לוי יצחק אבד"ק ברדיטשוב. ווילנא והוראדנא. תקצ"ח. 8.

אמר המתרגם

יהי שם אלהינו מבורך מעתה ועד עולם, אשר המציא יש מאין בחכמתו, ויצר הכל בגבורתו. ובחר באדם להיותו תרומת נבראו וסגולת נמצאו, ויאצל עליו מרוח תבונתו, והאיר עיניו בגר נשמתו, כדכתיב אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם, וכתוב גר אלהים נשמת אדם. והבדילו בחכמה ובדעת מכל יצירותיו, והמשילו בכל בריאותיו, כדכתיב מלפנו מבחמות ארץ ומעוף השמים יחכמו, וכתוב המשילו במעשי ידיך כל שתה תחת הגליו. וכל חכם לב יודע כי האדם מתחלת יצירתו וראשית יסודתו, נוצר על החכמה והושבע עליה, כדכתיב ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. אך מפני שיסודות תולדתו שונים זה מזה וגוברים זה על זה, הם מתגרים בו תמיד להטות אותו מדרך החכמה והאמת אל דרך התאוה והשקר, וכפי גבורתם על שכלו תקצר ידו להחזיק בחכמה, והיה כאשר ירים השכל ידו וגברה החכמה, וכאשר יניח ידו וגברה התאוה, ובענין הזה נבדלים בני האדם איש מרעהו בחכמה ובסכלות. ובכל דור ודור אנחנו רואים סגולת בני אדם, אשר הלכו לאור החכמה וסרו ממשכני התאוה, המה היו הקרובים הקרבים אל יוצרם והנקראים אנשי אלהים ואוהביו, כדכתיב ויהלך חנוך את האלהים, וכתוב את האלהים התהלך נח. ובמעלת החכמה נבדל אברהם אבינו מאנשי דורו, ונקרא אוהבו של בוראו כדכתיב זרע אברהם אוהבי. ובה הגיע אל המעלה הגדולה, אשר היא הכרת הבורא ויתודו ועבודתו אשר בעבורה נברא האדם, כדכתיב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו. ובה נבדל יצחק בנו משאר בניו, ויעקב אבינו מאחיו ותהי מורשה לזרעו אחריו, כדכתיב תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב. ובעבורה נקראו עם ה' ובחיריו ובניו ובכוריו וחשוקיו ואוהביו וידועיו ומקוראיו וסגולתו וחלקו וחבל נחלתו, כדכתיב באמור להם

עם ה' אלה ומאדצו יצאו, וכתוב זרע ישראל עבדו בני יעקב
 בחיריו, וכתוב בנים אתם לה' אלהיכם, וכתוב בני במורי ישראל,
 וכתוב לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם, וכתוב אהבתי
 אתכם אמר ה', וכתוב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה,
 וכתוב שמע אלי יעקב וישראל מקוראי, וכתוב כי יעקב בחר לו
 יה ישראל לסגולתו, וכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו.
 ובעבורה נקבעה השכינה בתוכנו, והיתה הנבואה בקרבנו, ורוח
 הקדש שורה עלינו. ואחר שגרמו עונותינו בנטותנו מדרך התורה
 והחכמה, ונסתלקה השכינה ונפסקה הנבואה ורוח הקדש מבינינו;
 לא כלו רחמי אלהינו והותיר לנו שריד, והשאיר בברמו עוללות
 שנים שלשה גרגרים בכל דור ודור, להאיר עיני השארית הנמצאה
 באור החכמה, לתת ליעף כח ולאין אונים עצמה. וחקרו על צפוני
 החכמות, והוציאו לאור תעלומות. ובארו טעמי התורה במשנה
 ובתלמוד, ויסדו יסודות והעמידו עמודים לחזק בדק תורת אלהינו
 אשר בית ישראל נכון עליהם, וגם בדרך ארץ ובשערי המוסר
 ובתקון המדות חברו אמרים אשר לא יערבם זהב וזכוכית; מהם
 מחוברים במסכתות מיוחדות להם כמסכת אבות והלכות דרך ארץ,
 ומהם מפוזרים בסדרי המשנה והתלמוד בכמה מקומות. ואחריהם
 היו רוב הגאונים בגלות מלכות ישמעאל בבבל ובארץ ישראל ובפרס
 ומדברים בלשון ערבית, וכל קהלות ישראל אשר היו במקומות
 ההם מדברים בלשון ההוא, פירשו רוב מה שפירשו מספרי המקרא
 וסדרי המשנה והתלמוד בלשון ערבית, וגם ברוב חבוריהם אשר
 חברו ותשובת השאלות הנשאלות מהם עשו כן, מפני שכל העם
 היו מבינים בלשון ההוא. ועוד כי היא לשון רחבה וממולאה בכל
 ענין וכפי כל הצורך לכל מדבר ומתבר, והמליצה בה מיושרת
 ומבוארת ומגעת לתכלית כל ענין, יותר ממה שיתכן בלשון העברית;
 מפני שלשון העברית אין ממנה נמצא בידינו כי אם מה שמצאנו
 בספרי המקרא, ואיננו מספיק לכל צורך המדבר. וגם כונתם היתה
 להועיל בחבוריהם לעמי הארץ שאינם בקיאים בלשון הקדש, על
 כן היו רוב חבוריהם בלשון ערב בכל הענינים אשר חברו, בין
 בחכמת התורה בין בחכמות אחרות. גם בארצות אדום היתה
 פלטה לשאר עמנו, היו בהם חכמים גדולים בחכמת התורה והתלמוד
 מימים קדמונים, אך לא היו מתעסקים בחכמות אחרות מפני
 שהיתה תורתם אומנותם, ומפני שלא היו ספרי חכמות אחרות
 נמצאים אצלם. עד שנקבעה בתוכם המנורה המהורה, גר מצוה
 ותורה, הרב הגדול החסיד הקדוש רבנא משלם גר"ו

בן החכם הישיש רבי יעקב ז"ל, אשר שמן תבונתו זך כתית
 להעלות נר החכמה תמיד, ותדבק נפשו בתורת אלהיו וביראתו,
 ושם החכמה כוסו ומנתו, ויכסוף לספרי החכמות אשר חברו
 הגאונים. וכפי יכולתו קבץ ורביץ והעתיק (בין) מחכמת התורה
 וחכמת הלשון וחכמת האמונה וספרי המליצות וחבורי המוסר ומשלי
 החכמים, ותמצא כקן ידו לכל חמודותיהם, וכגבורת שכלו ועוצם
 כחו הבין דבר מתוך דבר והוציא ענין מענין, והוא גם הוא הליך
 ילדים במשלי החכמות ועניני המדות, ופתח שערים בדרכי היראה
 והמוסר, הגיה בהם חשכנו ויישר מעקשות דרכנו, ועוד יד גבורתו
 נטויה לקבץ ולרביץ. וכשמעו עתה. כי לאחד מחכמי ספרד הוא רבינו
 ב"ר יוסף ז"ל, חבר בתורת חובות הלככות יסדהו
 על ענין היחוד, כלתה נפשו לראותו, ופהגיע לידי צווני לתרגם
 לו ענינו בלשון עברית, וכאשר שמע את דבריו ואת שיחו, לא
 רפתה רוחו עד אשר צוה להעתיקו, ואותי צוה לתרגם לו
 ממנו השער הראשון שהוא שער היחוד. ואף ע"פ שיקרה בעיני
 מצותו, ראיתי שהכניסני בענין שלא היה רצוני להכנס בו, ובכל
 עת הייתי נשמר ממנו. וכמה פעמים פייסו אותי קצת הנדיבים
 אזהבינו מחכמי המקומות האלה, להעתיק להם קצת מחבורי הגאונים
 אשר בלשון ערב אל לשון הקדש, ולא נתפייסתי להם מפני כמה
 פנים שצריך האדם להזהר מהם בענין הזה. ואני מספר מקצתם
 ואומר, כי כל אשר ראיתי מן הספרים אשר העתיקו מן לשון
 הערב אל לשון העברים, לא נמלט מהם אחד שלא השחיתו
 המעתיקים הודו ושנו את עניניו והפסידו את טעמיו. וההפסד הזה
 יבא משלשה פנים: האחד מפני שיש מהם שאינם בקיאים וצחים
 בלשון הערבית אשר יעתיקו ממנה. והשני שאם היו בקיאים
 וצחים בלשון הערבית, שמא לא היו בקיאים בלשון העברית אשר
 הם מעתיקים אליה. והשלישי שאם היו בקיאים בשתי הלשונות,
 שמא לא יבינו דברי המחבר כאשר היה עם לבבו, והם מעתיקים
 כפי הבנתם ודעתם על דרך אחרת ושלא כדעת המחבר; ואפשר
 שיעתיקו מי שנתקבצו כל המדות האלה בו, וידוע לכל מבין כי
 כל אחד מאלה הפנים משנה הענינים והופך אותו לענינים אחרים.
 אך הכת השלושית מתחלקת לשני חלקים. החלק האחד מי שאינו
 מאנשי החכמה היא ואינו מבין עניניה ודרכיה, רק משים מגמתו
 להעתיק הלשון כפי הבנתו והנראה אליו. והחלק השני מי שהוא
 מאנשי החכמה היא ומבין עניניה ודרכיה, ומפני שהספר החזק
 לא קבל אותו ממחברו ולא ממי שקבלו ממנו; אפשר שיבין ענינים

רבים מדבריו על דרך אחרת וכאשר העתו נוטה, ויעתיק דברי
 המחבר על הדרך ההוא, ושמו בעבור זה יבא להקשות מדבריו
 על דבריו, וימצא מקצתם סותרים את מקצתם. וזה יקרה מפני
 הסדרת הקריאה שלא כסדרה, והוא מענין הסמוך והנפרד והקרוב
 והרחוק, והפרט שבא עם הכלל למנות או למנות את עצמו והדומה
 לזה. וכבר ראיתי קצת גדולי החכמים נכשלו בדבר הזה. ועוד
 כי לא נוכל להוציא כל מחשבות לבנו, במליצה שמגעת לתכלית
 הענין על דרך קצרה ובלשון נאה בלשון העברית, כאשר נוכל
 בלשון ערבית. כי לשון הערבית רחבה וצחה מאד, ומזומנת ליועיה
 בכל ענין כחפצם וכלבבם; ולשון העברית כאשר אמרנו אין בידנו
 ממה כרי הצורך לכל דברינו. על כן צריך שיהיה כל מעתיק
 מלשון אל לשון אחרת, בקי ומלומד בשתי הלשונות ובכל עניני
 רקדוקיהם, ומנייני מיני שרשיהם, והשתנות עניניהם לפי מקומותיהם
 ותוכן שמוש תיבות טעמיהם, ורגיל לדבר בהם על אופניהם, ולהניחם
 בכל מקום על מכוניהם, איש למשפחתיו לבית אבותיו. כי כמה
 מלות יש בלשון הערב שכל אחת מהן מתחלקת לכמה ענינים,
 יורה עליהם מקומם או הלוף תיבות שמושם או השתנות בנינם,
 כמו מלה פקד אצלנו שמתחלקת לענינים רבים, והרבה נמצא כמות
 במקרא איני מאריך בזכרם. ועם כל זה צריך לדעת ולהבין ענין
 הספר אשר יעתיק, דעת ברורה וחבנה נכונה, כדי שלא ישנה
 מדעת בעליו ויפסיד חכמת הספר ההוא, ונמצא אשם עם בעליו
 ועם כל המעיינים בו מפני שהוא מכשיל אותם בדברי טעות, כי
 זה המעתיק נעשה עתה בספר הזה כאב וסרב. ואם היה יכול המעתיק
 שתמצא ידו להעתיק מלה במלה מבלי תוס' ומגרעת היה נצול מן
 המכשול הזה והאשמה הזאת, אע"פ שההעתיקה על הדרך הזה תהיה
 קשה לרבין אלא לחכמים הגדולים המבינים דרכי לשון הקדש,
 והלשון לא יהיה ערב ומקובל כל כך, ושמו עם קושי הלשון יקשה
 הענין לרבין. ומכל אלה הפנים אנחנו רואים כי המעתיק צריך
 שיחדר בכל הדברים האלה, ואם ידע בעצמו כי הוא ממואל מכל
 הענינים אשר במלאתם יהיה ראוי להעתיק, יעתיק; ואם לא, יחדל.
 כי לא יוכל המעתיק לתקן את לשון העתקתו, עד שיקדים ויאתר
 ויוסיף ויגרע. ופעמים שהוא צריך לתרגם ענין המלה בענין שהוא
 דומה לו וקרוב אליו בלשון שהוא מעתיק איה, או להחליף המשל
 והמליצה אשר אינם נוהגים בלשון ההוא, במשל ומליצה שדומים
 להם ונוהגים בה. וכללו של דבר שיהיה מבין דרכי הלשון אשר
 יעתיק ממה ואשר יעתיק אליה, ועניני הדבור אשר יעתיק על

אופניהם, כדי שיהיו מיושבים בלבו ונכונים בדעתו. ואח"כ יש לו
 להעתיק אותם על איזה דרך שירצה ובמלות אשר יבחר, ובלבד שיהיו
 דבריו קרובים להבין ולא ישנה מדעת הבעלים. וכן מצאנו דמעתיקים
 הקדמונים אשר העתיקו ספר התורה והמקרא, ר"ל בעלי התרגום
 אשר נהגו להחליף המשל והמליצה, כמו שתרגם אנקלוס יוצאים
 ביד רמה בריש גלי, כי כן היה מנהג הלשון להביא על מי שאינו
 בורה. והנה אנחנו רואים כי כמה מפרשים ומעתיקים פרשו והעתיקו
 ספרי המקרא וסדרי המשנה והתלמוד בלשונות אחרות, וכמה דעות
 נשתנו בהם אחת מחברתה, זה אומר בכך וזה אומר בכך. ומפני
 שהספרים ההם על מתכונתם בידינו ובפני עצמם מבלי תוספת ומגרעת,
 והפירושים בפני עצמם וההעתיקות גם הן בפני עצמן; הועיל הענין
 ולא הזיק כלום, וישוטטו רבים ותרבה הדעת. וכן מי שיחבר חבור
 מעצמו, אם יטעה בענין או ישל בדרך או יקצר בו; נאמר כי
 הוא אשר השיגה ידו ודעתו, ועד פה הגיעה חכמתו. אך האשם
 הגדול מי שמעתיק ספר או חבור שיגע בו מחברו ונשמר ונזהר
 בעניניו, ותקן שעריו ותכן מחלקותיו ואין וחקר דבריו, ויבוא הוא
 לחבל ולשנות ויאמר כי זה הוא, והמעיינים בו יתלו כל הטעות
 במחבר. ויש לנו ללמוד מבעל החבור הזה הרב ר' ב"ר י"ב
 י"ן ז"ל כי אף ע"פ שחבר מעצמו בענין שתלה בדעתו, ולא
 היה מעתיק חבור אחרים, רצה לחזור בו ולהמנע מחבר, מפני שהיה
 בעיניו כמקצר בדבנת צחות לשון הערבי, אע"פ שנראה מחבורו
 כי חכם היה בלשון; וכ"ש שהיה לאיש כמוני להזהר מן ההעתיקה,
 מכל אלה הענינים אשר זכרתי. ועוד כי מנהג רוב ב"א בזמן הזה,
 להתעולל ולהתגולל על מי שמחדש דבר מבני דורם בין בהעתיקה
 בין בחבור בין בפיוט, בין בשאר הענינים הדומים לזה. והמשכיל
 יזהר מהכנס במשעול הזה ויוסר בזולתו, וימלט נפשו מלשונות ב"א
 ומעלילותם. והגדתי כל זה להודיע לכל בני העולם בהערת השער
 הזה, כי לא מלבי ולא ברצוני נכנסתי בענין זה, וכי לא נסתר
 מנגד עיני כל אשר זכרתי. אבל מפני שאני חייב לבטל רצוני
 מפני רצון המצוה אותי, ולמחול כבודי מפני כבודו; שמעתי
 למצותיו ואצתי לעשות כחפצו ותאותו, ואשימה נפשי בכפי ולא
 שמתי יד לפי, והצבתי עצמי כמטרה לחצי המורים וגווי נתתי
 למכוס. ונזהרתי כפי יכולתי מהטות דברי המחבר מדרכיהם, וכל
 אשר מצאה ידו להעתיק מלה במלה, אע"פ שלא היה הלשון נאה
 כחפצי, עשיתי כן. ואשר לא יכולתי להעתיק על הדרך הזה,
 הייתי משתלל ומתבונן עד שאבינרו, ואח"כ העתקתי כפי יכולתי.

ומה שהיה מסתפק לי, הייתי מעיין עליו בספרי החכמה ההיא אשר הביא הענין ההוא ממנה, ולאחר שהייתי מבין אותו הבנה ברורה הייתי מעתיק. וראיתי כי המחבר הזה ז"ל הגיח דבר אחד שהיה צריך להקדימו בתחלת ספרו או לבאר אותו במקומו. והוא שיפרש ענין המלות והשמות אשר הביא מספרי החכמות החיצונות לצורך דבריו, ועל מה הם אמורים בחכמות ההן; כי כן מנהגי החכמים בכל חבורי החכמות, מפני שהם שמות ומלות שאין המון בני אדם רגילים ואינם מבינים בהם, ומשתמשים במקצתם בדרך אחרת, ומפילים ומפרשים אותם על ענינים אחרים. ושלא עשה זה מפני שאמר כי חבירו לזכרון לעצמו ולחבריו. אבל מפני שאמר אחר כך כי גם רצונו היה להועיל בו לשאר בני אדם, היה לו להרגיש למה שאמרתי; ועל כן מי שאינו בקי במלות ובשמות ההם ואיננו רגיל בחכמות ההן, צריך לשאול עליהם. ולא יאשימוני המעיין בהעתקה הזאת מפני שבניתי במקצת המקומות בקצת הפעילים והשמות בנינים שאינם נמצאים בלשון העברית, כי דוחק הענין עם קוצר הלשון כאשר אמרתי הביאוני לידו כך, וג"כ נהגו חכמי ההעתקה אשר היו לפנינו, כי נהגו בבנינים ההם מנהג מבני לשון הערבי שהיא קרובה ללשוננו ברוב בניניה. ואל יחסימוני מפני שערבתי לשון המקרא ולשון רבותינו במקומות, ושהבאתי לשון רבותינו במקום שהייתי מוצא לשון המקרא; כי אחזתי הלשון הקרוב, וכפי שנודמן לי בשעת ההעתקה. והמתקן אח"כ במקום שצריך, משובח; כי המעיין יכול להשתכל יותר מן המעתיק, והשומע יותר מן המדבר. והחכמים המעיינים בו בכל עת, יתחזקו לברר מלותיו ולתקן שגיאותיו כיד חסדם הטובה וחכמתם הרחבה. וכאשר נשאל מאהינו להצילנו מכל מבשול ואשמה בכל מעשינו, כן נשאל ממנו להצילנו ממבשול דברינו וחטאת פינו, וכמו ששאל ממנו משיחו שיתנה ה' שמרה לפי נצרה על דל שפתי. וזה החלי לתרגם דברי המחבר, ובאלהים ה' אעזר אמן:

אמר המחבר ברוך ה' אלהי ישראל אשר לו יאות
 ענין האחר האמתי, הקדמון במציאותו, המתמיד
 טובתו, אשר ברא כל הנמצאות לאות על אחדותו,
 ויצר יצירות לעד על גבורתו, והחל חדשות להעיד על
 חכמתו וגודל טובו. כדכתיב (תהלים קמה) דוד לדוד
 ישבח מעשיך וגבורותיך יגירו. וכתיב (סו) יודוך ה'
 כל מעשיך וחסידיך יברוכה, כבוד מלכותך יאמרו
 וגבורתך ידברו, להודיע לבני האדם גבורותיו וכו'.
 והגדולה שכשוכות אשר השיב בהם הבורא לעבדיו
 המדברים אחרי המציאו אותם על תכונת הברתם בהן
 גמורה והבנתם שלמה, היא החכמה אשר היא חיי
 רוחם ונר שכלם, והמביאה אותם אל רצון האלהים,
 והמצלת אותם מקצפו בעולם הזה ובעולם הבא. כאשר
 אמר הכתוב (משלי ג) כי ה' יתן חכמה מפיו דעת
 וחבונה. ואמר אליהוא (איוב לב) אבן רוח היא באנוש
 ונשמת שרי הבינים. ודניאל אמר (דניאל ג) יהב חכמתא

לו יאות, לו לבדו ראוי. האמתי, מבוחר בשער היסוד.
 במציאותו, לשון יש ומלוי. אחדותו, כי כל הנמצאות משולבות
 אשה אל אחותה כאלו אחד באיברים רבים, וכולם פונים אל
 הכליה אחד המשיך כי צורא אחד לכולם. המדברים, בני אדם,
 ונגדרו בשם זה להבדילם משאר ב"ם. תכונת הברתם, זולת
 הטובה אשר הועיב לב"ה שבת אחת על תכונה והיקון
 שהסדחם בהם גמורה (אף שגם לכמה בע"ת נמצא הכרה והכנה,
 מ"מ אין הבנתם גמורה ושלומה) עוד טובה גדולה מזו היא
 החכמה שלומד האדם אז מנבואה או מחכמים, כמש"ל חכמה
 היא מה שלומד מנבו, ולפי שדבר אח"כ בחכמה המקובלת מאחד
 לכן אמר תחלה הכתוב בשם ר"ל החקוע בטבעס. חיירותם, כמש"ל
 והחכמה תקיפה בעליל. ונר שכלם, כי לולא החכמה לפתק

לחכימין וגו'. ואמר הכתוב (ישעיה מט) אני ה' אלהיך
מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך :
והחכמה מתחלקת לשלשה חלקים. החלק הראשון
חכמת היצירות שקורין לה בלשון ערב אלעל"ם אלטב"עי,
והיא חכמת טבעי הגופות ומקריהן. והחלק השני
היא חכמת השמוש שקורין לה בלשון ערבי אלעל"ם
ריא"צי, ויש מי שקרא' חכמת המוסר, והיא חכמת המנין
והשעורים וחכמת הבוכבים, וחכמת הנגון הנקראת
מוזיק"א. והחלק השלישי היא חכמה האלהית שקורין
לה בלשון ערב אלעל"ם אלד"י, והיא רעת האל ית'
ורעת תורתו ושאר המושכלות כנפש וכשכל, וכאישים
הרוחניים. ובל חלקי החכמה לפי מחלקות ענינה כמה
שערים פתחם הבורא יתברך למדברים, להשיג בהם
התורה והעולם. אלא שמקצת החכמות, הצורך אליהם
יותר לענין התורה, ומקצתם הצורך אליהם יותר
לתועלת העולם. ואשר הצורך אליהם יותר לענין העולם,
היא החכמה התחתונה אשר היא חכמת טבעי הגופות
ומקריהן, והחכמה התיכונה שהיא חכמת השמוש.
ושתיה החכמות האלה מורות על כל סודות העולם
הזה ותועלותיו והנאותיו כמנו, ומורות על עניני

מכסול רובץ כמו ההולך בלילה. ומקריהן, עגול משולם
קר חס וכדומה. חכמת היצירות, דעה טבע כל כוזר בלח"מ.
חכמת השמוש, לפי שנלמד כלים מיוחדים לחשמיס, או לפי שב"א
משחמיס צס ללרכיס. חכמת המוסר, כל דבר המוסס בשעור
ומדה קטנה נקרא מוסר, לפי שהוא מוגבל ואסור בחוץ גבול
כמוהו המשוער לו. והעולם, לרכי העולם. התיכונה, האמצעית
בין הטבעית להאלהית. סודות, העלמיס מהאדם קודם התכונותו.

המלאכות ומיני התחבולות הצריכות לגופות ולעניני קניני העולם. אך החכמה שהצורך אליהם יותר אל התורה היא החכמה העליונה והיא החכמה האלהית. ואנחנו חייבין ללמוד אותה כדי להבין ולהגיע אל תורתנו, אך ללמוד אותה כדי להגיע אל הנאות העולם אסור לנו. ואמרו רבותינו תניא (דנריס ל) לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם, אשנה כדי שיקראוני רבי, אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בישיבה, אלא ללמוד מאהבה וסוף הכבוד לבא. ואמרו עשה דברים לפעלם ודבר בהן לשמן, ואל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קררום לחתוך בהם. ואמרו (פסלי קיג) אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד, אמר ר' אלעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו, כרתנן אל תדו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוון כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס, וידו מורא שמים עליכם:

והשערים שפתחם הכורא לדעת תורתו ודרתו הם שלשה. האחר מהם השכל הניצל מכל פגע. והבי ספר תורתו הנתונה למשה נביאו (ס"א והב' מה שהוא מוחש)

התבולות, ענינים והכנות שע"י יושגו הדברים הנלרכים. תניא, במס' נדרים ד' ס"ג. ולדבקה בו, שלא תהיה אהבה החוזרת ודבוקה בצעליה להנחתן, רק תהיה דבקה בהקב"ה, שכן הוא נחת רוח לפניו יתברך. לפעלם, בעבור הפעולה, שהפעולה עצמה תהיה נחשבת לו לתכלית, (ועיין במ' נפש החיים). תורתו ודרתו, כי תחלה דבר מהחזרה העיונית כמו מעשה בראשית וכדומה, וכאן דבר מהקורה הדקייית, שיש בה מלוות שמעויות וסקליות. הניצל

והג' הקבלות שקבלנו מקדמונינו שקבלו מן הנביאים
 ע"ה, וכבר הקדים לבארם הרב הגדול רבינו סעריה
 ז"ל כמה שיש בו די. אך חכמת התורה מתחלקת
 לשני חלקים, האחד מהם לדעת חובות האברים והיא
 החכמה הנראית; והשני לדעת חובות הלככות והם
 המצפונים והיא החכמה הצפונה. וחובות האברים
 יחלקו לשני חלקים, האחד מהם מצות שמחייב בהם
 השכל אפילו אם לא חייבה בהן התורה; והחלק הדי
 מצות השמע, שאין השכל מחייב בהם ולא דוחה
 אותם, כאסור בשר בחלב ושעטנז וכלאים, וחרומה
 להם ממה שנעלמה ממנו עילת איסורם, ועילת חיוב
 ממה שנתחייבנו מהן. אך חובות הלככות כל שרשיהן
 חן מן השכל כאשר אבאר בע"ה. וכל המצות הם
 נחלקות למצות עשה ולמצות לא תעשה, ואין אנו
 צריכין לבאר את זה במצות האברים, מפני שהם ידועות
 לכל; אבל אני זוהר ממצות עשה ומצות לא תעשה
 שבחובות הלככות מה שזדמן לי, כדי שיהיה המיון
 למה שלא אזכור מהם בע"ה. וממצות עשה שבחובות
 הלככות שנאמין כי יש לעולם בורא בראו מאין, ושאין
 כמודו, ושנקבל עלינו יחודו, ושנעבדהו בלבנו,
 ושנתבונן בפלאי יצירותיו כדי שידו לנו לאות עליו,
 כשיזל מכל טעות. האיברים, שהקוים לעשותם באיברינו.
 והיא ר"ל כשזכיר צוה הספר חכמה הנראית כוונתנו על חובת
 האיברים הנראים לב"ה. והיא ר"ל כשזכיר חכמה הצפונה
 כוונתנו על חובת"ל. השמע, שזולא שמענוס ממרע"ה לא
 ידענוס. עילת, סיכח. איסורם, במל"ח. שנתחייבנו, במ"ע.
 יחודו, חמונת יחודו שאין עוד מלכדו. ושנעבדהו, כמו ושנקבל

ושנכטח בו, ושנכנע מפניו, ושנירא אותו, ונפחד
 ונבוש מהשקיפו על נגלותינו ונסתרותינו, ושנכסוף
 לרצונו, וניחד מעשינו לשמו, ושנאהב אותו ואח
 אהביו כדי להתקרב אליו ונשנא את שונאיו והרומה
 לזה ממה שאינו נראה מן האיברים :

אך הלאוין שבחובות הלבבות הפך כל אלו. וגם
 מהם שלא נחמור ולא נקום ולא נטור את בני עמנו
 כדכתיב (ויקרא יט) לא תקום ולא תטור את בני עמך.
 ומהם שלא נהרדר בעבירות ולא נהאווס ולא נסכים
 לעשותם, ומה שרומה לזה במה שהוא במצפן האדם
 ולא ישקיף עליו זולתי הכורא. כדכתיב (ירמיה יז) אני
 ה' חוקר לב בוחן כליות, וכתיב (משלי כ) נר אלהים
 נשמת אדם חופש כל חרדי בטן :

ומפני שחכמת המצות שבתורה על שני עניינים,
 האחד מהם גלוי והשני נסתר; עיינתי בספרי
 הקדמונים שהיו אחרי אנשי התלמוד אשר חברו בענייני

עלינו בלבנו יחדו ושנעבדהו. ונפחד ונבוש, הם צ' מיני
 היראה, יראה העונם והרוממות. ושנכסוף, כחווה להשלים רצונו.
 ושניחד, צלי פני' אחרת. להתקרב, כמש"ל וכו' תדבק, וכי
 אפשר לדבוקי בשכינה וכו' אלא כל המשיח בכו' לה"ח כו'.
 שאינו נראה, הם בכלל חוה"ל. נהרדר, אע"פ שהמחשבה איננה
 ציד האדם ומעצמה היא עולה, זהו רק בכניסחה רגע ראשונה,
 אולם ציד האדם להסית דעתו ממנו חיכך בזכרו; ואם איננו
 מסיח דעתו ואלדנה שוקע עצמו בה זה נקרא הרפור, ומזה
 בא להתאוות אליו ומחשבותיו מהרוללות בקרבו אם לעשותה או
 לחדול, ואח"כ יסכים לדעתו לעשותה. ואע"פ שאין הקב"ה
 מלמד מחשבה דעה למעשה מ"מ אסורה היא. חופש, ע"י
 כר אלקים האלקים חופש כל כו'. גלוי, טמחיות המאמר.

המצות חבורים רבים לעמור מהם על חכמת הענין
 הנסתר, וראיתי כי כל מה שכונו לפרש ולבאר איננו
 יוצא מאחד משלשה ענינים. האחד מהם לפרש ספר
 התורה והנביאים, וזה על שני דרכים. או לבאר פי'
 המלות והענינים כמו שעשה רבינו סעדיה ז"ל ברוב
 ספרי המקרא, או לבאר עניני הלשון והקדוק והשמוש
 לכל עבריו וצדדיו ולתקן מלותיו, כספרי בן גאנח ובעלי
 המסורה ומי שנהג מנהגם. והענין השני לחבר עניני
 המצות על דרך קצרה כספר רב חפ"ן בן יצליח ז"ל, או
 מה שאנו חייבים בהן בזמן הזה כהלכות פסוקות
 וגרולות והרומה להם, או חלק מחלקיהן כספרי קצת
 הגאונים בתשובות שאלות במצות הגוף ופסקי דינין.
 והענין השלישי לישוב עניני התורה בלכבינו בדרכי
 הראיות והשובת המינים, כספר האמונות וספר שרשי
 הדת וספר המקמין והרומה להם. ותקרתי עליהם
 ולא מצאתי בהם ספר מיוחד בחכמת המצפון. וראיתי
 החכמה הזאת שהיא חכמת חובות הלבבות שהניחוח
 ולא חברוה בספר שיהיה כולל שרשיה ופרקיה
 ותמתי על זה הימה גדולה עד שאמרתי בלכי שמא
 המין הזה מן המצות אין אנתנו חייבים בו מן התורה
 אלא שחיובו מדרך המוסר. ולהורות הדרך הנכונה
 נסתר, כוונה המאמר והלכותיו. הלשון, באור כל שרש
 והקדוק, כמו יחיד רבים נוכח נסתר. והשמוש, בלשון ע"פ קסור
 מלותיו. ולתקן, לתרץ עבר במקום עתיד וכדומה. הלכות פסוקות,
 שם ס' וכן הלכות גדולות. הגוף, כמו לניח וחפילין. ודינין, כליני
 או"ה טומא' וטהרה. המוסר, מלח חסידות. ולהורות, שאינם
 רק להורות הדרך הישרה אכל אינה הדרך הישרה בעצמה.

והישרה וכמודו כמו התוספות שהם רשות שאין אנחנו
 נתבעין בהם ולא נענשים אם נתעלם מהם, ועל כן
 הנחו הקדמונים לחברו בספר. ער שהפשתי על חובות
 הלבבות מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה אם אנחנו
 חייבים בהם אם לאו, ומצאתים שהם יסורי כל המצות.
 ואם יארע בהם שום הפסד, לא תתכן לנו מצוה
 ממצות האברים:

מן השכל שאמרתיו, כי כבר נתברר לנו כי האדם
 מחובר מנפש וגוף ושניהם מטובות הבורא עלינו,
 האחד נראה והשני איננו נראה; ואנחנו חייבים לעבוד
 אותו בעבור זה עבודה גלויה ועבודה צפונה. הגלויה
 חובות האיברים כמו התפלה והצום והצדקה ולמוד
 תורה ולמדה ועשות סוכה ולולב וציצית ומזוזה ומעקה
 והרומה להם ממה שיגמר מעשהו על ידי חושי האדם
 הנראים. אך העבודה הצפונה היא חובת הלבבות.
 והיא שניחר האל בלבותינו, ושנאמין בו ובתורתו
 ושנקבל עבודתו, ונרא אותו ונכנע מפניו ונבוש ממנו,
 ונאהב אותו ונבטח בו ונמסור נפשותינו אליו, ושנפרוש
 מאשר ישנא, ושניחר מעשינו לשמו ושנתכונן בטובותיו,
 והרומה לזה ממה שיגמר במחשבת הלב ומצפוננו מכל
 אברי הגוף הנראים ממנו:

וכמודו, והוא. התוספות, כעניני חסידות שהחסידים עושים
 לפניו משורה הדין. נתבעים, חייבים לעשותם. נענשים, שיש
 דברים שאע"פ שאין אכחנו חייבים לעשותם, ככ"ז נענשים עליה'
 צעידן ריחחא כמעשה דרבי קטינא, אבל על החסידות אין נענשי'
 כלל. והשני, הוא הנפש. ולמדה, לאחרים. ושנמסור, שיעשה
 לנו דרכו. במחשבת הלב, בתמידות כמו האקנה וכי'. ומצפוננו,

וידעתי דעת ברורה כי חובות האיברים לא תשלמנה
 כי אם ברצון הלב וחפץ הנפש לעשותם, ותאות לבנו
 לפעול אותם. ואם יעלה במחשבתנו שאין לכותנו חייבי
 לבחור בעבודת השם ולחפוף בה, יסתלק מעל אברינו
 חיוב המצות שאנו חייבין בהם; מפני שאין מעשה
 נשלם מבלי חפץ הנפש בו. וכיון שנתברר כי הבורא
 חייב את אברינו במצותיו, לא היה נכון להניח נפשנו
 ולבנו שהם מבחר חלקי עצמנו שלא יחייבם בעבודתו
 כפי יכלתם מפני שבהם גמר העבודה, ועל כן נתחייבנו
 בחובות גלויינו ומצפונינו, כדי שתהיה עבודתנו שלמה
 וגמורה, וכוללת מצפונינו וגלויינו לבוראנו יתברך:

וכאשר התברר לי חיובם מדרך השכל, אמרתי
 בלבי שמא הענין הזה איננו כחוב בספר תורתנו, ועל כן
 הניחו לחברו בספר שוירנו אותו ויראנו ענינו; עד אשר
 בקשתיו בספר התורה ומצאתיו שנזכר בו פעמים רבות.
 כמו שנא' (דברים ז') ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך
 ובכל נפשך ובכל מאורך, ודו הדברים האלה אשר
 אנכי מצוך היום על לבבך. ואמר (סס ג') לאהבה את

שהיה קבוע במלפניו ובקרבו ואע"פ שלא יחשוב בחמילות כמו
 האמונה בו יתברך ובתורתו. וידעתי, הוסיף להביא ראיה על
 חוה"ל גם מחובת האיברים עצמן. תשלמה, ההיינה באופן
 השלימות. ואם יעלה, ר"ל עוד יותר מזה, אם יעלה כו' הרי
 אין כאן כלל אפילו מעשה חסרה, כ"א לא נחר והסכים החלה
 לעשותה איך יעשה? כפי יכולתם, היינו חובות שיכולים להגמר
 זולת האיברים. מפני, ר"ל הכי מפני שבהם לבדם נגמרת
 העבודה ואינו לריכיס להאיברים נעבור זה לא יחייבם נעבודתו
 ודאי זה לא יתכן כלל. ועל כן, הגי' הנכונה ועל כרחינו
 נתחייבנו בחובת מלפנינו בזולת האיברים, אחרי שהם העיקר. הניחו
 לחברו, כמו מלחברו, ופ' עזבו ולא חנרוהו וכו'. ענינו, פרטיו.

ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו, ואמר (סס יא)
 לאהבה את ה' אלהיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל
 נפשכם. ואמר (סס יב) אחרי ה' אלהיכם תלכו ואותו
 תיראו. ואמר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך. ואמר
 (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי
 אם ליראה. ואמר (סס) ואהבתם את הגר וגו'. והיראה
 והאהבה מחובות הלבבות. ואמר בלאוין שבהן,
 (סס ה) לא תחמר אשת רעך ולא תתאוה וגו', (ויקרא יט)
 לא תקום ולא תטור את בני עמך, (סס) לא תשנא את
 אחיך בלבבך וגו', (במלכר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם
 ואחרי עיניכם וגו', (דברים טו) לא תאמץ את לבבך ולא
 תקפוץ את ירך ורכים כאלה. ואחר כך השיב את
 כל העבודה אל הלב ואל הלשון. כמו שנאמר (סס ג)
 כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וגו' לא
 בשמים היא וגו' ולא מעבר לים היא וגו' כי קרוב
 אליך הדבר מאד בפך ובלבבך לעשותו. וכשאר ספרי
 הנביאים האריכו בענין והשיבו אותו בכמה מקומות
 ואינני צריך להביאם מפני שהם רבים וירועים:

וכאשר התברר לי חיוב מצות הלבבות מן התורה
 באשר התברר מן השכל, חפשתי עליו ברברי דו"ל

לדבקה, פרשתי למעלה. השיב, הכנים ומסר (כמו השיב למלך
 ישראל). בשמים, לא האמר הרי יש כמה מצוה אשר מעשיהם
 נמנע ממני ואיך תקבל עלי חם כל החורה, ואפי' המצוות שאינם
 נמנעים ממני יש אשר כמשה כבד יכבדו ממני? לא כן הוא,
 כי קרוב אליך הדבר מאוד; כיצד? בפך, אם הלמדס בפך,
 ובלבבך תהיה הכוונה לעשותה, יקל עליך המעשה מאוד,
 ואף הנמנעים מתך מעלה אני עליך כאלו עשיתם. וחשיבו,

ומצאתיו יותר מפורש בדבריהם ממה שהוא מפורש
 בספרים ומן השכל. קצתו בכלל כמו שאמרו רחמנא
 לבא בעי, ואמרו לבא ועינא תרי סרסורי דחטאה
 נינהו. וקצתו בפרט במסכת אבית שאין צריך להאריך
 בזכרו. ומצאתי הדבר ממנו במדותיהם ובמנהגייהם
 המקובלים מהם כשהיו נשאלים על עניניהם, כמו
 שאמרו רז"ל במה הארכת ימים. וראיתי מצד הכתוב
 עוד במכה נפש בשוגג שאינו חייב מיתה. ומי שהוא
 שוגג במצות אשר לא תעשינה שחייבים עליהן במזיד
 אחת מר' מיתות בית דין או כרת, שאינו חייב עליהם
 אלא חטאת או אשם. וכל זה ראיה כי העיקר בחיוב
 העונש אינו אלא עד שיהיו הלב והגוף משתתפין
 במעשה, הלב בכונתו והגוף בחנועתו. וכן אמרו במי
 שעשה מצוה ולא נהכוון לעשותה לשם שמים שאינו
 מקבל עליה שכר. וכיון שקוטב המעשה ועמודו בנויים
 על כונת הלב ומצפונו, ראויה שהיה חכמה מצות
 הלב קודמת בטבע לחכמת מצות האיברים:

וכאשר נחברר לי חיוב החכמה הצפונה מן השכל
 והכתוב והקבלה, אמרתי שמא המין הזה מן המצות

שנו ושלשו והזהירו פעם אחר פעם. בספרים, בחנ"ך. לבא
 בעי, במ"ע. סרסורי, במל"ה. שבר, שבר פחות וכלפס וחיהו נחשב
 נגד שבר מלוה לשמה, או חולי כוונתו במחעסק, כמו החוקע
 לשיר וכיוצא. קוטב, ליר שהדלה סובב עליו, וכן הלב בעניני
 המדות, כל המדות סובבות הולכות פעם כה ופעם להיפך וכולם
 על קוטב הלב כי ממנו הולכות חיים. ועמודו, בעניני המלות
 שחוק נחן הקב"ה ולא ישנו הפקידים. בטבע, הוא אחד מחמשה
 מיני קדימות שמנו החוקרים, והוא קדימת הסיבה להמסובב ממנו,
 כמו קדימת האילן לללו, כן חוה"ל הס סנה לחובת האיברים,

אין אנו חייבים בו בכל עת ובכל מקום כשמטתה וכיובל
 ובקרבתה. וכאשר עיינתי מצאתי שאנו חייבין בו
 חמיד כל ימינו כלי הפסקה, ושאינ לנו שום טענה
 בהנחתו. כמו יחוד אלהינו בלבנו ועברו בצפוננו,
 וליראה ולאהבה אותו, ושנכסוף לעשות המצות
 שאנחנו חייבין בהן. כמו שאמר הכתוב (הילים ק"ט)
 אחלי יכוננו דרכי לשמור חקך. ושנבטח בו ושנמסר
 אליו כמו שנאמר (ס"ט ס"ט) בטחו בו בכל עת עם שפכו
 לפניו לבבכם וגו'. ולהסיר השנאה והקנאה מלבבנו.
 ושנפרוש ממותרי עיני העולם שמורדין אותנו מעבודת
 השם. כי כל זה אנו חייבים בו חמיד בכל עת ובכל
 מקום ובכל שעה ובכל רגע, ועל כל ענין בעוד שכלנו
 ונשמחנו בנו. והדומה לזה עבר שצוהו רבו לעשות
 שתי מלאכות, האחת בביתו והשני בשדה כמו
 עבודת האדמה ולעיין בה בעתים ידועות ובשעות
 ידועות. אם יעברו העתים ההם או אם לא ימצא
 לעשות מפני דבר שימנענו, יסתלק מעליו חיוב המעשה
 חוץ לביתו; אבל המעשה שצוהו לעשות בביתו אינו
 מסתלק מעליו כל ימי עמדו בו ועברו את אדונו בשלא

ואין חובה לל גריכיס לחיובת האיברים. כשמטת כו', שאינן נוהגות
 לא בארץ ובפני הכית. טענה בהנחתו, להצטק אם נעזוב אותו ח"ו.
 ולעברו, בכניעה ובושה. אחלי, כל בקשותי הם, שיכוננו כו'.
 ושנמסר אליו, נבטל רצוננו מפני רצונו ית'. בכל עת, נעש
 טובה שלא תחלו נכחכם וחכמכם, ונעש רעה שלא להחיאש מישועתו
 ית'. שפכו לבבכם, רצונכם ונטלו אותו לפניו. ממותרי, דברים
 שיחכן להיות בלעדיהם. שמורדין, שמונעים. ולעיין, להסתכל
 מה שהיא גריכה. ימצא, יוכל. שימנענו, מלכת להצדק.

ימנענו מונע ולא יטרדהו טורד, וחיוב המעשה תמיד עליו כשיפנה. וכן מצות הלב שאנו חייבין בהם, אין לנו טענה בהן ולא טורד מהן אלא אהבתו העולם, ושאינ אנחנו מבינים ענין בוראנו, כמו שנא' (ישעיה ה) והיה כגור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו :

ואמרתי שמא המין הזה מן המצות אינו מתילד למצות רבות, וע"כ הניחו אותם ולא חברו בהם ספר מיוחד; וכאשר חקרתי על מספרם ופרקיהם, מצאתים לרוב מאד בהתילדם עד שחשבתי כי מה שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד אמרו על מצות הלבבות. כי מצות האיברים יש להם מספר ידוע כמו תרי"ג מצות, אך מצות הלבבות רבות מאד עד כי אין לתולדותיהן מספר. ואמרתי עוד שמא הם כל כך מכוארות וידועות לכל, וכל בני אדם דבקים בהם עד שלא נצטרכו לחברם בספר; ועינתי מנהגי בני אדם ברוב הדורות הנזכרים בספרים ומצאתים רחוקים מן המין הזה מן המצות, אלא הזרזים הפרושים בהם כפי הנזכר עליהם. אך השאר כמה היו

ימנענו, מונע כו', טורד, דבר המטרד מהמעשה עלמה; והרי בשמים חמור מלאכת הבית ממלאכת השדה, א' כי לא יפטר ממנו בלחי אם יומנע מהמעשה עלמה, וממלאכת השדה יפטר גם אם יחסרו לו רק ההכנות. ב' כי מיד בסור המניעה יתחייב במלאכת הבית, משא"כ במלאכת השדה שעת קבועה לה. טענה, אמתלא שאין לנו ההכנות הנצרכות לזה. אלא, קאי על טורד. מבינים, מחבונים עיני גדולתו וטובו. והיה כגור וכא' ואת פועל ה' לא יביטו, הרי אהבת העולם מביא שלא יבין ענין הנורא והנרץ. מתילד, מתחלק. בהם, שבהם.

צריכין להעיר ולהורות אותם וכל שבן רוב אנשי זמננו
 זה, אשר זלזלו בחכמת מצות האיברים כל שבן במצות
 הלבבות. ואשר ידבנו לבו מהם לעיין בחכמת התורה,
 הוא מתכוין לדבר שיקרא בו חכם. אצל עמי הארץ
 ושיעשה לו שם אצל הגדולים, ויטה מדרך התורה אל
 מה שלא יקנהו מעלה יתירה, ולא ינקו ממכשול
 בנפשו, ושם לא היה יודעו לא היה נענש עליו. והנית
 לעיין בשרשי רתנו ויסודי תורתו אשר לא היה לו להתעלם
 מהם ולהניחם, ושלא יוכל לקיים מצות אם לא ידעם
 ויעשם. כמו אמונת היחוד אם אנחנו חייבים לעיין בו
 מצד שכלנו, או אם יספיק לנו אם נדעהו מצד הקבלה,
 שנאמר שאלהינו א' כאשר יאמרו הפתאים מבלי אות
 ומופת, או אם אנחנו חייבים לחקור על ענין האחד
 האמת והאחר העובר, להבדיל הענין אצלנו משאר
 עניני האחרים הנמצאים אם לא. והענין הזה אין
 המאמין רשאי שלא ידענו שהתורה הזהירה עליו,
 דכתיב (דברים ז) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'

לדבר, מכוון לעיין בדבר שיקרא בו חכם. בנפשו, מכסול
 שהוא בנפשו, שמנפש ועד בשר יכלה. ושם, ואל מה שאם
 לא כו'. שרשי, כמו אמונת היחוד וחדוש העולם ואמונת הנבואה
 שאלו הם לא היה מקום לדח כלל. ויסודי, המחזיקים
 ומעמידים התורה כמו הבעטון והפרישות ופדומה. ידעם ויעשם,
 החלה ידעם בשכלו ואח"כ יתנהג על פיהם. לעיין, כלומר לא
 די שהניחו לעיין בו מלך הסכל ולחקור על איכות היחוד, כי אולי
 יוכלו לתח עליהם אמחלל שאין לנו חייבין לחקור בזה; אבל
 גם זה לא עיינו כלל אם לנו פטורים מלחקור, אולי באמת לנו
 חייבים לחקור. העובר, מנאמר בשער היחוד. להבדיל, כדי
 להבדיל. והענין הזה, ר"ל אולם באמת לאמתנו וודאי לנו חייבים
 לדעת אותו על כיון. וידעת וכו', ומפני הכבוד אין עוד.

וכן שאר מצות הלבבות שזכרנו ושאלנו עתידים לזכור,
 אשר לא תגמר אמונת המאמין אם לא ידעם ויעשם.
 והיא החכמה הצפונה אשר היא אור הלבבות ונוגה
 הנפשות. ועליה אמר הכתוב (מל"ס נ"א) הן אמת
 חפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני. ואמרו על אחר
 מהחכמים כי היה יושב עם בני אדם עד חצי היום,
 וכשהיה מתיחר עם אבריו היה אומר הבו האור הצפון,
 והיה אומר על מצות הלבבות. ונשאל אחר מן החכמים
 על שאלה נברית מענין דין הגרושין, והשיב את שואלו
 אתה האיש השואל על מה שלא זיקנו אם לא ירענו,
 הידעת כל מה שאתה חייב לרעתו מן המצות אשר
 אינך רשאי להתעלם מהם, ואין ראוי לך לפשוע בהם,
 עד שפנית לחשוב בשאלות נבריות אשר לא תקנה
 בהם מעלה יתירה בתורתך ואמונתך, ולא תחקן בהם
 מעוות במרות נפשך; והנה אני נשבע כי מחמש
 ושלישים שנה אני מתעסק במה שצריך לי ממצות
 תורתך, ואתה יודע רוב טרחי בעיון ורב הספרים אצלי,
 ולא פניתו לבי למזה שפנית לבך לשאול עליו; והאריך
 להוכיחו ולביישו על זה. וחכם אחר אמר למרתי לברר

חפצת, כי חמלה אמר למען חלדק כ"ו ובאורו למען אשר אהך חלדק
 בהנהגתך, לכן חזקה ח"כ בשפתך את עוברי רעוק, ובאר
 זה הן אמת בעון חוללתי וכבראחי, וע"י חטא ההטמה אמי בהריונה
 בי, וסיה לי לכאורה אמחלא על שעברתי רעוק, כי טבעי גרס להיות
 עיני טוחות מראות האמה, אבל לעומת זה הלא בטוחות בדברים
 הטוחים וכסחרים ודבר הסחוס, החכמה שנתח בי תודיעני את האמה
 אשר חפלה, ואין כאן עוד אמחלא ומשפטך זך. מתיחר, נשאר
 יסודי. והיה אומר, וכיון בזה. נברית, זרה בטבע העולם להקרה
 זה. להתעלם, שלא לדעת אותו כלל. לפשוע, חף שהדעהו לרדך

מעשי כ"ה שנה. ואמר חכם אחר יש מן החכמה מה שהוא צפון בלבבות החכמים כמטמון הנסתר, אשר אם יסתירוהו לא ישיגנו אדם; ובאשר יגלוהו לא יעלם מאדם יושר אמריהם בו. וזה כמו שאמר הכתוב (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונה ירלנה, ר"ל כי החכמה תקיעה בתולדת האדם וטבעו ובכת הברתו, כמים הטמונים בלב הארץ. והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו ובמצפוניו מן החכמה לגלותו ולהראותו, וישאכנה מלבו כאשר יחקור על המים אשר במעמקי הארץ. ואני שאלתי אחר מהנחשבים מחכמי התורה במקצת מה שזכרתי לך בחכמת המצפון, והשיב אותי כי הקבלה תעמוד במקום העיון בזה ובמה שדומה לו. אמרתי לו אין זה ראוי אלא למי שאין בו יכולת לעיין מפני מעוט הברתו ודוחק הבנתו כנשים וכקטנים וחסרי חרעת מן האנשים. אך מי שבכח שכלו והברתו לעמוד על ברור מה שקבל, ועבדוהו מלעיין בו בשכלו העצלות והקלות במצות האל ובתורתו; הוא נענש על זה ואשם על אשר התעלם ממנו:

וזה הרבר דומה לעבר שצוהו המלך לקבל ממון מעבדי מלכותו, ושימנה המעות וישקלם ויריצם; והיה העבר פקח בכל אשר צוהו המלך. ויתחכמו לו עבדי

אחה לשמרו ולא לפסוע בסמירתו רגע. ישיגנו, אפילו החכם בעלמו. מאדם, מכל אדם וא"כ הוא וודאי עגלות גדולה אם לא ישתדל לגלוהו. במקצת, שאלתיו מקצת כו'. ודוחק, שהנחנו דחוקה ולרס מלקבל דברים קלנו, ויריצם, ויתכונן במטבעות אם אין

הקדמה

המלכות לפייסו בדברים ער אשר האמין בהם, והבואו
 הממון אליו ואמרו לו כי הוא שלם במנינו ובמשקלו
 ובמרצה; והאמין להם והתעצל לעמוד על ברור
 דבריהם והקל במצות המלך. וכאשר הגיע הדבר אל
 המלך, צוה להביא הממון לפניו. וכאשר שאל אותו
 על משקלו ומניינו לא יכול להשיב על הדבר, וחייבו
 המלך על אשר הקל במצותו וסמך על דברי עבדיו
 בדבר שהיה יכול לעמוד עליו, אפי' אם ימצא הממון
 כדבריהם. ואלו לא היה בקי בענין לא היה מתחייב
 על אשר סמך עליהם. וכן אתה אם לא היית יכול
 להגיע א' ענין זה מדרך שכלך כמו עילות מצות השמע,
 היה נראית טענתך טענה בעמך מחקור עליו. וכן אם
 היה דעתך קצרה והברתך חלושה מהשוג' איו, לא היית
 נענש על פשיעתך, והיה כנשים וכקטנים אשר הוא
 בריהם דרך קבלה. אבל אם אתה איש דעת וחבונה
 שתוכל לעמוד בהם על ברור מה שקבלת מן החבמים
 בשם הנביאים משרשי הדת וקטבי המעשים אתה מצוה
 להשתמש בהם ער שתעמוד על הענין ויתברר לך
 מדרך הקבלה והשכל יחד. ואם תתעלם ותפשע בדבר
 תהיה כמקצר במה שאתה חייב לכוראך יתברך. וזה
 יתבאר משני פנים:

האחד מהם כמה שאמר הבתוב (דנ"ח יז) כי יפלא
 ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין וגו' ועשית

גם משויכות, וכן פ' ובמרצה להלן. עילת סנכה. השמע, שולל
 שמענוס ממרע"ב. לא ידענוס, כשעטנו והדומה. בעמך, במעך.
 לעמוד בהם, להשיג דעת וחבונה. קטבי, עקרי. שתעמוד, שתנין.

על פי הדבר אשר יגידו לך וגו'. וכשאתה מסתכל
 במה שכולל הפסוק הראשון מעניני הרינין, תמצאם
 דברים שצריכים לפרוט אותם ולחלקם ולדקק בהם
 בדרך הקבלה, לא בדרך אותות השכל. הלא תראה
 שלא הזכיר בכללם ענין מן הענינים אשר יושגו מצד
 השכל. כי לא אמר כשהסתפק בענין היחוד איך הוא,
 או בשמות הכורא ובמדותיו ובשרש משרשי הדת,
 כעבודת המקום ובטוח עליו והכנע לפניו ויחד המעשה
 לשמו, ולברר המעשים הטובים מפועי ההפסד, ועניני
 התשובה מן העכירות, ולירא ממנו ולאהבה אותו,
 ולהשבוש מפניו, ולחשוב עם הנפש בעבור שמו
 והרומה לזה ממה שיגיע אליו האדם בדרך השכל
 וההכרה, שתאמין בהם על ידי חכמי התורה והסמך
 וחסמוך על דברי קבלתם כלבר; אבל אמר שתשוב אל
 דעתך ותשמש בשכלך במה שרומה לזה אחר שתעמוד
 עליו מצד הקבלה שהיא כוללת כל מצות התורה
 ושרשיהן ופרקיהן, וחקור עליו בשכלך ותבונתך ושקול
 דעתך עד שיחברר לך האמת וידחה השקר, כדכתיב
 (שם ד) וידעת היום והשבות אל לבבך וגו'. וכן אומר במה
 שנוכל לעמוד על ברורו מדרך השכל כמו שארז"ל
 כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד
 על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל בלו יצא. מפני

חכמי התורה, המוליאים ענינים מהתורה ע"י המדות שהתורה נדרש
 בהם וסמוכים על הקבלה, כי אין חסד דן ג"ש מעצמו.
 שדומה, למה שזכר למעלה. ושרשיהן, הם עניני האמונה ומוה"ל.
 ופרקיהן, פרטיהם. אומר, אני אומר. במה שנוכל, ככל מה שנוכל.

שרעת ענין היחוד. כענף מן הרברים שיוכנו בדרך השכל, וכיון שיתחייב בו יתחייב בכלם:

והשני ממה שאמר הכתוב (ישעי' מ) הלא ידעת אם לא שמעת וגו'; אמר הלא ידעת על הידיעה שהיא מצד הראיה, ואמר הלא שמעת על דרך הקבלה והסמך. וכן אמר (ספ) הלא תדעו הלא תשמעו הלא תוגר מראש לבם. הקדים הידיעה מצד הראיה על הידיעה מצד הקבלה והתגרה. וכן אמר משה רבינו (דברים לב) הלא תוגמלו זאת עם נבל ולא חכם וגו', זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגידך וגו'. וזה ראיה על מה שזכרנו כי הקבלה ואם היא קודמת בטבע מפני צורך הלומדים אליה תחלה, אין מן הזריזות שיסמוך עליה לבדו מי שיוכל לדעת ברורה בדרך הראיות. ומן הדין לעיין במה שיושג מדרך השכל, ולהביא עליו ראיות במנפת ששקול הרעת עזרו למי שיש לו יכולת לעשות כן: אמר המחבר וכיון שעמדתו על חיוב מצות הלבבות ושאנחנו חייבים בהם ממה שזכרנו, וראיתים שהונחו לא חובר בהם ספר מיוחד, והתכוונתי מה שהם בו אנשי דורנו מקוצר דעתם לחבינם כל שבן לעשותם

וראי שהשכל מציא ראיה עליהם. הסמך, שסמוך על רבו שמוסד לו חכמה. הקדים, לפי שהיא קודמת במעלה. ואם היא, אע"פ שהיא תחלה, כוונתו לומר שחשיב על דעתך אחר שחשמוך עליו מכל הקבלה. שיושג, בדבר שיוכל להיות מושג. ששקול, ר"ל אע"פ שאין המופתים מכריחים רק מחקבלים על הדעת שא"ל בענין אחר. שעמדתו, ממה שזכרנו כאחי על המתח חיוב כו'. שהונחו, שנגזרו. מה שהם, המלכ שאכשי דורנו בו, להבינם,

ולחתעמק בהם. והיה מחסד האלהים עלי שהעירני לחקור על חכמת המצפון. וראיתי במעשי קדמונינו ז"ל ובמה שקבלנו מדבריהם כי יותר היו זריזים ומשהדלים בחובת עצמם, ממה שהיו משהדלים בתולדות הדינים והשאלות הנכריות המסופקות. ושהשהדלותם היתה בכללי הדינים ולברר ענין אסור והתר, ואחר כך היו מתעסקים ומשהדלים לברר מעשיהם וחובות לבותם. וכשהיתה באה לידם שאלה נכרית מהתולדות הדינים היו מעיינים בה בעת ההיא בדרך הסכרא, ומוציאים את דינה מן העיקר שהיה בידם; ולא היו מטרידים דעתם עליה קודם לכן, מפני שהיו עניני העולם נקלים בעיניהם, וכשהיו צריכין לפסוק את הדין בענין ההוא, אם ה"י הדין ברור להם מן היסודות שקבלו משם הנביאים ע"ה, היו פוסקים אותו על הדרך ההיא; ואם היתה השאלה מן התולדות שמוציאים דינם מן היסודות ההם, היו מעיינים בה דרך סברתם. ואם יסכימו כלם לדעת אחת, היו פוסקים; ואם היו חולקים בדין, היו פוסקים כדעת הרוב. כמו שאמרו על הסנהדרין נשאלה שאלה לפניהם, אם שמעו אמרו להם, ואם לאו עומדים למנין, רבו המטהרין טהרו רבו המשמאים טמאו, מעיקר שבידם יחיר ורכים הלכה כרבים. וחברו במסכת אבות מוסרם ויושר מדותם המקובלות מהם, כל איש

מעצמם. בחובת עצמם, מה שהם בעצמם חייבים בו. תולדות, להוליד דינים חדשים. הנכריות, שאינם רגילים בעצב העולם. המסופקות, אשר הן בספק אם תקרינה כלל. לברר, הטוב מן הרע. מתולדות, שנולדה שאלה חדשה בדין. מהיסודות, שהשאלה

בזמנו ובמקומו. ואנשי התלמוד אמרו על רכותיהם
 מה שיורה על עומק חכמתם ורב השתדלם לברר את
 מעשיהם. והוא מה שאמרו בשני רבב יהודה כוליה
 חנויי בניקיין הוה, ואנן קא מתנינן טובא; ואלו רב
 יהודה בר הוה שליף מסאניה הוה אתי מטרא, ואנן
 אלו מענינן ואזלינן ומענינן ליכא רמשגח בן. אמרו ליה
 קמאי הוו מסרי נפשיהו על קרושת השם, אנן לא
 מסרינן נפשינן על קרושת השם. ואמרו אמר רב הונא
 כל העוסק בתורה בלבר דומה כמו שאין לו אה, שנאי
 (דה"ב טו) וימים רבים לישראל ללא אהי אמת, לא בתורה
 ובגמילות חסדים. והתברר לי כי כל שרשי המעשים
 שמתכוונים בהם לשמו ית', הם מיוסדים על בר הלב
 וזך המצפון. ואם יארע על הכוונה הפסד, לא יהיו
 המעשים מקובלים, ואם ירבו ויתמידו; כמו שאמר
 הכתוב (ישעיה ה) גם כי תרבו תפלה וגו', רחצו הזכו
 הסירו רוע מעלליכם וגו'. ואומר (דברים ט) כי קרוב
 אליך הדבר מאד בפיך וכלבבך לעשותו. ואומר (משלי כג)

היא מהיסודות עלמן. בזמנו ובמקומו, ידוע כי המדות ישתנו
 לפי הזמן והמקום בניקיין, מפני שהוא מצוי תמיד וגזל נפשו של
 אדם מתמדתו. אבל בשאר הלכות הספיק להם מה שקבלו מהראשונים.
 מתנינן טובא, אכתבו לומדים הרבה. שליף מסאני, חלץ נעלו.
 מענינן, מתענין והולכין ומתענין. מסרי, הרי שאע"פ שהאחרונים
 ערמו בפלפול וחולדות הדינים יותר מהראשונים, אע"פ
 טובים הראשונים מהאחרונים, כי התעסקו יותר בחוה"ל עד דהוי
 מסרי נפשיהו כו'. בתורה וגמ"ח, וגמ"ח מחוה"ל הוא להשכיל אל
 דל ולהרגיל א"ע במדת החמלה והרחמנות. ואם ירבו, אע"פ שירבו.
 כי תרבו הרי ההתמדה, כי א"א להרבות תפלה כ"א במשך זמן.

הנה בני לכך לי ועיניך דרכי הצורנה ; ואמרו קדמונינו
 ז"ל בזה אי יהבת לי לכך ועיניך אנא ידע דאת דילי .
 ואמר הכתוב (במדבר טו) ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי
 עיניכם וגו' . ואומר (מלכה ז) במה אקדם ה' אבך לאלהי
 מרום האקדמנו בעולות וגו' , והיתה התשובה הגיד
 לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך וגו' . ואומר
 (ירמיה ט) כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע
 אותי כי אני ה' וגו' ; ופי' ענין התשובה הזאת שצריך
 המתהלל להתהלל בהבנת דרכי והכרת חסרי ,
 להתבונן בבריאתי ולהכיר גבורתי וחכמתי מתוך מעשי .
 וכל מה שהבאתי מן הפסוקים , הם ראיות על חיוב
 מצות הלבבות ומוסר הנפשות . וצריך שתדע כי הכוונה
 והתועלת במצות הלבבות הם שיהיו גלוינו וצפונינו שוים
 ושקולים בעבודת השם , עד שתהיה ערות הלב והלשון
 והאברים שוה , ויצדיק כל אחר מהם את חברו ויעיד
 לו , ולא יחלוק עליו ולא יסתור דבריו . והוא אשר
 יקראו הכתוב תמים , באמרו (דברים יח) תמים תהיה
 עם ה' אלהיך . ואמר (בראשית ו) תמים היה ברורותיו .
 ואמר (ההלים טו) הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת
 בלבבו . ואמר (סם קא) אשכילה בדרך תמים מתי תבא
 אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי . ואמר במי שאין
 חוכו כברו (מלכים א יא) ולא היה לבבו שלם עם ה'

בוה , ר"ל פירשן ספ' הזכ . דורש ממך , ומסייס אהבת חסד והצנע
 לבת , והס סס חיה"ל . ומוסר הנפשות , במדות . ערות וכו' , כוונת
 הלכ ודבור הפס וזמעה האברים שוה . הולך תמים , ופועל צדק ודובר
 וכו' הס פי' לחמים . אשכילה , למען הסכין בדרך תמים ארגיל ח"ע

הקדמה

אלהיו. ואמר (ההלים עח) ויפתוהו בפייהם ובלשוניהם
 יכזבו לו ולכם לא נכון עמו וגו'. ומן הידוע שכל מי
 שחולק קצתו על קצתו ומכזיב קצתו את קצתו ברבור או
 במעשה, אין מאמינים בצדקו ואין הנפשות מתישבות
 על אמתו. וכן אם יחלוק גלויינו על נסתרנו וכונת לבבנו
 על דבורנו ותנועת אברינו על מצפוננו, לא תהיה
 עבודתנו לאלהינו שלמה; מפני שאינו מקבל עבודה
 מזוייפת, כמו שנאמר (ישעיה ח) לא אוכל און ועצרה.
 ואמר (שם סא) כי אני ה' אודה משפט שונא גזל בעולה.
 ואומר (מלאכי ח) וכי תגישון עור לזבוח אין רע וגומר.
 ואמר (שמואל א טו) הנה שמוע מזבח טוב וגו'. ומפני
 זה תהיה מצוה אחת שקולה כמצות רבות כפי הלב
 והכונה, ועבירה אחת שקולה כעבירות רבות. ואפשר
 שתהיה המחשבה במצוה והכוסף לעשותה מיראת
 אלהים, שוקלת מצות רבות מזולתה. כאשר אמר ה'
 לרוד (דה"ב ו) יען אשר היה עם לבבך לבנות בית
 לשמי וגומר. ואמר (מלאכי ג) או נדברו יראי ה' איש

להחליך וכו'. שחולק, שאנו רואים שעושה פעם כה ופעם להפך.
 בצדקו, חף כשהוא עושה טוב אין מחזיקין אותו ללדיק. אמתו,
 כשהוא מאמת לנו דבר לא נוכל להחזיקו שהוא איש אמת.
 גלויינו, מעשינו בין ב"א. נסתרנו, מעשינו בסתר. לא אוכל,
 לסבול. און, בלעם. ועצרה, שבגלוי מהראים כיראי ה'
 ונאמנים לבה"מ לתפלה, המעשה הזאת חולקת קצתה על קצתה.
 שמוע, כל הטוב הנמצא בזבח הוא רק השמיעה בקול ה' כמס"כ
 ריח ניחוח שאמרהי ונעשה רצוני, הרי שכל כוונה איננה טוב.
 והבוסף, החשוקה לעשותה אע"פ שלא עלתה בידו המעשה.
 מזולתה, בלי מחשבה. יען, סיפא דקרא הטיבות כי היה עם
 לבבך רק אתה לא תבנה, הרי אע"פ שלא עלתה בידו המעשה

אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו, ואמרו ז"ל בפירושו מאי ולחושבי שמו? אפילו חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה:

וכאשר עמדתי על מה שהזכיר עליו השכל והכתוב והקבלה ממצות הלכות; החילותי להרגיל את נפשי בהם, ועמסתי עליה משא ידיעתם ועשייתם. וכל אשר נגלה אלי מהם ענין, גלה לי את הסמוך לו, והסמוך לו את הסמוך לו, עד אשר רחב הענין והיה לי קשה לזכור אותו תמיד מלבי, ויראתי השכחה על מה שעלה במחשבותי מהם, והתכת מה שקפא ברעיוני מעניניהם, עם מעוש העוזרים מאנשי דורנו עליהם. והסכמתי לכתבם על ספר ושאחברם בחבור שיהיה כולל שרשיהם וסובב פרקיהם והרבה מתולדותם, כרי שאבקש את נפשי תמיד לדעת ואחייבנה לעשותם. וכמה שידיה מהם פעלי שוה עם דבורי, אודה לאל העוזר אותי עליו והמורה לי את שביליו. וכמה שיהיה מהם חולק עליו ומקצר מהגיע אליו, אאשים את נפשי ואוכיחנה

נחקבלה לרצוני יח'. מלבי, שלא מן הכח. ויראתי, מפני השכחה. והתבת, שלא יוחכו וימסו מה שנקרש ונחקבל ברעיוני. עם מעוש, מלורף לזה סבת מעוש עוזרים, כי ברוב עוזרים לא ישהכח כ"כ, כמשו"ל שחברך יקיימה בידך. שרשיהם, כלליהם. פרקיהם, פרטיהם. מתולדותיהם, פרטים המתחדשים לפי העת והמקום. שאבקש, אחבענה לדעת אוחס, וע"י הידיעה אחייב אוחס לעשותם. עם דבורי, ז"ל חבורי. העוזר, באמוץ כחי וזריזות. שיהיה מהם, פעלי חולק עליו על חבורי כל"ת. ומקצר, במ"ע, אאשים, אחלה האסס בנפשי על מיעוט שקידה.

הקדמה

ואטעון עליה ממנו עד שיתבאר לה עוולה מצדקו, ונשותה מיושרו, ועוותה מתקנו, וקוצר מעשיה מתמותו. וראיתי לשומו דבר קיים ומטמון צפון, ונר שיאיר לבני אדם ויורה להם הדרך אשר ילכו בה. וקויתי שתהיה תועלת זולתי בו מתועלתי, והוראת בלעדי מהשלמת הפצי. ואמרתי בלבי שאחבר בענין הזה ספר שיהיה מתחלק על שרשי חובות הלבבות ומצות המצפונות, ולשומו מאסף לכל, ושיהיה מספיק בענין ומורה הדרך הטוב והישר, ומנהיג במנהגי הקרמונים ומוסר החסידים, ומעיר משינת הפתיות, ומעמיק בדרוקי החכמה הזאת, ומזכיר דעת האלהים ותורתיו, וגורם להצלח הנפש, ומזרז העושה, ומעורר המתעלם, ומישר המקרים, ומרגיל המתאחר, ומאשר המתחילים, ומראה הדרך לנבוכים:

וכאשר זממתי לעשות מה שהסכמתי עליו מחבור הספר הזה, ראיתי כי אין איש במוני ראוי לחבר חבר כמותו, ושערתי בנפשי כי כחי קצר מחלק

ואטעון, לערוך טענות נגדה. ממנו מחבורי עוולה, העול שלה. מצדקו, מלדק המבוא' בחבורי. תמותו, שלימותו. לשומו, לעשותו. צפון, חשון. מתועלתי, יושר מתועלה שלי והוא דרך ענוה. שאחבר, למעלה דבר על הסמכס על עיקר המעשה, וכאן מדבר על איכות המעשה. מתחלק, מספר שערי הספר יהיו כמספר השרשים, למשל בטמון הוא שורש לכמה ענינים, וכן הכניעה וכולם. מאסף, לאסוף. כי כל חלקי חוה"ל. מספיק, מבאר די הצורך. ומישר המקרים, כי צריך להתחנך לעבודה מדרגה אחר מדרגה, והמקדים מדרגה האחרונה לפני הראשונה נכשל. המתאחר, המתעלל. ומאשר, לשון הדרכה, כמו ואשר בדרך לבך. לנבוכים, חושים כמו נבוכים הם בארץ. זממתי, חשנתי. מחלוקותיו, לשרשים וענפים וחולדות

הקדמה

מחלוקותיו כפי הצריך לו, מפני כובד הרבר בעיני
וקוצר דעתי וחלישות שכלי מהשיג הענינים, ושאינני
בקי בצחות לשון הערבי אשר בה חברתי אותו מפני
שהיא קרובה להבין לרוב אנשי דורנו. ויראתי שאמרת
כרבר שיראה בו קוצר כתי, ושאעבור בו את המדה
הנכונה; עד שאמרת בנפשי לשוב ממחשבתי ולהשיבה
ממה שהסכימה עליו:

וכאשר זמתי להסיר משא הטורח הזה מעלי
ולהניח לי מחברו, שבתו וחשרתי את נפשי על בחרה
במנוחה, ולשכון במעון העזלה בהשקט ובכטחה.
ויראתי שיהיה רצון התאוה להניח המחשבה הזאת,
ושהוא ימני אל דרך המנוחה והשלוח ולהסכים על
ההנחה ולשבת במושב העצלות. וידעתי כי כמה
שכלים (ס"א שנים) אבדו בעבור המורא, וכמה חסרונים
גרם אותם הפחד. וזכרתי דברי האומר מן הזהירות
שלא תרבה להזהר. ואמרת שאם היה כל מתעסק
בענין מעניני הטובה או להורו הדרך הישרה והנכונה
שותק ועומד עד אשר יגמר לו כל רצונו; לא היה אדם

להיות דבר דבור על אפניו. בעיני, היצר צייר בעיני עומק המושג.
ושאינני, ומפני שאינני. מפני שהיא קרובה, יען היא קרובה.
הנבונה, שמדה נכונה היא לאדם להכיר את מקומו, ולא להתחיל
מלאכה אשר קצרה ידו. לשוב, לחזור ממחשבתי. ולהשיבה, להשיב
גם המחשבה עצמה ממה שהסכימה. ולהניח, ולעזוב מלחברו.
התאוה, רק רצון התאוה. כמה שכלים, כמה מושכלות בדעות
כאבדו מבעליהם ומהעולם. וכמה חסרונים. במעשה ידעתי שגרם
אוחס הפחד. מן הזהירות, אחד מתנאי הזהירות הוא שלא
להזהר הרבה. כל רצונו, להשלמת הדבר לא היה אדם אחר

מדבר דבר אחרי הנביאים ע"ה אשר בחרם השם
 לשליחותו ואמצם בעזרתו. ואלו היה כל מי שרוצה
 למלאת לו כל מדות הטוב ולא יכול להשיגן, מניח מה
 שיזרמן לו מהן; היו כל בניו אדם ריקים מן הטובות,
 וחסרים מן החמורות, ושבים במרוצת תוחלת נבזבה,
 והיו שבילי הטוב שוממים ומעונות החסר נעזבים.
 והבינותי כי הנפשות תאותן רבה להשיג תכלית הרע,
 ומתרשלות לעסוק בררכי החסר ומתעצלות להקרים
 אל הטובות, והולכות תמיד בררכי השחוק והשמחה.
 ואם נראה אליהן מראה תאוה שיקרא אתהן, בודות
 דברי שקר לנשות אליו, וסומכות את טענותיו להעמיד
 נשיותו ולחזק אודותיו ולחבר פרודותיו. ואם יאור להם
 נר האמת לקרוא אותן, בודות דברים בטלים להמנע
 מנשות אליו, וטוענות עליו ומחשיאות את שביליו
 וסותרות את ענייניו, להפריד חברו ולהפריד ממנו.
 וכל אדם אויבו בין צלעיו, אלא אם יהיה לו עזר
 מאלהו ומוכיח מזומן לנפשו, ושלטון גובר אשר

הנביאים כו' מדבר דבר. מניח, הי' מניח. שיוזמן על שישיב
 כולם. ושבים, הפילו הי' טורחים מאלד להשיב כולם לא היו רק
 רעים ושנים במרוצת תוחלת כוזבה אשר לא חבוא. נפשות, נכסות
 ב"א. שיקרא, כי התאוה ע"י שמזיירה נפש ערבוהה הרי הוא
 כאלו קוראות אוהה. בודות, ממליאות. וסומכות, הנפשות
 חומכות בידיהם טענות השקר. אודותיו, עניינו. פרודותיו, כי
 כל דברי השקר מתפרדים הם בהשקפה עין האמת ולא קרב זא"ז.
 וטוענות, מחפות עליהן טענות. מחשיאות, ממליאות חסרון בלרכיו.
 חברו, מה שהם באמת מחוברים ומחוקקים. אויבו, הי'ה"ר.
 אלא כו' א"א לעמוד אה"כ יהיה לו עזר. מזומן, מוכן תמיד
 להרוח לו הדבר הטוב. ושלטון, ממלה לכופ נפשו לעשות

יקשור אותה בחבק העבודה ויבלמנה ברסן הצדק,
 ויכנה בשוט המוסר. וכאשר יחשוב לעשות טובה אל
 יאחר, ואם ישיאהו לבו לדרך אחרת יגער בו ויתגבר
 עליו. על כן ראיתי להכריח את נפשי לסכול מורה
 חבור הספר הזה, ולבאר עניניו בכל לשון שאוכל וככל
 מליצה שתזדמן לי שיוכן הענין מהם. ואזכור מתולדות
 הובות הלכות מה שיבא לידי, ולא אמרת להביאם
 כלם כדי שלא יארך הספר, אך אזכור מן הרבים
 הצדיקים לכל שרש משרשיו בשער שלו מה שראוי לו.
 ובאלהים האחד האמת אעזר ועליו אבטח, וממנו
 אשאל להורות אותי בו את הדרך הישרה אשר הוא
 רוצה בה, ושהיא מקובלת בעיניו ברבור ובמעשה
 בסתר ובגלוי:

וכאשר נגמרה עצתי והסכמתי לחברו, תקנתי
 אשיותיו והצעתי מכוונותיו, ובניתי אותו על עשרה
 שרשים מקבצים כל תוכות הלכות. וחלקתי אותו
 לעשרה שערים, כל שער מהם מיוחד לשרש אחד
 משרשיו כולל את גבוליו ומחלוקותיו והענינים התלויים

הטובי בחבק, הוא החבור שקושרים בו האוכף על הסוס או
 המשא על החמור. ויבלמנה, מל' סגירה וחסומה. בשוט, בשכט.
 אל יאחר, לאמר כשאפנה אשנה. ישיאהו, יסיתהו לעבירה.
 מורה, הוא נגד מה שאמר החלה שירא מפני כובד הדבר.
 בכל לשון, בכל מיני סגנון הלשון נגד מה שאמר שאינו נקי
 בלשון ערב. ואזכור וכו' רק מה שיבא לידי, נגד מה שאמר
 שיערים נדבר שיראה קולר כמו, וגם ממה שיבא לידי לא אמרת
 להביא כולם. אשיותיו, כתיביו. מכוונותיו, יסודותיו ושרשיו של
 החבור. גבוליו, גדריו שהם מובדל בהם מזולתו. ומחלוקותיו,

בו והפנים המפסידים אותו. ואני אוחז בו הדרך
 הקרובה להעיר ולהורות ולהשכיל בלשון המבואר
 הקרוב והנוהג, כרי שיהיה מה שאני רוצה לבארו קרוב
 להבין. ואניח הלשון העמוק והמלות הנכבדות,
 והמופתים ההולכים על דרך מלאכת הנצוח שקורין
 אותה אנשי חכמת הרבר בלשון ערב אלגור"אל,
 והמחקרים הרחוקים אשר לא יתכן להתישב עליהם
 בספר הזה; מפני שלא הבאתי בו אלא הראיות
 המספיקות אשר התישב הדעת עליהן על משפטי
 החכמה האלהית. וכמו שאמר הפילוסוף אין ראוי שנבקש
 בהשגת כל מחקר המצאה שהיא על דרך המופת, כי
 אין כל מחקר שכלי נמצא במופת. ולא שנבקש בחכמת
 השמוש הרבר המספיק, ולא בחכמת האלהות להרגיש
 ולהמשיל ולא בתחלת החכמה היצורית (ס"א הטבעית)
 מופת, ולא בראשית המופת מופת. כי כאשר נשקף
 מן הרברים האלה, יקל עלינו להגיע אל בקשותינו.
 ואם לא נעשה כן נטעה מדרך עניננו, ויקשה עלינו

לכמה חלקים הוא כחלק. והפנים, האופנים. מלאכת הנצוח, היא
 ללמד את המהנבד צהקסים לקוחים מן המפורסמות (עיי' מלות
 הגיון ע"ר ח'). חכמת הדבר, היא חכמת ההגיון. מפני שלא
 הבאתי, פי' ולא הבאתי בו. התישב, שלא הבאתי ראיות מופתיות
 כ"א המתישנות על הדעה אע"פ שהמעקש יוכל להעקש נגדו.
 על משפטי, ע"פ כללי החכמה האלקות שע"פ הרוב אין עליה
 ראיות מופתיות רק ראיות מספיקות ומתישנות על הלכי נמצא במופת,
 חותך. השמוש, מבואר לעיל. המספיק, כ"א מופתים חותכים.
 ובחכמת האלהות, לא נוכל להבינו צהרגסה ומשל. בתחלת, כי
 אין לנו יודעים מהות הטבע עצמה, רק שאנו דורשים טבעי
 הנראים לפי מה שאנו רואים מטבעיהם. בראשית וכו', המה

למצוא מה שהיתה כוונתנו אליו. ומפני שהיה ספרי זה מן החכמה האלהית, נשמרתי בו מן הראיות שהן הולכות על דרך חכמת הדבר וחכמת השמוש אלא בשער הראשון ממנו, כי אפשר שידחקנו הצורך אליהן מפני דקות מחקרנו בו. ושמתי רוב ראיותי מן הרברים המושכלים, וקרבתים בדמיונים הקרובים אשר אין בהם ספק. וסמכתי להם מה שמצאתי כתוב בספר הנביאים. ואחר כך סמכתי להם רברי הקבלות שקבלנו מרבותינו ז"ל, ומן החסידים והחכמים שבכל אומה שהגיעו דבריהם אלינו, מפני שקויתי שיהיו הלבבות נוטים אליהם ומקשיבים אל חכמתם, כמו רברי הפילוסופים ומוסרי הפרושים ומנהגיהם המשובחים. וכבר אמרו רבותינו ז"ל כתוב אחד אומר (ישקאל יא) וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיהם, וכתוב אחד אומר (סס ה) לא עשיהם, הא כיצד כמתוקנים שבהם לא עשיהם במקולקלים שבהם עשיהם, ואמרו כל האומר דבר חכמה אפי' באומות העולם נקרא חכם. ואמרו בהבאת המשלים לקרב הענינים הקשים בהם. אגמרה בסימנין ואסברה ברדמי לה. והחכם אמר (משלי ה) להבין משל ומליצה רברי חכמים וחידושים:

אמר המחבר, כאשר הסכמתי לחבר בספר הזה חלקי חובות הלבבות, כוונתי את מחשבתי לבחור אותן

המושכלות הראשונות שכל המופתים נבנים עליהם. הדבר, חכמת הסגיון. הקרובים, לדעת האדם לקרב בהם הענינים הקשים. אותן, לנמיר דיוקא אותן החובות. הראיות, לו ית' מאתנו.

שחדיינה כוללו את זולתן וסובכו את שאריהן, ושמתי
 שרשן העליון ויסודן הגדול יחוד הא בלב שלם. ואח"כ
 עיינתי במה שאנחנו חייבין לחבר אל יחודו מהחובות
 הנזכרו הראויו לו ממנו. וידעתי דעת ברורה כי הכורא
 ית' מפני שהוא אחד אמתי, ולא ישיגהו שום עצם ולא
 מקרה, ואין מחשבתנו משגת דבר שאינו עצם ולא מקרה,
 נמנעה ממנו השגתו מצד עצם כבודו יתברך; והוצרכנו
 לדעתו ולהשיג מציאותו מצד בריאותו, וזה הוא שער
 הבחינה בכרואים, שמתי הבחינה שרש שני לכלל מחובו
 הלבבות. והתבוננתי במה שראוי לאחד האמת מן
 האדנות ומה שחייבי בריותו בו מעבודתו שמתי קבל
 עבודה האלהים שרש שלישי לכלל מחובות הלבבות.
 ואחר כך נחבאר לי מה שראוי לאחד האמת מהתיחדו
 בחנהגה הכל, ושהתועלת והנוק אינה כי אם ממנו
 וברשותו לברו התחייבנו לבטוח עליו ולהמסר אליו;
 שמתי הכמתון שרש רביעי לכלל מחובות הלבבות.
 ואח"כ חשבתי בענין האחד האמת מהתיחדו בכבודו,
 ושאנינו משתתף עם דבר ואינו דומה לדבר, הוצרכנו
 לחבר אל זה שנעבדהו לברו וניחד כל המעשים לשמו,
 כי איננו מקבל המעשה המשתתף בו זולתו עמו; שמתי
 המעשה המיוחד לשם הא שרש חמישי לכלל מחובות

ולא ישיגהו וכו', מכוון בספר היסוד. שראוי, מלד השכל.
 האדנות, להורות שהוא אדון לנו. שחייבים, ע"פ התורה.
 מהתיחדו, שהוא יסוד בהנהגות הכל. ממנו וברשותו, התועלת
 ממנו והמזק ברשותו ע"י שליח. ולהמסר. לקבל באהבה גם
 הרע ח"ו. וניחד, כל המעשים ולא נשתף גם פני' לדבר אחר,

הלכבות. וכאשר שוטטו רעיוני לחשוב במה שאנו
 חייבים לאחד האמת מספר דוממותו וגדלו מפני שאין
 כמותו, הוצרכנו לחבר אל זה שנגנע לו כפי יכלתנו;
 שמתי את הכניעה שרש ששי לכלל מחובות הלכבות.
 וכאשר הבינותי מה שהוא עובר על בני אדם שהם
 מהעלמים ומקצרים במה שהם חייבים בו מעבודת הא
 יתברך, והדרך שיכולין לתקן בה מעוהם וקצורם היא
 החשובה ובקשת הכפרה; שמתי התשובה שרש שביעי
 לכלל מחובות הלכבות. וכאשר חפשתי להשיג אמתה
 מה שאנו חייבין לא ית' מן החובות הנגלות והנסתרות,
 וידעתי כי לא יחכן לנו לקיים אותן עד שנחשוב עם
 נפשותינו בעבורן לאל יתברך ושנדקדק עליהם; שמתי
 החשבון עם הנפש שרש שמיני לכלל מחובות הלכבות.
 וכאשר השיבותי אל מחשבותי בענין האמת, ראיתי כי
 יחודו בלב שלם ולא יתקיים בנפש המאמין בשלבו שכור
 בין אהבת העולם ונוטה אל האוותיו הבהמות, ואם
 ישחדל לפנות את לבו ולסלק את מצפונו ממותר
 העולם ולפרוש ממערניו, יתקיים היחוד השלם בלבו
 ויעל אל מעלתו; שמתי הפרישות שרש השיעי לכלל
 מחובות הלכבות. ואח"כ חקרתי על מה שאנו חייבים
 לבורא ית' אשר הוא הכלית כל האוה וקץ כל תקוה
 כי מצמו ההחלה ואליו החבלה, ומה שראוי לו מצמו

עובר, מה שנקרה לרוב ב"א. הכלית, בהסיג אוחו ית' כמש"כ יעלה
 יימי דחק ע"כ אמנם ונחמתי בו. וקץ, אין מקוין עוד של
 שום דבר, החלה, הוא עשה לנו את הנפש, החבלה, אליו חשב

מאהבת רצונו ויראת חרונו אשר המה תכלית הטובה
והרעה, כמו שאמר הכתוב (תהלים ל') כי רגע באפו
חיים ברצונו וגו'; שמתי אהבת האל ית' שרש עשירי
לכלל מחובות הלבבות:

וכאשר עלו בידי מדרך הסברא, חקרתי עליהם מן
הכתוב אצלנו והמקובל בידינו ומצאתי בהם במקומות
רבים. ואני עתיד לבאר כל דבר מהם בשער המיוחד לו
בעזרו ית'. וקראתי לספרי זה שם מענין כונתי בו והוא:

ספר תורת חובת הלבבות.

וכונתי בו להתחכם ולהעיר הפתאים והמקצרים מאנשי
תורתנו ונחלי חוקי דתנו, במה שיספיק להם מן הראיות
אשר יעיד השכל בברורן ואמתתן. ולא יכחש בהן כי
אם אנשי החונף והשקר, מפני שהאמת כבד עליהם
ושהם מבקשים להקל על עצמם. ולא אמרח להשיב
עליהם, מפני שלא היתה כונתי בזה הספר להשיב על
החולקים על עיקר תורתנו, אך כונתי לגלות מה שהוא
חקוע בשכל הצלול משרשי דתנו, וטמון בנפשותינו
מקטבי תורתנו. וכאשר נעורר מחשבותינו לחשוב בהם,
החברר אמתתם במצפוננו ויראו מאוריהם על אברינו.
וזה דומה לאחר מחכמי החזים שנכנס בחצר אחר
מאוהביו והרגיש שיש בה מטמון, חקר עליו וימצאחו
כסף שחור נשתנית צורתו מן החלודה שעלתה עליו,

במלח נבאה על הארץ. ולהתחכם, לעלמו. אנשי החונף, הצנועים
במעשיהם. כבד עליהם, להתנהג על פיו. הצלול, הכרור.

לקח ממנו מעט ומרקו במלח ובחומץ ושטפהו ויפהו,
 עד ששב הכסף אל צורתו הנאה ולא הררו וזיוו; ואחר
 כך צוה בעל הבית לעשות בשאר המטמון כן. ואני
 כונתי לעשות כן במטמוני הלבבות, לגלות אותם
 ולהראות פני זוהר מעלותם; כרי שיעשה כן מי שרוצה
 להתקרב אל האלהים ולהרבק בו. וכאשר תקרא אחי
 את ספרי זה ותעמוד על עניניו; קחהו אליך לזכרון,
 ודון על נפשך דין אמת; והפך בו וילדהו, והרבק אותו
 אל לבך ומצפונך. ואם תראה בו שום טעות תקנהו,
 או חסרון השלימהו. וכיון בו כונת המעשה כמה שיוורה
 עליו וינהיג אליו, ואל תכוין לקנות השם ולהתפאר
 בחכמתו. ודונני לזכות כמה שתשקף עליו מטעות או
 משגיאה, ובמה שיראה מקוצר ידי בעניניו ובמליו,
 מפני שמהרתי לחברו ולא התמהמהתי. כי יראתי
 שימהרני חמות וימנעני ממה שקייתי בו. ותרע כי הכת
 הברשיי קצר מהשיג, והטבע האנושי חסר מהשלים,
 כמו שאמר הכתוב (הקליס סג) אך הבל בני אדם כזב
 בני איש במאזנים לעלות המה מהבל יחד. וכבר הקדמתי
 להתורות על קוצר כתי במה שיש בו כופר לטעות
 ולשגיאה שתהיינה בו. וראוי שחרע כי כל חובות

ותעמוד, החכונן. לזכרון, להעלות על זכרוך דרכיך. דין אמת,
 ואל תחפה עליה שום דבר לאהבתך אוחה. והפך בו, מקור עליו
 ועיניו בו. וילדהו, הוצא ממנו חולדות ענינים שלא נזכרו בו.
 המעשה, שיביאך לידי מעשה. שיוורה, באיזה ענין שיוורה.
 וינהיג, וילמדך איך הם האמצעים להביע אליו. ולהתפאר, שאחיה
 בקי בחכמת הס' הזה. הברשיי, כק נשר ודס. מהשלים, ואפי'
 הדבר שהשיג איננו בשלימות. כופר, כפרה והתנצלות.

הלכות ומוסרי הנפשות, נכנסים תחת אלה העשרה
 שרשים אשר חברתי בספר הזה, צוייהם ולאוייהם.
 כהכנסת הרבה מן המצות תחת (ויקרא יט) ואהבת לרעך
 כמוך, ותחת דברי הכתוב (מלכים טו) לא עשה לרעהו
 דעה, ותחת מה שנא' (סס לד) סור מרע ועשה טוב.
 הרבק אותם א מחשבתך, והשיבם אל רעיוניך תמיד,
 ויראו לך תולדותיהם בע"ה, כשיראה מלבך שאתה
 חפץ בהם ונוטה אליהם; כמו שכתוב (סס כה) מי זה
 האיש ירא ה' יורנו בדרך יבחר, נפשו בטוב תלין וזרעו
 יירש ארץ, סור ה' ליראיו ובריתו להוריעם. וראיתי
 לחתום פתיחת הספר הזה במשל נאה ירוז אותו לעמוד
 על עניניו, ויעריך לדעת מעלת המין הזה מן המצות
 משאריתן, ומעלת שאר החכמות הטבעיות והמוסריות
 והרבריות מחכמת התורה; והבינהו בקראך אותו
 והשיבהו ברעיוניך, המצא מה שאתה חפץ בע"ה.
 והוא שאחר מן המלכים חלק אל עבריו לזוי המשי
 לבחון בהם את דעתם. הזריז מהם והנלבב שבהם
 בחר מחלקו הטוב שהיה בו, ומן השאר גם כן בחר הטוב
 שבו, ועשה מחלקו שלשה מינים, טוב וכינוי ופחות.
 ועשה מכל מין לברו הטוב כמה שראוי לעשות ממנו,

צוייהם, מ"ע. ולאוייהם, מל"ת. רעיוניך, עומק מחשבותיך,
 ואע"פ שא"ל להעמיק בהם תמיד, מ"מ חשיבם לנבך תמיד אחר
 טהרתם מהם דעתך. יבחר, אשר יבחר. המין הזה, קוס"ל.
 ושאריתם, מחכמות האנוכיים. ומעלת, מדגת. התורה, כמה
 הם פחותים מדרכי התורה. לזוי, פקעיות. הנלבב, איש לבב.
 הטוב שהיה, שנאפשרו להיות. הטוב כמה שראוי, בין כמה

ועשה ממנו אצל האומנים הבקאים בגרי חופש מענינים
 שונים זה מזה, וצבעונים שאינם דומים זה לזה, וילבשם
 לפני המלך בכל זמן ובכל מקום כראוי לו מהם. והכסיל
 מעברי המלך עשה מכל חלקו מן המשי מה שעשה
 הזריו מהמין הפחות שבו, ומכרו במה שנודמן לו מן
 הרמים, וימחר ליהנות בו במאכל טוב ובמשתה טוב
 וברומה לו. וכשהגיע הרבר אל המלך רצה את מעשה
 הזריו הנלבב והקריבו אליו והעלתו אל מעלת אנשי
 סגולהו. וידע בעיניו מעשה הכסיל ויגרשהו והרחיקו
 אל שוממות ארצותיו והשכינו עם אנשי קצפו. וכן
 האחים יתי' נתן ספר תורתו האמת לעבריו לבחון אותם;
 המשכיל הפקח כשהוא קורא אותו ויבינהו הבנה ברורה,
 יחלקהו לשלשה חלקים. האחד מהם לדעת הענינים
 הרקים הרוחניים אשר הם מחכמת המצפון, כחובות
 הלבבות ומוסרי הנפשות, ויחייב את נפשו לעשותם
 הדיר. ואח"כ יברור ממנו חלק שני והוא חכמת חובות
 האברים בזמנם ובמקומם. ואח"כ ישמש בחלק הג'
 כעניני דברי הימים לדעת כתות בני אדם ותולדותם על
 סדר הרורות שעברו, ומה שאירע מן הרברים והחירות
 בימים קדמונים. וישמש בכל ענין ממנו בזמנו ובמקומו
 ובראוי לו כפי הצורך אליו. ויעזר על השהמשו בכל א'

דברים שראוי לעשות ממנו נחר לעשות העוז שבהם. חופש, סלובסיס
 כשרים ופגפגים. ושנודמן, שלא לקדק לקתח שויו. והשכינו, כהן
 משכנו. קצפו, אשר קלף עליהם. ובמקומם, שהרבה מלוח
 הלויים בזמן ובמקום. ותולדותם, והרבה הועליות יוללות גם
 מזה כמו שהעיר ע"ז הרלב"ג ז"ל. ויעזר, ויהיה כעזר ע"י

מהם בחכמת השמוש ובחכמת המופת אשר בחכמת
 הדבר שמהם תהיינה ההקדמות לחכמה האלהית. כי
 מי שאינו בקי בהם, אינו מכיר סימני חכמת הבורא
 בבריאותיו ולא ירע עניני גופו כל שכן זולתו. כאשר
 זימן העבד הזרזו כל בעלי המלאכות להשלים מה שכיון
 לעשותו מן המשי של המלך; והפתי הנמחר בעמדו
 על ספר האלהים, הוא משמש בו לרעת חידות הראשונים
 ודברי הקדמונים וימחר ליהנות בו בעניני העולם, ויביא
 ראיה ממנו לרדוף אחרי התאוה, ולהניח דרך הפרישות,
 לעשות כרצון איש ואיש, וללכת אחרי רצון כל מין
 ומין מבני האדם כרעתם וכחפצם. והוא כמו שאמר
 הכתוב (משלי ה) הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה.
 בחון אחי המשל הזה והשיבהו אל מחשבתך, והתכוונן
 מספר תורת אהיך מה שהעירותיך עליו. והעזר להשיג
 אותו בקריאת ספרי הגאון רבינו סעדיה ז"ל, שהמה
 מאירים השכל ומחרדים הבינה, ומורים הפתי ומזרזים
 העצל. והאלהים יורנו דרך עבודתו כאשר שאל ממנו
 משיחו, (סהלס טז) תודיעני אורח חיים שובע שמחות
 את פניך נעימות בימינך נצח:

החכמות. זימן, הכין. הנמחר, העוסק בלי יסוב הלעה.
 מורים הפתי, הלך הישרה. ומזרזים העצל, לעשות טוב.

וזאת הסדרת שערי הספר הזה על סדריהם.

בבאור אופני חיוב יחוד האל בלב
שלם .	השער הראשון
בבאור אופני הבחינה בברואים ורב טוב
האלהים עליהם .	השער השני
בבאור אופני חיוב קבלת עבודת האלהים
עלינו .	השער השלישי
בבאור אופני חיוב הבטחון באלהים ית'
לבדו .	השער הרביעי
בבאור אופני חיוב היות כל מעשינו
מיוחדים לשמו ולהזהר מן החונף .	השער החמישי
בבאור אופני חיוב הכניעה והשפלות
מפניו .	השער השישי
בבאור אופני חיוב התשובה ונבוליה
והדברים התלויים בה .	השער השביעי
בבאור אופני חיוב חשבון האדם עם נפשו
לאל יתברך .	השער השמיני
בבאור אופני חיוב הפרישות ומה שראוי
לנו ממנה .	השער התשיעי
בבאור אופני חיוב אהבת האלהים
ומעלותיה .	השער העשירי

בבאר אופני חיוב יחוד האל יתברך בלב שלם .

וזו פתח השער

אמר המחבר כאשר חקרנו על מה שהצורך אליו יחוד מפנות דתנו ושרשיה, מצאנו יחוד האלהים בלב שלם שרשיה ויסודה שהוא השער הראשון משערי התורה. וביחוד יפרד המאמין מן הכופר, והוא ראש אמתת הדת, ומי שנטה ממנו לא יתכן לו מעשה ולא חתקיי לו אמונה. ומפני זה היה תחלת דברי האלהים אלינו על הר סיני (שמות כ) אנכי ה' אלהיך, לא יהיה לך אלהים אחרים וגו', והזהירנו אחר כן על ידי נביאו באמרו (דברים ו) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. וצריך שתבין הפרק הזה של שמע ישראל עד סופו, ותראה היאך נעתקו בו דבריו מענין לענין, וכלל עשרה ענינים כנגד עשרת הדברות. והוא שצונו להאמין בבורא ית' באמרו שמע ישראל ה', ולא התכוון בבאן באמרו שמע לשמע האזן, אך התכוון לאמונת הלב. כמו שאמר הכתוב (שמות כד) נעשה ונשמע (דברים ו) ושמעת ישראל ושמרת לעשות וגו'. וכל מה שבא על הדרך הזה בלשון שמועה לא התכוון בו כי אם להאמין ולקבל. ואחרי אשר חייבנו להאמין באמתת מציאותו, חייבנו להאמין שהוא אלהינו כמו שאמר אלהינו. ואחרי כן חייבנו להאמין כי הוא

שהצורך אליו, היסוד והשרש שנצרך לנצל דת ישראל לחקור לדעת לאמתו יחוד מזולתו וא"ל לו בלעדה. מפנות, פנה ל' יסוד, כמו היחס לראש פנה. וביחוד, בחוכן מהות היסוד אמונה, גם שארי פרטי הדת לא יחקיימו בידו, שאם אין יסוד נופל הבנין. להאמין בבורא ית', באמתת מציאותו כמו שנבאר להלן. שהוא אלהינו,

אחד אמת, כמו שאמר ה' אחר. ואחר שחייבנו להאמין ולקבל שלשה הענינים האלה אשר זכרנו, ינעתק מהם אל מה שאנו חייבין לחבר אליהם; והוא אהבת האל בלב שלם בסהר ובגלוי בנפשנו ובמאדנו, כמו שאמר (סז) ואהבת את ה' אהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מארך. ואני עתיד לבאר הענין הזה בשער אהבת האל בעזר הצור. ואחר כן נעתק מהם להזהיר על חובות הלבבות, באמרו והיו הרברים האלה אשר אנכי מצוך דיום על לבבך; רוצה לומר שתרביקם אל לבך ותאמין בהם במצפונך. ואחר כן נעתק מהם אל מצות האברים שהם כוללים הידיעה והעשייה, כמו שאמר ושננתם לבניך ודברת בהם; שאם לא יהיה לך בן אל תשים הבן עילת קריאתך אותם. ואחר כן אמר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשבבך ובקומך, שאין נמנע מן הלב ומן הלשון מה שהם חייבין בו, כמו שאפשר לימנע משאר האיברים; כאשר הקרמנו מחיוב מצות הלבבות תדיר בפתחת הספר הזה. וכל זה להזהיר על מה שהקדים במאמר והיו הרברים האלה אשר אנכי מצוך דיום על לבבך, שהיה רגילות לשוננו בהם חמיר מביאה לידי זכרון הלב, ולא יפנה לבנו מזכור האהים חמיר, וזה דומה למה שאמר דוד ע"ה (מהלים טז) שויתי ה' לנגדי חמיד, ואמר הכתוב (דברים ז) כי קרוב אליך הרבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. ואחר כן נעתק

בקבלת עול מצותיו. הידיעה והעשייה, שא"ל ללמד לאחריו אס לא קדמי לו הידיעה בחורה, והעשייה היא מעשה בלמוד לאחרים. עלת קריאתך,

מחובות האברים אל מה שיש בו מעשה בלבד, ושמהו
 ג' חלקים באומרו וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפות
 בין עיניך, וכתבתם על מזוזות ביהך ובשעריך; והם
 תפלה של יד ותפלה של ראש והמזוזה, וכלם גורמים
 לזכור את הבורא ולאהבו בלב שלם ולכסוף לו, וכמו
 שאמר הכתוב בחקי זכרון אהבת האוהבים (סה"ש ח)
 שימני כחותם על לבך כחותם על זרועך וגו', ואמר
 (ס"א) צרור המור דודי לי בין שדי ילין. ושם אותם
 שלשה, כרי שיהיו חזקים וקיימים יוחר, כאשר אמר
 החכם (קהלת ד) והחוש המשולש לא במהרה ינתק.
 והפרק הזה כולל עשרה ענינים, חמשה מהם רוחניים,
 וחמשה מהם גשמיים. והרוחניים החלתם שהבורא
 נמצא, והשני שהוא אלהינו, והג' שהוא אחד, והרביעי
 שנאהבהו, והה' שנאהב אותו בלב שלם (וי"ג שנעבדהו).
 והחמשה הגשמיים החלתם ושננתם, והשני ודברתם,
 והשלישי וקשרתם לאות וגו', והרביעי והיו לטטפות
 וגו', והחמישי וכתבתם על מזוזות וגו'. וארז"ל למה
 קדמה שמע לוהיה אם שמע, כדי שיקבל עליו עול מלכות
 שמים החלה ואחר כך יקבל עליו עול מצות; ועל כן
 ראיתי לחקדים שער היחוד על שאר שערי הספר הזה.
 וצריך שאבאר עתה מענין היחוד בלב שלם עשרה

חובה למודך. ולכסוף לו, להחליות אליו, בחקי זכרון וכו',
 בנימוסי ומנהגי, וי"ג בחקו כמו בחקו טוב, ופי' בחוקו או
 ציירו. בין שדי, מקום משכן הלב. שנאהבהו בלב שלם, חלק
 האהבה לשמים וקשה להולמו, ומהר"ק רוצה להגיה פה שנעבדהו
 ולפרשו על ההאמנה בלב, ע"ד שאמר המחבר בהקדמתו לעיל,

ענינים: הראשון מה גדר היחוד בלב שלם. והשני על
 כמה חלקים מתחלק ענין היחוד. השלישי אם נתחייב
 לחקור עליו בדרך העיון אם לא. והרביעי איך דרך
 מחקרו, ומה אנו צריכין לדעת תחלה קודם שנתקור
 על היחוד. והחמישי לברר ההקדמות אשר יתברר מהן
 כי יש לעולם בורא בראו מאין. והששי היאך נביאם
 לקיים מציאות הכורא. והשביעי להביא ראיות שהוא
 אחד. והשמיני לכאר עניני האחד העובר והא' האמת.
 והתשיעי שהאל ית' אחד אמת ואין אחד אמת זולתו.
 והעשירי במדות האלהיות המושכלות והכתובות,
 והפנים אשר יתברר מהן לקיימם לו ולהרחיקם ממנו:
 פרק א אמר המחבר שגדר יחוד האלים בלב שלם
 הוא, שיהיו הלב והלשון שוים ביחוד הכורא יתברך,
 אחד אשר יבין בדרכי הראיות ברור מציאותו ואמתת
 אחדותו מדרך העיון; מפני שיחוד האלהים מתחלק
 במדברים כפי התחלקות הכרתם והבנתם. מהם מי
 שמיחד אותו בלשונו בלבד, והוא שישמע בני אדם
 אומרים רבר, והוא נמשך אחריהם מבלי דעת ענין מה
 שהוא אומר. ומהם מי שמיחדהו בלבו ולשונו, ויבין
 ענין מה שהוא אומר מדרך הקבלה שקבל מאבותיו,
 ואיננו יודע בידור מה שקבל מהענין ההוא. ומהם מי

השיב את כל העבודה א' הלב וגו', ועיין בדבריו. נביאם, איך
 נשחמם גם לראיות על קיום וכו'. העובר, שנקרא א' רק בהעברה
 בעלמא ולא ע"ל האמת. המושכלות, המסוינות מכל השכל.
 והכתובות, בספרי חל"כ. והפנים, האופנים והדרכים:
 בלב שלם, ע"פ ראיות ברורות מכל השכל. במדברים, ב"א,

שמיחדתו אחר שיבין מדרך הראיות אמתת הענין, אך
 יחשבנו במחשבתו כשאר האחרים הנמצאים, ויבוא
 להגשים הבורא ולהמשילהו בצורה וברמות; מפני שאיננו
 יודע אמתת יחודו וענין מציאותו. ומהם מי שמיחדתו
 בלבו ולשונו אחר שיבין ענין האחד האמת והא' העובר,
 ויביא ראיות על ברור מציאותו ואמתת יחודו; וזהו החלק
 השלם בענין היחוד. על כן אמרתי בגדר היחוד השלם,
 שהוא שווי הלב והלשון ביחוד הבורא; אחר שידע להביא
 ראיה עליו, ולדעת אופני אמתת אחדותו מדרך העיון:

פרק ב. אמר המחבר אך על כמה פנים מתחלק יחוד
 הבורא, אומר מפני שפשטה מלת יחוד ברברי אנשי
 היחוד, הרגילו בה הרבה בלשונם וכמלותם תמיד, עד
 אשר שבה אצלם ממלות התימה על הטוב ועל הרע.
 והם משתמשים בה בחרדתם לצרה גדולה, להגדילה
 ולהפליא ענינה. ואינם מעלים על מחשבתם להבין אמתת
 ענין מה שיעבירו על לשונם מפני הסכלות והעצלות,
 והם חושבים כי ענין היחוד נגמר להם כאשר נמרה
 מלתו. ולא ירגישו כי לבותם ריקים מאמתו, ומצפוניהם
 נעורים מענינו; מפני שמיחדים אותו בלשונם ובמליהם,
 ויחשבוהו בלבבם יותר מאחד, וירמזוהו במצפונם כרמות
 שאר האחרים הנמצאים, ויספרו אותו במדות לא

כמבואר לעיל: — פשטה, כשרטה וסורגלה, אנשי היחוד, מאמיני
 האחדות הפך המשנים דלהקן. שבה, נתיחה, הרגל נעשה טבע.
 ממלות התימה, כשמתמיהים על מעשה יוצא מן המורגל משתמשים
 בה לאמר שהמעשה הוא יחיד להפליג הענין, וכפרט בחרדתם וכו'.
 ענין היחוד, גדר עלמותו. מאמתו, מאמתת הכתו. ויספרו,

תאותנה לאחר האמת; בעבור שאינם יודעים ענין הא'
 האמת וענין האחר העובר, אלא הסגולה מאנשי
 היחוד שהעמיקו בחכמה והבינו ענין הכורא והנברא,
 וחוקי האחר האמת ומה שהוא מתבודד בו. ואמת אמר
 הפילוסוף באמרו לא יוכל לעבוד עלת העלות ותחלת
 ההתחלות, אלא נביא הרור בטבעו, או הפילוסוף
 המובהק כמה שקנהו מן החכמה; אבל זולתם עוברים
 זולתו מפני שאינם מבינים נמצא אלא מורכב. ובעבור
 זה מתחלק היחוד כפי התחלקות דעות בני אדם ויתרון
 הברתם, על ארבעה חלקים. תחלתם יחוד האל בלשון
 בלבד; והמעלה הזאת היא המעלה אשר יגיע אליה
 הקטן והפתי אשר איננו יודע ענין האמונה ואין אמתותה
 קבוע בלבו. והחלק השני הוא יחוד האל בלב ובלשון
 על יד הקבלה, מפני שהוא מאמין במי שקבל מהם,
 ואיננו יודע אמתת הענין מצד שכלו ותבונתו. והוא
 בעור הנמשך אחרי פקח, ואפשר שיקבל ממקבל כמותו.
 והוא כחברת עורים שם כל אחד מהם ידו על שכם
 חברו, עד שהגיעו אל הפקח אשר בראש החבורה
 שמנהיגם; שאם יפשע הפקח הזה בהם ויתעלם מהם
 ולא יזהר משמירתם, או אם ישל אחר מהם או יקרדו

ויהארו. (כן דרך המעתיק הזה להשתמש בו תמיד למונח זה.
 והקדמתי זאת פה לתועלת הקורא והמעייין והיה בזכרוני תמיד).
 לא תאותנה, כלפי ראיות מל' בואת כחות לכס. הסגולה, אנשי
 סגולה ומעלות. והתבודד, כדלל ומפרש מזולתו, והוא ל' כלל.
 בטבעו, משיג בכוחו כדבר מוחש בטבעו. שקנהו, שעלה בידו
 מן המקרה בחכמה. זולתו, לא האל האמיתי. ענין האמונה,
 חיבות היסוד. שם ב"א וכו', הניח כ"א וכו'.

מקרה, יקרה לכל המקרה ההוא ויתעו מני דרך.
 ואפשר שיפלו בבור או בגומץ, או שיכשלו ברבר
 שימנעם מלכת. וכן המיחד מצד הקבלה אין בופחין
 בו שלא יבא לידי שיתוף, שאם ישמע דברי המשנים
 וטענותם, אפשר שתשתנה דעתו ויטעה ולא יכיר, ומפני
 זה אמרו רז"ל הוי שקוד ללמור הורה ודע מה שתשיב
 לאפיקורוס. והחלק השלישי מחלקי היחוד הוא יחוד
 הכורא בלב ובלשון, אחר שיוכל להביא עליו ראיות על
 אמתת מציאותו בדרך העיון, מבלי דעת ענין האחד
 האמת והאחר העובר. וזה רומה לפקח שהוא הולך בדרך
 והוא רוצה ללכת אל ארץ רחוקה, והדרך מתחלקת
 לדרכים רבים מסופקים, ואיננו יודע ומכיר הדרך
 הנכונה אל העיר אשר שם מגמתו אליה, אע"פ שהוא
 יודע אותו הצד ואותה הפאה, והוא יגע למאד ואיננו
 מגיע אל חפצו מפני שאינו יודע הדרך; כמו שאמר
 הכתוב (קהל י) עמל הבסילים חיוגענו כי לא ידע ללכת
 אל עיר. והחלק הרביעי הוא יחוד האהים בלב ובלשון
 אחר אשר ידע להביא הראיות עליו, ולעמוד על אמתת
 אחרותו מדרך העיון והסברות הנכונות השכליות, וזהו
 החלק השלם והחשוב שבהם. והמעלה הזאת, היא
 אשר הודיר עליה הנביא באמרו (דברים ז) וידעת היום
 והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגו' :

בגומץ, שם נרדף לבור ונמצא בכתוב חופר גומץ (קהל י). המשנים,
 ב' אלהות פועל טוב ופועל רע. מגמתו, דעתו וחפצו. אותו הצד,
 יודע ד"מ שהעיר היא כלל מזרחו של עולם. הפאה, שכלל כל
 ים ב' פאות מזרחית לפנות ומזרחית לדומית וזה יודע גם הפאה

פרק ג אך לדעת אם אנו חייבין לחקור על היחוד
 בדרך העיון אם לא, אומר כי כל מי שיוכל לחקור על
 הענין הזה והרומה לו מן הענינים המושכלים בדרך
 הסברה השכלית, חייב לחקור עליו כפי השגתו וכח
 הכרתו. וכבר הקדמתי בתחלת הספר הזה מן הרברים
 המראים חיוב הענין מה שיש בו די; והמתעלם מחקור
 הרי זה מגונה, ונחשב מן המקצרים בחכמה ובמעשה.
 והוא רומה לחולה שהוא בקי בחליו, ובדרך רפואתו
 סמך על רופא שמרפא אותו בכמה מיני רפואות, והוא
 מתעצל לעיין בחכמתו וסברתו ברפואות הרופא, לדעת
 אם הוא מתעסק בענינו על דרך נכונה אם לא; והיה
 יכול לעמוד על זה מבלי רבר שימנעהו. וכבר חייבתנו
 התורה בזה, כמו שכתוב (סע) וידעת היום והשבות
 אל לבבך וגו'. והראיה שהחשבה אל הלב הוא עיון
 השכל, הוא מה שאמר הכתוב (ישעיה מד) ולא ישיב
 אל לבו ולא דעת ולא תבונה וגומר, ואמר דוד ע"ה
 (ד"ה א כג) ואתה שלמה בני דע את אלו אביך ועברתו
 בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש'ה' וגו', ואמר
 (חפ"ס ק) דעו כי ה' הוא אלהים וגו', ואמר (סג כג)
 אשגבתו כי ידע שמי, ואמר (ירמיה ט) כי אם כזאת יתהלל
 המתהלל השכל וידוע אותי. ואמרו רבותינו ז"ל הוי
 שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ואמרה
 תורה (דנ"ס ד) ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם
 ובינתכם לעיני העמים וגו'. ואי אפשר שיורו לנו האומות

במעלת החכמה והבינה, עד שיעירו לנו הראיות והמופתים וערי השכל על אמתת תורתנו ואומן אמונתנו וכבר הבטיחנו יוצרנו לגלות אור כבודו על כל בשר, ושיראה כבודו הבהיר לאות לנו על אמתת תורתנו, כאשר אמר (ישעיה ס) והלכו גוים לאורך וגו'. ואומר (סס ג) והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' וגו'. וכבר התבאר מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה שאנו חייבין לעיין במה שנוכל להשיג ברורו בדעתנו:

פרק ד אך איך דרך המחקר על אמתת היחוד ומה שאנו צריכין לדעתו קודם שנחקר על היחוד, אומר כי כל דבר שמבקשים לדעת אותו כשמתחפקי במציאותו, צריך לשאול עליו תחלה אם הוא נמצא אם לא. וכשתברר אמתת מציאותו, צריך לחקור עליו מהו ואיך הוא ולמה הוא. אך הבורא יתעלה אין אדם רשאי לשאול עליו אלא באם הוא בלבד. וכשתברר מציאותו בדרך העיון, נחקר עליו אם הוא אחד או יותר מא'. וכאשר יתברר לנו שהוא אחד, נחקר על ענין האחר, ועל כמה פנים יאמר אחד. ובוה יתקיים לנו היחוד השלם, כמו שאמר הכתוב (דברים י) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. על כן אנחנו חייבין לחקור תחלה היש לעולם הזה בורא, אם לא. וכאשר יתברר שיש

להשיג ברורו, להבין ולדעה ברורות ברורות. — צריך לחקור וכו' אך הבורא וכו', כ"ל שר"ל אף כי דרך החוקרים לחקור על כל נמצא כ"ל חקירות אלה, והס' (1) מה, מה חמרו? (2) איך, מה חמרו חמרו וחכמיהו? (3) מי, מי פעלו ועשהו? (4) למה, לאיזה חכמה הוא?

לעולם בורא בראו וחדשו, נחקר עליו אם הוא אחר,
או יותר מאחד. וכשיתברר כי הוא אחד, נחקר על
ענין האחד העובר, והאחד האמת, ומה שצריך לספר
בו על הבורא מענינו; ובו ישלם ענין היחוד בלבנו,
ויגמר במהשבתנו בע"ה:

פרק ה' אך ההקדמות אשר יתברר מהן כי לעולם
הזה בורא בראו מאין, הן שלש הקדמות. אחת מהנה
כי הדבר אינו עושה את עצמו; והשנית כי ההתחלות
יש תכלית למספרן, וכיון שיש תכלית למספרן יש להן
ראשון שאין ראשון לפניו; והשלישית כי כל מחובר
מחודש. וכאשר תתקיימנה אלה השלש הקדמות, תהיה
התולדה מהן למי שירע להשתמש בהן ולחברן, כי יש
לעולם בורא בראו מאין; כמו שיתבאר ממה שאנו עתידין
לבאר בע"ה. והראיה על ברור אלה השלש הקדמות
היא מה שאספר: — והוא שנאמר כי כל נמצא אחר
שלא היה, איננו נמלט מאחד משני דברים. אם שהמציא
הוא את עצמו, או שהמציא אותו זולתו. וכל מה
שנחשוב עליו שהוא עשה א"ע, לא ימלט ג"כ מאחד
משני דברים, אם שעשה את עצמו קודם היותו או אחר
היותו, ושניהם אי אפשר. כי אם נאמר שעשה את
עצמו אחר היותו, לא עשה כלום; שלא היה צריך
לעשות את עצמו מפני הקדמת היותו למעשהו, אם כן

אבל על הבורא ית' אין אדם רשאי וכו'. — בראו, ר"ל סבראו,
וכן דרכו תמיד להשמיט שי"ן השמוס. מאין. להוציא מדעת
המאמינים בחומר קדוש. התחלות, העילות או הסבות. להשתמש
בהן, ע"פ דרכי ההקיס. היותו, מליאוחו. הקדמת היותו, שכבר

לא עשה כלום. ואם נאמר שעשה את עצמו קודם היותו בעת ההיא היה אפס ואופס, והאפס לא יהיה ממנו מעשה ולא הנחה, כי האפס לא יעשה דבר, ונמנע שיהיה הרבר עושה את עצמו בשום פנים. והתבררה ההקדמה הראשונה אשר הקדמנו: — וברור ההקדמה השנית הוא על דרך הזה. שכל מה שיש לו תכלה יש לו תחלה, כי כבר נתברר שכל מה שאין לו תחלה אין לו תכלה, מפני שאי אפשר להגיע ברבר שאין לו תחלה אל גבול שיעמוד האדם אצלו. ומה שנמצא לו אחרית נדע כי היה לו ראשון אין ראשון לפניו, ותחלה שאין לה תחלה; וכל אשר נעמוד על תכלית מההתחלות הנמצאות בעולם, נדע כי היה להם ראשון אין ראשון לפניו, ותחלה שאין לה תחלה, כי אין התחלות מבלי תכלית לתחלתם. ועוד מן הירוע כי כל מה שיש לו חלק יש לו כל, כי אין הכל כי אם כלל חלקיו, ולא יתכן להיות חלק למה שאין לו תכלית, כי גדר החלק

היה ונמצא קודם המעשה. אפס ואופס, אפס ואין, ויש מוחקין מלה ואופס לגמרי. הנחה, דבר נמצא וקיים. תכלה יש לו תחלה, ר"ל כל מסובב יש לו סבה קודמת לה, ואף אם גם היא מסובבת מסבות קודמות לה, מ"מ לא יעלו הסבות לאחר עד אין קץ, כ"א יבואו עד סבה ראשונה אשר אין עוד סבה לפניה. נתברר, במושכל ראשון. להגיע וכו' א גבול שיעמוד וכו', שיזייר לו סוף בדבר שאין לו ראשית והתחלה. ומה שנמצא לו וכו', אם נראה לנו מסובב אחרון, ע"כ שנעלה ונגיע עד הסבה הראשונה שאין ראשון לפניה, וק"ל. וכל אשר נעמוד וכו', ר"ל א"כ כל אשר נראה לו סוף ותכלית מזה נדע וכו'. אין התחלות וכו', אינו נופל עליהם שם התחלה בלמה כ"א בשאין לפניהם התחלה אחרת. ועוד מן הירוע, ג"ו מושכל ראשון. ולא יתכן להיות חלק, מה

אינו כי אם שיעור נפרד משעור, כי השעור הקטן סופר
 את הגדול, כאשר זכר אקלירם בראש המאמר החמישי
 מס' השעור. ואם נעלה במחשבתנו דבר שאין לו תכלית
 בפועל ונפריש ממנו קצתו, יהי הנשאר פחות ממה שהי'
 קודם בלי ספק; ואם יהי השאר מאין תכלית יהי דבר
 שאין לו תכלית גדול מדבר שאין לו תכלית, והוא מה
 שא"א. ואם יהיה לשאר תכלית, אם נוסיף עליו החלק
 המופרש ממנו והוא יש לו תכלית, יהי הכל דבר שיש
 לו תכלית, וכבר הי' בתחלת דברנו מאין תכלית; וא"כ
 יהי בתכלית ומאין תכלית, וזה הפך שא"א להיות. ולא
 יחכן להפריש ממה שאין לו תכלית חלק, כי כל מה שיש
 לו חלק יש לו תכלית מבלי ספק. ובשנחלק ממה שיצא
 א' גדר ההוי' בעולם מן האישים מימי נח עד ימי משה ע"ה
 במחשבתנו, יהי חלק מכל אישי העולם והוא מגיע עד
 תכלית, א"כ הכל הוא מגיע א' תכלית מספר. וכיון שכל
 העה"ז מגיע עד תכלית, צריך שיהיו החלותיו מגיעות עד
 תכלית מספר. והדין נותן שיהי' לעה"ז ראשון אין ראשון

שהוא צ"ח אינו מורכב מחלקים אחרי שכל חלק מוגבל משעור
 ידוע. ואם יהיה השאר וכו', ר"ל ואל"ה גם אחר שלוקח
 חיזה חלק מצ"ח יהיה הנשאר עוד צ"ח. יהיה דבר וכו', א"כ
 ימלא צ"ח גדול וצ"ח קטן, כי טרם לוקח ממנו חלק היה גדול
 מאשר הוא עתה. מה שא"א כו', וצ"ח לא יפול חסח השעור.
 וכבר היה וכו', ולאנחנו הנחנו בתחלה שהוא צ"ח. הפך שא"א,
 הוא צ' הפכים בנושא א' וזה נמוע. ובשנחלק, כשנבדיל. ועמה
 ישוב להוכיח מזה מדוע העולם. שיצא אל גדר ההויה, שנמלאו
 והיו. עד תכלית צריך שיהיו החלותיו וכו'. ר"ל אחרי שנמלא
 לו סוף מספר, א"כ ע"כ יש לו ג"כ תחלה וסבה ראשונה, וא"כ
 הדין נותן ומכריח וכו' להגיע התחלות בראשיתן, ס' ע"כ

לפניו. וצריך בעבור זה להגיע התחלות בראשיתן כאשר
 הקרמנו: — וברור ההקדמה השלישית שנאמר כי כל
 מחובר מורכב מבלי ספק מדברים יוחד מא', והדברים
 ההם אשר חובר מהם הם קודמים לו הקדמה טבעית,
 וכן צריך שיהיה מחברו קודם לו הקדמה זמנית וטבעית.
 והקדמון הוא שאין לו עלה ומה שאין לו עלה אין לו
 תחלה, ומה שאין לו תחלה אין לו תכלה. ומה שיש לו
 תחלה איננו קדמון, וכל מה שאינו קדמון הוא מחודש,
 מפני שאין בין הקדמון והמחודש אמצעי שיהיה לא קדמון
 ולא מחודש, א"כ כל מחובר איננו קדמון ועל כל פנים
 הוא מחודש. וכיון שנחבררה ההקדמה השלישית אשר
 זכרנו נתקיימו השלש הקדמות:

פרק ו — אך על איזה פנים נשתמש בהקדמות אשר
 זכרנו בכרור מציאות הבורא ית' הוא. כאשר נסחכל
 בעולם הזה נמצאהו מחובר ומורכב, אין חלק מחלקיו
 מבלי חבור וסרור. כי אנחנו רואים אותו בהרגשותינו
 שנגיע אל התחלה וסנה ראשונה שאין עוד לפניה. קודמים לו
 הקדמה טבעית, חלקי המורכב ע"כ קדמו בטבע ובמציאות למורכב
 מהם, ד"מ השעיה והתחלה קדמו בטבע למציאות הנר המורכב
 מהם. מחברו, המרכיב ומחבר את החלקים להיות מורכב א'.
 הקדמה זמנית וטבעית, כי המורכב ומחובר לא נחבר טרם נמצא
 לו מחבר ומרכיב וקודם לו א"כ בטבע, כי מציאת ההרכבה
 הלויה ממציאת המרכיב ומחבר ואין מציאת המחבר הלויה במציאת
 ההרכבה. שאין לו עלה, אין לו סבה קודמת, כי לולא זאת
 אינו קדמון. אין לו תכלה, לא יכלה ולא יפסד לעולם. שיש
 לו תחלה, ע"כ הוא מסובב מסבה קודמת לו וא"כ איננו קדמון.
 הוא מחודש, מסכתו הקודמת לו. כל מחובר איננו קדמון, כי
 כבר קדמו לו חלקי חבורו והמרכיבו. — בברור, לברר בראיות
 מוחשיות. מחובר ומורכב, מחלקים רבים ושונים, ועכ"ז אין

ושכלנו, כבית הבנוי אשר זומן בו כל הצריך לו. השמים
 ממעל בתקרה, והארץ מתחת (ס"א מתוחה) כמצע,
 והכוכבים מסודרים כנרות, וכל הגופות צבורות בו
 כמבמנים, כל דבר למה שצריך לו. והאדם כבעל הבית
 המשחמש בכל אשר בו, ומיני הצמחים מזומנים לתועלתו,
 ומיני החיות משהמשים להנאתו, כמו שאמר דוד ע"ה
 (הלים ח) המשילהו במעשה ידיך כל שמה תחת רגליו,
 צונה ואלפים כלם וגם בהמות שדי, צפור שמים ורגי
 הים עובר ארחות ימים. וסדר זריחת השמש ובואה
 להעמיד עתו היום והלילה, ועלייתה וירידתה להמציא
 הקור והחום והקיץ והחורף מעניני הזמנים ותועלותיהם.
 ושנותם המיד על סדור אחד מבלי הפסק, כדכתיב
 (איוב ט) האומר לחרם ולא יזרח ובעד כוכבים יחתום,
 וכתיב (הלים קד) תשת חשך ויהי לילה וגו'. וסבוב
 הגלגלים אשר הנועותם מתחלפות, והכוכבים והמזלות
 על הנהגה משוערת ומשקל מכוון, לא יזח ולא ישחנה.
 והכונה בכל דבר ממנו כונת תועלת ותקנה למדברים,
 כמו שאמר שלמה עליו השלום (קהלת ג) את הכל עשה
 יפה בעתו גם את העולם נתן בלבם וגו', ואמר לכל זמן

חלק וכו' מבלי חסור וסדר נכון, וכאשר הולך ומבאר. זומן,
 סימן. בתקרה, כספון ומכסה ממעלה. כמצע, יגיע הקרקע.
 כמבמנים, כאולרות. ועלייתה, צרום הגלגל בקיץ. וירידתה,
 צפתל הגלגל בחורף, והכל הוא מעניני וכו'. ושנותם, מה שחוזרים
 וסובבים כה שנה שנה ולא ישנו את חתקידם, מורה בע"כ על
 מנהיג ומשל. ולא יזרח, בלילה. יחתום, ואינם נראים ציוס.
 מתחלפות, במהירות ואיחור התנועה. או זה ינוע ממזרח למערב
 וזה להפך וכדומה. משוערת, נגבלת בשעור וקצנה. לא יזח, לא

ועת לכל חפץ תחת השמים, וכל זה חבורו והרכבתו
 נראים בכלו ובמקצתו. וכשנעייין בצמחים ובבעלי חיים,
 נמצאם מחוברים מהיסודות הארבעה והם האש והרוח
 והמים והעפר, והמה נחלקים ונפרדים. ואין בנו יכולת
 לחברם החבור הטבעי, מפני שקצתם משתנה א' קצתם
 וקצתם כנגד קצתם, ואם נחבר דבר מהם הם ממהרים
 להשתנות ולהתחלף. אך החבור שחברה אותם התולדה
 הוא חבור מתוקן וקיים עד עת קץ. וכבר חשבו קצת
 הפלוסופים כי הגלגלים והכוכבים והאישים העליונים הם
 מתולדות האש, ורומה לזה מה שנאמר (חכמים קד) עושה
 מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט. ובוה ראי' על המחשב'
 הזאת, ואיננה תולדה חמישית כאשר חשב אריסטו:

ובין שהנמצאות הוות מן היסודות ומחוברות מהם
 וידענו כי לא נמזגו מאליהן ולא נתחברו בטבען מפני
 המחלוקת שביניהם, עלה ברעתנו ונתברר בנפשותינו
 כי מחברם זולתם וקושרם בלעדיהם ומרכיבם כנגד מכעם
 על כרחם, הוא בוראם ית' אשר תקן קשורם ותכן חבורם.
 ובאשר נחקר על היסודות הארבעה, נמצאם מחוברים
 מחמר וצורה, והמה העצם והמקרה. והחמר שלהם
 הוא החמר הראשון, אשר הוא שרש היסודות הארבעה
 והחמר וההיולי שלהם; והצורה היא הצורה הראשונה

יעתק ממקומו. נחלקים ונפרדים, כמלא גם כל יסוד לבדו. התולדה,
 הטבע. וקיים, יש לו קיום. תולדה חמישית, יסוד או גשם חמישי,
 לא נמזגו, לא הורכבו ונמסכו. העצם, הוא החומר. והמקרה,
 היא הצורה כי כל חומר מוכן לקבל צורות שונות. וההיולי, הוא

הכללית, אשר היא שרש כל צורה עצמית וכל צורה
מקרית, כחוס וכקור וכלחות וכיוכש, והכובר והקלות
והתנועה והמנוחה והרומה להם. והתרכבה והחבור
נראים בכל העולם ובכל חלקיו, בשרשיו ובענפיו בפשוטו
ובמורכבו בעליונו ובתחתונו. וצריך ממה שהקדמנו
שיהיה כלו מחודש, באשר התברר לנו כי כל מחובר
מחודש, והרין חייב שנאמין כי העולם מחודש. וכיון
שכן הוא ונמנע שיהיה הרבר עושה את עצמו, צריך
שיהיה לעולם עושה שהתחילו וחדשו. ומפני שהתברר
כי התחלות א"א שיהיו מאין הכלית לתחלתם, מן הדין
שיהיה לעולם תחלה אין תחלה לפניה וראשון שאין לו
ראשון, והוא אשר יצרו וחדשו מאין דבר, לא ברבר,
ולא על דבר, וכמ"ש הכתוב בענין הזה (ישעיה מד) אנכי
ה' עושה כל נוטה שמים לברי רוקע הארץ מאתי, ואמר
(איוב כו) נוטה צפון על תהו תולה ארץ על בלימה.
והוא הבורא יתעלה אשר אותו דרשנו ולמצאו כווננו
במחשבותינו ושכלנו, הוא הקדמון הראשון אשר אין
ראשית לראשיתו ואין תכלית לקדמותו, כמו שאמר
הכתוב (ישעיה מד) אני ראשון ואני אחרון, ואמר (שם מא)
אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא. ויש בני אדם שאמרו
שהעולם נהיה במקרה מבלי בורא שהתחילו ויוצר שיצרו.
ומן התימה בעיני איך תעלה ברעת מדבר בעודנו

החומר הראשון בלי הפילוסופים. צורה עצמית, ליסודותיהם, כחוס
לאש וקור למים, ויש דברים אשר קור וחוס מקרים להם. ממה
שהקדמנו, שהכל מורכב וכל מורכב מחודש, א"כ הדין חייב וכו'.
מאין דבר, מאפס ואין. לא בדבר, לא בכלי, ולא על דבר, כמו

בבריאותו כמחשבת הזאת! ואלו היה בעל המאמר הזה
שומע אדם שיאמר במאמרו בגלגל אחד של מים שהוא
מתגלגל להשקות חלקה אחת של שרה או גנה, וחושב
כי זה נהקן מבלי כונת אומן שמרח בחבורו והרכבתו,
ושם כל בלי מבלי לעומת התועלת; היה לו להפליא
ולהגדיל הרבה עליו, ולחשוב אותו בתכלית הסבלות,
וימחר להכזיבו ולרחות מאמרו. וכיון שירחה המאמר
הזה בגלגל קטן ופחות ונבזה. שנעשה בתחבולה קטנה
לתקנת חלקה קטנה מהארץ, איך יתיר לעצמו לחשוב
במחשבת הזאת בגלגל הגדול הסובב את כל הארץ וכל
אשר עליה מן הברואים, והוא בחכמה הקצרנה דעות
כל בשר ושכלי המדברים להשיג הויתה, והוא מוכן
לתועלת כל הארץ וכל אשר עליה; ואיך יוכל לומר שיהיה
מבלי כונת מכיון ומחשבת חכם בעל יכולת! ומן הירוע
אצלנו כי הדברים אשר הם מבלי כונת מכיון, לא ימצא
במאומה מהם סימן לחכמה וליכולת. והלא תראה אם
ישפך לאדם דיו פתאום על נייר חלק, שא"א שיצטייר
ממנו עליו כתב מסודר ושיטות נקראות כמו שיהיה
בקולמוס. ואלו הביא אדם לפנינו כתב מסודר ממה שאי
אפשר להיות מבלי מצוע קולמוס, ואומר כי נשפך הדיו
על הנייר ונעשתה צורת הכתב עליו מעצמה; היינו
ממחרים להכזיבו על פניו שאיננו נמלט מכונת מכיון. וכיון
שזה בעינינו דבר שא"א להיות בצורות רשומות בהסכמת
שמנאר להן צפ' תולה ארץ על בליטה. בבריאותו, נעור סכלו
צריח ולא נטרפה דעתו. לעומת, מסכים ומכוון אל התועלת וכו'.
לתקנת, לתועלת. מצוע, למעשה. בהסכמת וכו', לורת האומיות

דעתנו, איך יוכל לומר ברבר שמלאכתו יותר דקה ותקונו יותר רחוק ועמוק בענינו עד אין תכלית, שיהיה מבלי כונת מכוין וחכמת חכם ויכולת יכול. וכל מה שהבאנו להעמיד מציאות הבורא ית' מצד מעשיו, די למי שיבין ויודה על האמת ומספיק בתשובת אנשי הקדמות שאומרים כי העולם קדמון ורחיית דבריהם. ואתה דע לך:

פרק ז אך הראיה שהבורא ית' הוא אחד. היא, מפני שנתברר לנו כדרך הראיות כי יש לעולם בורא, התחייבנו לחקור עליו אם הוא אחד או יותר מאחד, וצריך שנבאר אמתה אחרותו משבעה פנים: —
האחד מהם מצד בחינתנו לעלות הנמצאות. כי כאשר נתבונן בהן נמצא מספרן פחות מעלוליהן, וכל אשר נחקר על עלות העלות ההן למעלה נמצא מספרן פחות מהן, וכל אשר תעלינה יתמעט מספרן עד שיגיע א' עלה אחת והיא עלה העלות. ובאור זה כי אישי הנמצאים אין תכלית למספרם, וכאשר נתבונן במיניהם הכוללים אותם, יהיה מספרם פחות מן האישים אשר תחתיהם, כי כל מין מן המינים כולל אישים רבים, והמינים יש תכלית למספרם; וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים אותם. יהיה מספר הסוגים פחות ממספרם; כי תחת כל סוג מהסוגים

רק מוסכמות בלין טעם למה ככה ולא זולת; והעד כי לכל לשון לחייו בחינתן משונות. בתשובת כו', מספיק להשיב למאמיני הקדמות. פחות מעלוליהן, מספר העלות והסבות פחות ממספר המסובבות. איש, מין, סוג וסוגי הסוגים, וכן עצם וכמה ואיך ומצטרף וכו', כולם מכוונים באריכות נס' רוח חן שער יו"ד ונכ' מלות הגיון

מינים רבים, וכל אשר יעלו יהיה מספר הסוגים פחות
עד אשר יגיעו אל סוגי הסוגים. וכבר אמר הפילוסוף כי
סוגי הסוגים הם עשרה, והם עצם וכמה ואיך ומצטרף
ואנה ומתי ומצב וקנין ופועל ונפעל. וכאשר נתקור על
עלות אישי מיני עשרת הסוגים האלה. נמצאם חמש
התנועה והיסודות הארבעה שהם האש והרוח והמים
והעפר. וכאשר נתקור על עלות היסודות הארבעה,
נמצאם החמר והצורה והם שנים. וכאשר נתקור על
עלהם יהיה מספרם פחות מהם והוא רצון הבורא ית',
ואין מספר פחות משנים אלא אחד, אם כן הבורא ית'
אחד על כל פנים. וכן אמר דוד עליו השלום (ד"ה ט'
כט) לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש וגו', רוצה
לומר כי הוא רם על כל רמים ועליון על כל העליונים,
וראש כל תחלה ועלת כל עלה ועלול:

והשני מצד סימני החכמה הנראים בכל העולם הזה
עליונו ותחתוננו קפאיו וצמתיו ובעלי חיים אשר בו, וכאשר
נשחכל בו יורנו כי כלו מחשבת חושב אחד ומלאכת
בורא אחד. והוא שאנו מוצאים אותו על מחלוקותיו
בשרשיו ויסודותיו מתרמה בתולדותיו ושוה בחלקיו,
ואותות חכמת הבורא יתברך נראות בקמני היצירות
וגדוליהן, מעידות כי הם לבורא אחד חכם. ואלו הית
לעולם יותר מבורא אחד, היתה צורת החכמה מתחלפת
בחלקי העולם, ומשתנת בכלליו ובחלקיו. ועוד כי אנתנו

שער ט' ע"ס. רצון הבורא ית', הס"י בעלמו, ואחז המספר דרך
לונקלם המתרגם לסנב שמו ית' ככבודו וכבודו כבודע. קפאיו,

מוצאים אותו כי הוא צריך בקיומו ותקונו קצתו א קצתו
 ואין חלק ממנו נגמר אלא בחלק אחר; כצורך קשקשי
 השריון וחלקי המטה ואברי גוף האדם ושאר המחוברים
 קצתם אל קצתם בתקנם והשלמתם. הלא תראה צורך
 הירח והכוכבים א אור השמש, וצורך הארץ א השמים
 וא המים, וצורך בעלי חיים קצתם אל קצתם, כי מקצת
 מיניהם אוכל מקצתם, כדורם מן העופות והרגים וחיות
 השרה, וצורך האדם א הכל ותקנת הכל באדם, וצורך
 הארצות והפלכים והחכמות והמלאכות קצתם אל קצתם.
 והחכמה נראית בקמני היצירות וגדוליהן; כי כח החכמה
 הנראית ביצירת הפיל לפי גודל גופו, איננו יותר נפלא
 מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותה. אך
 כל אשר תקמן היצירה, יהיה כח החכמה והיכולת נראה
 בה יותר, ותקון הבורי יותר נפלא ונראה ממנה. וזה יורה
 כי כלם מחשבת חושב אחר ובורא אחר, מפני שהם
 מתרמים ושוים, ונכונים להשלמת סדר העולם והעמדתו
 כלו בכל חלקיו. ואלו היה לו יותר מבורא אחר, היתה
 צורת החכמה מתחלפת בקצת חלקיו, ולא היה צריך
 קצתו אל קצתו. ומפני שהוא חלוק בשרשיו ויסודותיו
 שוה בתולדותיו ומחברותיו, תראה כי מחדשו ומחברו
 ומנהיגו וחושבו אחר. ואמר הפילוסוף אין במה שברא

הוא הדומם. קשקשי השריון, שאחוזים זה בזה. אור השמש, לד"ק
 גם הכוכבים מקבלים אורם מהשמש. א השמים, להמטיר עליהם,
 או להחזיקה על קוטב הנופסה. והפלכים, מחזוזת או מליכות.
 והעמדתו, וקיומו. שוה וכו', ר"ל אע"פ שהוא חלוק וכו' ועכ"ל הכל
 הולך אל חלקיה א' מכוון, כזאת תראה וכו'. אין במה וכו', אין בכבוד

האֱלֹהִים יוֹתֵר נִפְלֵא מִמָּה שֶׁבְרָא, וְר"ל כִּי הַחֲכֵמָה בְּקִטָּן
 וּבְגֵדוֹל מִחֲלֻקֵי הָעוֹלָם מִתְרַמָּה וְשׁוֹה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד
 ע"ה בְּסִפְרוֹ מִיָּנִי עֲנִינֵי הָעוֹלָם וְחִבּוֹנֹת יִשׁוּבוּ, (מְהִלִּים קד)
 מִה רְבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כֻּלָּם בַּחֲכָמִי עֲשִׂיתָ מִלֵּאֵה הָאָרֶץ קִנְיִנְךָ,
 וְאָמַר (שֵׁס נב) מִה גִּדְּלוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' מֵאֵד עֲמָקֵי מַחְשְׁבוֹתֶיךָ:
 וְהַשְׁלִישִׁי מִפְּנֵי הַחֲרוֹשׁ הַכּוֹלֵל אֶת כָּל הָעוֹלָם. כִּי
 הַרְאִיּוֹת לְמַדּוֹ עַל חֲרוֹשׁוֹ, וְהוֹצֵרְךָ בַּעֲבוּר זֶה שֶׁהָיָה לוֹ
 מִחֲדָשׁ, מִפְּנֵי הַמִּנְעַ הַיּוֹיָה הַרְבֵּר מֵאֱלֹוֹ. וְכִשְׁאֲנוּ מוֹצֵאִים
 הַזֶּה וַיִּתְבַּרֵּר לָנוּ כִּי הָיָה אַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה, נִדְּעַ בַּעֲרוֹת
 הַשְּׁכַל הַשְּׁלֵם שׁוֹלְתוֹ בְּרָאוּ וְהַמְצִיא הַיּוֹיָתוֹ וַיִּצֵּר אוֹתוֹ.
 וּבִיּוֹן שֶׁהַתְּקִיִּים כִּי לְעוֹלָם בּוֹרֵא שֶׁבְרָאוּ וְחֲדָשׁוּ, אֵינֶן רְאוּיִ
 לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתָּנוּ שֶׁהוּא יוֹתֵר אוֹ פְּחוֹת מֵאַחֵר, שֶׁא"א
 לְמַצִּיאוֹת הָעוֹלָם מִבְּלִי בּוֹרֵא אַחֵר. וְאִלּוֹ הָיָה אִפְשָׁר
 שִׁיעֲלָה בְּדַעְתָּנוּ שִׁיתְּקִיִּים הָעוֹלָם בַּפְּחוֹת מִבוֹרֵא אַחֵר,
 הַיֵּינוּ מַעֲלִים עַל דַּעְתָּנוּ כֵּן; אֲךָ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִכּוֹלְנוּ לְהַשְׁכִּיל
 דְּבַר שִׁיּוּכָל לַעֲשׂוֹת אֶת זִלְתוֹ פְּחוֹת מֵאַחֵר, יִדְּעֵנוּ יִדְּעָה
 שֶׁא"א לְרַחוּתָהּ כִּי הוּא אַחֵר. כִּי הַרְבֵּרִים אֲשֶׁר יִתְבַּרְרוּ
 מִצַּד הַבָּאָה הַרְאִי עֲלֵיהֶם, וְתַהֲיִה מְצִיאָתָם מְצִיאָה שֶׁא"א
 לְרַחוּתָהּ; אֵינֶן אֲנוּ צְרִיכִין לְהַעֲלוֹת עַל דַּעְתָּנוּ שֶׁחֵם יוֹתֵר
 מִמָּה שֶׁהַצּוֹרֵךְ מִבִּיא אֱלֹוֹ בְּהַשְׁלֵמַת הַרְבֵּר שֶׁהוּא לְרֵאִיָּה
 עֲלֵיהֶם. וְהַרְמִיּוֹן כִּי בַּעַת שֶׁנִּרְאָה כְּתוֹב שׁוֹה בַּחֲבוּרוֹ וְצוֹרֵת
 הַמִּכְתָּב אֲשֶׁר נִכְתָּב בּוֹ צוֹרֵת אַחַת, יַעֲלָה בְּדַעְתָּנוּ מִיֵּד כִּי

א' יוֹתֵר פְּלִיאָה מֵאֲשֶׁר נִבְרָא אַחֵר. בְּסִפְרוֹ, בְּמִנְחוֹ. הַחֲדָשׁ
 הַכּוֹלֵל וְכו', מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעוֹלָם מִחוּדָשׁ מוֹכַח מִזֶּה שֶׁבְּבוֹרֵא אַחֵר.
 לְמַדּוֹ, הוֹכִיחוּ. מִפְּנֵי הַמִּנְעַ, לְפִי שֶׁמִּנְעַ שִׁיעֲסָה דְּבַר א"ע. הַיֵּינוּ
 מַעֲלִים וְכו', כִּי כָּל הַמִּמְעִיט בְּהַחֲמִלוֹת הָרִי זֶה מִשׁוֹכַח וְקָרַב אֶל הַאֱמֶת.

כותב אחד כתבו וחברו, כי הכתב לא יתכן בפחות
 מכותב אחד. ואלו היה יכול להכתב בפחות מכותב
 אחד, היינו חושבים כן; ואע"פ שאפשר שיכתבנו יותר
 מאחד, אין ראוי להעלות על דעתנו כן אלא בראיה
 שתעיד על ברור הרבר, מהתחלף צורת המכתב במקצתו
 והרומה לזה. ואם היה הרבר כן אין אנו צריכין לדעתו
 פנים בפנים אם א"א לעמוד עליו מן הצד הזה, ועמדו לנו
 הראיות עליו ממעשהו בסרוד כתיבתו. במקום דאותנו
 אותו; וידענו ידיעה ברורה כי כותב אחד נמצא, יודע
 מכתב ויכול לכתוב כתבו; ולא השתתף בו עמו זולתו
 מפני סדר חבורו והשוואתו, מפני שמעשה שני עושים
 מתחלף, ואיננו שוה ומסודר על ערך אחד ומשתנה
 בתקונו ותכונתו. וכן נאמר בכורא ית', כי מפני שהיו
 אותות החכמה בכריאותיו מתדמות ושוות, הוצרכנו
 להאמין כי כורא אחד בראם. שא"א למציאות המחודשים
 מבלעדיו, ושאיננו דבר נראה כעצם וכמקרה. ומפני
 שאיננו נראה א"א למצאו ולרעתו אלא בדרכי הראיות
 והבחינות המורות עליו מצד בריאותיו, אז תעמוד לנו
 אמונתנו שהוא נמצא ושהוא אחד קרמון היה ויהיה
 ראשון ואחרון גבור חכם חי, ועמדו לנו הראיות עליו
 במקום עמדנו עליו וראותנו אותו ית', מפני שאיננו
 מהענינים הנראים. ע"כ הוצרכנו להעלות על דעתנו
 שבורא א' בראם, כי א"א בלעדיו במציאות המחודשים.
 אך יותר מאחד אפשר בלעדיו ואין צורך ליו; על כן מי
 במקום עמדנו וכו', חסד אשר נעמוד אלנו ונראהו.

שיטעון שהוא יותר מאחד, לא יתקיימו דבריו אלא בראיה זולת הראיה שהבאנו, ואי אפשר להעמידה מפני שהראיות שהן מדרך השכל אינן מכחישות זו את זו. אך כל הראיות מעידים על אחדותו ומרחיקות ממנו ענין הרבוי והשתוף והדמיון כאשר אמר הבורא ית' (ישעיה מד) היש אלוה מבלעדי ואין צור כל ידעתי, ואמר (סס) אני ראשון ואני אחרון, ואמר (סס מח) אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים קורא אני אליהם יעמדו יחדו, ואמר (סס מה) צדיק ומושיע אין זולתי :

והרביעי שנאמר למי שהוא חושב כי הבורא יותר מאחד, לא ימלט שיהי' עצם הכל עצם א' או שלא יהי' אחר. ואם יאמר כי העצם אחד, א"כ הענין א' והבורא איננו יותר מא'. ואם יאמר כי לכ"א מהם עצם איננו עצם האחר, נצטרך עכ"פ שיהי' ביניהם הפרש מפני מחלקותם והשתנותם. וכל נפרש מוגבל וכל מוגבל יש לו תכלית וכל אשר יש לו תכלית מחובר, וכל מחובר מחודש וכל מחודש יש לו מחדש. ומי שחושב כי הבורא יותר מאחד מצריך שיהי' מחודש; וכבר הקדמנו כי בורא העולם קדמון, והוא עלת העלות ותחלת התחלות והוא עכ"פ אחר. והוא כמו שאמר הכתוב (יחמיה ט) אתה הוא יי לברך :

והחמישי מצד ענין הרבוי והאחרות. והוא שאקלידם גדר האחרות בספרו, ואמר כי האחרו' היא אשר בה יאמר לכל דבר אחד, ר"ל כי האחרות קודמת לאחד בטבעה,

להעמידה, להניח ראיה עומדת ע"ז וכו'. עצם הכל, מהות כל הבוראים. מצריך מחייב ומכריח. לכל דבר אחד, הנושא עליו מקרה האסדות

כאשר נאמר כי החום קודם לכל דבר הם. ולולי האחרות
לא הי' נאמר על דבר מן הרברים אחר. והענין אשר אנחנו
צדיכין להעלות על דעתנו מן האחרות, הוא יחידות
גמורה וברידות שאין עמה חבור ולא דמיון בשום ענין,
ולא רבוי ולא מספר בשום פנים, ולא התחבר אל דבר
ולא התפרד מדבר. וענין הרב הוא כלל אחרים, ולא
יתכן שיקדים הרב לאחרות אשר ממנה נתרבה. ואם
נמצא בשכלנו או בהרגשותינו שום רבוי, נדע ידיעה
ברורה כי האחרות קדמתו, כקרימת האחד המניני לשאר
המנין. ומי שיחשוב כי הכורא יותר מאחר, יש לו לומר
על כל פנים כי האחר קודם לכלם מפני הקדמת הא'
למנין והאחרות לרב. א"כ הכורא אחר עכ"פ קדמון אין
קדמון זולתו, כמו שנא' (ישעיה מג) לפני לא נוצר אל
ואחרי לא יהיה:

והששי מצד המקרים הרבקים א כל מתרבה. והוא
שהרבוי והכלל מקרה נכנס על העצם והוא הכמות,
והוא יתברך הכורא העצם והמקרה לא תשיגנו מדה
ממדותם בעצם כבודו. וכאשר החברר כי הכורא התעלה
מכל דמיון וערך א דבר מכריאותיו מן השכל ומן הכתוב,
והיה הרבוי הנכנס על עצם המתרבה מקרה; לא יאות
שתשיג עצם כבוד הכור' מדה ממדות הרבוי ואם לא יסופר

מחולר נסס אחר. וברידות מל' נדד, והוא נרדף אל האחדות.
כלל אחדים, הרב הוא קבוץ אחדים רבים. המניני, הא' אשר
במנין רב ע"כ הוא קודם לשאר המנין. נכנס, נוסף על עצמו.
מן השכל, כי אין לדמות צורה ליוצרה. ומן הכתוב, ואל מי תדמיון
א, וזולתו רבים. ואם לא יסופר, ר"ל ואחרי שלא יזויר ברבוי

שער היחוד

ברוב הוא אחד עכ"פ, מפני שאין בין הרב והאחדות
 אמצעי. א"כ אין הבורא יותר מאחד והוא אחד עכ"פ,
 כמו שאמרה חנה (ש"ס 3) אין קדוש כה' כי אין בלהך וגו':
 והשביעי כי הבורא אם הוא יותר מאחד, יהיה כל
 אחד מהם יכול לברוא העולם, או לא יוכל אלא בעזר
 חברו. ואם כל אחד מהם יכול, הבורא הא' נוסף מפני
 שהאחד יכול ואינו צריך לזולתו. ואם לא ישלם הרבר
 כי אם בהתחברים, אין לאחד מהם יכולת שלמה ולא
 כח גמור, מפני שכל אחד מהם נלאה ומקצר וכל אחד
 מהם חלש, וכל חלש יש תכלית לבחור ולעצמו. וכל אשר
 יש לו תכלית יש לו גבול, וכל אשר יש לו גבול מחובר,
 וכל מחובר מחודש, וכל מחודש יש לו מחדש. א"כ
 החלש א"א שיהיה קדמון, מפני שהקדמון לא תקצר
 ירו מדבר ולא יצטרך לעזר זולתו; א"כ אין הבורא יותר
 מאחד. ואלו היה אפשר להיות יותר מא' היה אפשר
 שתהיה ביניהם מחלוקת בבריאת הברואים, ולא היתה
 נגמרה מהם יציאת הברואים. ובמצאנו כל העולם הזה
 על סדר אחד, ותנועה אחת נמצאת בכל חלק מחלקיו
 לא נשתנה עם הדורות, נדע שיוצרו ומנהיגו אחד, לא
 ישנה מעשהו ולא יחליף הנהגתו זולתו. כמו שאמר

מפני שהיא מקרה, א"כ אין ליחס לו כ"א האחדות, וא"ת הלא
 גם האחדות היא מקרה, וכמו שמבואר בראיה החמישית לעיל ע"ס,
 ואיך יהואר השם יח' באחדות? הנה זה הוא רק ע"ל העברה
 והבוח הלשון, וכא רק לשלול ממנו הרבוי כמבואר להלן סוף פ"ח
 ע"ס, וכן מבואר במורה ס"א פ' כ"ז ע"ס. נוסף, אך למותר.
 גלאה, חסס כמו. ולעצמו, פי' וליכלתו. ובמצאנו, ואחרי שאנו
 מוצאים. ולא יחליף וכו', לא ישנה אום אחר הנהגתו כי אין בלמו.

(ישעיה מד) ומי כמוני יקרא ויגידה ויערכה לי וגו', ואמר
 דוד (תהלים קיט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, לדור
 ודור אמונתך כוננת ארץ ותעמוד. ומה שאנו רואים
 הנהגת הבורא השלמה בכרואים, כי ההנהגה לא תהיה
 שלמה מתמדת על ענין אחד, לא בהתייחד אחד בעצת
 ובהנהגה כמלך במדינה והנפש בגוף. ואמר ארסמיו'
 בספרו בענין היחוד אין טוב ברבות הראשים אך הראש
 האחד, ואמר שלמה (משלי כח) בפשע ארץ רבים שריה
 וגו'. וכמה שהכאנו בענין הזה די למבין, ומספיק בתשובי
 על הנחת הרבוי. כי בהעמידנו האחדות לבורא העולם,
 הרחה מענת מי שיאמר שהוא יותר מא'. ואתה דע לך:

פרק ה אך באור אופני האחד האמתי והא' העובר,
 הוא שהאחד שם נגוד מן האחרות, והוא נאמר על
 שני ענינים. הא' מהם מקרי והוא העובר, והשני עצמי
 קיים והוא האמתי. והאחד המקרי גם כן הוא על שני
 ענינים. הא' מהם נראה בו הרבוי והכלל והקבוצ כסוג
 האחד אשר הוא כולל מינים רבים, וכמון האחד הכולל
 אישים רבים, כאיש האחד המחובר מחלקים רבים,
 וכצבא האחד הכולל אנשים רבים; וכאמרנו כוד אחד
 והין אחד ורובע אחד וליטרא אחת, וכל א' מהם כולל
 דברים רבים יאמר על כל אחד מהם אחד. וכל א' ממה
 שהזכרנו נקרא אחד על דרך העברה, והוא מפני
 שהדברים ההם אשר יקבץ אותם השם ההוא שוים

אין טוב וכו', אין טוב למדינה כמוסלים רבים. הנחה, מיחסי. —
 שם נגוד, כל שם הנעשה מאיזה פעל או מקרה נקרא שם נגוד.
 נראה בו, כמלא בו. וכצבא, כגדוד אנשי צבא. יקבץ, יכלול.

בענין אחד. ונקרא רב מפני שכולל רברים רבים. וכאשר יתפרדו הרברים ההם ויתבודדו, יאמר על כל א' מהם אחד; והאחר בכמו הענינים האלו אשר זכרנו מקרה, והוא אחר מצד רב מצד. והענין השני מהא' המקרי הוא האחר הנאמר על האיש האחר, לא מתרבה ולא כולל רברים רבים כנראה ממנו, אך הוא רב בעצמו מצד חברו מחמר וצורה ועצם ומקרה, והוא מקבל החויה וההפסד, והחלוק והחבור, והפרידה והשנוי, והחלוף והשתוף; אם כן הרבוי ישיג הרבר הנאמר עליו אחד מכל מה שספרנו מפני שהם כנגד האחדות. כי הא' הנאמר על הרבר אשר ישיגנו בעצמו ענין מעניני הרבוי והשנוי הוא מקרה מבלי ספק, והוא א' על דרך העברה לא על דרך האמת. שים לבך להבין:

אך האחר האמת יאמר גם כן על שני פנים. הא' מהם במחשבה, והשני בפעל. והמחשבי הוא האחר המְנַיֵי אשר הוא שרש כל מנין ותחלתו. וטעם האחר המניני שהוא אות וס' לתחלה שאין תחלה לפניו, כי כל תחלה אמיתית תקרא אחד, כמו שנא' (בראשית ה') ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, במקום יום ראשון הוציאו בלשון אחד, מפני שהאחד שם לתחלה שאין לפניו תחלה. וכשהוא שונה יקרא שני, וכשהוא משלש יקרא

ויתבודדו, ויהי כ"א לנדו. א' מצד רב מצד, א' מצד הכלל ורב מצד פרטיו הכלולים בו. האיש הא', פי' עצם א' פרטיו ולאו דווקא אדם. הרבוי ישיג, ויוחס ליו או המלא בו. כנגד, מתכדוים. שרש כל מנין, סאינו מנין בפ"ע כ"א התחלה וראשית כל מנין. וטעם, ופירוש. הוציאו, פי' השתמש, וסרה בזה קושיית רש"י ז"ל ע"ס. וכשהוא שונה,

שלישי וכן עד עשרה. ואחר כן ישוב אל האחד, ואח"כ ישוב אל מאה ואל אלף אין תכלית למנין; וע"כ היה גדר המנין כלל מורכב מן האחדים. והטעם שקראתיו מחשבי, מפני שהמנין אינו נכנס תחת החושים הגשמיים אבל יושג במחשבת; אך המנוי הוא מורגש בחושים הגשמיים החמשה או במקצתם. והענין השני אשר הוא א' אמתו נמצא בפעל, הוא ענין אשר לא יתרבה ולא ישתנה ולא יתחלף, ולא יספר במדה ממדות הגשמיים; ולא תשיגהו לא הויה ולא הפסד ולא תכלה ולא יעתק ולא ינוע ולא ידמה אל דבר ולא ידמה אליו דבר ולא ישתתף עם דבר, כי הוא עכ"פ א' אמת והוא שרש לכל מתרבה, כאשר עבר מדברינו כי האחרות עילת הרבוי, ואין לאחד האמתי תחלה ולא תכלית; כי כל מה שיש לו תחלה ותכלה, מן הדין שתכנס ההויה וההפסד עליו; וכל מה שתכנס ההויה וההפסד עליו משתנה, ותשנוי כנגד האחרות; א"כ יהיה יותר מאחד, כי הוא קודם להתחלה לזולתו אחריה, וזה מחייב לו הרבוי. וכן הדמות במתדמה מקרה, וכל אשר ישיגנו מקרה, מתרבה; והאחד האמת לא ישיגהו שום מקרה בעצם כבודו בשום פנים. ואם יאמר אומר שהאחרות באחד האמת מקרה, נאמר כי ענין האחרות באחד האמת

כשחוזר וכופל וכו'. ישוב אל האחד, כי מספר העשרה הוא א' בעשרות עד מאה. המנוי, הדבר הנמנה. ולא יעתק, ממקום למקום. ינוע, מל' נוע תנוע ארץ. שרש לכל מתרבה, ממנו הכל. עבר מדברינו, הולחנו כזה, כנגד, הפך ומתנגד. התחלה וכו', רוב המפרשים הגיחו של"ל והתחלה, ור"ל אחרי שנמצא בו כח

שער היחוד

הוא הרחקת הרבוי והרב ממנו; וכאשר נספר הא' לא נספרהו כ"א בענין אפיסת הרבוי והרב; והאחר האמת לא יסופר במדה שמחייבת לעצם כבודו רבוי ולא שנוי ולא חלוף בשום פנים. ובוזה נשלמו כל דברינו באחר העובר והאחר האמת. ואתה דע לך:

פ"ק ט אך הראיה שהבורא ית' אחד אמת אין אחד אמת זולתו, נאמר כי מפני שכל מחובר לא תגמר הויתו אלא בהשתתף חלקיו אשר חובר מהם; והוא התאחד קצתם עם קצתם, ועיקר השתוף האחדות. וכן לא יתכן מציאות המחובר, אלא בהתחלק חלקיו אשר מהם חובר; כי החבור לא יהיה כי אם מדברים שהם יותר מאחד, ועיקר המחלוקת הרב. וכיון שהיה סימן החבור וההרכבה והסרוד נמצא בעולם הזה בכלליו ובפרטיו וחלקיו ושרשיו וענפיו, צריך שימצא בכלם ענין השתוף והמחלוקת, ועיקרם האחדות והרב. ומפני שהאחדות קודמת לרב בטבע כקדימת האחד לשאר המנין, מן הרין שהיה עלת כל מתרבה בלתי מתרבה בראש התחלות, מפני הקדמת ענין האחדות לכל מתרבה. וכיון שהיו העלות מגיעות בתחלתן ונמנע

להשמות א' דבר אחר א"כ הוא מורכב, ואף במלכו הנוכחי איננו א' פשוט כי נמלא בו גם כח השנוי, וזה מחייב לו הרבוי. הרחקת, שלילת. לא נספרהו, לא נכוין בזה וכו'. אפיסת, שלילת מל' אפס. — עיקר השתוף וכו', עיקר שם שתוף הונח על ענין שהתאחדו בו שנים או יותר. בהתחלק, אם נפועל או אף רק בליור. ועיקר המחלוקת הרב, כמו שהאחדות הוא יסוד החבור והשתוף, כן הרבוי הוא עיקר הפרוד והחלוקה. קודמת לרב, כי כל רב מחובר מאחדים רבים. מגיעות בתחלתן, עולות ומגיעות עד ראש העלות שאין עוד לפניו.

שיפעל הפועל בעצמו, לא היה אפשר שתהיה עלת
 האחרות והרב כמותן רב ואחרות; וכיון שאין עלת
 ההויות הרב בלבד ולא רב ואחרות, מן הרין שיהיה
 עלת ההויה אחר אמת. וכבר הקדמנו בדברינו כי העלות
 כל אשר תעלינה למעלה תתמעטנה בתחלתן, עד אשר
 תהיין מגיעות ל' שרש המנין, והוא האחר האמת והוא
 הבורא ית'. ומן הידוע עוד כי כל מה שימצא בשום
 דבר מקרה, א"א שלא ימצא בדבר אחר עצמי אמתו,
 אין לו העתקה ממנו כי אם בהפסדו, כחום במים החמים
 שהוא מקרה במים, והוא באש עצמי קיים. ומן הידוע
 עוד כי כל מה שימצא בשום דבר מקרה, אין הדבר
 ההוא אשר יקרה בו המקרה, מקבל אותו המקרה אלא
 מן הדבר אשר הוא בו עצמי. כמו שאנחנו רואים בחום
 המים שהוא מקרה בהם, נאצל עליהם מן האש שחומה
 עצמי בה; וכאשר אנחנו רואים מלחות הרברים הלחים
 במקרה, שנאצל עליהם מן המים שהלחות בהם עצמית;
 וכן שאר כל ההויות כאשר נסתכל בעניניהם. ועל
 ההקשה הזאת ננהיג דברינו בענין האחרות. כי כיון
 שהיתה בכל אחר מהברואים מקרית כאשר הקדמנו,
 מן הרין הוא שתהיה בעלת הברואים עצמית קיימת
 אמתית, וממנה קבלו כל ההויות ענין האחרות בדרך
 המקרה כאשר בארנו. וכאשר חקרנו על ענין האחרות
 האמתית בברואים, לא מצאנוה לאחד מהם קיימת
 אמתית. ואם יאמר (על כל אחד מן הסוגים והמינים,
 אין לו העתקה כו', אשר לא יפרד וכו'), ועל ההקשה. ועל"ז.

והאישים והעצמים והמקרים והגרמים העליונים והגופים
 הרוחניים, וכל מנין ומנוי וכל אשר לו תכלה וגבול)
 אחר, ומיחסים אלו ענין האחדות, לא יאמר לו אחר לא
 ע"ד העברה מפני שהוא כולל דברים שנקראו אחר
 מדרך הרמותם והתחברותם בענין אחר, והוא רב בעצמו
 מפני שמקבל הרבוי והשנוי, והחלוק והמחלוקת,
 והחבור והפרידה והתוס' והחסרון והתנועה והמנוחה,
 והרמיון והצורה, ושאר המקרי' המיוחדים והכוללים לכל
 אחר מהברואים. והאחדות האמתית איננה נמצאת ולא
 נאמרת באמת על דבר מן היצירות. ומפני שהיה הא'
 נמצא בברואים בדרך המקרה, והורה האות והמופת
 כי הבורא אחר; ידענו דעת ברורה כי האחדות אשר
 אמרנו על כל אחר מהברואים ע"ד העברה נאצלת
 מענין האחד האמת. והאחדות האמתית היא הנאמרת
 על כורא הכל ית', והוא האחד האמת ואין אחר אמת
 זולתו כמו שהקרמנו, וכל חקי האחד האמת אשר זכרנו
 לא יאותו כי אם לו לבדו. וכן כל עניני הרבוי והמקרים
 והשנויים והתנועות והרמיונים, וכל מה שלא יאות לא'
 האמת רחוקים ממנו ית', כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים מ)
 רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אינו
 אין ערוך אליך וגו', ואמר הכתוב (ישעיה מ) ואל מי
 הדמיון אל ומה דמות תערכו לו, ונאמר (תהלים פו)
 אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך, ונאמר (ירמיה י)
 מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה וגו'. וכבר
 והגרמים, עלם הגלגלים. נאצלת, נשאלת, ע"ד שמשתמשין בשם

התבאר והתברר כי בורא העולם ית' אחד אמת, ושאין
אחד אמת זולתו. כי כל מה שיפול עליו שם האחד
זולת הבורא, אם הוא אחד מצד א' הוא רב מצד אחר
כאשר זכרנו; אך הבורא אחד מכל פנים כמו שבארנו.
ובמה שהבאנו בענין הזה די למכין:

פרק י אך באור המדות האלהיות המושכלות
והכתובות המסופר בהן הבורא ית' הכונות בהם רבות
מאד כפי רוב הברואים והטובות הכוללות אותם, והן
מתחלקות לשני חלקים עצמיות ופעליות. וטעם אמרנו
עצמיות שהן מדות קיימות לאל יתעלה קודם הברואים
ואחריהם האותנה לו ולעצם כבודו. והן שלש מדות,
והן שהוא נמצא, ושהוא אחר, ושהוא קדמון אין לו
ראשית. והטעם שאנו מספרים אותו באלה המדות,
להורות על ענינו ואמתת מציאותו, ולהעיד על כבודו,
ולהבין המדברים כי יש להם בורא שחייבין בעבודתו.
והוצרכנו לספר אותו בנמצא, מפני שהראיות הורו על
מציאותו בעדות סימני מעשיו בעולם, כמו שאמר (ישעי' מ)
שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר
צבאם לכלם בשם יקרא מרב אונים ואמין בה איש לא
נעדר, ע"כ נתחייבנו לספר אותו בנמצא, מפני שהתקיים
בשכלנו כי הנעדר לא יהי מזמנו פעל ולא שום מעשה;
וכיון שהתבררו מעשיו ובריאותיו, התברר ברעתנו

המושאל לאיזה דבר. — המושכלות, הממוינות מכל השכל,
והכתובות, בספרי חנ"ך. הכוללות אותם, ר"ל המגינות להם.
ופעליות, לפי פעולותיו. ולהבין המדברים, להורות לבני אדם

מציאותו. אך מה שאנו מספרים אותו בו מן הקדמות, מפני שהראיות הורו כי לעולם הזה ראשון אין ראשון לפניו ותחלה שאין תחלה לפניו, והתברר כי ההתחלות א"א שתהיין מאין תכלית מנין בתחלתן, והרין נותן עכ"פ שהבורא ית' ראשון אין ראשון לפניו; וזהו ענין הקדמות כמות שאמר (ספ"ט) ומעולם עד עולם אתה א, ונאמר (ישעיה מג) לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה. אך מה שנספר עליו שהוא אחר, כבר בארנו זה באר היטב בראיות ידועות, והתקיים בעדויות ברורות, כי ענין האחרות האמתית דבק אל עצם כבודו, וענין האחר ריחוק הרבוי מעצם כבודו, והמנע השנוי והחלוף והמקרה וההויה וההפסד והחבור והפרידה והדמיון והשתוף מאמתת עצם כבודו, ושאר גררי הרב:

וצריך שתבין מן המדות האלה שהן לא תחייבנה לעצם כבוד הבורא שנוי וחלוף, אך ענינם להרחיק זולתם ממנו ית'; והעולה על דעתנו ושכלנו מענינם, כי בורא העולם ית' לא מתרבה ולא נערד ולא מחודש. וכן צריך שהדע כי כל אחת מאלה המדות השלש אשר זכרנו, מחייבת שאריתם כאשר נתבונן בעניניהם. ובאור זה כי האחר כשהוא דבק וקיים בשום דבר, צריך על כל פנים שיהיה נמצא קרמון; מפני שהתברר כי הנערד לא יסופר באחד ולא ברב, וכשיאות לשום דבר

מאין תכלית מנין. ממשפר בלי הכליח. להרחיק זולתם, לשלול הפכס. לא מתרבה כו' ולא מחודש, שהם הפך אחדות מליחות וקדמות. מחייבת וכו', אמתת כ"א מכרחת גם אמתת הני' האחרות. דבק וקיים,

ענין האחד האמת ויתקיים לו, דין הוא שיאות לו שם
 המציאות וענינה. וכן ענין הקדמות דבק לו; מפני
 שהאחד האמת לא יהיה ולא יפסד ולא ישתנה ולא
 יתחלף, וא"כ הוא קדמון כיון שאין לו תחלה; ומי
 שהתקיים לו ענין האחרות האמתית, כבר התקיים
 (ס"א התפד) לו ענין המציאות והקדמות. וכן נאמר כי
 מדת המציאות ההמידה כשהיא נאותה לרבר, תאות לו
 עמה מדת האחד האמת ומדת הקדמות; אך מה שראוי
 לו ממדת האחד, מפני שהנמצא תדיר לא יתכן שיהיה
 נמצא אחר אפס, ולא ישתנה מענין המציאה אל אפס
 מציאה ולא מאפס מציאה ל מציאה; ומה שהוא במדה
 הזאת איננו רב, מפני שהרב לא ימצא מציאה תדירה
 מפני הקדמת האחד לו, וכל הנמצא תדיר איננו רב,
 א"כ הוא אחר. וכן ראויה לו עוד מדת הקדמות, כי
 הנמצא תדיר אין לו תחלה ולא תכלה; א"כ ענין הקדמות
 דבק לו עכ"פ. וכן נאמר כי מדת הקדמות מחייבת למי
 שהיא ראויה לו מדת האחד האמת ומדת המציאות
 התדירה. ומה שראוי לו ממדת האחד האמת, מפני
 שהנמצא תדיר הוא שאין לו תחלה, ומה שאין לו תחלה
 איננו מתרבה, שכל מתרבה יש לו תחלה והוא האחד;
 א"כ אין המתרבה קדמון, והקדמון לא יתכן שיהיה לא
 אחר. והתחייבה מדת האחר בחיוב מדת הקדמון, וכן
 צריך שתתחייב מדת המציאות בהתחייב מדת הקדמות;
 כי האפס לא יסופר לא בקדמון ולא בחדש:

וכבר התבאר כי המדות האלה השלש ענינם אחד
 והגדאה מהן אחד, ושאינן מחייבות שנוי לעצם כבוד
 הבורא ית', ולא הכנסת המקרים עליו ולא הרבוי על
 ענינו; מפני שהענין אשר נבין מהם הוא שהבורא ית'
 איננו נעדר ולא חדש ולא מתרבה. ואלו היינו יכולין
 להליץ על ענינו במלה אחת שכוללת אלו המדות בבה
 אחת כמו שכולל אותם השכל, כרי שיעלו אה השלש
 ענינים בדעתנו בה, כאשר הם עולים בשלש אשר זכרנו,
 היינו מליצים בה עליו. וכיון שלא מצאנו במה שאנו
 מדברים בו מן הלשונות, מלה שתורה על אמתת ענין
 הבורא יתברך; הוצאנו הענין ביותר ממלה אחת,
 והרבוי הנמצא במדות הבורא ית' איננו מצד עצם כבודו,
 רק מצד קוצר כח מליצת המספר מהשיג ענינו במלה
 אחת שתורה עליו. וצריך שתבין מענין הבורא שאין
 כמוהו דבר, וכל אשר תספר אותו בו מן המדות, צריך
 שתבין מהם ריחוק שכנגדם ממנו. כאשר אמר אריסטו,
 השוללות במדות הבורא ית' אמתיות מן המחייבות.
 מפני שכל מה שמחייבין לעצם כבודו מן המדות, איננו
 נמלט ממדות העצם או ממדות המקרה, ובורא העצם
 והמקרה לא השיגהו מדה ממדותם בעצם כבודו, וכל
 המדוחקות ממנו מן המדות הן אמתות בלי ספק והנה
 נאותות לו. כי הוא נעלה מכל מדה ותאר, ומדומם מכל
 דמות ודמיון. וע"כ אתה צריך שתבין מן המדות האה
 השלש אשר זכרנו, הרחקת שכנגדם מעל הבורא ית':
 וכבר התבאר, וא"כ התבאר. להליץ, לדבר ולהשתמש. הוצאנו, משפה

אך המדות האלהיות והפעלויות הם המדות אשר
 יסופר בהן הבורא ית' מצד פעלותיו, ואפשר שישתתף
 בספורם עם קצת ברואיו. והתרנו לספר אותו בהם,
 מפני הרחק המצריך אותנו להודיענו ולעמוד על מציאותו,
 ברי שנקבל עבודתו. וכבר מצאנו שמשתמשין במין הזה
 ממדות הבורא בס' התורה ובספרי הנביאים הרבה מאד
 ובהושבחות הנביאים החסידים, והם על שני דרכים.
 הדרך האחר מדות שהן מורות על דמות וצורה גשמית,
 כמו שאמר הכתוב (בראשית א) ויברא אלהים את האדם
 בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, (סס י') כי בצלם אלהים
 עשה את האדם, (צמדכ ט) על פי ה', (ישעיה מה) אני דו'
 נמו שמים, (צמדכ יא) באוני ה', (חגלי כד) אשר לא נשא
 לשוא נפשי, (בראשית ז) בעיני ה', (סס ח) ויאמר ה' אל
 לבו, והדומה לזה מן האברים הגופיים. והשני מדות
 שהן מורות על תנועות ומעשים גשמיים, כמו שנאמר
 (סס) וירח ה'. (סס ז) וירא, (סס) וינחם, (סס) ויחצצב
 אל לבו, (סס יא) וירד ה', (סס ח) ויזכור אלהים (צמדכ
 יא) וישמע ה', (חגלים עח) ויקץ כישן ה', ורבים כאלה
 מומעשי המדברים. אלא שקדמונינו ז"ל בפרשם כהבי
 הקדש, תרגמו לנו המין הזה מן המדות, ודקדקו בו
 כפי יכלתם להבינם דרך כבוד, ויחסו הבל אל כבוד
 הבורא יתברך. כאשר תרגמו (בראשית כח) והנה ה' נצב
 עליו, והא יקרא דה' מעתה עלוהי. (סס ז) וירא ה',
 וגלי קדם ה'. (צמדכ יב) וירד ה', ואתגלי יקרא דה'.

ולחץ, השתמשנו בצדדינו בו. והותרנו, וסוחר לנו. להודיענו, להכיר:

(סס לה) ויעל מעליו אלהים, ואסתלק מעלוהי יקרא דה'. והוציאו את הכל דרך כבוד, והרחיקו אותם מהבורא ית', כדי שלא ישיגהו שום הגשמה ולא שום מקרה. וכבר האריך כבאור הענין הזה הגאון הגדול רבינו סעדיה ז"ל בספר האמונות, ובפירושו סדר בראשית ובפי' סדר וארא ובספר יצירה מה שיש בו די, ושלא נצטרך עמו לפרשם ולבארם בספר הזה. ואשר נסכים עליו כלנו כי הדחק הביאנו להגשים הבורא ית' ולספר אותו במדות הברואים, כדי לשער ענין שיקיים מציאות הבורא ית' בנפשות. והוציאו אותו ספרי הנביאים לכני אדם במלות גשמיות, שהם קרובות לשכלם ולהבנתם. ואלו היו מספרים אותו בענין שראוי לו מן המלות הרוחניות והענינים הרוחניים, לא היינו מבינים לא המלות ולא הענין; ולא היה אפשר שנעבור דבר שלא נדע, כי לא יתכן עבודה דבר שאינו נודע. על כן היה צריך שהייתה המלות והענינים כפי כח בינת השומע, כדי שיפול הענין על לבו על דרך הגשמות המובן מן המלות הגשמיות בהחלה. ואחר כן נהחכם לו ונדקק להבינו ולהודיעו, שכל זה ע"ד הקרבה ומליצת הספר, ושהענין האמתי הוא יותר דק ומעולה ומרומם ורחוק מאשר נוכל להבין אותו על תכונה דקות ענינו. והמשכיל הנלבב ישחדל להפשיט קליפות המלות וגשמותם מעל הענין, ויעלהו במחשבתו ממדרגה א' למדרגה, עד שיגיע מאמתה הענין

וכו'. שיפול, סיון. ונדקק, ונסחלל. הקרבה, לסגור את האוזן. הנלבב, אשר לו לב מכין. שיגיע, שייסג.

הנדרש א' מה שיש בכח יכלתו והשגתו. והבסיל הפתי
 יחשוב הכורא ית' על דרך הנראה ממליצת הספר,
 וכשהוא מקבל על עצמו עבודת אלהיו והוא משתדל
 לעשות לכבודו, יש לו טענה גדולה מצד פתיותו ומעוט
 הבנתו, מפני שאין האדם נתבע לא כפי יכלתו והשגתו
 בשכלו והבנתו וכחו וממונו. אלא שהבסיל כשאפשר
 לו ללמוד החכמה והתעלם ממנה, הוא נתבע עלי' ונענש
 על אשר קצר ועמד מללמוד. ולא היה נודהג' הס' כשמחרגם
 הענין הזה המנהג הראוי באמתו, אשר לא יוכל להבינו כי
 אם המשכיל הנלבב לבר; היו נשארים רוב המדברים בלי
 דת ובלי תורה, מפני קצר שכלם וחלישות הברתם בעניני'
 הרוחני'. כי הרבר שיוכן ממנו ענין גשמי לא יזיק המשכיל
 מפני שהוא מכיר בו, ומועיל הבסיל כדי להתישב בלבו
 וברעתו כי יש לו בורא שהוא חייב בעבודתו:

וזה דומה לאדם שבא א' אחד מאוהביו מן העשירים
 והיה חייב בארוחתו, והיו לו בהמות שחייב לתת להם
 מספוא; ושלח איו הרבה שעורים לבהמותיו, ושלח מן
 המאכל הראוי לו מעט כפי הצורך והמספיק למזונו בלבד.
 וכן הרחיבה לשה"ק וכל ספרי הנביאים דברי החסידים
 במדות הכורא ית' במליצות הגשמיות אשר זכרנו, כפי
 הבנת ההמון ובלשון שמרברים בו ב"א איש ארעהו. ועל
 כן ארז"ל ברומה לענין זה דברה תורה כלשון ב"א. ורמזו

נתבע, מחוייב. וממונו, להוציא עלן למודו. הוא נתבע, כדרך לחת דין
 וחסרון. קצר ועמד, התעלל וחלל. הספר. כוחו הס', בארוחתו,
 במזונותיו. הרחיבה, הרחבה להשתמש במלות גשמיות. ורמזו כו'
 הרוחניים, אבל בענינים הרוחניים המעטים ולא דברו בס' כ"א ברמז.

הספרים במעט מן הענינים הרוחניים אשר יבינום אנשי השכל והלבבות, להיות הכל שוים ברעה מציאות הכורא ית', ואם תתחלק אמתת עצם כבודו ברעהם. וכן נאמר בכל ענין רק שיש בספר תורת האלים, כמו גמול העוה"ב וענשו. וכן נאמר בבאור החכמה הצפונה אשר כווננו לבארה בספר הזה, כי התורה קצרה בבאור ענינה מפני שסמכה בו על השכל, ורמזה ממנה ברמזים להעיר עליהם, כבר זכרנום בתחלת הספר הזה, להתעורר איה כל מי שיוכל לחקור עליה ולדרוש אותה כדי שיגיע אליה ויבינה, כמו שנאמר (משלי כח) ומבקשי ה' יבינו כל. וכבר הזכירנו הנביא שנשמר מחשוב שיש לה צורה או דמיון, כמו שנאמר (דברים ד) ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראייתם כל תמונה, ואמר (שם) ותמונה אינכם רואים זולתי קול; ר"ל הזהרו במחשבותיכם ורעיוניכם שלא תמשילו למורא ית' תבנית ולא תרמודו ברמות ולא דמיון, מפני שלא נפלו עיניכם על דמות ולא על צורה בעת שדבר עמכם. ואמר (ישעיה מ) ואל מי תרמיון אל ומה דמות הערכו לו, ואמר (שם) ואל מי תרמיוני ואשוח יאמר קדוש, ונאמר (תהלים פט) כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים, ואמר (שם פו) אין כמוך באלהים ה' ואין כמעשיך, והרבה כזה. ומפני שנמנע לדמותו בשכל ולהמשילו ברעיון, מצאנו הספר הזה שהוא מיחס רוב שכתיו וההלותיו אל שם הכורא,

ואם תתחלק, ואפי' אם תלוקים נדיעתם. רק, עמוק וקסה להסוג. לדמותו ולהמשילו, לניירו לנו בדמיון ומשל. חס' הוה, תנ"ך.

כמו שאמר (נחמיה ט) ויברכו שם כבודך, (דברים כח)
 ליראה את השם הנכבד והנורא, (מלכים ט) יודו שמך
 גדול ונורא, ואמר (מלאכי 3) ומפני שמי נחת הוא (סג ג)
 וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו', (מלכים טח) שירו
 לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו. וכל
 זה לגדל ולרומם עצם כבודו ית', מפני שאין מתברר
 במחשבתנו מענינו אחר מציאותו, זולתי שמו הגדול
 בלבד; אבל עצם כבודו ואמתת ענינו אין לו דמות
 והמונה במחשבתנו. ועל כן שנה במקומות רבים בספר
 התורה שמו וכן בספרי הנביאים, כי לא נבין ממנו כלתי
 שמו ומציאותו. וכבר צרפו שם כבודו אל השמים ואל
 הארץ ואל הרוחות, כמו שאמר אברהם (בראשית כד)
 ואשבעך בתי אלהי השמים ואלהי הארץ, ואמר יונה
 (נסימן א) את ה' אלהי השמים אני ירא, ואמר משה
 רבינו ע"ה (נמדנר כז) יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר,
 ואמר הכתוב (ירמיה לב) אני ה' אלהי כל בשר. והעלה
 בזה כי הוא נודע אלינו מן הצד אשר ממנו ידענותו
 והשכלנו ענינו, ומציאותו נודע אלינו הרבה. מצד
 אבותינו כמו שאמר (שמות ג) ה' אלהי אבותיכם אלהי
 אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה
 שמי לעולם; והעלה בזה שנודע אינו מן הצד שעמדנו
 עליו והוא קבלת אבותינו אשר ירשנו מהם דרביו, כמו
 שאמר (בראשית יח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בני

מענינו, ממהותו, אחר מציאותו, אחר שהוכר לנו מליאותו. שנה,
 כפל וסילק. צרפו, חכרו. והעלה, והטעם. שעמדנו עליו, סגודע לנו.

ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.
 ואפשר שנודע אליהם בעבור התיחרם בעבודתו בדורם,
 מפני שהיו אנשי דורם עוברים לאלהים אחרים. וכן
 נאמר בהקראו (שמות ג) אלהי העברים (בראשית לג)
 אלהי ישראל, וכמו שאמר הכתוב (ירמיה י) לא כאלה
 חלק יעקב כי יוצר הכל הוא, ואמר דוד (תהלים טז) ה'
 מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. ואלו היינו יכולים
 להשיג אמתת ענינו, לא היה נודע אינו בזולתה. וכיון
 שנמנעה משכלנו השגת אמתת ענינו, ספר עצם כבודו
 שהוא אלו מבחר יצוריו מדברים ושאינם מדברים. ועל
 כן אמר למשה רבינו עליו השלום בעת ששאלו (שמות ג)
 ואמרו לי מה שמו מה אומר איהם, ויאמר כה תאמר
 לבני ישראל אהיה שלחני אליכם. וכיון שירע שהשם הזה
 לא יבין העם ממנו אמתת ענינו, הוסיף באור ואמר כה
 תאמר אל בני ישראל ה' אלהי אבותיכם אלו אנרהם אלו
 יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם זה שמי לעולם וזה זכרי
 לדור דור. והיה רצונו בזה אם לא יבין העם המלות האלו
 וענינם בדרך שכלם, אמור להם שאני הוא הירוע אצלם
 מצד הקבלה שקבלו מאבותם. מפני שלא שם הבורא
 דרך לדעתו זולתי אלה השני דרכים: האחד מה שהשכל
 מראה מדרך אותות פעולותיו הנראו בכריאותיו; והשני
 מצד הקבלה מן האבות, כמו שאמר הכתוב (לויכ טו)
 אשר חכמים יגידו ולא בחרו מאבותם:

התיחרם, שהיו יחידים. ספר עצם כבודו וכו' מדברים וכו',
 חאר את ה' יחנך להודיעו לבני אדם נסס חלפי האבות חלפי
 שמים חלפי הרוחות וכדומה. המלות האלו, חלפי אשר חלפי.

ומפני שהיתה השגתנו לכל נמצא על אחר משלשה צדדים: הא' מהם הרגשותינו הגשמיים, כראות וכשמע וכטעם וכריח וכמשוש. והשני בדרך שכלנו, והוא שער הראיה על הרבר הנמצא מסימניו ומעשיו, עד שתחקים לנו אמתת מציאותו וענינו ממנה בקיום השגתנו בהרגשותינו; והוא ההקרא בס' דעת ומוסר השכל. והג' ההגרה האמתית והקבלה הנאמנת. ומפני שנמנעה השגת הבורא מצד הרגשותינו, לא יכולנו להשיגו אלא מצד ההגרה האמתית, ומצד הראי' עליו מאותות מעשיו בלבד. וכיון שעמדו לנו הראיות מצד אותות פעולותיו בכרואים ורבו מספריהם, רבו ספורי מדותיו ית' בעבורם, וספרותו הנביאים והחסידים כספורים שאין דומים זה לזה. אמר מרע"ה (דברים לב) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ואמר עוד (סס י) הוא אלהי האלים וארוני הארונים האל הגדול הגבור והנורא וגו', עושה משפט יתום ולמנה וגו', ואמר הוא ית' בספור מדותיו (שמות לד) ה' ה' אלהים וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת, נוצר חסד לאפים וגו'. וכל אלה המדות הראי' עליהם מסימני מעשיו בכריאותיו, והחכמה והיכולת הנראית במעשיו. ואם נחקור על הענין הזה בשכלנו והכרתנו, נלאה מהשיג הקטן שבקטנים מחלקי מדותיו ושבחיו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים מ) רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו וגו', ואמר (סס קו) מי ימלל גבורות

שער הראיה, לשון שער ולומדא, ור"ל שהכל מסער הראיות מסימני ומעשי הנמצא וכו', וי"מ מ"ל פה ומבוא.

ה' ישמיע כל תהלתו, ואמר (נחמיה ט) ויברכו שם כבודך
 ומרומם על כל ברכה ותהלה. וכבר אמרו ז"ל שהוא
 שליחא דצבורא הנחות קמיה דרבי חנינא, אמר האל
 הגדול הגבור והנורא העוז החזק האמין. אמר ליה
 סיימתינהו ולכלהו שבחי דמרך, ומה האל הגדול הגבור
 והנורא אי לאו דמשה אמרינהו, ואתו אנשי כנסת הגדולה
 ותקנינהו בתפלה לא הוה אמרינן להו; ואת שבחתי כולי
 האי! משל למלך ב"ו שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו
 מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו! ואמר (ספ"ט)
 לך דומיה ההלה אלהים בציון, ואמרו קדמונינו ז"ל
 סמא דבולא משחוקא; משל למרגניתא דלית בה שימי כל
 כמה ראת משבח לה את מגנא לה. על כן אתה צריך
 להטריח נפשך עד שתדע את בוראך יתעלה מצד סימני
 מעשיו ולא מצד עצם כבודו. כי הוא קרוב מכל קרוב מצד
 פעולותיו, ורחוק מכל רחוק מצד דמות עצם כבודו
 והמשלו, כי לא נוכל למצאו במחשבתנו מן הצד הזה אשר
 הקדמנו, וכשהגיע להוציאו ממחשבותיך והרגשותיך
 מפני שאיננו נמצא, ומצאת אותו מצד סימני פעולותיו כאן
 אינו נפרד ממך. זאת היא תכלית ידיעתו אשר הזהיר
 הנביא עליה, באמרו (דברים ד) וידעת היום והשבות י
 לבבך כי ה' הוא האלהים וגו'. ואמר אחר מן החכמים
 היוודע את הבורא דעת יתירה, הוא נבהל בענינו יותר.
 ואמר אחר, החכם שבבני אדם כדעת הבורא, הוא יותר

סמא, סממין, וז"ל מנחת הדבורים היא השחיקה. למרגניתא
 וכו', למרגלית שאין לה ערך. דמות כו' והמשלו, למיין ומשל.
 נבהל בענינו, נבוך ומבולבל יותר ממי שאינו יודע.

סבל באמתת עצם כבודו, ומי שאינו יודע אותו היא
סבור שיודע עצם כבודו :

ונשאל קצת החכמים על הכורא מהו, ואמר אלוה
אחר. אמר לו השואל ואיך הוא, אמר לו מלך גדול.
אמר לו ואנה הוא, אמר לו בצפיה. אמר לו השואל
לא שאלתיך על זה, אמר לו שאלתני במלות האלה
שמורות על המדות הראויות לנכרא ולא על בורא. אך
המדות שצריך להבין מבוראנו ית' מה שאמרת לך,
מפני שא"א לנו זולת זה. ונאמר על קצת מן החכמים
שהיה אומר בתפלתו, אלהי אנה אמצאך אך אנה לא
אמצאך, נסתרת ולא תיראה והכל ממך מלא; דומה
למה שאמר ית' (ירמיה כג) את השמים ואת הארץ אני
מלא נאם ה'. ותכלית דעתך אותו, שתודה ותאמין
שאתה בתכלית הסכלות באמתת עצם כבודו; וכשתרמה
לו צורה במחשבתך או המשל ברעיוניך, השתדל לחקור
על ענינו, אז התברר לך מציאותו ותרחה ממחשבתך
דמותו, עד שלא תמצאהו אלא בדרך הראיות בלבד.
והרמיון בזה על דרך הקירוב, מצאנו אמתת הנפש מבלי
שנשיג ממנ' צורה ולא דמות ולא מראה ולא ריח, אף
ע"פ שפעולותיה נראות ומעשיה נכרים בנו. וכן השכל
שפעולותיו וסימניו נכרים ונראים לא נשיג ממנו דמות
ולא צורה ולא נמשילהו ברעיונינו כ"ש יוצר הכל אשר
אין כמודו ית'. ואמר הפילוסוף אם הרברים יוגעים

ומי שאינו, ורק מי שאינו וכו'. קצת החכמים, א' החכמים, וכן
להבין קצת החכמים. בצפיה, נמחשבה. ע"ד הקירוב, קרוב לזה
אע"פ שאינו עולה בקנה אחד. יגעים, ר"ל הוגיעה לריק בעינין

בענין הנפש ק"ו בענין הכוונת יתעלה. וכיון שהגענו
 עד הנה מדברינו, אין צורך לכאור הענין הזה יותר מפני
 שאנו חייבין לרהות ולירא ולהזהר ממנו; כמו שאמר
 קצת החכמים במופלא ממש א' הדרוש ובמבוסה ממש
 א' החקור כמה שהורשה התבונן ואין לך עסק בנסתרו'
 ואמרו רז"ל כל מי שלא חס על כבוד קונו ראוי לו בלא
 לא בא לעולם. ואמרו (א"י ב ט) בהיסופר לו כי אדבר
 אם אמר איש כי יכולע אם בא אדם לספר גבורתו של
 מקומו מתבלע מן העולם. ואמר הכתוב (שמואל ב י)
 ויד באנשו בית שמש כי ראו בארון ה'. ואמר (משלי כה)
 כבוד אלהים הסתר דבר, רוצה לומר להסתיר סודו מבני
 אדם שאינם חכמים. ואמר (מלכים כה) סוד ה' ליראיו:
 וממה שצריך שתרע ויתכאר אצלך מענין החושים
 הגשמיים אשר זכרנו, והחושים הנפשיים אשר הם
 הזכרון והמחשבה והרעיון והזכרון וההכרח שכלם מגיעים
 עד ענין אחר והוא השכל הנוהג להם כח להשגת הענינים,
 ולכל חוש מהם ענין מיוחד להשיג מוחשו לא יושג בזולתו,
 כמדראים והצורות אשר לא נשיגם כי אם בחוש הראות
 בלבד, ובקולות והנגונים אשר לא נשיגם כי אם בחוש
 השמע בלבד, ובן הריתומיני המורחים בחוש האף, ובן
 מיני המטעמים בחוש הטעם בלבד, והחוש והקור והרבה
 מעניני האיכות בחוש המשוש. ולכל חוש מהם כח
 להשיג מוחשו עד גבול ידוע מגיע אצלו, ואחר יעמוד

הנפש ק"ו וכו'. לרהות, יירא, כמו אל חפצו ולא חרהו. בהיסופר
 לו, כפי היסופר לו וכו'. והנפש, המזמם, המורחים, הרבנת מיני

בתכלית הגבול ההוא. כראות שהוא משיג הרבר הנראה
מקרוב, וכל אשר ירחק ממנו תחלש השגתו אותו, עד
שתעמוד ולא ישיגהו. וכן חוש השמע וכן שאר החושים,
וא"א להשיג מוחש בבלערי חושו המוכן לו. ומי שיטרח
להשיגהו בזולתו לא יגיע אל הפצו. כמו מי שיטרח להשיג
הנגון בחוש ראותו, והמראים בחוש שמעו והמעמם
בחוש מוששו, לא יוכל למצאם ולהשיגם ואם הם
נמצאים; מפני שמבקשים בבלערי האברים אשר בהם
יושגו. וכן נאמר בחושים הנפשיים אשר זכרנו שיש לכל
חוש מהם כח מיוחד להשיג מוחש מיוחד לא יושג בזולתו,
והגבול אשר יגיע החוש אליו יעמוד אצלו, כמו שזכרנו
בחושים הגשמיים. וכן נאמר בשכל שהוא משיג הרברים
המושכלים בעצמו ובררך הראיות, מה שהוא קרוב לו
ישיגהו באמתת עצמו, ומה שהוא רחוק ונעלם ממנו,
ישיגהו בדרך הראיות המורות עליו. ובזון שהבורא ית'
נעלם ורחוק מכל נעלם ורחוק מכל רחוק מצד עצם כבודו
אצלנו, לא השיג השכל זולתי ענין מציאותו בלבד. ואם
ישתדל להשיג אמתת עצם כבודו או לדמותו, תהיה
מציאותו נעדרת ממנו אחר המצאו, מפני שהשתדל
ברבר שאוננו ביכלתו; כמו שספרנו מהערר המוחש
הגשמי, כשמבקשים אותו בבלתי החוש המוכן לו. ועל
כן אנתנו צריכין לבקש מציאת הבורא ית' מצד סימני
מעשיו בברואים ויהיו לנו לראיות עליו, ובשחתקיים לנו

דימות נעשה רוקח. כראות, כמוס הראיות. שתעמוד, שתכלה וחסוף.
ואם הם, הע"פ שהם. לדמותו, לליונו לו בדמיונו. אחר המצאו,

מציאותו מן הדרך הזה, אנחנו צריכין שנעמוד ולא נבקש במחשבותינו לרמותו, ולא ברעיונינו לשום לו חבנית ולהמשילו, ולהשיג היות עצם כבורו. ואם נעשה בן ואנו חושבים להקריבו אל בינתנו, אז תעדר ממנו מציאותו; כי כל המתדמה במחשבותינו הוא ענין זולתו. ואמר הכתוב (משלי כה) דבש מצאת אכול ריך פן השבענו והקאותו: — וראיתי לקרב לך הענין הזה בשני דמיונים קרובים. האחד מהם יורד כי כל חוש משיג מוחשו ואחר יעמוד, ויתחיל חוש אחר סמוך לו ואחר יעמוד גם הוא וכן שאר החושים. וכשיעמדו יתחיל השכל להשיג מה שיש בכחו להשיג; וכל זה בענין אי בעצמו. והוא שתחשוב באבן מושלכת מרחוק עשתה צליל והכתה אדם אחר. השיג בחוש ראותו מראה האבן ודמותה, והשיג בחוש שמעו צליל אבן, והשיג בחוש משושו קרירותה וקשויה, ואחר עמדו החושים הגשמיים ולא השיגו מענין האבן יותר מזה. ואח"כ השיג השכל כי לאבן משליך השליכה; מפני שהחברר כי האבן לא נדחה ממקומה מאליה. כי מה שדרכו שיושג בחושים הגשמיים, ימנע מהשכל להשיגו מבלעדיהם; כל שכן שימנע מהחושים הגשמיים, מה שדרכו שיושג בשכל בלבד. וכיון שנמנע משכלנו להשיג היות עצם כבור המורא ית', איך יהיה לנו רשות להמשילו או להגבילו ולרמותו לשום דבר ממושגי חושינו הגשמיים? וזה דבר

כי טרם לידו לו בדמיונו היה מציאותו ית' בדעתו כפי היליפה האמיתית בחוק האדם, ועשה ע"י הדמיון נעדרת ממנו. עשתה צליל,

נמנע. והרמיון השני יורך כי הענינים הרוחניים כאשר
 נעמוד על ברור מציאותם, אין מן הזריוות לרקדק בהם
 ולחקור על גופם; כי זה מפסיד את שכלנו. וזה כמי
 שטרה להשיג השמש מצד אורה וניצוצה וזריחתה ורוחק
 האופל ממנה, יעמוד על מציאותה ונהנה ממנה
 ומשתמש לאורה, ומניע אל הענין המבוקש ממנה. ומי
 שיטרה למצאה מצד עגולה, ובין בעיניו להביט א' עין
 השמש; הבהינה עיניו ויערד אורם ולא יתנה מהשמש.
 וכן יקרנו כשנשיג מציאות הבורא יתבי' מצד אותותיו
 וחכמתו בהם ויבלתו בכל ברואיו, נשכיל ונבין ענינו;
 אז יאיר שכלנו בדיעתו, ונשיג כל מה שיש בכח שכלנו
 להשיגו, כמו שכתוב (ישעיה מח) אני ה' אלהיך מלמדך
 להועיל מדריךך בדרך תלך. ואם נטריח שכלנו להשיג
 ענין עצם כבודו ולרמותו ולהמשילו במחשבותינו, נפקד
 שכלנו והכרתנו ולא נשיג בהם שום דבר מן הידוע לנו;
 כמו שיקרה עינינו בהביטנו א' עין השמש. וצריכים אנו
 להזהר בענין הזה ולזכרו בחקרנו על ענין מציאות הבורא
 ית', וכן אנו צריכים שנוזהר במדותיו אשר ספר בהם
 עצם כבודו ואשר ספרוהו בהם נביאיו, שלא לחשוב
 אותם כנראה מהמלות ומה שיורה עליהם פירושם
 הגשמי; אך צריך שנדע ידיעה ברורה, כי הם על דרך
 העברות ומליצות כפי כח הכרתנו ויכולת חבונתנו ושכלנו,
 מפני דוחק צרכנו לדעתו ולרוממו, והוא יתברך גדול
 ומרום מכל זה. עד אין תכלית, וכמו שאמר הכתוב
 נחם קול. גופם, עצמותם. נפקד, נאכל ונחסר.

שער היחוד

(כחמיס ט) ומדומם על כל ברכה ותהלה. ואמר אחד מן
הפלוסופים מי שקצר שכלו להבין ענין הפשיטות, החזיק
בשמות אשר דברו בהם הסופרים הנתונים מאת הכורא,
ולא ידע כי המליצה בספרי התורות לא תהיה לא כפי
בינת מי שנתנו להם, לא כפי מה שמליצין בו על המדבר
אליהם; אך הם כמו השריקה לבהמה בעת שתות המים,
שמביאה לה שתות יותר ממה שהיה עושה הרבור הצח
והנבון. וכאשר תעמוד על המעלה הזאת מן היחוד
בשכלך ותבונתך, יחד נפשך לכורא יתברך, והשתדל
להשיג מציאותו מצד חכמתו וגבורתו וחנותו ורחמנותו
ורוב השגחתו על ברואיו, והתרצה אליו בעשות רצונו;
אז תהיה ממבקשי ה', ואז תשיג ממנו העזר והאומץ
להבינו ולדעת אמתת ענינו, כמו שאמר דוד ע"ה
(תהלים כה) סוד ה' ליראיו ובריתו לחודיעם. ואני עתיד
לבאר לך דמיונות בשער השני מן הספר הזה. כשתתנהג
בהם ותלך בנתיביהם, יקל עליך הרבר בעזרת ה' ית':
אך מפסידות היחוד בלב שלם הרבה. מהם לשתף
הכורא והוא על כמה פנים: מהם בהנחת הרבוי, ומהם
בעבודת הצורות ועבודת השמש והירח והמזלות, ומהם
השתוף הנעלם, והוא החונף ובעניני הדת לכני ארם,
והוא על כמה ענינים אני עתיד לבאר אותם בשער
החמישי מן הספר הזה בע"ה. ומהם הנשיה ל תאוות
הגופות המגונות, כי הוא שתוף נעלם; מפני שמשתף

החזיק בשמות, ר"ל מחזיק בשמות כפשוטן וגשמיומן. בהנחת הרבוי,
אלהות הרנס או הא' מורכב. החונף וכ"ל, לכוף כמעטיו ומחסד

האדם עם עבודה אלהיו ועבודה האותו, והכתוב אומר
(שם פ"א) לא יהיה כך אל זר, ואמרו רבותינו ז"ל
אי זהו אל זר שיש כגופו של אדם הוא אומר זה
יצר הרע. — ושמו הכסיל הפתי בשיקרא הספר הזה
ויעמוד על מה שזכרנו בשער הזה, ואמר בלבו היעלם
ענין היחוד ממי שלמד דף אחד מן התורה, עד שיעיד
אותנו המחבר הזה עליו ויורנו אותו? אומר בתשובתו
כמו שצוה החכם (משלי לו) ענה כסיל באולתו וגו', כי
האומר זה הכרתו חלושה להבין כלל הענינים הנאמרים
על מינים נחלקים, וקבולם מתחלק ברב ובמעט ובחזק
ובחלש. והרומה לזה תועלת אור, השמש שכוללת כל
ב"א, ומצאנו אותה מתחלקת לשלשה חלקים. האחד
מהם למי שעניניהם מאירות ונצלות מכל חולי, שהם
נהנים זמן השמש ומשתמשים לאורה, ומגיעים לכל
הנאות ממנה. והחלק השני העורים אשר נערר אור
עיניהם לגמרי, אין השמש מועילה אותם ולא מזקת
אותם; אבל תועלתם ממנה היתה על ידי שליח. והחלק
הג' ב"א שנחלשו עיניהם מהשתמש בהם כנגד השמש,
והשמש מזקת אותם אם לא יסתירום מאורה; שאם
ימחרו לרפא עיניהם בכחלים וברטיות ובתקון מאכלם,
עם שמירה עיניהם מהשתמש בהם לאור השמש, אפשר
שיגיעו אל הבריאות ויהנו בשמש שהיתה מזקת איהם;
ואם יתעכבו לרפא עיניהם, ויגיעו אל כח העורים במהרה
לעיני ב"א ובעבודתו הם ה' עובד לב"א למצוא תן בעיניהם. כך,
ע"פ דרשה רז"ל הוא כמו נקרנך. היעלם וכו', מה כל המחבר
להודיענו? וקבוצם, הבנת הענינים. יסתירום, הם עיניהם. בכחלים,

ויערר מאוד עיניהם לגמרי. ועל הרמיון הזה יתחלק ענין היחוד הנכתב בספר התורה לקהלת המרברים, אחר שכלל אותם ככלול אור השמש לכל בעלי העינים כאשר זכרנו, ומתחלקת הבנתם לשלשה חלקים. הא' מהם אנשי השכל הצלול והתבונות הזכות. והחלק השני בני אדם ששכלם חלש מהבין מה שיש בספר התורה לגמרי. והחלק השלישי בני אדם שקצר שכלם מהשיג כמו הכת הראשונה, אך יש בהם כח להכיר הענינים הקרובים הקלים. והכת הראשונה שהם אנשי השכל השלם הנמלט מכל פגע, כשהם משימים אל לבם להבין מה שהגיע אליהם בספר התורה, יבינו אותם ויכנס ענינו בלבם בכח הבנתם וזכות שכלם; ואלה הם שאינם צריכים אל הספר הזה, אלא להזכיר דבר שהתעלמו ממנו. אך הכת השניה אינה יודעת ספר תורה אלהים כ"ש היחוד אשר בו, והם שומעים את שמעו ואינם מבינים ענינו, אין להם תועלת בספרי זה כלל. והכת השלישית שמבינים היחוד אשר בספר תורה אלהים קצת הבנה, ואין בכח הכרתם להבין ענינו ולעמוד על אמתתו; אם יורם אותו מורה ויבינם ענינו על דרך המופתים האמתיים והראיות השכליות, יתברר להם ענינו ויגלה להם סודו ויגיעו בכח הראשונה. ואם יתעלמו מחקור ויתרשלו מעיין במה שיחוק הכרתם וילטוש שכלם

בסמי מזור למריחה. שכלל אותם, שזכיר על היחוד בדרך כלל. כמו הכת זכו', כמו שמסנת הכת זכו'. שהתעלמו, ששכחו. וילוש, ויחדד.

ידרו אל מדרגת הפתאים. וספרי זה מועיל לכת הזאת
 תועלת גדולה וכוללת, מפני שיכולים לחקור ויהיה להם
 הספר הזה ככחלים המועילים לבעלי העינים החלושות,
 שמקיים הארוכה ברפאם אותם. וכבר המשיל הספר
 האדם הכסיל בעור והחכמה באור והסכלות בחשך:
 (קס"ג) וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות
 כיתרון האור מן החשך, ואמר (ס"ט) החכם עיניו בראשו
 והכסיל בחושך הולך, ואמר (ישעיה נ"ג) החרשים שמעו
 והעורים הביטו לראות. והמשיל החכמה והמוסר בעץ
 החיים, ככתוב (משלי ג) עץ חיים היא למחזיקים בה וגו'.
 ואמר (ס"ד) כי חיים הם למוצאיהם. ואלהים יורנו דרך
 ידיעתו ויישירנו לעבודתו ויפק לנו רצונו ברחמי
 ובחמלתו אמן:

נשלם שער היחוד בעזרת האל האחד הקדמון.

דברי המתרגם

אמר המתרגם מן הידוע אשר השכל מעיד עליו, כי כל
 מלאכה צריכה ידיעה וכל מעשה צריך למחשבה. ואם ישאל
 שואל מה היא הידיעה? נאמר כי הידיעה היא התבארות הדבר
 והתבוננותו כאשר הוא. ואם נאמר המדה אשר תודענה בה
 הידיעות יהיה ג"כ נכון. וכן אם ישאל מה היא המחשבה? נאמר
 כי המחשבה היא כח שבלי יסוּט ברברים, והוא כח מכחות הנפש
 המדברת, ועל כן כל מחשב מדבר. וכן מן הידוע שהמחשבה
 היא קודמת למעשה, כאשר אמרו החכמים תחלת המעשה הוא
 סוף המחשבה. ואע"פ שמה שאמרנו הוא תקוע בשכל, ונמצא
 בדברי החכמים; התורה ג"כ מעידה עליו במה שאמרה במלאכת
 המשכן, מלא אותם חכמת לב לעשות כל מלאכת-חרש וחושב,
 ואמרה ולחשוב מחשבות לעשות בזהב וכסף ובנחושת. ואחרי אשר
 הקדמנו זה המצער נאמר כי כל מעשה שיהיה לצורך ב"א, צריך

שיעשהו עושהו באמונה ובוהירות, אחד שיחשוב עליו ויתבאר לו כי ידיעתו מגעת לעשותו על אופניו, כ"ש מעשה שהוא לצורך תורתם ואמונתם שהיא מלאכת שמים ומלאכת ה'. ובספר מבחר הפנינים כתוב, אין דבר שמועיל לאדם כדעת מעלתו והגעת שכלו וחכמתו, וידבר כפיהם. ויש בו כתוב מי שמתחכם מבלי חכמה, הוא כחמור הרחיים סובב סובב ואינו זו ממקומו. ויש בו כתוב א' תאמר כמה שלא תדע אדע, פן תחשד במה שתדע. ואמרו החכמים מי שסכל וחשב שידע, סכלותו כפולה. והבאתי הדברים האלה בעבור מה שאירע לנו בהעתקת הספר הזה, והוא שערב הגדול החכם רבנא משלם בר יעקב זצ"ל שאל ממני להעתיק לו ממנו השער הראשון שהוא שער היחוד. והעתקתיו לו אע"פ שהיה קשה בעיני שהכניסני בזה, מפני הענינים אשר זכרתים בפתיחה אשר כתבתי לו על השער ההוא; אך בטלתי רצוני מפני רצונו. ובא אחר כן רבי יוסף קמחי הספרדי להעתיק לו שאר הספר, והעתיק מן השער השני והלאה. ועתה שאל ממני החכם הגדול הרב רבי אברהם ברבי דוד זצ"ל להשלים לו כל הספר מהעתקתי, ויהי גם כן קשה בעיני בעבור שקדם זולתי להעתיקו, שלא יחשוב אותי כמתכבד בקלונו. ופייסתי אותו להניח לי שלא יביאני אל הדבר הזה, וגיליתי את אזנו שבעבור כבוד ר' יוסף שקדם להעתיקו אני עושה; ולא שזה לי עמו. וכאשר ראיתי הסכמתו התחייבתי לבטל דעתי מפני דעתו כדי להפיק רצונו ותאוותו. ונצטרכתי לזכור את זה בתחלת הספר הזה, שלא יחשוב אדם עליו כי מרצוני באתי בעקבי ההעתקה ההיא. ויודע מחשבות אדם ידע כי לא לאחת מאלה נכנסתי בדבר, וכי לא לרצוני החילותי אותו. אך הגברתי רצון מי שנתחייבתי לעשות רצונו על רצוני, והוא עדי וסהדי על זה; ודי בזה לנקות את עצמי. ואחרי אשר החילותי להעתיק לא יבולתי לשקר באמונתי, לנשות מדרך האמת והנכונה ולעשות מלאכת ה' ברמיה, ואחויק עצמי כפתי וסכל בעבור כבוד אחרים, והעתקתי כאשר נראה לי וכפי הבנתי. ומפני שהספר הזה עתה בשתי העתקות ועל ג' ענינים, אני מפייס כל מי שיבא לכתוב מאי זו מהם ומשביעו באלהים שיכתוב שם המתרגם תחלה על הספר, כדי שלא תושט עלינו חסאת באשר לא נואלנו ולא חסאתנו, ודי לנו בשניאותנו מעמוס עלינו משל אחרים, ומהוסיף על חסאתינו פשעי זולתנו; וז"ל הזהירו על זה ואמרו כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. ומה שאמרתי כי הספר הזה בשתי העתקות ועל שלשה ענינים, מפני שיש ממנו ביד קצת בני אדם ספרים, שהשער הראשון בהם מהעתקתי בלבד, ואח"כ העתיק ר'

יוסף גם הוא השער הראשון והשלים הספר משלו וישנו ביד
אחרים כלו מהעתקתו. וגם אני השלמתיו כלו בהעתקתי, כאשר
שאל ממני הרב החכם הנזכר נר"ו. ומי שמתקן במלותיו במקום
הראוי לתקן וידיעני לזכות במה שקצרתי, יזכהו יוצרו לראות בטובו.
זה החלי בדברי המחבר בשם האל האחד.

השער השני

בבאר אופני הבחינה בברואים ורב טוב האלהים עליהם.

זה פתח השער

אמר המחבר מפני שהקדמנו בשער הראשון אופני
יחוד האלהים בלב שלם, והיתה הבחינה בחכמה
הנראית כבריאת הבורא יתברך, הדרך הקרובה אל
כירוד מציאותו והנתיב הסלול לדעת אמתו; התחייבנו
להרביקו איו כדי לסמוך כל שער אל מה שהוא דומה
לו מן השערים, ולהביא אחר כל ענין מה שיאות לו מן
הענינים אשר בהם נחתיב בעבודת האל יתברך אשר
בראנו לה, כמו שאמר החכם (קס"ג ג) והאלהים עשה
שייראו מלפניו. ונאמר החלה כי טובות האל יתברך
על ברואיו, ואם הן כוללות את כלם כמו שאמר הכתוב
(תהלים קמ"ה) טוב ה' לכל; רובם כעורים מהכירים ומהבין
גודל מעלותם, ואינם משכילים ענינים מפני ג' דברים:
אחד מהם רוב התעסקם בענין העולם והענוגו
והתאוותם מה שלא יגיעו ממנו, והתעלמו מהביט אל

והנתיב הסלול, דרך סלולה וכנוסה. להרביקו, לחברו. בראנו לה,
כי הכלית בריאת האדם הוא לעבודתו יח'. ואם הן כו', אע"פ
שכן. רובם כעורים, עכ"ל רוב כ"ל עם מרלוח עיניהם. שלא
יגיעו ממנו, שלא ישיגוהו לעולם, כמשארז"ל אין אדם מה וחלי

שער הבחינה

טובות הבורא עליהם, מפני שלכם תלוי בעוצם מה שהם מקוים ממלאת תאותם והשלמת משאלותם. כי כל אשר יגיעו ממנו אל מעלה, מבקשים מה שהוא למעלה ממנו ורורשים מה שאחריה, ותמעטנה בעיניהם הטובות הרבות, ותקטננה אצלם המתנות הגדולות; עד שהם חושבים כל טובה שיש לזולתם כאלו נשללה מהם, ומה שהגיע אליהם ממנה רעות מוצאות אותם. ולא יבינו א פעלות ה' המטיב בהם איהם, כמו שאמר הכתוב (ההלים י) רשע כגובה אפו כל ידרוש אין איהם כל מזמותיו:

והשני צאתם א העולם הזה והם נמשלים כבהמות סבלות וכעיר, כמו שאמר החכם (איוב 6) ועיר פרא אדם יולד, והתגדלם בטובת האהים העורפות והתגלגלם בהם, עד ששבו אצלם רגילות וירועות, כאלו הם עצמיות להם בלתי סרות מאתם ולא נפרדות מהם כל ימיהם. וכאשר ישכילו ותחזוק הכרתם יסכלו טובות הבורא עליהם, ואינם משימים על לבם חיוב ההוראה עליה, מפני שאינם יורעים מעלת הטובה והמטיב בה אליהם. ומשלם בזה לתינוק שמצאו איש אחר מאנשי החסד במדבר, וחמל עליו ויאספהו אל ביתו ויגדלהו ויאכילהו וילבישהו ויתגרב עליו ככל הטוב לו, עד שהשכיל והבין אופני דרכי טובתו. ואח"כ שמע האיש

חאומו בידו. בעוצם, בעלם הדבר, או מל' עוז ועזמה. מה שאחרים, ר"מ אס העשירו ירדפו גם אחר הכבוד. איהם מסנה, לזולתם מן הטובה חוששים כאלו מלאחס רעה. וכעיר, חמור מדברי. יסכלו, לשון סבלות, ור"ל ישכחו. ומשלם בזה, ונמשלים בזה.

ההוא על אמיר שנפל ביד שונאו, והגיעהו אל תכלית
הצער והרעב והעירוס ימים רבים; ונכמרו רחמיו על
צערו ופיים לשונאו נער שהתירו ומחל לו את דמיו,
ויאספהו האיש אל ביתו והטיב לו במקצת הטוב אשר
היטיב בו להינוק. והיה האסיר מכיר בטובה האיש עליו
ומודה עליה יותר מן ההינוק שגדל בה, מפני שיצא
מענין העוני והצער אל ענין הטובה והשלוה בעת
שהכרתו בה גמורה, ע"כ הכיר טובת האיש החסיד
וחסדו מאד. והתינוק לא הבין מעלת הטובה עליו אף
ע"פ שהתחזקה הכרתו והתישב ברעתו, מפני שהיה
רגיל בה מימי נערותו; ואין איש מאנשי השכל מסתפק
שחסדו וטובו על התינוק כוללים ונראים יותר, ושהוא
חייב בהתמדה ההודאה והשבח עליהם יותר. וזה דומה
למה שאמר הכתוב, (יושע יב) ואנכי הרגלתי לאפרים
קחם על זרועותיו ולא ידעו כי רפאתים:

והשלישי מפני מה שמוצא אותם בעולם ממיני
הפגעים ומה שמוגיע אליהם מעניני ההפסד בגופם
ובממונם, ולא הבינו סבות אופני טובתם בהם ותועלות
הנסיון והמוסר להם, כדברי הכתוב (תהלים נד) אשרי
הגבר אשר תיסרנו יה ומהורדתך תלמדנו. ושכחו כי הם
וכל אשר להם טובות שהטיב להם הבורא, נדבה וחסד
וגזר בהם בצדק כפי מה שחייבה חכמתו; וקצו בהראות
צדקו בהם ולא שבחוהו בהגלות חסדו עליהם, והביאה
אותם סבלותם לכפור בטובה ובמטיב בה להם, ואפשר
מסתפק, מסופק. נדבה, רק נדבה וכו' קצו, מל' קלחי בחיי.

שער הבחינה

שתביא הסכלות רבים מהם להתחכם עליו במעשהו
 ובמיני הבריוות אשר בראם לתקנתם. ומה נדמו בזה
 אל אנשים עורים הובאו אל בית מוכן להם בכל
 תועלותיהם, והושם כל דבר בו על מכונתו הטובה,
 והותקן על התקן הנאה והנאות לתועלותם וכונת
 תקונתם, וזומן להם בו עם כל זה כחלים מועילים ורופא
 חכם לרפאם בהם כדי שייטיב ראותם; והם התעלמו
 מעסוק ברפואת עיניהם, ולא שמעו אל הרופא אשר
 היה מתעסק ברפואתם, והיו הולכים בבית בענין רע
 מעורונם, וכל אשר הלכו בבית נכשלו בדברים המוכנים
 לתועלתם ונפלו על פניהם, והיה מהם מי שנפצע ומי
 שנשבר ורב צערם ונכפלה רעתם; והיו מתרעמים על
 בעל הבית והבונה אותו וגנו את מעשהו ודיה בעיניהם
 כמקצר וכמנהיג רע, וחשבו כי לא כיוון בהם בונה
 טובה וחסד כי אם בונת הצער והנזק, וגרם להם זה
 לכפור בטובה בעל הבית וחסרו כמו שאמר החכם
 (קהלת י) וגם בדרך כשסכל הולך לבו חסר ואומר לכל
 סכל הוא. וכיון שהוא כן התחייבו אנשי החכמה
 והמדע להעיר מי שלא הבין טובות הבורא, ולהורות
 בני אדם לדעת יתרונם בדרך שכלם, כי כמה טובות
 מנע בעליהם ליהנות מהם וערכב שמתחו בהם חסרון
 הכרתו אותם וידיעתו מעלותם, וכשמעירים את בעלי

להתחכם וכו', נבנות מעשיו. כחלים, סמי מזור. בענין רע
 מעורונם, בזדון לב מחמת עורונם. ורב צערם. ונחרצה לערם.
 וגנו, שמו לזכי. כמקצר, כאיש קלר יד. יתרונם. מעלות הטובות,

הטובות להכיר אופני יתרונם, ומגלים להם מה שנעלם מדעתם מהם; יגדל שבחם ותרבה הודאתם למטיב להם, וישיוגו בזה ל התענוג וההנאה בהם בעולם הזה ולשכר טוב לעולם הבא. וכבר אמר החכם בענין הזה (ס"ז ע"ג) דברי חכמים בדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות, דמה החכם דברי חכמים לדרבונות בענין ההערה, ודמה אותם למסמרות נטועים בעלי אסופות בעבור קיום עניניהם בלבבות וקיום אופני החכמה בהם. וכבר פירשו בבעלי אסופות בעלי החבורים בהסתרת דברי אשר בתחלת הפסוק, והטעם וכמסמרות קבועים דברי בעלי אסופות; כי הספרים המחוברים במיני החכמה קיימים עומדים אין הועלתם נפסקת, ועל כן דמה אותם למסמרות נטועים. וצריך שנבאר עתה מענין הבחינה ששה ענינים: הראשון מהם מהות הבחינה ואמתתה. והשני אם אנחנו חייבין לבחון בברואים אסלא. והשלישי איך אופני הבחינה בברואים. והרביעי כמה מיני סימני החכמה בברואים אשר נוכל לבחון מהם. והחמישי איזה מהם קרוב לינו ואנחנו חייבין לבחון בו יותר משאריתם. והששי במפסירי הבחינה והרכרים התלויים בה:

פ"ק א אמר המחבר אך מהות הבחינה היא התבונן בסימני חכמת הכורא בברואים, ושערם בנפש כפי כח הכרת המבחין. כי החכמה ואם סימניה נחלקים

בעלי החבורים. מחברי ספרים. בהסתרת וכו', מנה דברי בראש הפסוק נסתרה וחסרה פה ומוסכת עלמה ואחר עמה. —
התבונן, להחזיק. ושערם, ולשער אותם. ואם סימניה, ואע"כ וכו'

שער הבחינה

בברואים היא ביסודה ועיקרה אחת, כשמש אשר היא אחת בעיקרה ובעצמה, ומתחלקות מראות נצוציה בשמשות הנעשות מן הזכוכית הלבן והשחור והארום והירוק, ומשתנה אורה כפי השתנות צבעי הזכוכית; וכמים שמשקין מהם הפררם שפרתיו שונים זה מזה, כמראה שהם נראים עליהם במראיהם. ע"כ התבונן בבריאות הבורא מקטנם ועד גדולם והתישב בנעלם ממך מהם, תמצאם כאשר ספרתי לך בע"ה. ומפני שהם מתחלקות בברואים התחייבנו להתבונן ולחשוב בהם, עד שיתישב ענינה בנפשותינו וינוח ברעיונינו, ואלו היו סימניה על דרך אחת בברואים כלם, לא היה ענינה מסתפקת על א' מהם, והיה המשביל והבסיל שוה בהברתם. והעילה בזה שהרבר שהוא עושה מעשה אחר הדיר, מורה שמעשהו אינו לרצונו אך הוא עושה בטבעו שהוטבע עליו בלבד, ויש לו מכריח שמכריחו על המעשה ההוא ואין לו יכולת לשנות ממנו, כאשר אשר כחה השרפה בלבד, וכמים אשר הם מקררים בטבעם בלבד; ואשר הוא עושה בחפצו, יראו ממנו מעשים משתנים בעתים משונים. ומפני שהבורא ית' חפץ במעשהו ואיננו מוכרח ולא צריך ולא מוטבע, עשה הרברים משתנים זה מזה כפי שמחייבת חכמתו בכל עת, כדי שיורה השתנותם על אחדותו ועל חפצו

בשמשות, תלונות. נראים עליהם במראיהם, המים נראים על הפרחים כמראה הפרחים. והתישב בנעלם ממך מהם וכו', ואיזה מהם שנעלם ממך בהשקפה ראשונה החישנ עליהם ותמלאם וכו'. שהם, סימני החכמה וכו'. מסתפקת, מסופק.

בפעלו, כמו שאמר (חכמים קלה) כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ. והאלהים יודע אם בעבודה לא היו כל הבריות בדמות אחד ותמונה אחת, והדין נותן בעבור זה השתנות סימני החכמה בכרואים, וחכמתו יתברך נעלמה מהשיג. אך זכרנו אחד מהרבה פנים שלא הגענו אליהם, ולו ית' החכמה המוגעת ואין אותה מבלערו:

פרק ב אך אם אנו חייבין לבחון בכרואים אם לא, נאמר כי הבחינה בכרואים והבאת ראייה מהם לחכמת הבורא יתברך, אנו חייבין בה מן המושכל ומן הכתוב ומן הקבלה. מן המושכל כי השכל מעיד שיתרון המדבר על שאינו מדבר הוא, בעבור יתרון הכרתו והבנתו וקבלו דעת סודי החכמה המקיימים בכל העולם, כמו שאמר הכתוב (איוז לה) מלפנו מבחמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו. וכשאדם חושב ומתבונן ביסודי החכמה ובוחן סימניה, יהיה יתרונו על הבחמה כפי הבנתו; ואם יתעלם מהם לא יהיה דומה לבחמה אך יותר גרוע ממנה, כמו שאמר הכתוב (ישעיה ה) ידע שור קונתו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע וגו'. ומן הכתוב מה שאמר (סס מ) שאו מרום עיניכם וראו כי ברא אלה, ואמר (חכמים ח) כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וככבים אשר כוננתה, ואמר הכתוב (ישעיה מ) הלא חדעו הלא תשמעו הלא הוגר מראש

אם בעבודה, אם בעבור זה. המוגעת, על חכמתה. — וקבלו וכו', שהוא כלי מוכן לקבל וכו'. המקיימים, המאומתים. מבחמות ומעוף, הממילין המה ממ"י היחרון, ופי' יותר מבחמה ועוף.

שער הבחינה

לכם וגו', ואמר (ס' ס' מ) החרשים שמעו והעורים הבישו
 לראות, ואמר (ק' ק' ז) טוב ללכת אל בית אבל מלכת
 אל בית משתה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן לו
 לבו, ואמר (ס' ס' ג) החכם עיניו בראשו והבסיל בחשך
 הולך, ואמר (מ' מ' ד) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך
 ואור עד נכון היום, דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה
 יכשלו. ומן המקובל מה שאמרו ז"ל כל היודע לחשב
 בתקופות ומזלות ואינו מחשב, עליו הכתוב אומר (ישעי' ס'
 ו) והיה כגור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה'
 לא יבישו ומעשה ידיו לא ראו, ואמרו מגין שחייב אדם
 לחשוב בתקופות ומזלות, שנא' (דברי' ד') ושמרתם ועשיתם
 כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון
 וגו', איזו היא חכמה ובינה שתיה לעיני העמים הוי
 אומר זה חשבון תקופות ומזלות; ואמרו הוי מחשב הפסד
 מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה; ואמרו
 אלמלא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מחתול
 ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול וגזל מנמלה. וכבר
 התבאר חיוב הבחינה בברואים והכאת הראיות מסימני
 החכמה, ואתה דע לך :

פרק ג' אך איך אופני הבחינה בברואים, נאמר כי
 הבחינה בברואים היא העיון בפנות העולם ותולדותיהם
 המחבורות מהם ובתכונת חלקי כל מורכב, ואופני

מחתול, שאינו מעיל רעי בפני כ"א ועוד שמכסה לואחו. מיונה, שאינה
 נזקקת אלא לבת זוגה. מתרנגול, שמפויס ואחר כך נופל.
 מנמלה, שאינה נוטלת גרעין של רעוקה. — בפנות, ניסודות.

תועלתו וסימני החכמה בכריאתו ובמתכונתו ודמותו
 ועלתו השלמה אשר לה נברא, והדרת רוחניות העולם
 הזה ועלוליו ומעולליו ותקנתו התמימה שנברא בעבורה,
 ולדעת רוחניות העולם הזה וגשמותו ומרברו ודוממו
 ונחו וגעו וקפאיו וצמחיו ועליונו ותחתונו, ושהבורא ית'
 הרכיבו הרכבה נכונה וסדרו סדור מתוקן חלק אותו
 חלוק מבואר, ושמהו רומז אלו ומורה עליו כאשר תורה
 המלאכה על עושה והבניה על בונה (ס"א והבית על בונה).
 וראוי שתדע כי כל העולם מחובר מגשמות ורוחניות
 נמוגו ונתערבו, עד ששכ קצתם מעמיד את קצתם כגוף
 וכגוף בחיים. וסימני החכמה בכל זה על ג' ענינים:
 האחד מהם סימנים מבוארים וגלויים אינם נעלמים מן
 הכסילים כ"ש מן המשכילים; כהנועת גלגל השמש
 ממעל לארץ ביום להאיר פאת הישוב ויהנו בה הברואים,
 כמו שאמר הכתוב (קהל'ס קד) תזרח השמש יאספון וגו',
 יצא אדם לפעלו ולעבודתו ערי ערב, מה רבו מעשיך ה'
 כלם בחכמה עשית וגו'. והשני סימנים נעלמים מן
 הברואים אשר לא ידע קשרם כי אם המשכיל המבין
 יושרם, כמות הכולל כל בשר ובו תקנת העולם, כמו
 שארז"ל (בראשית ה) וירא אלהים את כל אשר עשה והנה
 טוב מאד והנה טוב זה המות, ואמר החכם (קהל'ד)

ועלתו כו' אשר לה נברא, והכליתו אשר בעצורו נברא. והדרת,
 ל' הול והדר. ועלוליו, סוכתיו. ומעולליו, מסובביו. ודוממו,
 שאר כ"ס זולת האדם. וקפאיו, כמיני המתכות והאבן. רומז אלו,
 א' מליחותו ית'. והבניה, הבנין. קשרם, חבורם. יושרם, תועלתם
 וטובם. כמות, כמו המוס. תקנת העולם, ללאים אחריהם.

ושכח אני את המתים שכבר מתו מן החיים אשר המה
 חיים ערנה. והשלישי סימני החכמה שהם נראים מצד
 אחד ונעלמים מצד אחר, ולא יכירם מי שבינתו מעוטה
 אלא לאחר שהתישב בהם וידקרק עליהם, כהשתנות
 עיני השנה בארבע תקופותיה והרומה לזה. והחכם
 המבין יברור לו מן העולם רעת רוחניותו ודקותו, וישימם
 כסולם להבאת הראיות על בורא הכל יתברך, וידבק
 בעבורתו כפי גדלו ורוממותו בלבו, וכפי הכרתו סימני
 טובותיו וחסנותו אל כל מעשיו; ואת אשר חננו מרוב
 הטובות ואת אשר נשאו, מבלי מעשה שקדם לו ולא
 מרה יתרה התחיל בה, התחייב לו בעבורם הגמול הטוב
 מאת האלהים. ואח"כ יברור לו מגשמי העולם מה שיש
 בו הנאת גופו והקון עיניו בעולם כפי הצורך והספק
 בלבד, ויעזוב שאר מותרי העולם ומשכיותיו המטרידים
 את הלבבות מן האלהים, וישתדל לעשות לאחריתו
 ולאשר הוא הולך איו לאחר מותו, ויחשוב העולם וקנינו
 צידה מגעת ליום מועדו ולאחריתו, ויקח ממנו מה שילך
 עמו בנסיעתו בלבד. והסכל בררכי העולם ובסימני
 החכמה בו, יחשבהו בית עולמים ומכון שבתו ומשתדל
 בו בכל יכלתו וישים כל לבבו אליו וכל עמלו, והוא
 סובר כי הוא רץ לתקנת נפשו; ואיננו שוער כי עמלו
 ומותר קבוצו יהיה לזולתו בחייו ואחרי מותו והתעלם
 מעיני אחריתו:

כסולם, לעלות נעיונו מעל מעלה. וחסנותו, ל' חניכה. והספק, הספק.
 ומשכיותיו, חמודותיו. לעשות לאחריתו, מע"ט לעוה"ב. שוער, מסער.

ומה נרמו בזה לשני אחים ירשו מאביהם אדמה
 שצריכה לעברה, וחלקן אותה לשנים ולא היה להם דבר
 זולתה; והיה האחד מהם דעתן ווריו והשני הפכו.
 הדעתן ראה כי עסקו באדמתו בלבד ימנע אותו מעסוק
 בפרנסתו ומהגיע אל טרפו, והשתכר לעבוד באדמת
 אחרים כדי שיחיה משכר עמלו יום יום; וכשהיה נפטר
 מן העבודה לערב, היה עושה באדמתו שעה אחת
 בהשתרלות וחריצות, וכשהיה נותר לו משכירות ימים
 כדי מזון יום אחד על מזונותיו או יותר, היה מניח
 לעשות בשל אחרים בעת החיא, ועושה בשלו בתכלית
 השתדלותו וחריצותו, ולא סר לעשות כן עד שנגמרה
 עבודה אדמתו כהוגן; ובהגיע עת פירותיו וזמן תבואתה,
 קבצם ואספם והתפרנס מהם בשנה השנית, והיה עובד
 אדמתו כרצונו והולך ומוסיף בה אילנות, עד שהיתה
 תבואתה מספקת לפרנסתו והותירה לו מה שהוסיף בו
 אדמה על אדמתו. והאח הכסיל כיון שידע שעבודתו
 באדמתו תמנעהו מהתעסק בענין מזונותיו, עזבה לגמרי;
 והיה משתכר לבני ארם בעבודה האדמה, ולוקח שכרו
 ומתפרנס ממנו ולא היה מותר כלום. וכשהיה נשאר
 בירו מזון יום אחד, היה משים אותו יום מנוחה ובטלה
 ושעשוע ולא היה חושב בענין אדמתו; והעתות אשר
 היה נפטר מן העבודה בימי עבודתו, היה הולך בהם
 אל המרחץ, ונשארה אדמתו שממה לא הצמיחה דבר,
 והעל כלה קשמונים ונהרס גררה ונשאן השטפון את
 דעתן, איש דעה. הפכו, כסיל ועלל. שטפון, שטף מים זרם.

אילניה, כמו שאמר החכם (משלי כד) על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כלו קשמונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה. והמשכיל כאשר יעיין במשל הזה יתבונן ממנו עניני אחריתו אשר היא ביתו באמת ויעשה לה בכל יכלתו, וכשהוא עושה לעולמו יעשה לו כמי שעושה בשל אחרים כדי הצורך והספק בלבד. והכסיל עושה בשני דברים בהפך משתדל בעניני עולמו ומתעלם מעניני אחריתו, כמו שאמר החכם בבחינתו בכסיל (סס) ואחזה אנכי אשית לבי ראיתי לקחתי מוסר:

פרק ד אך כמה סימני חכמה בברואים אשר נוכל לבחון בהם, נאמר כי פנות החכמה המקויימות בברואים לרוב מיניהם ואישיהם, שבע: — אחת מהנה סימן החכמה הנראה בשרשי העולם ויסודותיו, בראותנו עמידת הארץ באמצע והמים סמוכים לה למעלה ממנה, והאוויר סמוך להם והאש למעלה מכלם על משקל ושעור לא ישתנה ממנה דבר, כל אחד מהם שוקד על מקומו המתיחד בו והמוגבל לו, והים עומד והמים אסורים בתוכו לא יעבור את גבולו ואם יהמו גליו ויסתערו רוחותיו, כמו שכתוב (איוב לח) ואשבור עליו חקיו ואשים בריח ודלתים, ואומר ער פה הבא ולא הוסיף ופה ישית

לעולמו, לעוב"ז. — פנות מל' פנות העם, ר"ל ראשי סימני החכמה. לרוב מיניהן וכו', ר"ל חף ע"פ שרבו מיניהן ואישיהן מאד, עכ"ז יוכלנו בז' סוגים כוללים. שוקד על מקומו, כסומר את משמרתו. המתיחד בו, שמיוחד לו מעט הנביאה. והים, שפח הים. ואם יהמו, וחף אם יהמו וכו'. ויסתערו, מל' סער.

בגאון גליך. ואמר בעמידת השמים והארץ (ההלים קט)
 לעולם ה' רברך נצב בשמים, לרוד ורוד אמונתך כוננת
 ארץ ותעמוד, למשפטך עמדו היום כי הכל עברך.
 וכמו שזכר רוד ע"ה מהענין הזה במזמור ברכי נפשי
 את ה' : — והפנה השנית סימן החכמה הנראה במין
 האדם אשר הוא העולם הקטן, אשר בו השלמת סדרי
 העולם יופיו וזיונו ותמימותו, ואליו רמז רוד ע"ה באמרו
 (סס ה) ה' ארונינו מה אדיר שמך בכל הארץ : —
 וחשלישית סימן החכמה הנראית בהרכבת האדם וחבור
 גופו וכחות נפשו, ואור השכל שיחד אותו בו הבורא
 ושם לו בו יתרון על שאר החיים שאינם מדרבדים, והוא
 דומה לעולם הגדול ונמשל איו בשרשיו ויסודותיו; ואיו
 רמז איוב באמרו (ליוג י) הלא כחלב תחיכני וכגבינה
 תקפיאני, עוד ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוככני,
 חיים וחסר עשית עמדי ופקודתך שמרה רוחי : —
 והרביעית סימן החכמה הנראה במיני שאר החיים
 מקטנם ועד גדולם. מהם המעופף והשוחה והזוחל
 והחולך על ארבע, לפי התחלקות צורותם ומדותם
 ושימושים והנאותם וחועלתם בעולם, כמו שזכר במענה
 שהוכיח בו הבורא את איוב כדי להעיר אותו (סס נח)
 מי יכין לעורב צידו וגו' ושאר מה שספר בו ממיני החיות
 המדרבדות והימיות : — והחמישית סימן החכמה הנראה
 בצמחים ובמוצאים המוכנים לתקנת האדם, ואופני

חיונו, ל"ל חיונו. ותמימותו, סבו כסלמה הנריאה. והשוחה,
 במים. והזוחל, על הארץ. ובמוצאים, מיני מהכות ואבנים.

שער הבחינה

תועלותיו בהם על התחלקות טבעיהם ומזוגיהם וכחותם.
 וכבר הזכירו הקדמונים בספריהם מן הענין כפי השגתם,
 וכמו שכתוב (מלכים א' ד') וידבר על העצים מן הארץ
 אשר בלבנון ועד האזוב אשר יוצא בקיר וגומר: —
 והששית סימן החכמה הנראה בחכמות ובמלאכות
 ובפעולות, אשר הכינם הבורא יתברך לאדם להשלמת
 תקנתו וסבות טרף הקו, ושאר תועלותיו הכוללות
 והמתבודדות; ועל זה רמז הכתוב באמרו (איוב לח) מי
 שה בשוחות חכמה או מי נתן לשכוי בינה, ואמר (משלי ג)
 כי ה' יתן חכמה מפיו דעה ותבונה: — והשביעית סימן
 החכמה הנראה בקביעות התורה והחקים לעבוד בהם
 הבורא ית' להגיע בהם השוקד עליהם להנאות העוה"ז
 מיד ולגמול העולם הבא באחרית, כמשה"כ (ישעיה נה)
 שמעו שמוע אי ואכלו טוב ותתענג ברשן נפשכם, ואמר
 (סס) הטו אזנכם ולכו אלי שמעו והחי נפשכם וגומר.
 ותלוי בזה עניני המנהגים אשר בהם סדר הנהגת שאר
 האומות ותועלותם, והם עומדים להם במקום התורה
 בעניני העולם כלבר. וכבר נאמר כי מדרגת הטבע מן
 התורה כמדרגת העבר מארונו, כי כחות הטבע הם
 נוחים בהנהגת העולם כפי מה שיאות לתורה, כמו
 שאמר (שמות כג) ועברתם את ה' אלהיכם וברך את
 לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, ואמר (סס טו)
 ויאמר אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך והישר בעיני

והמתבודדות, והפרטיות. בטוחות, כנוי לכליות. לשכוי, כנוי לשכל.
 השוקד, העוסק בחמילות. הנהגת שאר האומות, במנהגים ישרים.

העשה והאזנה למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך, ורבים כאלה. ויש מי שסובר במאמר החכם (משלי ט) חכמות בנתה ביתה הצבה עמודיה שבעה, שכיון אל אלה השבע פנות אשר זכרנו :

פרק ה אך איזה מין קרוב אלינו ואנו חייבין לבחון בו יותר, נאמר כי הבחינה בכל אחר מהם ואם הצורך אליו גדול ואנו חייבין לבחון בו יותר, הקרוב אלינו יותר והגלוי לנו הוא סימן החכמה הנראה במין האדם אשר הוא העולם הקטן, והוא הסבה הקרובה להוית העולם הגדול הזה. וחייבין אנו לעיין בהתחלה האדם ומולדתו וחבור חלקיו והרכבת אבריו ותועלתו בכל אחר מהם, והצורך המביא לעשותו על הצלם אשר הוא, ואחר כן נעיין בתועלותיו ובכל מדה ממדותיו וכחות נפשו ואור שכלו, והרברים העצמיים והמקריים אשר בו ותאוותיו וחכלית ענינו; ובעמדנו על מה שזכרנו מן האדם, יחבאר לנו מסוד העולם הזה הרבה מפני שהוא דומה לו. וכבר אמרו קצת החכמים שהפילוסופיא היא ידיעת האדם את עצמו, ר"ל ידיעת מה שזכרנו מענין האדם כדי שיכיר הבורא ית' מסימן החכמה בו, כמו שאמר

כי הבחינה כו' ואנו חייבין כו' הקרוב אלינו וכו', ר"ל חכ"מ שחונת הבחינה כל"א מהם הוא צורך גדול, עכ"ל חונת הבחינה ביותר על הקרוב אלינו והגלוי לנו יותר וכו'. הסבה הקרובה וכו', שהוא חכלית הנביאה כמשארז"ל ע"פ כי זה כל האדם. בהתחלה, נראשית יצירת האדם. חלקיו, גוף ונפש או חלקי מזגו. על הצלם, על החכמה. ובעמדנו על מה וכו', וכאשר נסיב דעת כל הנ"ל.

איוב (כסימן יט) ומבשרי אחזה אלוה. וכיון שהוא כן
 ראוי לנו להזכיר מכל מה שזכרנו מעניני האדם מעט
 מזעור מכל ענין, להעיר המתעלם על מה שהוא חייב
 לזכרו תמיד, ויביאהו להקור על מה שלא זכרתי; ואז
 יכנע לבורא על רוב חסרו וטובו עליו ותתגדל הודאתו
 לו, כמו שאמר דוד ע"ה (הסלים קלט) אודך על כי נוראות
 נפליתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד, לא נבחר
 עצמי ממך אשר עושיתי בסתר רוקמתי בחתהיות ארץ,
 גלמי ראו עיניך ועל ספרך כלם יכתבו ימים יוצרו ולא
 אחר בהם. ותחלת מה שראוי לך שתעלה במחשבתך
 אל תחלת האדם ואל ראשית הויתו, ואז תראה כי חסר
 האלהים עליו המציאו אחר אפסו, והיא צאתו מתכונת
 היסודות אל תכונת הצמח, ואח"כ יעתק מתכונת הצמח
 אל תכונת המזון, וממנו יעתק אל תכונת הזרע והדם,
 וממנו יעתק אל תכונת החיים, ואח"כ יעתק ממנה אל
 תכונת האדם והוא החי המרכיב המת, והוא הולך
 בשנויים וגלגולים וסבות מתחלפות ומצועים מתמידים
 מחוברים במחשבה נכונה וחבור מתוקן. וכאשר תתבונן
 בזה ותראה סימן הטובה והחכמה והיכולת בכל
 השתכל וחשוב בשרשי חבורו הנראים, ר"ל נפשו וגופו.
 תראה גוף האדם מורכב מיסודות חלוקות ומטבעים
 שאינם דומים, חברים הכורא יתכרך בגבורתו וקשרם
 בחכמתו, והתחבר מהם גוף עומד מהאחד במראיתו

ומבשרי, מילינה עממי. אחר אפסו, אחר שלא היה. המת, כן המוחה,
 ואית דלא גרסי לה כלל. ומצועים, אלמנעים. גוף עומד, מתקיים.

מתחלק בטבעיו. וחבר אליו עצם דוחני אוירי דומה
 לרוחניות האישים העליונים, וזה העצם הוא נפשו אשר
 קשרם בו באמצעיים ראויים לשתי הקצוות, והם רוח
 החיים והחום הטבעי והרם והגידים והעצמים והעורקים,
 ושם להם סבות לשמרם ולהגן עליהם מהפגעים, והם
 הבשר והעצמות והמיתרים והעור והשער והצפרנים,
 וכלם מגינים ומחסים להגן עליהם מהפגעים. ואח"כ
 חשוב בחנות הכורא ית' בהנהגתו את האדם, אשר שם
 לו בטן אמו למצע בתחלת ענינו, כדי שיהיה במקום
 שמור ומבצר נצור, מקום שלא תשיגהו יד ולא יגיע ליו
 לא חום ולא קור, עם המגן החזק והמחסה הנבצר ועם
 המזון המזומן; והוא הולך וגדל עד שיחזק על התנועה
 והתנודה, עם הגעתו ל מזונו מבלי יגיעה ושורה, הוכן
 לו במקום אשר לא יוכל אדם להגיע אליו בשום פנים,
 וכל אשר יגדל גופו ירבה מזונו עד עת קצוב. ואח"כ
 יצא מבטן אמו אל דרך צר, מבלי תחבולה שיתחכם
 בה לצאתו ולא רבר שיעשה לסייע לו בו, אלא ביכולת
 החכם הרחום וחנן המרחם על בריותיו, כמו שאמר
 לאיוב (סס ט) הודעת עת לדה יעלי סלע חולל אילות
 השימור, הספור ירחים תמלאנה וידעת עת לרתנה.
 ואח"כ יצא הולד אל העולם הזה וחוא הלש בחושיו

אוירי, נרדף לרוחני כדרך המחבר והמפתח בכל הס'. לשתי הקצוות,
 גוף ונפש. והעצמים, מ"ל מ"ל והעצבים (Muskeln). והעורקים,
 גידי הדפק. והמיתרים גידים לקים (Nerven). בחנות, בחנינה.
 למצע, יגיע משכב. נצור, נרדף לשמור. המזון, כמסארז"ל אוכל
 ממה שאמו אוכלת. והתנודה, נרדף לתנועה. נגד, זכ מל' וכמים

שער הבחינה

זולתי חוש המשוש והטעם, ויזמין לו הבורא ית' מזונו
 משדי אמו, ויהפוך הרם אשר היה מזונו במעי אמו
 לחלב בשדיה, ניגר ערב ומתוק כמעין הנובע בעת הצורך
 אליו; איננו רב שיכבד על אמו משאו ויגר מבלי מיץ,
 ולא מעט שייגע הילד בהוציאו מוצאו מן השד. ומחנותו
 בזה ששם נקב השד כפי מחט, לא רחב שיגר החלב
 מבלי מיץ, או שיחנק בו הילד בעת מצצו את השד,
 ולא צר הרבה שיטרח בהוצאתו במיץ:

אחר כן יחזק גופו לראות המראים ולשמוע הקולות,
 ויתנהו האלהים לחן לחסד ולרחמים בלב יולדיו, כדי
 שלא יכבד עליהם גדולו, וירגישו עליו יותר מעצמם
 במאכל ומשתה, ויקל בעיניהם כל טרחו ועמל גדולו
 מרחיצה וחתול וכיוצא בהם, ולנהלו לאט ולרחות מעליו
 כל נזק על ברחו. ואח"כ יעתק מענין הילדות אל הנערות,
 ולא יקוצו בו אבותיו ולא יתקצפו לרוב צרכיו ומעוט
 הברתו מה שהם סובלים מטרחו וספוקו ומשאו; אך
 תגדל הראגה לו מלבם עד שייגע לימי הבחורות, וכבר
 למד לדבר על סדר ודלוג, ויחזקו כחות חושיו וכחות
 נפשו ויקבל החכמה והדעת, ויביר קצת המוחשים
 מקצתם בחושיו הגשמיים וקצת המושכלים בחושיו
 הרוחניים, כמו שאמר החכם (משלי 3) כי ה' יתן חכמה
 מפיו דעת וחכונה. ומרוב הטובה על האדם שאיננו

המוגרים. ויגר מבלי מיץ, ויזוב מעצמו. ומחנותו, מחכינה הבורא.
 וחתול, הוא הלפוף, מל' הכחוב והחתל לא חתלת. על ברחו, כי
 לא ידע שמזיק לו. ומעוט הברתו, שאיננו מכיר בטובה. על סדר
 ודלוג, מדבר בסדר ויודע להשמיט מותריו דברים. קצת המוחשים מקצתם,

משכיל ולא מכיר הטוב והרע בעת ילדותו; שאם היו שכלו והכרתו שלמים בעת גרולו, וכיר יתרון בני אדם עליו בהנהיגם עצמם ומחירות תנועתם ונקיותם ויראה עצמו בהפך כל זה, היה מת מן הראגה והיגון. ומן התימה בענין בכייתו כי הילד יש לו תועלת בה, כפי מה שאמרו חכמי הרופאי' כי במוחי הילדים ליחה כשהיא נשארת על ענינה מחרשת עליהם חרושים רעים, והבכי מתיך הליחה ההיא ממוחיהם וינצלו מרעת מאורעיה. ומרוב חנות הבורא ית' על האדם שהוא מחליף את שגו זה אחר זה, שלא ימנע מאכל כל ימי צמיחה מה שנפל מהם. ואח"כ יעברו עליו חלאים ומקרים מכאיבים, כדי שיכיר העולם ולא יעלם ממנו ענינו, שיבטח בו וימשלו בו תאוותיו וידיה כבהמות לא ישכיל ולא יבין, כמו שכתוב (הקל"ס לב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין. ואח"כ ישיב לו לבו וישתכל בתועלות איברי גופו ואופני תקנתו בכל אחר מהם, הירים לקחת ולתת, והרגלים ללכת, והעינים לראות, והאזנים לשמוע, והאף להריח, והלשון לדבר, והפה לאכול, והשנים ללעוס, והאסטומכא לבשל, והכבד לזקק המזון, והסימפונות להוציא המותרות, והביסים (ס"א והמעיים) לסבלם. והלב

מכיל בין מוחס למוחס. ונקיותם, מל' נקי יהיה לביתו, ופיל' שחס ברשות עצמו, ומחאים עם הקודם. מתיך, ממסה ומגיר. מאורעיה, מקריה. זו אחר זו, ולא כולן בפעם אחת. ענינו, שהכל מורכב מטוב ורע, והוא עדה"כ והאלהים עשה שייראו מלפניו. ללעוס, לטחון ולהק (Kauen). והאסטומכא, הקיבה (Magen). לבשל, לעכל (Verdauen). לזקק המזון, מבואר להקן. והסימפונות, קניס חלולים. לסבלם, לקבל מוחס זמן מה.

משכן החום הטבעי ומבוע החיים, והמוח משכן הכחות הרוחניים ומבוע ההרגש ושרש העצבים, והרחם לקיים הזרע, וכן שאר אברי הגוף ואשר יעלם ממנו מתועלתם יותר ממה שגראה לנו. וכמו כן תראינה פעולות הטבע בתוך הגוף למתבונן בהם, בהגיע המזון אליו בחלקו אותו על כל חלק מחלקי הגוף, ויראה מסימני החכמה מה שיזרו אותו להודות לבוראו ולשבחו עליהם, כמו שאמר דוד ע"ה (סס לב) כל עצמותי האמרנה ה' מי כמוך. והוא שהמאכל הולך אל הבטן אל העלה מוכנה על קן ישר, אין בה עקום ולא עוות וחוא הושט, אח"כ טוחן אותו הבטן יותר מן המחינה שטחנו אותו השנים בתחלה, ואח"כ ישלחנו אל הכבר בגידים דקים נוגעים בינתיים הושמו במסננת למזון שלא יגיע ממנו שום דבר עבה אל הכבר ויתפכהו לרם, ויחלקהו על הגוף וישלחנו אל כל חלקיו בתעלות מוכנות לזה בתעלות המוכנות למים, וישלח מה שנשאר מן הפסולה אל תעלות הוכנו להם; מה שהוא מן המרה הארומה הולך אל כים המרה, ומה שהוא מן המרה השחורה הולך אל הטחול, ומה שהוא מן הליחה והרוטב הולך אל הריאה, ומה שהוא מתמצית הרם ילך אל השלפוחית. התבונן אחי בחכמת הכורא בהרכבת גופך, ושמו אל האברים בו במקומותם

העצבים, הם מיני גידים (Flechten), ועניו מורה נבוכים ח"ג פ' ל"ב. ואשר יעלם בו יותר וכו' אשר לא ידענו רבו יקר מאד מאשר ידענו ונראה לנו. שיזרו אותו, שיעורב לנו. תעלה, כריכה (Kanal). הושט, הקינה (Z). במסננת, ככרה דקה משער עב (Seihe). הארומה, וי"ג הירוקה. השלפוחית, הוא כים השקן

לסבול הפסולות ההם, שלא תרפשמנה (ס"א תשתפכנה)
 בגוף ותחלינה אותו. ואח"כ תחבונן בתכונת כלי הקול
 ומוצאי הרבור, הקנה נבוב (ס"א כאביב) להוצאת הקול,
 והלשון והשפתים והשנים לתהוך האותיות והטעמים.
 ובאה האברים תועלות אחרות, האויר הולך אל הריאה
 בקנה, והלשון לטעום בו המטעמים ויש בו עם זה עזר
 להעביר המאכל והמשתה, והשנים ללעום המאכל,
 והשפתים לעכב המשתה כרי שיהא הנצוק ממנו בשעור
 ובכונה; וכן בשאר האיברים תועלת מקצתם ידועה
 ומקצתם אינם ידועות לנו. ואח"כ תחבונן אחי בכחות
 הארבעה שהמה בגוף ומעשיהם בו, הכח המושך הוא
 המקבל המאכל והמניעו אל האצטומכא, והכח המחזיק
 הוא המעכב המאכל בו עד שיעשה בו הטבע מעשהו,
 והכח המבשל הוא המבשל אותו מוציא הוד שבו
 ומפרידו מן הפסולת הבלתי נאות ומשלח אותו אל הגוף,
 והכח הרוחה הוא הרוחה הפסולת הנוותרת אחר שיקח
 הכח המבשל צרכו מן המזון. ראה היאך הופקרו אלה
 הכחות על הגוף לשמש אותו במה שיש בו תקנתו,
 והוא כחצר המלך שיש בו עבדים ונציבים פקידים על
 ביתו; אחר מהם עומד לצרכי העבדים ולהגיעם אל גזבר
 המלך, ופקיד שני לקבל מה שיביא הראשון ולאצור
 אותו בבית עד שיוכן ויתוקן, ופקיד שלישי להבין מה
 שנאצד ולהקנו ולזמנו ולחלקו על העבדים, ופקיד רביעי

(Urinblase). ותחלינה, מל' חולה. נבוב, חלול. להעביר המאכל,
 קלעם ולדחוסו אל חך הגרון. המשתה, המטעם. הנצוק ממנו,

לכבר מה שיש בכית מן הזבל והלכלוך להוציאם ממנו :
 אחר כך חשוב בכחות הנפש ומקומותם מתועלת
 האדם, כמחשבה והזכרון והשכחה והבושת והשכל
 והדבור, הראה אם יחסר לאדם מאלה המדות הזכרון
 לברו היאך יהיה ענינו, וכמה הפסד יבא לו בכל ענינו
 כשאיננו זוכר מה שיש לו ומה שיש עליו, ומה שלקח
 ומה שנתן ומה שראה ומה ששמע ומה שאמר ומה
 שנאמר לו, ולא יזכור מי שהטיב לו ומי שהרע לו ומי
 שהועילו ומי שהזיקו; ועוד שאיננו יודע הדרך אם דרך
 בה פעמים רבות, ולא יזכור חכמה אם יהגה בה כל
 ימיו, ולא יועילנו נסיון ולא ישקול דבר במה שעבר ועל
 מה שעתיד להיות במה שיהיה, אך הוא קרוב להתפשט
 מן האנושות. ומתועלות השכחה כי לולי השכחה לא
 היה נשאר האדם מבלי עצב, ולא היה טורדו ממנו שום
 דבר משמחת עולם, ולא היה נהנה במה שמשמח אותו
 כשהוא זוכר פגעי העולם, ולא היה מקוה מנוחה ממקנא
 ולא התעלם ממלך; הלא הראה איך הושם באדם
 הזכרון והשכחה והכמה מתחלפים ושונים זה מזה, והושם
 לו בכל אחד מהם מינים מן התועלות. ואח"כ חשוב
 במדת הבושת אשר יחד בה האדם, מה גדלה מעלתה

הנשפך מן המסקה. לכבר, לטאטא ולנקות. ומקומותם, מעודתם
 למה שנתיחדו. אם דרך בה, אע"פ שדרך בה וכו'. ולא ישקול
 וכו', לא יספוט מן העבר על ההווה. ועל מה וכו' במה שיהיה,
 ומן ההווה לא יספוט על העתיד, או פי' באיזה דבר שיהיה.
 קרוב להתפשט וכו', כמעט שיחלל מאנוש. ממקנא. כנ"ל וכן הוא
 בדפוס מנטובא שי"ט. ולא התעלם ממלך, ל' וימלך לבי. ור"ל
 שלא היה חלל מלאוב כל ימיו. יחד בה, שמיוחד ונגדל בה האדם

ורבה תועלתה ותקנתה! ולולי היא לא היו מאכסנים
 אכסנאי ולא מקיימים דבר ולא ממלאים משאל, ולא
 גומלים חסד ומתרחקים מן הרע בשום דבר, עד כי
 דברים רבים מדברי התורה עושים בעבור הבושת, כי
 רוב מבני אדם לא היו מכבדים את אבותם לולי הבושת
 כל שבן זולתם, ולא היו משיבין אברה ולא נמנעין
 מעבירה; כי כל אשר יעשה מכל אלה הדברים המגונים
 שזכרנו, אינו עושה אותם אלא לאחר שיפשוט כסות
 הבושת מעליו, כמו שאמר הכתוב (ירמיה ו) גם בוש לא
 יבושו גם הכלם לא ידעו, ואומר (נפליה ג) ולא יודע עול
 בושת. ומן התימה הגדול שהוטבע האדם על הבושת
 מב"א, בעבור מה שזכרנו מתועלותיו בה ויותר ממה
 שזכרנו, ולא הוטבע על הבושת מבוראו המשקף עליו
 תמיד? בדי שלא יהיה מוכרה על עבודתו אותו ויחלש
 חיוס הגמולו עליה. אבל אנחנו חייבין להתבושש מן
 הבורא מדרך הבחינה, וכיריעת מה שאנו חייבין
 מעבודתו ודעתנו השקפתו על נגלותינו ונסתרותינו, כמו
 שאמר הכתוב (יחזקאל לו) בושו והבלמו מדרכיכם בית
 ישראל, אך רב טוב האהים עלינו בשכל ובהבירה אשר
 בהם יחרנו משאר בע"ח, אין תועלתם לנו נעלמת ממנו
 בהנהגת גופנו והסדרת תנועותינו; מבלעדי מי שפקדם
 מבינו לפגע שאירע את מוחו. אך המדות אשר נגיע

משאר בע"ח. ומן התימה וכו' ולא הוטבע וכו', ר"ל לכאורה יפלא
 כי הוטבע שיתבושש אדם מאדם ולא יבוש מבוראו וכו' תשובתו
 נלדו בדי שלא יהיה מוכרה וכו' שלא לשלול מנפשו הנחירה ויחשש
 סכרו אם הוא מוכרה. מבלעדי מי שפקדם ממנו, חוץ ממי שחסרו

אליהן בשכל רבות מאד. מהן שבו נרע שישלנו בורא
 חכם קיים אחר קדמון יכול, לא יכילהו זמן ולא מקום,
 נעלה ממדות הברואים והתרומם ממחשבות הנמצאים,
 רחום וחנון ומטיב לא ירמה אל דבר ולא יתדמה אליו
 דבר; וגם מהם שאנחנו מבינים בו החכמה והיכולת
 והרחמים המקויימים בעולם, והיוב עבודתו לאשר יאות
 לו ובעבור טובתו הכוללת והמיוחדת. ובשכל יאמן
 אצלנו ספר תורת האלהים הנאמנה הנתונה למשה נביאו
 ע"ה, ומפני שכל האדם והברתו הוא בא לידי חשבון
 ומדקדק עליו בוראו ית', ומי שפקד שכלו מסתלקות
 מעליו המעלות האנושיות כלן והמצות והגמול והעונש.
 וממעלות השכל שבו ישוג האדם כל מושגיו המוחשיים
 והמושכלים, ובו יראה מה שנעלם מחושיו הגשמיים מן
 הנראות, כנסיעת הצל ומעשה הטפה האחת מן המים
 בצור החלמיש, ובו יבריל בין האמה והשקר ובין היתר
 והחסר והטוב והרע והמשובח והמגונה, ובין הראוי
 והאפשר והנמנע, ובו יעביר שאר מיני חיים בתועלותיו
 והנאותיו, ויכיר מקומות הכוכבים, ויעמוד על מרחקיהם

לו ע"י מקרה ופגע וכו'. לידי חשבון, ועליו להסכיל להטיב ויקבל
 גמול מעשיו. מן הנראות, אע"פ שנראות. כנסיעת הצל, חנועת
 הצל לא נראה בחוש הראות, וכן מעשה הטפה האחת וכו'. סיורלח
 טפה טפה על הצור וברוב הימים יקב מהם הצור מעבר אל עבר
 ואין כח נראות להבחין כמות הטשטוש של כל טפה, כ"א מושג מן
 השכל. היתר והחסר, כשלימות איזה דבר. המשובח והמגונה, שלא
 יחכן לומר עליו טוב ורע כמנהגי כ"א כשנוי המקומות ורובם רק
 מלד הסכמה. הראוי, הולאי ומחויב. יעביר, ירדה כס ויכבס.
 בתועלותיו והנאותיו, כשור לעול ותמור למשא והלאן והבקר למאכל
 ומלכוס. מקומות הכוכבים, באיזה גלגל. על מרחקיהם, מהארח

ותנועות גלגליהם, ויבין הערכים וההקשות שבחכמת השעור וצורות המופת אשר בחכמת הדבר ושאר החכמות והמלאכות שיארך זכרם. וכן שאר כל מרות האדם כאשר תבחנם המצאם בתכלית התקנה והתועלת לו כאשר זכרנו בשכל. ואח"כ חשוב כמה שהטיב בו האלהים לאדם ברבור והסדרת הרברים אשר יליץ בהן על מה שיש בנפשו במצפנו ויבין בהן עניני זולתו, והלשון קולמוס הלב ושליח המצפון, ולולי הרבור לא היה לאדם צוות בחבירו והיה כבהמה, וברבור יראה היתרון בין בני אדם, וכו' תהיה ברית ברותה ביניהם ובין האלהים ועבריו. וברבור ישוב האדם ממעוותיו ויבקש כפרת עונותיו, והוא הראיה על חשיבות האדם וגריעתו. ובבר נאמר כי האדם הלב והלשון וכו' השלמת גדר האדם, ר"ל הרבור; כי גדר האדם חי מדבר מת, וכו' נברל מן הבהמות. ואח"כ חשוב במעלות אותיות המכתב והכתובה, אשר בהמה מחברים מעשי העוברים והנמצאים ועניניהם לבאים אחריהם, ומנועים רבריהם אל מי שאינו נמצא עמם, ויודעים רברי הרחוקים מהם.

ודחק זה מזה. ותנועות גלגליהם, במהירות ואיחור ולחזה נל. הערכים, ערך מספר אל מספר בחשבון. וההקשות, ערך מדה אל מדה במדידה, ושניהם מחכמת השעור. וצורות המופת, אופני ההקסים אשר בחכמת ההגיון. בשכל, מוסב לעיל, ר"ל כאשר הנחן כל שאר המדות בשכל המלאם בתכלית וכו'. יליץ, ימליץ מחשבות לבו לזולתו. צוות, תבור וריעות. היתרון, בין איש לרעהו. ברית ברותה וכו', כאלה ושכועה בין ב"א זה עם זה ובין וכו'. ישוב, יתוודה וכו'. והוא הראיה וכו', ע"י הדבור ניכר מעלתו וערכו. וכו' נברל, ר"ל רק ע"י הדבור נברל הוא כנדל מן הבהמות, ואולם בחיים ומוט הוא משותף עמם. והכתובה, קסור המלות והלשון.

ועניני קרוביהם אשר בארץ אחרת, שאפשר שבהגיעם אליהם חיי רוחם והצלתם מרעתם ושחיתותם. ובו התקיימה החכמה בספרים, ויחכרו הענינים המפורזי בלבבות, ובו כותבין מה שיש ביניהם מעניני משא ומתן וסחורה והלואה וקנין ונשואין וגירושין; והענין רב מהשלים. ומחשלת הטובה על האדם שהוכן לו כף ואצבעות לתקן בהן הרושם והמכתב והרקמה וקדיחת האש ושאר המעשים והמלאכות הדקות, מבלעדי שאר מיני החיים מפני שאינם צריכין להם. ואומר כי אין אבר שזכרתי תועלותיו שאין סימני החכמה נראים בהרכבתו ותכונתו וחבורו למי שמתכונן בהם, וערותם חזקה וראייתם גלויה על חמלת הכורא עלינו, וכבר באר גלינו"ם בכמה ספרים תועלות האברים באר היטב, ואלו היינו מכונים לכאר את זה באבר אחד לברו, היינו יוצאים ברברים מגבול הדרך הקצרה. וכמה שהבאנו די להעיר מי שיוודו הכורא דרך הצלתו בע"ה:

אך הבחינה בשאר מיני החיים והנהגתם ומחיתם, איננה נעלמת ממי שמשחכל בהן ומתכונן סימני החכמה מהם; וע"כ שונים אותם הספרים בזכרם פליאות הכורא ית', כמו שאמר לאיוב (סימן לח) מי יבין לעורב צידו כי ילדיו אל אל ישועו, ואמר (הגלים קמו) נוחן לבהמה

חיי רוחם, תלוי בזה. שחיתותם, השחתתם. רב מהשלים, רבו מספר כל תועלותיו. וקדיחת האש, להוילת אש ע"י כחול עשות וצור תלמים, וס"ח לא גרסי להו כלל. שאינם צריכין להם, ח"ל למלאכות אלה ע"כ לא נהנו להם כף ואצבעות. דרך הצלתו, להגלל תומכסול נשום לב על דרכיו. שונים וכו', נשים פעמים

לחמה לבני עורב אשר יקראו, והרבה כאלה. וכן כשהוא
 מעיין במרוצת הגלגלים החלוקים בתנועות משתנות
 והמאורים החלוקים לסדר ענין הבל, בהם יראה מסימני
 היכולת והחכמה מה שלא תכילהו מחשבת אדם וילאה
 לספרם בלשון, כמו שאמר דוד ע"ה (סס יט) השמים
 מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע, ושאר
 המזמור, ואמר (סס ח) כי אראה שמיד מעשה אצבעותיך
 ירח וככבים אשר כוננתה. ומן המופלא שבמה שנופלת
 עליו עין האדם מבריאות הבורא ית' הגדולות, השמים;
 בי ככל מקום שהוא עומד מן הארץ יראה חצי הגלגל
 הסובב את הארץ, וכשמסתכל בו האדם ע"ד הבחינה,
 יראה כי הבורא אותו כחפצו אין תכלית ליכלתו וחכמתו
 וגדלו. כי כאשר אנתנו רואים ממעשי בנין בני אדם
 הקדמונים מאומה, נחמה על יכלתם לעשות כמותו,
 ויורנו על חזקת גופם ויקרת נפשם לעשותם מבצר חזק
 לעצמם; וכאשר יגדל בעינינו זה המעט המזער והמעשה
 הנבזה הזה שאינו מוסיף על מעשינו אלא מעט, כמה
 אנו חייבין שתגדל תמיהתנו על בורא שמים וארץ וכל
 אשר בהם, מבלי יגיעה וטורח ולא ליאות ועמל מאין
 דבר ולא על דבר לא ברצונו וחפצו, כמו שנא' (סס ג)
 בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם. ומן הטובות
 על האדם כי כל אשר הסתכל בסימני החכמה בברואים,
 המצאם עם מה שהן מעידים בו לבורא מן האהות ומן

רבות. ענין הבל, כלליה הברואה. השמים, הוא השמים, וי"ג
 הגדלת השמים, וי"ל גדול כמות השמים. ויקרת נפשם, לעשות

האחרות, אינם נמלטים להיות בם לאדם אופני תועלת
 וכונת תקנה, לא שקצתם גלויים וקצתם נעלמים; ומחס
 האור והחשך כי תועלות האור נגלות ונראות אינם
 נעלמות, אך החשך תועלותיו נעלמות, מפני שבני אדם
 משתוממים בו ונפסקים מעשיהם ותנועותם כבואו, ולולי
 חשכת הלילה היו גופי רוב בעלי חיים כלים בהתמדת
 יגיעתם ועמלם ואורך תנועתם, ובלילה יברל קצת
 הזמן מקצתו, ובו יודעו הזמנים שאינם ידועים ואורך
 ימי החיים וקצרותם. ואלו היה הענין הולך תמיד על
 צורה אחת, לא היתה מצוה תלויה בזמן כשבתות
 וכמועדים וכצומות, ולא היה בין בני אדם מועד לעת
 קצוב, ולא היו יודעין רוב היריעות התלויות בזמן, ולא
 היה נגמר בשול המאכל בכטן אחר מבעלי חיים כראוי.
 ומפני שהיה האדם צריך לאור בלילה לעשות בו קצת
 מעשיו ולהיות בו צוות לחולה, העמיד לו הבורא במקומו
 מאור האש, להשתמש בו הלילה בכל עת שירצה ויכבהו
 בכל עת שירצה. ומן התימה שיהיה מראה השמים מן
 המראים המחזיקים את עור העינים שהוא נוטה אל
 השחור, ומבחו המיוחד לו שהוא מקבץ אור העינים
 ומחזקו, ואם היה מראהו לבן היה מזיק לעיני בעלי
 החיים ומחלישם. וכן שאר החכמה בשאר הבריאות:
 ומרב טוב האלהים על האדם ששם מוראו על שאר
 החיים המחזיקים, כמו שנא' (כלאשית ט) ומוראכם ותחכם

להם סס לדור אחרון. משתוממים, נשכחים וכו'. ועכ"ל רבו
 תועלתו כמו שמבאר והולך. צוות, ריעות ככ"ל. ותחכם, דרשו

יהיה על כל חית הארץ וגו'. כרי שיהיה התינוק בטוח
 מן החתול והעכבר והרומה לו; וכשהארם מת איננו
 בטוח מהן, כמו שארז"ל התינוק בן יומו חי אינו צריך
 לשמרו מן העכברים, עוג מלך הבשן מת צריך לשמרו
 מן העכברים, שנא' ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית
 וגו'. וממה שראוי לך להבין מכל הבריאות העליונים
 והתחתונים מקטנם ועד גדולם, הענין הנעלה אשר בו
 סדר הכל והשלמתו ואיננו מושג בחושים הגשמיים,
 והיא התנועה הרבקה לכל מחובר ואין חוש מהחושים
 הגשמיים משיג אותה. אך השכל משיג אותה באמצעות
 הנע אשר ישיגוהו החושים, ולולי התנועה לא היתה
 נגמרה הוית שום דבר מן הנמצאות ולא הפסדם; ואמר
 אחד מן הפלוסופים רוב הטבעים עם התנועה. וכשתבין
 סוד התנועה ותשכיל ענין אמתתה ורוחניותה, ותדע כי
 היא מפלאי החכמה האלהית, ותכיר רוב חמלת הבורא
 על ברואיו; אז יתברר לך כי כל תנועותיך נקשרות
 בחפץ הבורא יתברך והנהגתו ורצונו, הקטנה והגדולה
 שבהם והגלויה והנסתרת, חוץ ממה ששם ברשותך
 מבחירה הטוב והרע. וכאשר יתברר לך זה תפקוד עצמך
 בכל תנועה שתנוע, וזכור הקשר אשר קשרך הבורא בו,

רז"ל כמו וחייהכם, ור"ל בעוד נשמחו בו אז מוראו וכו' על כל
 חית וכו'. הנע, התנועה והסנוי. רוב הטבעים, לומח חי ומדבר,
 כי הדומם והוא הארץ לעולם עומדת ולא תנוע ממקומה לפי
 דעתם. ורוחניותה, כל תנועה היא מלל הרוחניות שבמתנועע וק"ל.
 נקשרות בחפץ וכו', כי הוא המניע הראשון. חוץ ממה ששם וכו',
 לכל הבחירה בסוד מדע ועשה טוב, כי לולי כן אין מקום לשכר
 ועונש. תפקוד, חכמן יחכונן. קשרך הבורא בו, סאחה קשור

שער הבחינה

והתבושש ממנו תמיד ותירא אותו, ותמסר לדינו ורצה
 בגזרותיו, תגיע א' רצונו ותהיה אחריתך לטוב, במ"ש
 הכתוב (מסלים לב) והבושח בה' חסר יסובכנו. וממה
 שראוי לך לבחון בו מעניני העולם שהסתכל תמיד
 באחרית הדברים שהם מתקשים עלינו ומזדמנים לנו,
 ותראה בהם פליאה גדולה כי הרבה דברים באים על
 ברחנו ושבח אחריתם ובהפך. וכבר נאמר כי חבורה
 אחת מעובדי דרכים לנה אצל כותל אחר, ובא כלב
 והשתין על אחד מהם ונעור וקם לרחוץ עצמו מן השתן
 וכשהרחיק מחבריו נפל הכותל עליהם ומתו וניצל הוא;
 והרבה פעמים יקרה כזה והפכו. ומן הגדול שבדברים
 שראוי לך לבחון בהם כלילת מתנות האלהים לכעלי
 חיים וצמח הארמה בגשמים בעת הצורך איהם וירידתם
 בעתם, כמו שאמר הכתוב (יחזקאל יד) ה'יש בהבלי הגוים
 מגשימים ואם השמים יתנו רביבים הלא אתה הוא ה'
 אלהינו ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה, ואמר
 (סס ה) ולא אמרו בלבכם נירא נא את ה' אלהינו הנותן
 גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חקות קציר ישמר לנו.
 ותמצא הכתוב מגדיל ענינם מאד באמרו (איוב ה) עושה
 גדולות ואין חקר נפלאות עד אין מספר, הנותן מטר
 על פני ארץ ושולח מים על פני חוצות, לשום שפלים
 למרום וקודרים שגבו ישע. ומן התימה בסבת המזונות

לרצונו יח' וחסלו והנהגתו כו'. ותמסר לדינו וכו', לקבל בתפלה
 כל הנא עליך, כי כל מה דעבדך רחמנא לטוב עבדך. מתקשים עלינו,
 קשים לסבול. על ברחנו, שלא כרצוננו. ושבח אחריתם, ואחריתם
 לך טוב וחסד. כלילת וכו', מתנה ועונה כוללה גם לנע"מ גם

מן הזרעים כי גרגיר אחד מוציא אלף ויותר כשינצל מן הפגעים, וכבר נאמר כי ימצא בגרגיר אחד של חטה שלש מאות שכלים ובכל שבלת יותר מעשרים גרגרים, ונמצא אילנות גדולים אשר יהיה שרשם גרגיר אחד וגדול אחד על ההקשה אשר זכרתי מן הכפל. ישתבח החכם החונן המסבב להיות הרברים הגדולים מן הקטנה והחלושה שבסבות, כאשר אמר הכתוב (שמואל א' ג') ולו נתכנו עלילות. אך הטרפים המיוחדים לאישי מיני החיים רבו מספר, והחכם כאשר יתבונן בהם ויבין סבותם יכיר חכמת מחשבת הבורא ית' בהם, ועליהם אמר דוד (תהלים קד') כלם אליך ישברון לתת אכלם בעתו, תתן להם ילקוטון הפתח ירך ישבעון טוב, ואמר (שם קמ"ה) פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון. ואני עתיד לבאר הענין הזה יותר בשער הבטחון בע"ה:

והגדולה שבטובות שהיטיב בהם הבורא לאדם והראיה ההזקה עליו, התורה הנחונת למשה נביאו ע"ה והראות האותות על ידו, ושנות המנהגים והטבעים והראות המופתים הנוראים כדי להאמין בבורא יתברך ובנביאו, כמו שאמר. (שמות יד') וירא ישראל את ה' והגדולה אשר עשה ה' כמצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' וכמשה עבדו, ואמר (דברים ז') אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו, ואמר (ס"ט) מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך

ללמך האלמס. וגדול אחר, נמצים אחרים זולת הנזכר וסילגוס. על ההקשה, על הדמיון הנזכר בגרגיר אחד שנספל הרבה מאל.

את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש. ואם יבקש אדם בזמן הזה לראות מה שהוא רומה לענינים ההם, יביט בעין האמת עמדתו בין האומות מעת הגלות וסרוד עניניו ביניהם, עם מה שאנו בלתי מסכימים עמהם בסתר ובגלוי והם יודעים בזה, כמו שהבטיחנו יוצרנו ית' (ויקרא כו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו', ואמר עזרא (נסימן י) כי עבדים אנחנו ובעבודתנו לא עזבנו אלהינו, ונאמר (מלכים קכד) לולי ה' שהיה לנו יאמר נא ישראל בקום עלינו אדם, ושאר המזמור. ואני עתיד להרחיב בשער קבלת עבודת האלהים בזכרון רב טוב האלהים עלינו בתורתו אשר נתן לנו מה שיש בו רי בע"ה. וממה שראוי לתת ל לבך ולבחון בו הסכמת ב"א והתחברות לבותם עם רוב התחלקות מדותם, למנות עליהם איש מהם ומקבלין עבודתו ושומעין בקולו במה שהוא מצוה ומזהיר אותם ויראים אותו, והוא שומר אותם וחומל עליהם ודן בצדק ביניהם ומנהיגם על מה שיש בו תקנת בלם, כדי שלא יתקלקלו עניניהם ולא יוכל האויב להם. ואלו היה כ"א מבני אדם חושש לעצמו ולרחות מעליו, לא היו מסכימים על בנין מגדל ולא חומה והיו עניניהם מופקרים. ועכ"ז שהמושל בהם שומר חקי התורות

עמדנו, ל' קיום כמו ויבלת עמוד. עם רוב התחלקות וכו', אע"פ שנחלקו ונסרדו במדוויחסם לרוב. חושש לעצמו ולרחות מעליו, אלו לא דאג כ"א רק להועלת עצמו ומסחלל לרחות רק נזק עצמו. מופקדים, חסרים מל' ולא נפקד ממנו איש, וי"ג מופקדים, מ' עוזבים אל הספקר, והענין א'. ועכ"ז שהמושל בהם וכו' ר"ל ועל

ומנהיגם במשפטים צדיקים ובררכים טובים וישרים והוא
 משרת לתורה ושומר מנהג הצדק ובהם תכון ממשלתו
 ותתמיד ממלכתו, כמו שאמר (משלי כ) חסד ואמת יצרו
 מלך, ואמרו רז"ל הוי מתפלל בשלומה של מלכות
 שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. ומה שצריך
 לך לבחון בו ולהבין סימני החכמה העליונה והיד הטובה
 ממנו, הוא הסכמת בני אדם על המקח ועל הממכר
 בזהב ובכסף והשתדלם להרבות מהם בחמלת הבורא
 עליהם שיהיה בהם תקון ענינם, ואם לא יעשה להם
 חפץ בנפשם; כי כל מי שימצאהו רעב או צמא מחסרון
 המזון והמים לא יועילהו רובם ולא ימלא מחסורו, וכן
 אם ימצאהו באחר מאבריו כאב לא ירפא בזהב ובכסף,
 והרבה משתמשים בשאר המוצאים במיני הרפואות
 ומעט שמשתמשים בזהב וכסף. ומפלאי סימני החכמה
 בהם שהם הרבה אצל קצת ב"א מצד שאינם ריקים
 מהם והם מעט אצל רובם, ואלו היה הרבה אצל כלם
 לא היו מגיעים בהם אל חפץ. ומהם מעט מצד והרבה
 מצד, וכן הם יקרים מצד ונמכרים מצד מפני שאין
 תועלת בעצמם, וזה מן המחשבה המעולה אשר בחכמה

כל זה גם המושל גם שומר חקי התורה ועל פיהם מנהלם ומנהיגם
 וכו'. תקון ענינם, לתקן עסקיהם. חפץ בנפשם, חפץ
 בזהב וכסף תועלת לאדם מלד עלמס. ומעט שמשתמשים וכו', רק
 למעט רפואות משתמשים בזהב וכסף. שאינם ריקים מהם, שנמלא
 להם הדיר. מעט אצל רובם, רוב העם עניים ודלים. לא היו
 מגיעים וכו'. לא היו משיגים מחסורם כי אין מוכר. או שלא
 היה נחשב צענייהם כלום. מעט מצד וכו', מעט מלד הכמות
 והרבה מלד התועלות. יקרים, מלד תועלתם. ונמכרים, ככזים.

העליונה. ואחר כך עיין ברברים אשר בהם קיום הגופות והשארם על ענינם וגבולם עד קצם, תמצאם ברכ ובמעט כפי רוב הצורך אליהם. וכל אשר יהיה הצורך אליו גדול יהיה מזומן ונמצא, וכל מה שאפשר לעמוד בלעדו ולהתעכב זולתו, תהיה מציאותו יותר קשה והתורמנותו מעוטה. והרמיון בזה האויר הנשאף מפני שא"א לעמוד בלעדיו שעה אחת בשום פנים, המציאו הבורא יתברך בעולם והזמינו הזמנה שאינה נמנעת משום אדם באיזה מקום שיהיה ובכל עת וזמן. ומפני שהצורך ג"כ למים, אלא שהם יכולים לעמוד בלעדיהם יותר ממה שיכולים לעמוד בלתי האויר, שלחם הבורא על פני הארץ וקבצם במקום מיוחד שהולכים בעלי חיים אלו איננו נמנע מהם אלא שאינם בכל מקום באויר, ומכיאים אותם ברמים לקצת בני אדם מה שאין בן באויר, והם מזומנים לקצת החיים יותר מקצתם, והאויר שוה במציאותו והשגתו לכלם תמיד על ענין אחר. ומפני שהצורך ג"כ אל המאכל אלא שאפשר לעמוד בזולתו ולמצוא תמורתו יותר ממה שאפשר באויר ובמים הרבה, היתה השגתו יותר קשה ומציאותו יותר יקרה מן המים, אלא שהוא עב"ז נמצא הרבה ואיננו נמנע כלל מב"א. וכן אודות המלבושים מן העורות והצמר והצמחים יש מהם תמורה יותר מן המאכל והשגתם יותר מעוטה לא לאחר זמן,

שלחם, כהנס. לעמוד בזולתו, קצת זמן. ולמצוא תמורתו, למלא מקום מאכל זה באחר וכן נבגדים להלן. והצמחים, כפשתן וקנבוס ועמר גסן. לאחר זמן, כי יש מקומות שלא נמלא תמיד לקוחם.

מפני שיוכל אדם לעמוד זולתם ולהסתפק מהם במעט בזמן ארוך יותר ממה שיוכל בזמן. אבל האבנים היקרות והזהב והכסף ושאר מיני המוצאים מפני שהיה הצורך אליהם בעצמם מעט ותועלתם יותר רחוקה אלא מצד ההסכמה עליהם, לא נמצא מהם אצל המון בני אדם מה שנמצא מן המאכל אצל אחד מהם; וזה בעבור העלה אשר זכרנו שיוכל אדם לעמוד זולתם. ישחכת הבורא החכם החומל והמרחם על עבדיו אשר עינו עליהם לטובה בכל מה שיש בו תקנתם אין אלוה מבלעדיו, כמו שאמר ליונה (בסימן ד) אתה חסת על הקקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו וגו' ואני לא אחום על ניגוה העיר הגדולה וגומר, ואמר דוד ע"ה (ההלים קמה) טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו:

פירק ו אך מפסירי הבחינה והרברים התלויים בה, אומר כי כל הרברים המפסירים את היחוד אשר הקדמנו זכרם בשער הראשון כלם מפסירים הבחינה; והשלשה פנים אשר הקדמנו זכרם בתחלת השער הזה גם הם מפסיריה. ומהם הגאות בטובות הבורא שיחשוב הכסיל הפתי כי הוא ראוי להם וליותר מהם, ואיננו בוחן בטובות האלהים ולא יחייב את נפשו לשבח עליהם ולהודות לבורא, ובכמותו אמר החכם (משלי טז) תועבת ה' כל גבה לב. אך הרברים התלויים בבחינה, מהם שיבין האדם טובות האלהים עליו ושיקבל עבודתו בעבודה, ומהם שישב אל לבו המיר סימני חכמת הבורא, ההסכמה, תשיבותם וערכם זה אל זה אינו מכלל עצמם כ"א מכל

ולא יעמוד מחשוב בהם ומחקור עליהם בכל אשר יגיע אליו מן המוחשים והמושכלים, ואיננו פוסק מראות סימן חדש בכל יום, כמו שאמר רוד ע"ה (תהלים יט) יום ליום יביע אומר. ומה שראוי לך לדעתו בעת קריאתך מה שהעירוהך עליו בשער הזה כי הוא מעט מהרבה, ממה שתגיע אליו בכינתך מסודי החכמה שנגלו לך בכור לבכך וזכות נפשך. וכאשר תגיע מזה ער התכלית אשר כיבלתך, ראוי לך לדעת כי כל מה שעמדת עליו מחכמת הכורא ויכלתו בעה"ז איננו נחשב למאומה לנגד יכלתו וחכמתו, כי אין נראה אלא מה שהצורך אליו בעבור האדם בלבד, לא כפי הגעת יכלתו כי אין לה קץ. וראוי שיהיה בלבך מיראתו וגודל יכלתו בפיהו, לא כפי מה שתבין ממנו בלבד. אך דמה עצמך בעולם אל ילד שיוולד בכור מאמר המלך, וחמל עליו המלך וצוה לו בכל הטוב לו וכל הצריך לתקנתו, ער שגדל וחשכיל ואיננו יודע מאומה חוץ מן הכור ומה שיש בו; והיה שלית המלך בא אליו הדיר בכל מה שצריך לו מנר ומאכל ומשהה וכסות, והודיעו כי הוא עבר המלך וכי הכור וכל אשר בו וכל אשר יביא אליו מן המזון של מלך הוא, וחייבו להורות לו ולשבתו; ואמר אני משבת בעל הכור הזה אשר לקחני לעבד לו ויחרני בכל טובותיו ושם עינו ולבו עלי, אמר לו השליח אל האמר בן פן החטא, כי אין הכור הזה לברו ממשלה

הסמכה ב"א. — ולא יעמוד, לא יפסק. בפיהו, כפי יכלתו. וצוה לו, לית בעבורו. ויחדני, וכו', ויחד אותי להטיב לי בכל וכו'.

המלך, כי ברחבי ארצותיו מכפלי הבור הזה מה שלא
 יספר מרוב, וכן אין אתה לכרך עברו כי עברו רבו
 מספר, וכן מה שהגיע אליך משובותיו וחסדיו אינם
 נחשבים למאומה לנגד טובותיו על זולתך, וכן השגחתו
 עליך איננה נחשבת לנגד השגחתו על זולתך. ואמר
 הנער אינני יודע מה שזכרת, אך הבינותי מדבר המלך
 כפי מה שראיתי טובתו וממשלתו בלבד. אמר לו השליח
 אמור אני משבח המלך העליון אשר אין קץ למלכותו
 ולא הכליה לטובתו וחסדו, ואני כלא חשוב בין רובי
 חייליו ועניני איננו כלום לפי גודל יכלתו. והבין הנער
 מענין המלך מה שלא היה מבין, וגדלה מעלתו בנפשו
 ונכנסה אימתו בלבו והגדל בעיניו טובתו ומה שהגיע
 אליו ממנו מפני גודל מעלתו ומעוט חשיבות הנער
 במלכותו ויגדלו מהנותיו אצלו. ואתה אחי שים לבך ל
 הרמיון הזה כשתשחל בגלגל הסובב את הארץ, כי
 אין אנו מבינים מה שיש בבקעה קטנה מן הארץ כ"ש
 בבולה וכ"ש מה שיש אחרי הגלגל. התכוונן אחי המשל
 הזה ובחון אותו והבן מענין הכורא ית' בפיהו, ויגדל
 בעיניך מה שחננך מטובו וחסדו אשר שם עליך עינו
 לטובה בכלל בריותיו, והבט אל ספרו ומצותיו וחקיו
 בעין הגדולה, והעבר על מחשבתך רוב המורא והגדולה
 אשר תמצא בלבך, למי שתמצא ידו מן הטוב יותר
 ממך מב"א, כי כפי יתרון מעלתו על מעלתך ומעוט צרכו

כלא, כאין. בעין הגדולה, נעין מגדלה. למי שתמצא ידו וכו'
 מבני אדם, ר"ל למי מבני אדם שתגלה ידו מן הטוב יותר ממך.

אליך תהיה גדולתו וטובתו אצלך. וכן תהיה למצותיו ואזהרותיו מעלה בלבך כפי זה והשתדלך וטרחך בעניניו בין והתבונן המצא בע"ה. והאלהים ישימנו מאנשי עבודתו המכורים עניני טובתו ברחמיו וחסדיו אמן:

נשלם השער השני, אל ה' אקרא ויענני.

השער השלישי

בבאר אופני חיוב קבלת עבודת האלהים יתברך.

וזה פתח השער

אמר המחבר מפני שבארנו במה שעבר חיוב יחוד האלהים בלב שלם ואופני בחינת טובותיו על האדם, התחייבנו לזכור אח"כ מה שהאדם חייב לנהוג בו כשיחברר אצלו, והוא קבול עבודת האלהים בפי אשר יחייבו השכל למטיב על מי שהמטיב לו. וראוי להקרים בפתיחת השער הזה באור אופני הטובות וחיוכי ההודאה עליהם מב"א קצתם לקצתם, ונעלה מזה אל מה שאנו חייבין בו לבורא ית' מן השבת וההודאה על רוב חסרו וגודל טובו עלינו. ונאמר כי מן הידוע אצלנו כי כל מטיב אלינו אנו חייבין להודות לו כפי כונתו להועיל לנו; ואם יקצר במעשהו לדבר שיקרהו ימנעוהו מהמטיב אלינו, הודאתו חובה עלינו כיון שנתברר לנו כי דעתו עלינו לטוב וכי כונתו להועיל לנו. ואם חגיע לנו שום

כשיחברר אצלו, היחוד והבחינה כנ"ל. למטיב על מי שהמטיב לו, חיוב העבודה למטיב המוטל על מי שקיבל הטובות. מב"א קצתם לקצתם, כשנ"א מקבלים טובה זה מזה. אלינו, כמו לנו. ואם, ואנ"פ. לדבר, מפני דבר. כפי כונתו, כי הכוונה הוא העיקר.

טובה על ידי מי שלא כיון בה אלינו, יסתלקו מעלינו
 חיובי ההודאה לו ואין אנו חייבין בה. וכאשר נתבונן
 בטובות בני אדם קצתם על קצתם, אינן יוצאות מאחד
 מחמשה פנים (ס"ה מינים): האחד טובת האב על הבן,
 והשני טובת הארון על עברו, והשלישי טובת העשיר
 על הרש כדי לקבל שכר שמים, והרביעי טובת בני אדם
 קצתם לקצתם לקנות השם והכבוד ולגמול העולם
 והחמישי טובת החוק על החלש בעבור חמלתו עליו,
 ושהוא כואב על ענינו. וצריך שנעיין עתה בכונת כל
 אשר ספרנו אם אינה תלויה ברבר ב"א לתועלת מי
 שמטיבין אליהם אם לא. ותחלתם טובת האב על בנו,
 ומן הידוע כי הוא מכוין לתועלת עצמו בו, כי הבן
 נתח מהאב עם עוצם תקותו (ס"ח השוקטו) בו, והלא
 תראה כי הוא מרגיש עליו יותר מגופו במאכלו ובמשתהו
 ובכסותו ולרחות כל נזק מעליו, ונקל בעיניו סבל התורה
 והיגיעה בעד מנוחתו, עם מה שהוטבעו עליו האבות
 מן הרחמים והחמלה על בניהם; ועכ"ז חייבה להם
 התורה והשכל על הבן העבודה והכבוד והיראה כמו
 שאמר הכתוב (ויקרא יט) איש אמו ואביו תיראו, (משלי ה)
 שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אבך, ואמר
 (מלאכי ה) בן יכבר אב ועבד ארוניו, ואם האב מוכרח
 זה בדרך הטבע והטובה לאל ותוא שליח בה בלבר.
 אבל טובת הארון על עברו, ידוע כי הוא מכוין

ולגמול העולם, לקבל גמול או טובה אחרת בעבור זה. כואב,
 מנטער. נתח, חלק. ואם האב וכו', ולע"פ שהאב מוכרח לזה

לחקן ממונו בממונו עם צרכו לעבודתו, והוא אינו מבין
 בזה כי אם תועלת עצמו; ועכ"ז כבר חייבו הבורא ית'
 בעבודתו והודאתו, כמו שאמר בן יכבד אב ועבד אדוניו.
 אבל טובת העשיר על הרש לקבל שכר שמים, הוא
 כסוחר שהוא קונה הנאה גדולה קיימת יגיע איה אחר
 זמן, בטובה קטנה ואבודה ונבזית יתננה מיד; ולא
 נתכוון אלא לפאר נפשו באחריתו, בטובה שהפקירה
 האלהים בירו לתתה למי שיהיה ראוי לה. ומן הידוע
 כי ראוי להודות אותו ולשבחו אע"פ שהיתה כונתו לפאר
 את נפשו באחריתו, ועכ"ז נתחייבה לו ההודאה כמו
 שאמר איוב (כס"ט כ"ט) ברכת אובד עלי תבא, ועוד
 אמר (ס"ג לא) אם לא ברכוני חלציו ומגן כבשי יתחמם.
 אבל טובת בני אדם קצתם אל קצתם בעבור אהבת
 השבת והכבוד וגמול העולם, הוא כמי שאוצר דבר אצל
 חברו או מפקיד אצלו ממון מפני יראתו שיצטרך לאחר
 זמן, אע"פ שכונתו להועלת עצמו בהשיבו לזולתו כמו
 שאמרנו חייב לו השבת וההודאה עליה, כמו שאמר
 החכם (מ"ג י"ט) רבים יחלו פני גריב וכל הרע לאיש
 מתן, ואמר (ס"ג י"ח) מתן אדם ירחיב לו ולפני גדולים
 יתחנו. אך טובת החומל על העני הכואב לו, הוא
 מבין בה לרחות צער מעל עצמו אשר מצאהו מעגמת
 נפשו וכאבו למי שחמל עליו, והוא כמי שמרפא כאב

בטבע ועיקר הטובה לאל יח' שהטביעו על"ז. לחקן ממונו בממונו,
 להרויח ולהוסיף על ממונו על"י הממון שקנהו. עם צרכו, לכל
 צרכו וכו', או על ידי צרכו לעבודת העבד. לפאר, לקטט.

שמצאהו בטובת ה' עליו ואיננו נשאר מבלתי שבת, כמו
שאמר איוב (כס"מ"ג) אם אראה אובר מבלי לבוש ואין
כסות לאביון, אם לא ברכוני חלציו ומגזי בבשייתחמם.
וכבר נראה ממה שהקרמנו כי כונת כל מטיב לזולתו
מבני אדם היא לתועלת עצמו תחלה ולקנות קשוט נאה
לעה"ז או לעה"ב, או לרחות צער מעל נפשו, או לתקנת
ממונו. ואין כל זה מונע משבחם והודאתם ומיראה
ומאהבה אותם ומדשיב להם גמולם, אע"פ שהטובה
ההיא שאולה בידם והם מוכרחים להטיב בה כאשר
זכרנו, וטובתם אינה תמידית ולא נדיבותם נמשכת,
וחסירותם מעורבת עם כונת תועלת נפשם או לרחות
החזק ממנה. א"כ כמה האדם חייב מן העבודה והשבח
וההודאה לבורא הטובה והמטיב בה אשר אין תכלית
לטובתו, אך היא מתמדת ונמשכת מבלתי כונת תועלת
ולא רחיי"ת נזק, רק נדבה וחסד ממנו על כל המדברים.
וממה שראוי לעמוד עליו כי כל מטיב לזולתו מבני
אדם מכל המינים אשר זכרנו, אין לו יתרון על מי
שמטיב לו אלא במקרה מן המקרים; אבל באנושותם
(ס"ח בישותם) ועצמם הם גמשלים וקרובים זה לזה כעצם
וברמות ובחבורם ובצלמם ושבעיהם וברוב מקריהם,
ועכ"ז חייב מי שמטיב לו מן העבודה למטיב מה
שספרנו. ואם היינו חושבים כי מי אשר מטיבין לו
בתכלית החסרון והגריעות ובהרכבתו וחבורו ודמותו,
היה חייב בעבודה יותר. וכן כאשר נחשוב כי המטיב
בטובה טוב ושלם מכל נמצא, ומי שמטיבין לו גרוע

מכל נמצא וחלוש מכל נברא, השכל מחייב בתוספת
העבודה למטיב עד אין תכלית. וכאשר נבחן על
ההקשה הזאת דבר הבורא ית' וב"א בשכלנו נמצא
הבורא ית' נעלה ונשא ומרומם על כל נמצא וכל מושג
בהרגשה ובשכל, כפי אשר התבאר בשער הראשון מן
הספר הזה. וכן נמצא האדם בהקשתו אצל שאר מיני
החיים שאינם מדברים חסר וחלש מכלם. ויראה לך זה
בג' ענינים. אחד מהם בענין גרולו ועוללותו, כי נמצא
שאר מיני החיים חזקים ממנו ויכולים לסבול הצער יותר
ולנשא את עצמם, ואינם מטריחים אבותם בגרולם
באדם. והענין השני כשנעיין במה שיש תוך גוף האדם
מן הלכלוכים והטנופים, ומה שיראה עליו מחוץ ממה
שהוא קרוב מהם כשהוא נמנע מן הרחיצה והנקיות
ימים רבים וכן כאשר ימות; כי זוהמתו יותר כבדה
מכל זוהמת כל נבלות שאר ב"ח, וצואתו יותר מסרחת
מצואת שאר בעלי חיים וכן שאר טנופיו. והענין השלישי
מה שהוא נראה מחולשת החבולותיו כשיחסר כח הרבר
אשר נתן בו הבורא בו יתרון על שאר החיים שאינם
מדברים למאורע שיארע במוחו, כי בעת ההיא יהיה
נעוה ונהעה משאר ב"ח, ואפשר שישחית עצמו כשחיתו
ובתמותו, ונמצא רוב ב"ח שיש להם מן החכרה בדרבי
טובותם והתחבולה בהשגת מזונותם, מה שמקצרים

בהקשתו, בערכו ודמיונו. ועוללותו, לי עולל ויונק. ולנשא א"ע,
שהולכים היכף כלי עזר אחר. כח הדבר, השכל. נעוה, מנוכלל.
בשחיתות ובתמותה, יחבול בעלמו או ימית א"ע. והתחבולה וכו'

רבים מן המשכילים שבבני אדם מבמותה, כ"ש מי שיפקר שכלו מהם. וכאשר נעמוד במתשבותינו על גדולת הכורא ית' ועוצם יכלתו וחכמתו ועשרו, ונשתכל בחלישות האדם וחסרונו ושאינו מגיע אל השלמות ורוב צרכו ורישו לדבר שימלא מחסורו, ונבחן רוב טובות הכורא יתברך וחסרו עליו, ושבראהו כמו שבראהו מן החסרון בעצמו והוא רש וצריך אל מה שיש בו תקנתו ולא יגיע אליו כי אם ביגיעת נפשו, וזה מחמלת הכורא עליו כרי שיכיר את עצמו ויבחן בכל עניניו וירבק בעבודת האל על כל פנים. ויקבל על זה גמול העולם הבא אשר לו נכרא, כמו שהקרמנו מן הרברים בשער השני מן הספר הזה; כמה האדם חייב לו ית' מן העבודה והיראה והשבח וההודאה והתמדת התהלה, עם ברור חיוב כל אשר הקרמנו מן שבח ב"א והודאתם קצתם לקצתם! ואם יש איש סכל שחולק בחיוב כל זה לכורא ית' על האדם, כשהוא מבחין ומתבונן בענין הזה ומורה באמת על עצמו, הלא יעור הישן ויקיץ המתעלם ויבחן הכסיל וישביל המשכיל בירור חיוב קבלת עבודת האלהים עם בירור הראיות ופרסום הערים ואמתת המופתים, וכמו שאמר הנביא ע"ה למי שהתעלם מעיין בקבלת עבודת האלהים ית' (דנריס לב) הליי' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם; א"כ כבר נחברר חיוב קבלת עבודת האלהים על בני אדם מצד התמדת טובותיו עליו. וצריך שנבאר

מבמותה, כמו שנראה למשל מעשה קורי העכביס ודגם הדבורים ודגים ז"ל. ורישו, ועניומו. כמו שבראהו, בחכמת החסרון דוקא. —

מענין השער הזה עשרה ענינים: אחר מהם ההערה על העבודה וחלקיה. והשני בצורך המביא אל כל חלק מחלקיה. והשלישי בגדר העבודה וחלקיה ומעלותיה. והרביעי בצורת ההערה התוריה וחלקיה ומעלות אנשים בדיעת ספר התורה והכנת ענינו. והחמישי בצורת ההערה השכלית ולהורות עליה ע"ד השאלה והתשובה. והששי במיני חיובי העבודה כפי מיני הטובות ומחלקותיה. והשביעי בבאור הפחות מה שחייב בו מי שמטיבין לו בטובה מן הטובות למטיב בה. והשמיני במחלוקת החכמים בהכרח ובצדק והדעת הקרובה אל האמת מן הדעות בזה. והתשיעי בספור סוד יצירת המין האנושי בעולם הזה בדרך קצרה. והעשירי בספור דרך השמוש בכל מדה ממדותינו במקומה:

פרק א אמר המחבר אך הצורך אל ההערה על עבודת ה' וחלקיה הוא, מפני שהאדם חייב בעבודת ה' ית' מדרך השכל וההכרה. ויש בין עת הראות הטובות על האדם ובין עת שישכיל ויכיר מה שהוא חייב עליהם מן העבודה זמן ארוך; היתה הערת האדם על מה שחייב בו מן המעשים ואמונות הלבבות אשר בהם השלם לו העבודה לאל ית' חובה, כדי שלא ישאר בלי דת עד שיגמר שכלו. וההערה על שני ענינים; אחד מהם תקוע בשכל נמוע בהכרת האדם נוצר עליו בשרש בריאתו ותולדתו. והשני קנוי בדרך השמע, והיא החורה אשר יגיענה הנביא אל בני אדם להורותם עת הראות וכו'. הו' מיום הולדו. השמע, מדרך הקבלה. —

דרך העבודה אשר הם חייבין בה לבוא יתברך :
 פרק ב אך הצורך המביא אל כל חלק מחלקי
 ההערה הוא, מפני שההערה התקועה בשכל נחלשת
 מג' פנים, התחייבנו לחזקה בהערה התוריה. והאחד
 מהג' פנים הוא מפני שנברא האדם מדברים שונים זה
 מזה ושבעים מתגברים זה ע"ז ומעצמים זה הפך זה והם
 נפשו וגופו, ונטע הבורא ית' בנפשו מדות וכחות יכסוף
 בהם לדברים, כאשר יתנהג בם האדם יגדל בהם גופו
 ויתחזק על ישוב העולם הזה, וישאר המין האנושי על
 ענינו ואם יפסדו אישיו; והמדה הזאת היא התאווה
 להנאות הגופיות, והיא כוללת כל מיני החי הגדל.
 והרכיב הבורא ית' בנפש האדם עוד מדות וכחות,
 יכסוף בהם כאשר ישתמש בהם למאוס בעמידתו בעה"ז
 ויחפוץ להפרד ממנו והיא החכמה (ס"א החכמה) השלמה.
 ומפני שהיו ההנאות הגופיות קודמות אל נפש האדם
 מנעוריו, וצוותו בהם מתחלת ענינו חזק וגדול ונחוץ בם
 יותר; הגבירה מרת התאווה על שאר מדותיו, עד
 שנברא על השכל שנוצר עליו האדם וטחה מראות עינו
 ואברו סימני חמורותיו. והוצרך האדם בעבור זה לדברים
 שהם חוץ לו לעמוד בהם כנגד מדתו המגונה והיא
 התאווה להנאות הכהמיות, ולהחיות בהם סימני מדתו
 המשובחת והוא השכל; והדברים ההם עניני התורה
 אשר הורה בהם האל ברואיו דרך עבודתו על ידי שלוחיו

יכסוף, יחלוט. ואם יפסדו, ואלע"פ סיפסדו. וצוותו, וסבורו.
 ונחוץ בם, ממחר וזריו לרדוף אחריהם. וטחה, נסתמה.

ונביאיו ע"ה. והשני שהשכל הוא עצם רוחני נגזר מן
 העולם העליון הרוחני והוא נכרי בעולם הגופים העבים.
 והתאווה אשר באדם מחוברת מכחות הטבע ומזג
 היסודות, והיא בעולם יסודה ומעין שרשה מושבים
 אליה המאכלים כח ומחזקים אותה ההנאות הגופיות,
 והשכל מפני שהוא נכרי אין לו מחזק ולא חבר והכל
 כנגדו, ומן הרין היה שיחלש ונצטרך לדבר שירחה
 בו מעליו גובר התאווה ושיחזקו עליה, והיתה התורה
 רפואה לחלי כזה מחליי הנפשות ומרוי המדות; וע"כ
 הומצא התורה מזהרת מהרבה מאכלים ולבושים ובעילות
 וקנינים ומעשים שהם מחזקים כח התאווה, וכן הוא
 כמצווה במה שהוא עומד כנגדה מהרברים שהם הפכה,
 והם התפלה והצום והצדקות וגמילות חסדים ולהחיות
 בהם סימני השכל ולהועיל האדם במ בעה"ז ובעה"ב,
 כמו שאמר דוד (ההלל קיט) נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי,
 ואמר (משלי ו) כי נר מצוה ותורה אור, ונאמר (קהל ב)
 וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסבלות כיתרון האור
 מן החשך. והג' כי התאווה שמשתמשים בה תדיר
 במזון הגוף לא תרפח מהעבודה לילה ויום, והשכל אין
 משתמשים בו אלא במה שהוא מפיק לתאווה. ומן
 הירוע שהכלים שמשתמשים בהם תמיד ע"ד הטבע
 מוסיף תקונם ומתחזקים מעשיהם, וכאשר ימעט שמושם
 יפסרו ויחלשו מעשיהם. והרין נותן שתחזק התאווה
 מפני שמשתמשים בה תדיר, ויחלש השכל מפני מעוט
 העבים, הגסים. כנגדו, מהנגד לו. ומדוי, כחכי, ספיק, ממלא.

השמוש בו והנהגתו על מה שהוטבע עליו; והצריך
 הרוחק למציאות ענין שאין משתמשים באמתתו מאברי
 האדם ותאוותיו הבחמיות מאומה, אבל משתמשים בה
 בשכל הנצל מגובר התאוות עליו, היא התורה אשר
 בהשתמש השכל בה יחזיק ויזך ויזהיר, וירחה מעל
 האדם הסכלות הגוברת על נפשו המונעת אותו מראות
 הרברים על אמתתם ומהניחם על מכוניחם, כמו שאמר
 (הקלס יט) תורת ה' תמימה משיבת נפש, עדות ה'
 נאמנה מחכימת פתי, פקודי ה' ישרים משמחי לב,
 מצות ה' ברה מאירת עינים. וההחייבה מאשר זכרנו
 הערת האדם בדרך התורה הכוללת המצות השכליות
 והשמעיות, לעלות בהם אל העבודה אשר האדם חייב
 בה מדרך הראיה השכלית, אשר היא תכלית הענין
 המכוון בו בבריאת המין האנושי בעולם הזה:

פרק ג. אך גדר העבודה ובאור חלקיה ומעלות כל
 חלק מהחלקיה, הוא שגדר העבודה כניעת מי שמשיבין
 לו למטיב בטובה שיוגמלוהו על טובתו כפי יכלתו.
 והכניעה נחלקת לשני חלקים, האחד כניעת רהות ויחול
 והכרה וחזקה, והשני כניעת חובה ורין לגדל ולרומם
 למי שנכנעין לו. אך החלק הראשון הוא הכניעה לאל
 שתהיה מצד ההערה הקגויה אשר זכרנו, שחיובה מדרך
 הגמול והעונש בעה"ז ובעה"ב. אבל החלק השני הוא
 הכניעה אשר תהיה מצד ההערה התקועה בשכל,
 והנוצרה בטבע האדם בהקשר נפשו עם גופו. ושתי
 ייז, ל' זך ולול. השמעיות, במקובלות. — רהות, סמל. וחזקה,

הכניעות משובחות מביאות אל דרך ההצלה בעולם
 המנוחה, אלא שאחת מהנה גורמת לחברתה ומעלה
 שעולים ממנה אליהם, והיא הערת התורה. והכניעה
 שתהיה מחמת הערת השכל ודרך הראיה קרובה אל
 האלהים ורצויה יותר לשבעה פנים: — אחד מהם
 שהעבודה שתהיה מהערת התורה אפשר שיהיה האדם
 מכויין בה לשם שמים, ואפשר שיהיה כונתו להנופה
 ולשבח בני אדם וכבודם בעבודה, כי שרשה מוסר על
 התוחלת והרהות. אך העבודה שהיא מצד הערת
 השכל לא תהיה כי אם מיוחדת לשם שמים, לא יתערב
 בה שום חונף ולא זיוף מצד שיתפאר בה, כי אינה
 מיוסדת על תוחלת ועל רהות, אך היא מצד החכמה
 והיריעה במה שהנברא חייב לבורא מן העבודה: —
 והשני כי העבודה שהיא מהערת התורה לא תהיה לא
 אחר היחול בגמול והרהות בעונש, ואשר תהיה מהערת
 השכל לא תהיה כ"א לנריבות הנפש ורצונה להשתדל
 בכל יכלתה בעבודת אלהיה לשמו אחר ידיעה והבנה,
 כי הנפש לא תתנדב במה שישלה אלא אחר שיתברר
 לה שהתמורה עורפת עליו, והוא רצות הא' אותה: —
 והשלישי כי העבודה שהיא מן התורה בלבד יהיה
 הנראה ממנה על האברים מן המעשים הטובים, יותר
 ממה שהוא צפון בלב מעבודת האלהים; והעבודה
 שהיא מן השכל הצפון בלב, כפלים ממה שנראה ממנה
 על האברים והם חובות הלבבות: — והרביעי כי העבודה
 נרדף להכרח. זיוף, סקר. לא תתנדב, למח מה שיש לה ללא וכו'.

שהיא מן התורה כמבוא אל העבודה אשר היא מן
 השכל, והיא כנגד תורוע והתורה לה כעבודה לארמה
 וחרישתה ונקותה, והעזר שהוא מן האלהים כמטר
 המשקה אותה, ומה שהיא ממציאיה ומצמחת במה
 שיהקיים בלבבות מעבודת האלהים לשמו לא ליחול ולא
 לרהות, כמו שהזהירו חז"ל עליו אל תהיו כעבדים
 המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכי ויהי מורא
 שמים עליכם: — והחמישי כי מצות התורה יש תכלית
 למספרן והן מגיעות עד סך ידוע והוא תרי"ג מצות,
 אך מצות השכל כמעט שאין להם תכלית, כי בכל יום
 יוסיף האדם רעת בהן, וכל אשר תוסיף חברתו ויבין
 טובות האלהים ועוצם יכלתו ומלכותו יוסיף להבנע לו
 ולהשפל לפניו; וע"כ אתה רואה דוד ע"ה מתחנן אל
 האלהים להעיר אותו עליהם ולהסיר מסך הסבלות מעל
 עיניו, כמו שאמר (מל"ס ק"ט) גל עיני ואביטה נפלאות
 מתורתך, הורני ה' דרך חקיך וגו', הרריכני ובנתיב
 מצותיך וגו', הש לבי אל עדותיך וגו', ואומר (ס"ט) לכל
 הבלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד, ר"ל כי כל מה
 שאנו חייבים מעבודתך על החמדת טובותיך אין קץ לו
 מפני שאין קץ לאופני טובותיך עלי. וכבר נאמר על
 קצת הפרושים שהיו כל ימיהם בתשובה, מפני שהיו
 מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת הכרחם בגרולת
 האלהים בכל יום, וקצורם במה שהם חייבים לו מן
 העבודה בשעבר, כמו שאמר דוד ע"ה (ס"ט) יום ליום
 והעזר וכי כמטר, פ"ד שאמרו רז"ל הנא לטפר מסייעין אוחו.

יביע אומר וגו', ואמר (סס קיט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך: והששי כי העבודה שהיא מן התורה היא ביכולת האדם כשהוא מכוין בה ומזדמן איה איננה נמנעת ממבקשה, אך העבודה שהיא מן השכל לא הגמר לאדם אלא בכח גדול ועזר מאת האלהים ית' כי יכולת האדם קצרה מהשיגה; וע"כ אחת רואה דוד ע"ה משיב חמיד התחנה לאל לעזרו עליה באשרי תמימי דרך: – והשביעי כי העבודה כשהיא מן התורה בלבר אין אדם בוסח בעצמו שלא יכשל בה, כי כח התאווה אורב לה ומצפת העתות שהוא מהעלם ממנה; אבל העבודה שהיא מהערת השכל בטוח הוא מהכשל בה ומחטא, כי הנפש אינה נמשכת איה אלא לאחר המית האות הגופות והגברת השכל עליה ושמושו בה בחפצו ורצונו. וע"כ היא עבודה מובטחת מהכשל בה ובעלה שמור מן החטא, כמו שאמר הכתוב (משלי יב) לא יאונה לצדיק כל און:

אך מעלות התורה צריך שאבאר מהם שיזדמן לי. ואומר כי הענינים המצריכים להערת התורה ג"כ הם שבעה: – אחר מהם כי האדם מחובר (ס"ח מורכב) מנפש וגוף, ובמדותיו מה שיביאהו להתמכר להנאות ולשקוע בתאוות הבהמיות ולנתק קשר השכל מעליו; ויש בו מדות שיביאהו למאוס בעולם ולהניח ישובו, מפני התהפכות עניניו בו והתמדת הפגעים והיגונות עליו, ולנמות אל עולם השכל העליון. ושתי העצות אינם ופודמן, מכין נמשו להטיגה. המית, הסניע. להתמכר, למסור עצמי.

משוכחות, מפני שהאחר מביאם להפסדת סדר העולם, והשנית מביאם להפסדת עניני האדם בעולם הזה וכבא. ומחמלת הבורא ית' ועוצם טובתו על האדם, שהננו מה שיתקן בו ענינו ויכוננו בו דרכיו בשני העולמים בסדר אמצעי בין השכל והתאוה, והיא התורה הנאמנה השומרת הצדק בגלוי ובנסתר שמרחהקת האדם מתאוותיו בעה"ז ושומרת לו גמולו באחריתו, כמו שאמר הכתוב (משלי כג) הט אונך ושמע דברי חכמים וגו' כי נעים כי תשמרם בבטןך וגומר, להיות בה' מבטחך וגו' הלא כתבתי לך שלישים וגו' להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך: — והשני כי הערת השכל איננה גוררת חיובי מעשה עבודת האלהים מתפלה וצום וצדקה ומעשר וגמ"ח, ואין אדם מגיע בה ליריעת גבולי העונשין אשר יתחייב בהן המקצר בעבודה, והוצרך למעמד וגבול בכל זה בדרך התורה והוראת הנבואה, כדי שיסדר לנו הענין המכוון ממנו בהתקבצם והיא עבודת ה' ית' כמו שנאמר (קהל ג) והאלהים עשה שייראו מלפניו: — והשלישי כי ההערה השכלית איננה כוללת כל המצווים מפני קוצר מחשבת קצתם ויתרון הכרת קצתם על קצתם, וההערה התוריה כוללת כל מי שהגיע לתנאי הצווי על דרך שוה ואם הם חלוקים בהכנתם אותו, כמו שהקדמנו בסוף השער הראשון מן הספר הזה. ויש שיהיה האדם מקצר בקצת עניניו ומוסיף בקצתם ומתחלפת הערת השכל בו כהתחלף הכרתו, וההערה התוריה אינה כל המצווים, כל צ"ל. ואם הם חלוקים, ואע"פ מהם חלוקים וכו'.

מתחלפת בעצמה, אבל צורתה צורה אחת לנער ולבחור
 ולישיש ולזקן ולמשכיל ולכסיל, ומתחלף המעשה שיהיה
 מחמתו בכל אשר זכרנו (ס"ח באשר ספרנו) כמו שאמר
 הספר בכלילת ההערה התוריה לכל העם (דברים לא)
 הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר
 בשעריך וגו', ואמר (ס) תקרא את התורה הזאת נגד
 כל ישראל באזניהם: — והרביעי כי מן הידוע כי עבודת
 ב"א חייבין בהן כפי מעלות הטובות עליהם, ובכל דור
 ודור מתחדשות סבות לעם זולתי עם אחר מביאות
 ליחרם בטובה מאת ה' ית', וצריך בעבודה שיתיחדו גם
 הם בתוספת עבודת הבורא מבלעדי שאר העמים. ואין
 דרך לדעת זה מצד השכל לבדו, כאשר בחר בנו
 בהוציאו אותנו מארץ מצרים ובקיעת ים סוף ומה שסמוך
 להם מן הטובות, אשר אין צורך לזכרם בעבור שהן
 ידועות ומפורסמות. ויחרנו הבורא ית' משאר האומות
 בעבודה חייבנו בה להודות לו, וייער אותנו על קבלתה
 מהגמול בעה"ז ובבא מה שלא יסופר מרוב חסד וטובה
 ממנו ית'. וכל זה לא יחברר כי אם בתורה, כמו שאמר
 הכתוב (שמות יט) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים
 ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי, ועתה
 אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי וגו', ואם
 תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו': — והחמישי כי
 ההערה התוריה היא הקרמה ומבוא אל הערת השכל
 וראיה עליו, בעבור צורך האדם בנערותו א חנוך והנהגה
 ומתחלף, ו"ל ומטהוה לו ולינו מתחלף. מחמתה, מסמט זכ.

ולמנוע תאוותיו עד שיחזק ויכון שכלו, וכן הנשים וקלי
 הרעת מן האנשים אינם נמשכים אחר הנהגת השכל
 מפני חלישות איסורו בהם וקשורו אותם, והצריך הרוחק
 להנהגה בינונית שישבלות ולא יבצר מהם לעמוד בה;
 וע"כ נוסרו התורות על קטבי היחול והרהות. ומי שאינו
 מקצר בחיובי העבודה, יהיה במדרגת החסידים הזכים
 ויהיה ראוי לגמול העת"ז והבא; ומי שעולה ממנה אל
 העבודה שהיא מדרך הערת השכל, יגיע אל מדרגת
 הנביאים ובחירי עליון החסידים ויהיה גמולו בעולם הזה
 השמחה במתיקות עבודת ה', כמו שאמר הנביא (ירמיה
 טו) נמצאו רבריך ואיכלם ויהי רברך לי לששון ולשמחת
 לבבי וגו', ואמר (סליס סד) ישמח צדיק בה' וחסה בו
 ויחללו כל ישרי לב, ואמר (סס יז) אוד זרוע לצדיק
 ולישרי לב שמחה. וגמולו לעולם הבא להגיע אל האור
 העליון אשר לא נוכל לספרו ולא לדמותו, כמו שאמר
 (זכריה ג) אם בדרכי תלך ואם את משמרתי תשמור וגם
 אתה תדין את ביתי וגם תשמור את חצרי ונתתי לך
 מהלכים בין העומדים האלה, ואמר (סליס לה) מה רב
 טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגר ב"א,
 ואמר (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה
 למחכה לו: — והששו כי התורה כללה ענינים לא יוכל
 השכל (ס"ח הספר) לבאר אופני חיובם, והם המצות
 השמעיות וכללים משרשי השכליות. וזה היה בעבור
 שהיה העם שנתנה להם התורה בעת ההיא בענין גובר
 איסורו, מכורו. והצריך הרוחק, ומפני זה הוכרח. קטבי, שרשי.

התאוות הבהמיות עליהן ונחלשו מדעם והכרתם מהבין
 הרבה מן השכליות, ונתנה בהם התורה בזה מנהג א'
 ושבו השכליות והשמעיות אצלם שוים בהערה עליהם.
 ומי ששכלו והכרתו חזקים יתעורר אליהם ויקבלם על
 עצמו לשני הפנים, ומי שנחלש שכלו מדרך חיובם יקבלם
 מצד התורה בלבד וינהג בהם מנהג השמעיות, והיתה
 בזאת תקנת הכל כמו שאמר (משלי ג) דרכיה דרכי נועם
 וכל נתיבותיה שלום: — והשביעי כי התורה נגיע אליה
 במציעות אדם שיראו על ידו אותות ומופתים כל ב"א
 שוים בהם מצד הרגשותם לא יוכלו לרחותם, ויתברר
 להם מה שהוא בא בו משם הכורא במופתים מורגשים
 ושכליים, וזאת תוספת על מה שחושבעו אליו בשרש
 הבריאה והיצירה מן ההערה השכלית. ומי שיבחן טובות
 האלהים עליו אשר ישחזה בהן עם כל ב"א, יאמין בחיוב
 קבלת עבודת האלהים בכל מיני השכלית. וכשיבחן
 טובות הכורא עליו אשר יחד בהן עמו משאר העמים,
 יאמין בחיובו במצות השמעיות מבלעדי שאר האומות.
 וכן כאשר יבחן טובות האלהים עליו אשר יחד בהן
 שבטו מבלעדי שבטי שאר עמו בכחונה ולויה, יאמין
 בחיובו במצות אשר יחד בהן האלהים שבטו. ועל כן
 תמצא תורות כחונת ארבעה ועשרים, כנגד ארבעה
 ועשרים טובות שהשיב בם הכורא לכהנים והם כ"ד
 מתנות כחונת. ועל ההקשה הזאת כל מי שיחד האלהים

לשני הפנים, מכל התורה והשכל יחד. תקנת הכל, תועלת הכל.
 במציעות, חונצעות. תורות כחונה, עבודות המוטלות על הכהנים.

אותו בטובה מבלעדי שאר ב"א, צריך שיחייב את עצמו
 עבודה שיתיחר בה מבלעדיהם, עם השתדלו בעבודה
 הכוללת אותו עמהם כפי יכלתו והשגתו להורות ה' ית'
 על מה שיתרו בו מן הטוב, ויהיה גורם התמדתם
 ולהוסיף לו עליה ולגמול על עבודתו בבא, ולא יהיה
 כמי שנאמר בו (הושע 3) וכסף הרבתי להם וזהב עשו
 לבעל. ומי שמקצר בעבודה על מה שיוחד בו מן הטובה,
 וגרום לו לקצר במה שיוחד בו משפחתו, ואח"כ במה
 שיוחד בו עמו ויניח את התורה. וכיון שאינו מקבל את
 התורה אינו מקבל חיובי השכליות, וכשאינו מקבל מה
 שמחייבו השכל עם המצאו לו והתעורר עליו, יצא לו
 מחבונת החי המדבר ויהיו הבהמות מבינות דרך
 תקנתם יותר ממו, כמו שאמר (ישעיה 6) ידע שור קנהו
 וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא החבונן, והיה
 דרכו כדרך מי שנאמר עליו (ההלים 12) כי רשעים יאברו
 ואויבי ה' כיקר כרים כלו בעשן כלו :

פרק ד וראוי לנו לבאר צורת ההערה התורית
 וחלקי התורה ומעלות אנשי החכמה ותכונתם ואמונתם
 בה וקבלתם אותה. ואומר כי ההערה התורית היא חזון
 מאת האלהים על ידי איש מבני אדם במה שהוא טוב
 בעיניו מהם מעבודתו, לגמלם על קבלתה גמול בעוה"ז
 ובעוה"ב חסר ונרבה וטובה. והתורה חולקת מעשי ב"א
 לג' חלקים. צווי ואזהרה ומותר. והצווי מתחלק לשני

בבא, בעוה"ב. ויניח, ויעזוב. — טוב בעיניו מהם, מה הוא
 זורם מהם, וי"מ לקחי על הנביא והכושר יבחר. ומותר, הרשות

חלקים. אחד מהם מצות הלכות והם הרברים אשר
 יתכנו באמונת הלב, ביחוד האל והיות הלב שלם עמו
 ובטוח עליו והמסר אליו ורצות בגזרתו והאמן בנביאיו
 ובתורתו, וירוא אותו ושמור מצותיו ובמחשבה בפליאותיו
 והבחינה בטובותיו והרבה כזה ממה שיארך ספורם;
 ומהן מצות הלכות והאברים יחריו, ביחוד הלשון עם
 הלב וקריאת ספר התורה ולמודו והתפלה והצום והצדקה
 והשביחה מן המעשים בשבתות ובמועדים ועשות סוכה
 ולולב וציצית והדומה לזה. והאזהרה מתחלקת גם כן
 לשני חלקים, אחד מהם חובת הלכות והשני חובת
 האברים. והאזהרה שבחובת הלכות כשתוף עם הבורא
 בסתר ובחונף ואהבת עשות מה שהזהיר האל מלעשותו,
 והגאווה והגובה והגאון ובזות בני אדם וְלַעֲוֹג לַנְּבִיאִים
 ולדברים הבאים מהאלהים על לשונם, ומאוס בטוב
 ואנשיו ומצוא קורת רוח במרעים והקנאה והחמדה
 ואהבת הרע לב"א, והתקצף על גזרות הבורא והרבה
 כזה; אך חובת האברים המוזהר מהם השתוף עם
 הבורא בגלוי ושבעת שקר והכזב והרכילות ואכילת
 האסור והבעילות האסורות ושפיכות דמים והרבה כזה.
 והמותר מתחלק לג' חלקים, די הספוק והרכוי והקצור.
 ודי הספוק הוא מה שא"א לאדם לעמוד בלעדיו בתקנת
 גופו והנהגת עניניו, כמו המזון במאכל ובמשחה
 והמלבוש ובמכסה, והרכוי מה שהוא צריך ליו בסדר

לב"א להחנהג עם כרצונו. בשתוף וכו' ובחונף, מצואר בשער
 סיחוד בסופו. מלעשותו, לנלתי עשותו. במרעים, אנשים רעים.

עניניו ופעולותיו וסחורתו והשהמשו בכל מיני תנועותיו, ושיקח מהם כרי הספוק והנכונה אשר בהם יכון ענינו, כמו שאמר הכתוב (הפליס קיג) טוב איש חונן ומלוה יכלכל רבריו במשפט. והחלק השני שהוא הרבוי, והוא עבור גבול די הספוק אל התוספות אשר אין צורך בהם לאדם, כמו הרבוי מן המאכל והמשתה, וכבר הזהיר ממנו החכם באמרו (משלי כג) א תהי בסוכאי יין בזוללי בשר למו; וכן שיפליג להתקשט במלבושים ומרחיב במשכנים ללא דוחק, ומזהיר הרברים אשר איננו בוטח שלא יכשל בהן, כמו שאמר החכם (סס י) ברב רברים לא יחדל פשע; ורב הבעילות וכו אמר (סס כט) ורועה זונות יאבד הון, ואמר (סס לא) אל תתן לנשים חילך, ואמר במלך (דנחיס יז) ולא ירבה לו נשים; והשחרלות ברוב הקנין וקבוץ הממון ובה נאמר (משלי כג) א תיגע להעשיר מבינתך חרל, ואמר במלך (דנחיס יז) וכסף וזהב לא ירבה לו מאד, וכל מה שזכרנו בתקנת הגופות והנאותם מגונה באחרונה, מפני שמביא האדם א מה שהזהיר הכורא ממנו ואסר אותו. והחלק השלישי מן המותר הוא הקצור, והוא שלא יגיע האדם אל גדר די הספוק במאכל ובמשתה ובמלבוש וברבור בעסק בצרכי המזון והרומה לזה. וזה יחלק לשני חלקים, שיהיה חסירות או לענין העולם. ומה שיש ממנו לחסירות ולהתקרב בו אל ה' על דרך הפרישות הוא משוכח ויש עליו גמול, כמו שאמר החכם (קהלה ז) לב חכמים בבית

שיפליג, סירבה מאל. ללא דוחק, נאין הכרח.

אבל ולב כסילים בבית שמחה. ומה שיש ממנו לענין העולם והוא להותיר ממנו (ס"ו ממונו) או לשבת אותו שהוא פורש מן המותר ומסתפק מן העולם בפחות ממזונו זה מגונה, מפני שהוא יוצא מנהיב הבחינה והוא חומם את גופו וזה מפני רוב אהבתו בעולם; ואמר קצת החכמים מי שפורש מן העולם לאהבת העולם כמו שמכבה האש בתבן. אבל הרביר והשינה הקצור בהם משובח. הרביר מפני שהשתיקה אחריתה יותר טובה כמו שאמר החכם (ס"ו ה) אל תבהל על פיד ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהיו דבריך מעטים; אבל השינה כמו שאמר (מ"ט ו) מעט שנות מעט הנומות מעט חבוק ידים לשכב:

וכבר החבאר במה שזכרנו שכל מעשי האדם אינם יוצאים מצווי ואזהרה ודי הספוק, כי כל מה שיוצא מגדר די הספוק או אל התוספות או אל החסרון, איננו נמלט מהשיג בצווי אם יהיה לשם שמים, או באזהרה אם לא יהיה לשם שמים. וכאשר נתקור על די הספוק להגיע מן העולם אל המזון, נמצאנו מצויה בו כמו שאמר בראשית היצירה (נ"ח ט"ז) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה, ואמר אחר כך הנה נתתי לכם את כל עשב זרע אשר על פני כל הארץ, א"כ די הספוק במזון נכנס בשער הצווי; וכיון שהוא בן כבר התברר כי כל מעשי ב"א אינם יוצאים מן הצווי ואזהרה. וכאור זה כי כל העושה

מעשה אם הוא מן הצווים הוא מעשה טוב, ואם יניח מעשותו והוא יכול לעמוד בחובתו הוא מקצר; וכן מי שעושה רבר מן האזהרות הוא חוטא, ואם יניח מעשותו הוא צדיק כשיניחנו בעבור יראת ה', כמו שאמר הכתוב (חלילי קיט) אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו. ואם יעשה מן המעשים המותרים ע"ד שוה ונכונה הוא צדיק, כאשר אמר (סס קיג) טוב איש חונן ומלוח יכלכל דבריו במשפט. ואם יהיה מרבה ועובר די הספוק הוא מקצר, מפני שהוא מביא למה שהזהיר ממנו האלהים. ואם יקצר מדי הספוק עם יכלתו עליו ותהיה כונתו ליסר נפשו בעבודת ה' ולמשול בהאזותיו, כדי להתקרב אל האלהים או לפרוש מן העולם ולנשות אל העוה"ב, הוא צדיק ומעשהו טוב; ואם אינו לשם שמים, הוא מקצר ומעשהו מגונה:

והנה נחלקו מעשי ב"א אל טוב ואל רע, והמשכיל מי ששוקל את מעשיו קודם עשותם במשקל הוה ויבתן אותם במחשבתו הטובה וכת הכרתו, ויבחר בטוב מהם ויעזוב זולתו, כמו שאמר דוד ע"ה (סס קיט) חשבתיו דרכי ואשיבה רגלי אל ערותיך, חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך. והראיה על ברור מה שזכרנו מהמעשים הטובים והרעים, מה שאמר החכם (קס"ג יג) כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע; והנה הבנים המעשים כלם תחת טוב ורע, והוא מה שזכרנו מענין המשובח והמגונה. וכבר התבאר כי מעשי ב"א יחלקו לשני חלקי התורה, ר"ל הצווים

והאזהרות לבד. ומפני שהיתה התורה מלות וענינים נחלקו ב"א בחכמת התורה על עשר מעלות: תחלתם אנשים למדו החומש והמקרא, והספיק להן בגירסת הפסוק מבלי הבנת ענין ואינם יודעים פי' המלות ושמוש הלשון; והם בתכונת חמור נושא ספרים. — והב' אנשים בקשו לברר קריאתם ולשמור התנועות, ושמו רוב השתדלותם בדיעות מקומות הנקוד; והם בעלי הנקוד והמסורת. — והג' אנשים ראו חסרון מי שקדם זכרם והשתדלו לדעת עלות הנקוד והמעמים, וחברו אליהם דעת שמוש הלשון ורקדוקו, ודעת השמות והפעלים ותיבות הטעם והסמוך והנפרד, וספור העבר בלשון עתיד והצווי בלשון המקור, והשלם והחסר והנח והכפול והנראה והנסתר, והרומה לזה. — והד' אנשים שהוסיפו על מה שהקדמנו זכרם בפירוש המלות המסופקות בספרי הקדש והנראה מן הפשט, וחקרו עם זה על ידיעת העובר והאמיתי בלשון העברית, והשמות הדומים ושאינם דומים והנגזרים ושאינם נגזרים, והזרים, וכן בתארים ובפעלים והרומה להם. — והה' אנשים שהוסיפו על מי שהקדמנו זכרם ברעת עניני ספרי הקדש

שמוש הלשון, בנין ומספר וכדומה. ותיבות הטעם, הם המלות שאינם לא שם ולא פעל כ"א לקסוד ומציר הענין. והסמוך וכו' והנראה והנסתר, הכל ידוע ומבואר בספרי הדקדוק ואכמ"ל. ידיעת העובר, הוא ע"ד העברה והשאלה. והשמות הדומים, יש שם א' למוכנים שונים והוא הנקרא שם משותף. ושאינם דומים, יש שמוה רבים למוכין א' והוא הנקרא שם נרדף. והנגזרים, שם הנגזר משם אחר או מפעל, כמו משכן מן שכן גבור מן גבורה וכדומה. והזרים, היוצאים מן הכלל וזרים בדקדוק הלשון.

ולהבין שרשיו ולחקור על העובר והאמיתי מעניניו כגשמות הנזכרת בו, והם המפרשים ספרי האלהים כנראה ממנו ואין סומכים על הקבלה. — והששי אנשים סמכו על הקבלה הקדמונית שהיא המשנה, והגיעו לקצת חיובי התורות והמצות והדינין מבלי עיון בתלמוד. — והז' אנשים שהוסיפו על כל מה שזכרנו בענין התלמוד והשתרלו בגרסות וקריאת הלכותיו, מבלי פרוק קושיותיו ופחת סתומותיו. — והח' אנשים לא הספיק להם מחכמת התורה מה שהספיק למי שקדם זכרו, עד שהמריחו את עצמם להבין דברי אנשי התלמוד ולהתיר ספקותיו ולפתוח סתומותיו לקנות בזה השם והתפארת, והם מתעלמים מחובת הלכות ואינם מתעוררים למפסירי המעשים, כלו ימיהם בידיעת הענינים הנכרים מתולדות הדינין והזר הקשה מפסקי הדינין וזכרו מחלוקת בעלי התלמוד בחרושין הנופלים בדינין; והתעלמו מעיין במה שאין להם רשות להתעלם ממנו מעניני נפשותם אשר הם חייבין לחקור עליו, מאמתת אותות הנביא ע"ה והקבלה והנאיה אשר בהם התברר, ומה שהייבנו בו הבורא מהבאת הראיות עליו בשכלנו ולעברו בלב שלם, והרבה בזה ממה שאני עתיד לבארו מאשר יושג בדרך השכל בשער הזה. — והט' אנשים שהוגיעו נפשותם לדעת חובות הלכות והאברים ומפסירי המעשה, והבינו פשט רברי הקרש ומצפוני ענינו, ועמדו על אמתת

כגשמות וכו', כענינים גשמיים המחולק כס השי"ח, כמו וירא ה' וירד ה' וילך ה' וכדומה. מבלי עיון, ולא עסקו בתלמוד.

הקבלה מן הכתוב והמושכל, וסדרו הרינין וחלקו חובות
 המעשים כפי הראוי לעניני כל זמן, והתחלקות מדיני
 כל מקום, אחר שהבינו שרשי ספר התורה ונזהרו בהם
 והזהירו עליהם עם הפקת האמת בסתר ובגלוי ונשות
 עם האמת באשר הוא נוטה, והן בעלי הגמרא והגאונים
 הנוהגים מנהגיהם אחריהם. — והעשירית אנשים שירשו
 חכמת התורה מהנביאים בכל פירושיה ותולדות שרשיה,
 והן אנשי כנה"ג ומו שקבל מהם מן התנאים והם בעלי
 המשניות והבריות כמו שנזכר במסכת אבות, משה
 קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים
 לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנה"ג, ואנשי כנה"ג
 לשמעון הצדיק ושמעון הצדיק לאנטיגנוס ואנטיגנוס
 ליוסי בן יעזר ויוסף בן יוחנן איש ירושלים, והן מסרוה
 ליהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי והן מסרוה ליהודה
 בן שבאי ולשמעון בן שטח והם מסרוה לשמעיה ואבטליון,
 ומהם לשמאי והלל ומהם לרבן יוחנן בן זבאי ורבן יוחנן
 בן זבאי לרבי אליעזר ור' יהושע ור' ג' ור' אלעזר בן ערך
 ור' יוסי חכהן ושמעון בן נתנאל, ומהם לרבי עקיבא
 ור' אלעזר בן עזריה ור' טרפון ורשב"ג, ומהן לר' מאיר
 ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' יהודה הנשיא והוא
 רבינו הקדוש אשר קבץ עניני המשנה וסדרם וחלקם
 לפרקים וחברים. והוא עיקר כל הקבלה שסומכים
 עליו בתורתנו :

והתחלקות מדיני כל מקום, לפי חלוקות המדינות והמקומות כמו שאלמו
 רז"ל הא לן והא לכו וכדומה. הפקת, שהתנהגות ע"פ האמת.

אך דעות אנשי התורה באמונתם וקבלת עבודת ה'
 יתברך הם על עשר מדרגות: החלתם אנשים נשא
 אותם הסכלות גם גובר התאוות עליהם למאוס בתורה,
 וחשבו אותה כמנהגים שמנהיגים בהם הכסילים מפני
 גובר התאוה על שכלם ועיבי טבעם, ואינם נכנסים תחת
 עול התורה ולא נמשכים בעבודות השכל מפני שהן
 חפצים בהפקר, ובכמותם אמר החכם (משלי יח) לא יחפוץ
 כסיל בחכמה כי אם בהתגלות לבו. — והמדרגה השנית
 אנשים לא יוכלו לרחות האותות ולהכחיש המופתים
 אשר נראו על ידי הנביאים מפני פרסומם, לא שנסתפקו
 באמתת התורה ואמרו דברים קרובים לדעת מי שהקדמנו
 זכרם שהאלהים רצה להורות את בריותיו דרך שיתקן
 בו ענינם בעוה"ז, והעיר הנביא להנהיגם כמה שצריך
 להם מן החקים ונתן לו אותות ומופתים לשמוע דבריו
 ולקבל חקיו; ואינם מאמינים בגמול ועונש. ואני רואה
 לכאר מה שיש עליהם מן התשובות בקצרה על דרך
 חמניעות וההסכמה. על דרך חמניעות, כי הבורא נעלה
 ומרום לשנות מנהג למי שמכזב עליו ויאמר בשמו מה
 שלא אמרו ואם הוא מישר אותם בכזבו על אלהים, כי
 אין החזון הנראה אל הנביא יותר נפלא וקשה משנות
 המנהג לו. ועל דרך ההסכמה, לו היה מתברר בראיה
 ברורה שהוא כן היה מן הדין להמשך אחריו, כי אין
 הבורא יחי משנה מנהג ולא מראה מופת על ידי מי
 שאינו יודע הדרך הטובה והישרה, ומי שבחרהו הבורא

נשא, הסיוט ופסוק כמו הנחש חשיאני. גובר התאוות, המגברות וכו'.

ית' להורות לנו הדרך הטובה והישרה ולהנהיגנו אחרי
 שנראו האותות על ידו, ראוי הוא שנשמך עליו
 בהרכבתנו והנהגתנו ואנו חייבים בזה למלך או לשלטון
 מאין חכמה כמו שאמר (ס"ג כ"ד) ירא את ה' בני ומלך
 וגו' וכ"ש מי שנראה מופת על ידו. ועל שני הפנים
 הם חייבים בקבלת התורה, ובכמותם אמר החכם (ס"ג ט)
 הבינו פתאים ערמה וכסילים הבינו לב. — והמדרגה
 השלישית אנשים שנחכררה אצלם אמתת התורה וחשבו
 כי הוא מחסר האלהים לישר בה בריאותו בעולם הזה
 ולהנהיג אותם בו בלבד, לא לגמול בעוה"ב ולא לעונש;
 והטעם בזה מה שהושב פעמים בספרי הנביאים מן
 הגמול והעונש בעוה"ז ולא בעוה"ב, וכבר האריך רבינו
 סעריה ז"ל בפרשת אם בתקותי מה שיתברר בו במול
 דעות האנשים האלה, ובספרי הנביאים סימנים חזקים
 בעניני השכר והעונש בעוה"ב; מהם מה שאמר (קהל י"ג)
 כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם
 אם טוב ואם רע, ומהם מה שאמר (מלאכי ג) ועסותם
 רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם וגו', ואמר (ס"ג)
 ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובר אלהים לאשר
 לא עבדו, ואמר (ישעיה סו) ויצאו וראו בפגרי האנשים
 הפושעים כי כי תועלתם לא תמות ואשם לא תכבה
 והיו רראון לכל בשר; ואמר (הקלים לא) מה רב טובך
 אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגר ב"א, ואמר

מאין חכמה, מבלי החכמות. והטעם בזה, מה שהביאם אל העצות
 הזה, הוא מה שהושב וכו', מה שכתב ונשלט פעמים רבות וכו'.

(זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים הלאה, ואמר (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו, ואמר (דניאל יב) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם; ומהם מה שאמר (ישעיה נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק, והרבה באה מה שיארך זכרם. — והמדרגה הרביעית אנשים התקיים בנפשותם בירור התורה ואמתת הגמול והעונש בעולם הבא, אלא שנפשותם השו אוהם אל אהבת העולם ותאוותיו ולקחו מעשי העבודה למצודות יצורו בהם העולם, וקבלו התורה בגלויים ולא במצפונם ובלשונם ולא בלבבם, ובכמותם נאמר (ירמיה ט) בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו, ונאמר (ישעיה נט) בפיו ובשפתיו כבדוני ולכו רחק ממני. — והמדרגה החמישית אנשים נתברר להם כל מה שהקדמנו מענין התורה ואמתת הגמול והעונש בעוה"ב, אלא שהשו אותם נפשותם לאהבת העולם וקבלו התורה וכווננו בקבלתה להגיע לגמול האלהים ולשבח בני אדם וכבודם בעוה"ז עליה, והוא שער משערי החונף והוא השתוף הנסתר. — והמדרגה הששית אנשים כווננו במעשיהם גמול הכורא בעולם הזה בלבד מאהבתם אותו ובחרם בנעימותיו, ואינם מבינים גמול העוה"ב ונעימותיו. — והמדרגה השביעית אנשים התברר להם כל מה שהקדמנו זכרו, אלא שהיתה כונתם בעבודתם לאלהים תוחלת הגמול בעוה"ז ובעוה"ב, ולא ידעו אופני עבודת ה' לשמו לגדלו ולכברו ולרוממו למה שיאות לו בלבד, ועליהם

אמרו רז"ל אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הווי בעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם. — והמרדגה השמינית אנשים התברר להם בנפשותם כל מה שקדם זכרו אלא שהם מקבלים עבודת ה' מיראתם את עונשו בעוה"ז וכבא, וכבר בארנו גנות שתי הרעות האלה במה שקדם לנו. — והמרדגה התשיעית אנשים האמינו בתורה ובגמול ובעונש עליה בשני העולמים וכווננו בעבודת ה' לשמו ולמה שיאות לו, אלא שלא נשמרו ממפסירי העבודות ונכנסם ההפסד עליהן ולא חבירו מאין, רומה למה שנאמר (קהלס י) זכובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט, ואמר (סס ט) וחומא אחר יאבר טובה הרבה. ואמר קצת החסידים לתלמידיו או לא הויה לכם עונות חייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול מן העונות; אמרו לו מה הוא גדול מן העונות, אמר הגבהות (ס"ה החנוף) והגאווה, כמו שאמר הכתוב (משלי טו) תועבת ה' כל גבה לב. — והמרדגה העשירית אנשים התבררה אצלם אמתת התורה וכל מה שהן חייבין מן הגמול והעונש עליה בשני העולמים, ונתעוררו מהתעלמוהם וראה לכם מה שחייבים בו לבורא לגדל טובו וחסרו עליהם, ולא שמו לבם אל הגמול והעונש, אך מהרו אל עבודת האלהים לשמו לגדל ולרומם בכוסף ובלבב שלם בעבור ידיעתם אותו והברתם את ענינו; וזאת המעלה הרמה במה שקדם לנו, כפ"ג משער זכ. בבוסף, כחשק וחלוס.

שבמדרגת אנשי התורה, וזאת מעלת הנביאים והחסידים אשר נמסרו אל האלהים וברתו עמו ברית וסחרו עמו והסכימו עליו, ונתנו לו נפשותם ובניהם וקנינם ועמרו באמונתם במה שקבלו לו על נפשותם, ועליהם אמר הכתוב (תהלים נ) אספו לי חסירי כודתי בריתי עלי זבת. וזאת צורת ההערה התוריה ומדרגת אנשי החכמה בספרי התורה וחכונות ומעלות המאמינים בה. ואפשר שימצא במדרגות אנשי החכונות בתורה זולתי מה שספרנו, אך זכרנו הנמצא עליו רוב המון האומה, ובזכרנו אותו תועלתו מוכיח למבקש הדרך הישרה. והוא כאשר תמצא בו מעלה שהוא קרוב אליה וידע מה שסמוכה לה מן החכונות וישתדל לעלות אליה, ויתבאר מה בינו ובין החכונה העליונה מן החכונה וישתדל לעלות אליה מדרגה אחר מדרגה ויהיה יותר קל עליו:

פרק ה' וראוי לנו עתה לבאר אופני ההערה השכלית ע"ד השאלה והתשובה עד סוף השער בעבור מה שיש בזה מן הבאור והגלוי למתקרנו. כי ההערה השכלית היא הזכרת האלהים את האדם באמצעות שכלו לדעת אותו ולהכיר סימני חכמתו; והיה זה מאת האלהים למי ששם התורה אור לנתיבתו כשהוא מגיע אל תכלית שכלו וברור הכרתו, ויהיה נכסף להגיע לרצון האל ולעלות במעלות החסידים ופנה לבכו מראגות עוה"ז ומרדותיו. אך הדברים אשר יגיע בהם האדם לענין ההערה השכלית

וסחרו עמו, הכעסקו בחורתו, מוכיח, גלוי ומנואר. — הבאור והגלוי, כל ענין סכל ע"ל סו"ת מנואר יותר מהכחונות בו לכל.

שיתברר אצלו מה שנמטע הכורא בשכל בשבח האמת
 וגנות הכוב ובחור בצדק וסור מעול, וגמול בעלי הטובה
 בטוב והודותם וגמול אנשי הרעה ברע וגנותם, ולהשלים
 עם בני האדם ולהטיב אליהם, ולשקול הטובות בשבח
 והצדקות בגמול והרעות בעונש, ויתרון גמול על גמול
 ועונש על עונש, והמחילה לפושעים בשוכם באמת.
 וכאשר תחברנה אלה הידיעות בנפש האדם בדרך שכלו
 והכרתו יהיה שכלו שלם והכרתו חזקה. ואם יזכירו
 האלהים דרך טובתו יעורר רעיוני נפשו ומחשבתו להבין
 טובותיו עליו ויחזק הכרתו בהם. וכאשר ישתדל לספרם
 ולעמוד אליהם בשכלו ולא ישיג את זה בעבור כלילתם
 ורובם והתמדתם ומשיכתם יתבע את נפשו במה שהתברר
 חיובו בשכלו מגמול בעלי הטובות בטוב ובחור בצדק,
 ויבחר לגמול האלהים ית' על רוב טובותיו אצלו. וכאשר
 יראה בענין לבבו שאין לו יכולת לזה עם שאין הכורא
 צריך לו, יתחייב להכנע ולהיות שפל ונקל אצל עצמו.
 ואח"כ יתבע את שכלו במעשים אשר בהם יתכן לגשת
 ולהתקרב אל האלהים, כרי שיהיו תמורת גמולו ויעידהו
 שכלו על הדרך הישרה בזה: — ויאמר לנפש האם
 התברר אצלך והתקיים ברעתך שאת חבולה בטובות

והודותם, להודות להם חסדם, וי"מ לשנחם ולהללם. ולשקול הטובות
 וכו', מונה והולך מה שנטוע בטבע כ"א במעשיהם איש א אחיו,
 ומהם ישפוט לכוון לרכיו לכוראו. יזכירו, יחוננו בטובה. כלילתם,
 יש טובה אחת שכוללת הרבה. והתמדתם וכו', חמידות ונמשכות
 זמן רב. יתבע, יעורר. בענין לבבו כו' עם שאין וכו', מזדו קצרה
 ידו מהטיב גמול, ונוסף לזה אין הכורא צריך לזה. תמורת גמולו,
 ייטיב מעשיו והיחה לה' בגמול. חבולה, ל' משכון כמו אם חבל תחבול.

בוראך וקנויה ברב חסדיו ועוצם חנותיו? ותאמר כן.
 אמר לה השכל האם דעתך לפרוע קצת מה שאת חייבת
 לבורא? אמרה הנפש כן. אמר לה השכל והיאך יתכן
 לך זה עם רפיון כוספך ליו ואיננו סובל מרירות הרפואה
 אלא מי שהוא נכסף לבריאות, אבל מי שאינו נכסף
 לבריאות לא יסבול קושי הרפואה. אמרה הנפש כוספי
 חזק וצערי גדול לפרוע מה שתשיג ידי ממה שיש ללאי
 עלי ואתה זרו אותי עוד. אמר לה השכל אם תאמרי אמת
 באשר ספרת אפשר שתצליח כך הרפואה, ואם איננו
 אמתה באשר אמרת למה תפתי נפשך? כי החולה כשהוא
 מכוב לרופא איננו מונה כ"א עצמו, ומפסיד הרופא
 מרחו ויכפיל על החולה חליו. אמרה הנפש והיאך יהיה
 ממני הכוסף לו או הרפיון בו? אמר לה השכל אם יהיה
 כוספך לו אחר יריעה ברורה בעוצם מה שאת חייבת
 לאלהים מן הגמול ומעוט מה שיש ביכלתך ממנו, וכי
 בהתרפוחך בו מפלתך ובהשתדלותך בו הצלתך וחיותך,
 כוספך אמת וחפצך נחוץ; ואם לאו הוא שקר. אמרה
 הנפש לא פסק חפצי מהיותי רפה וכוספי כוזב מעת העירו
 אותי דברי הימים הקדמונים שחלפו, עד אשר נתבאר לי
 בדרך החכמה אמתת מה שזכרתו, ונתברר אצלי מדרך
 הערת התורה תחלה ואח"כ בדרך הראיה השכלית,
 עד ששב כוספי אמת וחפצי ברור. אמר לה השכל אם
 מה שזכרת אמת התאפקי על צער הרפואה וסבלי מרירות

לפרוע, להסיב ולסלס. תפתי, לי פחוי והסחה. מונה, מטעה, כמו
 אל רגז איש את אחיו. נחוץ, ולאי וללך. התאפקי, הכיני עצמך.

חסם ורוע טעמו, אחר אשר תמנעי מן המאכל הרע
 שהיית רגילה בו. אמרת הנפש ומה הוא המאכל הרע
 אשר הייתי רגילה בו ונוהגת? אמר לה השכל היא
 המדה המנוגת שגברה עליך מראשיתך, וכחותיה
 המחזיקים אותה מתחלה גדולך. אמרת הנפש ואיזו מדה
 היא המדה הזאת, ומה הם הכחות המחזיקים אותה?
 אמר השכל המדות המנוגות שכך רבות אבל שרשם
 ועקרם שתיים מדות: אחת מהן אהבת ההנאות הגופיות
 מן המאכל והמשתה והמשגל ושאר צרכי גופך, והמדה
 הזאת קנית אותה מן שכנך הרע והוא גופך; והמדה
 השנית אהבת השררה והגדולה והגאות והגבהות
 והקנאה, והיא מביאה אותך למעט בשילום הגמול לבעל
 הטובה אצלך, והמדה הזאת היא קניית לך משכניך
 אשר התגדלת ביניהם והם אחיך וקרוביך. אמרת הנפש
 ומה הן הכחות שאני צריכה למנעם ממני? אמר השכל
 כחות המדה הראשונה הן מותרי המאכל והמשתה
 והלבוש והתנומה ותזמנוחה והשלוח והרומה להן, אבל
 כחות המדה השנית הן מותרי הרבור ורב חברת ב"א
 והתנאות להם ואהבת המהלל והכבוד מהן, והקנאה
 בהם בקנינים העולמיים והכריחם באשר בירם, ובזות
 אותם וזכור גנותם והרומה לזה. ואם מה שזכרת מכוספך
 ורב חפצך לפרוע טובות האלהים עליך אמת, הרחיקי
 מעליך מה שזכרתי לך מן הכחות והמדות בכל יבלתך,
 ואח"כ אעלה אותך אל שער אחר מן הרפואה. אמרת

והתנאות להם, למנוח הן בעיניהם. והכריחם וכי, חסילי על

הנפש זה יקשה עלי להפדר ממנו מפני אורך רגילותי
בו, לכן הורני באיזה פנים יקל עלי בחסדך. אמר השכל
הלא ידעת כי המשכיל יקל בעיניו לכרות נתח אחד
מנתחיו ולפקוד אבר אחד מאבריו כשיארע לו בו חולי
ומפחד מהתפשטו בשאר אבריו, כשהוא מביין מה שיש
בין שני הענינים ומכיר מה שיש בין שתי הרעות; וכן
את אם תרצי שתקל בעיניך פרידה מה שפרידתו קשה,
שימי אל לבך והשתמשי בבינתך בשקול מה שיש בין
הטובה אשר תגיע אליך בהפדרך ממנו והרעה אשר
תמצא אותך בהתמדה חברתו, ואז יקל בעיניך פרידת
מה שיקשה עליך ממדותיך המגונות. אמרה הנפש ומה
היא הטובה שתגיע אלי בפרידתו והרעה אשר תמצא
אותי בהתמדתו? אמר השכל הטובה שלות נפשך
ומנוחתה ממאפל קדרות העולם שהנאותיו מעורבות
בעצבים ותאותיו נפסקות, והביאך להכיר באחרית חוקת
הכרתך בבית מרגועך ושתשתדל לו ותחוש עליו; והשער
הזה משערי הטובות אשר הצלתך וחיותך בהם. אך
הרעה משיבת ראגתך והכפלת יגונך והתמדת אכלך
בהעדר משאלותיך בעוה"ז, אשר אם תגיעי איהם תגיעי
אל ההבל אשר אין לו קיום ולא התמדה, כי הוא הולך
אל זולתך בלי ספק ולא ישאר בידך העוה"ז ולא תגיעי
אל הבא, כ"ש שלא תגיעי בו אל משאלותיך עם אורך

הדברים ההכרחים שיש להם. ולפקוד, להסיר. מהתפשטו, סן
יחפשו. בין שני הענינים, בין אכיר אבר אל' להסמל כל גופו.
ממאפל קדרות, לאופל ושחור. בעצבים, דאגוס. מרגועך, מנוחתך
והוא העוה"ז. עם אורך וכו', מע"פ שעמלת זמן קב להסגולת.

השתרלותך בהם. אמרה הנפש הבינותי מה שזכרת ואני מקוה שיקל בעיני בעבורו פרידת מה שהיה עלי קשה קודם לכן. אך הוסף לי שער שני מאופני הרפואה יורני מה שחפצתי מעבודת האלהים. אמר השכל ממשלת הרבר וכללו של ענין הוא שתקבלי עליך ממני שלמעלה ממך, מה שאת רוצה שיקבל ממך עליו מי שהוא למטה ממך עם השתוות הערכים, ומה שהוא טוב בעיניך ממנו וירע לך ממעשהו, קבלי ממני שלמעלה ממך כמוהו. אמרה הנפש הוסיפה לי פירוש ובאור. אמר השכל העלי על דעתך טובות האלהים עליך במה שכולל עם זולתך ומה שאת מיוחדת בו, ואח"כ העלי על מחשבתך שאת הטיבות בכמותם לעבדך מקנת כספך, והפנים אשר ייטבו בעיניך ממנו קבלי אותם עליך מבוראך, ומה שהוא בעיניך רע ממנו ירע בעיניך גם כן ממך לבוראך. אמרה הנפש הבינותי מה שזכרת לי בכלל, אך עשה עמי חסד ובאר אותו לי בפרט. אמר השכל הענינים שהם טובים מאחר מעברי העולם שיתנהגו בם לפני אדוניו, כשיגמלוהו מן הטוב קצת מה שגמלך בוראך. מהם שיכבדהו (ס"א שיעבדהו) לברו ברבור ובמעשהו, ושיהיה נאמן ומשתדל בעניניו בגלוי ובסתור, ושיירא אותו ויפחד ממנו כל זמן שהוא עומד לפניו כמו שאמר קצת החסידים אל תמרת את אדוניך והוא רואה אותך.

ממשלת, טרם ויסוד, או ל משל. השתוות הערכים, לו יסיה
משל ערך האדם אל השם כערך איש אל רעהו. מיוחדת, שיש לך לכד
ואין לזולתך. והפנים, האופנים. ייטבו בעיניך, שהקרוש לעשות לך.

ומהם שישפלו ויבנע לארוננו בנראה ממעשיו ובסתר מצפוננו, ושינהג בשפלות לפניו במלבושו ובמדותיו, ויכבדהו וירוממהו בלשונו ובלבבו, וישבח ויודה אותו ביומו ולילו, ושיזכור טובותיו בסתר ובגלוי, ויספר מהלליו ושבחיו כפי שראוי לו, וירויץ לעבודתו בשמחה ובטוב לבב ומאהבתו שימצא חן בעיניו, ויתקרב אל רצונו ויתחנן לו תמיד לרצות אותו ולכפר לו ויאהבהו. ויפחד שיהיה מקצר במה שצוהו וישמור מצותו ויתרחק ממה שהזהירו ממנו, וישיב אל לבו מה שחלף לו מן העונות, וירבו בעיניו טובותיו ויגדלו, ויכו מעשהו בצד מה שהוא חייב בו וימעט אצלו טרחו לנגד מה שראוי לו, ויודה בקטנות מעלתו בעיניו אצל גדולת ארוננו בנפשו. וירבה להשתחוות ולכרוע לו כריעה וכניעה ושפלות, ושיבטח בו בכל צרכיו, ושירצה בכל ענין שיעתיקנו אליו. ואם ירעיבהו ירצה ויסכול, לא יחשדנו בדינו ולא יעולנו בגזרתו, ויהיה די לו במה שחננו ויצדיקנו ביסרו אותו. וממה שהוא טוב ממנו עוד להראות סימני העבודה והמקנה עליו (ס"א שיהיה מקנא עליו) בכל תנועות אבריו ובמדותיו, ולא יהגה כ"א בזכרו ולא יביט כ"א אל דרכיו, ולא ישמע כ"א אל דבריו, ולא יאכל לא מה שהטריפו, ולא יחשוב אלא בגדולתו, ולא ישמש לא ברצותו אותו, ולא ישמח כ"א בעבודתו, ולא יבקש כי אם רצונו, ולא ירויץ כ"א בשליחותו ולא יעמוד כ"א מהמדותו, ולא ישב

שיהיה מקצר, אולי לא יכל י"ח כראוי. שחלף, שעבר. ויבו, ויקטן. ויודה, יהיה מודה. והמקנה, שהוא קנוי לו. ולא יעמוד וכו',

כ"א בביתו ולא יקום כ"א באמונתו, ולא יקרא כ"א ספרו
 ולא ילבש כ"א סוּת יראתו, ולא יישן כ"א על יצועי
 אהבתו, ולא יתדמה לו כ"א תמונתו, ולא יעור אלא
 במתיקות זכרו, ולא ימצא קורת רוח כ"א עמו ולא יברח
 כ"א מהמרותו, ולא יאכל כ"א בעת כעסו ולא יפחד
 כ"א מפחדו עליו, ולא יקוה כ"א חסדו ולא יבעוס כ"א
 במה שמחייב רצונו, ולא ירצה לא במי שעושה רצונו,
 ולא יקח כ"א ברשותו, ולא יחן אלא למי שצוה אותו
 לתת לו. וכן בכל הנועותיו לא יעתיק רגל ולא יניע
 עפעף לא אחר הפקת רצון ארוניו בהם. אך הענינים שהם
 רעים מן העבר, הם הפך כל הטובים בעיני ארוניו ממנו
 ובהפכם יוכרו הרברים. וכבר הבינותי וקבצתי לך מהם
 כלל, שיש בו די יודה אותך על שאריתם ועל הפכם.
 וביון שהטוב מעברי העולם בעיני ארוניהם כמו שספרנו,
 וכבר ידעת קטנות מעלת טובתם עליהם; כמה את
 חייבת לאלהים ית' מכפלי מה שזכרנו, בחשלומי לו
 מה שיש לו עליך מרוב הטובות!

פרק ו אמרה הנפש כבר הבינותי מה שזכרת
 ובמה שפרשת די. אך באר לי על כמה פנים אני חייבת
 בחוספת העבודה לאלהים ית'. אמר השכל כי חוספת
 העבודה על אנשיה מתחלקת מדרך הבלל והפרט בטובה
 עליהם. והטובה על המדברים על ארבעה ענינים:
 הראשון טובת הבורא הכוללת כל האדם והוא המציאם

לא ימנע כ"א מאשר ימאן לדונו. שמחייב, רגון הארון לכעוס ע"ז.
 עפעף, עפעפי ענינו, הפקת רצון וכו', למלא רגון ארוניו.

אחר שלא היו דבר נמצא, והחיותם והטובה להם בכל אשר הקרמנו זכרו בשער השני מן הספר הזה. וע"כ חייבים לבורא ית' עבודה כוללת, והם כל התורות השכליות אשר נהג בהם אדם וחנוך ונח ובניו ואיוב וחבריו עד ימות משה רבינו ע"ה. ומי שדבק בהם כלם לעבודת האלהים, ייטיב לו האלהים בטובה מיוחדת משאר ב"א ויתן לו מעלה יתירה בעוה"ז והגמול הגדול בעוה"ב, כמו אברהם שאמר לו האלהים (בראשית טו) אל הירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד. ומי שימרה האלהים בטובותיו יפול ממדרגת המדברים ומעלותם אל שפל מדרגת החי שאינו מדבר, ויהיה דינו כדין הבהמות בעולם כמו שנאמר (תהלים לו) ואובי ה' ביקר כרים וגו'. ודינו בעה"ב הרעה שאין למעלה ממנה כמו שנא' (ישעיה לג) רוחכם אש האכלכם. והענין השני טובות הבורא על עם מן העמים ואומה מן האומות. כמו שהטיב לבני ישראל בהוציאם מארץ מצרים והביאם אל ארץ כנען, וחייבם בזה עבודה יתרה על העבודה הראשונה, והיא התורות השמעיות אחר שהזהיר והעיר על התורות השכליות. ומי שקבלה לכבוד האלהים יחדרו האל בטובה וחייבו עליה עבודה זולתי עבודת אומתו ושאר שבטו, כמו שמצאנו שבט לוי כשאמר משה (שמות לג) מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, הוסיף להם האל טובה יתרה ובחר מהם לשרת כבודו אהרן ובניו וצוה אותם בתורות יתרות משאר האומה ויעד דבר נמצא, המליאס מן האין אל היס. והחיותם, שממיה לוחס.

אותם בגמול הגדול לעה"ב. ומי שימרה הבורא יתברך
 מהם יפול משתי המעלות ויענש בשני העולמים, כמו
 שאמר החכם (קהל ח) ושוב לא יהיה לרשע ולא יאריך
 ימים. והענין הג' טובת האלהים על משפחה ממשפחות
 האומה בכהונה ולויה וזרע המלוכה כבית דוד, וחייבם
 על זה עבודות יתרות; ועבודות הכהונה והלויה ידועות
 ומבוארות בספר תורת האלהים, אך תורת בית דוד
 כמו שכתוב (ירמיה כג) בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר
 משפט והצילו גזול מיד עושק. ומי שהשלימם לאהבת
 רצון האלהים ייחדהו האל בטובה בעה"ז ובגמול הגדול
 לעה"ב. ויהיה נדיב נבחר או מורה צדק, כמו שאמר
 הכתוב על פנחס (חללים קו) ויעמוד פנחס ויפלל והעצר
 המזנפה, ותחשב לו לצדקה לרוד ורוד עד עולם, ואמר
 (יחזקאל מד) והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את
 משמרת מקדשי וגו'. ומי שהמרה האלהים מהם נפל
 מכל המעלות העליונות בעה"ז ויגיע לוצער גדול בעה"ב
 כמו שירעת מדבר קרה ועדהו. והענין הרביעי טובת
 האלהים על איש מאישי ב"א נתיחד בה משאר משפחתו
 ועמו ושאר המדברים, כנביא מובחר או נגיד (ס"א גביא)
 מְצַנֵּחַ לַהֲנַדְוֵיג אומה, או חכם העיר האלהים את רוחו
 בחכמה ורחונה ועצה והרומה לזה ועל כל טובה מהם
 יתחייב בעבודה יתרה לאהים. ומי שהשלימה מתמידות
 לו כל הטובות הכוללות והמוחדות בעולם ויוסיף לו
 האלהים כח עליהם ורעת בהם, כמו שנא' (חללים קלב)
 נשבע ה' לרוד אמת לא ישוב ממנה מפרי בטנך אשית

לכסא לך אם ישמרו בניך בריתי ועדותי זו אלמדם גם
 בניהם ערי עד ישבו לכסא לך; והגמול לעה"ב כמו
 שכתוב (ס"ז) לולי האמנתי לראות בטוב ה' בארץ
 חיים. ומי שימרה האלים בטובה אשר ייחרהו בה יפול
 מכל המעלות היתרות וידקדק עליו הכורא בחשבון יותר
 בעוה"ז, כמו שנא' (ויקרא י) הוא אשר דבר ה' לאמר
 בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידום אהרן, ואמר
 (עמ"ס ג) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה ע"כ
 אפקוד עליכם; ויהיה עוד עונשו בעה"ב יותר קשה, כמו
 שנא' (ישעיה ל) כי ערוך מאחמול תפחה גם היא למלך
 הוכן העמיק הרחיב וגו'. ועל אלה ארבעה הענינים
 חייבים ב"א בעבודת האלהים. וכל אשר יוסיף הכורא
 טובה לאדם חייב עליה עבודה, ומן הראיה על זה כי
 החבואות חייבות במעשר שנא' (דברים יד) עשר תעשר
 את כל תבואת זרעך; ומי שנתן לו האלהים מאה כור
 של תבואה חייב ממנה עשרה כורים לאלים, ומי שנתן
 לו האלהים עשרה כורים חייב לאלים מהם כור אחד,
 ואם יוציא האחד תשעה וחצי והשני אחד, יהיה הראשון
 ענוש והשני מקבל שכר. וכן אומר במי שלא היה לו בן
 בטלה ממנו חובת המילה ולימוד התורה, ומי שהוא
 פיסח בטלה ממנו חובת החג, ומי שהוא חולה בטלו
 ממנו מן המצות מה שאינו יכול לעשותם; ועל ההקשה
 הזאת יתחייב מי שיחרהו הכורא ית' לטובה בתוספת
 עבודה עליה. וע"כ היו החסידים הראשונים כשהיתה
 ענוש, יענש אע"פ שנתן כמעט עשר פעמים יותר, אבל פיסח

באה להם טובה מטובות העולם מתפחרי' לה משני פנים :
 אחר מהם שלא יקצרו מהשלמת העבודה עליה וההוראה
 בעבודה ותשוב להם לרעה, כמו שאמר יעקב אבינו
 (בראשית לב) קטנתי מכל החסדים; והשני שלא תהיה
 גמול הבורא על עבודתם ויגרע מגמולם לעוה"ב, כמו
 שפירשו הקדמונים בענין (דברים י) ומשלם לשונאיו אל
 פניו להאכירו, ודי לך בזה. אמרה הנפש כבר הכינותי
 מה שזכרת, ואינני מוצאה את עצמי יכולה לשלם חובות
 הבורא על טובותיו הכוללות המדברים, כ"ש מה שיחר
 אותי בו מהם. ואם חפצי ורצוני לשלם מה שאני חייבת
 עליהם, מיד קורמת למחשבתי בהשלימו תוחלת טובה
 עתידה ממנו. וכן בהורותי לא בשאהורנו אורנו במלותי
 על גורל טובו עלי, ומחשבתי וכונתי בהוראה לבקש על
 התמדת הטובה ולהוסיף עליה; לא בונת הנואש מתום'
 הטובה והתמדתה. וכשאני על הדרך הזה בעבודתי
 והוראתי לאלהים ממעוט הכונה הברורה לחובת טובתו,
 איך אגיע לשלם שאר עבודתו על טובותיו המיוחדות?
 ואני צריכה שתורני מה שאני חייבת בו עליהם מעבודת
 האלהים, על המעוט שאהיה ראויה להתמדתם. אמר
 השיכל מה שהתרעמת ממעוט כונתך בעבודתך והוראתך
 לאהיך, וכו דברי פיך דברי מורה וכונתך בהם כוונת
 מבקש ולבך להוסיף על הטובה ולשאל התמדתה, הוא
 מפני שלש מדות: המדה האחת רוב אהבתך את נפשך
 וחפצך למשוך הנעימות איה, ולא תפסעי פסיעה לעבודה
 מלי חובתו. על המעוט, לכל הפחות. דברי מורה, כמולה ומשנת.

האל ולא לזולתה אלא שכונתך בה להתענג בהנאות;
 ובכר הקדמתי לך בתחלת רפואותי שתשתדלי בכליכלתך
 להרחיק המרה הנאת ממך ובוה אקוה לך הטוב. והמרה
 השנית מפני שאינך מבינה חסד הבורא עליך, ויעלה
 במחשבתך שאינך מגעת אל הטובה לא בבקשתך עליה,
 וכבר הטיב לך כמה שתרעי וכמה שאינך יודעת, ואת לא
 תשכילי בבקשתך מי עשה לך כל זאת בתחלה? אם היית
 מרחקת ממך המחשבה הזאת היית עבודתך בכונה
 שלמה והוראתך לו במצפונך, ומה שתקוי ממנו אז יהיה
 ראוי ומחוייב לך יותר. והמרה השלישית שאינך מכרת
 א"ע ולא ענין הנהגתך, ואת רואה אותך ראויה לגדולה
 שבכל הטובות ואינך פוסקת לבקש אותם, וכל אשר
 תגיעי מהם על רבר מחשבתך עולה למה שלמעלה ממנו,
 ואינך רואה הבורא ית' ראוי לגדולה שבעבודת ממך,
 וכשתהיה ממך עבודה תחשבת חסד ממך עליו עם
 ידיעתך מחסורך אליו ושאינו צריך לך. ואז היית מגלה
 הסכלות הזו מעליך ותעייני בעין פקוחה, והיית יודעת
 כי הבורא אשר בראך חושב עליך ויודע בטובלך ובמה
 שאינו טוב יותר ממך; היית רוצה כמה שיגיעך מהם
 ותגדל הוראתך לו עליהם בלב שלם, ולא היית תולה
 תקותך במה שיטרידך מהכרת מה שהגיע אליך מהם
 ופרוע חובות האלהים עליהם. ומה שאת ראויה לו אי
 אפשר שלא תגיעי אליו כשיתחייב לך בעבודתך, לא
 שתקוי אותו בתלות רעתך בו:

במצפונך, בלבך. שתקוי ממנו אז, ואז מה שתקוי ממנו וכו'.

פרק ז ומה ששאלת על המעוטה שבעבודות האלהים שאין אדם יוצא ידי חובתו בפחות ממנה ותתחייב לו בה התמדת טובתו עליו הם עשרה ענינים: מהם שלא ישימנה סבה להמרותו. (ס"א) שלא ישימה סיבה ועלה לחטאתיו ולהבעים בוראו, כי מרוב עסקיו ברבות הטובה לו יתירשל בשבת ובהוראה ובעבודה). ומהם שיזכיר טובות האלהים בלשונו תמיד וירבה להודות לו ולשבחו בלבו עליה ובנראה מדבריו. ומהם שלא תהיה נמכזה ומעוטה בעיניו. ומהם שלא יתלה בזולתו אם תהיה על ידי אמצעי, שיודה האמצעי ויתעלם מהורות הכורא עליה. ומהם שלא יתפאר בה ויעלה על דעתו כי בכחו לקחה ובחכמתו במה שהוא ראוי להם. ומהם שלא יעלה במחשבתו שיתמידה בהשתדלותו בה, ושתאכר ממנו אם יתעלם ממנה. ומהם שלא יבזה מי שחסר הטובה ההיא ויראה את עצמו טוב ממנו לפני האלהים, ושמא האלהים מנסה אותו בה להראות מה שנסתר בו מרוע המצפון ותשיאהו הטובה ויהיה כל חסר טוב ממנו לפני האלהים. ומהם שיהיה לבבו שלם עם האלהים בכונתו ובהכנעו. ואם לא יוסיף במעשהו על מה שהיה בתחלה ולא הוסיף בהוראה ובשבת, יתמיד על מה שהיה בו וישתדל לכיון

ויתחייב לו בה וכו', שעי"ז יזכה להחמדה וכו'. מהם, אחד מעשרה הענינים, וכן כל זמדם ללהלן. שלא ישימנה וכו', שלא ישתמש בעשרו לחטוא ולהמרות את רוח הכורא. נמכזה, נכזה ונקלה. שיודה, פן יודה וכו'. במה, נעבור. ותשיאהו וכו', חסימתו ותדיחתו להרע ואל"כ כל חסר טוב ועני טוב ממנו כי אין למו מכסול. ואם לא יוסיף וכו' יתמיד וכו', ואע"פ שלא יוסיף וכו' לא יגרע לכל הפחות מאשר היה מקודם לכן וכו'.

את לבו במעשהו לאלהים, ואל תהיה הטובה גורמת לקצר ממעשהו הראשון ולטרודר אותו מהוסיף בכונתו לאלהים. ומהם להיות עינו תמיד על מי שהוא למטה ממנו ברוב הטובות לא על מי שהוא למעלה ממנו, וכן ראוי לו להיות עינו תמיד על מי שהוא מרבה בעבודת האלהים יותר ממנו כדי שישתדל לעלות אל מעלתו, ואל יביט למי שהוא ממעט בה יותר ממנו ויתגאה במעשהו ויתעלם ממנו. ומהם שלא ישיאהו אורך סתר הכורא ית' עליו ואורך אפיו לו כדי שיהיה בטוח מקצפו וימדה אותו, כי כל מי שהגיעו דבריהם אלינו מן הקדמונים שעברו וראינו מן הנמצאים עמנו שהטיב להם האלהים במיני הטובות ונשו מעבודת האלהים אל המרותו, לא נבשלו אלא במה שספרתי לך. וזה גלוי ומפורסם בספרי הנביאים ע"ה בכל דור ודור, והם כל מפסדי השער השלישי הזה אשר כוונתנו בו באור חיוב קבלת עבודת האלהים. ומי שלא יכול להוסיף בעבודת האלהים ברבות טובותיו ויוכל לקבל מה שזכרתי לשם שמים, יהיה ראוי להתמדת הטובה לו המיוחדת לו. ואם יסירנה ממנו יהיה לאחר משני דברים, או למחות בזה עון שקדם לו, או לשלם בו לעולם הבא תמורתה מה שהוא גדול ויקר ממנו ועורף עליה הרבה:

פרק ח אמרה הנפש התעסקה ברפואתי והעלית

ויתעלם ממנו, יתרפה בעבודתו. אורך סתר וכו', שאין הכורא מעניש היכף ולא יאמר אין ה' רואה וכו', כי רק ארך אפיים הוא. ויוכל לקבל וכו'. אם את כל אלה יעשה לש"ס חף שלא יוסיף יהיה ראוי וכו'. ואם יסירנה, ואם נראה שחסור מעליו הטובה. ועורף, ויותר.

ארוכותי והוכחתני והגדלת והשקפת באורך אל רפואתי
 וגלית חשבת האולת מעלי, אלא שנשאר עלי עדיין
 ממפסירי עבודת האלהים ענין אחד, אם הרפאני ממדותיו
 וחסיר ממני דאגתו, אנצל מן הגדול שבמדרים ואהיה
 קרובה לרפואה מכל נגעי. אמר השכל ומה הוא הענין
 שהוא אצלך כאשר זכרת. אמרה הנפש מה שמצאתי
 בספרים מענין ההכרח והגזרה והממשלה והחפץ שהכל
 לאלהים בכל מה שברא מקופא וצומח וחי ומרבר, כמו
 שנא' (ההלים קל"ה) בל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ,
 ואמר (ש"א ז' ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל, ה'
 מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם, ואמר (איכה ג) מי
 זה אמר ותהי ה' לא צוה, מפי עליון לא תצא הרעות
 והטוב, ואמר (ישעיה נ"ה) יוצר אור ובורא חשך עושה
 שלום ובורא רע, ואמר (ההלים קכ"ז) אם ה' לא יבנה בית
 שוא עמלו בוניו בו אם ה' לא ישמר עיר שוא שקר
 שומר, שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אוכלי לחם
 העצבים בן יתן לירידו שנא. והרבה ממה שדומה לזה
 מה שיורה כלו כי האדם ושאר החיים הבינם הבורא
 לזיון העוה"ז, ואם יניעם ינועו ברשותו וכתו ויכלתו ואם
 יניחם ינחו מעשיהם, כמו שאמר (חייז' לד) והוא ישקיט
 ומי ירשיע, ואמר (ההלים קד) הסתיר פניך יבהלון תוסף
 רוחם יגועון ואל עפרם ישובון. וכל רברי הראשונים בכל

והוכחתני, זכרת לי הענין. באורך, בהתבוננות רב. ממדותיו,
 מכאבו ומליו. ההכרח והגזרה, שהכל מוכרח ונגזר מן הבורא
 ואין בחירה לאדם. מקופא, דומם. לזיון, לי מגילי ושלמות.

ספר מורים מכל הענין הזה מבלי מחלוקת בו. ונמצא
בספר התורה מה שחולק עליו מה שמורה כי המעשים
הנראים מן האדם נתונים ברשותו והוא בוחר בהם
כחפצו והם הווים ברצונו ובחירתו, וע"כ התחייב בגמול
ובעונש על העבודה ועל העבירה; והוא מה שאמר
הכתוב (לנחם ל) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת
הטוב ואת המות ואת הרע, ואמר (סו) ובחרת בחיים,
ואמר (מלאכי ה) מירכם היתה זאת, ואמר (איוב לד) כי
פעל אדם ישלם לו, ואמר (משנ"י יט) אולת אדם תסלף
דרכו. וכל מה שיש בספרנו מתורה ומצוה ומוסר מורה
על בירור הענין הזה, וכן מה שיש בו מגמול העבודה
ועונש העבירה הבל מורה כי מעשי האדם מונחים אלו,
ובי כבוד האלהים נקי מטובתו ורעתו וצרקותיו ומעוותיו,
והענין אצלו קשה, והפק בין שני הענינים קשה מאד.
ואם יש רפואה למדוה הזה ירפאני האל ממנו על ירך.
אמר השכל אין במה שזכרת מקושי התפקה בין שני
או הענינים הנמצאים בספרים, גדול ממה שימצא ממנו
בפעל בדרך הבחינה. והוא מה שאנחנו רואים ממעשי
האדם שידו כפי דעתו וחפצו בקצת העתים, ויהיו שלא
ברצונו ובונתו בקצתם. והם יורוך כי יש לבורא ית'
ממשלת עליו ושהוא תחת מאסרו, יתיר לו מה שיחפון
וימנעו ממה שאינו חפץ, ויראה לך ממנו גם זה

שחולק עליו, סוהר סלעת סולח. על העבודה וכו', הגמול על
מע"ס והעונש על העבירה. מונחים אלו, כמוסר כדל. נקי, אין
לו חלק ועסק. והפיק, לעשות פטר ולהסיר הסחירות. תחת מאסרו,

בתנועת לשונו ושמעו וראותו. ואני רואה אח"כ שהגמול והעונש עוברי' עליו כפי מעשהו ותנועותיו לעבודת האלהים ולהמרותו. וכבר ארכו מחלוקות החכמים באופני ההפקה בין ההכרח והצדק, מהם מי שאמר כי כל המעשים האנושיים הולכים כחפץ האדם בהם ויכלתו וכחו, מסר האלהים בידו עניניהם והשליטו בהם וכי כבוד האלהים נקי מהם, וע"כ התחייב עליהם הגמול והעונש. ומהם מי שמשיב המעשים האנושיים וזולתם אל הבורא ית' ואומר כי כל תנועה המתחרשת בעולם ממרבר ודומם היא ברשות הבורא ית' וגזרתו ודינו ותחת מאסרו, אין נמלט מהם כשעברה לא פחות ממנה ולא למעלה הימנה. וכאשר הקשו עליהם בדרך הגמול והעונש אמרו ענין הגמול והעונש אין אנו יודעים צורתו ולא מהלכי דיניו, והאלהים צדיק ולא יעגל ונאמן במה שיער מן הגמול והעונש ולא יעבור, נחלשו דעותינו מהשיג כח היות חכמתו וצדקו יותר גלוי וחסרו נראה יותר ממה שנחשדהו בדינו אין אזה מבלעדיו. ומהם מי שראה להאמין בשתי הדעות ההכרח והצדק, ואמרו כי המעמיק בהם אינו נצול מחטא ומכשול על איזה דרך שיסבור אותם, ואמרו הנכון שנעשה מעשה מי שיאמין כי המעשים מונחים לאדם יגמול ויענש עליהם, ונשתדל בכל אשר יועילנו אצל הבורא בשני העולמים, ונבטח באלהים בטחון מי

נקשר לרלונו ית'. באופני ההפקה וכו', בפסר הסמירות. והצדק, לפי שמצדיק ע"י הנחירה גמול ועונש קרח לו לזק. וזולתם, מעשי כל שאר הנרוחים. צורתו, ענינו ודרכו. ולא יעול, לא יעשה עול. וצדקו יותר וכו' ממה שנחשדהו וכו', לזקו וחסדו גלוי

שהתברר אצלו כי ממשלת כל המעשים והתנועות
 והתועלת והנזק בגזרת ה' ורשותו ובמאמרו, וכי לאל
 ית' הטענה הנצחת על האדם ואין טענה לאדם על
 האלהים ית'. והרעת הזאת קרובה אל דרך ההצלה מכל
 אשר קדם זכרו, כי מן האמת והנכונה שנורה בסכלות
 ברבר הזה מחכמת הכורא ית' מפני חלישות דעתנו
 ומעושי הכרתנו ובסכלותינו בו פנים מאופני הטובה ולזה
 נעלם ממנו, ואו היתה לנו בעמרנו על הסוד הזה תקנה
 היה הכורא מגלה אותה לנו. והרמיון הקרוב בזה מה
 שאנו רואים מענין חלש הראות שאין לו תועלת באור
 השמש עד שישים מסך דק בינו ובין עיניו, וכל אשר
 יהיה החולי בעיניו יותר גדול תהיה תקנתו במסך יותר
 עבה, וכל אשר יקל החולי מעיניו יהיה המסך הרק יותר
 ראוי לו. ועוד כי אנו רואים ברוב המלאכות הגופניות
 פעולות, אלו לא היינו רואים אותם בעינינו והיה דברם
 מגיע אלינו היינו ממהרים להכזיב המגיד בו עליהם,
 כמו האיסטרולב"יו שהוא מאזני החושים שאלו לא
 השגנוהו בראותנו ויגיד לנו מגיד צורתו ודמותו, ומה
 שיושג בו מתנועת הגלגלים ומקומות הכוכבים וכיוון
 השעות של כל עת ועת מעתי השנה, ויריעת מרחקי

וידוע כ"כ על און מקום לחסדו בדיניו. הטענה הנצחת, שלא
 נכרא כ"א להטיב ולעשות אשר הוא מצווה. דרך ההצלה, מכל
 מנכה בחקירות אלה. ובסכלותנו וכו', ולפי שחסרון ידיעתנו
 גם הוא לעוב לנו ע"כ נעלם ממנו. תקנה, תועלת. החולי,
 המחלה. דברם מגיע אלינו, ע"י מגיד ומספר. וכיון השעות של
 כל עת ועת וכו', ויריעת השעות מעתים בדיק מכוון וממולט.

הרברים החלוקים והרבה מן הרברים שאינם ידועים לא נתבררה במחשבתנו ולא עלתה בדעיונינו צורתו. וכן מה שהוא יותר קרוב אינו מן הכלים שמשתמשים בהם המון ב"א, הפלם; כי לולי השגת חושראותנו אותו לא היה מתקיים בנפשותינו שישקול שקל הצדק במאזנים שאחר מחלקיהם יותר ארוך מן השני, ומן התימה שישקלו בו שקלים רבים נחלקים בחסר וביתר באבן אחת. ומה שמשתמשים בו בני אדם יותר הנועת האבן העליון מאבני הרחים בסבוב שזה באמצעיים חלשים מניעים אותם המים, וכשאנו משליכים אבן קטנה בשטף המים הנגרים לא היה מתעכב שעה עד שהיה מגיע לתחתיהם; וברחים ממשקל האבן כפלים רבים וכח האמצעיים שינועו הרחים בעבורם פחות מכת השטף הרבה. ואלו הגיד לנו מגיד ולא היינו רואים הרבר בעינינו היינו ממהרים להכחיש ולהשיב על דבריו, וזה מפני מעוט ידיעתנו בסודי היצירה וחלישות הברתנו בשרשי הנמצאים ותולדותיהם וטבעיהם וכחותם המתבודדים. וזו שהוא בסבלות אשר ספרנו ברבר שהוא בין יריו תריר, און מן התימה שלא ידע מהלכי הגוזר והצדק ממשפטי הבורא ית' אשר הם נעלמים ונעלים ממה שזכרנו עד אין קץ, ובכמותו אמר רוד ע"ה (סהלס קלא) ח' לא גבה לבי ולא רמו עיני וגו', ואמר

הפלם, הוא מאזני משקל הנקרא בל"א (Schnellwage). באמצעים חלשים, ע"י שיני חופנים קטנים ודקים וגם המים קלים וחלשים מהם, שהרי כשאנו משליכים וכו'. שעה, ר"ל רגע. המתבודדים, לשון בדר, ור"ל המיוחדים לכל סוף ואין לזלמו.

שער עבודת האלהים פט 177

אחר זה מה שדומה לו מהמסר א' האלהים במאמרו, אם
לא שויתי ודומתני נפשי בגמול עלי אמו בגמול עלי נפשי:

פרק ט אמרה הנפש כבר נחמתני במה שיאשתני
מהשיג סוד הדבר הזה לדקותו ועומק ענינו; אך גלה
לי סוד עניני והכונה בהעמדתני בעוה"ז וקרב לי צורת
החברה והצדק בכל יכולתך מן הדרך הקצרה, ולא
יהיה עניני כענין מי שלא הבין אופני טובתו מן המלכים
כאשר הגיעני. והוא שבקצת איי הורו מדינה אחת
הסכימו יושביה למנות עליהם איש נכרי בכל שנה,
וכאשר השלם לו השנה יוציאווהו מביניהם ויחזור על
הענין אשר היה עליו קודם שיתמנה עליהם. והיה
במתמנים עליהם איש אחד סכל לא ידע סודם בו, וקבץ
ממונות ובנה ארמונות וחקקם ולא הוציא ממדינתם
דבר, והשתרל להביא כל אשר היה לו חוץ למדינה
ממון ואשה ובנים אליה; וכאשר נשלמה לו השנה
הוציאווהו אנשי המדינה ההיא נעור ודיק מן הכל והפרידו
בינו ובין כל מה שבנה וקנה תחלה וסוף, ולא מצא
בצאתו מאומה מכל מה שהיה לו בעיר וחוצה לה, והיה
מתחרט ומתאבל על שרחו והשתרלותו במה שבנה
וקבץ והיה לזולתו. ואח"כ הסכימה דעתם למנות עליהם

בגמול עלי אמו, שאינו יודע לשפוט על חסדי אמו אבל הוא בוטח
בה כן האדם ניחם אל אלהיו. — שיאשתני, שהרגשתי את רוחי
להנחם על חסרון השגה סוד ענין זה מפני דקותו וכו'. סוד עניני,
חכמותי. וקרב לי וכו', קרב אל סכלי. ולא יהיה עניני, שלא
יקרני. הגיעני, הובג וסופר לי. סודם, מסתמם למנוח עליהם
איש אחר בכל שנה. נעור, נרדף לריק ופירושו משולל וחסר.

איש נכרי נלבב ונבון, וכאשר נתמנה עליהם בחר מהם
 איש אחד והשיב איו ושאל אותו על מנהגי העם ודתייהם
 עם מי שנחמנה עליהם קודם, וגלה לו סודם ודעתם בו;
 וכאשר ידע הרבר לא נתעסק במאומה ממה שנתעסק
 בו הראשון אשר זכרנו, אך השתדל וסרח להוציא כל
 דבר יקר שהיה במדינה ההיא למדינה אחרת ושם כל
 מכמניו ומחמדיו בזולתם, ולא בטח בגדולתם ובכבודם
 והיה בין האבל והשמחה כל ימי עמרו במדינה, מתאבל
 במהירות יציאתו מאהם ועל שמעט בעיניו מה שמוציא
 מן החמורות כי אם היה עומד היה מוציא יותר, והיה
 שמח בצאתו מהרה ממנה להתישב במקום אשר שם שם
 חמורותיו וישתמש בהם באופני הועלותיו ומיני הנאותיו
 בלב שלם ונפש בטוחה והחמדת ענין. וכששלמה שנתו
 לא דאג על צאתו מאהם אך מחר לדבר בשמחת לב
 וסבר פנים משבח מעשהו והשתדלותו, והלך לטובה
 רבה וכבוד גדול בשמחה מתמדת, ושמח בשני הענינים
 והגיע אל תאותו בשני המקומות. ואני יראה שיקרני
 מקרה הכסיל אשר יגע בשני הענינים והפסיד בשני
 המקומות. וכיון שחנני האל אותך הורני והראני עניני
 ומה שעמדת עליו מסוד רברי ואופני תקנתו. אמר השכל
 כבר ספרת במשל שהבאת צורת עמך בעולם וכי ענינד
 בן כענין המלכים אשר זכרת, וכבר החברר אצלך
 גרותך ומהירות יציאתך, ואת צריכה שתעשי מה שעשה

נלבב, צעל לנ ונבון. ודתייהם, הנהגתם. בזולתם, חוץ למדינתם.
 והתמדת ענין, סלא יפסק. גרותך, שאלה רק כגר בדרך נכריה.

הנלבב הנכון שיהיה ענינך כענינו, ואם חשי ממנו אין לך תועלת ברברי ולא הנאה במליצתי. אמרה הנפש לולי חפצי ברבר לא הייתי חוקרת על מה שנעלם ממני מעניני. אמר השכל אבל סוד דברך שהבורא בראך מלא דבר בכלל מה שברא מן הגרמים הרוחניים, ורצה לנשאך ולהרים מעלתך עד מעלות סגולתו ובחיריו ובריו מן הקרובים אל אור כבודו לשוב לך ולחסד עמך, ולא היית ראויה לזה אלא אחר שלשה דברים: אחד מהם הסר מסך האולה מעליך והאיר לך ברעתו. והשני נסוהך ובחנך אם תבחר בעבודתו או בהמרותו. והשלישי מיסרך בעוה"ז בסבלך עול עבודתו בו להעלותך א מעלת העליונים הסובלים שנא' בהם (מכילס קג) ברכו ח' מלאכיו גבורי כח עושי דברו, ולא יחכן לך זה ואת על ענינך הראשון. ומחכמת הבורא ית' ברא לך העוה"ז בכל אשר בו מקופא וצומח וחי על סדר מתוקן והנהגה נבונה והכל מתוקן לתועלותיך, ובחר לך מסגולת יסודותיו היכל מתוקן דומה לעולם בשרשיו ותולדותיו ותכונתו, ופתח לך בו חמשה שערים א העולם, והפקיד עליהם חמשה שוערים מנאמניו. והשערים הם כלי החושים העינים והאזנים והאף והלשון והידיים, והשוערים הם החושים החמשה החמשה המשתמשים בהם והם חוש הראות וחוש השמע והריח והטעם והמשוש, אשר בהם הגיעי א כל תועלותיך סוד דברך, עיקר ענין בריאותך. ובריו לסון לברי לבב. בדעתו, שחלק לך מחכמתו. ובחנך, יבטן אוחך. ואת כל ענינך וכו', כל זמן שלא נבראה. מקופא, דומם. דומה לעולם, הגוף הוא עולם קטן, ועי' כמו"כ ח"א פ' ע"ב. שוערים, שומרים לפתחם או לסגרם.

בעוה"ז. והבין לך בתוך ההיכל ארבע מעלות לארבעה נגידים להגהיגו והם המוח והלב והכבר והביצים, ותקן בתוכו עוד ארבעה אוצרות לארבעה פקידים, ר"ל הכח המושך והכח המחזיק והכח המעכל והכח הרוחה, ואוצרותם ומשכנותם הם שתי מזירות השחורה והאדומה והליחה הלבנה והדם לתקנת ההיכל. ופזר העברים מבית ומכחוזן לעברו ולשמרו; הפנימיים המעים והגידים והמיתרים והעצבים והעורקים, והחצונים הידים והרגלים והלשון והרחם והשנים והצפרנים והרומה להם, והבין לך אח"כ קשרים ומצועים בין הרוחנית ובין הגשמית, והם הרם הנובע והחום הטבעי והרוח החיוני. ואח"כ חברך אל ההיכל הזה חבור מתוקן וקשרך אליו קשר מסודר ביבלתו וחכמתו ית', כרי שישלמו לך השלשה דברים אשר זכרתיו לך. והבין לך לצרכך שנים יועצים והפקיד עליהם שני סופרים, ונתן לך מן העברים והשמשים כצרכך בעוה"ז. והשני יועצים האחר מהם הוא השכל המורה אותך מה שיש ברצון הא', והיועץ השני תאותך אשר השיאך והסיתך במה שתקציף ה' אלהים בוראך בו. והשני סופרים אחד מהם כותב מעשיך הטובים בסתר ובגלוי ובמצפון ובנראה ע"י המשתמשים

המוח, משכן השכל. והלב, משכן החיים. והכבר, משכן הנפש הלוואחה. והביצים, משכן כח המוליד. הכח המושך וכו', עיין בספר הנחיתה פ"ה כי שם שנאס המחבר לנו אוחס וכל כליהם. ופזר העברים וכו', חלקם למשמרוס ולעבודתם. והרחם, כנוי לכלי ההולדה. שנים יועצים, יצ"ט ויזה"ר. שני סופרים, כמליצת חז"ל הפנקס פתוח והיד כוחה. המשתמשים וכו', מעשיך אשר עשית

בו מכל מי שקדם זכרו מן השוערים והנגידים והפקידים והעברים והיועצים והמשרתים והשמשים; והסופר השני הוא כותב המעשים הרעים על הדרך הנזכר במעשים הטובים. והמשרתים והשמשים הם המדות הנפשיות, כשמחה והראגה והששון והיגון, והזכרון והשכחה, והחכמה והסבלות, והגבורה והמורד, והנדיבות והכילות, והצדק והרשע, והבושת והעזות, והתקוה והיראה, והאהבה והשנאה, וההנאה והצער, והגאות והענוה, והשררה והשפלות והרבה כאלו ממה שאת משתמשת בהם במצפונך. והבורא ית' צוה השוערים והנגידים והפקידים והעברים והיועצים והמשרתים והשמשים לשמוע לך ולעמוד למצותך עד קץ ידוע, לא בענינים מיוחדים באדם להם בעת התחברותם לך והם ענין ההכרח ומקום הגזרה. והתיר לך להשתמש בכלם בתקנות גופך ובכל מה שהשליטך לעשותו בעוה"ז על פנים ידועים ובענינים מיוחדים, והם כל המצות השכליות והשמעיות והמותרות. ואמר לך כל אשר שמתיו בידך והשליטתיך להשתמש בו בעוה"ז אל ישיאך, כי לא יוסיף לך בעצמך מאומה ולא יגרע, ולא תגיע לך ממנו הנאה ולא צער; אך הם דברים מתחרשים על גופך מבית או מחוץ אין דבר מהם לצרכך, והם ממך כשליא מן הולד ובקליפת הביצה מן האפרוח. ואם הביני ותשבילי כונתי כך וטובתי עליך ותבחרני בעבודתי ותרחקי

ע"י זכ"י. עד קץ ידוע, יוס המוח. אלא, חוץ. אל ישיאך, אל יפח לך לחשוב שהם בעצמם נלרכים לך אך הם כלים ואמצעים

מהמרותי בהנהגת כל מה שהשלטתיך בו, אעלך אל הגדולה שבמעלות בחירי וסגולתי ואקרבך אל רחמי ואלבישך זיו כבודי; ואם תבחרי בהמרותי, אענשך עונש גדול ואענך ענוי ארוך. ואם תסכלי אופני השמוש בהם באחד מן הרברים אשר חייבתך בהם בעבודתי, מפני טרדתך בגופך ועסקיך אשר נסיתך בהם, הנה יחרתי לך יועץ חכם נאמן כשתשאלי עצתו יורה אותך ואם תהעלמי יעריך, והוא השכל; התיעצי עמו בכל דברך כי הוא יצווך להשתמש בכל העומדים לפניך באופני עבודתי, ותשובנה המדות המגונות משובחות כאשר יעשה הרופא החכם שמשתמש בסמים שדרכם להזיק בתועלת הגופות בסמים הממיתים וזולתם. ואם חדתי על הרעת הזאת ותגבירי שכלך ותשמעי לעצתו, יכתוב סופר המעשים הטובים כל תנועותיך המותרות בכלל מעשיך הטובים והתיינה נוספות עליהם ויהיו כל שמשך עוזרים לך בעבודתי. ואם תמרי את עצתו ותטי לרעת היועץ השני שהוא כנגדו בכל עניניו ותשתמשי בהם כאשר ייעצך, תשובנה מרותיך המשובחות מגונות כרופא הכסיל אשר ימית בסמים המועילים מפני סבלותו באופני שימושם, ויכתוב סופר הרעות כל תנועותיך המותרות בכלל רעותיך והתיינה נוספות עליהם. ותמצאי עוזריך ושמשך ומשרתיך וכל מי שתפגעי בו, מסכימים על רצונך ומפיקים חפצך ותוסיפי בהם שמחה וששון;

להסגת הכלים וכמו שמבאר והולך. ואם תסכלי וכו', שלא תכונני לך להשתמש בס', ותמצאי עוזריך וכו'. ר"ל הנה נמצא לך הכל

וכל זה צדק מבוראך על בדרך המרותו מעבודתו או
 עבודתו מהמרותו במצפונך ובבונתך בסתרך כי הנגלה
 והנסתר ממך שוים אצלו, והוא יגמלך על מה שהשקיף
 עליו ממך מכל זה ואם נעלם מב"א. הלא תראה כי
 הדיין הוא דן כפי מה שנתקיים אצלו אם בעדים או
 בחושיו, ואם היה מתקיים אצלו מה שיש במצפונים היה
 דן עליו; והבורא ית' שידיעתו בכל שוה מן הדין הוא
 שישפוט כפי ידיעתו, כמו שאמר הכתוב (דברים כט)
 הנסתרות לה' אלהינו וגו'. ובשירצה הבורא להעיר אותך
 ולהוכיחך, יצוה אחר מן המשרתים להסתלק מעבודתך
 ויחלה האבר ההוא מגופך או שנים או כלם, ויחלה
 וידוה עד עת ידוע; ואם תקיצי ותשובי אליו יצוהו לשוב
 לעבודתך וירפא גופך וישוב לענינו הראשון, כמו שאמר
 הכתוב (מלכים קז) אוילים מדרך פשעם וגו' כל אוכל
 התעב נפשם וגו' ויזעקו אל ה' וגו' ישלח רברו וירפאם
 וגו'. וכאשר ישלמו ימי נסיוןך בעוה"ז יצוה הבורא ית'
 כל מי שזכרנו מן השערים והשוערים והעבדים והמשרתים
 לשוב מעליך וינתקו הקשרים והמצועים אשר בינך ובין
 גופך ותשובי א' ענינך הראשון, וישאר גופך אין תנועה
 לו ולא הרגשה וישוב גם הוא לענינו הראשון, כמו שאמר
 החכם (קהל יג) וישוב העפר על הארץ כשהיה והרוח
 תשוב אל האלים אשר נתנה. ויךאו לך פנקסי מעשיך
 ומחשבותיך וחפציד ומה שבחרת וטרדת נפשך בו בעולמך

מוכן לרצונך אם להרע או להטיב, וא"כ גם כל הנל עליך אם
 לשבט ואם לחסד לך מבוראך וכו'. ואם נעלם, ואע"פ שנעלם.

ויהיה הגמול כפיהו. וכבר הזהירך על זה והתרה בך ע"י
 שלוחיו ונביאיו ותורתו הנאמנה, כמו שאמר החכם
 (משלי כג) הַט אֲזַנְךָ וּשְׁמַע רַבְרֵי חֲכָמִים כִּי נָעִים כִּי תִשְׁמָרָם
 בְּכַסְנְךָ וְגו' הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת
 להודיעך קשט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך:
 פרק י אמרה הנפש כבר הבינותי מאמרך והקשבתי
 לכל מה שזכרת. ואני מתחננת אל כבודך שתבאר לי
 המקומות אשר אשתמש בהם במשובח ובמנונה במדותי,
 אשר בהשתמשי בהם שם ישבחוני עליהם ויודו שמושי
 בהם: אמר השכל מרותיך רבות אזכור לך מהם מה
 שנזדמן לי בקצרה. והוא שבמרותיך שתי מדות הם
 השמחה והאבל והם זה כנגד זה, ואופני השמוש בשמחה
 כשתבטחי בהנאה קיימת תמיד ולא תתערב בה תוגה
 ולא יארע לך פגע; התיירי המדה הזאת. אבל מקום
 השמוש באבל כי יפגשך דבר מצער קיים תמיד, אין בך
 יכולת לרחותו ולא פנים להתפרד ממנו; התיירי גם כן
 מרת האבל והשתמשי בה. ובכלל מרותיך שתי מדות
 והם המורא והתקוה, ומקום המורא שתהיה בענין
 שמביא אל הענין שיצטרך ולא תהיה לך אחריתו טובה,
 ואין בך כח ויכולת לרחותו מעליך. אך מקום התקוה
 שתשחרלי בהקרמות המביאות הטובה אליך ומחייבות
 לך הנעימות מבלי מונע שימנע מהם ולא דבר שיבריל

כפיהו, לפי מעשיו צעוק"ז. — המקומות, נאיזה מקום חמן. שם,
 במקום זמנס. ויודו, יסכימו על שמושי גם במנונות. כשתבטחי
 בהנאה וכו', שחלעי כנרור שהיא הנאה קיימת וכו'. התיירי, מותרת
 לך להשתמש בה. יפגשך, יקרך. שיצטרך. ל"ל שיצטרך.

בינך וכיניהן בעשות המצות שצוה האל לעשותו מפני
 טוב אחריתו. ובכלל מדותיך שתי מדות הגבורה והמורד,
 ומקום השמוש בגבורה בפגוע באויבי ה' להלחם בם,
 וסבול כל עצב וכל נסיון כרצון הבורא ית' ורצון חסידיו,
 כמו שאמר (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו
 כצאן מבחיה, ואמר (שם קמא) יהלמני צדיק חסד ויוכיחני.
 אך מקום המורד בפגוע באוהבי ה' שלא להלחם בם
 ובאנשי עבודתו, ושתתאחרי מעמור כנגד מוכיחך במה
 שיש בו טובתך, כמו שאמר (מלכים ב כג) יען רך לבבך
 ותכנע מפני ה'. ובכלל מדותיך שתי מדות הכשה
 והעזות, ומקום הכשה בהמרות המטיב לך בטובתו על
 פניו ובין ידיו, ובהוכיחו אותך בעדיו הטובים והרעים
 ופגיעת נביאיו, כמו שכתוב (ישעיה נג) בן אדם הגד את
 בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם וגו', ואמר
 (עזרא ט) אלהי בושתי ונכלמתי וגו'. ומקום מדה העזות
 בפגיעת הרשעים ואנשי העבירות והחולקים על האמת,
 ולצוות בחסד ולהזהיר מן הגנות, ולהוביש החטאים
 ולהוכיח הקטנים והגדולים, כמו שכתוב (ישעיה נ) שמתי
 פני כחלמיש וגו'. וכן שתי מדות הכעס והרצון, ומקום
 הכעס בנשות מדרך האמת ומדין הצדק והגברת השקר

בעשות המצות, כמו בעשות המלות שולחי שכן טוב. והמורד, רכוח
 הנכ. ורצון חסידיו, שהחמירו נסויגים וגדרים. שתתאחרי, שהחללי.
 בהמרות, שלא חמרי. על פניו, להכעיסו. ובין ידיו, בעולו לנגדך
 ונכסגון לשון זה השחמט המעתיק גם לעיל. בעדיו, ע"י יעדיו.
 ופגיעת, חוכחה. ולצוות בחסד, לצוות לעשות חסד, ולהוביש וכו'.
 לבייש החוטאים. בנשות וכו' והגברת השקר וכו', אם תראי נשים
 מדרך האמת וכו' ואם תראי כי השקר גובר על האמת וכו'.

על האמת ואנשיו. ומקום הרצון בהפיל כל הרברים על
אופניהם ובהניחם על מכוניהם, ובלכת בדרכי האמת
בהם. וכן שתי מדות הרחמים והאכזריות, מקום הרחמים
על הדלים והעניים והחולים והפורשים מן העולם, ומי
שאינו מכיר אופני טובותיו ומי שאינו יודע להנהיג עצמו,
והאסור ביד אויבו ומי שפקד טובה רבה, והמתחרש על
עונותיו והבוכה על מה שעבר מחטאיו מיראתו את עונש
האלהים. ומקום האכזריות בהפרע מן הרשעים והנקם
מן המשחיתים בארץ, כמו שאמר הכתוב (דברים יט)
לא תחוס עיניך עליו וגו'. וכן שתי מדות הגאווה והענוה,
ומקום הגאווה והגובה כשתפגעי בכופרים באלהים
ובנוטים מעליו, אל תשפלי וא תכנעי להם, שלא תראי
כמצדקת אותם ונוטה אחר דעותם המשחיתות; אך
התירי מדת הגאווה והגובה המורה על הפך דעתם ומעוש
רצונך בהם, כאשר ידעת מענין מרדכי והמן. ומקום
השמוש בענוה בפגיעתך אדם חסיד ונכר וירא אלהים
וחכם בהורחו ומתעסק בעבודתו, ומי שיש לו עליך טובה
וחסד את חייבת לגומלו עליה כ"ש מי שגדלו ועצמו
טובותיו מגמולך עליהם, וכן שתקחי הדין לאלהים מעצמך
כמו שנא' (ויקרא כו) או אז יבנע לבכם הערל וגו'. וכן
שתי מדות האהבה והשנאה, מקום האהבה למי שמסכים
עמך על עבודת האלהים ועל מי שישמחך באחרית ענינך.

בהפיל וכו', לסדר כל דבר בסדר נכון. שפקד טובה רבה, שאני
הונו וירד מנכסיו. ונכר, לדיק ונר לכ. מגמולך, קצרה ידך להשיב
גמול וכו'. שתקחי הדין וכו', שתקבלי גזרות הסס ולינו צלחה.
באחרית ענינך, לעולם הכל.

ומקום השנאה למי שעובר על רצון האלהים ועמד כנגד אנשי האמת והביאך למה שמקציף בוראך, כמו שאמר (משלי כח) עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם. וכן שתי מדות הנדיבות והבילות, ומקום הנדיבות לשום כל דבר במקומו ולהת לכל בעל מדה חמודה מן הממון והחכמה כפי מה שראוי לו; כמו שאמר (סס ג) אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ירך לעשות, ואמר (סס ה) יפוצו מעינותיך חוצה. ומקום הבילות על האכזרים והפתאים ומי שאינם מכירים את עצמם ולא ערך הטובה עליהם, כמו שאמר (סס ט) יוסר ליץ לוקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו; ואמרו ז"ל כל העושה טובה למי שאינו מכירו כאלו זורק אבן למרקולים. וכן שתי מדות העצלה והחריצות, ומקום השמוש בעצלה בתאוות הבהמיות אשר הנאותיהם חולפות מן האדם, וישאר עליו חרפתם בעולם הזה ועונשם לעוה"ב. ומקום החריצות בהנאות הרוחניות ובמעשיהם שמתכוונים בהם להגיע אל רצון האלהים ית', כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט) חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך. ומה שזכרתי בשער הזה די לבוחר בדרך הישרה ומבקש האמת לעצמו וחפץ בחכמה למענה. והא' יפק אותנו אל דרכי עבודתו ברחמי אמן:

נשלם השער השלישי בע"ה

הבילות, קמננות. מבעליו, מאשר ראוי לו. ערך הטובה עליהם, אינם מכירים מעלת הטובה וכפויי טובה הם. והחריצות, הזריזות. חולפות, עוברות ובלתי מתקיימות. לעצמו, בעבור האמת עצמו. למענה, למען החכמה ולא לכונה אחרת. יפק, יביע ויביא. —

בבטחון על האלהים יתברך.

וזה פתח השער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בחיוב קבלת עבודת האלהים, ראיתי להביא אחריו מה שהוא צריך יותר מכל הרברים לעובד האלהים ית', והוא הבטחון עליו בכל דבריו; בעבור מה שיש בו מן התועלות הגדולות בענין התורה ובענין העול'. ותועלותיו בו בתורתו מהם מנוחת נפשו ובטחונו על אלהיו ית' כמו שהעבר חייב לבטוח על אדוניו, מפני שאם איננו בוטח באלהים בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלהים השגחתו מעליו ומניח אותו ביד מי שבטח עליו, ויהיה כמי שנאמר בו (ירמיה 3) כי שתיים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים וגו', ואמר (ההלים קו) וימירו את כבודם בתבנית שור אוכל עשב, ואמר הכתוב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' ויהיה ה' מבטחו, ואמר (ההלים נ) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושמי כזב, ואמר (ירמיה יז) ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו. ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו, ייגע לריק ויחלש כחו ותקצר תחבולתו מהשיג הפצו, כמו שאמר הכתוב (איוב ה) לוכד חכמים בערמם, ואמר (קהלת ט) שבתי וראה תחת

בענין התורה, אם רוצה להחנהג בדרך התורה ולקנות שלמות נקל לו ע"י הבטחון. ובענין העולם, להחמק מצו"מ. בוטח בזולתו, באלם אחר לו בעשרו וכדומה. בערמם, ע"י ערמם עגמה.

השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגבורים המלחמה וגו',
 ואמר (ההל"ס לד) בפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו
 כל טוב. ואם יבטח ברוב עשרו יוסר ממנו וישאר לזולתו,
 כמו שאמר הבהוב (איו"כ כז) עשיר ישכב ולא יאסף עיניו
 פקח ואיננו, ואמר (מש"ל כג) אל תיגע להעשיר מבינתך
 חרל, ואמר (ס"ט) התעיף עיניך בו ואיננו וגו', ואמר
 (ירמיה יז) בחצי ימיו יעזבנו וגו'; או תמנע ממנו הנאתו
 בו, כאשר אמר החכם (קהלת ו) ולא ישליטנו האלהים
 לאבול ממנו וגומר. ויהיה אצלו פקדון ששומר אותו מן
 הפגעים עד שישוב למי שהוא ראוי לו, כמו שכתוב (ש"ס ב)
 ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים,
 ואמר (איו"כ כז) יכין וצדיק ילבש וכסף נקי יחלוק, זאפשר
 שיהיה הממון סבת רעתו ואברן נפשו, כמו שכתוב
 (קהלת ה) יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עושר שמור
 לבעליו לרעתו. ומהם שהבוטח באלהים יביאנו הבטחון
 עליו שלא יעבור זולתו ושלא יקוה לאיש ולא ייחל לב"א,
 ולא יעבדם להתרצות אליהם ולא יחניף להם ולא יסכים
 עמהם בכלתי עבודת האלהים, ולא יפחידהו ענינם ולא
 יירא ממחלקותם; אבל יתפשט מבגרי טובותם וטורח
 הוראתם וחובת תגמולם, ואם יוכיח אותם לא יזהר
 בכבודם, ואם יכלימם לא יבוש מהם ולא ייפה להם

תמנע ממנו, גם אם יחקיט העושר בידו. ששומר אותו, שהאל"ס
 שומר את העושר. להתרצות אליהם, להיות רצוי להם. בכלתי עבודת
 וכו', מה שאינו לעבודת האלהים. ענינם, מהוהם, ור"ל שלא יגור
 מפניהם. יתפשט וכו', ר"ל שלא יקבל מהם שום טובה לבלתי יתחייב
 להודות להם ולגמלם טובה כנגדה. ואם יכלימם, בהוכיחו לחוס. ולא

השקר, כמו שאמר הנביא (ישעיה נ) ויהי אלהים יעזר לי
 ע"כ לא נכלמתי על כן שמתי פני בחלמיש ואדע כי לא
 אבוש, ואמר (יחזקאל ג) אל תירא מהם ומדבריהם אל
 תירא, ואמר (סג) מדבריהם אל תירא ומפניהם אל תחת,
 ואמר (ירמיה ה) אל תירא מפניהם, ואמר (סז) אל תחת
 מפניהם, ואמר (יחזקאל ג) בשמיד חזק מצור נתתי מצחך
 וגו'. ומהם שהבוטח באלהים יביאדו בטחונו לפנות את
 לבו מעניני העולם וליחד לבבו לעניני העבודה, ויהיה
 דומה במנוחת נפשו ורוחב לבו ומעוט ראגתו לעניני
 עולמו לבעל האלב"מיאה, והוא היודע להפך הכסף
 לזהב והנחשה והכריל לכסף על ידי חכמה ומעשה.
 ועוד כי הבוטח באלהים יש לו עליו יתרון בעשרה
 דברים: — תחלתם שבעל הכימ"יאה צריך לדברים
 מיוחדים למלאכה, לא יגמר לו דבר זולתם ולא ימצאם
 בכל עת ובכל מקום. והבוטח באלהים טרפו מובטח לו
 מכל סבה מסבות העולם, כמו שאמר הכתוב (דברים ח)
 למען הודיעך כי לא על הלחם לברו יחיה האדם וגו'.
 כי הסבות אינן נבצרות ממנו בכל עת ובכל מקום,
 כאשר ידעת מדבר אליהו עם העורבים ועם האשה
 האלמנה ועוגת רצפים וצפתח המים, ודבר עובריהו עם
 הנביאים שאמר (מלכים ה יח) ואחביא מנביאי ה' מאח
 איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים.
 ואמר (מלכים לד) כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו

יפה וכו', ל' יופי, ור"ל שלא יוכיח כרמיזא בעלמא. לדברים,
 סמים ידועים וכלים. זולתם, בעלמא. נבצרות, חסרות ונעדרות.

כל טוב, ואמר (סס) יראו את ה' קדושו כי אין מחסור ליראיו: — והשני כי בעל הכימו"אה צריך למעשים ולמלאכות לא ישלם לו חפצו זולתם, ואפשר שימיתהו ריחם ועשנם עם התמדת העבודה ואורך היגיעה בהם לילה ויומם; והבוטח באל בבטחה מהפגעים ולבו בטוח ממצוא הרעות, וכל אשר יבואנו מאת האלהים יהיה לו לששון ולשמחה וטרפו בא איו במנוחה והשקט ושלוה, כמו שכתוב (סס כג) בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני: — והשלישי כי בעל הכימו"אה אינו מאמין על סודו זולתו מיראתו על נפשו; והבוטח באלהים איננו ירא משום אדם בבטחונו אבל הוא מתפאר בו, כמו"ש דוד המלך ע"ה (סס נו) באלהים בטחתי לא אירא מה יעשה אדם לי: — והרביעי כי בעל הכימו"אה אינו נמלט מהזמן מהזהב והבסף הרבה לעת צרכו, או שלא יזמן מהם כלום לא כפי שיספיק לזמן מועט. ואם יזמן ממנו הרבה יהיה כל ימיו מפחד על נפשו שלא יאבד ממנו בעניני סבות האברה, ולא ישקוט לבו ולא תנוח נפשו מפחדו עליו מהמלך והעם. ואם לא יזמן מהם אלא למלאכת מחסורו זמן מועט, אפשר שיבצר ממנו המעשה בעת הצורך הגדול איו מפני המנע סבות מסבותיו ממנו; והבוטח באלהים בטחונו חזק באלהיו שיטריף אותו ברצונו בעת שירצה ובמקום שירצה, כאשר יטריף העובר

עם התמדת, נוסף לזה התמדת וכו'. בבטחה, הוא בטוח. ממצוא הרעות, שלא תלונה אליו רעה. אינו מאמין וכו', אינו מאמין לזולתו לגלות לו סודו. מפחדו עליו, שמפחד על ממונו מפני המלך וכו'. שיבצר ממנו המעשה, שלא יוכל לעשות מלאכתו לפעמים.

שַׁעַר הַבְּמַחֲוֹן

ברחם אמו והאפרוח בתוך הביצה אשר אין בה מקום מפולש להכנס אליו ממנו דבר מחוצה, והעוף באויר והרגים במים והנמלה הקטנה עם חלישותה; ויבצר הטרף מהארי עם תקפו בקצת הימים, כמו שנא' (סס לד) כפירים רשו ורעבו וגו', ואמר (משלי י) לא ירעיב ה' נפש צדיק וגו', ואמר (תהלים לו) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם: — והחמישי שבעל הבימיא"ה תחת יראה ופחד על מלאכתו מן המלך ועד הקטן שבעם, והבוטח באלהים ירצוהו המלכים ונכברי ב"א אף החיות והאכנים מבקשים רצונו, כמו שנאמר במזמור יושב בסתר עליון (סס נא) עד אחריתו, ואומר (איוב ה) בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע כך רע ברעב פרך ממות, עד סוף הענין: — והששי שבעל הבימיא"ה אינו בטוח מהחללים והמדוים שמערבבין עליו שמחתו בעשרו, ואינם מניחין אותו ליהנות ממה שיש לו ולא להתענג במה שהשיגה ירו. והבוטח בה' בטוח מן המדוים והחללים לא על דרך הכפרה או ע"ד התמורה, כמו שבחוב (ישעיה מ) ויעפו נערים ויגעו ובחורים כשול יבשלו, ואמר (סס) וקוי ה' יחליפו כח וגו', ואמר (תהלים לו) כי זרועות רשעים תשברנה וגו': — והשביעי שבעל

מפולש, פחוס, ויבצר, ויחסר. עם תקפו, אע"פ שהוא חזק. תחת יראה וכו', המורא המיד על ראשו. ירצוהו וכו', הוא נראה למלכים וכו'. פרך ממות, ואמר סס כי עם אבני השרה בריחך וחיית השרה השלמה לך. והמדוים, חליים מכאיבים. אלא ע"ד הכפרה, ואם נאים עליו יסורים הם רק לכפרה עונות שבערו. ע"ד התמורה, בעון הדור עדה"כ אכן חליינו הוא נשא וכו', או

הכימי"א אה אפשר שלא יגיע אל מזונו במה שיש אצלו
 מן הזהב והכסף, מפני שלא יהיה האוכל נמצא בעירו
 בקצת העתים, כמו שכתוב (יחזקאל ז) כספם בחוצות
 ישליכו, ואמר (פסיה ח) גם כספם גם זהבם לא יוכל
 להצילם. והבוטח בה' לא יבצר ממנו מזונו בכל עת
 ובכל מקום עד סוף ימיו, כמ"ש (איוב ה) ברעב פרך
 ממות וגו', ואמר (סליס כג) ה' רועי לא אחסר וגומר,
 ואמר (סס ז) לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו: —
 והשמיני שבעל הכימי"א ה איננו מתעכב בשום מקום,
 מיראתו שמא יתגלה סודו. והבוטח באלהים בכטחה
 בארצו ובמנוחת נפש במקומו, כמו שכתוב (סס) בטח
 בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה, ואמר (סס)
 צדיקים יירשו ארץ וישכנו לעד עליה: — והתשיעי שבעל
 הכימי"א ה לא תלוינו הרמיה (ס"א הכימי"א אה) שלו
 באחריתו, ולא ישיג בה זולת הבטחון מן הריש והצורך
 לב"א. והבוטח בה' ילוינו גמול בטחוננו בע"הז ולע"הב,
 כמ"ש (סס לב) והבוטח בה' חסד יסובבנו, ואמר (סס לא)
 מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו': — והעשירי שבעל
 הכימי"א ה אם ינדע ענינו תהיה סיבת מותו, מפני שמה
 שהוא משתדל ושורח בו הפך הנהגת העולם, ומנהיג
 הכל ישליט עליו מי שימיתו כשאינו יודע להעלים את
 סודו. והבוטח בה' כאשר ינדע בטחוננו יגדל בעיני
 הבריות ויכבדוהו בני אדם ויתכרכו בקרבתו ובראייתו,

ר"ל להגדיל גמולו בעו"הב. במה שיש, עס מה שיש וכי' תלוינו,
 ל' לויס ור"ל שלא חלק אהו ממותו. הריש, ענינות. יודע, יתגלה.

ויהיה גורם לתקנת עירו ולרחות הפגעים מעל אנשי
מקומו, כמו שבתוב (משלי י) וצדיק יסוד עולם, ובענין
לוט בצוער. ומתועלות הבטחון בה' בענין התורה כי
הבוטח בה' אם הוא בעל ממון ימהר להוציא חובות
האלהים וחובות כ"א ממנו בנפש חפצה ורוח נדיבה,
ואם איננו בעל ממון יראה כי חסרון הממון טובה
משוכות המקום עליו, מפני שנסתלקו מעליו החובות
שהוא חייב בהן לאלהים ולבני אדם בעבורו ומעוט טרדה
לבו בשמירתו והנהגתו. כמו שנאמר על א' מן החסידים
שהיה אומר המקום יצילנו מפזור הנפש, אמרו לו מה
הוא פזור הנפש? אמר שיהיה לי ממון בראש כל נהר
ובראש כל קריה. והוא מה שאמרו ז"ל מרבה נכסים
מרבה ראגה, ואמרו איזהו עשיר השמח בחלקו. ומהם
כי הבוטח בה' לא ימנענו רב הממון מבטוח בה', מפני
שאיננו סומך על הממון והוא בעיניו כפקדון צנה
להשחמש בו על פנים מיוחדים ובענינים מיוחדים לזמן
קצוב, ואם יחמיר קיומו אצלו לא יבעש בעבורו ולא
יזכור טובתו למי שצוה לתת לו ממנו, ולא יבקש עליו
גמול הוראה ושבת, אבל הוא מודה לכוראו ית' אשר
שמהו סבה לטובתו. ואם יאכר הממון ממנו לא יראג
ולא יאבל לחסרונו, אך הוא מודה לאלהו בקחתו פקרונו
מאתו כאשר הודה לו בנתינתו לו, וישמח בחלקו ואיננו

בענין התורה, לקיים המצוות. להוציא וכו' ממנו, לקיים המצוות
התלויות בממון. יראה, יחזוק כמו ולבי ראה. בראש כל נהר
ובראש כל קריה, באמיות על היס ובערים הגדולות. לא יבעש, לא
יתגאה ולא ימרה את פי ה'. סבה לטובתו, שליח להטיב לזולתו.

מבקש דיוק זולתו ולא יחמוד אדם בממונו, כמו שאמר
החכם (סס יג) צדיק אוכל לשובע נפשו:
אך תועלות הבטחון בעולם, מהם מנוחת הלב מן
הראגות העולמיות, והשלוח מנגנור הנפש וצורה
לחסרון תאוותיה הגופיות, והוא בהשקט ובבטחה
ובשלוח בעוה"ז כמו שכתוב (ירמיה יז) ברוך הגבר אשר
יבטח בה' והיה ה' מבטחו, והיה כעץ שתול על
מים ועל יובל ישלח שרשיו וגו'. ומהם מנוחת הנפש
מלכת בררכים הרחוקים אשר היא מבלה הגופות
וממחרת השלמת ימי החיים, כמו שכתוב (מהלס קג)
ענת בדרך כתי קצר ימי. ונאמר על אחד מן הפרושים
בי הלך אל ארץ רחוקה לבקש המרף בתחלה פרישותו,
ופגע אדם אחד מעובדי כוכבים בעיר אשר הלך איתו.
אמר לו הפרוש כמה אתם בחכלית העורון ומעוט
החכמה בעובדכם לכוכבים. אמר לו האמנושי ומה אתה
עובד? אמר לו הפרוש אני עובד הבורא היכול המכלכל
האחד המטריף אשר אין כמוהו. אמר לו האמנושי
פעלך סותר את דבריך. אמר לו הפרוש והיאך? אמר
לו לו היה מה שאמרת אמת היה מטריפך בעירך כמו
שהמטריף הנה, ולא היית טורח לבא אל ארץ רחוקה
בזאת; ונפסקה טענת הפרוש ושכ לארצו וקבל הפרישות
מן העת ההיא ולא יצא מעירו אח"כ. ומהם מנוחת הנפש
ולא יחמוד אדם בממונו, כטעם ב"א להתקרב אל כל גדול אם
בחכמה או בעושר. מנגנור הנפש, כדגוד הוא הפך המנוחה.
השלמת וכו', השלום הקיים ור"ל מקלרת ימיו. האמנושי, סס
לכה עובדי כוכבים בדרך הקנס, המטריף, המפרכס. ונפסקה וכו',

שער הבטחון

והגוף מן המעשים הקשים והמלאכות המְעִנְעוֹת את
את הגופות. והבוטח בה' הוא תובע מסבות הטרף מה
שיש בו יותר מנוחה לגופו ושם טוב לו ופנאי ללבו, ומה
שהוא מפיק יותר לחובות תורתו עם יתר אמונתו, כי
הסבה לא תוסיף לו בחקו ולא תחסרהו ממנו מאומה
אלא בגזרת האלהים ית', כמו שאמר (סס עה) כי לא
ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים, כי אלהים שופט זה
ישפיל וזה ירים, ואמר (סס כג) בנאות דשא ירביצני על
מי מנוחות ינהלני. ומהם מעוש צער נפשו כמסחר אם
יתעכב אצלו או פרקמטיא או אם לא יוכל לגבות חובו
או אם יפגעהו חולי בגופו, מפני שהוא יודע כי הבורא
ית' מתקן ענינו יותר ממנו ובוחר לו טוב יותר ממה
שהוא בוחר לעצמו, כמו שאמר (סס סג) אך לאלהים
דומי נפשי כי ממנו תקותי. ומהם שמחתו בכל ענין
שיעתיקהו אליו ואם יהיה כנגד טבעו, מפני בטחונו
באלהים שלא יעשה לו אלא הטוב לו בכל ענין, כאשר
תעשה האם החומלת לבנה ברחיצתו וחתולו וקשירתו
והחרתו על ברחו, כמו שאמר דוד ע"ה (סס קלא) אם
לא שויתי ודוממתי נפשי בגמול עלי אמו בגמול עלי

לא יכול להשיב על דבריו. המיגעות, המחלישות. תובע מסבות
הטרף, מנקה ובוחר לו ממוכי מו"מ ומלאכות וכו'. ושם טוב לו,
שאינה מלאכה בזויה. ופנאי ללבו, אינו ערוד בה-חמיד. מפיק
יותר וכו', עוזר אותו לקיום חובות החורה. עם יתר אמונתו, עם
האמונה היחרה שבו. אלא בגזרת וכו', כדחז"ל אין עשירות מן
האומות וכו' אלא יתפלל וכו'. במסחר וכו', שלא יוכל למכור
סחורו מיד. פרקמטיא, עסק. שיעתיקהו אליו, שיסכנ' ה' לידו.
ואם יהיה, ואע"פ שיהיה וכו'. וחתולתו, סמרטוטין שכורכין כס

נפשי. וכיון שבארתי מתועלות הבטחון באלהים והנאותיו בתורה ובעולם מה שנזרמן לי, אבאר עתה מענין הבטחון שבעה דברים: אחר מהם מה הוא הבטחון. והשני בסכות הבטחון על הברואים. והשלישי בכאור ההקדמות אשר בעבורם יתחייב הבטחון באלהים וחיוב העסק בסכות. והרביעי בכאור הדברים אשר בהם יהי הבטחון וחיוב שבתו וגנותו בהם. והחמישי בהפרש שיש בין עסק הבוטח באלהים בסכות הטרף ובין עסק מי שאינו בוטח באלהים בהם. והששי בכאור אופני חיוב גנות דעת האומרים באריכות התאוות בעולם, ומיחלים נפשותם בקבלת עבודת האלהים כשיוגיעו לחפצם בו והם בעלי המשכונות. והשביעי במפסירי הבטחון באלהים וכל מה שצריך לדבר בענין הבטחון ולקצר בחלקיו:

פרק א אך מהות הבטחון היא מנוחת נפש הבוטח, ושיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו שיעשה הטוב והנכון לו בענין אשר יבטח עליו כפי יכלתו ודעתו במה שמפיק טובתו. אבל העיקר אשר בעבורו יהיה הבטחון מן הבוטח ואם יפקד לא ימצא הבטחון, הוא שיהיה לבו בטוח במי שיבטח בו שיקיים מה שאמר ויעשה מה שערב, ויחשוב עליו הטוב במה שלא התנה לו ולא ערב עשוהו שיעשהו נדבה וחסר:

התייבוק. בסכות הבטחון וכו', איזו סיבות יניעו את האדם לבטוח בברואים. העסק בסכות, להחפסק בלויזה פרנסה. וחיוב שבתו וכו', בלויזה אופן הבטחון משונת וכו'. באריכות התאות וכו', במלאכה להס כל לרכס אז יפנו לבס לעבודתו. בעלי המשכונות, לוקחי משכון. — שמפיק, שנלמד לו. יפקד, יחסר. שלא התנה לו ולא ערב וכו',

פרק ב' אך הסבות אשר בהן יחבן הבטחון מהבוטח על הברואים הן שבע: אחת מהן הרחמים והחמלה, כי האדם כשהוא יודע בחבירו שהוא מרחם וחומל עליו, יבטח בו ותנוח נפשו עליו בכל מה שיטריחהו מעניניו: — והשנית שיהיה יודע בו עם אהבתו שאיננו מהעלם ממנו ולא מתעצל בחפצו, אבל הוא יודע בו שהוא משהרל ומסכים לעשותו; כי אם לא יתברר ממנו כל זה לא יהיה בטחונו עליו שלם, מפני שהוא יודע התעלמותו ורפיונו בחפצו. וכאשר יתקבצו לבושת ממי שבטח בו שתי מדות אלה גורל רחמנותו עליו ורוב השגחתו על עניניו, יבטח בו מבלי ספק: — והשלישית שיהיה חזק לא ינוצח באשר הוא חפץ, ולא ימנעהו מונע מעשות בקשת הבושת; כי אם יהיה חלש לא ישלם הבטחון עליו אע"פ שנתברר שהוא מרחם ומשגיח, מפני המנע דברים ממנו ברוב הענינים. וכאשר יתקבצו בו שלש המדות האלה יהיה הבטחון עליו יותר ראוי: — והרביעית שיהיה יודע באופני תועלת הבושת עליו ולא יעלם ממנו מה שהוא טוב לו בנסחר ובנראה ומה שייטב בו ענינו, כי אם לא ידע כל זה לא תנוח נפש הבושת עליו; וכאשר יתקבצו לו בו דעתו בתועלותיו ויכלתו בהם ורוב השגחתו עליהם וחמלתו עליו, יחזק בטחונו בו מבלי ספק: — והחמישית שיהיה מתיחר בהנהגת הבושת עליו מהחלת הויתו ונרולו וינקותו ונעדרותו ובחרותו ושישיותו וזקנתו עד תכלי ענינו,

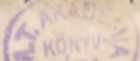
שאינו מלך תכלי וערכות. — עם אהבתו, מלך האהבה. המנע וכו', שחסרו לו כמה דברים וכו'. עד תכלית ענינו, עד יום מותו.

וכשיתברר כל זה ממנו לבוטח יתחייב שתנוח נפשו
 עליו וישען איו, בעבור מה שקדם לו עליו מן הטובות
 העורפות והתועלות המתמידות, ויהיה זה מחייב חזקה
 בטחונו בו: — והששית שיהיה ענין הבוטח מסוד בידו
 ולא יוכל אדם להזיקו ולהועילו ולא להטיב אליו ולא
 לרחות נזק מעליו זולתו, כעבר האסור אשר הוא בבית
 הכור ברשות אדוניו; וכשיהיה הבוטח ברשות מי שבטח
 עליו על הענין הזה, יהיה יותר ראוי לבטוח עליו: —
 והשביעית שיהיה מי שבטח עליו בתכלית הנדיבות
 והחסד למי שראוי לו ולמי שאינו ראוי לו, ותהיה נדיבותו
 מתמדת וחסרו נמשך לא יכרת ולא יפסק. ומי שנקבצו
 בו כל המרות האה עם כל מה שזכרנו קודם לזה נשלמו
 הנאי הבטחון בו, והתחייב היודע זה ממנו לבטוח בו
 ושתנוח נפשו עליו בגלויו ובנסתרו בלבו ובאבריו,
 ולהמסר אליו ולרצות בגזרותיו ולדרן אותו לטוב בכל
 דיניו ומפעליו. וכאשר נחקור על אלה השבעה הנאים
 לא נמצאם כלל בכרואים ונמצאם כלם בכורא יתכרך:
 שהוא מרחם על בריותיו, כמו שכתוב (ספ"ט קג) רחום
 וחנן ה' וגו', ואמר (יו"ט ד) ואני לא אחוס על נינוה
 העיר הגדולה וגו'. ושאינו מתעלם, כמו שכתוב (ספ"ט
 קכ"א) חנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. ושהוא חכם
 ולא ינוצח, כמו שכתוב (איו"ב ט) חכם לבב ואמין כח
 מי הקשה איו וישלם, ואמר (ד"ס א כ"ט) לך ה' הגדולה
 והגבורה וההפארת והנצח והתוד וגו', ובתיב (פס"ט ג)
 זולתו, זולת המטיב. נמשך, ר"ל קיים סמיד, ונרדף למתמיד.

ה' אלהיך בקרבך גבור יושיע. ושהוא מתיחר בהנהגת
 הארם מתחלת ענינו והתחלת גדולו כמו שכתוב
 (דברים לב) הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך, ואמר
 (תהלים עא) עליך נסמכתי מבטן ממעי אמי אתה גווי,
 ואמר (איוב י) הלא כחלב תתיכני וכגבינה תקפיאני,
 ושאר הענין. ושחועלתו והיזקו אינם ברשות אדם כ"א
 ביד הבורא ית' לבדו, כמו שנא' (איכה ג) מי זה אמר
 ותהי ה' לא צוה, מפי עליון לא תצא הרעות והטוב,
 ואמר (ישעיה מ) יבש חציר נבל צייץ ודבר אלהינו יקום
 לעולם, ואמר (סס) אכן חציר העם; וכבר התברר הענין
 הזה במאמר השלישי מן הספר הזה כמה שיש בו די.
 ושנדיבותו כוללת וחסרו סובב, כמו שכתוב (תהלים קמה)
 טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ואמר (סס קל) נותן
 לחם לכל בשר כי לעולם חסרו, ואמר (סס קמה) פותח
 את ירך ומשביע לכל חי רצון. והשכל גוזר בהקבץ אה
 השבעה ענינים בכורא ית' מבלתי הנבראים, לכן הבאתי
 אלו הפסוקים מן הכתוב לזכרון בלבד. וכאשר יתברר
 זה לארם יתחזק הכרתו באמתת חסד הבורא, יבטח בו
 וימסר אליו ויניח הנהגתו עליו ולא יחשדהו בדינו ולא
 יתקצף על בחירתו לו, כמו שאמר דוד ע"ה (סס קיז)
 כום ישועות אשא ובשם ה' אקרא, ואמר (סס) צדה ויגון
 אמצא ובשם ה' אקרא :

פרק ג אך ההקדמות אשר בכרוון ואמתתן ישלם

והשכל גוזר וכו', ר"ל ובאמת גם השכל לבד מקייב בהקבץ וכו'.
 מבלתי נבראים, שאין בנבראים. על בחירתו לו, כאשר יבחר ה'

לאדם הבטחון באלהים, הן חמש: — אחת מהן שיאמין
 ויתברר אצלו התקבצות השבעה עינים באלהים אשר
 בהתקבצם במי שבוטחין בו יתכן לבוטח לבטוח עליו,
 וכבר זכרתים והעירותי עליהן במה שנזרמן לי מן הכתוב
 והם: הראשון שהבורא ית' מרחם על האדם יותר מכל
 מרחם, וכל רחמים וחמלה שיהיו מזולתו עליו כלם הם
 מרחמי ה' וחמלתו, כמו שאמר הכתוב (דברים יג) ונתן
 לך רחמים ורחמך והרכך. והשני כי הבורא ית' לא
 יעלמו ממנו אופני תועלות האדם, והדין נותן זה מפני
 שהוא אחד ממעשיו, ואין מי שיודע באופני תקנות העשוי
 והפסדו ובפגעים המשיגים אותו ובאופני מחלתו וארוכתו
 יותר מעושהו. ואם יהיה זה נמצא בעושים מב"א אשר
 לא יחדשו במעשיהם זולתי צורה מקרית, אך השרש
 והצורה עצמית אין להם בהם שום תחבולה ולא יכולת
 לחדשם; ואשר חדש שרשי האדם וצורתו ותכונתו וסדר
 חבורו, הוא החכם היודע בעיני תועלותיו ונזקיו והטוב
 לו בעולמו ואחריתו בלי ספק, כמו שכחוב (ישעיה מח)
 אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריך בדרך תלך,
 ואמר (משלי ג) כי את אשר יאהב ה' יוכיח וגו': והשלישי
 כי הבורא ית' חוק מכל חוק ודברו נגזר מכל דבר ואין

להביא עליו. — מזולתו, שיחמלו ב"א עליו. והדין נותן, והשכל
 מחייב. שהוא, שהאדם. ואם יהיה וכו' בעושים וכו' צורה מקרית,
 ר"ל ואם הדבר כן באומנים מב"א אשר לא יחנו ב"א צורה מקרית
 אל איזה חומר הנמצא כבר, למשל מעץ ואבן יעשו כלים שונים.
 אבל לא יוכלו לעשות עץ ואבן עצמו. לחדשם, לבראם. ואשר חדש
 וכו', ומכ"ש מי שברא את חומר האדם וכו' הוא יודע צולתי
 בעיני תועלותיו ונזקיו וכו'. ודברו נגזר, גזירתו קיימת.

משיב את דינו, כמו שכתוב (הפליס קטו) כל אשר חפץ עשה, ואמר (ישעיה נה) בן יהודה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם וגו': והרביעי כי הוא משגיח על הנהגת ב"א כלם לא יניחם ולא יתעלם מהם, ולא יסתד ממנו דבר כמו שכתוב (סס מ) למה האמר יעקב ותדבר ישראל נסתרה דרכי מדי ומאלהי משפטי יעבור, הלא ידעת אם לא שמעת אלהי עולם ה' בורא קצות הארץ לא יעף ולא ייגע אין הקד לתבונתו: והחמישי שאין ביד א' מהברואים להועיל את נפשו ולא להזיקה ולא לזולתו כי אם ברשות הבורא ית', כי העבר כשיהיה לו יותר מארון אחר ויהיה ב"א מהם יכול להועילו, לא יתכן לו לבטוח על אחר מהם מפני שמקוה התועלת מכל אחר מהם. ואם יהיה אחר מהם יכול על חגדלתו יותר משאריתם, יהיה חוזק בטחונו בו כפי יכולתו אף ע"פ שהוא בוטח בשאריתם. ואם לא יוכל להועילו ולהזיקו ב"א אחר מהם בלבד, על כרחו יבטח עליו לברו מפני שאינו מקוה תועלת מזולתו. וכן כשירגיש האדם שלא יועילנו ולא יזיקנו אחר מהנבראים אלא ברשות הבורא ית', ישוב לבו מיראתם ותקותם ויבטח על הבורא לברו, כמו שכתוב (הפליס קמז) אל תבטחו בנדיבים כבן אדם שאין לו תשועה: והששי שידע רב טוב האלהים על האדם ומה שהתחיל אותו בו מרוב החסד והטובה,

לא יניחם, לא יעזבם. ולא ישכיחם וכו', לא יסכח דבר מטרדח דבר אחר. יכול על הגדלתו יותר, יכול להועיל יותר בעבור גדול מן האחרים. ישוב לבו וכו', יפן מהם ולא יירא מנזקם ולא יקום להשועתם ויבטח וכו'. שהתחיל אותו בו, סתמקיל להטיב

מבלי שיהיה ראוי אצלו לכך ולא לצורך שיהיה אליו
 אך נרבה וטובה וחסר, כאשר בארנו בשער הבחינה
 מן הספר הזה, וכמו שאמר דוד ע"ה (סס מ) רבות עשית
 אתה ה' אלהי נפלאותיך ומחשבותיך אלינו אין ערוך
 אליך אגירה ואדברה עצמו מספר: והשביעי שיתכבר
 אצלו כי יש לכל ההוויות שבעוה"ז מעצם ומקרה גבול
 ידוע, ולא יוסיף ולא יגרע על מה שגזרו הבורא ית'
 בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו; אין מרבה למה שגזר
 במעוטו ולא ממעט ממה שגזר ברבותו, ולא מאחר למה
 שגזר להקדימו ולא מקדים למה שגזר לאחרו. ומה
 שיהיה מן הרברים על הררך הזה הוא הנגזר אשר
 קדם בתחלת הידיעה, אלא שלכל הגזרות הקודמות
 בידעת הבורא סבות ולסבות סבות. ומי שאינו מבין
 עניני העולם יחשוב כי הסבה המתחרשת מחייבת שנוי
 הענינים והתהפכותם מענין אל ענין, והסבה חלושה
 ונקלה מהיות מומנה שנוי או חלוף בעצמה. כאשר נראה
 הגרגיר האחר מן החטה מצמיח שלש מאות שבלים

לו. ומה שיהיה, וכל מה שנמלא. הוא הנגזר וכו', כפי מה
 שנמלא כן נגזר עליו להיות ומוסב למעלה. והפטר לפרש שמוסב
 למטה ומחובר לאמור אחריו אלא שלכל הגזרות וכו', ור"ל ואם
 עיניך יראו זרות בטבע וחדשות נולדו מעשה אל האמר ראה זה
 חדש הוא בבריאה או בשנוי הטבע, לא כן! הן אמנם כבר כללה
 וכחלה בגזרה קדומה ועלה במחשבה לפניו ית' בראשית הבריאה,
 אלא שלא בא יומנו ללחא אל הפועל כ"א אחרי הסובינה סבות
 רבות מכת הסבה הראשונה וע"י הסבה האחרונה ילא עתה אל
 הפועל, והכל הוא בחוק הטבע ואין כל חדש. לנד הבא ע"ד הכס
 והמופת בדבר ה' ע"י כביאיו ובחיריו, שעל כמו אלה ארז"ל הנאי
 החנה הקב"ה במעשה בראשית וכו'. והסבה חלושה וכו', הכל

הבורא מסכים לו (ס"א שהוא מבקש שיהיה הבורא לו) במה
 שהוא בוטח עליו בו, כמו שאמרו רז"ל עשה רצונו
 ברצונך כדי שיעשה רצונך ברצונו בטל רצונך מפני
 רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך, ואמר הכתוב
 (תהלים לז) בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ודעה אמונה,
 ואמר (איכה ג) טוב ה' לקוויו לנפש הדרשנו. אבל מי
 שיבטח על הבורא והוא ממרה אותו, כמה הוא סכל
 וכמה דעתו חלושה והברתו! כי הוא רואה כי מי שנתמנה
 לו מב"א על דבר כשהוא מצוה אותו להתעסק בצורך
 מצרכיו או מזהיר אותו מדבר, ויעבור על מצותו ויגיע
 לממנה עברו על מצותו כי יהיה הסבה החזקה להמנע
 ממנו העשות מה שבטח עליו בו; כ"ש מי שעבר על
 חקי האלהים ומצותיו אשר יעד והועיד עליהם, שתהיה
 תוחלת הבטח עליו נכזבה כשימדהו ולא יהיה ראוי
 להקרא בשם בוטח באלהים, אך הוא כמו שאמר הכתוב
 (איוב כז) כי מה הקות חנף כי יבצע כי ישל אזה נפשו,
 הצעקתו ישמע אל, ואמר (ירמיה ז) הגנוב רצוח ונאוף
 והשבע לשקר וגו', ובאתם ועמדתם לפני בכית הזה אשר
 נקרא שמי עליו וגו', המערת פריצים היה הכית הזה
 אשר נקרא שמי עליו: — וההקדמה החמישית שיתבאר
 אצלו כי השלמת הרברים המתחרשים בעוה"ז לאחר
 היצירה היא בשני דברים: אחר מהם גזרות הבורא ית'

שנתמנה, שהוא ממונה. ויגיע לממנה עברו וכו', וישמע המנוה
 שעבר הממונה על מנוחו. להמנע ממנו וכו', להפסיד סכרו.
 יעד, שכל עול קוומס, והועיד, הזהיר בעונם על בטולם.

וחפצו ביציאתם אל גבול ההויה, והשני סבות ומצועים
 מהם קרובים ומהם רחוקים ומהם נגלים ומהם נסתרים,
 וכלם רצים להשלים מה שנגזר הויתו והראותו בעזר
 האלים להם על זה. ודמיון הסבות הקרובות בהוצאת
 המים ממצעמקי הארץ בגלגל הכלים המעלים את המים
 מן הבאר, וסבתו הרחוקה האדם שהוא קושר הבהמה
 אל הגלגל ומניעתו להעלות המים מתחתיות הבאר אל
 פני הארץ. אך הסבות אשר בין האדם והכלים מצועים
 בין שני הרברים והם הבהמה והעגולים שמניע קצתם
 את קצתם והחבל, ואם יקרה פגע לאחת מן הסבות
 הנזכרות לא יגמר הענין המכוון בהם. וכן שאר המעשים
 היוצאים אל גבול ההויה לא יתקבצו מן האדם וזולתו
 כ"א בגזרת האלים והזמנתו הסבות אשר בהם הגמרים,
 כמו שאמר (ס"ח ג) ולו נחכנו עלילות, ואמר (ירמיה לב)
 גרול העצה ורב העליליה, ואמר (מ"א יב) כי היתה סבה
 מעם ה'. ואם תהיינה הסבות נעדרות בכלל לא תגמר
 יציאת דבר מן הפעולות הטבעיות אל גדר ההויה.
 וכאשר נסתכל בצורך האדם לסבב ולהתגלגל לגמור
 עניניו, נמצאהו בראות העין כי הצריך אל המזון כשיושם
 לפניו המאכל כראוי לו, אם לא יתגלגל לאוכלו בהגבתו
 אל פיו ולעסו לא ישבר רעבונו, וכן הצמא בצרכו אל
 המים. וכ"ש אם ימנע המאכל ממנו עד שיתגלגל לחקנו
 בטחינה ולישה ואפייה והרומה לזה, ויותר גלגול מזה
 וקשה אם יצטרך לקנותו ולחקנו, ויותר מזה עוד אם
 רצים, ממחרים וחשים. בהם הגמרים, סגמרים על ידם. ולעסו,

לא יזדמנו לו הרמים שיקנה אותו בהם ויצטרך לגלגול
 ולסבוב גדול ממה שזכרנו קודם, שישתכר ברמים או
 שימכור מה שהוא צריך לו מחפצים וקנינים וכיוצא בהם.
 והעלה אשר בעבורה חייב הבורא את האדם לחזור
 ולסבב על סבות הטרף ושאר מה שהוא צריך איו לשני
 פנים: אחר מהם מפני שחייבת החכמה בחינת הנפש
 בעבורת האלהים ובהמרותו, כחן אותה במה שמראה
 זה ממנה והוא הצורך והחסרון אל מה שהוא חוץ לה
 ממאכל ומשתה ומלבוש ומעון. ומשגל, וצוה אותם לחזר
 עליהם להביאם בסבות המוכנות להם על פנים מיוחדים
 ועתים ידועים; ומה שגזר הבורא שיגמר לאדם מהם
 יגמר וישלם בהשלמת הזדמנות הסבות, ואשר לא גזר
 לו להגמר בהם לא יגמר וימנעו ממנו הסבות. ונתברר
 ממנו העבודה והעכירה בכונה ובבחירה לאחת מהנה
 מבלתי האחרת, ויתחייב אח"כ הגמול והעונש ואפי' לא
 גמר בהם המעשה. והשני כי אלו לא הוצרך האדם
 לטרוח ולחזר ולסבב להבאת טרפו, היה כועט ורורף
 אחר העבירות ולא היה משגיח על מה שהוא חייב בו
 על טובת האלהים עליו, כמ"ש (ישעיה ה) והיה כגזר
 ונבל תוף וחליל ויין משתיהם ואת פעל ה' לא יביטו
 ומעשה ידיו לא ראו, ואמר (דברים לב) וישמן ישורון
 ויבעט שמנת עבית כשית ויטוש אלוה עשהו. ואמרו
 ז"ל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם

להדקו ולטחנו בשינוי (Kauen). שמראה זה וכו', שנראה חיכך
 בלחיה מהן כחרס. ואפי' לא גמר וכו', כי מחסנה טובה מלטרפת

משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, כ"ש מי שאין לו חלק באחת מהן ולא שם לבו על אחת מהן; והיה מחמלת הבוראית' על האדם שהטרידו בעניני עולמו ואחריתו, להתעסק כל ימי חייו בזה ולא יבקש מה שאינו צריך לו ולא יוכל להשיגו בשכלו, כמו עניני ההתחלה והתכלה, כמו שאמר החכם (קהל ג) גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלים מראש ועד סוף. ואם הוא מגביר עבודת האלים ובוחר ביראתו ובוטח בו בעניני תורתו ועולמו וסר מן הרברים המגונים וכוסף למדות הטובות, לא יבעט במנוחה ולא יטה אל השלוח לא ישיאדו היצר ולא יפת בכשפי העולם; יסתלק מעליו טורח הגלגול והסבוב בהבאת טרפו מפני הסתלקות שני הפנים מעליו הבחינה והבעיטה בטובה, ויבואהו טרפו בלי טורח וכלי יגיעה כפי ספקו ומזונו, כמו שכתוב (משלי י) לא ירעיב ה' נפש צדיק:

ואם יאמר האומר הנה אנחנו רואים מקצת צדיקים לא יזרמן להם טרפם לא אחרי העמל והיגיעה, ורבים מאנשי העבירות בשלוח וחייהם בטוב ובנעימים? נאמר כי כבר קדמו הנביאים והחסידים לחקור על זה הענין. מהם מי שאמר (ירמיה יג) מדוע דרך רשעים צלחה,

למעשה, ויש עבירה שהמחשבה בה כמעשה כדרז"ל. שאין לו חלק וכו', אין בו לא תורה ולא מלאכה ואלו היה טרפו מוכן לפניו בודאי היה צועק וכו'. התחלה והתכלה, מה לפנים מה לאחור בצריחה. במנוחה, כשהוא במנוחה. יפת, יחפזה. בכשפי העולם, בחאוות ופענוגי העולם המעוררות עיני בני אדם כמעשי כסוף.

ואמר האחר (חזקוני ח) למה תראני און ועמל תביש
 ושור וחמם לנגדי ויהי ריב ומדון ישא, ואמר (סז) כי
 רשע מכתיר את הצדיק, ואמר (סז) תחריש כבלע רשע
 צדיק ממנו, ואמר אחר (מלכים עג) הגה אלה רשעים
 ושלוי עולם השגו חיל, אך ריק זכיתי לבבי וארחץ
 בנקיון כפי, ואהי נגוע כל היום ותוכחתי לבקרים, ואמר
 אחר על אנשי דורו (מלאכי ג) גם בחנו אלהים וימלטו
 והרבה כזה; אך הניח הנביא התשובה בבאור עלת זה.
 ומפני שעלת כל אחר מן הצדיקים הנבחנים וכל אחר
 מן הרשעים שהם בטובה בעולם הזה זולת עלת האחר,
 לכן העיר ע"ז באמרו (דברים כט) הנסתרות לה' אהינו
 והנגלות לנו ולבנינו, ואמר החכם ברומה לזה (קבלה ה)
 אם עושק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה א' תחמה
 וגו', ואמר הבתוב (דברים לב) הצור תמים פעלו כי כל
 דרכיו משפט. ועם כל זה ראיתי לבאר בענין הזה מה
 שיהיה בו מעט הספקה. ואומר כי הפנים אשר בעבורם
 יקנע מהצדיק הזרמנות טרפו עד שיטרח עליו ויקחן בו,
 אפשר שיהיה לעון שקדם לו התחייב להפרע ממנו עליו,
 כמו שאמר (משלי יא) הן צדיק בארץ ישולם. ויש שיהיה
 על דרך התמורה בעוה"ב, כמו שאמר (דברים ח) להטיבך
 באחריהך. ויש שיהיה להראות סבלו והסברתו הטובה
 בעבורת הכורא ית' כדי שילמדו ב"א ממנו, כמו שירעת

הניח וכו', לא אמר הנביא תשובה ע"ז. מעט הספקה, באור מספיק
 מעט. ע"ד התמורה, להרבות שכרו בעוה"ב. סבלו והסברתו,
 סובל הצרות והיסורין בסבר פנים יפות בלי חרעומות על השי"ת.

מענין איוב. ויש שיהיה לרשע אנשי דורו ויבטנהו הבורא
 ית' בעוני ובריש ובחלאים להראות חסירותו ועבודתו
 לאלהים מבלעדיהם, כמו שכתוב (ישעיה נג) אכן חלינו
 הוא נשא ומכאובינו סבלם. ויש שיהיה מפני שאיננו
 מקנא לאלהים לקחת הדין מאנשי דורו, כמו שירעת
 מענין עלי ובניו שאמר בהם הכתוב (ס"א 3) והיה כל
 הנותר בביתך יבא להשתחות לו וגו'. אבל טובה הא
 ית' על הרשע יש שתהיה בעבור טובה שקרמה לו
 יגמלהו האלהים עליה בעוה"ז, כמו שכתוב (דברים ז)
 ומשלם לשונאיו אל פניו להאבירו ותרגמו בו הראשונים
 ומשלם לשנאוהו זכוון (ס"א טבן) ראינון עבדין קרמוהי
 בחייהון לאובריהון. ויש שתהיה על דרך הפקרון אצלו
 עד שיתן לו האל ית' בן צדיק יהיה ראוי לו, כמו שכתוב
 (איוב יז) יבין וצדיק ילבש, ואמר (קס"ה 3) ולחוטא נתן
 ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים. ואפשר
 שתהיה הסבה הגדולה שנמכות מותו ורעתו, כמו
 שכתוב (ס"ה 5) עושר שמור לבעליו לרעתו. ואפשר
 שתהיה להאריך הבורא ית' לו עד שישוב ויהיה ראוי
 לה, כמו שירעת מענין מנשה. ויש שתהיה לחסד שקדם
 אביו והיה ראוי להטיב לבנו בעבורו, כמו שאמר ליהוא
 בן נמשי (מ"ג י) בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל,
 ואמר (משלי כ) מתהלך בחומו צדיק אשרי בניו אחריו,

לרשע אנשי דורו, שאנשי דורו רשעים. מבלעדיהם, אשר לא כמוהם
 שחס בשלום ומורדים בו, והכונה שילדיקו משפטו עלהם ביום
 פקודה. לקחת הדין וכו', לענוש הפושעים או שיכול למחות בדם.

ואמר (הקל"ס לז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק
 נעזב וזרעו מבקש לחם. ויש שתהיה לנסות אנשי
 התרמית והמצפונים הרעים כשהם רואים זה מזהרים
 לסוד מעבודת הכורא וחשים להתרצות א' אנשי הרשע
 וללמוד ממעשיהם. — ויתברר הנָּבֵר לאלהים ויִדָּאָה
 הנאמן בעבודתו בסבלו עת ששולטין בו ומביישין אותו
 ויקבל שכר מהבורא ית' על זה, כמו שירעת מענין א'הו
 עם איזבל וירמיהו עם מלכי דורו :

וכיון שהתברר חיוב הגלגול על הסבות על ב"א,
 נבאר עתה כי אין כל אדם חייב לחזר על כל סבה
 מסבות הטֶרֶף כי הסבות רבות. מהן נקלות שטרחם
 מעט כסחורה בחנות או מלאכת יד שטורחה מעט
 כתפירה וכאחוי והספרות ואצור המסחרים ושכיר
 האריסים והפועלים והשמשים בעבודת הארמה. ומהן
 סבות יש בהן יגיעה וטורח, כעבוד העורות והוצאת
 הברזל והנחושת מן מוצאייהם וזקוק הכסף בעופרת ונשוא
 המשאות הכבדות ולכת בדרכים רחוקים המיד ועבודת
 הארמה וחרישתה וכיוצא בהם. ומי שהוא מב"א חזק
 בגופו חלש בהכרתו ראוי לו מהם מה שיש בו מן היגיעה
 כפי שיכול לסבול; ומי שהוא חלש בגופו והכרתו חזקה,

והמצפונים הרעים, חכמי לב רע, זמלת חכמי מושכת ענמה ואחר
 עמה. כשהם רואים, שהרשע מלניח. וחשים וכו', מל' מי יחוש,
 ור"ל משחללים להיות רצוי אל חכמי הרשע וכו'. ויתברר הנבר
 וכו', ועי' יתברר מי שהוא בר לבב וכו' בסבלו וכו'. וכיון שהתברר
 וכו', ולפי שהוכחו שחייב האדם לעסוק בחיזה עסק להמליח לו
 טרף, כתפירה וכאחוי, שניהם ענין א'. והספרות, מלאכת סופר,
 וי"מ גלות ספרות. ואצור המסחרים, קנין סחורות. ושכיר האריסים,

אל יבקש מסבות הטרף מה שמוגע גופו, אך יטה א' מה
 שיהיה קל על גופו ויוכל להתמיד עליו. ולכל אדם יש
 חפץ במלאכה או סחורה מבלתי זולתה כבר הטביע
 הא' לה בטבעו אהבה וחבה, וכן בשאר החיים כמו
 שהטביע בטבע החתול צידת העכברים, ובטבע הנץ
 צידת מה שראוי לו מן העוף ובטבע האיל צידת הנחשים,
 וכן יש מן העופות שיצודו הרגים לבר. וכן בטבע מין
 ומין ממיני החיים נטיה ותאוה אל מין ממיני הצמחים
 והחיים, הוטבע עליו להיות סבה למזונו והכונת גופו
 ואבריו ראויין לדבר ההוא. כפה הארוך והשוק הארוך
 לעוף שהוא צד את הרגים, וכשן והצפורן החזק לארי,
 והקרנים לשור ולאיל; ואשר הוכן מזונו מן הצמח לא
 נתן לו כלי הציד והטרף. ועל הרמיון חזה תמצא מדות
 ב"א וגופותם מוכנות לסחורות ולמלאכות. ומי שמוצא
 במרותיו ובטבעו כוסף אל מלאכה מהמלאכות ויהיה
 גופו ראוי לה ויוכל לסבול את טרחה, יחזור עליה וישים
 אותה סבה להבאת מזונו ויסבול מתקה ומרירותה ואל
 יקוץ קשוקש ממנו הטרף בקצת העתים; אך יבטח
 באלהים שיספיק לו טרפו כל ימי חייו, ויכוין בטרה
 לבו וגופו בסבה מן הסבות והסבוב עליה לעמוד במצות
 הבורא, שצוה האדם להתעסק בסבות העולם כעבודת
 הארמה וחרישתה וזריעתה, כמו שכתוב (בראשית ג)

לשכור ולהשכיר אריסים וכו' לעבדה. יש חפץ וכו' מבלתי זולתה,
 חכמה נפשו וטבעו נוטה יותר למלאכה מן לעסק זה ולא לזולתם
 כידוע. והסבוב עליה וכו', כוננו חכיה לקיום העולם שהוא רצון

ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה. ולהשתמש בשאר בעלי חיים בתועלותיו ומזונו ובגין המדינות והכנת המזונות, ולהשתמש בנשים ולבעול אותן להרבות הזרע ויהיה נשכר על כונתו בהם לאלהים בלבו ומצפונו, בין שיוגמר לו חפצו בין שלא יגמר לו חפצו, כמ"ש (ספלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, וארו"ל וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ויהיה בטחונו באלהים שלם, ולא יזיקנו הסכוב על הסכות להכאת טרפו בהם מאומה כשהוא מכויין בהם בלבו ומצפונו לשם שמים. ואל יחשוב כי טרפו מועמד על סבה ידוע ושואם המנע הסכה ההיא ממנו לא יבא כסבה אחרת, אבל יבטח על האלהים בטרפו וידע כי הסכות כלן אצל הבורא שוות, יטריפהו כמה שירצה מהן בעת שירצה מאי זה ענין שירצה, כמ"ש ה' (ס"א יד) כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט, ואמר (דברים ח) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ואמר (זכריה ד) לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות:

פרק ד אבל הרברים שחייב המאמין לכטוח בהם על הבורא ית' כוללים אותם שני מינים, אחד מהם דברי העוה"ז והשני דברי העוה"ב. ורברי העולם הזה יחלקו לשני חלקים, אחד מהם עניני העולם לתועלות העוה"ז, והשני עניני העולם לתועלות העולם הבא. ועניני העולם לתועלות העוה"ז יחלקו לג' חלקים: אחד מהם תועלות גופו בלבד, והשני תועלות טרפו וסיכותו הונו ומיני קנינו, והשלישי תועלות בני ביתו ואשתו

וקרוביו ואוהביו ואויביו, ומי שהוא למעלה ממנו ולמטה ממנו מכתות ב"א. ועניני העולם לתועלות העולם הבא יחלקו לשני חלקים: אחד מהם חובות הלככות והאברים שהוא מתייחד בהם לברואין מעשהו יוצא בהם להנאת זולתו ולא להזיקו, והחלק השני חובות האיברים אשר לא יוכל לעשותם אלא בהשתתפות זולתו עמו בפעל ובהפעל, כצדקה וגמ"ח ולמוד החכמה ולצוות בטוב ולהזהיר מן הרע. ועניני העוה"ב יחלקו לשני חלקים: אחד מהם חגמול הראוי, והשני שהוא מחסר הבורא ית' על החסידים והנביאים לעוה"ב. והנה כל הרברים שבטחים בהם על הבורא ית' שבעת חלקים: אחד מהם עניני גוף האדם בלבד. והשני עניני הונו וסבות טרפו. והשלישי עניני אשתו ובניו וקרוביו ואוהביו ואויביו. והרביעי חובות הלככות והאברים שהוא מתייחד בתועלותם והזקתם. והחמישי חובות האברים שתועלתם והזקתם מתעברות לזולתו. והששי גמול העוה"ב אשר יהיה כפי המעשה בעוה"ז. והשביעי גמול העולם הבא אשר יהיה מהבורא ית' על דרך החסר על סגולתו, כמו שכתוב (הה"ס לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם:

וכיון שפירשתי ההקדמות אשר בעבורן יתכן הבטחון מן הבוטח באלהים ית', יש עלי לסמוך להן פירוש אופני יושר הבטחון בכל אחד מהשבעה דברים אשר

האל נבדוהו. — בפעל ובהפעל, ט"א מהם עושה והשני מקבל הטובה. הגמול הראוי, לפי מעשיו הטובים. מתעברות, עוברות

שער הבטחון

בהם יבטח כל בושח על אלהים ועל זולתו אחר אחר : —
 ואומר בפירוש החלק הראשון מהם והוא בעניני גוף
 האדם בלבד , והם חיייו ומותו וטרף מזונו לעצמו ומלבושו
 ודירתו ובריאותו וחליו ומדותיו . ואופני היושר בבטחון
 על אלהים בכל ענין מהם שישליך את נפשו בהם
 להליכות הגזר אשר גזר לו הבורא מהם , ותבטח נפשו
 באלהים ית' וידע כי לא יגמר לו מהם אלא מה שקדם
 ברעת הבורא שהוא הנכון לעניניו בעה"ז ובעה"ב ויותר
 טוב לאחריהו , ושהנהגת הבורא לו בכלם שוה אין לשום
 בריה בהם עצה ולא הנהגה אלא ברשותו וגזרתו ודינו ,
 וכמו שאין ביד הברואים חיייו ומותו וחליו ובריאותו , כן
 אין בידם טרף מזונו ומספרו ולבושו ושאר עניני גופו .
 ועם כירור אמונתו כי ענינו מסור א' גזרות הבורא ית' ,
 ושכחירת הבורא לו היא הבחירה הטובה ; הוא חייב
 להתגלגל לסבות תועלותיו ולבחור הטוב בנראה לו מן
 הענין , והאלהים יעשה מה שקרמה בו גזרתו . והרומה
 לזה כי האדם אע"פ שקצו ומרת ימיו קשורים בגזרת
 הבורא ית' , יש על האדם להתגלגל לסבות החיים
 במאמל ובמשתה ובמלבוש ובמעון וכפי צרכו , ולא יניח
 את זה על האלהים שיאמר אם קדם בגזרת הבורא
 שאחיה ישאיר נפשי בגופי מבלי מזון כל ימי חיי , ולא
 אטרח בבקשת הטרף ועמלו . וכן אין ראוי לאדם להכנס
 בסכנות בבטחונו על גזרת הבורא , וישתה סמי המות

ויזלזל אל זולתו . ועם כירור אמונתו וכו' , ואע"פ שתאמין בכירור
 שענינו מסור וכו' עכ"ל חייב לתזר על הסכנות כי על ידיהם יעשה

או שייסכן בעצמו להלחם עם הארי והחיות הרעות ללא דוחק, או שישליך עצמו בים או באש והרומה לזה ממה שאין האדם בטוח בהם וייסכן בנפשו. וכבר הזהירנו הכתוב מזה במה שאמר (דברים ו) לא תנסו את ה' אלהיכם וגו'. כי איננו נמלט בזה מאחד משני דברים: או שימות ויהיה הוא הממית את עצמו והוא נחבע על זה כאלו המית זולתו מב"א, אע"פ שמותו על הדרך ההיא בגזרת האלהים וברשותו, וכבר הזהירנו שלא להמית שום אדם בשום גלגול באמרו (שמות כ) לא תרצח, וכל אשר יהיה המומת כרוב אל הממית יהיה העונש יותר ראוי, כמו שכתוב (עמוס ה) על רדפו בחרב אחיו ושחת רחמיו וגו'. וכן מי שהמית את עצמו יהיה עונשו גדול בלי ספק, מפני שמשלו בזה כעבר שצוהו אדוניו לשמור מקום לזמן ידוע והזהירו שלא יפרד ממנו עד שיבא שליח אדוניו איו, וכיון שראה שבוש השליח לבא נפרד מן המקום קודם בואו, וקצף עליו אדוניו והענישו עונש גדול. וכן הממית את עצמו יוצא מעבודת האלהים אל המרותו בהכנסו בסבות המות, ועל כן אתה מוצא שמוא ע"ה אומר (ש"א טז) ואיך אלך ושמע שאול וחרגני, ולא נחשב לו לחסרון בכטחוני על האלהים; אך היה התשובה מהאלהים לו במה שמורה כי זריותו בזה משובחת, ואמר לו עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי ושאר הענין. ואו היה זה קצור בכטחוני

האלהים וכו'. ללא דוחק, אם איננו מוכרח. נחבע ע"ו, כליו שמים לעונש כרזת נפש, בשום גלגול, בשום אופן.

היתה התשובה אליו אני אמית ואחיה וגו' או הרומה לו, כמו שאמר למשה ע"ה עת שאמר לו (שמות ד) כי כבר פה וכבר לשון אנכי, מי שם פה לארם וגו'. ואם שמואל עם תום צדקתו לא הקל להכנס בסכה קטנה מסכות הסכנה אע"פ שהיה נכנס בה במצות הבורא ית' כשאמר מלא קרנך שמן ולך אשלחך אל ישי בית הלחמי, כ"ש שיהיה זה מגונה מזולתו מבלתי מצות הבורא ית'. או שינצל בעזרת הבורא ית' לו ויאברו זכויותיו ויפסיד שכרו, כמו שאמרו רז"ל בזה הענין לעולם אל יעמוד אדם במהום סכנה ויאמר שעושין לו גם שמה אין עושין לו גם, ואם עושין לו גם מנבין לו מזכויותיו, ואמר יעקב אבינו ע"ה (בראשית לב) קטנתי מכל החסרים וגו', ואמר המתרגם בפירושו זעירין זכוותי מכל חסדין ומכל טובון:

וכמו שאמרנו בחיים ובמות כן נאמר בחיוב תביעת סבות הבריאות והמזון והמלבוש והדירה והמדות הטובות, ולהרחיק שכנגדם, עם בירוד אמונתו כי הסבות אין מועילות אותו בזה כלום לא בגזרת הבורא ית', כאשר יש לבעל האדמה לחרוש אותה ולנקותה מן הקוצים ולזרעה ולהשקותה אם (ס"א אם לא) יזרמנו לו המים, ויבטח על הבורא ית' להפרותה ולשמרה מן הפגעים ותרבה תבואתה ויברך אותה הבורא, ואין ראוי לו להניח האדמה מבלי עבודה וזריעה, בבטחונו

או שינצל, הוא החלוקה הב' ממה שאומר למעלה שהמכנים עצמו בסכנה איננו נמלט בזה מאל' משני דברים. חיוב תביעת וכו', חיוב

על גזרת הכורא שתצמיח הארמה בלתי זרע שקדם לו.
 וכן בעלי המלאכה והסחורה והשכירות מצווין לחזר על
 הטרף בהם, עם הבטחון באלהים כי הטרף בידו ורשותו
 ושהוא ערב בו לאדם, ומשלימו לו באיזו סבה שירצה.
 ואל יחשוב כי הסכה תועילהו או תזיקהו מאומה. ואם
 יבא לו טרפו על פנים מאופני הסכות אשר התעסק בהם,
 ראוי לו שלא יבטח על הסכה ההיא וישמח בה ויוסיף
 להחזיק בה ויטה לבו אליה, כי יחלש בטחונו באלהיו.
 אך אין ראוי לו לחשוב כי תועילנו יותר ממה שקדם
 בדעת הכורא ואל ישמח בהרבקו בה וסכוכו עליה, אך
 יודה הכורא אשר הטריופו אחר יגיעתו ולא שם עמלו
 וטרחו לריק, כמו שכחוב (סהלס קכח) יגיע כפיך כי
 תאכל אשריך וטוב לך. ואמר אחד מן החסידים אני
 תמיה ממי שנותן לחברו מה שגזר לו אצלו הכורא,
 ואח"כ יזכור לו טובתו עליו בו ויבקש להודות אותו עליו.
 ויותר אני תמיה ממי שקבל טרפו על יד אחד מוכרח
 לחתו לו ויכנע לו ויפייסהו. וישבחהו; ואם לא יבואהו
 הטרף על הפנים אשר סבב עליהם, אפשר שטרף יזמו
 כבר קדם אצלו והוא ברשותו, או שבא לו על פנים
 אחרים ועל איזה פנים שיהיה ראוי לו להתעסק בסכות
 ואל ירפה מחזר עליהם כשהם ראויות למרותיו ולגופו
 באשר קדמתי, ויבטח עם זה על אלהו שלא יעזבהו ולא
 ירפהו ולא יתעלם ממנו, כמו שכחוב (נחוס ה) טוב ה'

השתלוח לדרוש אחרי סכות וכו'. ושהוא ערב וכו', שלא ייגע
 לריק. ומשלימו לו, נוחן לו טרפו בשלימות. ע"י אחד מוכרח וכו',

למעוז ביום צרה וגו'. וכן נאמר בענין הכריאות והחולי כי על האדם לבטוח בכורא בזה, ולהשתדל בהתמרת הכריאות בסכות אשר מטבעם זה ולדחות המדות במה שנהגו לדחותו, כמו שצוה הכורא ית' (שמות כא) ורפא ירפא; מבלי שיבטח על סכות הכריאות והחולי שהן מועילות או מזיקות אלא ברשות הכורא, וכאשר יבטח בכורא ירפאהו מחליו בסכה ובלתי סכה כמו שנאמר (ספרי קז) ישלח דברו וירפאם וגו'. ואפשר שירפאהו בדבר המזיק הרבה, כמו שירעת מענין אלישע במים הרעים שריפא היוזקם במלח, וכן (שמות טו) ויורהו ה' עין וישלך אל המים ואמרו הקדמונים שהיה עין של הרדופני, וכמוהו (ישעיה לט) ישאו רבלת תאנים וימרחו על השחין ויחי. וכבר ירעת מה שהיה מענין אסא כשבטח על הרופאים והניח בטחונו באלהים בחליו. ואמר הכתוב (איוב ה) כי הוא יבאוב ויחבש וגו': — ופירוש החלק השני הוא בעניני קניני האדם וסכות מרפו ואופני עסקיו מסתורה ומלאכה והליכת דרכים ומיני ושכירות ועבודת המלכים וגזברות וקבלנות ואמנה וספרות ומיני העבודות והליכת המדברות והימים, והרומה לזה ממה שמתעסקין בו לקבץ ממון ולהרבות מותרי המחיה. ואופני יושר הבטחון בהם על האלהים

ע"י א' שהוא מוכרח בגזרת ה' לחתו לו. וירדופני, מן עץ מר. ויחי, וארז"ל שטבע החלנה לעפש גס כשר ברזא וכ"ש שחין. ומיני, החמנות. ושכירות, שכיר בעסק. וגזברות, סוכן בקניני סוחר. וקבלנות, שמקבל עליו למכור סחורה אחר כשכר טרחתו. ואמנה, לוקח לשלם לאחר זמן. וספרות, מלאכה סופר במנ"מ.

שיהעסק במה שזימן לו הבורא מהם לצורך ספקו ומזונו
 ולהגיע אל מה שיש בו די מן העולם, ואם יגזור לו
 הבורא בתוספת על זה תבואהו מבלי טורח ויגיעה כאשר
 יבטח על האלהים בה, ולא ירבה לחזור על הסבות ולא
 יסמך עליהן בלבו, ואם לא יגזרו לו יותר מן המזון אם
 היו משתרלים כל אשר בשמים ובארץ להוסיף עליו לא
 היו יכולים בשום פנים ולא בשום סבה. וכאשר יבטח
 באלהים ימצא מנוחה לבו ושלות נפשו כי לא יעברנו
 חקו אל זולתו ולא יקדים ולא יאחר מעתו הנגזר לו בו.
 ויש שמנהיג הבורא טרפי רבים מב"א על יד איש א'
 מהם להכחין בזה עבודתו לאלהים מהמרותו, וישים
 את זה מן הסבות החזקות שבסבות הנסיון וההסתה לו.
 במלך שהוא מטריף חילו ועבדיו וכן השרים ורואי
 המלך והסגנים אשר סביבותיהם כהות מעבדיהם
 ושמשיהם ופקיריהם ונשים וקרובים ומשתרלים בעבורם
 להזור על סבת קבוץ המזון מפנים טובים ורעים, והסכל
 מהם יטעה בשלשה פנים: אחר מהם בקבצו המזון כי
 הוא לוקח מה שגזר לו הבורא לקחתו על פנים מגונים
 ורעים, ואלו היה מבקש אותו על אופניו היה מגיע אל
 חפצו ורצונו והיה מתקיים בידו ענין תורתו ועולמו, ולא
 היה חסר לו ממה שגזר הבורא מאומה. והשני כי הוא
 חושב שכל מה שהגיע אליו מן המזון הוא טרף מזונו,
 ולא יבין כי הטרף מתחלק לשלשה חלקים: אחר מהם
 טרף מזונו והוא כלכלת גופו בלבד, והוא המובטח מן
 חקו, שהוקצב לו לא יעבור לזולתו. מפנים, אופנים ודרכים, מכללת,

שער הבטחון

האלהים לכל אשר בו רוח חיים עד תכלית ימיו. והבי
 טרף מזון זולתו מאשה ובנים ועכרים ומשרתים והרומה
 להם, ואיננו מובטח מן האלהים לכל הברואים אלא
 לסגולה מהם בתנאים מיוחדים, והוא מקרה מזרמן בעת
 אחת ואין מזרמן בעת אחרת כפי שמחייבת הליכות
 דיני הבורא מן החסר והמשפט. והג' טרף קנין, והוא
 הממון אשר אין בו תועלת לאדם והוא שומר עליו ונוצר
 אותו עד אשר יורישנו לזולתו או שיאבר ממנו, והסכל
 יחשוב כל אשר גזר לו הבורא מן הממון שהוא טרף
 מזונו ובלכלת גופו, והוא ממחר אליו ומשתדל עליו,
 ואפשר שיקבצנו לבעל אשתו אחריו ולחורגו (ס"א ולהורגו)
 ולגרול שבשונאיו. והשלישי שהוא נוחן הטרפים
 לבעליהם כמו שגזר להם הבורא על ידו, והוא זוכר
 טובתו להם בהם כאלו הוא הטרפים בהם וכלכל אותם
 והתחסר בהם עליהם, ורוצה שיורוהו וישבתוהו הרבה
 עליהם ושיעבדוהו בעכורם, ויחגאה ויגבה וירום לבנו
 ויניח הוראתו עליהם, ויחשוב שאם היה מונע אותם
 מהם היו נשארים אצלו, וכי לולי הוא היו נפסקים
 טרפיהם; והוא העני אשר ייגע לריק בעוה"ז ויפסיד
 שכרו לעוה"ב. והמשכיל נורג בשלשה הפנים על הדרך
 הנכונה לתורתו ולעולמו, ובטחוננו במה שיש ביד האלהים
 מטרפו וקנינו, יותר חזק מבטחוננו במה שיש בידו מהם;

מזון. ולחורגו, בן אשתו. מתחסר, כעושה חסד. ויניח וכו', מטיל
 עליהם להודות לו, או ר"ל שלא יודה לה' על כל הגמולותיו עליו
 להשפיע ע"י לזולתו. והוא העני וכו', ונאמת הוא הוא העני בלעת

מפני שאינו יודע אם הוא טרף מזון או טרף קנין, ויגיע לכבוד העדה"ז ואל הגמול הטוב בעה"ב, כמו שאמר (ההלים קיב) במזמור הללויה אשרי איש ירא ה' ער סופו: ויש מב"א כחות שאינם משתדלים לקנות הממון ולהרבות ממנו לא לאהבת הכבוד מב"א ולעשות להם שם ואין מספיק להם ממנו שום דבר, וזה סבלות מהם בסבות הכבוד בעולם הזה ובעוה"ב. וגורם להם זה מה שרואים מכבוד עמי הארץ לאנשי הממון, וכבודם להם לתקותם מה שיש אצלם ולמשוך מאשר בידם. ואלו השכילו והבינו כי אין ביכולתם ולא בכחם לא לתת ולא למנוע למי שגזר לו הכורא אצלם, לא היו מקיים לזולתו, ולא היה ראוי אצלם לכבוד לא למי שייחרהו הבורא במעלות משובחות ראוי בעבורן לכבוד הבורא ית', כמו שכתוב (ש"א ג) כי מכברי אכבד. ומפני שסכלו עמי הארץ בכבודם בעלי הממון בסבות הכבוד, הוסיף להם הבורא סבלות בסבות בקשותם, ונפלו בהשתדלות גדולה ויגיעה רבה כל ימיהם, והניחו מה שהיו חייבין להשתדל בו ולמהר איו מהשלים חובות הבורא אשר עליהם ולהודות על טובותיו אצלם, והתיינה בקשותם יותר קרובות אליהם בדרך הזה בלי ספק, כמו שאמר הכתוב (משלי ג) אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, ואמר (דה"א כט)

אשר ייגע וכו'. ואין מספיק וכו', אין להם שום הנאה בס' ז'. וזה סבלות וכו', אינם יודעים הסבות המביאות אל הכבוד וכו'. וכבודם להם לתקותם וכו'. ולמה מכבדים עמי הארץ לאנשי הממון? לפי שהם האנים ומקיים להעשיר ב"כ לו למשך אליהם איזה הנאה מן העשירים. והניחו וכו' מהשלים וכו', עזבו ולא השלימו

והעושר והכבוד מלפניך וגו'. ויש שימצא בכלל מבהשי
 המזון מי שיגיע ממנו אל תכלית תאוותו בדרך הסבות
 אשר זכרנו. ומהם מי שיגיע איו בדרך הירושה והרומה
 לזה, ויחשוב כי הסבות חייבו לו את זה ולולי הם לא
 היה מגיע אליו ממנו, ומשבת הסבה מבלעדי המסבב.
 וכמה הוא רומה בזה לאדם שהוא במדרג הכביר עליו
 הצמא, ומצא מים שאינם מתוקים בבור אחד ושמת
 בהם שמחה גדולה וְרָנָה מהם, וכאשר הלך מעט מצא
 מעין גובע מים מתוקים וראג על מה שקדם משתותו
 המים הראשונים ורותו מהם; וכן בעל המזון שהגיע
 אליו בסבת ידועה, אלו היתה נמנעת הסיבה ההיא
 ממנו היה משיג אותו בסבה אחרת כאשר הקדמנו,
 (סמאל א יד) כי אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט.
 וממה שראוי לבושח על האלים בטרפו כשיהעכב ממנו
 הטרף יום מן הימים, שיאמר בלבו כי אשר הוציאני אל
 העוה"ז בזמן ידוע ועת ידועה, ולא הוציאני איו לפניהם
 ולא לאחריהם, הוא שמעכב ממני בה טרפי לעת ידועה
 ויום ידוע, לדעתו מה שהוא טוב לי. וכן כאשר יבארו
 טרפו מצומצם לא יותיר על מזונו מאומה, ראוי לו לחשוב
 בלבו ולומר אשר הכין לי מזוני בשדי אמי בתחלת עניני
 כפי צרכי ודי כלכלתי יום יום עד אשר המיר אותו לי
 בטוב ממנו ולא הזיק לי בואו בצמצום מאומה, בן לא
 זיק לי בו הטרף הזה אשר העתיק אותי אליו עתה

מה שחייבין להודות לבורא וכו'. מבלעדי המסבב, ולא יודה לה'
 המסבב הכל, וידע, השקיע למאוכו. לדעתו, מפני שהוא ית' יודע.

מצומצת כפי צרכי עד תכלית ימי מאומה. ויהיה נשכר על זה כמו שאמר הכורא על אבותינו במדבר (שמות טו) ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, ואמר (ירמיה ג) הלוך וקראת באזני ירושלים וגו'. וכן אם יבאחו מרפו בסבה מבלי סבה ובמקום מבלי מקום ועל ידי איש מבלתי איש אחר, יאמר בלבו אשר יצַרְנִי על צורה ותכנית ותכונה ומדה מבלי שאר הצורות והתכונות והמדות לתקנת עניני, הוא בחר לי שיבוא מרפי על הפנים המפיקים לעניני מבלי שאר הפנים. ואשר הוציאני אל העוה"ז במקום ידוע וע"י שני אישים ידועים מבלי שאר אישי העולם, הוא בחר לי בו מרפי בארץ ידועה וע"י איש ידוע שם אותו סבה למרפי לטוב לי, כמו שאמר הכתוב (חבלים קמה) צדיק ה' בכל דרכיו: — אבל פירוש החלק השלישי והם עניני אשתו ובניו ובני ביתו וקרוביו ואוהביו ואויביו ומיודעיו ומכיריו, ואשר למעלה ממנו ואשר למטה ממנו מכתות בני אדם, אופני יושר הבטחון על האלהים בהם כאשר אספר. והוא שאין אדם נמלט מאחר משני דברים: שיהיה נכרי, או שיהיה בחוך משפחתו וקרוביו. ואם יהיה נכרי יהיה צוותו באלהיו בעת השתוממותו ויבטח עליו בנבורתו, ויעלה על לבו גרות הנפש בעוה"ז וכי אנשי הארץ כמו הגרים בה, כמו שאמר הכתוב (ויקרא כה) כי גרים וחושבים אתם עמדי. ויחשוב בלבו כי כל מי שיש לו קרובים בו, עד

נשכר, יקבל שכר על בטחונו זה. המפיקים, המוכשרים. צוותו, ההתקרבות. בעת השתוממותו, בעלות על לבו שהוא כדל וגלמוד.

שער הבטחון

זמן מועט ישוב נכרי בודר, ולא יועילתו קרוב ולא בן ולא
 יתחבר עמו אחר מהם. ויתשוב אחר כך בהסתלקות
 בזכר משאם וחובותם מעליו ויתשוב זה טובה מטובות
 הכורא עליו, מפני שאם יהיה רודף אחר עניני העולם
 וצרכיו, תהיה יגיעתו יותר קלה עליו מבלי אשה ובנים
 וחסרונם מנוחה לו וטובה; ואם יהיה מבקש עניני
 אחריתו, יהיה לבו יותר ריק ופנוי בעת התבודדותו מבלי
 ספק. ועל כן היו הפרושים בורחים מקרוביהם ומכתייהם
 אל ההרים, כדי שיפנו לבותם לעבודת אלהים. וכן היו
 הנביאים בזמן הנבואה יוצאים ממעונותיהם ומחבורדים
 לחובות הכורא עליהם, כמו שירעת מענין אליהו עם
 אלישע שנאמר עליו (מ"א יט) שנים עשר צמרים לפניו
 והוא בשנים העשר, וכיון שרמז לו אליהו במעט רמז
 הבין אותו ואמר אשקה נא לאבי ולאמי ואלכה אחרך,
 ואמר וילך אחרי אליהו וישרתהו. ואמרו על אחד
 מהפרושים שנכנס למרינה אחת להורות את יושביה
 עבודת האלהים, וימצאם לובשים צבע אחד במלבושיהם
 ותכשיטיהם, וראה קבריהם אצל פתחי בתיהם ולא
 ראה ביניהם אשה ושאל אותם ע"ז. ואמרו לו מה שאנו
 לובשים צבע אחד שלא יהיה ניכר בנו העני מן העשיר,
 ושלא יבא העשיר להתגאות ולהתפאר בעשרו ויבא
 העני להתבזות אצל עצמו, ושירמה ענינו על האדמה
 כענינו החתיה. ונאמר על אחד מהמלכים שהיה מתערב

זמן מועט, יום מוחו. בהסתלקות וכו', שאין עליו וכו', וחסרונם,
 החסרון שאין לו אשה וכניס הוא לטובתו, תחתיה, נקבר.

בין עבריו ולא היה ניכר ביניהם, מפני שהיה נוהג מנהג השפלות בתכשיטיו ובמלבושיו. ומה ששמנו קברות מתינו אצל פתחינו, כדי שנגזר מהם ונהיה נכונים למות ונזמין לנו הצידה המנעת אותנו למקום המנוחה. ומה שראית שפירשנו מן הנשים והבנים, רע כי יחרנו להם קריה קרובה מכאן כשיצטרך אחר ממונו על דבר מדבריהם ילך אליהם וישלים צרכו וישוב אלינו, מפני שראינו מה שיכנס עלינו מטרתה הלב ורוב ההפסד וגורל היגיעה והטורה בקרבתם, והמנוחה מכל זה בהרחקתם לבחור בעניני העולם הבא ולמאוס בעניני העה"ז. וייטבו דבריהם בעיני הפרוש ויברך אותם ויאשרם בענינם. ואם יהיה הכוונת באלהים בעל אשה וקרובים ואוהבים ואויבים, יבטח באלהים בהצלחתו מהם וישתדל לפרוע מה שחייב להם ולעשות חפציהם, ולהיות לבו שלם עמם. וירף ידו מהזקתם ויסבב על מה שיהיה טוב להם, ויהיה נאמן בכל עניניהם ויורם אופני תועלותם בעניני התורה והעולם לעבורה הכורא, כמו שנאמר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך, ואמר (סג) לא השנא את אחיך בלבבך. לא ליחל הגמול מהם ולא לקדם אצלם ולא מאהבתו בכבודם ושבתם ולא להשתדל עליהם, אך לקיים מצות הכורא ולשמור בריתו ופקודיו עליהם. כי מי שתהיה רעתו בעשותו חפציהם על אחר מהדברים שזכרנו תחלה, לא ישוג רצונו מהם בעוה"ז

שנוכח, טקח מוסר מהם. ויאשרם, ויחללם. בהצלחת מהם, מאויבינו: לקדם אצלם, כפל ענין יחול גמול עלפני זה, מל' מי

ויגיע לריק ויפסיד שכרו לעוה"ב; ואם הוא נוהג בזה
 לעבודת האלהים בלבד, יעזרם האלהים לגמול אותו
 בעוה"ז וישים בפיהם שכחו ויגדל ענינו בעיניהם ויגיע
 אל הגמול הגדול בעוה"ב כמו"ש האלהים לשלמה (מ"א ג)
 וגם אשר לא שאלת נחתי לך וגו'. אבל אופני בטחוני
 על אלהי בעניני מי שהוא למעלה ממנו ומי שהוא למטה
 ממנו מכחות ב"א, הפנים הישרים לו כשיביא אותו
 הצורך לבקש חפץ ממי שהוא למעלה ממנו או למטה
 ממנו שיבטח בו על אלהי וישימם סבה בהשלמתו כאשר
 ישים עבודת הארץ וזריעתה סבה לטרפו, ואם ירצה
 להטריפו ממנה יצמח הזרע ויפרה וירבה ואין להורות
 הארץ על זה אך התודאה לבורא לברו; ואם לא יתפוז
 האלהים להטריפו ממנה, לא תצמיח הארץ או תצמיח
 ויקרה הצמח פגע ואין להאשים הארץ. וכן כשיבקש
 מאחר מהם חפץ, שיהיה אצלו החלש מהם והחזק שוה
 בעשותו ויבטח בהשלמתו על האלהים ית'. ואם ישלם
 ע"י אחד מהם יורה הבורא ית' אשר השלים חפצו,
 ויורה למי שנעשה על ידו על לבו הטוב לו ושהבורא
 הביא תועלתו על ידו. ובירוע שאין הבורא מגלגל טובה
 לא ע"י הצדיקים ומעט הוא שמתגלגל הפסד על ידיהם,
 כמו שאמרו חז"ל מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ע"י
 חייב, ואמר הכתוב (מש"י יג) לא יאונה לצדיק כל און.
 ואם לא ישלם לו על ידיהם אל יאשימם ואל יתלה בהם

הקדימני ואשלם. הפנים הישרים לו, הדרך הנכון בזה. על לבו
 הטוב לו וכו', יודנו על טוב לבו שהויל למלא חפצו.

קצור, אך יודה לאהים אשר בחר לו הטוב בזה, וישבחם כפי שידע מהשתדלם לעשות חפציו אע"פ שלא נשלם ברצונו וכרצונם לו. וכן ינהג במיודעיו ואוהביו ובמי שנושא ונותן עמם ושמשיו ושותפיו. וכן אם יבקש ממנו מי שלמעלה ממנו או שלמטה ממנו חפץ, יסבב לעשותו בכל לבו וישתדל להשלימו במצפוננו אם יזדמן לו, ויהיה מי שבקשו ראוי להשתדל לו בו, ואח"כ יבטח על האהים בהשלמתה; ואם ישלימתו על ידו וישימתו סבה לטובה זולתו יודה ע"ז, ואם ימנע ממנו ולא יזדמן לו לעשותו אל יאשים נפשו ויודיע את חברו שלא קצר אחר שיטתו וישתדל בו בעצמו. אבל עניני אויביו וחומדיו ומבקשי רעתו יבטח בעניניהם על הכורא ית' ויסבול חרפתם ואי יגמול להם בפעלם, אך יגמלם חסר ויעשה להם כל מה שיוכל לעשות מן הטוב, ויזכור בלבו שתועלתו ונזקו ביד הכורא ית', ואם יהיו סבה להזיקו יחשוב עליהם טוב ויחשוד את עצמו ומעשיו ברוע הקדמותיו אצל אלהיו, ויחנן אל האלהים ויבקש מלפניו לכפר עונותיו, ואז ישובו אויביו לאהבתו כמו שאמר החכם (משלי טו) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו: — ופירוש החלק הרביעי בעניני חובות הלבכות והאכרים שהארם מתייחד בהועלתם ונזקם, וזה כצום וכתפלה וכסוכה וכלולב וכציצית ושמירת השבת והמועדים והמנע מן העבירות,

אשר בחר לו וכו', סנדלמי הוא לטובתו שלא נשלם חפצו. ראוי להשתדל לו, שיהיה הגון לטרום עבדו. שלא קצר וכו', אחר שטרת והשתדל ולא עלתה לו יודיע לו שלא החענל. ברוע הקדמותיו, בעונותיו שקדמו לזה. מתייחד, שלא כדרך לזולתו בעשותו חתם.

ויגיע לריק ויפסיד שכרו לעוה"ב; ואם הוא נוהג בזה
 לעבודת האלהים בלבד, יעזרם האלהים לגמול אותו
 בעוה"ז וישים בפיהם שכחו ויגדל ענינו בעיניהם ויגיע
 אל הגמול הגדול בעה"ב כמ"ש האלהים לשלמה (מ"א ג)
 וגם אשר לא שאלת נחתי לך וגו'. אבל אופני בטחוני
 על אהיו בעניני מי שהוא למעלה ממנו ומי שהוא למטה
 ממנו מבחות ב"א, הפנים הישרים לו כשיביא אותו
 הצורך לבקש חפץ ממי שהוא למעלה ממנו או למטה
 ממנו שיבטח בו על אהיו וישימם סבה בהשלמתו כאשר
 ישים עבודת הארץ וזריעתה סבה לטרפו, ואם ירצה
 להטריפו ממנה יצמח הזרע ויפרה וירבה ואין להודות
 הארץ על זה אך ההודאה לבורא לברו; ואם לא יחפוץ
 האלהים להטריפו ממנה, לא תצמיח הארץ או תצמיח
 ויקרה הצמח פגע ואין להאשים הארץ. וכן כשיבקש
 מאחר מהם חפץ, שיהיה אצלו החלש מהם והחזק שיה
 בעשותו ויבטח בהשלמתו על האלהים ית'. ואם ישלם
 ע"י אחר מהם יודה הבורא ית' אשר השלים חפצו,
 ויודה למי שנעשה על ידו על לבו הטוב לו ושהבורא
 הביא תועלתו על ידו. ובירוע שאין הבורא מגלגל טובה
 לא ע"י הצדיקים ומעט הוא שמתגלגל הפסד על ידיהם,
 כמו שאמרו חז"ל מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה ע"י
 חייב, ואמר הכתוב (משלי יג) לא יאונה לצדיק כל און.
 ואם לא ישלם לו על ידיהם אל יאשימם ואל יתלה בהם

הקדימני ואשלם. הפנים הישרים לו, הדרך הנכון בזה. על לבו
 הטוב לו וכו', יודעו על טוב לבו שהסוּמֵל למלא חפצו.

קצור, אך יודה לאהים אשר בחר לו הטוב בזה, וישבחם כפי שידע מהשתדלם לעשות חפציו אע"פ שלא נשלם כרצונו וכרצונם לו. וכן ינהג במיודעיו ואוהביו ובמי שנושא ונותן עמדם ושמשיו ושותפיו. וכן אם יבקש ממנו מי שלמעלה ממנו או שלמטה ממנו חפץ, יסבב לעשותו בכל לבו וישתדל להשלימו במצפוננו אם יזדמן לו, ויהיה מי שבקשו ראוי להשתדל לו בו, ואח"כ יבטח על האהים בהשלמתה; ואם ישלימהו על ידו וישימתו סבה לטובה זולתו יודה ע"ז, ואם ימנע ממנו ולא יזדמן לו לעשותו אל יאשים נפשו ויודיע את חבירו שלא קצר אחר שיטרח וישתדל בו בעצמו. אבל עניני אויביו וחומריו ומבקשי רעהו יבטח בעניניהם על הבורא ית' ויסבול חרפתם ואי יגמול להם כפעלם, אך יגמלם חסר ויעשה להם כל מה שיוכל לעשות מן הטוב, ויזכור בלבו שתועלתו ונזקו ביד הבורא ית', ואם יהיו סבה להזיקו יחשוב עליהם טוב ויחשוד את עצמו ומעשיו ברוע הקדמותיו אצל אלהיו, ויחנן אל האלהים ויבקש מלפניו לבפר עונותיו, ואז ישבו אויביו לאהבתו כמו שאמר החכם (משלי טז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אהו: — ופירוש החלק הרביעי בעניני חובות תלככות והאכרים שהארם מתיחד בתועלתם ונזקם, וזה כצום וכחפלה וכסוכה וכלולב וכציצית ושמירת השבת והמועדים והמנע מן העבירות, אשר בחר לו וכו', שכולאי הוא לטובתו שלא נשלם חפצו. ראוי להשתדל לו, שיהיה הגון לטרוח עבורו. שלא קצר וכו', אחר שטרח והשתדל ולא עלתה לו יודיע לו שלא החפצו. ברוע הקדמותיו, בעומותיו שקדמו לזה. מתיחד, שלא נלךך לזולתו בעשותו חסם.

שער הבטחון

וכל חובות הלבבות לא תעבורנה אל זולתו, ותועלתם
 ונוקם מיוחדים בו מבלי שאר בני אדם. ואופני יושר
 הבטחון בכלם על האלהים ית' מה שאני מבאר אותו,
 ומאלהים אשאל להורות אותי האמת ברחמיו. והוא כי
 מעשי העבודה והעבירה לא יתכנו לאדם כי אם בהקבץ
 שלשה דברים: האחד הבחירה בלבו ומצפוננו. והשני
 הכוונה וההסכמה לעשות מה שבחר בו. והשלישי
 שישחרל לגמור המעשה באבריו הנראים ויוציאהו אל
 גרר המעשה. ומה שאינו נעלם ממנו בהם בבחירה
 העבודה והעבירה והכוונה וההסכמה על המעשה,
 הבטחון על האלהים בזה טעות ומכלות, כי הבורא ית'
 הניח ברשותנו בחירת עבודתו והמרותו, כמו שאמר
 (לנבים ל) ובחרת בחיים; ולא הניח ברשותנו השלמת
 המעשה בעבודה ובעבירה אלא בסכות שהם חוץ לנו
 מזדמנות בקצת העתים ונמנעות בקצתם, ואם יבטח על
 האלהים בבחירת עבודתו ויאמר לא אבחר ולא אכזין
 לעשות כלום מעבודה הכזרא עד שיבחר לי הטוב ממנה,
 כבר תעה מדרך הישרה ומערו רגליו מאופני הנכונה,
 כי הכזרא ית' כבר צונו לבחור במעשה העבודה ולכוין
 אליה בהשתדלות והסכמה ובלב שלם לשמו הגדול,
 והודיענו שהוא אופני הנכונה לנו בעוה"ז ובעוה"ב. ואם
 יזדמנו הסכות ויתכן גמר המעשה בעבודתו אשר קרמה

ומה שאינו נעלם וכו'. מה שהוא ברשותינו, והוא בחירת המעשה
 וההסכמה לעשותו לא שייך גם בטחון. ולא הניח וכו', אבל השלמת
 המעשה הלוי בסכות וכה שייך בטחון. ומערו, כמטעו ונטו.

בחירתנו בה, יהיה לנו השכר הגדול על הבחירה בעבודה ועל הכונה לעשותה ועל השלמת מעשיה באברים הנראים. ואם ימנע מן האברים גמר המעשה יהיה לנו שבר הבחירה והכונה כאשר זכרנו במה שקדם, וכן העונש על העבירה. והתפרש שבין עבודת הבורא ושאר מעשי העולם בענין הבטחון באלהים ית', ששאר עניני העולם לא נגלו לנו אופני הטוב והרע בסבה מן הסבות מבלעדו שאריהם, ולא אופני התפסד והרע בקצתם בלתי קצתם, כי לא עמדנו על איזו מלאכה מן המלאכות טובה לנו ויותר ראויה לבקשת הטרף והבריאות והטוב, ולא באיזו סחורה ובאיזו דרך ובאיזה מעשה מן המעשים העולמיים נצליח כשנתגלגל בהם. ומן הדין עלינו שנבטח באלהים בבחירתנו והשלמתה לעזרנו על מה שיש בו טובתנו אחר שנתגלגל אליהם, ונתחנן אליו להעיר לכבנו לבחירת הטובה והראויה לנו מהם. אבל עבודת הבורא ית' איננה כן מפני שכבר הודיענו אופני הנכונה בה וצונו לבחור בה ויעד אותנו בגמול עליה, ואם נתחנן אליו בבחירתה ונבטח עליו בהראותינו אופני הטוב לנו נהיה טועים ברברינו וסכלים בבטחוננו, מפני שכבר קרמה הודעתו אותנו דרכי העבודה אשר יועילונו בעולם הזה ובבא, כמו שכחוב (דברים ז) ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה וגו' לטוב לנו כל הימים, ואמר בגמול העוה"ב (סו) וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות. ועוד כי עניני העולם יש שתשוב הסבה המשובחת מגונה הטוב והרע, ס"א והריוח. כשנתגלגל, כשנתעסק. הודעתו, שכבר

והמוגנה משובחת, אך העבודה והעבירה אינם כן כי
 המוגנה והמשובח מהם לא יעתק מענינו ולא יתחלף.
 אבל מה שראוי לבטוח עליו הוא גמר מעשה העבודה
 אחר בחירתה בלב שלם ונאמן, והסכמה והשתדלות
 בכר לבב וכונה לשמו הגדול, ובוה אנחנו חייבין להתחנן
 אליו לעזור אותנו בו ולהורות אותנו עליו, כמו שכתוב
 (תהלים כה) הדריכני באמתך ולמדני, ואמר (סג קיט)
 הדריכני בנתיב מצותיך וגו', ואמר (סג) דרך אמונה
 בחרתי וגו', ואמר (סג) דבקתי בערותיך ה' אל תבישני,
 ואמר (סג) ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד וגו'. וכל
 זה ראיה שבחירתו היתה במעשה העבודה, אך התפלל
 אל האלהים על שני דברים: אחר מהם ליחד לבבו ולחזק
 בחירתו בעבודתו בהרחקת טרדות העולם מלבו ועיניו,
 כמו שאמר (סג סו) יחד לבבי ליראה שמך, (סג קיט)
 גל עיני ואביטה וגו', (סג) העבר עיני וגו', (סג) הטלבי
 אל עדותיך וגו' והרומה לזה. והשני לחזק אבריו על
 השלמת המעשים בעבודתו, והוא מה שאמר (סג)
 הדריכני בנתיב מצותיך, (סג) סעדני ואושעה, והרבה
 כמותו. ואני עתיד לבאר אופני מפסירי החלק הזה
 ואופני השלמתו והדרך הנכונה בו בעזרת השם: —
 אבל פירוש החלק החמישי והוא חובות האברים אשר
 תועלהם ונזקם מתעברים אל זולתו, כצדקה והמעשר
 ולמוד החכמה וצוות בטוב והודיר מהרע ולהשיב האמנות
 ולהסתיר הסוד ולדבר טוב לעשות הטוב וכבוד אביו
 סודיע ה' אותנו וכו'. מתעברים, עוברים. האמנות, מה פסיתן

וְהִשְׁבַּת הַרְשָׁעִים אֶל הָאֱלֹהִים וְהוֹרוֹת ב"א דרכי טוֹבוֹתוֹ
 וְלַחֲמוּל עֲנִיֵיהֶם וְלִרְחֹם עֲלֵיהֶם, וְלִסְבּוֹל חֲרַפְתָּם כְּשִׁמְעִיר
 אוֹתָם אֶל הָעֵבֹרָה וּמְעַל אוֹתָם וּמְרַאָּם בְּגִמּוּל וּבְעוֹנָשׁ.
 וְאוֹפְנֵי יוֹשֵׁר הַבְּטָחוֹן בּוֹה שִׁיחִיָּה הָאָדָם צוֹפֵן בְּלִבּוֹ
 כֹּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֹהִים וְהַרְוֵמָה לָהֶם, וַיִּבְחַר עֲשׂוֹתָם וַיִּסְבֵּב
 אֲלֵיהֶם כְּפִי מָה שֶׁהִקְדַּמְנוּ בַחֲלֵק רְבִיעֵי מַחֲיוֹב הַבְּחִירָה
 עֲלֵינוּ לְהִתְקַרֵּב אֶל הָאֱלֹהִים בְּלִבֵּר, לֹא לִקְנוֹת שֵׁם וּכְבוֹד
 בִּינֵיהֶם וְלֹא לִקְנוֹת הַגִּמּוּל מֵהֶם וְלֹא לְהִשְׁתַּדֵּר עֲלֵיהֶם;
 וְאַחַר כֵּךְ יִבְטַח עַל הָאֱלֹהִים בְּהַשְׁלֵמַת הַמַּעֲשֵׂה שְׂכִיזוֹן
 לְעֲשׂוֹתוֹ מֵהֶם כְּפִי מָה שֶׁהוּא רוֹצֵה בּוֹ מִמֶּנּוּ אַחַר שִׁיִּסְבֵּב
 עֲלָיו, וַיִּזְהַר כְּפִי יִכְלָתוֹ בְּכֹל זֶה לְהִסְתִּירוֹ מִמִּי שְׂאִין צְרִיךְ
 לוֹ לְהוֹרִיעֵו, כִּי בְהִיּוֹתוֹ נִסְתָּר יִהְיֶה שְׂכָרוֹ יוֹתֵר גְּדוֹל מִמָּה
 שִׁיחִיָּה אִם יִהְיֶה נוֹדֵעַ; וּמָה שֶׁלֹּא יוּכַל לְהִסְתִּירוֹ יִזְכּוֹר
 בּוֹ הַשֵּׁרֵשׁ אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ כִּי הַתּוֹעֵלַת וְהַנֹּזֵק לֹא יִהְיֶה
 מִן הַבְּרוּאִים כִּי אִם בְּרִשׁוֹת הַבּוּרָא ית'. וְכֹאשֶׁר יִגְלַגֵּל
 הַבּוּרָא עַל יְדוֹ מִצּוּחַ, יִחְשׁוֹב בְּלִבּוֹ כִּי הִיא טוֹבָה מֵאֵת
 הַבּוּרָא ית' שֶׁהֵטִיב בָּהּ אֲלָיו, וְאֵל יִשְׁמַח בְּשִׁבְתָּ אוֹתוֹ
 ב"א עֲלֵיהּ וְאֵל יַחְפוֹץ בְּכְבוֹדָם בְּעֵבֹרָה, וַיִּבְיָאֵהוּ זֶה
 לְהַתְּנָאוֹת בְּמַעֲשָׂהוּ וַיִּפְסַד לָבוֹ וּכְוֹנְתוֹ לְאֱלֹהִים וַיִּפְסִיד
 מַעֲשָׂהוּ וַיֵּאבֵד שְׂכָרוֹ, וְאַנִּי עֲתִיד לְבַאֵר זֶה בְּשַׁעְרוֹ
 בַע"ה: – אֲבָל פִּירוּשׁ הַחֲלֵק הַשְּׂשִׁי וְהוּא בְּגִמּוּל הָעוֹה"ז
 וְהָעוֹה"ב אֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָדָם רְאוּי לוֹ כְּמַעֲשֵׂה הַטוֹב בְּעוֹלָם
 הוּא שֶׁהַגִּמּוּל עַל שְׁנֵי פָנִים: גִּמּוּל בְּעוֹה"ז בְּלִבֵּר, וְגִמּוּל

לוֹ בְּהִלָּאָה אוֹ פִּקְדוֹן. צוֹפֵן וְכו', ר"ל יִחְשׁוֹב לְעַסְחוֹס כְּסִיגֵיעוֹ
 לִידוֹ. לְהִשְׁתַּדֵּר, ל' סִרְרָה. שֶׁהוּא רוֹצֵה וְכו', כְּרִנּוֹן ה' מִן הָאֱדָם.

שער הבטחון

בעוה"ב בלבר. ויש שיהיו ראויים שניהם על מעשה א'
 ולא פורש לנו באור זה באר היטב, אך ערב הבורא
 לעמו גמול כולל על מעשה הכולל ולא חלק הגמול על
 העבירות בעולם כמו שעשה בעונש על העבירות בעולם,
 כמו שפירש המעשים שעושיהם חייבין סקילה שרפה
 הרג וחנק ומלקות ארבעים, ומיתה זכרת ותשלומי כפל
 ותשלומי ארבעה וחמשה ונזק שור ובור ושן ואש, ונותן
 מום באדם ושולחת יד במבושיו והמוציא שסרע והרומה
 לזה. אבל גמול העוה"ב ועונשו לא פירש מהם הנביא
 מאומה בספרו בעבור כמה פנים: מהם כי צורת הנפש
 בלעדי הגוף אינה ידועה אצלינו ב"ש מה שתתענג בו
 או הצטער בענין ההוא, אך פירש אותו למי שהיה
 מבין הענין הזה כמו שאמר ליהושע (זכריה ג) ונתתי
 לך מהלכים בין העומרים האלה. ולא יהיה זה בעוד
 נפשו קשורה בגופו, אבל רמז למה שיהיה אחר המות
 שהשוב הנפש בצורת המלאכים בענין פשיטותה ורקותה
 ועזבה להשתמש בגופה, כשתזרכך ותזהיר והיו מעשיה
 טובים בעוה"ז. ומהם שגמול העה"ב ועונשו היה מקובל
 אצל עם הארץ מהנביאים ומושכל אצל החכמים, והניחו
 לספרו בספר כמו שהניחו לזכור הרבה מפירוש המצות
 והחובות מפני שסמכו על הקבלה. ומהם שהעם היו מן
 הסכלות ומעוט ההבנה בענין שאיננו נעלם ממה שכתוב
 בתורה, ונהג הבורא עמהם מנהג האב החומל על בנו
 הקטן כשהוא רוצה ליסרו בנחת ולאט, כמו שכתוב
 ערב, הנטיח. בענין שאיננו נעלם וכו', כידוע וכחונן נחורה כמה

(סוּסֵעִי) כִּי נֶעַר יִשְׂרָאֵל וְאוֹהֲבָהּ; וְהָאֵב כְּשֶׁרוֹצֵה לְלַמֵּד
 אֶת בְּנֵי בְנֵי עֲרֻתוֹ הַחֲכָמוֹת אֲשֶׁר יַעֲלֶה בָהֶם לְהַמְעִלּוֹת
 הַעֲלִיּוֹנוֹת אֲשֶׁר לֹא יִבְיָנֵם הַנֶּעַר בַּעַת הַהִיא, אֱלוֹ הִיא
 מִפִּיִּים אוֹתוֹ עֲלֵיהֶם וְאוֹמֵר לוֹ סְבוּל יִגְיעוֹת הַמוֹסֵר וְהַלְמוּר
 בַּעֲבוּר שְׁתַּעֲלֶה בָהֶם אֶל הַמְעִלּוֹת הַחֲמוּדוֹת, לֹא הִיא
 סְבוּל אֶת זֶה וְלֹא שׁוֹמֵעַ מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִבֵּין אוֹתוֹ; וְכֹאשֶׁר
 יִיעֲרְהוּ עַל זֶה בְּמָה שֶׁהוּא עָרַב לוֹ מִיַּד מִמְּאֹכֵל וּמִשְׁתֵּה
 וּמִלְבוּשׁ נָאֵה וּמִרְכַּבַּת נָאֵה וְהַרוּמָה לִזְהָ, וְיִוְעִידֶהוּ בְּמָה
 שִׁיַּצְעֵר אוֹתוֹ מִיַּד מִרְעֵב וְעִירוֹם וּמִלְקוֹת וְהַרוּמָה לָהֶם,
 וְיִישֵׁב רַעְתּוֹ עַל מָה שִׁיִּבְטַח עֲלָיו מִן הַרְאוּת וְהַמּוֹרְגְשׁוֹת
 וְהַעֲרִוּוֹת הַגּוֹלוּיוֹת הָאֲמִתִּיּוֹת, יִקַּל מֵעֲלָיו לְסְבוּל יִגְיעַת
 הַמוֹסֵר וְלִשְׂאֵת טַרְחָו. וְכֹאשֶׁר יִגְיעַת לִימֵי הַבְּחָרוֹת וְיַחֲזֹק
 שִׁכְלוֹ יִבֵּין הַעֲנִין הַמְּכוּוֹן אֵלָיו בְּמוֹסְרוֹ וּיְכוּוִן אֵלָיו,
 וְחִמְעֵט בְּעֵינָיו הָעֲרֻבוֹת אֲשֶׁר רִץ אֵלֶיהָ בְּתַחֲלַת
 עֲנִיּוֹ; וְהִיא זֶה לְחַמְלָה עֲלָיו. וְכֵן הַבוֹרָא יְחַל עִמּוֹ
 וְהַפְחִידֵם בְּגִמּוּל וְעוֹנֵשׁ מִמְּהָרִים, מִפְּנֵי שִׂידַע כִּי הָעַם
 כֹּאשֶׁר יִתְקַנּוּ לַעֲבוּרָה הַגָּל מֵעֲלֵיהֶם סְכָלוֹתָם בְּגִמּוּל
 הָעוֹלָם וְעוֹנֵשׁוּ וְיִכוּוְנוּ בַּעֲבוּרָה אֵלָיו וְיִתְנַהֲגוּ בָּהּ עֲרִיו,
 וְכֵן נֹאמֵר בְּכָל מָה שֶׁבְּסִפְרֵים מִהַגְּשַׁמַּת הַבוֹרָא יְחַל.
 וּמִהֶם שׁוֹמְלֵי הָעוֹה"ב אֵין אֲדָם רָאוּי לוֹ בְּמַעֲשָׂהוּ הַטּוֹב
 בְּלִבּוֹ, אֲךָ יְהִיָּה רָאוּי מִן הָאֱלֹהִים בְּשָׁנֵי רַבִּרִים אַחַד
 הַמַּעֲשֵׂה הַטּוֹב: הָאֶחָד שִׁיּוֹרָה בְּנֵי הָאָדָם עֲבוּרָה הַבוֹרָא
 יְחַל וְיִגְדִּיגֵם לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּלִיָּאֵל י"ג) וּמִצְרִיקֵי

מִדָּו וְעַלְטוֹ בְּנִסְיוֹנוֹת וְתַלּוּמוֹת. וְיִוְעִידֶהוּ, וְהַזְהִירוֹ. לְחַמְלָה, מִפְּנֵי
 חֲמַלַת אֲבִיו עֲלָיו. מִמְּהָרִים, הַיִּכְפָּ בַּעֲוֹה"ב. עֲרִיו, אֵלָיו.

הרבים ככוכבים לעולם ועד, ואמר (משלי כד) ולמוכיחים
 ינעם ועליהם תבא ברכת טוב. ובאשר יתקבץ למשתדל
 גמול הצדקתו אל גמול צדקתו וגמול אמונת לבו וסבלו,
 יהיה ראוי לגמול העוה"ב אצל הבורא. והשני חסר
 מאלהים ונדבה וטובה, כמו שכתוב (הפלים סג) ולך
 ארני חסר כי אתה תשלם לאיש כמעשהו. והעלה בזה
 כי אם היה מעשה האדם כחול הים במספר לא יהיה
 שקול בטובה אחת מטובות הבורא ית' עליו בעוה"ז,
 כ"ש אם יהיה לו חטא; ואם ידקדק הבורא עם האדם
 בחביעת הודאת הטובה, יהיה כל מעשהו נכחד ונשקע
 בקטנה שבטובות הבורא עליו, ומה שיהיה מגמול הבורא
 לו על מעשהו הוא מחסר הבורא עליו. אך העונש בשני
 העולמים הוא באמת וברין וחוב שחייב בו האדם, לא
 שחסר הבורא יתגבר בשני העולמים כמו שכתוב ולך
 ארני חסר, (שם עח) והוא רחום יכפר עון וגו'. ומהם כי
 המעשה הטוב מתחלק לשני חלקים: מומנו נסתר אין
 משקף עליו זולה הבורא בחובות הלככות והרומה להם,
 וממנו נראה על האברים איננו נסתר מן הברואים והם
 המצות הנראות על האברים; והבורא ית' גומל על
 המעשה הנראה על האברים בגמול נראה בעולם הזה,
 וגומל על המעשה הצפון והנסתר בגמול נסתר והוא גמול
 העוה"ב. וע"כ זכרו חוד ע"ה במלה שמורה על הענין,
 כמו שאמר (שם לא) מה רב טובך אשר צפנת ליראיך
 וגו'. ובן דרך העונש הנראה והנסתר כדרך הגמול;
 הצדקתו, שמלדיק ומזכה לאחרים. נכחד ונשקע, כמו חפס ואין.

והראיה על זה כי האל ית' ערב לעמו על העבודה
 הנראית על האברים גמול נראה מהר בעוה"ז והוא
 המפורש בפרשת אם בחוקותי, וכן ערב להם על העבירות
 הנראות הגלויות עונש נראה מהר בעוה"ז, לפי שאין
 להמון העם לא מה שנראה מהמעשים לא מה שנסתר,
 והוא מה שאמר (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו
 והגלויות לנו ולבנינו עד עולם, ואמר הכתוב (ויקרא כ)
 ואם העלם יעלימו עם הארץ וגו' ושמתי אני את פני
 באיש שהוא וגו'. אך העבודות והעבירות הצפונות בלב
 דין גמולם על הכורא ית' בעוה"ז ובעוה"ב, על כי הניח
 הספר פירוש גמול העוה"ב. ומהם כי הגמול והעונש
 הנזכרים בספר דבר הנביא בגמול העוה"ז ועונשו לאנשי
 העולם, ומפני שהיה יהושע בן יהוצבק בעולם המלאכים
 אמר לו (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה
 כי זה ררך היחול וההפחדה שיהיה כראוי לזמן ולמקום,
 ואתה הבן. ומהם שגמול העוה"ב אין תכליתו לא להדבק
 באלהים ולהתקרב אל אורו העליון, כמו שכתוב (ישעיה
 נח) והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק, ואמר (דניאל יב)
 והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע וגו', ואמר (איוב לג)
 לאור באור החיים; ולא יגיע איו אלא מי שרצה הכורא
 בו, ורצון הכורא שורש הגמול, כמו שכתוב (מהלים ל)
 כי רגע באפו חיים ברצונו, ואמר בפרשת אם בחקותי
 רמזים שמורים על הרצון מאלהים והוא מה שאמר ולא
 תגעל נפשי אתכם, ואמר ופניתו אליכם והייתי לכם
 בעולם המלאכים, במדרגת המלאכים. ולא תגעל, לא תמאס.

שער הבטחון

לאלהים ואתם תהיו לי לעם. והבטחון על האלהים במה
 שיער בו הצדיקים מגמול העוה"ז והעוה"ב על העבודה
 שישלמהו למי שראוי לו וכן ישלם העונש למי שראוי
 לו, מן הדין על המאמין. ובטחנונו על האלהים בזה
 מהשלמת האמונה באלהים, כמו שאמר (בראשית עו)
 והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, ואמר (תהלים כז) לולי
 האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים. ואין ראוי לבטוח
 על מעשהו הטוב ויבטיח נפשו בגמול העוה"ז והעוה"ב
 על מעשהו, אך ישרח וישתרל בהוראה לטובות הבורא
 התמידות. עליו לא לתקות גמול עתיד שיתחייב לו
 במעשהו, אך יבטח על האלהים בו אחר ההשתרלות
 לפרוע הוראת הבורא על גודל טובותיו עליו, כמו שארז"ל
 אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל
 פרס אלא הווי כעבדים המשמשים את הרב על מנת
 שלא לקבל פרס ויהי מזרא שמים עליכם. והיה אחר
 מן החסידים אומר לא יגיע האדם א גמול העולם הבא
 במעשהו אם מדקדקים עמו בחשבון במה שהוא חייב
 לאלהים על טובותיו עליו אבל בחסד האלהים עליו, ע"כ
 אל תבטחו במעשיכם. ואמר רוד בזה (סס סג) ולך ארני
 חסד כי אתה תשלם לאיש במעשהו: — אבל פירוש
 החלק השביעי והוא בחסד האלהים על בחיריו וסגולתו
 בעוה"ב ברוב הטובות אשר לא נוכל לספרם, אופני
 הבטחון על האלהים בו שיתעסק בסכות המגיעות אותו
 אל מדרגות החסידים הראויים לזה מאת האלהים ית'
 מן הדין על המאמין, לננוח בה' כשילום הגמול וכו' שאמר לפני

בחסרו, והוא שינהג במדות אנשי הפרישות המואסים
בעוה"ז, ולהוציא אהבתו ובחירתו מלבו וימיר זה באהבת
הבורא ית', ולהמסר אליו ולהשתעשע בו ולהשתומם
מהעולם ויושביו, ויתנהג במנהגי הנביאים והחסידים,
ויהיה לבו בטוח באלהים שיהחסר עמו במה שהתחסר
בו עמו בעוה"ב. אבל מי שיבטח על האלהים שיזכהו
לזה מבלי מצוץ מעשה, הוא הכסיל הפתי והוא רומח
למי שנאמר עליהם עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר
כפנתם. ומסימני אנשי המעלה הגדולה הזאת שיורו
עבדי הבורא אל עבודת הבורא והסבל בעת הנסיון
והצרה, ושיקל בעיניהם כל דבר אצל קיום מצות הבורא
ית', כמו שירעת מן הענין (כראשית כג) והאלהים נסה
את אברהם. וענין חנניה מישאל ועזריה בכבשן האש,
ודניאל בגוב האריות ועשרה הרוגי מלכות, ומי שבחר
במות בעבודת הבורא מן החיים בהמרותו, והריש מן
העושר והחולי מן הבריאות והצרה מן השלום ונמסר
לדין הבורא ורצה בגזרתו, ראוי הוא לחסר הבורא עליו
בנועם העוה"ב אשר אמר עליו הכתוב (משלי ח) להנחיל
אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא, ואמר (ישעיה סד) עין לא
ראתה אלהים זולתך יעשה למחכת לו. ואמר (הקלים לא)
מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך :

פרק ה' אבל התפרש שבין הבוטח על האלהים

זה. ולהוציא אהבתו וכו', לגרס אהבה העוה"ז וכו'. ולהשתעשע
בו, שיהיו כל שעשועיו ועסקו בו. ולהשתומם, להסתכל ולהתבונן.
מצוץ, חמלעות. שיורו עבדי הבורא, שיראו להם הדרך וכו'.

וזולתו בענין התעסקו בסבות, אומר כי הבוטח באלהים
 יקבל מזולת הבוטח עליו כשבעה ענינים: — אחר מהם
 כי הבוטח באלהים רוצה בדינו בכל עניניו ומודה לו על
 הטובה ועל הרעה, כמו שכתוב (סס קא) חסד ומשפט
 אשירה, וארז"ל אם חסד אשירה ואם משפט אשירה,
 ואמרו חייב אדם לכרך על הרעה בשם שמברך על הטובה
 ואשר איננו בוטח באלהים מתהלל בטובה, כמו שנאמר
 (סס י) כי הלל רשע על האות נפשו וגו', ומתקצף על הרעה
 כמו שנאמר (יסעיה ח) והיה כי ירעב והתקצף וקלל
 במלכו: — והשני כי הבוטח באלהים נפשו במנוחה
 ולבו שלו מצד הגזרות לדעתו כי הבורא ינהיגם
 לטובתו בעולמו ואחריתו, כמו שאמר דוד עליו
 השלום (מהלים סג) אך לאלהים דומי נפשי כי ממנו
 תקותי. ואשר איננו בוטח באלהים הוא בטובה בצער
 תדיר ודאגה ארוכה ואבל ועצב להוסיף ולהרבות ולכנוס,
 וברעה מפני שהוא קץ בה והוא כנגד תאוותו וטבעו
 ומדותיו, וכו אמר החכם (משלי טו) כל ימי עני רעים וגו': —
 והשלישי כי הבוטח באלהים ואם יתעסק בסבות לא
 יסמך בלבו עליהם ולא יקוה מהם תועלת ולא נזק בלתי
 רצון האל, אך מתעסק בהם לבחור בעבודת הבורא
 אשר צוה להתעסק בעולם לישבו ולזיינו; ואם תגיעהו
 תועלת או ידחה מהם הנזק יודה האלהים לברו על זה
 ולא יוסיף בהם אהבה וחבה יתירה ולא הנוח נפשו

וזולתו, שאינו בוטח בו. בטובה בצער וכו', אף כשהוא בטובה
 שרוי בצער וכו'. ימי עני, והוא העני כלעה. ולזיינו, לי תקון

עליהם יותר, אך יחזק בטחונו באלהים ויסמוך לבו עליו מבלעדי הסבות. ואם לא יועילוהו הסבות ידע כי יביאהו טרפו כשירצה ה' מאיזה ענין שירצה, ולא ימאס בהם בעבור זה ולא יניח להתעסק בהם לעבורת הבורא. ואשר אינו בוטח באלהים מתעסק בסבות לבטחונו עליהן שהן מועילות אותו ודוחות הנזק מעליו, ואם הן מועילות אותו ישבח אותן וישבח השתדלותו בהן ובחירתו אותן ולא יפנה אל זולתן; ואם אינן מועילות לו יניח אותן וימאסם וישוב חפצו מהן, כמו שאמר הכתוב (חנניק א) על כן יזבח לחרמו ויקטר למבמרתו: — והרביעי כי הבוטח באלהים קשינותר לו דבר על מזונו יוציאנו במה שמפיק רצון הבורא ית' בנדיבות נפשו וטוב לבבו, כמו שכתוב (דה"א כט) כי ממך הכל וגו'. ומי שאיננו בוטח באלהים איננו רואה העולם וכל אשר בו די פרנסתו וספק צרכו, והוא חס על מזונו מהשלים חובות הבורא וחובות ב"א מזמו, ואיננו מרגיש בו ער שיאבד מזמו ומזונו וישאר זולתו, כמו שאמר החכם (משלי יא) יש מפזר ונוסף עוד וחושך מיושר אך למחסור: — והחמישי כי הבוטח באלהי הוא מתעסק בסבות העולם להכין מהם צידה לאחריתו וספק לבית מועדו, ומה שיתברר לו בו הצלת תורתו ועולמו מתעסק בו, ומה שיהיה בו שום הפסד בתורתו או מביא להמרות הבורא איננו מתעסק בו שלא יביא לעצמו מקרה תחת הארוכה. ומי שאיננו בוטח באלהים

ומלוי. יזבח לחרמו, משנת את הסבות ולא המסנב. זולתו, בלי ממין. וספק, ל' ספק. מרה תחת הארוכה, כלב במקום הרפואה.

בוטח על הסבות ותנוה דעתו עליהן ולא ירחק מרבר
 מהם ויתעסק במשובח ובמגונה מהם ולא יחשוב באחרית
 ענינו, כמו שאמר החכם בהם (ס"ו יד) חכם ירא וסר
 מדע: — והששי כי הבוטח באלהים הוא אהוב לכל כחות
 ב"א ודעתם נוחה עליו, מפני שהם במזוחים מהזקתו
 ולבם שלם מחמתו ולא יפחרו ממנו על נשיהם ועל
 ממונם, והוא ג"כ בטוח מהם מפני שיודע שהועלתו
 ונזקו אינם ביד נברא ולא ביכלתו, וע"כ איננו מפחד
 מהזקתם כאשר אינו מקוה הנאתם, וכשהוא בטוח מהם
 והם בטוחים ממנו יאהבם ויאהבוהו, כמו שכתוב (ה'ל"ט
 ל"ג) והבוטח בה' חסד יסובבנו. ומי שאיננו בוטח באלהים
 אין לו אהב מפני שהוא בכל עת חומר אותם ומקנא
 בהם, וחושב כל טובה שהגיעה אליהם סרה ממנו
 ושטרפיהם לקוחים מטרפו, וכל מה שנמנע ממנו
 מתאוותיו הוא בעבורם ובידם להגיעו אל תאוותיו, ואם
 תבואהו רעה או פגע בממונו ובניו יחשוב כי הוא מאתם
 ושכירם להעביר הנזק ולרחות הרעה מעליו, וכיון שקרמו
 אלה ההקרמות בנפשו יבא בעבור זה למאוס אותם
 ולרבר בהם ולקללם ולשנוא אותם, והוא הנמאס בשני
 העולמים והמגונה בשני המעונים, כמו שכתוב (מס"י יז)
 עקש לב לא ימצא טוב: — והשביעי כי הבוטח באלהים
 לא יאבל בהמנע בקשה ולא בהפקר אהוב ולא יאצור
 הנמצא ואיננו דורש (ס"ח ח"ש) ליותר מטרף יומו ולא
 יעלה על לבו מה שיהיה למחרתו, מפני שאיננו יודע
 בשני המעונים, כדף לפני העולמים, לא יאצור, לא יטרוד לפניו

עת נא קצו ובוטח באלהים להאריך לו בו ולהזמין מרפו
 ומזונו בו ואינו שמה בעתיר ולא יאכל לו, כמו שאמר
 הכתוב (סס כז) אל תחללל ביום מחר כי לא תדע מה
 ילד יום, ואמר בן סירא א תצר לצרת מחר כי לא תדע
 מה ילד יום מחר יבא ואיננו ונמצא מצטער על עולם
 שאינו שלו; אבל דאגתו ואכלו על מה שהוא מקצר בו
 מחובות הבורא, ומשתדל לפרוע מה שיוכל לפרוע מהם
 כנראהו ובנסתרו, מפני שהוא חושב במיתתו ובוא יום
 האסיפה ופחדו שיבואהו המות פתאום ביומו יוסיף לו
 השתדלות וזריזות להרבות לאחריתו ושלא ירגיש על מה
 שיזמין לעוה"ז, והוא מה שאמרו שוב יום אחד לפני
 מיתתך ופירשו בו ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא
 כל ימיו בתשובה כרביב (קסג ט) בכל עת יהיו בגדיך
 לבנים. ואשר איננו בוטח באלהים ירבה אכלו להתמרח
 פגעי העולם עליו, ויפקד אותבו וימנעו ממנו בקשותיו
 ויזמין מהון העולם הרבה כאלו בטח מן החליפה וסרה
 מעליו אימת המות כאילו ימיו לא יתמו וחיו לא יכלו,
 איננו זוכר אחריתו ומתעסק בעולמו איננו מעיין בעניני
 תורתו וצירתו וכית מועדו, והיה בטחוננו באריכות ימיו
 בעולם סבה לאורך האותו בעניניו וסבה לקוצר האותו
 בעניני אחריתו; וכאשר יוכיחנו מוכיח ויורנו מורה ויאמר
 לו עד מהו התעלם מחשוב בצידהך ועניני בית מועדך?
 יאמר עד שיהיה לי די פרנסתי וספוקי ולכל אשר אתי
 מאשה ובנים עד סוף ימינו, הנוח נפשי מראגות העולם
 לחסוף ולחזור. אל תצר, אל תדאג. האסיפה, כנוי למות וכן

יאפנה לפרוע חובותי לכורא, ואחשוב בסכות הצידה
ליום המועד :

פרק ו' וראיתי להראות פני סבלותם ושעותם
ברעת הזאת בשבע עינים, אגלה בהם גורל טעותם
ואם יארכו דבריני, בעבור שיש בזה מן הביוש והתוכחת
לבעלי הרעת הזאת והם כת בעלי המשכונות; עינים
בוה בענין הסוחר שהוא מוכר באשראי למי שאינו
מאמינו, וימשכנהו בעת המכר מפני יראתו ממעוט
אמונתו ושלא תמצא ידו לפרעו. והראשון מאופני
התשובה עליו שְׁנֵאמַר לו, אתה האיש המסתפק בגזרת
הכורא ושאיננו מאמין בגודל עצמותו אשר חשך אור
שכלו וככה נר הכונתו בגבור אפלת האותו עליו; הטוב
לך לבקש משכון וקחתו אלא מִרְעָךְ וחבירך אשר אין
לו רשות עליך ולא מצותו עוברת עליך, אבל השכיר
כשהוא משחבר אצל ב"א אין טוב למשכן שוכרו בשכרו
קודם עבודתו, וכ"ש העבד שלא ימשכן ארוניו קודם
עבודתו לו, ק"ו הנוצר שלא ימשכן יוצרו קודם עבודתו
לו. ומן החימה כי עבודת העבד לארוניו ע"מ שיפרע
לו שכרו אחר עבודתו גנאי הוא, כמו שאמרו אל תהיו
בעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וגו',
כ"ש שיעזו פניו לבקש משכון בפרנסתו קודם עבודתו,

החליפה ללהקן. — וראיתי להראות וכו', כלן מהחיל בלור הח"ו
מו' דברים שחשב נפתיחתו בענין הנטחון בגנות בעלי המשכונות. ואם
יארכו, ולא ע"פ שיארכו. באשראי, בלמנה והקפס. המסתפק,
המסופק. בגבור אפלת וכו', מפני שגברה חשכת החלופה עליו.
הטוב לך וכו', ה"א בפח"ח ופי' הן טוב ויפה לך לבקש משכון

וברומה לזה אמר הכתוב (דברים לב) הליי הגמלו זאת
 וגו'. והשני שכל המקבל משכון מחבירו יש לו קצבה
 ולבקשתו תכלה, אך בעל הרעת הזאת אין קץ לבקשתו,
 כי אינו יודע מה יספיק לפרנסתו ופרנסת אנשי ביתו
 ממזון ומותרים עד יום מותם, ואלו היה לו ממון כפלי
 כפלים ממה שיספיק לו לא תנוח נפשו מפני שיקצם
 נעלם ומרת ימיהם אינה ידועה, והוא סכל במה שבקש
 מפני שאין לו תכלית אצלו ולא שעור. והשלישי
 שהממשכן את חבירו אינו ממשכן אותו לא אם לא קדם
 לו עליו חוב שהוא חייב בו, ואינו משה בו משאת מאומה
 והרין עמו, אבל אם קדמו לחברו עליו חובות שהוא חייב
 בהם וירע שיש לו עליו חובות ראויות, אין לו לבקש
 ממנו משכון בשום פנים ולא יהיה ראוי לקחתו ממנו
 אפילו אם יתגרב בו הממושכן, כ"ש הבורא שיש לו על
 האדם מן החובות הראויות מה שאלו היו מקבצין מעשי
 כל ב"א בכל ימות העולם לאיש א' מהם, לא היה מספיק
 הכל לגמול טובה אחת מטובות הבורא עליו, ואיך לא
 יחבייש זה העו פנים לבקש מן הבורא שיקדים טובות
 גדולות על מה שקדם לו אצלו ויכבר החוב עליו, ושלא
 לא ישלם מה שנדר לו מן העבודה בעבור כלות ימיו
 ובא קצו. והיה אחר מן החסידים אומר לב"א: בני אדם
 היתכן שיתבע אתכם הבורא בחובות מחרת ביום הזה,
 וכן כמה שאתם חייבין אחריו בשנה ושנים? אמרו לו
 היאך יתכן שנהיה נתבעים בחובות ימים שאין לנו יודעין
 וכו'. תכלה, גבול וקצבה לפי חובנו או סכירונו. ואינו משה בו

אם נחיה עד שנגיע אליהם ויחייבנו בהם, אבל אנו
 חייבים עבודה ידועה בזמן ידוע וכאשר נגיע לזמן נתחייב
 בעבודה. אמר להם וכן ערב לכם הבורא ית' לכל זמן
 ידוע טרף ידוע ועליכם בו עבודה יתרה, וכאשר איננו
 תובע אתכם בעבודה קודם חייב עֶתָה, כן ראוי שיהיה
 בפניכם בושת ימנע אהבם מלבקש טרף שלא הוגיע עתו;
 ומדוע אני רואה אתכם מבקשים ממנו טרפי שנים בָּאוֹת
 אינכם יודעים אם ימיכם יגיעו אליהם? ותבקשו להקדים
 לכם טרף מי שלא נברא עדיין מאשה ובנים, ולא יספיק
 לכם המזון לברו אלא שאתם מקדימים המזון ומותרו
 לזמנים שאינם ידועים ולא ערוכים לכם, ולא רי לכם
 שאינכם מקדימין לו עבודה לזמן עתיד, אלא שאינכם
 מחשבים עם נפשותיכם במה שהתעלמתם מן העבודה
 במה שעברו מן הימים אשר לא התעלם מהשלים לכם
 טרפם בם. והרביעי כי הממשכן את חבירו הוא ממשכן
 אותו לאחת משלש עלות: אחת מהן שמא יעני ולא
 תשיג ירו, והשנית שמא יקפוץ ירו על מה שיש לו אצלו
 ולא יוכל להפרע ממנו, והשלישי מפני שהוא ירא שמא
 ימות או שלא ימצאהו, והמשכון רפואה המרוים האה
 בין ב"א; ואלו היו כשוחים ב"א קצתם בקצתם מאלה
 השלש מדות, היה גנאי להם למשכן מבלי ספק.
 והבורא ית' אשר לא יאותו לו אלו המדות יותר הוא
 גנאי גדול ומופלא שימשכנו אותו, וכבר אמר הכתוב
 (מגי ב) לי הבסקף ולי הזהב וגו'. והחמישי כי הממשכן
 וכו', אינו חייב לנותן המשכון כלום. יקפוץ, יסגור ירו ולא ירטה

את חבירו תנות נפשו במשכון מפני שהוא מקוה להפרע ממנו וליהנות בו או בתמורתו; אבל מי שיחשוב כי כאשר יקדים לו הבורא די ספק תנות נפשו מצד העולם, טעותו שקר מפני שאיננו בטוח בהשאר הממון אצלו, שאפשר שיקרהו פגע מן הפגעים המברילים בינו לבינו כמו שאמר הכתוב (ירמיה יז) בחצי ימיו יעזבנו. ומה שמענו ממנוחת נפשם בהגיעם אל חפצם מהון העולם כזב וסכלות מהם בבקשותם, כי אפשר שיהיה סבה חזקה לטורדת לבם ולצער נפשם, כמו שארז"ל מרבה נכסים מרבה דאגה. והששי כי המקבל משכון מחבירו אלו היה ברור לו שיפרעהו קודם זמנו ויגמלהו תחת המתנתו כפל מה שיש לו אצלו לחסר עליו, לא היה ממשכן אותו בשום פנים; והבורא ית' אשר ידענו מנהגו הטוב עמנו וטובו הגדול עלינו חרשים גם ישנים, ושהוא גומל על מעשה הצדקה והעבודה במה שאינו עולה ברעת כל שכן שיסופר, כמו שאמר (יסעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחבתה לו; יותר הוא גנאי גדול שנמשכן אותו. והשביעי כי הממשכן את חבירו אינו ממשכנו אלא אחר שהוא יכול למלאת מה שמשכנו בעבורו מהון העולם, אבל הממשכן הבורא ית' בהקרמת הטובות אין לו יכולת לשלם העבודה עליהם, ולא מובטח לפרוע מה שיש עליו מן החובות הישנות כ"ש החרשות, שהאדם הצדיק איננו פורע חובת טובת האלהים עליו אלא בעזרת האלהים לו, כמו שאמר אחר מן החסידים בתושבתותיו: ואף המשכיל הוודע אותך לא במעשהו

שער הבטחון

יתהלל, כי אם בשמך וברחמיך אשר הכינות את לבבו
לדעת אותך, כי כך יצדקו ויתהללו זרע ישראל לאמר
באלהים הללנו כל היום וגו' :

פרק ז. וכיון שהשלמנו בשער הזה מה שהיה ראוי
לו מן הרברים כפי השגתנו, ראוי לנו עתה לבאר מפסירי
הבטחון באלהים. ואומר כי מפסירי השערים הקודמים
בסי' הזה כלם מפסירים הבטחון. ומפסיריו עור הסכלות
בענין הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מבין רחמי
הבורא על ברואיו והנהגתו עליהם והשגחתו וקשלו בהם
ושהם קשורים באסוריו, לא ינח ולא יסמך עליו. ומהם
סכלותו במצות הבורא ית' ר"ל תורתו אשר הזהיר בה
לסמוך עליו ולבטוח בו, כמו שאמר (מלאכי ג) ובחנוני
נא בזאת, ואמר (ישעיה כז) בטחו בה' ערי ער. ומהם
נשוחו & הסכות הקרובות אשר הוא רואה אותם, ולא
ידע כי העלות כל אשר תקרבנה מהמעולל המעטי יכלתם
להועיל למעולל ולהזיקו, וכל אשר תרחקנה יהיה כח
יכלתם להועילו ולהזיקו יותר חזק ונראה. כמו המלך
כשהוא רוצה לענות אחד מעבדיו מצוה משנהו לעשות,
והמשנה מצוה השר, והשר מצוה השומר, והשומר
מצוה לסרדיוט, והסרדיוט מצוה הנוגשים, והנוגשים
מקיימים המעשה בכלים מוכנים לו. ואשר יכלתו מעוטה
מבלם להקל מצערו ולהוסיף עליהם הם הכלים מפני

לפרוע. שיוספר, שאין לספר. — השערים הקודמים וכו', היחול
הנתינה ועבודה האלהים. ומשלו, ממסלתו. לא ינח, לנבו. ולא
יסמך, לנטוח נס'. המעולל, המסוכנ ומקבל הפעולה. סרדיוט,

שאינן להם חפץ, והנוגשים יותר יכולים מהבלים, וכן הסרדיוט יותר מהנוגשים, והשוטרים יותר מן הסרדיוט, והשר יותר מן השוטר, והמשנה יותר מן השר, והמלך יותר מכלם מפני שאם ירצה ימחל לו. וכבר נראה לך כי חלישות העלות וחזקתם להועיל למעולל, תהיינה כפי קרבתם ורחקם ממנו. ותבורא ית' אשר הוא תכלית העלות ברוחק מן המעוללים, ראוי לבטוח בו ולסמוך עליו לחזק יכלתו על תועלותם ונזקם כאשר קדמנו מן הדברים. וכללו של דבר בענין הבטחון, כי יתרון הבטחון מהבוטחים באלהים כפי יתרון ידיעתם אותו ואמונתם בהגנתו עליהם ורוב השגחתו על טובותם:

והנה הילך בתחלת ענינו בוטח על שדי אמו, כמו שאמר (הפליס כג) מבטיחי על שדי אמו. וכאשר החזק הכרתו משיב בטחונו על אמו לרוב השגחתה עליו, כמו שאמר (סס קלא) אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו וגו'. וכשתחזק הכרתו עוד ורואה כי הנהגת אמו אל אביו, משיב בטחונו אליו למעלת הגנתו עליו. וכאשר יחזק גופו ותהכן לו תחבולה במחיתו במלאכה או סחורה והרומה להם, משיב בטחונו לכו ותחבולתו מפני סבלותו בכל אשר קדם בטובת הנהגת האלהים. ואמר אחד מן החסידים שהיה לו שכן סופר מהיר היה מתפרנס משכר ספרותו. אמר לו יום אחד היאך ענינך? אמר לו בטוב בעוד ידי שלמה. ולערב היום ההוא נודעה ידו ולא כתב בה שאר ימיו, והיה זה עונשו מהאל ית' על אשר בטח על ידו. ואם יתכן לו טרפו על ידי זולתו

מן הבריות, ישיב בטחונו אליהם ותנות נפשו עליהם.
 וכשתחזק הכרתו ויראה חסרונם וצרכם לבורא ית',
 ישיב בטחונו אליו ויסמוך עליו בענינים שאין לו יכולת
 בהם ולא יוכל להמלט מהמסר בהם אל גזרת הבורא,
 כמו ירדת הגשמים בעת הזריעה והליכת הים והליכת
 המרביות מאין מים ובבא שטף ובנפול הנדבך בחיים,
 והרומה לזה מן הענינים אשר אין בהם לאדם שום
 החבולה בשום פנים, כמו שנאמר (ירמיה ג) ובעת רעתם
 יאמרו קומה והושיענו. ואם תחזק הכרתו באלהים עוד
 יבטח בו ג"כ במה שיתכן לו בו קצת תחבולה, כמו
 הבאת הטרף בסבות המסוכנות והמלאכות המיגעות
 את הגופים ויניחם לבטחונו באלהים שיטריפיהו במה
 שיהיה קל להתעסק בו יותר מהם. ואם תחזק הכרתו
 באלהים יותר ישיב בטחונו אליו בכל הסבות הקשה
 מהם והקלה, ויכוין בהתעסקו בהם לעבודת האלהים
 ולשמור מצותו. וכאשר תחזק הכרתו יותר מזה בתמלת
 הבורא על ברואיו, ירצה במה שיהיה מגזרת האלהים
 לו בלבו ובחושיו ובנראהו ובנסתרו, וישמח בכל אשר
 עשה לו האלהים ממות וחי ורישוע וישוע ובריאות וחולי,
 לא יכסוף לזולת מה שבחר לו האלהים ולא ירצה אלא
 מה שרצה לו, ונמסר אל האלהים והשליך נפשו וגופו
 אל דינו, ולא יגביר ענין על ענין ולא יבחר על זולת מה
 שהוא בו מעניני עולמו, כמו שאמר אחר מן הבוטחים

סקיד על הנוגשים הרודים כמקל או רצועה. ויניחם, ויעזבם.
 לבטחונו, מפני שבטוח זכוי. ולא יגביר זכוי, לא יתן קדימה ומעלה

לא הסכמתי מעולם בענין והתאויתי לזולתו. וכאשר
 החזק הכרתו באלהים יותר מזה, וידע הענין המכוון
 אליו בבריאתו ויציאתו אל העוה"ז הבלה; ויכיר מעלת
 העולם האחר הקיים, ימאס בעוה"ז ובסבותיו ויברח
 במחשבתו ובנפשו וגופו אל האלהים ית', וישתעשע
 בזכרו בבדידות וישתומם מבלתי המחשבה בגדולתו.
 ואם יהיה במקלות לא יתאוה כי אם לרצונו ולא יכסוף
 כי אם לפגיעתו, ותטרידהו שמחתו באהבתו משמחת
 אנשי העולם בעולם ושמחת אנשי העוה"ז בעולם הבא.
 וזאת העליונה שבמדרגות הבוטחים מהנביאים והחסידים
 וסגולת האלהים הזכים, וחוא כמו שאמר הכתוב (ישעיה
 כו) אף אורח משפטך ה' קוינוך לשמך ולזכרך תאות
 נפש, ואמר (ספלים מב) צמאה נפשי לאלהים לאל חי.
 אלה עשר מדרגות הבטחון אשר לא יקלט בוטח מאחת
 מהנה. ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקדש מליציים בערו
 בעשר מלות כנגד עשר המדרגות האלה. והם מבטח,
 ומשען, ותקוה, ומחסה, ותוחלת, וחכוי, וסמיכה,
 וסבר, ומסער, וכסל. האלהים ישימנו מן הבוטחים עליו
 הגמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן:

אל ענין ה' על זולתו כהבטח טרפו. הבלה, הנלתי קיים. בבדידות,
 כשהוא נדד ונסרד מהמון בני אדם. וישתומם מבלתי המחשבה
 וכו', ויהיה שמש וכדל מכל מחשבה אחרת שאינה בגדולה הסי"ח.
 במקלות, בקבוץ ב"ה. לרצונו, לעשות רצון הסי"ח. לפגיעתו,
 להפיק רצון מה'. משמחת, יותר משמחת וכו'. ושמחת אנשי
 העוה"ז וכו', ויותר משמחת הנדיקים בעוה"ז, ע"ד שארז"ל ופה
 שעה אחת בחשונה ומע"ז בעוה"ז מכל חיי העולם הבא. הזכים,
 יחידי סגולה וכו' הלכ. מליציים בערו, מדברים עליו וכו'.

אמר בעל המחבר

ואחר זה השער הוצרכתי לכתוב בו מה שפירש החכם ר' אשר ז"ל במה שארז"ל אין מול לישראל, ומצאנו במקום אחר חיי בני ומוזני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא. וצריך לישב אלו הענינים כרי לישר הלב ולהסיר טעות בני אדם הבוטחים על המזל לרוב בניהם ולעושרם ובאורך חייהם, ואינם יראים מעונש הבורא ומרשעים על זה; ובאמת הם טועים כי אינם נצולים במזל מפגעי העולם, וכתבנו זה להראות חסרון דעתם וגנותם. ר' חנינא אומר מול מחכים מול מעשיר ויש מול לישראל. ר' יוחנן אומר אין מול לישראל. איכא דקשיא ליה הכא טובא היכי פליגי אמוראי בהא מילתא, שהרי דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, ונחקר ונדרש היטב בראיה גמורה בשקול הדעת הברורה? כתוב בתורה וחסירותי מחלה מקרבך, ועוד כתיב והסיר ה' ממך כל חולי וגו', וכתיב לא תהיה משכלה ועקרה בארצך, וכתיב כי לא יהיה בך אביון וגו', וכתיב רק אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך וגו'; הרי נתבאר מן התורה שהבריאות והחולי והעקור וההולדה ומלאת הימים וחסרונם והעושר והעוני, אינם תלויים כי אם בעבודת ה' ושמור מצותיו ולא במזל. ושנוי בנביאים כמו שאמרה חנה בתפלתה כי אל דעות ה' ולו נתבנו עלילות, ואמר ה' ממית ומחיה מוריד שאול ועל ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרום, ועוד כתיב הנני יוסיף על ימיך חמש עשרה שנה. ומשולש בכתובים דכתיב יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה. ונמצא בשקול הדעת שאם אמת הוא שכל הדברים תלויים במזל, למה יתפלל אדם לפני בוראו להציל ממות נפשם ולחיותם ברעב ולתת מטר על פני האדמה; וא"כ רוב תפלותינו הם ללא תועלת ולא צורך. חלילה חלילה לומר כדברים האלה ליראי ה' ולחושבי שמו! כי דבר ידוע הוא מן הכתוב ומן הקבלה ומן הנראה לעין כי יש אנשים שקוראים לה' והוא יענם. ואם תשיב ותאמר כל מה שבא בתורה ובנביאים בענין הזה הוא בזמן שישראל יושבים על אדמתם ושכינה שורה בישראל, אבל אם חסרו שני הדברים האלה יש מחלוקת בדבר; א"כ היכי מייתי ר' יוחנן ראיה מהאי קרא כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו, והלא בזמן שאמר הנביא דבר זה לא חסר מישראל דבר משני הדברים האלה? ועוד רב היכי מייתי ראיה מאברהם והלא אברהם שלם היה בכל? ועוד הא ר' חנינא גופיה משמע דסבירא ליה אין מול לישראל, מדגריסין בחולין בפרק ראשון הווא איתתא דהוות מהדרא למשקל עפרא

מתותי כרעי' ר' חנינא, אמר לה שקולי לא מסתייעא מילתך אין
 עוד מלבדו כתיב; ומקשינן והא אמר ר' יוחנן למה נקרא שמם
 כשפים שמכחישין כמליא של מעלה; ומשני שאני ר' חנינא דנפיש
 זכוותיה. אלמא ישראל דנפיש זכוותיה לא יזיק לו כשפים אעפ"י
 שיש להם כח גדול, והוא הדין למזל דהא אין עוד כתיב? על
 כן אני אומר דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. דרבי
 חנינא מיירי בישראל הלא נפיש זכוותיה, ורבי יוחנן מיירי בישראל
 דנפיש זכוותיה דומיא דאברהם, וקרא נמי בשומר תורה כתיב.
 וכי אמרינן אין מזל לישראל בישראל דנפיש זכוותיה, הני מילי
 למעט מרעת המזל; אבל אין חסידות מועלת ולא זכות מסייע,
 שיהיה מי שנוולד במערכת שלמה בשלשתן. וראיה של דבר א"א ע"ה
 שלא זכה להרבות בנים משרה כמו שהרבה מקטורה. והיינו דקא
 אמר רבא במועד קטן חיי בני ומווני לא בזכותא תליא מילתא לא
 במזלא תליא מילתא. דהא רבא ורב חסדא תרווייהו צדיקי גמורי
 הוו, מר מצלי ואתי מטרא ומר מצלי ואתי מטרא; ועכ"ז לא הועיל
 לו לרבא להיות שלם בשלשת הדברים האלה טרב חסדא שהיה
 שלם בשלשתם. אבל הועילה לו זכותו למלאת ימיו כפי מערכת
 מולדו, בדכתיב את מספר ימיו אמלא; וכן הועילה לו זכותו להוליד,
 ואם לא הרבה בנים. וכי אמרינן שאין הזכות מועילה לבטל כח
 המזל לגמרי, הני מילי מזל כללי כמו מערכת מולדו, כדאמרינן
 בתענית ניתא לך דאחריב עלמא והדר אברייה ואפשר דמתילדה
 בשעתא דמווני; אבל מזל פרטי כמו המקרים המתחדשים כמו
 החלאים ועצירת גשמים ומיתה בלא עתו ובלא יומו והדומה להם,
 יש כח בזכות לבטל אותם. ע"כ אפי' חרב חרה מונחת על צוארו
 של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים והצדקה. ומדרב נחמן בר
 יצחק נמי אין מזל לישראל, דאימיה רב נחמן בר יצחק אמרו
 לה כלדאי בריך גנבא להוי, לא שבקתיה גלי רישי אמרה ליה
 לא תגלי רישיך כי היכי דהווי אימתא דשמיא עלך, דהא קיימא
 לן הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, וליכא מאן דפליג בהא.
 ולא שכסוי הראש גורם ליראת שמים, לא נאות הוא להודר ולהזכיר.
 ועוד שכסוי הראש מונע אותו מהביט לכל דבר. ואמר החכם
 אין חוצץ בפני התאוות כעצימת העינים.

גשלים השער הבטחון. לאל אחרון וראשון:

השער החמישי

בבאר אופני חיוב היות כל מעשינו מיוחדים לשמו ולהודר מן החונף.

וזו פתח השער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בבטחון על האלהים ית', ראינו לסמוך לו באור אופני חיוב היות כל מעשי העבודה מיוחדים לאלהים לבדו; בעבור מה שיש ברבר זה מזכות המצפונים ובר הלכות מן הערבוב המפסיד אותם, וההצלה ממיני היפוי המביא אל החונף ולהתרצות בחלקות לברואים, כמו שאמר אליהוא (איוב 3) אל נא אשא פני איש ואל ארם לא אכנה, כי לא ידעתי אכנה. וראוי עתה שנבאר מעניני יחוד המעשים לאלהים ששה ענינים: אחר מהם הוא יחוד המעשה לאלהים. והשני במה יהיה. והשלישי באי זה מעשה חייבין בו. והרביעי כמה מיני מפסידיו. והחמישי איך אופני הרחקתם מן הנפש, עד שיתכן לב"א ליחד כל מעשה שיעשו לשם ה'. והששי שיהיה נזהר במחשבתו ונשמר מזמנה ומושל בה:

פרק א. אבל מה הוא יחוד המעשה לאלהים, הוא הכונה בנראה ובנסתר במעשה עבודת האלהים לשמו, להגיע אל רצונו בלבד מבלתי רצון הברואים:

בעבור מה שיש בדבר זה זכ"ל מן הערבוב וכו', כלומר לפי שיכול להיות במעשה העבודה גם פניות ומחשבות זרות המפסידות אותו, לכן בא לבאר חובת יחוד המעשה לאלהים לבדו לכל דרכיו ומשפטיו ואיך להזהר ממפסידיו. ובר, טוהר וזכוך. הערבוב, ר"ל מחשבות זרות. היפוי, להחיות ולמלא חן בעיני ב"א. בחלקות, שפה חלקות אחד נפה ואחד כלל. — מבלתי רצון הברואים, בלי

פרק ב אבל במה יהיה יחוד המעשה לאלהים
 לבדו? בעשרה ענינים, כאשר יתקיימו בלב האדם ויתברר
 אצלו כי הם אדני עבודתו ושרשי מעשהו; ישלם יחודו
 בהם לשם האל ולא יפנה אל זולתו ולא יקוה בלעדיו,
 ולא יכוין בהם זולתו רצונו. הראשון יחוד האלהים בלב
 שלם, כאשר קדם בתחלת ספרי זה. והשני הבחינה
 בטובות האלהים והתמדתן עליו, כאשר בארנו בו.
 והשלישי שיקבל עליו העבודה לאהים כאשר זכרתי בו.
 והרביעי שיוודה בכטחון עליו מבלתי הברואים. והחמישי
 שיאמין כי התועלת והנוק אינם ביד נברא ולא ביכלתו
 מבלתי רשות הבורא. והששי שיהיה שוה אצלו אם
 ישבחותו ב"א או יגודו. והשביעי שיעזוב היפוי לב"א.
 והשמיני לפנות לבו מעסקי העולם בעת שהוא עושה
 לעוה"ב. והתשיעי שיירא מאהים ויבוש ממנו. והעשירי
 שיועץ עם השכל בכל הרחורי היצר בלבו, ולקבל עצתו
 מבלתי עצת יצרו:

פרק ג אבל המעשים אשר ישלמו ביחדם לא בעת
 עשותם, הם מעשי העבודה שמקיים בו רצון האלהים
 והם כל המצות הנראות על האברים, שאפשר שתהיה
 הבונה בהם לזולת האל ותהיה כונת עושיהם להזריין

הערכות קונה להפיק רצון מברואים. — שיוודה, ל' ודאי, ופי'
 שיהא נכון לבו בעת כה' לכו ולל על זולתו. שיעזוב היפוי,
 לפני זה אמר שיהיה שוה אלנו שנת ב"א ובנוהם ולא יחפעל ממספס
 עליו, ובזה אמר שלא יפסי לב אל מספס ב"א כלל ויהיו בעיניו
 כאלו אין איש אחר ודו"ק. — ישלמו ביחדם וכו', טנשלמים
 כשמיוחדים לאל וכו'. להזריין בהם, להקטט ולהתנאות בהם. —

שער יחוד המעשה

בהם אצל ב"א, ולקוות כבודם ושבתם על עשותם. אבל חובות הלבבות לא יתכן בהם חונף ולא כבוד ולא שבת למי שמקיים מהם דבר, מפני שאין ב"א יורעים את לבבו; אך הוא מכויין בהם לשם המשקוף והוא הבורא ית' בלבד, כמו שאמר (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב בותן כליות, ואמר (דברים כט) הנסתרות לה' אלהינו וגו' :

פרק ד אבל מפסדי יחוד המעשים לאלהים הם שלשה דברים: אחד מהם שלא יבין את האלהים ואת טובתו. והשני שלא יבין מצות האלהים ואת תודותיו. והשלישי הרחור היצר ורמזתו לאדם במה שיחשב אין העולם הזה וירחיקהו מדרך העוה"ב. אבל אופני הפסד הסכלות מדעת האלהים למעשה העבודה הוא, מפני שכל מי שאינו יודע את אדוניו לא יעבדהו בלבו, אבל יעבוד מי שיודע ענינו ויתכן ממנו התועלת והנוק, ואם יעשה מי שאינו יודע את האלהים מעשה ממעשי העבודה, כוונתו בהם מי שיירא ויקוה מב"א בלבד ועובר ב"א ולא הבורא אותם מפני שאיננו יודע ולא מביר ענינו, וכן נאמר בעובר הכוכבים כי מכיאו לזה סכלותו באלהים ית'. ויש יתרון לעובר הכוכבים על החנף בארבעה דברים: אחד מהם כי עובר הכוכבים בזמן שאין חזון, איננו מוזהר על ידי נביא שיברר אצלו הפסד מחשבתו באותות

הסכלות מדעת, חסרון דעת וכו'. מי שיודע, אם מי שיודע וכו'. ואם יעשה וכו', וככה אם יעשה וכו'. מי שיירא ויקוה וכו', אם מי שיירא מנזקו ומקוה לתועלתו. וכן נאמר וכו', ר"ל ואין להחלל לפי שאינו יודע את האלהים כי א"כ גם עובר הכוכבים יוכל להחלל, ועוד לו יתרון בד' דברים כדמצינו ואזיל. שאין חזון.

ובמופתים; אבל המחניף בתורת האלים יש עליו מענה
 כמה שקבל מן המצות בעבורת האלים, וההוזהרה
 מעבורת זולתו. והשני כי עובר הבוכים עובר מי שאינו
 ממרה את האלים; אבל המחניף בתורת האלים עובר
 מי שממרה את האלים ומי שאינו ממרה אותו.
 והשלישי כי עובר הבוכים הוא עובר דבר אחר בלבד;
 והחנף אין חכלית לנעבדיו. והרביעי כי עובר הבוכים
 אין ענינו נסתר מב"א, והם נשמרים ממנו מפני פרסום
 כפרנותו באלהים; אבל החנף אין כפרנותו נראה וב"א
 בוטחים בו, ויתכן לו להזיקם מה שלא יתכן לזולתו,
 והוא הגדול שבמקדוי העולם, ונקרא בלשוננו חנף ויהיר
 ומפחה. אך מי שאינו מבין מצות האלים ותורותיו
 אין מעשהו מיוחד לשם האל בעבורתו, שכיון שאינו
 מבין אופני העבודה שהם התורות, כל שבן שלא יבין
 אופני השלמהם ביחד לבכו בהם לאהים; וכל מה שהוא
 עושה ממעשי העבודה בונתו בו לזולת האלים, מפני
 שהוא כמסתפק באמתת חיובו בהם, ואינו יודע מה
 שיפסיד יחוד לבכו בעשותו לאהים, ואם הוא יודע
 האלים וטובתו. אבל הרהור היצר מתחלק לשני חלקים:
 אחד מהם מוחשבות מספקות עליו האמתות ומשבשות
 עליו אמונתו, עד שלא ישלם לו מעשה לאהים. החלק

קודם מהן חורה. מי שאינו ממרה, כמו לשמש זלירת וכו'. דבר
 אחד, אוחז לדבר סיבחר לו. לנעבדיו, עובד לכל אדם כי חקומו
 רק לקבל תועלת וטובה. לזולתו, העובד כוכבים. ויהיר, בעל בלואה.
 ואם הוא יודע, ואע"פ שיודע. כמסתפק, כללו הוא מסופק.
 מספקות, מעילות בו מסיקות. ומשבשות, לשון סנוש וסגיאסה. —

השני שהוא בא עמו מדרך הטענה והראיה, כי מה שהוא רץ אליו ומשתדל בו מן המעשה לאלהים, אינו חובה ולא מדרך הזריזות; אבל מורה אותו לעשות לעולם הזה וליושביו:

פרק ה' וראיתי לבאר לך מן הענין הזה דמיונים יורה על מה שלא זכרתי מהם, כרי שיוהרו מהם ב"א ויהיה לבכם שלם לאלהים, כמו שאמר החכם (משלי א) ישמע חכם ויוסף לקח וגו'. והוא שאומר: בן אדם ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם, הוא יצרך הנמסך בכחות נפשך והמעורב במזג רוחך והמשתתף עמך בהנהגת חושיך הגופיים והרוחניים, המושל בסודות (ס"א במדות) נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל חנועותיך הנראות והנסתרות שתהיינה ברצונך, האורב לפתות פסיעותיך (ס"א לעתות פשיעתך). אתה ישן לו והוא ער לך, אתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך. לבש לך בגדי הירידות וערה ערי האהבה לך, ונכנס בכלל נאמניך ואנשי עצתך וסגולת אודהיך. רץ אל רצונך בנראה מרמיזותיו וקריצותיו, והוא מורה אותך בחיציו הממיתים לשרשך מארץ חיים, כמו שאמר הכתוב במי שענינו כך (שם כו) כמתלהלה הורה זיקים

דמיונים יורה וכו', משלים ודוגמאות שאזכור יורוך על אשר לא אזכור מהם. הנמסך, כלול ומעורב. וצפון חובך, טמון בקרבך. ברצונך, נכמירתך. לפתות פסיעותיך, לפתותך לרצונו בכל פסיעה ופסיעה שלך. אתה ישן לו וכו', אינך משים לב להשמר ממנו והוא מחנכל לך. לבש לך וכו', מחרפה לך כלאוהב. נאמן. וקריצותיו, רמיזות עיניו. מורה, לי ירייה חץ, לשרשך, לעקור אותך.

חיצים ומות, בן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק
 אני. ומן החזק שבשלוחיו אשר יורה אותך וילחם אותך
 בהם במצפון ענינך, שישתדל לספק עליך אמתותך
 ולשבש מה שנתברר לך, ולערבב את נפשך במחשבות
 כזב וטענות שקר, יטריר אותך בהם מתועלותיך ויספק
 עליך מה שנתברר לך מאמונתך ודתך. ואם תהיה נוהר
 ממנו ותזמין לו שלוחי שכלך להלחם אותו בהם ותסלק
 תציו מעליך, הנצל ותמלט ממנו בע"ה ית'; ואם תשליך
 ענינך איו ותמשך אחר רצונו, לא ירף ממך עד שיאבדך
 בשני העולמים וישרשך משני המעונים, כמו שאמר
 בסעיף מסעיפיו ואיש אחר מחייליו (ז סז) כי רבים
 חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה, דרכי שאול ביתה
 וגו': ע"כ אל הטרירך מלחמת זולתו ממלחמתו וקרב
 בלתי קרבו; והחרב עם מי שהוא רחוק ממך, מן החרב
 עם מי שלא יפרד ממך; ורחות מי שלא יגיע אליך כי
 אם ברשות, מרחות מי שאינו שוא רשות בהמצאו עמך.
 ואמרו על חסיד שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים
 ושללו שלל אחר מלחמה חזקה; אמר להם שבתם מן
 המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתרו למלחמה
 הגדולה. אמרו לו ומה היא המלחמה הגדולה? אמר
 להם מלחמת היצר וחייליו. ומן התימה אחי כי כל אויב
 שיש לך כשתנצח אותו פעם ושתיים ירף ממך ולא יעלה

שבשלוחיו, הסבולותיו. לספק, להטיל ספק. ותסלק, תרחיק.
 בסעיף מסעיפיו, בענף א' מענפיו, ור"ל בענין עבירה אחת.
 וקרבו והחרב, נרדפים למלחמה. ברשות, בגזירה הסבירה. התעתרו,
 הכינו עצמכם. היצר, שיסית אחכם להחלואה. ירף ממך, יעזוב אותך.

שער יחוד המעשה

על לבו להלחם בך, לדעתו יתרון כחך על כחו, והוא
 מתיראש מנצוח אותך ומגבור עליך; אבל היצר אין מספיק
 לו ממך נצוח פעם ומאה פעמים בין שנצח אותך בין
 שנצחתו, כי אם ינצח אותך ימיתך ואם תנצחתו פעם
 אחת יארוב לך כל ימך לנצח אותך, כמו שארז"ל אל
 תאמן בעצמך עד יום מותך. ואיננו מקל בקטנה
 שבקטנות ענינך לנצח אותך בה, כדי שתהיה לו מדרגה
 לנצח אותך כמה שלמעלה ממנה, וע"כ ראוי לך שתהיה
 נזהר ממנו ולא תמלא ממשאלותיו בך מאומה, רק יגדל
 בעיניך המעט שבמעט מנצוחו והמצער מהתגברותו,
 כדי שיהיה לך מדרגה אל מה שלמעלה ממנו, כי
 במהרה תהיה תשוקתו אליך ולא יעמוד לפניך בעמך
 כנגדו, כמו שכתוב (בראשית ד) ואליך תשוקתו ואתה
 תמשל בו. על כן אל יבהילך דברו ואם עצמו חייליו,
 ואל יפחידך ענינו ואם רבו עוזריו, כי עיקר כונתו לאמת
 השקר ומגמתו חפצו להעמיד הכזב, וכמה היא קרובה
 מפלתו ואבודו מהר אם תרגיש לחולשתו, כמו שספר
 עליו החכם באמרו (קהל ט) ומצא בה איש מסכן חכם.
 ספר על האדם בעיר קטנה מפני שהוא העולם הקטן
 וספר על כלי גופן ומדות נפשו באנשים מעט, ומעט
 אצלו כנגד גודל לב האדם ואורך מאוייו בעוה"ז וחסרון

לדעתו, לפי שודע. ואיננו מקל וכו', חפ"י לעבירה קלה יסיתך
 זכו'. והמצער, ל' מעט. ועם עצמו, וחפ"י טעמנו כח. ואם
 דבו, וחפ"י טרבו במספר. ומגמת חפצו, כל כוונתו. להעמיד,
 לאמת ולקיים. שספר עליו, רמז עליו. ספר על האדם, כנה אוחו.
 כלי גופן, איבריו. ומעטו אצלו, נעיני החכם. מאוייו, תשוקותיו.

כחו והשגתו אותם. וספר על היצר במלך הגדול,
 לרוב חיילותיו ואנשיו וצבאותיו. ואמר וסבב אותה, מפני
 שהוא מקיף כל עניני האדם בנראהו ונסתרו. ואמר
 ובנה עליה מצודים גדולים, לרוב הרהוריו הרעים
 ומחשבותיו הרעות ומקריו המגונים שמשתדל להמית
 האדם בהם, כמו שאנו עתידין לכאר בע"ה בשער הזה.
 ומה שאמר ומצא בה איש מסכן חכם, ר"ל על השכל.
 ומה שספר עליו במסכן, מפני שאנשיו ועוזריו מעטים
 כמו שאמר עליו ואדם לא זכר, ואמר וחכמת המסכן
 בזויה. ועם חולשתו כבר ספר מהירות תשוקת היצר
 ליו בהלחמו בו ושהזקתו מסתלקת מעל האדם בנקלה,
 כי המעט מן האמת ינצח הרבה מן השקר כאשר המעט
 מן האור דוחה הרבה מן החשך. ויש בזה הערה על
 מלחמות התאוות, ולעמוד כנגד היצר בהשתדלות
 וחריצות. כי כבר נתבררה חלשתו מעמוד לפני השכל
 ומהירות הנפשו לפניו, כמו שאמר הכתוב (משלי יד)
 שחו רעים לפני טובים: —

וחלתה מה שיספק אותך בו היצר וישתדל לברר
 אותו אצלך הוא, שנפשך אין לה קיום מבלי הגוף
 ושדיא נפסדה בהפסד גופך ושאין לה מציאות אחר
 המות, ברמיונות שאינם מתקיימות כשיתכונן בהם
 האדם, כדי שתיה סבה לבקשת ההנאות הקלות

לרוב חיילותיו וכו', רוב תחבולותיו וערמותיו ללודל נפשות. מקיף
 וכו', מסבב מכלל כל וידו בכל מעשי האדם. ומקריו המגונים,
 שאינו בז לשום תחבולה להכשיל את האדם. מהירות, זריזות. ויש
 בזה הערה וכו', כמשל הזה יש לי להעיר לנ האדם וכו'. כדי

וההאווה האובדות, ושתאמר כמו שאמר הכתוב על אנשי הרעת הזאת (ישעיה כג) אכול ושחה כי מחר נמות. ואם חתיעין עם שכלך בזה, ירחיק ממך הרעת הזאת בראיות אשר זכרו אותן הקרמונים וברברי הנביאים ע"ה: — וכאשר יתיאש מספק אותך בזה ישתדל לספק אותך בכורא ית', ויאמר לך כי העוה"ז אינו חדש ולא נברא ולא סר כאשר הוא עתה ולא יסור כן, ואין דבר ממנו יותר ראוי להיות בורא מנברא, ואין דבר ממנו חייב בעבורת זולתו שהכל ישן קרמון, וכאשר יקרך בזה, שוב לשכלך וּנְרָאָה אותך הפסד הרעת הזאת ממאמר היחוד מן הספר הזה, במה שימציאך לעוה"ז בורא בראו מלא דבר: — וכאשר יתיאש מספק הענין הזה עליך, יפילך במיני השתוף כמו רעת מניחי הרבוי ורעת אנשי התולדות, ורעת הפתאים מחוזי הככבים כפי התחלקות דעותם. וכאשר יתברר לך כי הבורא ית' אחר קרמון במה שקדם לנו מן הרברים בתחלת הספר הזה, יסורו כל אלו הספקות ממך: — וכאשר יתיאש ממך בפנים האלה, ישתדל לפתוהך מצד חיוב עבודת הבורא. ויאמר לך כי העבודה מן העובר לנעבד הדיה בעת צרכו איו; והבורא ית' איננו צריך לבריותיו ולא חסר לשום עבודה, ועבודהך לו אין לה טעם ולא פנים. וכאשר השקיף בשכלך על מה שקדם לנו בשער

וכו', וכונתו בזה כדי שחסיס וכו'. ולא סר וכו' ולא יסור כן, לא נסתה מכלשר הוא עתה ולא יסוף מהיות כן. יקרך, יפגעך ויזדמן לך. אנשי התולדות, האומרים שטענע הוא ג"כ אלוה.

הבחינה לטובת האלהים עלינו, ובשער חיוב קבלת העבודה לאלהים בעבודה; יסוד הספק הזה, ותחייב את נפשך בעבודת האלהים: — וכאשר יתיאש מפתותך בפנים האלה, ישתדל לספק עליך בענין הנבואה והנביאים ובחורה, ובאופני אמיתה וחיובה. ואם תעמוד כנגדו בשכלך ותלחם בו בטענות הקורמות בספר הזה בשער השלישי ממנו; יסורו כל הספקות האלה מלבך, ויהאמת אצלך ענין הנבואה וצורך חיוב התורה ושליחות הנביא בה ואופני ההערה עליה: — וכאשר יתיאש ממך בענין הזה, יספק אותך בקבלה ויאמר לך כי המושכל והכתוב שניהם אמת, אך מה שאמרו רז"ל אינו עיקר ולא קבולו חובה. וכאשר תשתכל בשכלך תראה כי המושכל והכתוב צריכין א' הקבלה צורך גדול, כי אין אחד מהם יכול להגמר מבלתי הקבלה. כי המושכל אם לא תגדור לנו הקבלה כמותו ואיכותו וזמנו ומקומו ושאר עניניו, לא יתכן לנו מצד שכלנו בלבד; וכן הכתוב אם לא יפורש לנו אלא מן הספר בלבד, כמו שאמרו בו רז"ל בשלש עשרה מדות התורה נדרשת, ואמרו מסורת סייג לתורה. ועוד כי התורה השיבה אותנו בכל הולדותיה א' הקבלה, כמו שכתוב (דברים יז) כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', ואמר (ס) ודרשת והגידו לך את דבר המשפט, ואמר (ס) והאיש אשר יעשה בזרן וגו'. וכאשר תעמוד על כל זה, יסור הספק ותחבר לך הודיעה המושכלת

המושכל, מה ששכל מסייג. והכתוב, בחורה. אינו עיקר, ולא ללך כ"כ. תגדור, הגביל. מסורת, מה שנמסר בע"פ. השיבה,

והכתובה והמקובלת: — וכאשר יתיאש לפתוחך מן
 הפנים האלה, ישתדל בזה מצד הגמול והעונש. ויאמר
 כי אינם הולכים בעולם על ררך הצדק ואלו היו הולכין
 ע"ד הצדק לא היו מטיבין לרשע ומריעין לצדיק, כמו
 שאמר מו שהקדמנו לזכרו בשער הרביעי מן הספר הזה.
 וכאשר יגלה לך השכל אופני הצדק בשני הענינים אשר
 הרים זכרנו אותם בשער הבטחון, יסור הספק הזה וינח
 לבנו משבושו: — וכאשר יתיאש היצר מקבור עלינו מן
 הפנים האלה, יספק עלינו גמול העה"ב וענשו, וישתדל
 לערבב ולשבש עלינו מצד מעוט מציאורו מבואר בספר
 תורתנו ומעוט הראות ענינו בו. וכאשר נסתכל במה
 שיש בספרי שאר הנביאים מן הענין הזה, כמו (קהלת
 יב) והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, (זכריה ג)
 ונחתי לך מהלכים בין העומדים האלה, (הסלים לא) מה
 רב שוכך אשר צפנת ליריאך, (ישעיה סד) עין לא ראתה
 אהים זולהך, (סס נח) והלך לפניך צדקך וגו', והרבה
 כאלה עם מה שיורו עליו דברי רז"ל ומה שיושג ממנו
 בדרך השכל; תנוח נפשנו, ותבטח בברור חיוב הגמול
 והעונש בעה"ב: — וכאשר יתיאש היצר מספק אותנו
 בכל מה שקדם זכרו, ישתדל לעצל אותנו במעשי העבודה
 ויטרירנו בעניני עולמנו ממאכל ומשתה ומלבוש ומרכב,
 וליהנות במיני הנאות הגופיות. וכאשר נשמע איו במזון
 אשר לא יחכן לעמוד בלתו, ייפה לנו המותרות שהם
 טפלה למזונות ויחבב לנו השמחה וההענוג ולקנא במלכים
 באנשי עבודתם, להקמות אליהם ולנהוג מנהגם וללכת

בחקיהם בבקשת התענוגים. וכאשר יראה חפצנו ורצוננו
 בזה, יאמר שגם מתניך חשוף זרועך האיש הנפתה
 והשתדל בכחך הנָּבֵר המוסת, ועבוד העולם ועבוד
 אנשיו אולי תגיע לקצת מחפצך בו, וא' התעסק במעשה
 ממעשי העולם אלא מה שיהיה לך בו עזר על העולם
 הזה, ותהיה מרוצה בו לאנשיו ומנהיגיו מן המלכים
 אל שאר העם. ואל תטריד לבך בדבר מן החכמות א'
 מה שתחבד בו אצל אנשי דורך, ותתמצה בו א' גדולי
 בני זמנך משר ושומר וקצין ובעל מעלה, כחכמה הלשון
 ותוכן המשקל ושרשי הדקדוק והשיר והחירות החמורות
 והמשלים המופלאים והמליצות הנבריות, והתמיד
 לשבת עם אנשי הצחות ולמד לרבר עם כל כת מכתות
 ב"א, ואל תשתוק שלא תחשב אויל וכסיל, והנח שאר
 החכמות כי יגיעתם רבה ותועלתם מעוטה. — ואם לא
 נפתח פתח להתאוות בתחלה למלא משאלותם להתנהג
 במוותרים ולדרוף אחריהם, ונשיבהו כי המותרים אין
 צורך אליהם, וכמה שאנו מעיינים בו מעניני מזונותינו
 מטרדה נפשותינו בהם די, ואם יתן לנו האלים המותרים
 מבלי טרדה לבנו בהם ויגיעת מחשבותינו עליהם,
 נוציאם כמה שראוי להוציא וכמה שהרין נותן; ואם

שלחה. שגם, חגור מחיך. מן המלכים וכו', פי' מגדול ועד קטן.
 בחכמת הלשון, לדבר נחות. ותוכן המשקל, לסקול כל מלה ולסדרה
 בדבור כראוי והיא מלאכת ההגיון, וי"מ מסקלי השמות והפעלים.
 ושרשי הדקדוק, יסודי הדקדוק וכלליו. והשיר, מלאכת השיר.
 המופלאים, המכוסים ולא גודע המשל מחוכם בלתי אם יודיעים
 לנו הממשל בעלמו. והמליצות הנבריות, שכוונתם בעלמה ונסתרה
 (Allegorie). ואם לא וכו', וחולס אם לא נפתח וכו'.

שער יחוד המעשה

לא, נסתפק במזון ולא נצטרך לו זולתו. או ישבר היצר
וינגף. ואם נשמע אליו בהם, נצא ממדרגה אל מה
שאחריה עד שיביאנו לאכרון בעוה"ז ובעוה"ב. וזה
הרמיון בחלק הראשון אשר יספק בו היצר את האדם,
כשיתהיה חלש בחכמה וברעת האהים ותורתו. אבל אם
יהיה האדם חכם ברעת האהים ותורתו, ישתרל היצר
להכניס ההפסד עליו והשבוש בחכמתו ובמעשהו מדרך
הטענה והראיה מאי זה צד שיוכל מן המושכל והכתוב
והמקובל, ויביא מופת על מה שיורהו עליו מן
המופתים המהבילים, אשר אין הקדמותם אמתיות ולא
תולדותיהם מחויבות. ואם יהיה שכלך זך וחכמתך
חזקה בדרך המופת ואופני ההזרה בו בעת הרברים
והמחלוקת; תראה אופני טעות יצרך בראיתו ומופתו,
ויתברר לך האמת ותראה לך הנכונה ותמלט חכמתך
מן הספק ומעשך מן הערבוב. ואם תקצר דעתך מזה,
יהיה פתוייך לך יותר חזק וגברו עליך יותר מזרמן וקשלו
בך והקיפו אותך בנראך ובנסחרך יותר נחוץ; מפני
שהוא בא עמך מצד החכמה, ומנדיג אותך בדרך המופת
אשר תנוח דעתך עליו. וכאשר יפתח שכלך יטה מעליך
ויעזר בו עליך, מפני שאתה סומך עליו במה שמסתפק
לך, ובוטח בו במה שלא תבין ענינו. וכאשר יגבר עליך
וימשול בך בעזר השכל לו וסיועו אותו במה שמטעהו
בו ומדמהו בעיניו מן השקר בצורת המופת, יעתיק אותך

ומשלו, ממסלתו. נחוץ, זריז. יטה מעליך וכו', לא יטרח עוד
עמך ויעזרהו שכלך המפוסה להוליכך חושה. בצורת המופת, שמראה

מן המדרגה ההיא שהיתה קרובה אל האמת ונסתרים
 בה פני השקר, אל מה שאחריה עד שיביאך למדרגה
 שנסתרים בה פני האמת והיא השקר גמור, וישרש
 אותך ויפילך ממדרגות הגמול בעוה"ב, ותהיה חכמתך
 לרעה לך ושכלך סבה לאברך, כמו שאמר הכתוב
 (ישעיה ה) הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים, ואמר
 (ירמיה ח) הנה ברבר ה' מאסו וחכמת מה להם, ואמר
 (יוסף יד) כי ישרים דרכי ה' וגומר :

ונאמר כי החכמה כשמנהיגים אותה על דרכה תהי
 רפואה לכל מדוה, וכשנוטים בה מנתיבתה תהיה מדוה
 כולל שאין לו רפואה ולא ארוכה. ועל כן נמשלה התורה
 באש כמ"ש (ירמיה כג) הלא כה דברי כאש וגו', מפני
 שמאירה העינים באורה כמו שאמר (ההלים יט) מצות
 ה' ברה מאירת עינים, ואמר (סס קיט) נר לרגלי דברך
 וגו'. ושורפת ביקודה מי שנוטה מנתיבה, כמו שנאמר
 (ישעיה סו) כי באש ה' נשפט, ואמר (ההלים יח) ימטר על
 רשעים פחים, ואמר (ירמיה כ) ואמרתי לא אזכרנו ולא
 אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בוערת וגו', על כן
 הזהר שלא תטה אשורך מדרך האבות ונתיב הראשונים
 אל הכריאות, ותסמוך על שכלך ותתיחד בעצתך
 ותתכורד בסברתך, ואל תחשוד אכותיך במה שמסרו
 לך מאופני טובתך, ואל תסתור עצתם במה שהורו

לו השקר כאלו הוא מנואר במופה. וישרש, יעקור שרשך. לאברך,
 נעוה"ב. ביקודה, בחכמה חומה. אל הכריאות, אל הכורחות
 כמו יוד ברא, וי"ג הכריאות כלל"ה ופי' הכדויות מל' ברא מלכו.

אותך ; כי אין עצה שתעלה ברעתך שלא קדמוך לדעתה ,
 ועמדו על כל מה שמביאה אליו מטוב ורע . ואפשר
 שקרם לדעתך אופן יושר המחשבה יהיא בתחלתה ,
 ונעלם ממך אופן ההפסד אשר יהיה ממנה באחריתה ,
 ואתה במעוט ישובך תראה יושרה ולא תראה טעותה
 ואופני הפסדה . ואמר החכם (משלי כג) אל תסג גבול
 עולם , ואמר (סס ב) שמע בני מוסר אביך , ואמר כמי
 שמאשים אבותיו (סס ב) דוד טהור בעיניו ומצואתו לא
 רוחץ דוד אביו יקלל , ואמר (סס) עין תלעג לאב . אך
 אם תראה לקבל על עצמך מתוספת הרשות במצות מה
 שתוכל עליו , אחר שתמלא חובותיך מן המצות לאהבת
 חסד , אחר שיהיה מסכים עם שכלך ורחוק מתאוותיך ;
 יהיה טוב ואתה מקבל עליו שכר ואינך יוצא בו מדעת
 הראשונים , כי כבר אמרו ועשו סייג לחורה . ואמרו מפני
 מה חרבה ירושלם מפני שהעמידו דבריהם על דין תורה
 ולא עשו לפנים משורת הדין , ואמרו אמר רב הונא כל
 העוסק בחורה בלבר רומה למי שאין לו איה , שנאמר
 (דב"כ טו) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת , אלא
 בחורה ובגמילות חסדים . ואמר אחר מן החסידים מי
 שאין לו תוספת אין לו חובה , ואין התוספת מתקבלת
 עד שתפרע החובה . וכבר התירו לנו וחייבו אותנו
 להתגרב בתוספת המצות , כמו שאמרו מוסיפין מחול
 על הקדש , והתוספת בצום ובתפלה ובצדקה ועוזב הרבוי
 ממוחרי המזון המותרים לנו . והזהירו על השבועה בשם
 ישובך , המבטחונתך . אין לו חובה , כי אין לשער הסונה כלמנוס .

אפילו על האמת, ומהרבות הרברים אפילו אם יהיו נמלטים מן הכזב, ומזכרון עניני ב"א אפילו אם הם נמלטים מן הגנות ומהפליג בשבח אדם ואם הוא ראוי לכך, ושלא יספר בגנות המקצרים וימאסם ואם הם ראויים לכך והרבה מן הדומה לזה:

וראוי שנבאר עתה מן החלק השני הזה דמיונים שילמדו מהם שאר הענינים, ויזהר האדם מהם בע"ה כשידע אותם. כי אין ענין מעניני הטובה אלא אם יש לו פגע שיפסיד אותו, ומי שעמד על אופני הפגעים המפסידים את המעשים יוכל לדעת להזהר מהם, ומי שלא ידע כי אם הטוב לברו לא ימלט לו ממנו דבר לרוב הפגעים המשיגים אותו. והיה אחר מן החסידים מצוה לתלמידיו למדו הרע תחלה להברל ממנו ואח"כ למדו הטוב ועשוהו, כמו שאמר הכתוב (ירמיה ד) גידו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. ואמר רבן יוחנן בן זכאי בענין הונאת המדות והמשקלים אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר, אם אומר שמא ילמדו הרמאים, אם לא אומר שמא יאמרו הרמאים אין תלמידי חכמים בקיאים במעשי ידינו. ואמרו אחר כך אמרן אולא אמרן, ואמרו אמרן ומחאי קרא אמרן, (הושע יד) כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. ואומר כי כל מה

ואם הוא ראוי, והע"פ שראוי וכן בסמוך. כי אין ענין זכו', ר"ל אין ענין טוב בעולם שאין לו מפסידים. לא ימלט לו זכו', שיאכזר הכל מפני שלא ידע להזהר. ואמר ריב"ז, החננלות המחבר שמגלה טענות היגד ולא יחוש פן יכיו לקצת ב"א למוקט. ואמרו אח"כ זכו', ושאלו מאי הוה עלה זכו'. ומחאי קרא, וסמך על הכתוב הזה.

שהקרמנו זכרו בשער הזה ממה שמספק אותו היצר על האדם, אם לא יוכל לספק אותו בהם, ידבר עמו עליהם בדרך הטענה והמופת לבטל עליו אמתותיו. ובשתעמוד על בטולו (ס"א בהולו) וחלישות ראיותיו, ולא יוכל לעמוד כנגדך ולא לבטל מה שידעת אמתתו וברורו ממה שקדם לנו בשער הזה, ישוב לפתותך ולהטעותך בנפשך ויאמר לך כמה אני שמח בענייך על אמונתך הטובה ולבך השלם לאלהים, וכבר הגעת ממעלות החסד מה שלא הגיע אליו זולתך ברודך, ויש בו יותר מראי מהוראתך לבורא על טובתו וחסרו; וראוי לך להנהיג עצמך ג"כ לפרוע קצת חובות ב"א, כי כבר ידעת כי הם סבות הועלתך והזקתך, וכבר נתברר לנו כי ברצותם אותך תהיה הפארתך ובהתקצפם עליך יהיה חסרונך; על כן השתדל כמה שיפיק רצונם וחמצא חן בעיניהם, כמו שארז"ל כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו. השב עליו ומה יועיל לי בהתרצות א' חלש כמוני אשר אין ביכלתו להועיל לי ולא להזיק, ואמר הכתוב (ישעי' נ) חרלו לכם מן האדם וגו', ואפילו אם היה חובה איך אוכל לרצות כל בני דורי ואין ביכלתי לרצות בני ביתי כ"ש זולתם. ומה שזכרת מדברי רז"ל בענין הזה אינו מחייב להשתדל במשיכת רצון כל הבריות, כמו שכתוב (משלי עז) ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו. ובן מי שכל הבריות מקטנם ועד גדולם

בנפשך, להגדיל נפשך בעיניך. חובות ב"א, לחלק ממעשיו גם גם להנהיג ב"א, (וזהו ההבדל מן הפנים שלאח"ז). חלש כמוני,

מורים ומשכחים אותו ורוצים את מעשיו, ראייה היא כי האל ית' זרע לו אהבה בלכות ב"א וְשֵׁם לוֹ שֵׁם טוֹב עַל לשונם וזה אין הכורא עושה אותו לשונאיו, והוא לראיה ברורה וגדולה על רצות הכורא אותו; אבל שיהיה האדם החסיד משתדל ושורה כמה שישכחוהו ב"א על עבודתו לאלהים, אין זה ממנהגי החסידים, ע"כ הנהיר מזה והרומה לו מפתויי היצר לך, כי הוא משתדל להרדיכך בזה עד שיפילך במצורת החונף. והשב עליו בשבתו אותך, ומה הוא שתאשר אותי עליו מדעתי חובות האלהים עלי, וכי היא ב"א לטענה עלי לאלהים מפני שאיני סובל לעשות כפי דעתי. ואפילו אם הייתי עושה כפי דעתי, היספיק הכל להוראת הכורא ית' על הקטנה שבטובותיו עלי? ומה היא מרת ימי במרת ימי העולם וכלם לא יספיקו לספר טובות הכורא עלי, ואיך אוכל לשלם מה שאני חייב עליהם לאלהים, וכבר אמר הכתוב (ישעיה מ) כל הבשר חציר וכל חסרו כציץ השרה, ואמרו חז"ל אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי: — וכאשר יתיאש היצר מפתותך בפנים האלה, ישתדל לפתותך מצד אהבת השבח והשם טוב בעוה"ז. ויאמר לך שמח אני על עבודתך לאלהים עם בטחונך הטוב עליו והשבתך כל עניןך אליו, ושפנית לבך מתועלת הברואים מבלעדי הכורא, ואחה הוא

ילוד אשה. שתאשר, שחלל. מדעתי חובות וכו', לפי שידעתי מה רצו מוכותי לאלהים. לטענה עלי וכו' שאיני סובל וכו', ידעתי מוכותי היא לטענה עלי שעודני מקלר במעשי וכו'. והשבתך,

הבושה באלהים באמת ובלב שלם, ואין ראוי שתסתיר
 מב"א מה שאתה עליו מן החסירות; אבל הנכון לך
 כיון שמשלת בעצמך וגברת על האותך, שתראה מעשיך
 לב"א ותגלה להם לכתך, ויהיה לך בזה בעוה"ז כבוד
 מהם וזכר טוב ושם טוב בתוכם, כמו שאמר הכתוב
 (שם יו) ונתתי להם בכיתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים
 ומבנות, ואמר (שמואל ב' 3) ועשיתי לך שם גדול כשם
 הגדולים אשר בארץ. ועוד שילמדו ממעשיך ותהיה
 נשכר עליהם, ע"כ אל תסתיר ממעשיך יא מה שא"א
 לגלותו ולהראותו לב"א, ויהיה לך בזה כבוד ושם טוב
 בעוה"ז והגמול הטוב לעוה"ב. השב עליו ומה יועילני
 שבה ב"א והשם הטוב שיהיה לי בתוכם, עם ידיעתי
 בקצורי במה שאני חייב לכבודא ית'. ומה הנאתי בכבודם
 והדרום ואין להם יכולת להועילני ולא לרחות הנזק
 מעלי, והלא הם בזה כמו הצמח ובעלי חיים שאינם
 מרברים. ואולי כשאתכוין לזה במעשי לא יתכן לי מהם
 הרצון המכוון אליו, ויעלה בדעתם כי אני חנף במעשי
 ולא אהיה ראוי אצלם אלא למאוס ולגנות, ואז אהיה
 מפסיד מעשי בכונתי בהם בלתי האלהים, ולא יעלה
 בידי מה שקויתי מב"א בעולם הזה. ונאמר למלך אחר
 והיאך לא ערבה לך קריאת פלוני, והיה קולו ערב ובקי
 בטעמים של קריאה. אמר להם והיאך תערב לי קריאתו
 והוא אינו קורא אותה אלא כדי שתערב לי וימצא חן
 בעיני בעבורה, אבל אם היתה כונתו בה לרצון הכבוד
 שאהיה משיב. נשכר עליהם, כזוכה ומזכה את הרבים. והדרום,

בלבד היתה ערבה לי. וכן נאמר בכל מי שמכוין בתפלהו
 מהמתפללים בצבור ובעלי החזון בפיוטים החדשים
 למצוא חן בעיני ב"א מבלעדי האל ית' שאינה מקובלת
 אצל הכורא. ותאמר לו עוד שמא אם יהיה לי הכבוד
 בעוה"ז על מעשי, לא ישאר לי לעוה"ב מן הגמול עליו
 כלום מפני שקבלתיו מהרה בעוה"ז. ואמרו על אחר מן
 החסידים שנכנס לשוק לקנות חפץ ובא לחנות א' מן
 הסוחרים לקנותו ממנו, ואמר לו שכנו יתר לו ועשה
 כרצונו כי הוא מאנשי היראה והתורה. אמר לו החסיד
 איני צריך לויתורך כי לא באתי לקנות כי אם בממוני
 לא בחורתי, ומאן לקנות ממנו החפץ ובקשו אצל זולתו
 שלא היה יודע ענינו. ומה שזכרתו מענין ועשיתי לך
 שם הוא בשאר מאווי ב"א בעוה"ז מעושר וכבוד, אשר
 הכורא מטיב בהם לעבדיו כשחכמתו מחייבת להם זה,
 כמ"ש (מ"א ג) וגם אשר לא שאלה נתתי לך גם עושר
 גם כבוד, וכתיב (משלי ג) אורך ימים בימינה בשמאלה
 עושר וכבוד. אבל החסידים אין כוונתם במעשיהם לדבר
 מהם לא לשם הכורא ית' שהוא מטיב בהם למי שירצה
 מאנשי עבודתו וזולתם, מאמינים וכופרי, כפי שמחייבת
 חכמתו יתברך כמו שנאמר (דב"א כט) והעושר והכבוד
 מלפניך. ומה הוא העוה"ז אפילו אם יפשוט זכרי בכלו!
 ומה מרת ימי ואם יצא בו שמי! כ"ש שזכרי לא יעבור
 בו חלק קטן מחלקי הישוב כשיגדל ויפשוט, ולא יחמיד

ל' כוד וסדר. ובעלי החזון, כחזמים. ותר לו, מכור לו בזול.
 ומאן, לא רכס. מאווי, סאוות. כשיגדל וכו', ואפי' אם יגדל וכו'.

כי אם זמן מועט וישכח כאלו לא היה, ואמר הכתוב
 (ההלים 30) אך הבל ב"א כזב בני איש וגו', ואמר (סס
 קמז) תצא רוחו ישוב לאדמתו, ואמר (קס"ה א) אין זכרון
 לראשונים; אם בן טרוד נפשי בו וכונתי אליו פחיתות
 נראה ומעות מגונה ממני. וכבר אמרו על אחר מן
 החסידים שאמר לחבירו הנשתוית? אמר לו באיזה ענין?
 אמר לו נשתוה בעיניך השכח והגנות? אמר לו לא.
 אמר לו א"כ עדיין לא הגעת. השתדל אולי תגיע אל
 המדרגה הזאת כי היא העליונה שבמדרגות החסידים
 ותכלית החמורות: — וכאשר יתיאש היצר מפתוחך
 בפנים האלה, ישתדל לחבל את מעשיך בטרוד לכך
 בעוה"ז ובאגשיו ובאורך מאוייך ושכחת קצך. וכאשר
 יראה כי אתה רוצה לפנות את לבך לעולמך הבא
 בחפלה חובה או רשות, או בעת שאתה קורא בתורה
 או לומר שום חכמה מחכמות האמונה והמוסר; מבלבל
 אותך ומטרוד לכך בדברי העולם בסחורות ומקח וממכר
 וריוח והפסד, ויאמר לך אח"כ יש לך לקבל עת הפנאי
 הזה בשמחה ושעת הבטלה הזאת אשר לא תוכל עליה
 בעת אחרת מפני רבות העסקים עליך, וחשוב עתה עם
 שותפיד וקבר מה שיש לך ומה שעליך ומה שקבלת
 מחובותיך ומה שנשאר לך, ומה שראוי לך להתעסק
 בו מסבות המרפיים ומה שאינו ראוי לך, ומה שקדם
 ממעשיך ששמחת או שנתחרטת עליו; ואם יש לך דין

טרוד נפשי, טחלה נפשו. הנשתוית, אם הכל סוף לך. אח"כ,
 וכז', כ"ל סר"ל הכח עניני חפלה ולמוד לזמן אחר כי עתה שעה

עם אדם העבר על לבך כל טענותיו וטענותיך, וכל מה שתוכל להתחכם לו בו בעת דינך עמו ותנצחתי. וכן אם יהיה לך ממון או צאן ובקר או אדמה לזרוע. או עבודה מלכים או עם הארץ או חשבון עם המלך או עם עם הארץ, או אם יש עליך חובות ואינך יכול לפרעם, או אם יש לך חברים שאתה צריך להרגיש על ענינם ולחשב עם נפשך עליהם, יעביר על לבך בעת שתפנה לעבודה שמים איזה מין שיהיה מן המינים האלה להטרידך בו ולהפסיד בו מעשיך, מפני שאתה בעת עשותו מזומן בנזקך ואינך מזומן בלבך ומצפונך. ואם לא יטרידך במה שזכרנו יעביר על לבך חירות ודברים ארוכים, ואם יהיה האדם מן המשחקים בקיביא או בפספסים והדומה להם מראה לו כאלו היא לפניו, וחושב במה שצריך לו להקדים ולאחר בו ואופני התחבולה לנצח. ואם ימלט מכל מה שזכרנו ויהיה מאנשי החכמה והבינה, יעביר על לבו ענין קשה מעניני החכמה ויטריד אותו בשאלה ותשובה ובקושיא ובפירוק, ומה שנתעלם ממנו בעיון בה שהיה צריך לעיין בו ומה שנשאר לו ללמוד מן החכמה, ויחשוב עם נפשו לעסוק בו ויטרידהו בזה בכל מעשי העבודה ויפסיד עליו כפלים מה שמתקן עליו. ואפשר שיכנס במעשה העבודה ויצא ממנו ויהיה המיד בטרת לבו בזולתו מעניני העולם, ואפשר שיבקש בפרת המקום בלשונו והוא רץ במחשבתו ובמצפונו להמרוחו.

הכושר להתעסק בנפשו וכו'. חירות, סחומה, להעמיק מחשבתו בס. בקיביא או בפספסים, מיני שחוק וטעשועים. ובפירוק, חירוף.

ומתחנן אליו באבריו ופונה מעליו בלבו ובחובו, רומה
 למה שאמר הכתוב (ישעיה טט) בפיו ובשפתיו כבדוני
 ולבו רחק ממני, ואמר (הסלים עח) ויפתוהו בפיהם
 ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. ואם ייקץ בעת
 ההיא ויחשוב עם נפשו ויאמר לה, איך אתנהג עם
 הבורא במה שאינו נכון לי להתנהג בו עם הברואים
 בעת שאני צריך אליהם או בעת שהם צריכים לי? כי
 מי שאלך אליו לבקש ממנו חפץ ואשאל אותו ממנו
 בלשוני ולבי פונה ממנו, אלו היה מכיר זה ממני היה
 מואם וגועל אותי כ"ש שימנע ממני חפצי; ק"ו אם היה
 יודע כי שאני מטריד לבי במה שאינו מפיק רצונו אך
 במה שמקציפו עלי, שההיה שנאתו אותי יותר גדולה
 ומניעתו ממני יותר ראויה. ובן מבלי ספק הייתי עושה
 למי שהיה שואל ממני שום חפץ, והייתי יודע מלבו מה
 שירע בוראי מלבי. ואיך לא אבוש מכוראי שארצה לו
 מנפשי במה שלא הייתי רוצה לה מחלש כמוני ולא היה
 רוצה בו ממנה נכרא, וכמו שאמר הכתוב (ירמיה ח)
 גם בוש לא יבושו והכלם לא ידעו. או יגנף היצר: –
 וכאשר יתיאש היצר מפתוהך מן הפנים האלה ישחרל
 לפתוהך בהנחת החונף. ויאמר לך לא יחבן שתהיה
 עכורתך לא בלב שלם גמורה, עד שתרחיק החונף ממך
 מעוטו ורובו. והרחקת החונף לב"א מעליך לא יחבן
 אלא בכסות כל מעשיך מהם ובהראות הפך מה שיש

ובחובו, בקרבו ומסתרו. בהנחת החונף, להסרחק מן החנופה.
 מעוטו ורובו, גם רב גם מעט. ור"ל שלא ימלא כך כלל.

בלבד להם, וכאשר התפלל קצד ואל יראה ממך בה
 רצון ולא השתדלו, וכשתרצה ללמוד שום חכמה התיחד
 לכרך ואל ידע בזה זולתי הבורא, ואל תראה כך שום מדה
 טובה, והראה העצלה והכבדות במעשה העבודה כרי
 שלא יצא לך בה שם ותפסיד שכרך, ולא תצוה על הטוב
 ותזהיר מן הרע ואל תודיע חכמתך ואל תלמדה לזולתך,
 ואל יראה עליך סימן יראת שמים ולא אות מאותות
 העבודה, שלא יכבודך ב"א בעבורם. ומהשלמת אופני
 זריזותך (ס"א זהירוק) שתודיע לבל כתות ב"א ותתנהג
 במנהגיהם ותלך בדרכיהם ובנתיבותם בענין רברי
 האמת והשחוק, ואל תשמר כל כך מן הכזב והשבועת,
 והתחבר עמהם במאכל ובמשתה ובחידות ובמותרי
 הרברים ורוב השחוק, ולרבר בהם לזכור גנותם וכל
 אשר ירחיק ממך שם הפרישות בעולם הזה אצל אנשיו.
 ואם תשמע לו בזה ישלול ממך אמונתך ולא תרגיש.
 ואם תשיב עליו ותאמר לו כבר עזרת לאויבי בהלחמך
 כי והתחכמך לי להרום כחי ולמהר מפלתי, ואיך אברח
 מן האש הקטנה אל האש הגדולה, ואני לא ברחתי
 מאהבת השם והכבוד אלא שלא להודיין לב"א, ואחה
 מצות אותי להודיין להם בהנחת עבודת האלהים. אך

רצון, כונה. ומהשלמת וכו', וגם זה נמוך לשלמות הזריזות.
 שתודיע, שהתחבר. האמת והשחוק, אם עושים ומדברים באמת
 או רק בשחוק (Ernst oder Scherz). ובחידות, שמדברים
 דברי לשון בדרך משל ומידה לפעמים. וכל אשר ירחיק וכו',
 ולעשות כל אשר ירחיק וכו'. עזרת לאויבי וכו', בעתך זאת
 עזרת לאויבי ואחה נלחם בי ומחכס לי וכו'. להודיין, להסגלות.
 בהנחת, בעונב, והרי שמים רעות חנופה ועזיבת עבודת ה'.

שער יחוד המעשה

מה שראוי להסתירו ממעשי, הוא כל מה שישלם ויגמר
 מבלי דעת ב"א בו. אבל להתפלל בצבור ולצוות בטוב
 ולהזהיר מן הרע ולמוד החכמות ועשות הסדר והרומה
 לזה, אין מן הזריוות (ס"ו ההירות) להניח אותו ולעזבו
 בעבור עילת החונף, אך אני חייב לעשותו לשם שמים
 ואם ישבחוני ב"א עליו או יכברוני בעבורו לא יזיק לי
 בשכרי מאומה, מפני שלא היתה כוונתי לו בעת המעשה.
 וכבר נאמר כשתעשה מעשה שיודעים בו ב"א ותרצה
 לעמוד על ברור כוונתך, בחן נפשך בו בשני פנים:
 אחד מהם שחדע מה אתה מקוה במעשה ההוא מן
 הגמול וממי אתה מקוה אותו, אם מן האלים הוא שלם
 ואם מזולתו איננו שלם. והשני שחדע מנפשך שאם
 היית מתיחד ההיית עושה המעשה ההוא על הענין
 ההוא, ואם יתברר לך זה מעשך שלם לאלים, הרבה
 ממנו, ואם יהיה פחות מזה הניחתו עד שיזדקך לבך
 לשמים. אז ינגף היצר: — ואם לא ימצא היצר דרך
 לפתוחך מהפנים האלה, יתחכם לך במה שהוא יותר
 דק מזה והוא דרך הגמול והעונש בעוה"ז והעוה"ב.
 ויאמר לך הנה אתה מחסירי הכורא ומסגולתו, וכמוך
 הוא ראוי לגמול העולם הזה והבא. וצריך שתשתדל
 כפי יכולתך אולי תגיע לזה במעשיך ובהמשכך אחרי
 עבודת האלדים בלב טוב וכשמחה רבה, כמו שאמר
 דוד (הקלים לו) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ואם
 תשמע אליו ותסמוך על דבריו יפילך במין ממיני השתוף
 הרבה ממנו, היסף כמוהו. תגיע לזה, לטובת העוה"ז. ובהמשכך

הנסתר, והוא ששמת נעבדך לנפשך ממה שאתה
 משתדל במה שתמשך בו הנאת עצמך ושמתחה ותרחת
 בו מעליה הראגות והיגונות, ולולי תקותך לזה היית כופר
 בטובות האלהים המתמירות עליך ולא היית מחייב את
 עצמך עבודה עליהם, עם שאינך רואה שהעבודה תאות
 לו לגדולתו ועוצם יכולתו ואותות חכמתו. ובוה אמרו רז"ל
 אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס
 לא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל
 פרס: — ובאשר יתיאש ממך מן הפנים האלה אשר זכרנו,
 ישליכך בים הספקות מעניני ההכרח והצדק. וכאשר
 יראה אותך מתעלם במעשה העבודה ונוטה אל דרך
 העבירות, ישתדל לברר אצלך ענין ההכרח בטענות
 חזקות מן הכתוב ומן הקבלה כרי להרחיב האמתלאות
 עליך. ויאמר לך אלו היה רוצה הבורא שתעבדהו היה
 מבריךך בזה ומזרו אותך עליו ולא היה לא מה שהוא
 גוזר, וכי תוכל לעמוד כנגד גזרותיו ולנצח דיניו? אין
 לך לעשות אלא מה שגזר לך לעשותו, כי ממשלת כל
 הרברים ביד הבורא ית' כמו שכחוב (יסעיה מד) אנכי ה'
 עושה כל. ואם יראה אותך מתעסק במעשה מעניני
 העוה"ז ועסקיו יאמר לך הוזהר מן העצלה והרפיון ואל
 תסמוך על זולתך, כי הטוב והרע ביכולתך והמעשה
 וההנחה בבחך, השתדל בבחך וטרח בכל יכולתך תגיע

וכי, ואז תוכל להמך וכי. נעבדך לנפשך, שתעבוד את כספך
 ולא את ה'. עם שאינך וכי, כוסף לזה שאינך וכי. תאות,
 ראוי ומחויב. ההכרח והצדק, הגזירה והבחירה כמו שזכר בסעור
 הצטחון. האמתלאות, הטענות והראיות. וכי תוכל וכי, האם תוכל?

שער יחוד המעשה

א' מה שתהאו מתענגי העוה"ז. והזהר מסכות הפגעים
 הרעים בכל כחך תמלט מהם, כמו שאמר החכם (משלי
 33) צנים פחים בררך עקש שומר נפשו ירחק מהם, ואמר
 (סס יט) אולת אדם תסלף דרכו וגומר, ואמר (מלאכי ה)
 מירכם היתה זאת. והוא מהפך הטענות פעם בהכרח
 ובגזרה ופעם בצדק ובבחירה, כפי מה שיאות לו לפתותך
 ולרפות יריך. ואם תיקץ ותתן א' לכך מה שארז"ל הכל
 בידי שמים חוץ מנראה שמים, תשתדל בעניני התורה
 השתדלות מי שנתברר לו כי כמעשו יהיה לו גמול
 ועונש, כמ"ש (איוב לד) כי פעל אדם ישלם לו וכאורח
 איש ימציאנו. ותתנהג בעניני העולם מנהג מי שנתברר
 לו כי קשר כל תנועותיו והתהפכות עניניו בגזרת הכורא
 ית' והוא בוטח עליו בכלם: — וכאשר יתיאש היצר
 מפתותך מהפנים הלא אשר זכרנו, משתדל בזה מצד
 הגאות והגאון ומעושי הענוה. ויאמר כבר הגעת אל
 המעלות הגדולות שהגיעו אליהן החסידים והצדיקים
 באמונת לכבך ובמעשיך השלמים בעבודת האלהים,
 ואתה יחיד ברורך ואחר באנשי זמנך, וראוי לך להראות
 יתרוןך עליהם במאוס אותם ובהפחיתם, ותזכור
 רעותיהם ותפרסם רוע לבכם ותכלימם ותוכיחם על זה
 עד שיכלמו וישוכו אל האלהים ויתחרטו על מה שקדם
 להם, ותתנהג בזה מנהג הנביאים כמו שכחוב (יזקאל
 מג) את בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו
 מעונותיהם. ואם תשיב עליו בזה ותאמר לו איך אמאם
 ומעושי הענוה, ולהמעיט ענותך. ובהפחיתם, לכונחם ולהפחית

ואכלים מי שאינני יודע עניני לבבו ומצפוני לאלהים?
 ואם הוא בנראה ממנו נמאס, אפשר שאין מצפוני
 בנראהו. ואם הנביאים הכלימו והוכיחו בני דורם, עשו
 ברשות הבורא שהיה משקף על לבכם ורוע מצפונם,
 אבל אין בכת חכמתי ודעתי לדעת מה שיש בלכבות
 ובמצפונים, ושמא מצפון הנמאס בעיני טוב מגלוי הרבה,
 ואינני יודע בו ואולי מצפוני טוב משלי אצל הבורא, ואם
 הוא בנראהו רע אפשר שגרים לזוה סכלותו במה שהוא
 חייב לכורא, ויש לו טענה יותר ממני מפני יתרון
 חכמתי על חכמתו כי הבורא איננו הוכע האדם אלא
 כפי חכמתו, ואני יותר ראוי שאהיה נמאס ממנו מפני
 יתרון קצורי כמה שאני חייב בו מעבודת הבורא עם
 דעתי אותו, על קצורו עם סכלותו בו. והוא ממרה את
 האלים בסכלות ובשגגה, ואני ממרה אותו בדעת וכודון,
 ואפשר שרעתו נראה ונגלה וטובתו צפונה נסתרת ואני
 בהפך זה, והוא ראוי לרחמי האל וכפרתו יותר ממני,
 וזכות אחת ממנו שוקלת זכויות רבות משלי, מפני שאין
 משקף עליה זולתי הבורא ואין משבחים אותו עליה ולא
 יכובר בעבודה, ואני בהפך זה מפני שהנראה שלי הוא
 טוב מהנראה שלו. וכן בשער העבירות כי העבירה
 האחת ממני שוקלת עבירות רבות משלו, מפני שעבירתי
 מכוסה וצפונה ועבירתי נראית ומפורסמת, ובגנות ב"א

מעלת. עם דעתי אותו, ואני ידעתי אותו. עם סכלותו, מפני
 סכלותו. ובגנות ב"א אותו וכו' ויחסר שבר מעשי וכו', ר"ל הנה
 הוא משוכח וכשכר יותר ממני, לפי שש"י גנות ב"א אותו נפתח
 עובשו על עבירתו ושכרו על מעשיו שלם לעובד"ב, ואני נגרע

אותו עליה מנכין לו מעונשו, ויחסר שכר מעשי בעוה"ז
 מפני פרסומם, וישאר לו שכר מעשיו בעוה"ב; ויחסר
 עונשו על העבירה בעוה"ז מפני שמוגנין אותו ב"א עליה,
 וישאר עלי עונש עבירותי לעוה"ב. ועוד כשאמר לבי
 לפקוד מומי ב"א ולעיין במדותם הרעות, ימנעני זה
 מעיין בחסרוני ומעמוד על מומי עצמי שהוא יוחר צריך
 לי ואני חייב בו יותר, כמו החולה אשר יטרדהו מדהו
 מפקוד מרה ב"א, ורפואת עצמו מרפואת זולתו. אז
 ישבר היצר וינגף לפניך: — ואם לא יגיעך חציו במה
 שזכרנו יארוך אותך בעתות הצלחתך ובצר לך. וכאשר
 יהיו עניןך הולכים כרצונך, יאמר לך זה פרי השהדלך
 ותחבולותיך וחכמתך; ע"כ השהדל בעניני עולמך וטרח
 בהם יתמיד לך הענין הזה ותעלה למעלה ממנו, וקבל
 הימים האלה בשמחה ותתנעם בהם, כי עוד מעט מזער
 ויקרא בשמך ותענה אל מחשבי הקבר, מקום שאין
 חכמה ולא תנועה ולא הנאה ולא צער, וישים ראיתו
 על זה מה שאמר החכם (קהלת ט) כל אשר תמצא ירך
 לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה
 בשאול אשר אתה הולך שמה. ובצר לך יעביר על לבך
 טובת הרשעים והצלחת הכופרים, כמו שכתוב (איוב יג)
 ישליו אהלים לשודרים ובטחות למרגזי אל. ויאמר לך
 לא נכנס עליך ההפסד הזה לא מפני שדבקת בעבודה

שכר מעשי ע"י הסלק ב"א אותי בעוה"ז ועונש עבירותי ישאר עלי
 לעוה"ב. ומעמוד, מהחבונן. והתנעם, לי נעיונות. ויקרא, המום
 יקראך נסס. ותענה, ועל כרחך תענה והאמר הנני.

האֵהים ובמצותיו, ואין ביכלהך לעמוד בזה מפני כבוד
 משאו ורוחק תכליתו; ואלו היית מסיר הענין הזה
 מלבך ותנוח לו ממנו, היית שמח בענינך כמו שאתה
 רואה עליו הרשעים, הלא תראה מ"ש הכתוב (ויקרא י'
 בקרובי אקדש, ואמר (עמוס ג') רק אתכם ידעתי מכל
 משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם וגו' והרומה לזה.
 וכשהוא רואה שאתה מסכים לעשות מאומה ממעשה
 העבודה, יגדיל עליך ענינו ויפחידך ממנו. ואם יהיה
 מענין הצום, יאמר לך הַעֲבֹדֵה כִּי יחליש אותך ויחליאך
 וימנעך מעניני עולמך ואחריתך. ואם יהיה מענין הוספת
 תפלה בלילה, יעלה על לבך כי השינה טובה לך מן
 המזון ושומרת בריאותך ומחזקת גופך יותר מן המאכל
 והמשהה. ואם יהיה מעניני הצדקות, ידמה בעיניך
 אבירת ממונד וישים הריש לגוד עיניך, ויזכירך דלות
 המסכנות והחסרון. וכן בכל מין ממניני המצות והחסדים,
 ישתדל להפחידך ולהגדיל הענין בלבך כדי שתרפה
 ממנו. וכאשר תחשוב לעשות עבירה, יחשב לך הנאתה
 וישכיחך עונשה ויזרו אותך לעשותה ולנטות איה. ואם
 תרגיש לזה ולרומה לו ממנו, השב עליו כי כל צער
 שעבר עליך כמה שקרם מימך לא נשאר ממנו בך אות,
 אך חלף מהרה ועבר, ושכרו עומד לך לעולם לא יתם
 ולא יכלה. והמתענה כשיצום ביום ויאכל בלילה, כאלו
 לא התענה וישוב אליו כחו וישאר לו שכרו שמור. וכן

ותנוח, והעוזב. מן המזון, וכו' מן החפלה. דלות המסכנות,
 שפלות העניות. חלף, כרדף לעבר שח"ו. לא יתם, לא יסוף.

הנעור בקצת הלילה, כאשר יישן ישוב לקלות גופו וכאן לא נעור וישאר לו גמול עמרו ושכר תפלתו לעולם. אבל ענין הצדקה כבר בארתיו בשער הבטחון באר היטב. אך ענין העבירות צריך שתשיב לי לבך ותעביר על מחשבתך חליפות הנאותך מהרה, המותר והאסור שבהם, ותשאר חרפת המוגנה מהם עליך ועונשה בעוה"ז ובעוה"ב; או יהיה היצר נגף לפניך, ותחרץ למעשה הטוב ותרפה מכל מעשה מוגנה: — וכאשר יאכר סברו ממך בפנים האלה, ועשית מה שהסכמת עליו ממעשי העבודה, ישתדל להכניס הראגות בלבך ולהתמיד עליך היוגנים כדי שתתחרט על מה שקדם לך מן המעשה הטוב, וימנעך מן הגמול עליו ושיקבלהו הכורא ממך, ואם תעשה רבר עבירה, משתדל להכניס השמחה בלבך והששון במה שקדם לך כדי שתתחזק בדבר ותחרץ עליו. ואם תרגיש לתרמיותיו ותשים לבך למיני מצודותיו, תהיה נזהר מהם ותעזר באהים להנצל מהם; ואם לא תרגיש להם, יפילך פתאום ויריק חציו בך בפתע, כמו שאמר (משלי ז) עד יפלה חץ כברו. ואם תעמוד כנגדו בכל זה ולא יוכל לפתותך במה שזכרנו, ישתדל לך מצד חכמתך. ואם יראה ממך חריצות ללמוד החכמה, יאמר לך הלא יספיק לך מה שמספיק לגדולי דורך ווקניך לדעת הורחך הנאמנה,

חליפות, שחולפה ועוכרה. ותחרץ, חולרו. סברו, תקומו. ועשית, ופיה אם תעשה. ושיקבלהו וכו', ר"ל וימנעך שלא ירעה האלוקים את מעשיך. ותחרץ עליו, חולרו לעשותו. ויריק, ל"ל וירדה. בפתע,

הלא ידעת כי החכמה אין לה קץ ולא תכלית, שים
מגמתך אל עיקר האמונה ושרש התורה, ואח"כ למור
מה שתזריין בו אצל ב"א מענין השיר והמקצב וצפוני
הדקדוק והחידות הנבריות והמשלים הנוהגים, והנח
לך דברי הדינים ומחלוקת החכמים בהם, ואל חכמים
עצמך בחכמת שרשי המופת ואיכות הרבוב ומיני
ההקשות ואופני הראיות, ואיכות הילוך העלה עם
המעולל והתחברות החכמה הנראית עם החכמה
הנסתרה מפני עמקם ודקות ענינם, וסמוך על אנשי
הקבלה במה שתוכל לעמוד על בירורו כאשר הסמוך
עליהם במה שהוא נמנע ממוך. ואם לא תשמע לו
ותשתדל ותתחזק, יורה אותך בחצי הקנאה בחבירך;
ואם יגיעו לחכמה מבלעדיך, תטור אותם ותשתדל
לתלות בהם מומים ולהפחיתם ולרבר בגנותם, כאלו
הם שללך בינתך וגזלך חכמהך. ואם תחכם מבלעדיהם,
יפתחו בעיניך ליחרון בינתך ותשנאם לסכלותם, ותרא
זה לעמי הארץ ותתנאה לנפשך ותהלל בחכמתך עד
שתטעון שאהה יודע מה שאינך יודעו, ויגבה רוחך

פחאוס. מגמתך, כוונתך. שתזריין, שתקטט. והמקצב, חלוקת
השיר למיניו. וצפוני וכו', כללי דקדוק הלפוניס. והחידות וכו',
מליצות סתומות ועמוקות. והמשלים וכו', משל המוני. חכמת שרשי
המופת וכו', כולם ידועים בחכמה ההגיון והפילוסופיא ואין מקום
להאריך פה בצאורס. הילוך העלה עם המעולל, התקשרות
הסנה עם המסובב. החכמה הנראית וכו', חכמה הטבע עם
חכמת האלקות. יורה אותך, מלי ירה ויור. מבלעדיך, ואם הם
יחכמו ולא אתה. תטור אותם, תנטור להם שחאה. מבלעדיהם,
ואם אתה תחכם ולא הם. מה שאינך, אפי' מה שאינך יודעו.

שער יחוד המעשה

מלמוד וידום לבכך עת שתלמוד, ותקוץ עת שיקשו עליך
 ותרבה להחזיק עצמך כחכם, ותתכבד בסכל חכירך
 ותודיין בהכלים בני גילך, ותהיה שולל ממוסרי החכמים
 באלהים ובתורתו: — ואם לא ישלם לו מה שכיון לפתותך
 בו בשער דעת האלהים ותורתו, ישתדל לפתותך בשער
 מעשי העבודה. וכשתעשה לאלהים מעשה יגדילתו
 וינשאתו בעיניך וישימך להתגאות בו ויקלה אנשי דורך
 אצלך ויקל עליך למאסם ולהכלימם ולביישם, ואפשר
 שהם טובים ממך לפני האלהים. ואם יהיה בחכירך מי
 שיש לו יחרון עליך בעבודת האל, ומעשהו טוב ממעשיך
 והוא משתדל להתקרב אליו יותר ממך, יסיתך היצר
 בו ויאמר לך, כל אשר יראה מהשתדלות זולתך בעבודה
 הוא חסרון נראה ממך, ולולי הוא היית נראה בעיני
 ב"א צדיק מכל בני דורך, השיא עליו וקנא בו ושטום
 אותו וחקור על מומיו וגנותו וארוב למכשוליו, ואם תוכל
 להוציא עליו דבת שקר כדי להפחית שמו אצל ב"א,
 עשה. אז השיב עליו ואיך אמאס מי שאהבו האלהים
 ואגנה מי ששבחו הבורא, ולא די לי עצלותי לקיים
 עבודתו כמודו עד שאשטום מי שיעבדהו ואין זה גמול
 מה שאני חייב לבורא ית', אבל חייב אני לאהוב את
 אוהביו לאהבתו ולכבד מכבדיו לכבודו, כמו שאמר
 (תהלים טו) ואת יראי ה' יכבד. וכבר ידעת מה שאירע
 את מרים בענין (כמדכר יב) וחדבר מרים ואהרן במשה,

מלמוד, מללמוד. ותקוץ וכו', אם יבוא אדם להקשות עליך תקוץ בו.
 בסכל, כאשר מסכל. שולל, מחוסר. ויקלה, יבזה. השיא, הסית.

ומה שהיה מענין קרה וערתו בקנאם במשה ואהרן בקרבתם אל ה' :

פרק ו' אבל הזהירות במחשבה ושמירתה ראוי לך שלא תתעלם לפקוד מחשבתך ורעיוניך ושרעפי לבך, כי רוב ההפסד והתקון במעשים לא יהיה כי אם מחמתם כפי תקונם והפסדם, כמו שאמר הכתוב (משלי ד') מכל משמר נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים, ואמרה תורה (בראשית ח') כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ואמר (דברים ל"ח) כי ידעתי את יצרו, ואמר (דמ"א כ"ט) כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין, ואמר (דברים ל') כי קרוב אליך הרבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו, ואמר (ס"י) מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה, והיראה אינה אלא בלב והרעיון והמחשבה. וע"כ יש לך אחי להשתדל להיות כל מעשיך מיוחדים לבורא ית' ואל יהיה עמלך לריק וטרחך לשקר, כמו שאמר (ישעיה נ"ה) למה תשקלו כסף בלא לחם וגו'. ואל תתעלם ממה שהעירוהיך עליו, כי כבר קבצתי לך בשער הזה כל שרשי מפסירי המעשים המיוחדים לאלהים, ותחת כל שרש מהם ענפים כמעט שאין להם קץ. ע"כ אתה צריך להשמר מהם בכל יכלתך אולי יהיה מעשך שלם לאלהים ומיוחד לשמו, ויהיה רצוי ומקובל אצל הבורא קבול טוב. ונהוג בו מנהגך בעניני עולמך, כי אתה חושב על הטוב שתמצאם במיניהם ואשר יהיה רחוק מן הפגעים בהם ומנוקה מן הזיוף וזך מן הבלבול; וכיון שאתה לפקוד, להסגיח, ושרעפי, מזמות, מחמתם, על פיהם, מכל משמר,

עושה זה בעניני עולמך הקלה, כש"כ שתעשה כפלים
בעניני אחריתך הקיימת ובמה שתתקרב בו אל האלים.
והשתדל בכחך לזכך מעשיך ואם ימעט, יוחר ממה
שתשתדל שיהיה רב בלתי זך. כי המעוט הוך הוא רב,
והרב בלתי זך הוא מעט ואין בו הועלת. וכ"ש שיהיה
מעשך עם מעוטו וזעירותו בלתי זך לאלהים. והזהר שלא
יהיה ענינך במעשיך לאלהים בענין העוף שאמר עליה
הכתוב שהיא יולדת הביצה ומחממת אותה על פני
הארץ ממעוט שמירה אותה עד שיפסידה שאר בעלי
חיים ולא תעשה אפרוח, כמו שאמר הכתוב (איוב לט)
בנף רננים נעלסה וגו', כי תעזוב לארץ ביציה ועל עפר
החמם, ותשכח כי רגל תזורה ושאר הענין. וכבר שכת
החכם מי שהוא בהפך הענין הזה בוריו ותוהשתדלותו
הטובה בעולמו, וצונו לבחון בו וללמוד ממעשהו ואם
הוא חלש שברמשים, באמרו (משלי י) לך אל גמלה עצל
וגו', הכין בקיץ לחמה וגו'. והנה זכרנו לך מעט מהרבה
ואל ירבה בעיניך ולא תקוץ בו, כי כפי מעלות חשיבות
המלאכות יהיו הפגעים הקורים אותם; ומחקרנו בספר
הזה אין מעלתו וחשיבותו נעלמת מזי שמכין. האלהים
ישימנו מן השלמים עמו והעושים לשמו הגדול
ברחמיו אמן:

נשלם השער החמישי, בעזרת אלהי קדושי.

יוחר מכל הנסתר וכו'. ואם ימעט, ואע"פ סימעת. תזורה, חרמסנה.
ואם הוא חלש, ואע"פ שהוא חלש. כפי מעלות וכו'. יהיו הפגעים
וכו', כל דבר נעלה ויקר עלול יוחר אל הפגעים.

בבאור אופני חיוב כניעתנו לאלהים יתברך.

וזו פתח השער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו ליחד המעשים
 לאלהים לברו, והיתה הגאווה במעשים המיוחדים לאלהים
 משגת את בעליהם יותר מהרה מכל הפגעים המשיגים
 אותם, והיה הפסדה למעשים הרבה מאד. ראיתי כי
 הנחוי שברברים שאני צריך להם הוא לסמוך לו מה
 שירחיקנה מן האדם, והיא הכניעה. ומפני שנחברר לנו
 עוד שהיא שורש העכרות, ובה יתכן להבריל העבר
 ממדות הארנות, וההוראה לאלהים בהתייחרו בהם לברו
 מבלערי הברואים, כמו שאמר רוד ע"ה (ד"א כט) לך
 ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד וגומר,
 ואמר (סליס פט) כי מי בשחק יערוך לה' ירמה לה' וגו'.
 ומטיבה עוד כי היא מרחקת מן האדם הגדולה והגאון
 והגובה והתפארת והשררה, ודרות בכל (ס"א ושלוש בדל)
 וחמוד מה שהוא גדול ממנו והרומה לזה מסעיפי הגאווה.
 וראוי עתה שנבאר מדבר הכניעה עשרה דברים: האחר
 מה היא הכניעה. והשני לכמה חלקים תחלק. והשלישי
 כמה תהיה הכניעה. והרביעי באיזה ענין צריך להתנהג
 בה. והחמישי איך אופני קנותה. והששי בתוכן המנהג
 שצריך הנכנע להתנהג בו. והשביעי מתי תחכן הכניעה
 מן הנכנע, ומתי לא תחכן. והשמיני שנבאר אם הכניעה

משגת וכו', פוגעת ונלחזת כס יותר וכו'. הנחוי, הנלך
 יותר. וההוראה וכו', וכל אלס מודה כי האלנות הוא רק לאלהים
 לברו. ומטיבה עוד וכו', מוסס על הכניעה. ודרות, ל' ממלה.

שער הכניעה

סמוכה למדות הטובות, או המדות הטובות סמוכות
 לה (ס"א אם הכניעה תלויה במדות או המדות תלויות בה).
 והתשיעי אם יתכן להתקבץ בלב האדם הגאווה והכניעה
 אם לא. והעשירי באור תועלת הכניעה בעניני העולם
 הזה והעולם הבא :

פרק א אבל הכניעה היא שפלות הנפש ושחותה
 ומעוט ערכה אצלה, והיא מדה ממדות הנפש, וכאשר
 חתישב בה יראו אותותיה על האברים. מהם הלשון
 הרכה והקול הנמוך והענוה בעת הכעס, ומעוט הנקמה
 אחר היכולת עליה. כאשר נאמר על אחד המלכים
 שאמר למי שנתחייב אצלו לאחר שהביאו השוט, חי
 ה' לולי חוקת כעסי עליך הייתי נוקם ממך נקמה גדולה,
 ומחל לו. ואמרו עליו שהיה אומר איני יודע עון שהוא
 שוקל יותר מעונותי (ס"א מענותי) :

פרק ב אבל באור חלקי הכניעה הוא שהכניעה
 תחלק לשלשה חלקים: אחר מהם כולל את האדם ורכים
 מזמיני בעלי חיים שאינם מדברים, והוא דלות הנפש
 וסבלה ההיזק אשר היתה יכולה לרחותו, מפני סבלותה
 באופני דחייתו. וזתיהיה מן הכסילים שבבני אדם ועמי

ושחותה. ל' וישח אדם, ופי' כפיפות ושפלות. והיא מדה
 וכו', שנקנית ע"י ההרגל. היכולת עליה, שיכול להנקם. לאחר
 וכו' חי ה', לאחר שהביאו השוט אמר חי ה' וכו'. לולי חוקת
 כעסי וכו', עוב לי לכבוש כעסי מהה כך נקמתי. איני יודע וכו',
 מכל עונותי לא אדע עון א' ששוקל יותר מעון הכעס, וכו' ש
 חז"ל כל הכועס כאלו עובד וכו', ולפי ס"א מענותי ר"ל הענוה
 היא מגן מכל עון והכעס הוא חולדות הגאווה כיודע לתוקרי כחות
 הנפש. — דלות, עניות ושפלות. וסבלה, וסובלנה.

הארץ מפני מעוטי יריעתם וחלישות הכרתם את נפשותם וערכיהם, וזה נקרא כניעה מדרך החסכמה; אבל על דרך האמת הוא דלות (ס"א דיות) הנפש ועורונה בסכלות הגובר עליה מראות מה שיש בו תקנתה, כמו שאמר (ליוז יז) כי לבם צפנת משכל על כן לא תרומם. אבל הכניעה היא אשר תהיה אחר רוממות הנפש והתנשאה מהשתתף עם הבהמות במדות המגונות, וגבהותה מהרמות במדות פחותי ב"א ביתרון חכמה ויקרת נפשו, ויריעה ברורה במדות הטובות והמגונות. וכאשר יהיה סמוך לזה כניעת הנפש ושפלותה, או תהיה מדה משובחת; אבל זולת זה איננו נכנס במדות המשובחות ומעלות הנפש אך במגונות שבהן, כי ענינה בזה כענין הבהמות. והחלק השני הכניעה לב"א אם מפני קשלים בו כמו האסיר ביד אויבו והעבד ביד אדוניו, או לחסרונו להם וגורל צרכו למה שיש אצלם, כשכיר לשוכרו והרש להענקת העשיר והתלמיד לרבו, או לחוב ראוי שאין האדם יכול לפרעו, והוא חייב להכנע ולהשפל לפניו לבעליו, כמו שכחוב (משלי כג) ועבד לזה לאיש מלוה. או לדעתו שהוא מקצר בעניני מוסרי העוה"ז והעוה"ב וסבלותו בדרך הישרה. וכאשר תמצא ידו נביא דורו או מורה צדק או קורא אל הדרך הטובה, יכנע לו וישפל לפניו כמו שארז"ל גדולה שמושה יותר מלמודה שנאמר

החסכמה, שהורגל לקרחה נסס כניעה אע"פ שאינו כן. סמוך, מחובר. לחסרונו להם, מפני מחסורו נכרך להם. להענקת, להשפעת. לחוב ראוי, חוב אמיתי שאין לטעון עליו. לדעתו, סיוע בעלמו. תמצא ידו, יפגוש ויזדמן לו.

שער הכניעה

(מלכים 3 ג) אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי איהו, אשר למד לא נאמר לא אשר יצק מלמד שגדולה שמושה יותר מלמורה, ואמר (שמוה לג) ומשרתו יהושע בן נון נער וגו'. ואמר החכם על כלל עם הארץ ועבר לוח לאיש מלוח. והחלק הזה מחלקי הכניעה, ואם הוא ראוי איננו תדיר, מפני שאינו כולל את כל המדברים ולא ראוי בכל זמן ובכל מקום; כי האסיר כשיצא ממאסרו והעבר כשיפרדה את עצמו והלוח כשיפרע את חובו והתלמיד כשאיננו עם רבו והרש כשאיננו עם עשיר (ס"א והרש כשיעשר), אינם חייבין להכנע להם ולהשפל ולשוח לפניהם. והחלק הג' הכניעה לכורא ית', וחובתו כוללת כל המדברים והם חייבין אליו בכל זמן ובכל מקום, ואליו היתה כונתנו בשער הזה. והנכנע הוא הנקרא בספרי הקרש: עניו, ונכזה בעיניו, וצנוע, ורכא, ושפל רוח, ורוח נשברה, ונרכה, ורך לבב, ונכה רוח, ולב נשבר, ונפש שחה. ומה שנרכב בכניעה סתם אין כונתנו אלא החלק השלישי הזה אשר היא המדרגה העליונה שבכניעה, ומי שעלתה בידו אין רחוק ממנו דרך קרבת אהים ולעמוד לפניו, ויהיה מקובל ורצוי אצל הבורא, כמו שכחוב (סהל"ס נא) זכחי אהים רוח נשברה לב נשבר ונרכא אלהים לא תכזה:

פרק ג אבל הסכות אשר תהיה הכניעה והשפלות בעבורם מן האדם אחר גאותו עשר. האחת כשיחלש

ואם הוא ראוי, ואע"פ שהוא ראוי. איננו תדיר, אינו מוטל על כושליו המיל. — אחר גאותו, אחר שנתעצבו כוטה אל הגאווה.

כחו מתנועתו הטבעית מפני חלאים או מזג רע או חלשת
הרכבתו, ויכנע בעבור זה ויתחנן אל האלהים ולב"א
כמו שאמר (שם קז) ויכנע בעמל לבם וגו'. והשנית
כשימצאחו פגע או ריש ויצטרך לב"א אחר שלא היה
צריך להם, ויכנע להם ויתשבר רוחו מהתגאות בענינו,
כמו שאמר (שמואל א 3) והיה כל הנותר בביתך יבוא
להשתחוות לו וגו'. והשלישית כשהיה עליו לזולתו טובה
עודפת ויראה חסרו עליו ויכנע לו, כמו שאמר (משלי יט)
רבים יחלו פני נריב וגו'. והרביעית מי שנתחייב לחבירו
דבר ואינו יכול לפרעו ויכנע לו, כמו שכתוב (שם כג)
אם אין לך לשלם וגו'. והחמישית מי שהוא במאסר
אויבו ויכנע לו ותשח נפשו, כמו שכתוב (הלים קה)
ענו בכבל רגלו וגו', ואמר (איוב לו) ואם אסורים בזיקים.
והששית העבר שאינו יכול לפדות עצמו מיד אדוניו
ויכנע לו, כמ"ש (הלים קנג) הנה כעיני עבדים וגומר.
והשביעית כשתמצאנה את האדם צרות ופגעים מעציבים
חשבר רוחו ויכנע לבבו, ככתוב (ויקרא כו) או אז יכנע
לבכם הערל. והשמינית כשיחשוב עם נפשו בהמרותו
האלהים בטובתו ובעטו בה במקום השבח עליה ויכנע
ויבוש ויכלם מן האלהים, כמו שאמר (עזרא ט) אלהי
בשתי ונכלמתי. והתשיעית כאשר יוכיחנו הבורא
ויבלימנו על המרותיו אותו יכנע ויפחד, כמו שאמר על

מזג רע, שנחלם מזגו. ריש, ענינה. עליו לזולתו וכו', שהטוב
לו זולתו טובה רבה. יחלו, יבקשו. ותשח, ותספל. ופגעים
מעציבים, שאין ביד אדם להושיע, (וזהו ההכדל שבין זה לשניה
דע"ל). ובעטו בה במקום השבח וכו', שמתעט בטובה תחת שהיה

אחאב (מלכים א' כ"א) הראית כי נכנע אחאב מלפני.
 והעשירית בשירגיש בקרבת המות ובוא יומו ויחשוב
 באימה המות ומעמד הדין והחשבון, ויכנע וישוח ותקל
 נפשו בעיניו, ויתחרט על חליפת ימיו וכלות חייו מבלי
 צידה ממעשים טובים יקרמם לפניו לעת נסעו, כמו שאמר
 (ישעיה לג) פחדו בציון חטאים:

פרק ד אכל באיזה ענין חייב להתנהג בכניעה
 ובשפלות? אומר כי הכניעה חייב אדם להתנהג בה
 בשבעה ענינים. אחר מהם כמשאו ומתנועם אנשי דורו
 ובמנהג הטוב עם בני מינו, כאשר אבאר כמה שאני
 עתיד לדבר בו, ובו אמר הכתוב (סליס טו) נכוה בעיניו
 נמאס. והשני בשיפגע חכמים ברעת אלהים וכתורתו
 והחסידים הקרבים אל האלהים, כמו שנאמר (סס קמ"א)
 יהלמני צדיק חסד ויוביחני, ואמר (משלי י"ד) שחו רעים
 לפני טובים. והשלישי בשישכחותו במדותיו הטובות
 חייב להבנע, ויעביר על לבו מה שקרמו לו מן העונות
 והחטאים אשר הכורא יודעם וכסה אותם עליו והאריך
 לו כדי שישוב מהם, ואל ישמח בטעות בני אדם בו אך
 יאבל, בעבור שהכורא ית' יודע באמת רוע מעלליו
 והתעלמותו מפרוע חובות האלהים וגמול טובתו, ויכנע
 בלבו כמו שאמר (סליס לח) כי עוני אגיד אראג מחטאתי.
 והרביעי בשמספרים בגנותו יכנע לכורא ויודה לו על

לו נשנת לאלהים עליו. בקרבת, נקרוכ. חליפת, שחלמו ועברו.
 מבלי צידה ממע"ט יקרמם לפניו, שלא הכין לו מע"ט לפני
 בואו סס. — בני מינו, ב"א כמוהו. והאריך לו, מאריך לשו ולא
 יענימו. כדי שישוב, לופה לו שישוב מהם. ויודה לו, יתן שנת לט'.

אשר גלה לו מעט מהרבה ליסרו ולהוכיחו כדי שישוב
 אליו, כמו שאמר (איוב לו) ויגל אנם למוסר. והחמישי
 כשמטיב לו הבורא בעוה"ז במיני הטובות, יכנע לא מפני
 כבוד משא חובת ההוראה עליהם וישפל לפניו מיראתו
 שלא תהיינה לנקמה ממנו. כי רוב הממון בעולם יהיה
 לאחר מנ' דברים: לטובה מאת הבורא ית', או לנסיון
 ומבחן, או לנקמה ומכשול. וסימן הטובה שיהיה בעליה
 טרוד בקיום חובות הבורא מהתעסק בה, ותהיה סבה
 להוסיף במעשה לאהים, ולא ישים לבו לטובה ההיא ולא
 יבטח עליה ויוציאה בחובות הבורא; רומה למה שמספר
 איוב ממנהגו בממונו והיאך היה מוציא בחובות הבורא,
 ואמר במעוט במחוננו בו (סס לא) אם שמתי זהב כסלי
 ולכחם אמרתי מבטחי. וסימן הנסיון והמבחן שיהיה בעל
 הממון טרוד בהרגשתו על שמירת ממנו ולהוסיף עליו
 ולפחד עליו מן הפגעים, מקיום מה שהוא חייב מהוראת
 הבורא עליו; ובעליו מנוסה בו אין לו ממנו אלא אורך
 הדאגה בעבורו ושמירתו ושיהיה בא עליו לידי חשבון,
 ובבמותו אמר הכתוב (קהל ג) כי כל ימיו מכאובים וגו'.
 וסימן הנקמה שיהיה בעל הממון טרוד בתענוג בו ובהנאה
 מפרוע חובות הבורא וחובות ב"א שהוא חייב ממנו ושבת
 בעל הטובה, ולא ירגיש במה שהוא חייב עליה מהעבודה,
 כמו שאמר הכתוב (ישעיה כג) והנה ששון ושמחה הרוג
 בקר ושחוש צאן וגו', ואמר (סס ה) והיה כגור ונבל תוף

מהתעסק בה, יותר ממה שטרוד בעסקיו. מקיום וכו', יותר ממה
 שטרוד בקיום וכו'. מפרוע וכו', יותר ממה שטרוד לפרוע וכו'.

שער הכניעה

והליל ויין משתייהם וגו', וזאת היא הנקמה ברמות הטובה.
 והמשכיל כשתבא לו טובה והעולם מקובל כחפצו בכל
 עניניו, יבנע מיראתו שלא תהיה נקמה מאת הבורא,
 כמו שנאמר (קס"ה) עושר שמור לבעליו לדעתו. והששי
 כשהוא קורא בתורה ובספרי הנביאים ורואה הגמול
 והעונש ויודע בנפשו כי קצר בחובות האלהים, התחייב
 להכנע ולהשפל לפני הבורא יתברך מיראתו את ענשו,
 כמו שאמר ביאשיהו (מ"ג כ"ג) ויהי כשמוע המלך את דברי
 ספר התורה ויקרע את בגדיו, ואמר לו הבורא יען רך
 לבבך והכנע מפני ה'. והשביעי כשהוא מתעסק במעשה
 ממעשי העבודה כצדקה ותפלה או מצוה או רשות או
 הוכחה, שלא יתעסק בו ובלבד שום גאווה וגובה; אבל
 יכנע וישפל לפני הבורא בנגלהו ובנסתרו, ואל יחשבהו
 בנפשו למאומה אצל גודל מה שהוא חייב בו לאלהים
 מכפלי המעשה ההוא, כמו שאמר (מ"ה ו) כמה אקרם
 ה' אכה לאלהי מדום וגו', הירצה ה' באלפי אלים וגו',
 הגיד לך אדם מה טוב וגו' :

פרק ה' אבל אופני קנות הכניעה והדרך שמקל
 אותה על האדם, הוא שתהיה מחשבתו ורעיונו תמיד
 בשבעה דרכים: אחד מהם שורש היותו והתחלתו מן
 הכלונית והדם אחר התעפושם וכאוש ריחם, ואח"כ הוא

ברמות הטובה, רק לעינים נראה כעונה ובאמת היא לעולם.
 מקובל כחפצו, עסקיו מלליחים כרצונו. — שמקל, שיוכל להשיגה
 בקל. הכלונית, ל' בלה ונפסד. ויותר נראה ש"ל הכלונית והאודם
 כ"ל רז"ל אכיו מזריע לזון ואמו מזרעה חולס. התעפושם וכו',
 כי אין הולך נולד כ"ל אחר שנחפוש הזרע. ובאוש, סרחון.

גזון מרם הטומאה כל ימי עמדו בכטן אמו, ואח"כ יצא
 והוא חלוש ודל בגופו ואבריו, ואח"כ יעלה מן המדרגה
 הזאת אל הסמוכה לה עד שיוגיע לרוב שנותיו, אח"כ
 יחלו ימי הזקנה עד שימלאו ימיו. ואמר אחד מן
 החכמים אני חמיה ממי שעבר במעבר השתן והרם
 פְּעָמַיִם. היאך יתגאה ויגבה לבו? כי המחשבה בזה
 וברומה לו מענין האדם מחייבת הכניעה, כמו שאמר
 דוד ע"ה (ההלים קמ"ד) ה' מה אדם ותרעהו, ואמר (ליו"ט
 י"ד) אדם ילוד אשה, ואמר (ההלים כ"ג) ואנכי תולעת ולא
 איש, ואמר (ליו"ט כ"ה) אף כי אנוש רמה וב"א תולעה.
 והשני כשהוא חושב בעוצם מה שיוגיע איו בעולם ממיני
 הנסיון, ברעב ובצמא ובקור ובחום ובחלאים ובפגעים
 ובראגות אשר אין לו מנוחה מהם כי אם במות. וכאשר
 יתן האיש הנלבב אל לבו כל זה, ויבין חלשתו ומעוֹש
 השגתו וקצרת ידו מדחות מעל נפשו כל זה; יכיר מצורת
 מעמדו כי הוא אינו כמו אסיר בעוה"ז אבל הוא אסיר
 באמת, ויכנע כניעת האסיר המושם בכור אשר אין לו
 חכולה ולא יכולת להתיר את עצמו מכלתי ארוניו,
 כמו שכתוב (ההלים ע"ט) חבא לפניך אנקת אסיר, ואמר
 (ס"ס קמ"ג) הוציאה ממסגר נפשי. והשלישי כאשר יחשוב
 בחליפתו ובוא אליו המות מהרה והפסק מאוייו ותקותו
 בעת ההיא, ועזבו כל קניניו והתיאשו מקחת מהם מאומה

מרם הטומאה, דם נדה. ודל, כחוש. פעמים, בקבלת הסריון
 וכלידי. הנלבב, המחבוב. מצורת, מעין מעמדו, או הו"ל מל'
 מלוד ומנוק. בחליפתו, שחולף ועובר בכל רגע. מהרה, פהאוס.

שער הכניעה

לצידה ומהועיל בהם בעמרו בקבר; וכבר חלף אור פניו
 ושחר מראהו וירם תולעים ועפוש ומוגלא, ויחלפו סימני
 יופי גופו ויחזק באוש ריחו כאלו לא רוחץ ולא מורק
 ולא הפיח ריחו הטוב. כי כאשר יעבור על לב האדם
 זה וכיוצא בו, יכנע בנפשו וישה ולא יתגאה ולא יגבה
 לבו ולא יתנשא ולא יתגדל, כמו שכתוב (ישעיה 3)
 חרלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב
 הוא, ואמר (הסלים 38) אך הבל ב"א כוב בני איש וגו'
 והרביעי כאשר יעביר על לבו מה שהוא חייב בו מעבודת
 האלהים על רוב חסרו עליו וגדול טובו איו, והתעלמותו
 מן המצות השכליות והשמעיות וקצורו בהם, והפסק
 טענותיו ואמתלאותיו החשובן וחרטתו במעמד הגמול,
 יכנע ותשכר רוחו, כמו שאמר (מלאכי 2) כי הנה היום
 בא בוער כתנור וגו', (סו) ומי יכלכל את יום בואו.
 והחמישי כאשר יחשוב בגדולת הכבודא ית' ועז גבורתו
 המשקף על נראהו ונסתרו, ויתן אל לבו הענין הגדול
 הזה; כמו שזכרו רז"ל על הרבת חסידים שהיו ברורות
 העוברים מן המורא והגדולה, והוא מה שאמרו נתן
 עיניו ונעשה גל של עצמות, ואמרו על יונתן בן עוזיא
 כשהיה דורש בתורה כל עוף שהיה פורח עליו מיר
 נשרף, ואין ספק שמעלת הנביאים למעלה ממעלתם.
 וחמצא הנביאים כי היה כחם נמוס וכורעים ומשתחיים
 בפניעת המלאכים, כמו שאמר ברניאל ויהושע והרבה

ומוגלא, ליחה. מורק, נמשח לשון חמרוקי הנסים. ולא הפיח
 וכי, לא נתן ריחו, כמו הפיחי גני. במעמד הגמול, ביום הדין.

כמוהם; ותמצא בספרי הנביאים כי המלאכים כורעים
 ומשתחיים לבורא יתברך, כמו שאמר (נחמיה ט) וצבא
 השמים לך משתחיים, ונאמר (איוב ד) הן בעבריו לא
 יאמין וגו', (ההלים כט) ובהיכלו כלו אומר כבוד, ואמר
 (ישעיה ז) וקרא זה אל זה ואמר קדוש וגו'. ובמה שהוא
 נראה לדעתנו מצד ברואיו כמו השמש והירח והכוכבים
 והגלגל והארץ וכל אשר עליה ממוצק וצמת וחי, די למי
 שיבין וישכיל; כמו שאמר (ההלים צג) מה גדלו מעשיך
 ה' מאד עמקו מחשבותיך איש בער לא ידע וגו', ואמר
 (ישעיה מ) כל הגוים באין נגדו, ונאמר (דניאל ד) כל דיירי
 ארעא כלא חשיבין. וכאשר יחשוב הנלבב המבין בערך
 המדברים, וערך המדברים א' כדור הארץ, וכדור הארץ
 אל גלגל הירח וגלגל הירח א' הגלגל העליון, והכל אצל
 גדולת הכורא ית' קאין, יכנע בנפשו וישפל לפני כוראו,
 כמו שאמר (ההלים ח) מה אנוש כי הזכרנו וגו'. והששי
 כשקורא בספרי הנביאים ורואה חוזק עונש הגאים
 והגבוהים, כמו שאמר בגאווה והגבהות (ישעיה ג) עיני
 גבהות אדם ושפל ושח רום אנשים ונשגב וגו', ואמר
 (סס) כי יום לה' צבאות על כל גאה ורם ועל כל נשא
 ושפל, ואמר בשחי הכחות (ההלים קמז) מעורר ענוים ה'
 משפיל רשעים עדי ארץ וגו', ואמר (סס קלח) כי רם ה'
 ושפל יראה וגו', ואמר בשפלים (סס לו) וענוים יירשו
 ארץ, ואמר (ישעיה סה) יען משח ה' אותי לבשר ענוים,
 ואמר (משלי טו) לפני שבר גאון, ואמר (סס יח) לפני שבר

פסוצק, דומס. בערך המדברים, מה ערכו אל מין כלל האדם. —

יגבה לב איש. והשביעי כשיראה תהפוכות עניני הכרואים
 בעולם, ומהירות התחלפות הגדולה והממשלות בו,
 והעתקות אנשיו מענין אל ענין, והשחתה עם לתקנת
 עם אחר וסוף הכל אל המות, כמו שכחוב (הליס ט) (ט)
 בצאן לשאול שחו מות ירעם וגו'; יכנע ולא יתגאה
 במאומה מהון העולם ולא יבטח לבו על דבר ממנו,
 כמו שכחוב (טס מ) אשרי הגבר אשר שם ה' מכטחו
 ולא פנה אל רהבים וגו'. וכשלא יהיה לב האדם ריק
 מאחד מאלה השבעה ענינים אשר זכרנו, יהיה תמיד
 נכנע ושפל עד אשר תהיה לו הכניעה טבע דבק לא
 יפרד ממנו. וכאשר ידבק בכניעה הרחיק ממנו כל פגעי
 הגאווה והגובה והגדולה כאשר הקדמנו, וינצל בה מן
 החטא והמכשול, כמו שכחוב (טמית כ) ובעבור תהיה
 יראתו על פניכם לבלתי תחטאו. ואמרו חז"ל הסתכל
 בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין
 באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין
 וחשבון; מאין באת מטיפה סרוחה, ולאן אתה הולך
 למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין
 וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה:

סדק ו אכל המנהגים עיראוי לנהוג בהם בעל
 הכניעה הם עשרה: הראשון רעה האלהים ומדותיו
 הטובות והיתרון אשר נתן לאדם על שאר ב"ח, כמו
 שכחוב (הליס ט) חמשיליהו במעשי ידיך. וכאשר יכיר
 גודל עֲצֻמַת הבורא ורוממות גבורתו וחכמתו העליונה,

יבנע לו וישפל לפניו וילמד ממה שצוה החכם (משלי כה) אל
 התהדר לפני מלך; כ"ש לפני מלך מלכי המלכים וארוני
 הארונים יתעלה מדמות ומהמשל, כמו שאמרה חנה
 (שמואל א 3) אין קדוש כה' כי אין בלהך. והשני לדעת
 חיובי התורה והשכל ולקרוא בספר תורת האלהים,
 ולעמוד על החכמה המושכלת והמקובלת ללמוד ממנה
 תנאי הכניעה ומקומות הנהגתה. והשלישי רוחב הלב
 וסבלות מה שישנא מן הרברים ומן המעשים מן הבורא
 ית', כמו שאמר (ההלים ז) אם גמלתי שולמי רע וגו',
 ואמר (משלי כד) אל תאמר כאשר עשה לי בן אעשה לו
 וגו'; ואמרו רז"ל הנעלבין ואינם עולבין שומעים חרפתם
 ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחים ביסורין, עליהם
 הכתוב אומר (סופטים ה) ואוהביו כצאת השמש בגבורתו,
 והוא הנקרא אצלם מעביר על מדותיו. והרביעי עשות
 הטוב לבני אדם ונרְבָר טוב להם ולדונם לזכות ושלא
 יספר בגנותם ושימחול להם מה שירברו בו ויספרו בגנותו
 ואם אינם ראויים לכך, כמו שאמר (קהלת י) גם במדעך
 מלך א תקלל, ואמר (ההלים כ) פיך שלחת ברעה, השב
 באחריך הרבר בבן אמך התן דופי. וממחילת הרבר הרע
 והגנוי מה שאמר הכתוב (כמדבר יב) והרבר מרים ואהרן
 במשה, ואמר (סס) והאיש משה עניו מאד מפני שמחל
 להם. ומזה מה שאמר החכם (קהלת ז) גם לכל הרברים
 אשר ידברו אל התן לבך, ואמר (סס) כי גם פעמים

וסבלות וכו', ולסבול אף מה שהוא נגד טבעו. הנעלבין, המכויישים.
 ואם אינם, ואף ע"פ שאינם. וממחילת וכו', מחונת המחילה.

שַׁעַר הַכְּנִיעָה

רבות ידע לבך וגו'. ואמרו חכמינו ז"ל מעשת ברי' איעזר
 שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע רגנות ולא נענה,
 ירד ר' עקיבא ואמר אבינו מלכנו ונענה. יצאת בת קול
 ואמרה לא שזה גדול מזה, לא שזה מעביר על מרותיו
 וזה אינו מעביר על מרותיו. ונאמר על אחר מן החסידים
 שעבר על נבלת כלב מסרחת מאד, ואמרו לו תלמידיו
 כמה מסרחת נבלה זאת, אמר להם כמה לבנים שניתה,
 ונתחרטו על מה שספרו בגנותה. וכיון שהוא גנאי לספר
 בגנות כלב מה כ"ש באדם חי; וכיון שהוא טוב לשבח
 נבלת כלב בלובן שיניה, כ"ש שהוא חובה לפי זה לשבח
 אדם משכיל ומכין. והיתה כוונתו להוכיחם שלא ילמדו
 לשונם לרבר רע וישוב להם טבע, וכן כשילמדו לשונם
 דבר טוב ישוב להם טבע קבוע, כמו"ש (ההליס טו) לא
 רגל על לשונו, ואמר בהפך זה (סס נב) הוות החשוב
 לשונך, אחבת כל דברי בלע, ואמר (סס קב) מה יתן
 לך ומה יוסיף לך לשון רמיה. והחמישי הכניעה בעניני
 עולמו כלם הנראה מהם והנסתר ברבורו ובמעשה
 ובתנועת איבריו ונחם, לא יהיה חוכו בכל זה הפך
 ברו ולא מצפוננו כנגד נראהו, וחנעותיו שקולות ונכונות
 ושוות ומתדמות הולכות על דרך הכניעה והשפלות
 לאלהים ית' ולב"א, כפי התחלקות מעלותם וכפי הטוב
 לו מהם לתורה ולעולמו, כמו שנאמר (סס קיג) טוב
 איש חונן ומלוח יכלכל דבריו במשפט, ואמרו רז"ל הוא
 שפל רוח בפני כל אדם, ואמרו הוא קל לראש ונוח
 אדם משכיל וכו', ר"ל מין האדם הנכבד בשכל ונחם. ומונחם.

לתשחורת: והששי שיהיה יקר רוח וגבה נפש בעניני העוה"ב, שלא יספיק לו מהם מה שיזרמן, ולא יאמר די כמה שתמצא ירו מהם; אבל ימעט בעיניו מעשהו ויכלתו והשתדלותו בעניניו, והגבה נפשו א' מה שלמעלה מזה המיד, כמו שאמר הכתוב ביהושפט (דה"נ יז) ויגבה לבו בדרכי ה'. והשביעי שיקטן בעיניו מעשהו ויהרעם על נפשו על קצורו בעניני תורתו לפני האלהים ולפני ב"א, ויבקש מהאלהים עזר ואומץ ויניח הגבהות לכבוד הבורא ויעזוב הגדולה והיקר בעת שהוא עושה לאלהים ית' בין לברו בין בתוך מקהלות ב"א, כמו שאמר הכתוב על אהרן על גדולת מעלתו (ויקרא ו) והרים את הרשן וגו', וחייבו הבורא להוציא את הרשן בכל יום המיד להשפל ולהסיר הגבהות מלבו, וכמו זה אמר ברוד (סמואל ב ו) ותרא את המלך רוד מפוז ומכרכר לפני ה' ושאר הענין, ואמר (מקלים קט) וארכרה בערותיך נגר מלכים ולא אבוש. והשמיני שיספיק לו מסבות המזון מה שיזרמן ומה שימצא מאשר יהיה נפשו נמבזה ונקלה בעיניו, ולחנך אותה לעמוד מתאוותיה הגופניות ולהפנות לפרוע חובות הבורא על גודל מזכותיו ורוב חסדו עליו, כמ"ש רוד (סג) דרך מצותיך ארוץ וגו', והתשיעי שינקום מן הרשעים לכבוד הבורא וא' השיאהו מחילתו לב"א בצד עצמו למחול ברברי האלהים או למי שירכב בנביאיו וחסידיו וסגולתו, ואל ינהג בעשק ב"א

לתשחורת, לרך נשנים. וגבה נפש, שואף לגדולה. ויניח, יעזוב. מאשר, מפני. נמבזה ונקלה, בזויה ושפלה. לעמוד, להרפות. בעשק,

איש את רעהו כמנהגו במחילתו להם בעשקם אותו; אך יציל העשוק ויעזור להוציא מיד העושק, כמו שכתוב (ירמיה כ"א) דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק, ואמר איוב (איוב כ"ט) ואשברה מתלעות עול. ויורה ב"א עבודת האלים ויוכיחם ויכלימם, ויצווים על הטוב ויזהירם מן הרע בידו ובלשונו כפי יכלתו, וימהר לקחת דיני האלים ממי שחייב בהם ולא יכנע ולא ישפל בזה, כמו שאמר בפנחס (הה"ס ק"ו) ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה, והחשב לו לצרקה לדור ודור עד עולם. והעשירי שיהיה מעט רברים וקולו נמוך ומעט שחוק, ומעט שבועות בשם על האמת, לא יעבור על לשונו כזב, ולא ישב בסוד משחקים ולא ישמח במה ששמחים עמי הארץ מתענוגי העולם; וזה מכניעה ושפלות לא מצד גדולה והתנשא, כמו שאמר הנביא (ירמיה ט"ו) לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ירך כרד ישבתי כי זעם מלאתני :

ס"ק ז' אבל הסימנים שבהם תתברר הכניעה מן הנכנע כשִׁירָאוּ בו הם חמשה: אחר מהם בעת חזק בעסו על מי שמבזה אותו בין במאמר בין במעשה, שאם ימשול ברוחו וימחול אחר היכולת להנקם מענוה ושפלות, יורה על ברוד כניעתו. והשני כשיפגעהו פגע בממונו או יקרחה מקרה בקרוביו, אם יגביר הסבל על החרדה וירצה בגזרת הבורא ויצדיק את דינו, יורה על

כשיגזלו וכו'. — וימחול אחר זכ', אע"פ שיכול להנקם ועכ"ז ימחול מענוה וכו'. יורה, הוא הסימן זכ'. הסבל, סבלנות.

כניעתו הטובה ושפלתו לאלהים, כמו שאמר הכתוב על
 אהרן במה שארעו במות נרב ואביהוא (ויקרא י) וידום
 אהרן, ואמר דוד (תהלים לז) דום לה' והתחולל לו, ונאמר
 (עמים ה) לכן המשכיל בעת ההיא ידום. והשלישי
 כשיתפרסם ענינו אצל בני אדם בטובה או ברעה; שאם
 ישבחורו על טובה שעשה יבו למשבחו עליה, ותהיה
 נקלה בנפשו וקטנה בעיניו מהיותה מקובלת ורצויה אצל
 הבורא, לקטנותה נגד מה שהוא חייב בו מבפלי הטובה
 ההיא. ויאמר למשבחו רב לך אחי! כי אינה נגד עונותי
 אלא כנצוץ מן האש בים, ואפילו אם תהיה נחשבת
 למאומה, איך אדע אם היא נצלת מפגעי ההפסד
 המשיגים אותה עד שיקבלנה הבורא ממני ולא ישיבנה
 עלי וישליכנה בפני, כמו שכתוב (ישעיה ה) כי תבואו
 לראות פני מי בקש זאת וגו', לא תוסיפו הביא מנחת
 שוא וגו'. כ"ש אם ישבחנו בשקר שצריך להרחיק הדבר
 ההוא מעצמו, ויאמר למספר די לי (ס"א לד) אחי בקצורי
 במה שאני חייב בו לבורא, אל תקבץ עלי עון קצורי
 ועון השבח במה שלא עשיתי, כי אני יודע עונותי ופשעי
 יותר ממך, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים נא) כי פשעי
 אני אדע. ואם יזכור ברעה שעשה יודה על נפשו בקצורו,
 ואל יחזר אחר אמתלאות להנקות ממנה ולזכות עצמו,
 כמו שאמר יהודה (בראשית לח) צדקה ממני; וא' ישחרל
 להבלים (ס"א להכחיש) המספר, ואל יאשימנו על אשר
 גלה אותו. אבל יאמר לו אחי ומה שעור מה שהשקפת
 יודה על נפשו, יתודה ויאשים נפשו. ומה שעור וכו', מה שראית

עלי מרוע מעשי, אצל מה שלא ידעת ממני אשר האריך
 לי הכורא סתרו בהם, ואלו היה נגלה לך רוע מעשי
 ועונותי היית בורח ממני ומפחד מעונש הכורא עליהם,
 כמו שאמר אחד מן המשוררים, חטאי לו ירחיק בם שכני,
 אזי ברחו ורחקו מן גבולי, ואמר איוב (סס לא) אם כסיתי
 בארם פשעי. ואם מה שספרו עליו שקר, יאמר למספר
 אחי אין מן התימה מה שהצילני הכורא מעשות מה
 שתלית בי אצל רוב הטובות אשר גמלני, אך התימה
 סתרו עלי כמה שהוא יותר מגונה וגדול מאד ממה
 שספרת עלי. הרף אחי וחמול על זכותך שלא האכרנת
 ממך ולא תרגיש, כי כבר נאמר על אחד מן החסידים
 שזכרו אותו לרעה, וכיון שהגיעו הרבר שלח למדבר בו
 כלי מלא מזמרת ארצו, ובחב אליו הגיעני ששלחת לי
 מנחת מזכותך וגמלתך בזה. ואמר אחד מן החסידים
 הרבה בני אדם יבאו ליום החשבון, וכשמראים להם
 מעשיהם ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותם
 ויאמרו לא עשינו, ויאמר להם עשה אותם אשר דבר
 בכם וספר בגנותכם. וכן כשיחסרו מספר זכיות המספרים
 בגנותם יבקשו אותו בעת ההיא, ויאמר להם אכרו מבם
 בעת שדברתם בפלוני ופלוני. וכן יש מהם גם כן שימצאו
 בספר חובותם חובות שלא עשו, וכשאומרים לא עשינום
 יאמר להם נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני שדברתם
 בם, כמו שנאמר (ההלים עט) והשב לשכנינו שבעתים

כי הוא כלין נגד הנסחרות ממך. שתלית בי, שמעתיני. הרף.
 חלל לך. שהגיעו, שמע. מזמרת ארצו, ממוכר ומיטב אלני.

אל חוקם חרפתם אשר חרפוך ה', ועל זה הזהירנו
 הכתוב באמרו (דברים כד) זכור את אשר עשה ה' אליך
 למרים בדרך. והרביעי כשייטיב לו האל בטובה גדולה
 ובחכמה יתירה ותבונה רבה, או עושר גדול או כבוד
 אצל המלכות והרומה לזה ממה שנהגו ב"א להתפאר
 בהם ולהתגאות בעבורם, ונשאר על ענין שפלותו קודם
 לכן ולא הוסיף אלא ענוה ושפלות לפני האלהים וכבוד
 וטובה לב"א, כמו שאמר אברהם עת ששבחו הבורא
 ואמר (בראשית יח) המכסה אני מאברהם וגו' ואנכי עפר
 ואפר. ואמר משה (שמות יז) ונחננו מה, ואמר דוד ע"ה
 (תהלים כג) ואנכי תולעת ולא איש; או יחברר מצפוני
 ותאמן בניעתו. ואמר החכם בענין הזה (קס"ה י) אם
 רוח המושל תעלה עליך וגו'. והחמישי כשהוא מוכיח
 את נפשו ונותן דין הבורא מעצמו. אע"פ שאין יכולת
 לדין על זה ותחברר כניעתו לאלהים ושפלותו ושחותו,
 כמו שנאמר (עזרא י) אנחנו מעלנו באלהינו וגו', ונאמר
 (ס"ט) ויתנו ידם להוציא נשיהם. ועם המאורעים האלה
 והרומים להם, יתקיימו סימני הכניעה לא ית' והשפלות
 מן הנכנעים ונתראה אמונת לבבם בהם:

פרק ה' אבל אם הכניעה סמוכה למדות הטובות
 או המדות הטובות סמוכות לה? אומר בתשובת זה,
 מן הירוע אצלנו כי החלה מה שחתקיים בו העבודה
 לאלהים מן האדם הוא שיתנצל לו ממדות הארנות.

למרים, סדכרה נחמה. יכולת לדין, שאין יד כ"ד חקיפה לכוף
 על זה. — סמוכה, ספילה. שיתנצל לו, שיחרחק.

כי משער המצטרף אשר התחייב מציאת כל אחד במציאת
 האחר; שהארם איננו ראוי לשם עבד עד שיהיה לו
 ארון, והארון לא יהיה ראוי לשם הזה עד שיהיה לו
 עבד, וכל אחד מהם בענין הקונה והקנוי איננו קודם
 את חבירו בשם ובערך. ולא התקיים העבודה מן הארם
 לאלהים אלא עד שיקבל על עצמו כל מרות העבדות
 והן הבניעה והשפלות לפניו, ושיתנצל לו מכל מרות
 הארנות שהן הגדולה והיקר והגובה והתפארת והגאון
 והרומה לזה. ואמר אחר מן החכמים הגדולה מעטה
 הבורא, ומי שרוצה להכנס עליו במעטתו יהרפנו, ואמר
 רוד (סליס 25) ה' מלך גאות לבש. ואין מדה טובה
 למאמין עד שיפרע החובה, כמו שאמר הכתוב (ס"א טו)
 הנה שמוע מזבח טוב. ולא התקיים לו החובה עד שיקבל
 עליו עבודת הבורא ויודה לו בכל מרות העבדות, ולא
 תחכן ממנו העבדות לא באומן כניעתו לאלהים ושפלותו
 ושחוחו לפניו כאשר הקרמנו. וזה מחייב שתהיינה כל
 המרות הטובות והחובות סמוכות לכניעתו, והיא ראש
 ותחלה להן. והרין נותן בעבור זה שלא תחכן מדה
 טובה למי שלכו ריק מהבניעה לאלהים, ויש בלבבו
 מאומה מן הגאווה והגדולה. וכן ראש התשובה השפלות
 והשחוח והבניעה, כמו שאמר הכתוב (דל"ג ז) ויבנעו

משער המצטרף, ידוע כדקדוק והגיון ומנאלרו פה. מעטה, לבוש.
 ומי שרוצה וכו', מי שרוצה להתגלות. יהרפנו, ירחפנו. למאמין,
 שהוא עבד לה'. החובה, להראות הכניעה. ויודה, וישמע לעשות.
 באומן, בלתיחה, וי"ג באופן והוא נכון. ראש, יסוד ועיקר.

עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו ויבקשו פני וגומר ,
ואמר (סס יג) נכנעו לא אשחיתם :

פרק ט אבל אם יתכן להתקבץ בלב המאמין
הבניעה והגאווה , אם לא ? אומר בתשובת זה כי הגאווה
מתחלקת לשני חלקים : אחר מהם גאות האדם בגופו
ובעניני גופו ותקוניו הגופיים , והחלק השני גאותו
במעלותיו הרוחניות בחכמה והמעשה הטוב בעבור
עבודת הבורא . וכל גאווה שתהיה מחמת הגופיים היא
מרחקת הבניעה מן הלב , ומן הנמנע הקבצם בלב אחד
בעבור הרחקת כל אחד מהם את חברו . כי כאשר
יתגאה האדם ברבר מדברי העולם , אין מביאו לזה לא
בוזת את בעל הטובה ומעוטה אצלו , ומעוט ידיעתו
במהירות הסרתה ממנו ונסיעתה מאצלו . ויחשוב כי הוא
המטיב בה לעצמו והקונה אותה בכחו ובחכמתו , כמו
שאמר סנחריב (ישעיה י) בכח ידי עשיתי , ואמר נבוכדנצר
(דניאל ד) הלא דא היא בכל רבתי , ואמר פרעה (יחזקאל
כט) לי יאורי וגו' ; וכבר ידעת מה שהיה חקף למאמרים
מהריסות מלכותם והשחתת ממשלתם . אך הגאווה
שבמעלות הרוחניות מתחלקת לשני חלקים : אחר מהם
מגונה , והשני משובח . המגונה שיתגאה האדם בחכמתו
והצדיק במעשהו , וגורם זה שירבה בעיניו ויספיק אצלו
מה שקדם לו מהם , ולחשוב שרבי לו כמה שיצא לו מן

בגופו , יפה חלר וקומה וכדומה . ובעניני גופו , צעל מעלות
גופיות . ותקוניו , צעושר ונכסים וכדומה . בוזת וכו' , שמכזה את
סי המטיב . ומעוטה , שאינה נחשבת אללו . שירבה , רבה הית

שער הכניעה

השם הטוב והשבת אצל כ"א, ולבזות כ"א ולגעול אותם
 ולספר בגנותם, ולהיות חכמי דורו וגדוליהם פחותים
 בעיניו ולהתפאר בקצור חבריו וסכלותם, וזה הוא הנקרא
 אצל רז"ל מתכבד בקלון חבריו; וכזה לא יהיה נכנע
 ולא עניו. והמשובת כשמתגאה החכם בחכמתו וחצריק
 כמעשהו הוראה לגדל טובת הכורא עליו בהם ושמחה
 בעבורם, וגורם לו להוסיף ולהשתדל בהם, ולהכנע
 לקרוביו ולשמוח בחביריו ולחוס על כבודם ולכסות
 סכלותם ולרבר בשבחם, ולא הוב אותם ולהליץ בעדם
 ולהזהר בכבודם. וימעטו בעיניו כל מעשיו הטובים,
 המיד טורח להרבות מהם. נכנע, בעבור חלישותו
 מהשיג מאוייו בהם. משפיל עצמו, למי שמקוה תוספת
 על ידיו. מורה לאלהים על מה שחננו מן המעלות,
 ומשבח אותו על אשר הפיקו לקנות החמודות. וזאת
 הגאווה אינה מזקת לכניעה ולא מרחקת אותה, ובכמות
 אמר הכתוב (דק"ג יז) ויגבה לבו כדרכי ה'; אך היא
 מסייעת אותה ומוסיפה בה, כמו שכחוב (משלי כג) עקב
 ענוה יראת ה' :

פרק י אבל הועלת הכניעה בעניני העולם הזה
 והעה"ב הם ששה דברים, שלשה מהם בעניני העוה"ז
 ושלשה מהם בעניני העוה"ב. ואשר בעניני העוה"ז,
 אחד מהם שישמח בחלקו; כי מי שנכנסה בו הגאווה
 והגדולה אין העולם וכל אשר בו מספיק לו לכלכלו

בעיניו. ולגעול, ולמאוס. הוראה, נקודתה לה'. לקרוביו, הקרובים
 לאלהים. הפיקו, השלים רצונו ועזר לו. — לכלכלו, ללרכיו.

לגובה לבו ובזותו מה שהגיע לחלקו ממנו. וכאשר יהיה נכנע אין לנפשו אצלו שום מעלה, ומה שמזרמן לו מן העולם הוא מסתפק בו למזונותיו ולספקו; וזה יביאהו למנוחת נפשו ומעוט פחרו. יאכל מה שיזרמן לו וילבש מה שימצא וישן כאשר ימצא, והמעט מן העולם מספיק לו עם כניעתו. והבת האחרת הפך זה, ואם יגיעו למה שיוגיעו אין מספיק להם, והגאה כלו לא ימלא מחסורו עם גובה לבו וגאותו, כמו שאמר החכם (משלי יג) צדיק אוכל לשובע נפשו וכטן רשעים תחסר. והשני כי הנכנע סובל בעת ביאת הפגעים אליו והתהפכות הענינים עליו בעבור שפלותו ונמיכות רוחו; והגאה פחרו גדול וסבלו מעט בעת ביאת הפגעים עליו מפני גובה נפשו ורום לבבו ומעוט רצונו בעניניו, כמו שנאמר במו שהיה על הדרך הזוה (ישעיה יד) איך נפלת משמים הילל בן שחר וגו'. והשלישי כי הנכנע יהיה מוצא חן יותר בעיני ב"א ואהוב להם וקרוב לדעתם ולהתנהג במנהגם. וכבר נאמר על א' המלכים שהיה ממחר בהליכתו כשהיה הולך, ושאלו אותו על עלת הרבר ואמר לפי שהוא יותר רחוק מדרך הגאווה ויותר ממחר להשלמת החפץ. ושאלו אחר מן החכמים במה היית ארון לכל בני דורך? אמר מפני שלא פגעתני אחר מהם שלא ראיתי לו מעלה יחירה עלי; כי אם היה יותר חכם ממני הייתי אומר הוא ירא אלהים יותר ממני ליחרון חכמתו על חכמתי; ואם קטן ממני

לגובה לבו ובזותו וכו', שמפני גאותו נכזה בעיניו מה שיש לו. והגאה כולו, והעולם השפל כולו, וכן כפיוט גיא ודריה. עלת, טעם.

שער הכניעה

בחכמה אומר כי חשבוננו יהיה קל מחשבוננו ביום הדין ,
 מפני שאנו עובר במזיד והוא עובר בשוגג . ואם יהיה
 גדול ממני בימים , אומר כי זכויותיו רבים מזכויותי מפני
 שקדמני לעולם ; ואם יהיה קטן ממני , אומר כי עונותיו
 מעטים מעונותי ; ואם יהיה כמוני בימים ובחכמה , אומר
 אולי לבו לאהים טוב מלבי , לפי שאינו יודע במה שקדם
 לי מן העונות ואינני יודע מה שהיה ממנו . ואם יהיה
 יותר עשיר ממני , אומר כי מצאה ידו בעשרו לעבוד
 הבורא ולעשות צדקות ולהעניק לעניים יותר ממני , ואם
 יהיה דל יותר ממני , אומר כי הוא דכא ושפל רוח יותר
 ממני בעבוד דלותו , והוא טוב ממני . ולא זחתי לכבדם
 כלם ולהכנע להם . וכן ארז"ל והוי דן את כל אדם לכף
 זכות והוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות , ואמרו
 מאד מאד הוי שפל רוח , ואמרו יהי אדם דך כקנה וא
 יהי קשה כארו , לפיכך זכה קנה לחתוך ממנו קולמוס
 לכתוב בו ספר תורה תפלין ומזוזות : והרביעי שהוא
 בעניני העוה"ב , כי הנכנע קרוב להשיג החכמה בהמשכו
 אחרי החכמים והכנעו להם והליכתו איהם , כמו שנא'
 (משלי יג) הולך את חכמים יחכם , וארז"ל יהיה ביתך
 בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שוחה
 בצמא את דבריהם . והא"ה יעזר לו על החכמה , כמו
 שנאמר (תהלים כה) ידרך עניים במשפט וילמד עניים
 דרכו . ומי שהוא גבה לב לא תתקיים בידו חכמה על
 אמיחה ולא יגיע א תכלית ידיעה ברורה , מפני שמתנשא
 מלכת אל אנשי החכמה והתורה , כמו שנאמר (ס"ו)

רשע כגובה אפו כל ידרוש וגו': והחמישי כי הנכנע
 ממחר למעשה העבודה בחריצות ובזריזות, איננו
 מתגאה בהם ולא בווה שום דבר מהם, כמו שארז"ל
 הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה; והמתגאה בעצמו
 מתאחר מעשות העבודה לרום לבבו ולגסות רוחו, ואיננו
 מרגיש ער אשר יפול וישפל, כמו שאמר (ירמיה יג) אמור
 למלך ולגבירה השפילו שבו, ואמר (משלי ו) שש הנה
 שנא ה', ואמר (סס) עינים רמות וגו': והששי כי מעשה
 הנכנע מקובל אצל האלים, כמו שנאמר (הכלים נא) זבחי
 אלים רוח נשברה, ועונו נמחל מהרה כשהוא שב ממנו
 כמו שאמר (משלי כח) ומורה ועוזב ירוחם, ואמר (איוב כג)
 כי השפילו והאמר גוה ושח עינים יושיע: — ואלה עשרת
 שרשי הכניעה יתבאר לך מהם אחי שאר מעלות המרה
 החשובה הזאת העליונה הרמה אשר לא זכרתים בשער
 הזה. וזכור מה שהעירוהך עליו מהם, ושימנו נגד
 עיניך וחשוב בו תמיד והשתדל לקנותו, ופקדהו עם
 נפשך ומרוחך תריר. והעזר באלהים עליו ושאל אותו
 קמנו להתקרב אליו ולהגיע לרצונו, אולי יישירך לו ויכין
 לך הדרך איו כמו שמתפללים החסידים אחר תפלתם,
 אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מרבר מרמה ולמקללי נפשי
 תרום ונפשי כעפר לכל תהיה. והזהר מהרהור לבך
 ופתוי היצר לך, במה שיביאך אליו מהגובה והגאווה
 והגאון ובקשת השררה והגדולה והממשלה. וכבר הזהיר

וסנה. ופקדהו, ל' חסום ונקור אם עולמו עמך. והעזר וכו',
 והאלהים יעזרך עליו כדרז"ל קנא לשכר מסייעין אהו.

שער הכניעה

אופני הדרך השווה לאדם בעולם באמרו (משלי ל) שתיים
 שלתי מאתך וגו', שוא ודבר כזב הרחק ממני, ואמר (סג)
 פן אשבע וכחשתי וגו' ופן אורש וגנבתי. הקיצה אחי וא'
 התעלם לרפא מרוה הגאווה מנפשך וממדותיך ברפואות
 אשר הוריתיך, וא' ימנעך מזה מה שתראה עליו המון ב"א
 מתעלם לרפא נפשותם מן המרוה, ותאמר ימצאני מה
 שימצאם. כי הַעֲנֵךְ כשיזדמנו לו הכחלים המועילים
 שיכול להרפא בהם כשהוא מתעסק בה, אין מן הזריזות
 שיתאחר מזה ויאמר ימצאני מה שימצא חכירי הַעֲנֵרִים.
 ואלו היה אחד מהם שומע אותו אומר המאמר הזה,
 היה לועג למאמרו ומסכל עצתו. וכפי זה עיין לנפשך
 והשתדל לה בכל כחך, ואל התעלם ממה שיועילך
 בעוה"ז ובעולם הבא; פן תמות מבלי השגת מאוייך מן
 המעלות החמורות אשר ביכלתך להשיגם, כמו שאמר
 החכם (סג כח) האות עצל תמיתנו, ואמר (סג כד) על
 שרה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, ושאר
 הענין. והאלהים יורנו ואותך דרך עבודתו ברחמי
 ובחסדיו, אמן:

גשלים השער הששי. בה' תתהלל נפשי.

השער השביעי

במאור אופני חיוב התשובה וגבוליה והדברים התלויים בה.

וזה פתח השער.

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בכניעה. והוא

שרש התשובה והתחלטה, ראיתי (ס"א ראוי) לסמוך לה באור גדריה ואופני השלמתה. ואומר תחלה בתיוב התשובה והצורך איה, שכבר נתברר לנו מדרך השכל ומן הכתוב בתורה כי האדם מקצר מעשות מה שהוא חייב בו מחובות הכורא. מדרך השכל מה שמצאנו עליו האדם מהתחלפות טבעיו והכרל שרשי הרכבתו והתהפכות מרות נפשו וסיבות תנועתו, והתחייב בזה התחלפות מעשיו כפי החלוקה הוא. מהם הנאה והמנוגה והעול והצדק והטוב והרע, ועל זה יצטרך לקשר תורה ומסורת הנהגה. אבל מה שכתוב בתורה בענין חוה, מהם מה שאמר הכתוב (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו, ונאמר (ס"ו) ובל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, ונאמר (ליוז"א) ועיר פרא אדם יולד, ונאמר (ס"ה) הן עד ירח ולא יאהיל, ונאמר (ס"ז) כי אנוש רמה, ונאמר (ס"ח) ומה יזכה ילוד אשה. וכיון שהתברר אופני הקצור במעשי האדם, היה מחנות הכורא אותו שנתן לו יכולת לתקן טעותו ולהשיב אכידה עבודתו בתשובה, והעיר אותו עליה באהבתו ובתמלתו עליו. ואח"כ נחץ דברה והבטיח בה על ידי עבדיו הנביאים, והרחיב אמתלאותינו בנשותנו מדרך עבודתו, ויער

שרש התשובה, הכניעה היא ראש לחרטה מן העונות. מקצר מעשות, אינו עושה וכו'. מהתחלפות טבעיו וכו', לפי שהוא מורכב מעצמים שונים לכן גם מעשיו שונים לפי ההגברות המופיעים זע"ו. הן עד ירח וכו', הכונה על אור השכל שחשך בראשיתו. מחנות, משנינה. נחץ, עורר והזכיר עליה. ורחיב אמתלאותינו, פתח לנו פתחי תשובה שלא נאמר נושא. ויער, הכניעה אוחתו.

אותנו לקבל אותה ממנו ולרצות בנו מהרה, ואם ארך
 המרותנו את דברו והפרתנו את בריתו, כמו שבאר
 (יחזקאל ל"ג) בפרשת ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט
 וגו'. ולפי שהיו הצדיקים שני מינים האחד הנצלים מן
 החטא והעון, והשני השבים מן החטא, והיה רוב המון
 הצדיקים בעלי התשובה; התחיל המשורר ואמר (סליס
 ג) אשרי נשוי פשע כסוי חטאה. ואח"כ זכר הכת השנית
 הנצלת מן החטא ואם היא קודמת במעלה, מפני שכל
 שב כבר היה צדיק קודם שחטא ואין כל צדיק שב,
 ואמר עליהם (סד) אשרי אדם לא יחשוב ה' לו עון וגו'.
 וזכר הכת הזאת באחרונה מפני מעוט מציאותה בכל
 דור, כמו שכחוב (סס קג) אם עונות תשמר יה ה' מי
 יעמוד, ואמר (קהלס ז) כי אדם אין צדיק בארץ וגומר,
 ונאמר (מ"א ח) כי אין אדם אשר לא יחטא. ובעבור זה
 קבעו רבותינו בפתיחת תפלתנו ענין התשובה והסליחה
 בהרצאה בתשובה והמרכבה לסלות. וראוי לנו עתה לבאר
 מדבר התשובה עשרה ענינים: הראשון מה היא
 התשובה. והשני לכמה חלקים תחלק. והשלישי במה
 תהיה התשובה מן האדם. והרביעי בכאור גרדיה.
 והחמישי בתנאי כל אחד מהם. והששי איך אופני
 ההערה לאדם על התשובה. והשביעי בכאור מפסדי
 התשובה. והשמיני הישרות בעל התשובה עם הצדיק

ואם ארך, ואע"פ שארך. והפרתנו, שהפרנו. הנצלים וכו', שלא
 חטאו כלל. ואם היא קודמת במעלה וכו', אע"פ שהמין הזה
 קודם במעלה לשב מפני שכל שב וכו', ואח"כ היה ראוי להזכירו
 ככתוב קודם למין השני, וי"ג קודמת בזמן והוא נכון.

הניצל מן החטא, אם לא. והתשיעי אם יתכן לחוטא
 לשוב מכל חטא, אם לא. והעשירי מה אופני התחבולה
 למי שהתשובה מחטאיו קשה עליו. ובזה נשלים כל
 אופני התשובה וחוביה, אשר בהם נקוה מחילת
 עונותינו בעזרת השי"ת:

פרק א ואומר בכאור מהות התשובה. שמעם
 התשובה הוא התקנת האדם לעבודת הבורא ית' אחר
 יציאתו ממנה וחטאו בה. והשבת מה שאבר ממנה;
 אם בעבור סכלותו באלהים ובעניני עבודתו, או שגבר
 יצרו על שכלו, או להתעלמותו ממה שהוא חייב בו
 לאלהים, או בעבור התחברותו לחברים רעים פתוהו
 וחטא בעבורם וכיוצא בזה, כמו שאמר החכם (משלי 6)
 בני אם יפתוך חטאים אל תאבה, ואמר (סס כד) ירא
 את ה' בני ומלך ועם שונים אל תתערב. והיציאה
 מעבודת הבורא על שני דרכים: אם בעזיבת מה שצוה
 הבורא לעשותו והתעלמותו ממנו, או בעשות מה שהזהיר
 מעשותו וכיון בו להמרות את בוראו. ואם תהיה יציאתו
 מן העבודה בעזיבת מה שצוהו הבורא לעשותו כלבר,
 אופן תשובתו מקצורו תהיה בתשדלו במעשה הנכון,
 והרבקו בגרדי התשובה אשר אני עתיד לבארם בזה
 השער. ואם היתה כמה שהזהיר הבורא מעשותו, אופן
 השגת קצורו יהיה בהשקמו מחזור אל כל מין המעשה
 ההוא, ושישדל לעשות הפכו עם הרבקו בגרדי התשובה
 ותנאיה אשר אני עתיד לבארם בשער הזה בעזרת ה'
 שמעם התשובה, כלומר ענין החסונה ופירושה. בעבורם. בעלמס.

ית', והרמיון בזה בענינים הטבעיים באדם שחלה גופו מחמת המזון, אם מפני שנמנע מאכול מה שיש בו התמדת בריאותו, או מפני שאכל מה שהזיקו והפסיד בריאותו. וכשיהיה חליו ממעוט המזון אשר התמיד בו בריאותו, אופן חזרתו אל הנכונה יהיה בהרבותו ממיני המזונות הראויים לטבעו עד שישוב אל הגבול השוה; וכשיחזור אל ענינו הראשון הטבעי ינהג במזונו המנהג השוה. ואם יהיה חליו מפני שהתנהג כמה שהזיקו מהמזון, אופן בריאותו יהיה בהשמרו מן המזון ההוא והרומה לו, ולהתנהג כמה שהוא הפך מזוגו וטבעו עד שישוב אל הענין השוה; וכאשר יבריא גופו ויעמוד על הגבול השוה לו, יאכל מן המאכלים השוים בין שני המאכלים והאמצעיים בין שני המזונים. וכבר דמה הכתוב העונות במאכל הרע, כמו שכתוב (ירמיה לב) איש בעונו ימית האוכל הבוסר תקחינה שניו:

פרק ב אבל חלקי התשובה הם שלשה. אחד מהם השב מחמת שלא מצא דרך לעבירה, וכשהוא מוצא גובר יצרו על שכלו ולא ימנע ממנה, וכאשר ישלים עשותה יראה גנות מעשהו ויחרט על מה שעבר בה, וזה שב בפיהו לא בלבו ובלשונו לא במעשהו, והוא חייב בעונש הכורא ית', וכו' נאמר (סו ז) הגנוב רצוח ונאוף והשבע לשקר וגו', המערת פריצים וגו'. והחלק השני השב בלבו וכאבריו ועומד בשכלו כנגד יצרו ומתנהג להכריח נפשו ולהלחם עם האוותיה, עד הפך מזוגו וטבעו, הפך מזוג המזון ההוא וכו'.

שינצחה וימנענה ממה שישנאהו הכורא ית', לא שנפשו
רוצה להטותו תמיד אל הפך עבודת הכורא, ושואפת
אל העבירה, והוא משתדל לחסום אותה ופעם תנצחהו
ופעם ינצחנה; וזה אינו שלם בדרך התשובה שמחייבת
לו הכפרה עד שיסור מן העבירות לגמרי, כמו שכתוב
(ישעיה כז) לכן בזאת יכופר עון יעקב וזה כל פרי הסר
חטאתו וגו'. והחלק הג' אדם שהתנהג בכל הנאי
התשובה והגביר שכלו על האותו והתמיד לחשב עם
נפשו, וירא את בוראו ובוש ממנו, והשיב אל לבו גודל
חטאו ועונו, והכיר גדולת מי שהמדה אותו ועבר על
דברו, והציב עונותיו לנגד עיניו ולנכחו ותמיד מתחרט
עליהם ומבקש המחילה בהם כל ימי חייו עד בא קצו.
וזה ראוי אצל הכורא להנצל:

פרק ג אבל במה תהיה התשובה מהארס? אומר
בזה כי תתכן לו אחר הקדמת ידיעתו בשבעה דברים.
הראשון שידע גנות מעשהו ידיעה ברורה, כי אם לא
יתברר לו זה ויהיה מסתפק או שוגג בלתי מזיד; לא
תתכן החרטה ממנו עליו ובקשת המחילה בו, כמו
שכתוב (ההלים נא) כי פשעי אני ארע וחטאתי נגדי תמיד.
והשני שידע בחיוב רוע מעשהו וגנותו, כי אם לא יתברר
אצלו כי מעשהו רע ומפעלו אינו טוב, לא יתחרט עליו
ולא יקבל הנאי התשובה ממנו, ודינו בו כדין השוגג
ואמתלאותו רחבה כמו שכתוב (סס יט) שגיאות מי יבין

לחסום, לסגור בעדה ולמנעה. — שידע גנות, סגור לו שעסה
מעסה מגונה. שידע בחיוב וכו', סגור לו כי חייב עליה.

שער התשובה

וגו'. והשלישי שידע בחיוב הגמול על מעשהו, כי אם
 לא ידע זה אין צורך מביאו א' החרטה עליו, ובשיתברר
 אצלו כי הוא ענוש עליו יתחרט אחר כך ויבקש המחילה,
 כמו שכתוב (ירמיה ל"א) כי אחרי שובי שובי נחמתי וגו', ואמר
 (הסלים קי"ט) סמר מפחדך בשרי וגו'. והרביעי שידע שהוא
 שמור עליו ונכתב בספר עונותיו לא יעבור עליו העלם
 ולא שכחה ולא הנחה, כמו שכתוב (דברים ל"ג) הלא הוא
 כמוס עמרי חתום באוצרותי, ואמר (איוב ל"ז) ביד כל
 אדם יחתום וגו'. כי אם יחשוב כי הוא מופקר ואיננו
 שמור עליו, לא יתחרט ולא יבקש המחילה בו מפני
 אחר עונשו עליו, כמו שכתוב (קהלת ח) אשר אין נעשה
 פתגם מעשה הרעה מהרה על בן מלא לב בני האדם
 בהם לעשות רע. והחמישי שידע באמת כי התשובה
 אופן רפואת מדותו והדרך אל הארוכה מרוע מעשהו
 וגנות מפעלו, ושָׁבָה יתקן טעותו וישיב אברתו; כי אם
 לא יתברר אצלו זה יתיאש מכפרת הכורא ית' ומרחמו,
 ולא יבקש ממנו המחילה על מה שקדם לו מרוע מפעליו,
 כמו שכתוב (יחזקאל ל"ג) בן אמתם לאמר כי פשעינו
 וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה. והיתה
 התשובה על זה מהכורא על ידי נביאו, חי אני נאם ה'
 אלהים אם אחפוץ במות הרשע וגו'. והששי שיחשוב
 עם נפשו כמה שקדם לכורא עליו מן הטובות, ומה שקדם
 לו מהמדותו חמורת ההודאה עליהן, ושישקול עונשי
 העבירה עם ערבותה וערכות גמול הצדקה עם צערה,
 הגמול, ר"ל עונש. שהוא שמור, שהעונש לפון לו להסרע ממנו.

בעוה"ז ובעה"ב, כמו שאמרו רבותינו ז"ל הוי מחשב
הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עכירה כנגד הפסדה.
והשביעי חוזק סבלו להמנע מן הרע אשר הרגיל בו,
והסבמתו לסור ממנו בלבו ובמצפונו, כמו שכתוב (יואל 3)
וקרעו לבבכם ואל בגדיכם. ובהתקדם ברור לו השבעה
דברים ברעת החוטא, תוכן ממנו התשובה מעונותיו:
פרק ד אבל גררי התשובה הם ארבעה: הראשון
החרטה על מה שקדם לו מן העונות. והשני שיעזבם
ויסור מהם. והשלישי שיתורה בהם ויבקש המחילה
עליהם. והרביעי שיקבל על נפשו שלא ישוב לעשותם
בלבו ובמצפונו. והחרטה אות על גנות מעשהו בעיניו,
כמו שכתוב (ס) מי יודע ישוב ונחם והשאיר אחריו
ברכה. ואמר במי שהתמיד על חטאיו (ירמיה ט) אין
איש נחם על רעתו. ואנחנו רואים כזה בין ב"א כשמראה
החוטא לחבירו החרטה על מה שחטא לו, היא הסבה
החזקה למחול לו. והעזיבה אות על בירור אמונתו
בגמול ובעונש, כמו שכתוב (ישעיה נה) יעזוב רשע דרכו
וגו'; ואמר במי שהתמיד על חטאיו, (סס ז) בעון בצעו
קצפתי ואכהו וגו'. וכמו זה נראה בין ב"א כי כאשר
ימנע המריע לחבירו מהרע איו אחר החרטה, אז יהיה
ראוי למחול לו ולעבור על פשעו. ובקשת המחילה אות
על כניעתו ושפלוחו לפני האלהים, והתודותו בעונו סבת
המחילה לו, כמו שנאמר (משלי כח) ומורה ועוזב ירוחם;
ואמר בהפך זה (ירמיה 3) הנני נשפט אותך על אמרך
חוזק סבלו, סכונם אה ילרו. ובהתקדם, כשיקדם.

לא חטאתי, ואמר (משלי כח) מכסה פשעיו לא יצליח. וזוה נראה בין ב"א כי החוטא לחבירו כשיכנע לו ויורה שחטא לו והרע אליו ובקש ממנו המחילה, והכור חבירו ממנו שהוא מתחרט על מה שקדם לו מן החטא, לא יתעכב מלמחול לו ומעבור על פשעו, ויסור מה שיש לו בלבו מן הנטירה. אבל הקבלה שלא ישנה אות על ידיעתו ברוע מעשהו וגודל חטאו, כמו שנאמר (איוב לד) אם עול פעלתי לא אוסיף, ונאמר (יוסף יד) אשור לא יושיענו וגו', ונאמר בהפכו (ירמיה יג) היהפוך כושי עורו ונמר חברברותיו וגו'. ובמו זה נראה בין בני אדם כשיקבל החוטא לחברו על עצמו שלא ישנה להרע לו, ויראה החרטה והעזיבה ויתורה, יהיה זה גמר סבוה המחילה לו והסר האשמה ממנו ורחות העונש מעליו. וכשיחקצו בשב אלו הארבעה גדרים כחנאיהם אשר אנו עתידים לכארם, יכפר לו הבורא עונו ויעבור על פשעו, ואם יהיה העון ממה שנאמר בו (סמות כ) לא ינקה, כשכועת שוא ואשת איש; מקל הבורא עונשו בעודה"ו ומטיב לו בעודה"ב ויכנס ככת הצדיקים. כמו שנא' (ישעיה נט) ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב וגו', (ירמיה ד) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, ואמר (סס טו) אם תשוב ואשיבך לפני העמוד :

פרק ה' אבל חנאי גדרי התשובה רבים מאד. אך אזכור מהם עשרים חנאים, ונבאר בכל גדר מגדרי

הנטירה, שנוטר שגאה לו. אבל הקבלה, שמקבל על כספו וכי. ישנה, יסוב לעשותה. בשב, כמי קסנ, ואם יהיה, ואש"ם

התשובה חמשה תנאים / ובהם יהיה כל גדר מגדריה
 הארבעה שלם. מהם תנאי החרטה חמשה. הראשון
 היראה ממהירות עונש הבורא לחוטא על מה שקדם
 לו מן העונות ותחזק בעבור זה חרפתו, כמו שנאמר
 (ס"ג יג) תנו לה' אלהיכם כבוד בשרם יחשיך וגו'. והשני
 שבירת לבו והכנעו לאלהים על מה שהיה ממנו מן
 החטא, כמו שנאמר (ד"ב"ג ז) ויכנעו עמי אשר נקרא
 שמי עליהם. והשלישי לשנות מלבושו ותכשיטו ולהראות
 סימני החרטה בדבריו ובמאכליו ובכל תנועותיו, כמו
 שנאמר (יבמ"ד ז) על זאת חגרו שקים וגו', ואמר (יו"ב ג)
 ויחכסו שקים האדם והבהמה. והרביעי הכבי והצעקה
 והאבל מתחרט על מה שקדם לו מן החטא, כמו שנא'
 (ה"ל"ג ק"ט) פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך,
 ואמר (יו"ב"ג) בין האולם ולמזבח יבכו הכהנים משרתי
 ה'. והחמישי שיוכיח נפשו ויכלימנה במצפוננו על מה
 שהיה מקצורו בחובות הבורא ית' עליו, כמו שנאמר
 (ס"ג) וקרעו לכבכם ואל בגדיכם: ותנאי העזובה גם כן
 חמשה: אחר מהם עזיבת כל מה שהזהיר הבורא ממנו,
 כמו שנאמר (ע"מ"ה) שנאו רע ואהבו טוב, ואמר (יש"ע
 י"ו) ושומר ידו מעשות כל רע, ואמר (ס"ג נ"ב) יעזוב רשע
 דרכו וגומר. והשני עזיבת המותר המביא לידי איסור
 בדברים המסופקים אם מותרים הם או אסורים, כמו
 שנאמר על קצת החסידים שהיו פורשים משבעים שערים
 משערי המותר מראתם שער אחר משערי האסור,
 וכמו הסייגים שצוו עליהם רז"ל ואמרו ועשו סייג לתורה.

והשלישי שתהיה עזיבתו העבירות אחר יכלתו עליהם
והזדמנותם לו, לא ימנע מעשותם כ"א מיראת עונש
הבורא, כמו שנאמר (ההליס קיט) סמר מפחדך בשרי
וממשפטיך יראתי. והרביעי שתהיה עזיבתו העבירות
מבשהו מן הבורא, לא מיראת ב"א ולא לתקותו אותם
ולא לבשתו מהם, ולא יהיה כמי שנאמר בהם (ישעיה כט)
ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה, ואמר (מ"ב יב)
ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהוידע
הכהן. והחמישי שיעזוב עשות הרע עזיבת היאוש ממנו
שלא יתן אל לבו לשנות אליו, ויאמר בלבו ובלשונו כמו
שאמר החסיד (איוב לד) אם עול פעלתי לא אוסיף: אבל
חנאי בקשת המחילה כמו בן חמשה. אחר מהם התודותו
בעונותיו ושירבו בעיניו ובלבבו, כמו שנאמר (ישעיה כט)
כי רבו פשעינו נגרך. והשני שיזכור אותם תמיד וישימם
לנגדו ונוכח פניו, כמו שנאמר (ההליס נא) כי פשעי אני
ארע וחטאתי נגדי תמיד. והשלישי שיתענה ביום ויתפלל
בלילה עת שלבו פנוי ואין לו טרדה בעסקי העולם, כמו
שנאמר (איכה ג) קומי רני בלילה. ואני עתיד לבאר
מעלת תפלת הלילה בע"ה. והרביעי שיחנן אל האהים
ויעטוף איו תמיד לכפר עונותיו ולמחול לו ולקבל תשובתו,
כמו שנאמר (ההליס לב) חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי
וגו', ואמר (סס) על זאת יתפלל כל חסיד איך לעת מצא.
והחמישי שיטרח וישתדל להזהיר ב"א מכמות עבירותיו

שיהיו וכו'. — היאוש, שיחיאש ויזנח את הרע. לשנות, לעשות
סניח. ויעטוף, ל' כפיפה וענוי. מכמות עבירותיו, שלא יחטאו

וְלִירָאָם מֵעֹנֶשֶׁה וּלְהִזְכִּירָם בְּתִשְׁבּוּבָה מֵהֶם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
 (יִזְכֶּה א) מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב וּנְחַם הָאֱלֹהִים, וְנֶאֱמַר (חֶסְלִים ב)
 אֲלֹמֶדָה פּוֹשְׁעִים דְּרִכְיָךְ: וְתִנְאֵי הַקְּבֵלָה שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה
 לַעֲשׂוֹת מָה שֶׁהִזְהִיר מִמֶּנּוּ הַבּוֹרָא חֲמִשָּׁה כִּמּוֹ כֵּן. אַחַר
 מֵהֶם שִׁישְׁקוּל עֲרֻבוֹת מֵהֵרָה וְכֹלָה מֵעֹרֻבְכֶת, בְּעֲרֻבוֹת
 מִתְאַחֵרֶת קִיּוּמָת מִתְמַדָּת זֹכָה מִבְּלֵי קִדְרוֹת וְעֲרֻבוֹב;
 וְשִׁישְׁקוּל צַעַר מֵהֵר כֹּלָה אֵין לוֹ קִיּוּמָא, בְּצַעַר מִתְאַחֵר
 מִתְמַדָּת אֵין לוֹ הַפְּסֵק, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל הָעֲרֻבוֹת (יִשְׁעִיהִי סו)
 וְרֵאִיתֶם וְשֵׁשׁ לְבַבְכֶם, וְאִמַר עַל הַצַּעַר (סז) וַיִּצְאוּ וְרֵאוּ
 בַּפְּגָרֵי הָאֲנָשִׁים וְגו', וְאִמַר (מִלְּאֲכֵי א) כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא
 בּוֹעֵר כַּחֲנוּר וְהָיוּ כָל זָרִים וְכָל עוֹשֵׂי רָשָׁעָה וְגו', וְאִמַר
 (סח) וְזָרְחָה לְבָם יִרְאֵי שְׂמֵי שָׁמַשׁ צִדְקָה וְגו'. וְכֹאשֶׁר יִתֵּן
 הַחֹשֶׁא אֶל לְבוֹ הַרְבֵּב הַזֶּה, רֵאוּ לוֹ לְקַבֵּל עֲלָיו שֶׁלֹּא
 יִשְׁנֶה אֶל חֲטָאוֹ. וְהַשְּׁנִי שִׁיתֵן אֶל לְבוֹ בָּא יוֹם הַמִּיתָה,
 וְבוֹרְאוֹ קִצּוֹף עֲלָיו עַל מָה שֶׁקָּרַם לוֹ מִן הַקְּצוֹר בְּחֻבוֹתָיו,
 כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (סח) וּמִי מִכֹּלֵל אֶת יוֹם בּוֹאוֹ; וְכֹאשֶׁר יִשִּׁיב
 זֶה אֶל לְבוֹ חֵיִיב לִירָא מֵעֹנֶשֶׁה, וְלִהְסָכִים עִם נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא
 יִשְׁנֶה אֶל מָה שִׁיקְצִיף אֲדוֹנָיו עֲלָיו. וְהַשְּׁלִישִׁי שִׁיתֵן אֶל
 לְבוֹ הַיּוֹמִים אֲשֶׁר נָטָה בָּהֶם מֵאַחֲרֵי אֱלֹהֵיו וְלֹא הִשְׁגִּיחַ
 לְעִבּוּרָתוֹ עִם הַתְּמַדָּת טוֹבוֹתָיו עֲלָיו בָּהֶם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
 (יִרְמִיָּה ב) כִּי מֵעוֹלָם שִׁבְרָתִי עוֹלָךְ נִתְקַתִּי מוֹסְרוֹתֶיךָ
 וְהֵאֱמַרְתִּי לֹא אֶעְבּוֹר, וּפִי לֹא אֶעְבּוֹר לֹא אֶקְבֵּל עִבּוּרֶיךָ
 וְלֹא אֶבְרִיחַךְ, כֹּאֲלוֹ אִמַר לֹא אֶעְבּוֹר בְּכִרְיַחְךָ מֵעַנְיִן

כְּמוֹסוֹ. וְלִירָאָם, לְהַפְחִידֵם. מֵהֵרָה וְכֹלָה, חוֹלְפָה מֵהֵר וְחֹכְלָה.
 צַעַר מֵהֵר כֹּלָה, שִׁינְטֵעַר נִכְנִישָׁה יִגְרוּ וְכִדּוּמָה. שֶׁלֹּא יִשְׁנֶה וְכו',

(דברים כט) לעבדך בכרית ה' אלהיך. והרביעי שישב הגולות וימנע מן העברות וירף מהוקת כל הברואים, כמו שנאמר (יחזקאל לב) חבול ישיב רשע גולה ישלם, ואמר (איוב יא) אם און בידך הרחיקהו וגו' כי אז תשא פניך ממום. והחמישי שיתן אל לבו גדולת הבורא ית' אשר המרה דברו ויצא מקשר עבודתו ומסורת תורתו, ויוכיח את נפשו ויכלימנה על זה, כמו שנאמר (דברים לב) הליי' תגמלו זאת, ואמר (ירמיה ה) האותי לא תיראו נאם ה'. ובוה ישלמו גרדי התשובה אשר הקרמנו :

פרק ו אבל אופן ההערה יהיה לאחד מארבעה דברים. האחד מחוזק הכרת האדם את אלהיו ובחינתו בהתמדת טובתו עליו, ומה שהוא חייב עליה מעבודתו ושמור מצותו והזהר ממה שהזהיר, והוא כעבר הבורח מארזונו כשהוא חושב בטוב אשר גמלו, וישוב אליו לרצונו לבקש ממנו מחילה על מה שקדם לו מהמרוחו וקרהו מעבודתו, והוא העבד המפיק הררך הטובה ומבין נתיב ההצלה, ובכמודו נאמר (ס"ד) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב, ר"ל אם תשוב לרצונך קודם בא העונש עליך אקבל תשובתך ואבחר כך לעבודתי, ואם תסיר שקוציך מפני ולא תכרח מעבודתי, ונשבעת בשמי באמת ולכך לשוב אלי באמונה יתברכו כן גוים וכך יתהללו. והתשובה על כל התנאי היא מה שאמר והתברכו בו גוים וכו' יתהללו, ואמר (מלאכי ג) שובו לי

אלא יחטא שמים. — ושמור והזהר, ולשמור ולהזהר. לרצונו ברצון חפשי מבלי מכרח. המפיק, המוליך לפועל ולמעשה.

ואשובה אליכם. והשני בעת שתבאנה הוכחת הבורא ית' והכלמתו על רוע מעשיו ומפעליו, בין על ידי נביא דורו אם יהיה בזמן הנבואה, או מתורת ה' הנאמנה או מפי מורה לעבורת האלהים אשר הוא טענת הבורא בארץ על ברואיו ואין דוד מן הדורות ריק ממנו, כמו שארז"ל ער שלא כבחה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע תלמדו, ער שלא כבחה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי, ער שלא כבחה שמשו של אליהו זרחה שמשו של אלישע, יום שמת רבי עקיבא נולד רבינו הקדוש. ועל הדרך הזה ימצא בכל הדורות ובכל הארצות, לא יחסר קורא אל האלהים ואל עבודתו ומורה את תורתו. והשב הזה כעבד שברח מעבודת ארוניו ופגע עבד נאמן לארוניו, הוכיחו על ברחו מארוניו ויעץ אותו לשוב אליו והבטיחו שימחול לו, והזכירו רוב טובותיו והסדיו עליו ושב אליו ונכנע אליו. והשלישי כשהוא רואה נסיון הבורא וחזק עונשו למי שהלך בדרכו לצאת מעבודתו וינסר בו וישוב אל ה' מיראתו עונשו ונקמתו החזקה; והוא כעבד הבורח מארוניו כשישמע מה שהיה מעונשו למי שברח ממנו כמוהו, וינסר בו וישוב מתחנן אל ארוניו למחול לו ולסלוח עונו קודם שיבואנו העונש, וע"כ אמר הכתוב (ויקרא יט) ולא תקיא הארץ אתכם כאשר קאה וגו'. והרביעי בבא עונש הבורא עליו במין ממיני הצרות, וביון שהרגיש בו געור והקיץ משנתו ושב אל האלהים מחטאו; והוא כעבד טענת הבורא וכו', שלא יוכלו לאמר שנגיס סיינו וכדומה.

הבורח מרבו אשר שלח ליו מי שייסרנו ויעננו על ברחו מעבודתו, וכאשר הגיע אליו ברח אל ארוננו מתורה מחטאיו ומבקש מחילתו וסליחתו, ובכמוהו נאמר (משלי 6) בכא כשואה פחדכם וגו' אז יקראונני ולא אענה, ואמר (ל"ה 3 לג) ובהצר לו חלה את פני ה' ויכנע מאד. והמצליח, השב אל האלים בפנים הראשונים; ותחתיו בהצלחה ובקבול, מי שלא שב עד שבאתהו תוכחת הבורא והם הפנים השניים. ותחתיהם בהצלחה ובקבול, מי שלא שב עד שחלה הרעה על סביביו. ותחתיו בקבול והחזרה מי שלא שב עד שחל עליו העונש ונתיסר בו, והוא הרחוק שבשמים לקבל האלים תשובתו ולמחול חטאו, עד שישוב ל' ה' ויראה מן החרטה והעזיבה ובקשת המחילה בלבו ובלשונו ובתנועותיו, מה שיחייב למחול לו ולקבל תשובתו ולעביר על פשעיו:

פירק 1 אבל מפסירי התשובה רבים מאד, וכבר זכרתי רובם כמה שקדם מן השער הזה. וממפסיריה עוד ההסכם על העבירה, והוא[ה] התמדה על עשותה והאיחור מהניח אותה; ולא תתכן תשובה עם זה. וכבר נאמר אין קטנה בעבירות עם התמדה ולא גדולה בהם עם בקשת המחילה. והוא שהתמדה מורה על בוזתו דבר האלים, ושהוא מקל כמצותו והזהרתו ומזמן עצמו לעונשו, ובו נאמר (כמדבר טו) והנפש אשר העשה ביד רמה, כי דבר ה' בזה. ועוד כי התמדה על העבירה

והמצליח, היותר מלליח וטוב מכולם. ובקבול, שהשובתו מקובלת. שחלה, שפגע. — התמדה, שמתמיד בה. ומזמן עצמו, ומלין

ואם היא קטנה הולכת וגדלה בהתמדה עליה; והגדולה בשמבקש בעליה מחילה עליה ועוזב אותה ליראת האלהים, הולכת הלוך וחסור ומתמעט עד שתמחה מספר עונותיו וינקה ממנה בעליה בתשובה. הלא תראה החוט של משי כמה הוא חזק כשיכפל פעמים רבות, וכבר ידעת כי עקרו מחלוש שבדברים והוא ריר התולעת; ונראה החבל הגדול של ספינה כשמשמשין בו זמן ארוך, הולך הלוך וחסור עד אשר יפתח (ס"ו יפסק) וישוב חלוש מבל חלוש. וכמו כן ענין הקטנות והגדלות בעבירות עם ההתמדה ובקשת המחילה. וע"כ דמה אותם הכתוב בו כמו שנאמר (ישעיה ה) הוי מושכי העון בחבלי השוא. וכבר נאמר אל חביט לקטנות מה שעשית, אך חביט לגדולת מי שחטאת לו; ואל תשמח לסכלות ב"א ברוע מצפונך, וראוי שתאכל ליריעת הכורא כמה שאתה צופן והשקפתו על נסתרותיך ונגלותיך ושהוא זוכר אותם לך יותר ממה שאתה זוכר; מפני שאתה תשכח והוא לא ישכח ותתעלם ולא יתעלם, כמו שנאמר (ס"ו ס"ו) הנה כתובה לפני, ואמר (ירמיה יז) חטאת יהודה כתובה. וממפסיריה עוד החזרה אל העבירה אחר השלמת הנאי התשובה ממנה, כמו שכתוב (ס"ו לד) בפרשת הדבר אשר היה אל ירמיהו לשלח איש את עברו ושאר הענין ההוא. וממפסיריה ג"כ מי שיבטיח (ס"ו שיחל) את נפשו לשוב באחרית ימיו, וחושב שיתרחק מן העבירות לאחר שיגיע אל רצונו וישלים האותו ח"ע. ואם היא, ואע"פ שהיא, לסכלות ב"א, שאינם יודעים. —

מהם; והוא כמרמה את אלהיו, ובו אמרו רבותינו ז"ל האומר אחטא ואשוב אין מספיקן בידו לעשות תשובה. וכתוכחה אשר כתבתי בסוף זה הספר,

נפשי הכיני צידה לרוב ואל המעיטי בעוד בחיים חייתך ויש לאל ירך כי רב ממך הדרך, ואל תאמרי מחר אקח צידה כי פנה היום, כי לא תדעי מה יולד יום. ודעי כי תמול לעד לא ישוב, וכל אשר פעלת בו שקול וספור וחשוב, ואל תאמרי מחר אעשה, כי יום המות מכל חי מכוסה. מהרי עשות בכל יום חקו, כי המות בכל יום ישלח חצו וברקו, ואל תתמהמהי מעשות חק דבר יום ביומו, כי כצפור נודדת מקנה בן איש נודד ממקומו.

וממפסירי התשובה ג"כ שיהיה השב שב מקצת עונותיו ומתמיד על קצתם. כמו, שיצא מן העבירות שבינו ובין המקום וישוב מהם, ולא יצא ממה שיש בינו ובין ב"א מוגזל ואונאה וגנבה ודחמה לזה, וכוה נאמר (איוב יא) אם און בידך הרחיקהו. וארו"ל בענין הזה אדם שיש בידו עכירה ומתורה ואינו חוזר בו למה הוא דומה, למי שתופש שרץ בידו אפי' טובל בכל מימות שבעולם לא עלתה לו טבילה, זרקו מידו עלתה לו טבילה שנא' (משלי כח) ומורה ועוזב ירוחם. ומה שהקרמנו ממפסירי השערים אשר קרמו בספר הזה כלם גם בן מפסירים התשובה, ואינני צריך לשנותם בשער הזה:

סר ק ה אבל אם ישותה השב עם הצדיק אומר כי יש מן השבים שישתוה אחר התשובה עם הצדיק אשר לא חטא, ומהם מי שיש לו יתרון על הצדיק, ומהם מי שיש לצדיק יתרון עליו אע"פ ששב. וכאור החלק הראשון הוא שיהיה החוטא בקצורו במצות עשה שאין

בה כרת כציצית וכלולב וכסוכה והרומה לזה, וכאשר
 ישוב המקצר בהם בלבו ובלשונו וישתדל לעשות אותם
 ולא ישנה קצורו בהם, ימחול לו הבורא וישתהו עם
 הצדיק אשר לא קצר בהם, ובכמו זה נאמר השב מן
 החטא כמי שלא חטא, וארו"ל עבר על מצות עשה
 שאין בה כרת ועשה תשובה, אינו זו ממקומו עד
 שמוחלין לו שנאמר (מלאכי ג) שובו אלי ואשובה איכם.
 והחלק השני והוא שיש לו בו יתרון השב על הצדיק.
 באור זה שיהיה השב חָטָא חָטָא קטן במצות לא תעשה
 שאין בה כרת, ואח"כ שב ממנה תשובה שלמה בכל
 חנאי, ושם עונו לעומתו ונכח פניו ומבקש תמיד המחילה
 עליו ונכלם מבשחו (ס"ח מבקשתו) מהבורא, ונכנס בלבו
 המורא מענשו ונשברה נפשו, והוא נכנע ושפל לפני
 האלהים תמיד, והיה חטאו סבה לכניעתו והשתדלותו
 לפרוע חובות הבורא, לא יתגאה במאומה ממעשהו
 הטוב ולא ירבה בעיניו ולא יתפאר בו, וישמר בשארית
 ימיו מן המכשול; וחוטא זה הוא שיש לו יתרון על
 הצדיק שלא חטא החטא ההוא והרומה לו, כי הצדיק
 אין בטוחים בו שלא יתגאה ויגבה לבו וירום במעשהו.
 וכבר נאמר כי יש חטא שמועיל לשב יותר מכל צדקות
 הצדיק, ויש צדקה שמוזקת לצדיק יותר מכל חטאות
 השב, כשיפנה לבו מן הכניעה ודבק בגאות ובחונף
 ואחבת השבת, כמ"ש אחר מן הצדיקים להלמידיו אלו
 לא היה לכם עון הייתי מפחד עליכם ממה שהוא גדול
 ולא ישנה קצורו, ולא יקצר כס שנית, מ"ל הכתוב שנו וישנו. —

שער התשובה

מן העון; אמרו לו ומהו גדול מן העון? אמר להם הגאות והחונף. ובשב כזה ארז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. והחלק השלישי שיהיה השב עובר עבירות גדולות ממצות לא תעשה שיש בה מיתה בידי אדם וכרת בידי שמים, כחלול השם (ס"א נחלול שבת) ושבעת שקר והרומה להם מן הגדולות, ואח"כ שב מטעותו בהם והשלים תנאי התשובה וגדריה, כי המחילה לא התכן לו עד שינוסה בעודה"ז ממה שיוכל לסבלו וינקח מעונותיו, וכו' ארז"ל עבר על מצות לא תעשה שיש בה כרת ומיתת בית דין ועשה תשובה, יסורין ממרקין ומיתה מכפרת שנאמר (הכילים פט) ופקדתי בשבט פשעים ובנגעים עונם, וכחוב (ישעיה כג) אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון. והצדיק שלא עבר אלו העבירות יש לו יתרון על השב מהם בלי ספק:

פרק ט אבל אם-תחכן התשובה מכל חטא אם לא? אומר בתשובת השאלה הזאת כי העונות שני מינים. אחר מהם עונות (ס"א עבירות) שבין אדם למקום בלבד, ככחש באלהים והמחשבות הרעות והמצפונים הרעים ולאווין שבחובות הלככות, והרבה מחובות האברים אשר לא יחמום החוטא בהם כ"א נפשו בלבד, ואין אשמה עליו אלא להמרותו מצות אלהיו. והמין השני עונות (ס"א עבירות) שבין אדם לחבירו, והם שיש בהם ענין מעניני הרעה והחמס לב"א אם בגופם אם בממונם או בזכרם, ומקבץ החוטא חמסו בנפשו בהמרותו את אהיו יחמום, יגזול ויעשוק. בזכרם, שמזכירם לרעה ומספר בגנותם.

עם חמסו ב"א. ומה שיהיה מן העונות והחטאים בין
 הארם לאלהיו בלבד, תתכן לו התשובה מהם בעורנו
 בחיי כשיתעורר לקצורו וישתדל לשוב מעוונתו אצל בוראו,
 ומן הרין עליו שתהיה התשובה מן העון במין שחטא
 בו אם יוכל, שאם יהיה החטא בחובות הלבבות כלב
 הרע והמחשבה הרעה והנמירה והקנאה והשנאה
 והרומה לזה, התשובה ממנו ראויה להיות בהטבת
 הלב ואהבת הטוב לכ"א והמחילה להם. ואם יהיה
 החטא באבר מאיברי הגוף, כאכילת מה שאסר הכורא
 אכילתו והבעילות שהזהיר מהם וחלול שבתות ומועדים
 ושבעת שקר, ראוי שתהיה תשובתו ממנו באותו ענין
 ובאותו מין שהיה חוטא בו עם שתוף הלב בכוונה
 לאלהים. וכל הענין הזה יתכן לארם בחייו ובעוד שהוא
 מאריך ימים, עם בירור כוונתו (ס"ו הכרתו) כשהוא מכוין
 לתשובה ולטהר נפשו מעונו אצל בוראו, ובכמותו אמר
 החכם (משלי ט) אם חכמת חכמת לך, אבל מה שיהיה
 מן העונות לאלהים ולב"א, יקשה על הארם התשובה
 מהם לכמה פנים: מהם שלא ימצא העשוק או שימות
 או שמקומו רחוק, ומהם שיאבד הממון מיד העושק ואין
 לאל ידו להשיב העשק לבעליו, ומהם שהעשוק שמא
 לא ימחול לעושק כמה שעשקו מהזיקו בגופו וספרו
 בגנותו, ומהם שלא יכיר העושק את העשוק או שלא
 ידע סך הממון אשר עשק, כמו שעשק אנשי קדיה או
 אנשי מדינה ולא הכיר אותם ולא נתברר אצלו מספר
 הממון שלקח מהם כעול ובחמס, ומהם שנטבע הממון

האסור בכפלו מן המותר, ואיננו קל להוציא אותו ממנו
אלא בהפסד הרבה חלקים מן המותר. כמו שארז"ל
גזל מריש ובנאו בבירה בש"א מקעקע כל הבירה כלה
ומחזיר מריש לבעליו ובה"א אין לו לא דמי מריש בלבד
מפני תקנת השבים. וממה שתקשה עוד התשובה ממנו
מה שנהג בו האדם עד ששב לו המעשה הרע דבק
בהרבק המעשים הטבעיים אשר לא יקל להניחם, כמו
שכתוב (ירמיה ט) למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו,
ואמר (סס יג) היהפוך כושי עורו ונמר חברברותיו וגו'.
ומהם שפיכות דמים והריגת הנקיים בין בפגיעה בין
בהליכת (ס"א בעלילה) רכילות, כמו שידעת מענין דואג
בעיר הכתנים אשר גרם להרגם ברכילות החלה ופגע
בהם אח"כ, כמו שנאמר (שמואל א כג) ויסוב דואג
האדומי ויפגע הוא בכהנים. ומהם עוד מי שגורם לאבד
ממון חבירו ברכילותו, אין עולה לו תשובה עד שירצה
את חבירו אם בממון אם בפיוס ובכניעה למחול לו
ולנשוא חטאו, כמו שכתוב (מייכה ג) ואשר אכלו שאר
עמי ועורם מעליהם הפשיטו. ומהם מי שבא אל הערוה
והוליד ממנה ממזר כי החרפה לא תמוש והשבת הטעות
אי אפשר לו (ס"א והשגת הטעות הזאת אי אפשר לה), כמו
שאמר איוב (איוב לב) כי היא זמה והוא עון פלילים,
כי אש היא עד אכרון חאכל, ואמר הכתוב (הושע ה)
בה' בגרו כי בנים זרים ילדו. ומהם מי שהרגיל לשונו

מריש, קורה. בבירה, בלרמון. מקעקע, הורס ופוגע, דבק,
הרגל. תמוש חסור. והשבת הטעות, ולחקן הטעות ח"א.

לכזב ולספר כגנות ב"א ולדבר בהם, ואיננו יכול לעמוד על זה מרובו (ס"ח ואינו זוכר כל זה לרוכ הרגלה שהרגיל בו) מפני שאין לו תכלית אצלו, וכבר שכח האנשים אשר דבר בהם והכל שמור עליו כחוב בספר עונותיו, ובו נאמר (חט"ס מ"ח) ואם בא לראות שוא ירבר לבו יקבץ און לו, ואמר (ס"ס כ) אם ראית גנב והירץ עמו ושאר הענין, והנה הישנה הלשון הרע עם הגנבה והנאוף, ואמר (ירמיה ט) ואיש ברעהו יתללו. וממה שהקשה התשובה ממנו, מי שהריח בני אדם בדת שקבדה להם והבריחם להאמין בה ותעה והתעה, וכל אשר יוסיף העם המאמינים בה יוסיף עונו ויכפל, כמו שארז"ל כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקן בידו לעשות תשובה. ואמרו ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו, שנאמר (מ"ח טו) על חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא וגו'. ומשיג במין הזה מי שאפשר לו לצוות בטוב ולהזהיר מן הרע לאנשים הועים, ועכבו מזה יחול ממונם או יראתם או בשתו מהוכיח אותם ותעו ולא הורה אותם הדרך הישרה, כמו שכתוב (יחזקאל ג) הוא רשע בעונו ימות ורמו מדרך אבקש:

פרק י אבל איך אופן התחבולה למי שקשתה עליו התשובה? נאמר בתשובה השאלה הזאת כי מי שעבר עבירה מן העבירות שיקשה להקנה באופן

מרובו, שדבר על הרכה ב"ח. שברה, המליץ מלכו. ומשיג במין הזה, ונכנס החס המין הזה. — התחבולה, למי שמפץ לשון.

התשובה המיוחדת בה, אינה נמלטת מאחד משני
 דברים: או שתהיה מן העבירות שבינו ובין בוראו, או
 שתהיה מן העבירות שבינו ובין ב"א, כמו האונאה
 והגניבה ומיני הגזלות והחמס והעול. ומאיזה מהם
 שיהיה, ותהיה התשובה נמנעת עליו לאחר מן הפנים
 שהקדמנו שהתשובה מהם קשה; כשיקבל עליו גררי
 התשובה בכל תנאיה אשר בכחו ויכלתו מהם, הבורא
 מקל עליו תשובתו ועובר לו על מה שנעלם ממנו ונמנע
 עליו, וישים לו מוצא קרוב מחטאו וירחיב אמתלאתו בו.
 ואם יהיה משער העריות אשר זכרנו במי שהוליד
 מאסורה, יכרית הבורא את זרעו. ואם הוא מצד אונאה
 וגזל בממונות, יתן לו האל ממון ויפרענו לחבירו וירצתו
 וימחול לו. ואם הרע לחבירו בגופו או בממונו, יכניס
 לו הבורא ית' בלבו רצון ואהבה עד שימחול לו במה
 שהיה מחטאו עליו, כמו שכתוב (משלי טז) ברצות ה'
 דרכי אישגם אויביו ישלים אתו. ואם ירחק ממנו העשוק,
 יזמן הבורא התקבצם שיכנע לפניו העושק וימחול לו.
 ואם לא ידע האנשים העשוקים ומספר הממון אשר
 עשק, יפיק אותו האל להוציא ממנו בתועלת כוללת
 כבנין גשר וחפור בארות יהנו מהם ב"א, ועשות בורות
 בדרכים שאין המים מצויים בהם ומה שדומה לזה
 מתועלת הממון, עד שתהיה תועלתו כוללת מי שעשק
 ומי שלא עשק. ואם ימות העשוק ישיב הממון ליורשיו.
 ואם הזיק לו בגופו או שספר בגנותו, יתודה על קברו
 ועובר לו, ומחל לו. התקבצם, שיזדמנו יחד. יפיק וכו', יתן לו

בזה במעמד עשרה ב"א וימחול לו עונו, כמו שאחז"ל
 בענין הזה מוליך עשרה ב"א ומעמידם על קברו ואומר
 חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שחבלתי בו. ואין
 התשובה נמנעת על החוטא אלא מצד מצפוננו והרמית
 לבו. אבל אם הוא רוצה להתקרב אל האלהים, לא
 יסגר שער התשובה בפניו ולא ימנעוהו מונע מהגיע אליו;
 אך הוא פותח לו שער הישרה ומורה אותו הדרך הטובה
 בחסדו ובטובו, כמו שכחוב (ההלים כה) טוב וישר ה'
 על כן יורה חטאים בדרך. ואמר (לנריס ד) ובקשתם
 משם את ה' אלהיך ומצאת וגו', וכתוב (סס ל) כי קרוב
 אליך הרבר מאד, ואמר (ההלים קמה) קרוב ה' לכל
 קוראיו וגו': וכבר בארתי לך אחי מחובות התשובה וגליתי
 לך מאופני החזרה מה שיש בו טענה עליך ונפסקו בו
 אמתלאותך. ומה האמר מחר לאהיך סכלתי ולא סכלת,
 או האמר עשיתי מה שעשיתי ואיני יודע? ומה תהיה
 תשובת השאלה הזאת? ומבלי ספק נהיה נשאלים. הבן
 התשובה בעוד שמאריכין לך. ודע אחי כי התשובה על
 זה איננה יוצאה כי אם ממעשינו לא מדברינו, וחשוב
 עם נפשך תגיע לרצון בוראך. כי לא ישוג הטוב היום
 אלא הממהר אליו, ופרי הקצור החרטה. הקיצה אחי
 משינת פתיוהך וחמול על נפשך שהיא הנכבדת
 שבפקדונות הבורא אצלך. וכמה ועד מתי העכוב הזה?
 וכבר כלית ימיך ברצון האוהך כאשר יעשה העבד הרע,

מקום. סכלתי ולא סכלת, איך האמר לא ידעתי ואחכה ידעת.
 ופרי הקצור החרטה, וסוף סיתחרט על עלולותו. העבד הרע,

הלא תשוב לכלות שאר ימיך ברצון בוראך, וכבר ידעת
 כי ימי האדם קצרים והשאר בלי ספק יותר קצר, כמו
 שארז"ל היום קצר והמלאכה מרובה. הייתה לך אחי
 רוח יקרה נכברת, כְּבִרְךָ בַּה עוֹתִי הַנְּכוּזָה וְהַכְּלָה
 וְהַנְּחַת אַחֲרֵיךָ הַנְּשֹׂאֵרֶת לְךָ. הלא תִּנְשֵׂא רוּחַךְ אֶל
 הַמְּקוֹם הַנְּכַבֵּד וְהַמְּעוֹן הָרֵם, מְקוֹם אֲשֶׁר לֹא תִשְׁפַּלְנָה
 הַרוּחֹת הָעוֹלוֹת אִיו לְעַד, וְתִמְהַר בְּעוֹד שְׁעַר הַתְּשׁוּבָה
 פְּתוּחַ וְהַקְּבֵלָה וְהַכְּפֵרָה מִצִּוְיָה, כְּמוֹ שִׁכְתוּב (יִשְׁעִיָּה נה)
 דַּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרֹאוּהוּ בְּהִיוֹתוֹ קְרוֹב. מִהֵרָ אַחִי וּמִהֵרָ
 קוּרֵם בֵּא פַחַדְךָ כִּי אֵינְךָ בְּטוֹחַ (בְּחִי"י) יוֹם אֶחָד, וְעֵיִן
 לְנַפְשֶׁךָ עֵינֵי שִׂאוֹת לְכַמוֹךְ וַיְהִי שְׁקוֹל עִם שְׁכַלְךָ. וְכִי
 שְׂרוּצָה לְהַגִּיעַ לְרִצּוֹן בּוֹרְאוֹ יִכְנַס מִן הַפֶּתַח הַצַּד שֶׁנִּכְנָסוּ
 מִמֶּנּוּ הַחֲסִידִים הַסּוֹבְלִים, וְכִלְנֹו נִקְוָה הַטּוֹב וְלֹא יִגְעוּהוּ
 אֶלָּא הַמְּמַהֲרִים אֵלָיו הַרְצִים עֲדִיו, כְּמוֹ שֶׁאָחֲזוֹ"ל הוּי עַז
 כְּנִמְר וְקַל כְּנֶשֶׁר רֵץ כְּצִי וְגִבּוֹר כְּאַרִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן
 אֲכִיד שְׁבִשְׁמַיִם, וְאָמַר דּוֹד (פֶּלְלִים קִיט) חֲשֵׁתִי וְלֹא
 הִתְמַהֲמַתִּי. חֲשׁוּב עִם נַפְשֶׁךָ וְכוּשׁ מִבוֹרְאֵךְ שֶׁתִּתְנַהֵג
 עִמּוֹ, בְּמִרְהָ שֶׁאֵינְךָ רוּצָה לְנַפְשֶׁךָ לְהִתְנַהֵג בַּה עִם נְבִרָא
 כְּמוֹךְ. כִּי אַחַר יוֹדַע כִּי כִשְׁתַּקְצִיף בְּעַל מַעְלָה קִמְנָה
 מֵאַנְשֵׁי הַמֶּלֶךְ עַל נַפְשֶׁךָ, אֵינְךָ מִתְעַכֵּב מִדְּכַנֵּעַ לוֹ
 וְהַתְחַנֵּן אֵלָיו לְמַחֹל לְךָ וְלִהְבְּטִיחֶךָ מִעוֹנָשׁוֹ עִם חוֹלְשָׁתוֹ
 בַּזָּה; כִּ"ש אִם יִקְצוֹף עֲלֶיךָ הַשֵּׁר וְכִ"ש הַמֶּלֶךְ, שֶׁתִּמְהַר

שֶׁתִּמְהַר אַחַר הַמַּעֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁאָרְזוֹ"ל עֲבִדִין בִּיטִין וְכוּ'. וְהַנְּחַת
 אַחֲרֵיךָ וְכוּ', עֲזַנְהָ נִשְׁמַתְךָ הַקִּיּוּמָה לְעַד. וְהַקְּבֵלָה, בְּחֻשׁוֹנָה.
 שִׂאוֹת לְכַמוֹךְ, כְּרֹאוּי וְאִפְסַר לְךָ. שְׁקוֹל, נִעְרָךְ. עֲדִיו, עַד ה'.

לבקש מחילתו ותחיש בתשובה איו ולרצותו, מיראתך
 מהירות עונשו. וכבר ידעת חולשתו מעשות דבר בלתי
 גזרת הבורא, כמו שאמר החכם (משלי כא) פלגי מים
 לב מלך בידה' על כל אשר יחפוץ יטנו. עם התחלקות
 לבו וטרדתו בקצת הדברים מקצתם, ועבור השכחה
 וההעלמה עליו ורוב מה שנעלם ממנו מן הדברים
 הנראים כ"ש הנסתרים. ועם ידיעתך כל זה אינך מתאחר
 לבקש ממנו למחול עונך, ולמהר א' מה שירצה ויקבלהו
 ממך; ואיך לא נבוש אחי מבוראנו המשקיף על הנסתר
 ועל הנגלה ממעשינו ומחשבותינו, אשר לא תעבור עליו
 שכחה ולא העלמה ולא יטרדהו דבר מדבר, ואין מנום
 מדינו ואין קץ למלכותו; שְׁנֵטָה מעליו ונתאחר מהכנע
 לו ומשוב אליו, ואין אנו יודעים עת קצנו ותכלית מרת
 ימינו. ואו היה אדם מזהיר אנשי קריה או אנשי מדינה,
 ויאמר ב"א היו נכונים לנסוע לעזה"ב כי איש אחר יפקד
 מכם בחדש הזה ואינני מודיע (ס"א יודע) אותו, האין מן
 הרין על כל אחר מהם שיהיה נכון למות, מיראה שמא
 יהיה הוא האיש ההוא? ואיך לא נהיה בלנו נכונים לו,
 ואנחנו רואים כי המות בכל חדש מכלה מספר רב מן
 החיים? הלא מן הרין עלינו שנירא על נפשותינו בכל
 חדש, ונתשוב על עניינינו וצירחנו ובית מוערנו קודם עת
 הצורך אליהם אפילו יום אחד, כמו שארז"ל שוב יום
 אחד לפני מיחתך, ונאמר (קהלת ט) בכל עת יהיו בגדיך
 לבנים. בחון ביחרון שכלך והכרתך בירור זה במה
 שנטה מעליו וכו', מוסב למעלה ור"ל איך לא נכנס לנטות מעליו

שאתה רואה בעיניך, בבירור מה שיגיד לך זולתך. וא'
 חרחה שכלך ובינתך, כי כבר נאמר כי לכורא ית' על
 עבריו טובות, אם יקבלו אותם יגוהו במ (ס"ח ירוחו בש),
 ואם ישיבום עליו יהיו למענות עליהם ואח"כ ישובו
 לנקמה. והבורא ית' הטיב לך בחכמה בתבונה וברעת
 שם לך בהם יתרון על זולתך, הזהר והזהר שלא ישובו
 למענה עליך. וכבר העיר אותך אל הדרך הישרה,
 והורה אותך נתיב טובהך לחמלה עליך ולנהלך לאט,
 ולא רצה שתתמיד על פתיותיך ותחזיק במרייך, ללכת
 עמך ע"ד החסד אשר יאות לו ובחמלתו ורחמיו על
 ברואיו, כמו שכתוב (מל"ג כה) טוב וישר ה' על כן יורה
 חטאים בדרך. וכבר קרא אותך לאט ובלשון רכה,
 ואח"כ בתוכחה והכלמה ואח"כ הזהיר אותך בעונשו,
 כרי שתשוב אליו ותמהר לחזור עריו. מהר אחי ומהר
 להאזין אליו ולשמוע בקולו ולדבקה בו, ובחור לנפשך
 מה שבחר לה אהיך ורצה לה מה שרצה ממנה בוראך,
 וא' חביאך העצלה להקל בה; כי אם תקל נפשך בעיניך,
 אי זה דבר יהיה נכבד אצלך? והזהר פן ישיאך הרהור
 לבך ויאמר לך, עתה אחרי אורך התעלמותי וחליפות
 רוב ימי אשוב אל האלהים ואבקש מחילתו? וראוי
 שתשיב עליו כמה שאמר הנביא בענין הזה (יחזקאל יח)
 ובשוב רשע מרשעתו, ובשוב צדיק מצדקתו עד סוף

וכו'. בבירור, עם בירור. יגוהו במ, יסגנו נחה במ. ישיבום
 עליו, להסתובב במ נגד רצונו. לחמלה, תפני שחמל עליך. ולנהלך
 לאט, להנהיגך בנחת. אשוב וכו', היך אשוב עתה אחרי וכו'.

הענין. וכבר המשילו זה הקדמונים לאדם שהיו בידו
 דרכמוני כסף והיה צריך לעבור בנהר גדול, וכאשר
 עמד על שפת הנהר, השליך הדרכמונים ההם בנהר
 מפני שִׁקְוָה להפסיק הנהר בהם, והשליכם כלם חוץ
 מאחד שנשאר בידו ולא נפסקו המים בעבורם. וכאשר
 ראה בן אחר למלח אחר שהיה בנהר, קח זה הדרכמון
 אשר בידו והעבירני בספינתך בנהר, ועשה המלח בן
 והגיעו לחפצו בדרכמון ההוא אשר נשאר בידו, והשיג
 בו מה שלא הגיע אליו! בכל הדרכמונים שאבד בנהר
 וכאלו לא אבד מאומה. וכן בעל התשובה אשר כלה
 רוב ימיו בזולה עבודת הכורא, כשיחזור בתשובה
 באחרית ימיו ימחול לו הכורא מה שקדם מדוע מעשיו
 כל ימיו, כמו שכתוב (ס) כל פשעיו אשר עשה לא
 יזכרו לו, ואמר (סג) כל חטאתיו אשר חטא לא
 תזכרנה לו. ואי יכבר עליך אחי הערתי אותך לשמירה
 עֲצֻמְךָ אשר ארכו ימי התעלמותך (ס"א התעלמותי) ממנה,
 כי לא יחרתיך בה מבלערי נפשי, והכנע לאמת ואל
 תברח ממנו, והורה לאלהים אשר העיר אותך למה
 שלא ידעת. ואל תקח אורך התעלמות זולתך חמיעיר
 לך, למענה לך ולאמתלא; כי זה מהרמיה הוצר ומצודיו
 לאנשים אשר הכרתם חלושה. האלהים ישימנו מן
 הממהרים אליו והשבים עריו בלב שלם ברחמיו אמן:

נשלם השער השביעי בעזרת האל יתברך.

למלח, לבעל ספינה. דרכמון, מין מטבע. לא יחרתיך וכו', לא
 יך לבעד אפי דובר כי גם לנפשי אומר כאלה.

השער השמיני

בחשבון האדם עם נפשו לאלהים .

וזו פתח הספר .

אמר המחבר מפני שקדם מאמרנו בגדרי התשובה
 ותנאיה, והיה החשבון עם הנפש מתנאיה; ראיתי
 לסמוך לו באור עניני החשבון עם הנפש, בעבור מה
 שיש בו מעניני ההערה לה למה שיש בה תקנתה בשני
 העולמים, כמו שאמר רוד ע"ה (הקליס קיע) חשבתי דרכי
 ואשיבה רגלי א' ערותיך. וראוי לנו לכאר מדבר החשבון
 עם הנפש ששה ענינים: הראשון מה החשבון עם הנפש.
 והשני אם חשבון כל ב"א שוה, אם לא. והשלישי על
 כמה פנים יהיה חשבון האדם עם נפשו. והרביעי מה
 חועלת החשבון הזה. והחמישי אם האדם חייב לחשב
 עם נפשו תמיד, אם לא. והששי כמה שחייב האדם
 לסמוך לחשבון מן המעשים:

פרק א אבל החשבון עם הנפש הוא השתדלות
 האדם בעניני תורתו ועולמו בינו ובין שכלו, כרי שידע
 בזה מה שיש לו ומה שיש עליו מן החובות. וכבר הוזהרנו
 על זה הנביא ע"ה באמרו (דברים ד) וידעת היום ותשבות
 אל לבבך כי ה' הוא האלהים וגומר, ואמר רוד ע"ה
 (הקליס לד) טעמו וראו כי טוב ה', ואמר (דה"א כח) דע
 את אלהי אביך ועבדתו, ואמר (הקליס לב) א' חתיו כסוס
 כפרר אין הבין. ואמר במי שלא הסתכל בעניניו ולא
 חשב עם נפשו עליהם (ישעיה מד) ולא ישיב אל לבו ולא
 דעת ולא תבונה, ואמר (הקליס עת) לא זכרו את ידו,
 ההערה לה, שעל ידי חשבון הנפש יתעורר לחשובה.

ואמר (דברים לב) זכור ימות עולם, ואמר (הפלים קמג)
 זכרתי ימים מקדם, ואמר (ליוז לו) אשא דעי למרחוק:
 פרק ב אבל אם חשבון כל ב"א שוה אם לא?
 נאמר כי התשובה בזה שהשתדלות ב"א בעניני הורתם
 ועולמם, יתחלף כפי התחלפות הכרתם ושכלם וזכות
 הבנתם, וכל אחד ואחד מהם מצוה לחשב עם נפשו
 כמה שהוא חייב בו מעבודת הבורא ית' כפי הכרתו
 בשובות הבורא הכוללות והמיוחדות, כמו שאמר הכתוב
 (דברים יא) וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא
 ידעו ואשר לא ראו וגו', כי עיניכם הרואות וגו'. ר"ל
 כי טענת הבורא עליכם יותר חזקה ונראיה, ממה שהיא
 על בניכם אשר לא ראו את מופתי הבורא כראותכם,
 מפני שאתם ראיתם אותם בעיניכם ואתם המיוחדים
 בשובות הגדולות מבלעדיהם, והנצלים ממכות מצרים
 וקרח ולא הם, וע"כ חייבין אתם בעבודה עליהם. וכן
 נאמר בשאר בני אדם כי מה שחייבים בו יתחלף כפי
 התחלפות הכרתם והתחלפות הטובות עליהם. ועל
 המאמין לחשב עם נפשו כמה שהוא חייב לאהים ית',
 וידקדק בדבר בתכלית יכולתו וכפי השגחו ממנו, ומה
 שיוגיע אליו במעשה ישתרל בו ויטרח; ומה שלא יוכל
 להשיגו במעשה, ישיגהו בדיעה ויחאנהו, כמו שאמר
 דוד ע"ה (הפלים קיט) אחלי יכוננו דרכי לשמור חוקיך,
 ואמר (סס יט) הנחמדים מזהב ומפז רב וגו'. והבורא
 ידינהו לזכות, והוא חייב לצפות לעתות אשר תשיג ידו
 וזכות, מלי זך וללול. כראותכם, כאשר ראיחס. במעשה, נעבודת

שער חשבון הנפש

ויוכל בהם לשלם מה שיתכן לו מחובות הבורא ית',
ואל ירחיב על עצמו האמתלאות בו ויזלזל בו ויניחחו
ויתעלם ממנו; פן יהיה נעכר ביום החשבון הגדול, כמו
שכתוב (משלי יג) בז לדבר יחבל לו:

פרק ג אבל על כמה פנים יהיה חשבון האדם עם
נפשו לאלהים ית' ? אומר כי אופני החשבון רבים בענין
הזה. אך אבאר מהם שלשים פנים יתבאר מהם מה
שארם חייב בו לאלהים, כשנותן אותה אל לבו ומקבל
על נפשו לחשוב בהם ולזכור אותם תמיד: — הראשון
כשיסתכל האדם בענין עצמו ויחשוב בתחלת הויתו
ויציאתו מלא מציאה אל מציאה, והעתקתו מאין ליש
ללא יתרון שקדם לו, אך חסד אלהים וטובו ונרבתו;
ויראה בשכלו כי הוא חשוב בענינו ונשא במדרגתו,
ומעולה במתכונתו מן הבהמה והצמח והמוצק, יתחייב
להודות לבוראו יתברך. וימשל בזה משל קרוב. יעלה
במחשבתו אלו בעת ינקותו השליכתו אמו במסילה,
ועבר אדם אחר וראה אותו וחמל עליו ואסף אותו אל
ביתו ונטפל בגדולו עד אשר גדל והשכיל, היאך היה
חייב לרוץ לרצונו וכל אשר יצוהו בו ויזהייהו ממנו,
וכמה הוא חייב לו מן החובות. וכפי הגנת הבורא עליו
והספקתו בכל עניניו, צריך שיהיה המשכו אחר עבודתו
וקבולו מצותו. וכבר הוכיח הנביא האומה בענין הזה,
באמרו (דנריס לב) הליי חגמלו זאת עם נבל ולא חכם
וגו', ובאר יחזקאל (יחזקאל עו) בפרשה ואעבור עליך
לה'. נעכר, לשון השחמה ובלבול. — והספקתו, טמסטיק לו.

ואראך מסבוססת בךמך ושאר הענין: — והשני חשבון האדם עם נפשו בגודל טובות האלהים עליו בחבור גופו והשלמת צורתו ומתותו (ס"א ומינותו) והבנית אבריו, והוצאתו מבטן אמו ביכולתו ית', והבנת מודפו קודם לזה ואחריו כפי הראוי לו וכשעור צרכו חסד מאלתיו עליו. ויחשוב בנפשו אלו היה חסד בתחלת בריאתו עינים או ידים או רגלים, ויהיה ביכולת אדם לעשותם לו ער שיהיה גופו שלם בהם; היאך תהיה הוראתו לו ושכחו והמשכו למצותו והדבקו בעבודתו. וכפי זה צריך שימשך אחר בוראו ית' אשר תקן גופו והשלים אבריו כלם בתכלית התקון והתכון, כמו שאמר (לויב י) זכר נא כי בחומר עשיתני וגו' ושאר הענין, ואמר (ספלים קלט) כי אתה קנית כליותי, ואמר (שס כג) כי אתה גותי מבטן: — והשלישי חשבון האדם עם נפשו והשתכלו בגודל טובות האלהים עליו, במה שהועילו מן השכל וההכרה עם הרבה מדות טובות וחמודות ונכבדות, יש לו בהם יתרון על החיים שאינם מדברים, כמו שכתוב (לויב לה) מלפנו מבחמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו. ויחשוב אלו היה עירום מן השכל וההכרה, והועילו בהם אדם כמוהו והכיר יתרון מה שהוא בו על מה שהיה בו; ההיה מספיק לו כל ימי חייו ומדת ימיו להיות מתמור בהוראתו ושכחו על זה תחת גמולו? כ"ש הכורא ית' אשר אין קץ לטובותיו עלינו ולא תכלית לחסדיו עמנו, כמו שכתוב (ספלים מ) רבות עשית אתה ה' אלהי סתבוססת, מהגוללת ומגוללת. התקון והתכון, נמלה ומסמר.

שער השבון הנפש

וגו' : — והרביעי חשבנו עם נפשו בגורל טובות האהי
עליו, בהערתו אל מה שיש בו חיותו בשני העולמים
בתורה נכבדת, נאמנה להסיר עֲרוֹנו ולכער סכלותו
ולהאיר עיניו ולהקריבו אל רצון אהיו, ותוריענו אמתת
בוראו ומה שהוא חייב לו אשר תשלם הצלחתו בשני
העולמים, כמו שכתוב (שס יט) תורת ה' תמימה משיבת
נפש וגו' פקודי ה' ישרים משמחי לב וגו'. ויחשב בנפשו
אלו היחה נעדרת ממנו אחר שהכיר מעלתה ואח"כ
נודמן לו אדם שהועילו בה; ההיה רואה השתדלותו
ויכולתו מספיקות להשלים הוראתו ושכחו על זה? וכ"ש
הבורא המעיר בה והמפיק להבנתה והעוזר לו עליה.
והמעט ממה שאנו חייבים לו מן ההוראה עליה, הוא
שנרוץ להרבק בתורתו ונמהר לקבל מצותו והזהרתו,
כמו שכתוב (שס קיט) חשתי ולא התמהמתי וגו', ואמר
(שס) מה אהבתי תורתך, ואמר (שס) מה נמלצו לחכי
אמרתך: — והחמישי שיחשב עם נפשו בהתאחרו מהבין
ספר תורת האלהים, ומנוחת נפשו מבלתי עמוד על
עניניו. ואינו עושה כן בספר שיגיעהו ממלך, אם הוא
מסופק בחכמתו מפני הרמות הכתיבה או המלות, או
לעומק עניניו ודקוהם והתערבותם וצחות דבריו; אבל
היה נותן כל לבו ושכלו בו לעמוד על עניניו, והיה
מצטער צער גדול עד שיבין כוונתו בו. וכשהוא עושה
זה לעמוד על ספר אדם חלש וכן תמותה כמוהו; כמה

והמפיק, המסייע, והמעט, והפחות. ומנוחת נפשו, ר"ל לא יסיס
לכ להבין. והתערבותם, שהם מעורבין, או מענין עשירות ונעימות.

הוא חייב לעשות מכפלי זה עד שיבין ספר אלהיו אשר
הוא חייו והצלתו, כמו שכתוב (דברים ל) כי הוא חייד
ואורך ימיד וגו'. והיאך התרת לעצמך אחי להתעלם
ממנו, ולהסתפק לך ממנו מה שהוא קרוב מענינו ונגלה
מפשוטו ותקל בזולתו; הלא תראה חסרונך ופחיתותך
ברבר הזה. הלא זה דומה למעשה מי שנאמר בו
(דניאל ה) ולאיתי בספא ורהבא נחשא ופרולא וגומר,
ולאהא רי נשמתך בידיה וכל ארחתך ליה לא תדרת: —
והששי שיחשב בנפשו כשהוא מרגיש במדותיו שהן
נוטות להמרות הבורא ולהפר בריתו, ויחשב בנפשו
ויעביר על לבו כל מה שהשיג בחושיו משרשי העולם
וענפיו ופשוטו ומורכבו ועליונו ותחתונו, שכולו עומד
ברבר ה' ושומר ברית ה'. האם ראה ממנו דבר יוצא
מקשר עבורת האל ית' או שממרה דברו ומפר בריתו?
ואלו היינו מעלים במחשבתנו שרבר מהם עבר ברית
הבורא ונשתנה טבעו, או שהארץ סרה מן האמצע
ויצאו מי הים ועברו גבולם וכסו פני הארץ, היתה אדם
נשאר על פני הארמה? ויותר נפלא מזה באיברי האדם,
אלו היו עוברים ברית הבורא באדם וינוחו אבריו
הטבועים על התנועה או ינועו הנחים מהם, או אם לא
היו מנועים אליו החושים מה שנצטוו להגיעו ליו, היה
חבורו נפסד והרכבתו נתקת ובטלה הנהגתו. והיאך לא
יחבייש האדם לעבור ברית אלהיו, בעולם שלא עבר

מכפלי זה, הרכה מאל מזה. ולהסתפק, ומספיק לך. ותקל
בזולתו, ולא תתן לב לענינו העמוקים והנסתרים.

ברית אלהים בו, ובעוזרים שתיכם בעבודתו וסבל כל ענינו והם איבריו. והרמיון הקרוב בזה למלך שצוה כה אחת מעבריו, להעביר אחר משריו נהר גדול בתכלית השמירה אל מקום ידוע וזמן קצוב. ואח"כ צוה המלך לשר, לעשות להם בענין ההוא ובזמן ההוא דברים ידועים. וקיימו העבדים בשר מצות המלך, והתעלם השר ממה שצוהו בו המלך להם. ואמר לו אחר מן העבדים, השר המתעלם ממצות המלך! הלא תירא שיעשה אחר ממנו כך כמעשיך, ויעבור מצות המלך בשמירתך כמו שעברת בנו, ותפול בנהר הגדול הזה ותמות מיתה רעה; חזור מטעותך בתשובה ובקשה המחילה, כי המלך צוה אותנו שנתעלם משמירתך אם תתעלם ממצותו עלינו. והקיץ מהתעלמותו וחזר מטעותו. ואתה אחי חשוב אם עבר אחר מאברייך על מצות הבורא כך בהשתמשך בו, הלא אתה יודע כי הבורא ית' התנה בתורתו הנאמנה, שיהיה ברשותך ובחפצך כל מה שבעולם אם העברתו, ושיעבור על רצונך כשתעבור על דברו, כמו שהוא מבואר בפרשת אם בחקותי תלכו וזולתה: — והשביעי שבון האדם עם נפשו לאלהיו בחנאי העברות, ושיקבל על עצמו חובות הארנות לבוראו. וכבר זכרנו רובם בשער השלישי מן הספר הזה, ידרשם המבקש שמה. ויחשב עם נפשו עליהן בעת שיכיר התמדת טובות הבורא ית' עליו, בהזמינו תועלותיו וחמלתו עליו, והספיקו כל הצריך לו מן המזון השר וכו', אחס הסר וכו'. אם עבר וכו', חסוב עם נפסך כי

תדיר ולא הניחו לנפשו ולחלישות הכרתו בהנהגת
 עניניו, והועילו בחכמה ובשכל ובכינה ינהיג בהם עניניו
 וידע חובות אלהיו עליו, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט)
 עבדך אני הבינני. וכשיכיר העבד מאדוניו סימני
 טובותיו העורפות בנפשו וגופו וכל תנועותיו, ושהוא
 משקיף עליו תמיד ויודע נגלותיו ונסתרותיו, ושומר עליו
 כל תנועותיו וקושר אותם באסוריו ומושל בהם, וצורת
 נסיונו ובחינתו במה שהתיר לו מהשתמש באבריו,
 והרשהו מהעברת מחשבותיו ביצרו הטובים והרעים,
 ויחשב במסורת התורה והערתה על מה שיש בו רצון
 אלהיו ומה שיקציפנו עליו. משתמש בכל פנות גופו
 וכחות נפשו במה שימצא בו חן בעיני אדוניו ויקריבהו
 אליו, ויסיר מסך הסכלות בו מעליו, וילבש כסות המורא
 והבשת מומנו והאהבה בו והחפץ במה שהוא רוצה;
 ואז יבואוהו הטובות הגדולות והאורים הגדולים מהאלהים,
 כמו שכתוב (סס פט) ה' באור פניך יהלכון, ואמר
 (נמלכר ו) יאר ה' פניו לך ויחנך. ועיקר הכל בהשלמתו
 תנאי העבודות, וביחוד אלהיו באדנות בלב שלם ונאמן;
 ובוה תהיה אהבתו באלהיו שלמה ואהבת אלהיו בו,
 כמו שאמר הכתוב (דברים כו) את ה' האמרת היום,

מסתמא האשמה תלויה כך, וכדכרז"ל יפספס במעשיו. ולא הניחו
 וכו', לא עצב אותו. וקושר וכו', שתנועותיו קשורים ואסורים
 לרצון הסורא יחנך. וצורת נסיונו, מנייר לו איך השי"ת בוחן
 ומנסה אותו במה וכו'. והרשהו, נתן לו רשות. במסורת וכו',
 אע"פ שנתן לו רשות להרע ולהטיב עכ"ל מסר לנו התורה להורות
 הדרך הטוב. משתמש וכו', ואם משתמש בכל פניות גופו וכו'.

שער השבון הנפש

וה' האמירך היום, ואמר (סז) ולתהך עליון, ואמר
 (סח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו
 ממך. והטעם בזה כי ידוע שגדולת העבר ויקר מעלתו
 אצל בני אדם, הם כפי גדולת אדוניו בין הארונים וכפי
 בחירת הארון בו והקרבתו אותו. ולפי ששם הכורא ית'
 גדול ועליון על כל עליונים אצל כל הגוים, כמו שכתוב
 (מלאכי ה) כי ממזרח שמש ועד מבואו גדול שמי בגוים,
 והיה הקרוב אליו בכל העמים והמיוחד בעבודתו מהם
 עם בני ישראל; היה כדון שתהיה מעלתו ותפארתו
 על שאר העמים כפי זה. וטעם כי שם ה' נקרא עליך,
 הוא שְׁקָרָאנו עם ה' ועם אלהים וכהני ה' ומשרתי ה'
 ועברי ה' ובני ה', והרומה לזה ממלות הסגולה והבחירה.
 אבל ויראו ממך הוא לכבוד הכורא ומוראו, כמו שכתוב
 (ירמיה י) מי לא ייראך מלך הגוים, וכמו שאמר הכתוב
 במה שאנו עתידים להגיע אליו מהתקרב אל הכורא
 והתיחדנו בעבודתו, (ישעיה מד) זה יאמר לה' אני וגו'.
 והתחלפות ערכם אצל הכורא, כפי התחלפות מעלותם
 בקרבתם אליו ועכרם אותו. ע"כ חשוב עם נפשך על
 הענין הזה אחי! ואל תטה בו אחר יצרך ולא תסכים
 עם האותך בהשחמשך כמחשבתך וכינתך ושכלך בו,
 ותן אל לכך השקפת הכורא ית' על חשבונך במצפונך,
 ותהיה בוונתך בו לשמו ותדקדק בו לכבודו ית' מכשתך
 מהשקפתו עליך בו, כמו"ש (תהלים נד) ה' יודע מחשבות
 אדם כי המה הבל: – והשמיני חשבון האדם עם נפשו
 במה שהוא חייב בו מיחוד לבו לאלהים ית'. ויחוד הלב

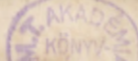
על שני פנים: אחד מהם יחוד הלב ביחוד הא, כאשר בארנו בתחלת הספר הזה. והשני יחוד הלב בעת שיעשה מאומה ממעשי העוה"ב חובה או רשות, לאלהים לברו, כאשר בארנו בשער החמישי מן הספר הזה. ומתנאי יחוד האלהים שלא יהיה לו אלהים זולתו, ולא ייחס אליו צורה ולא תכונה ולא תנועה ולא העתקה, ולא תאר מתארי הגופות ולא ענין מעניני העצם והמקרה, וידע שהוא אחד ואין אחד כאחרותו, ולא בורא זולתו ולא יוצר בלעריו, ושאר שמותיו הטובים ומדותיו העליונות. ומתנאי יחוד הלב במעשה לאלהים, שלא יבין במעשהו אלא לשמו הגדול, לא מאהבת לשבח ב"א ולא מתקות להם ולא מיראה אוהם, ולא למשוך חועלת ולדחות נזק בעולמו ובאחריתו, כמו שארז"ל א תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס. ובחון זה אחי במה שנוהגים בו בני ארם באהבתם, כי האוהב כשהוא מרגיש מאוהבו שאין לבו שלם עמו, ב"ש הארון מן העבר, יקצוף עליו ולא ירצה במעשהו אפילו אם ישתדל בו ויהיה שלם וגמור בגראו, אע"פ שהארם מצטרך לחכירו וצריך לעודתו ק"ו הכורא יחי שצורך הכרואים כלם אליו ואין לו צורך אליהם ולא חועלת בהם, המשקיף על לבוהם וצפון סודותם, איך נרצה לו מנפשוהונו במה שלא נרצה מהם

תכונה, שער ומלה. העצם והמקרה, מכוון בשער היחוד וכן כל הענינים שחשנ כזה. וצפון סודותם, מחשבות לנס הנסמרות.

שער השבון הנפש

לחברינו והעינו עם סבלותם במצפון לבותינו, עם
 התרמית והאון ומעוט שלמות לבנו עמהם. וכשמשחל
 המבין ממנו בענין הזה, יכלם מבשתו מהכורא יתברך,
 ויתקן מצפוננו ויחדר לבו לאלהים ביחודו ובעשותו מצוה
 ממצותיו ותורה מתורותיו בהשתרלות וחריצות, כמו
 שאמר דוד ע"ה (סהלס קיט) דרך מצותיך ארוץ וגו' : —
 והתשיעי השבון האדם עם נפשו במיני מעשי העבודה
 והשתרלותו בהם למחלקותיהם, בהשתרלותו במעשי
 מלכו כשהוא מטיל עליו מעשה מן המעשים שיהיו
 בתנועת גופו, לא יניח מהשתרלותו ויכלתו מאומה
 שלא ישימהו בו; ואם יהיה ממעשי העיון והמחשבה
 והעצה, יזמן כל לבו ובינתו ושכלו והכרתו להשתרל
 בו ולהרגיש אליו; ואם בא לשבח ולתורות לו על טוב
 שגמלו או חסד שעשה עמו, בחרו או במפורד או בכתב
 או בעל פה, לא יניח מצחותו ומליצתו ודרך העברה
 ומשל ואמת ושקר, ממה שיתכן לו לספר עליו שלא
 יזמנהו ונראהו. ואלו היה יכול להראותו בכל איבריו
 ונסתרו ונראהו היה עושה, ואלו היה יכול להטריח
 השמים והארץ וכל אשר בהם בהודאתו ושבח, מחפצו
 שיגיענו טוב מצפוננו לו; היה עושה זה עם חולשת האדם
 וזעירותו ומהירות כלות ימיו. וכפי זה ראוי למשכיל
 שיהיה במעשי עבודת האלהים ית' כשהוא עושה מהם

סבלותם, חסרון ידיעתם. במפורד, מליצה פשוטה (Prosa).
 ודרך העברה, הפלגה וגזמא. מחפצו וכו', מהסקתו שיגיע
 למלך טוב לבו לו. עם חולשת וכו', הע"פ ששניהם כ"ה חלשים.

מאומה. והוא שכל מעשה שהוא לאלהים איננו נמלט מאחר משלשה חלקים: אחר מהם חובות הלכות בלבד, והם שפּינּוּנו לבארם בספר הזה. והחלק השני חובות הגופות והלכות יחריו, כמו התפלה ולמוד התורה והשבת והתהלה לאלהים ולמוד החכמה וצוות בטוב והזהיר מן הרע והרומה לזה. והחלק השלישי חובות האברים בלבד, אין ללב בהם שום הכנסה לא הכונה לאלהים בתחלת המעשה, כסוכה והלולב והציצית והמזוזה ושמירת השבת והמועדים והצדקה, והרומה לזה ממה שלא יזיק העושה אותם שרוד לבו בזולת מעשהו. אך בחובות הלכות חייב לפנות לבו מכל מחשבות העולם וטרדותיו, וליחד לבו ומצפּונו לאלהים לברו בעת ההיא. כמו שאמרו על אחר מן הפרושים שהיה אומר בתפלתו לאלהים, אלהי יגוני בעבורך בטל ממני היגונות, וראגתי ממך הרחיקה מנפשי הראגות ובוזה יקבל האלהים מעשהו וירצהו, ובכמותם יתכן מה שארז"ל מצות צריכות כונה. ואם יתעסק במעשה מחובות הלכות והאברים יחריו כהפלה וכשבח לאלהים ית', יפנה גופו מכל מעשי העוה"ז והעוה"ב, ויפנה לבו מכל המחשבות המטרדות אותו מענין ההפלה, אחר שינקה עצמו וירחץ מכל הטנופין והלכלוכין וירחק מכל ריח רע והרומה לזה. ואח"כ יעלה על לבו לא מי מכויין בתפלתו ומה (ס"א ומי) מבקש בה, ובמה מרבר לפני

יגוני בעבורך, היגון שיש לי להסלים עבודתך ביטל ממני כל שאר קיגונות, וכן וראגתי ממך וכו'. והעוה"ב, שלא יעסוק אפילו בדבר

בוראו ממלות התפלה וענינה. ודע כי המלות תהיינה
 בלשון בקליפה והעיון במלות כלב, והתפלה כגוף והעיון
 ברוח (ס"א כי המלות תהיינה בלשון והענין במלות ובלב והתפלה
 בגוף והענין ברוח); וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד
 בזולת ענין התפלה, תהיה הפלתו גוף בלא רוח וקליפה
 בלי לב, מפני שגופו נמצא ולבו בל עמו עת תפלתו,
 ובכמודו אמר הכתוב (ישעיה כט) יען כי נגש העם הזה
 בפיו ובשפתיו ככרוני ולבו רחק ממני. ומשלו זה עור
 לעבר שבא אדוניו לביתו וצוה אשתו ובני ביהו לכברו
 ולעשות כל אודותיו, והלך לו הוא והתעסק בשמחה
 ובשחוק, ונמנע מעבוד אותו בעצמו ומהשתדל בכבודו
 ולעשות מה שיהיה ראוי לו, וקצף עליו אדוניו ולא קבל
 כבודו ועבודתו והשיב הכל בפניו. וכן המתפלל כשיהיה
 לבו ומצפוניו ריק מענין התפלה, לא יקבל האל ממנו
 תפלת אבריו ותנועת לשונו; הלא תראה מה שאנו
 אומרים בסוף תפלתנו יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי
 לפניך וגו'. וכשיהיה האדם חושב בשום דבר מדברי
 העולם כמותר או באסור, ואח"כ יתחום תפלתו ויאמר
 והגיון לבי לפניך, הלא זה גנאי גדול שישעון שדבר עם
 אלהיו בלבו ובמצפוניו ולבו בל עמו, ושאל ממנו אח"כ
 לקבל אותה ולרצות בה ממנו, ודומה הוא למי שנאמר
 בו (שם נח) כגוי אשר צדקה עשה. ואחז"ל ימוד אדם
 עצמו עם יכול לבוין את לבו יתפלל ואם לאו יתפלל,

מלוח. והעיון, הכונה. אודותיו, עניניו. וצוה, העבד. והשיב
 חבל וכו', השליך וזרק לו הכל על פניו. ימוד וכו', ישער בנפשו.

ואמר ר' אלעזר בשעה פשירחו בכלל מה שצוה בו
 לתלמידיו, ובשאתם מתפללין דעו לפני מי אתם
 מתפללים, ואמר הכתוב (עמוס ד) הכון לקראת אלהיך
 ישראל, וארז"ל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים
 ותחנונים לפני המקום, ואמר יונה ב) בהתעטף עלי נפשי,
 ואמר (איכה ג) גשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים.
 וראוי לך אחי שתרע כי בונתנו בתפלה אינה כ"א כלות
 הנפש אל האלהים וכניעתה לפניו, עם רוממותה
 לבוראה ושכחה והודאתה לשמו והשלכת כל יהכיה
 עליו. ולפי שהוא קשה על הנפש לזכור כל זה בלי
 חבור וסדר, כתבו רז"ל הענינים שצריכים להם רוב
 כחות ב"א הנראים חסרונם בהם אל אלהים וכניעתם
 בעבורם, והם עניני התפלה על סדר ותקון שתקבל בה
 הנפש פני בוראה ולא תבוש בהתנפלה, ויראה ממנה
 בסדרה מעניני התפלה בלבה הכניעה והשפלות לאלהים.
 ולפי שהיתה מחשבת הלב מתהפכת הרבה, ואין לה
 קימה למהירות עבור ההרהורים על הנפש, היה קשה
 עליה לסדר עניני התפלה מעצמה; תקנו אותם רז"ל
 במלים מתוקנים יסדרם הארם בלשונו, מפני שמחשבת
 הנפש הולכת אחר המאמר ונמשכת א' הרבור. והיתה
 התפלה מלות וענינים, והמלות צריכות א' ענין, והענין
 אינו צריך אל הרבור כשאפשר לסדרו בלב אשר הוא
 עיקר בונתנו ועליו משען מגמתנו. הלא תראה מה

כלות הנפש, חלוח ותשוקת הנפש. ירביה, משאה ולרכיה. קימה,
 ל' קיום. משען מגמתנו, כפל ענין למלות עיקר בונתנו שלפניו.

שער השבון הנפש

שארז"ל בעת הרחק, בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך
לא לפניה ולא לאחריה, והתירו לקצר בעניני התפלה
בתפלה קצרה. על כן תקן אחי ענין תפלתך בלבך
והשיגו עם דבורך, וכיון בהם כונה אחת לאלהים;
ופניה גופך מכל הנעותיך וקשור חושך ורעיוניך
מהתעסק בדבר מדברי העולם עם התפלה. הקשה במה
שאתה עושה למלכך כשאתה מהתעסק בהוראתו ושבחו
וספור טובותיו עם סבלותו במצפונך, כ"ש הבורא ית'
המשקיף על גלוייך ומצפונך ונסתרך ונראך. ומן התימה
שהתפלה אצלך אמונת הבורא ופקדונו, כי מסר בידך
ענינה ונתנה ברשותך לא ישקיף עליה זולתו. ואלו
התפלל אותה כמו שצוה הבורא ית', יצאת ידי חובת
האמונה ויקבלנה ממך הבורא; ואם לא תהיה נאמן
בה בלבך ובלשונך, תהיה בחזקת הקובעים אותו
באמונתו, ואמר הכתוב בהם (דברים לב) כי דוד תהפכות
המה בנים לא אמון בם, ואמר באנשי האמונות
הנוהגים בהם כמשפטם וכריניהם (ההלים קא) עיני
בנאמני ארץ וגו'. ואם יעשה מחובות הגופות מאומה
בסוכה וכלולב ושאר מה שזכרנו בחלק הזה, חייב
להקרים כונת הלב לאלהים קודם שיעשנה, כדי שיהיה
שורש מעשהו לשמוע למצות הבורא, לגדלו ולרוממו
ולהודות לו ולשכחו על גודל טובותיו ורוב חסדיו עליו,
ויגיע בה אל קץ גבוליה בתחלת המעשה ובאמצעיתו,

וקשור, כמו ועלור. הקשה, ל' הקם ודמיון. עם סבלותו וכו',
אע"פ שאינו יודע מה שבלבך. הקובעים, הגוזלים ועוסקים.

ובסופו יראה מהאל וחפץ כמה שיגיע לרצונו וירחיק
 מקצפו, כמ"ש דוד ע"ה (סס מ) לעשות רצונך אלהי
 חפצתי. וישא נפשו בזה על ההקשה אשר קרמתי
 בתחלת הפנים האלה מרבר המלך, ויהיה על לבו תמיד,
 ואז ימצא חריצות מאבריו למעשה העבודה בע"ה, כמו
 שהקדמנו מרברי דוד ע"ה (סס קיט) חשבתי דרכי
 ואשיבה רגלי אל עדותיך חשתי ולא התמהמהתי וגו': —
 והעשירי חשבון האדם עם נפשו בהשקפת הכורא על
 נגלהו ונסתרו, ושהוא רואה אותו וזוכר כל מעשיו ומה
 שעובר על לבו מן המחשבות הטובות והרעות, ויהיה
 מפחד תמיד ממנו ומשהרל לתקן נגלהו ונסתרו לאהים
 ית'. וימשל בזה אלו היה משקיף עליו אדם ושומר
 תנועותיו תמיד, הנכון היה לו לעשות דבר מה שמואם
 האדם ההוא? כ"ש שיהיה בוראו המשקיף עליו, כמה
 הוא חייב להכלם ולהתבושש לפניו ולהזהר מהמרותו
 ולמהר לעבורה ולסבב רצונו ואהבתו! ועוד כי מן הידוע
 אצלנו שאנו מתקשטים במבחר מה שנוכל עליו מן
 המלבושים, בצאתנו לקראת מלבינו ושרינו וגדולי דורנו,
 מפני שהם משקיפים על גלוינו, כמו שאמר (אסתר ד)
 כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק, ואמר (בראשית מא)
 וישלח פרעה ויקרא את יוסף ויריצוהו מן הכור ויגלח
 ויחלף שמלותיו; וכפי זה אנו חייבים להתקשט בעבודת
 האהים בנראנו ובנסתרו לאהים, מפני השקפתו עליהם

יראה מהאל, יכוין ליראה את האל ולמלא רצונו. וישא נפשו,
 והיו עיניו ולבו במעשי המצוה על הדמיון וכו'. חריצות, זריזות.

שער השבון הנפש

בשוה הדיר, ואלו היינו מעלים בלבנו כי השקפת המלכים על הנסתר ממצפונינו כהשקפתם על הנראה מגופינו, לא היינו מתעכבים לקשט מצפונינו כרצונם ממנו. הלא תראה כי רוב ב"א אין עלת השתדלותם ללמוד החכמות וללמד, אלא להתגדל בהם אצל המלכים בלבד, וכן בהרבה מעניני התורות, כי עם הארץ מצויים על דת מלכם; והאל יתברך יוחר ראוי לו ויותר חובה עלינו להתקשט בעבודתו במצפונים ובלבבות ובאברים, להשקפתו עליהם וראותו אותם תמיד לא יטרירנו דבר מדבר, כמו שאמר הכתוב (ירמיה יז) אני ה' חוקר לב בוחן בליות, ואמר (משלי טו) בכל מקום עיני ה', (זכריה ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ. ואמר הכתוב בענין היראה מהשקפת הבורא, (קהלת ה) אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר וגו', ואמר (ספרי יד) ה' משמים השקיף על ב"א. וכאשר יהיה הענין הזה שב אל רעיון המאמין תמיד, ויחשוב המאמין הדיר עם נפשו עליו, יהיה הבורא ית' נמצא עמו במצפוניו, יראהו בעין שכלו ויהיה ירא אותו תמיד ומרוממו, ובוחן במעשיו וחוקר פעליו בהנהגת בריאותיו, המעידות על גדולתו ורוממותו וחכמתו ויבלתו. וכאשר יתמיד על זה, יניח הבורא לו מעצבו וירגיע לבו מפחדו, ויפתח לו שערי ידיעתו, ויגלה לו סודות חכמתו, וישים עיניו על הררכתו והנהגתו, ולא יניחהו לעצמו וליבלתו כמו שאמר (סס כג) במזמור ה' רועי לא אחסר התורות, חקי המלך. להשקפתו, מפני שמסקיף. יניחהו, יעזבהו.

עד סופו. ויהיה במדרגה העליונה ממדרגות החסידים,
 ובמעלה הרמה ממעלות הצדיקים. ויראה מאין עין,
 וישמע מבלי אذن, וידבר בלי לשון, וירגיש בענינים
 מבלתי חושים, וישער בהם מבלערי הקשה. איננו קץ
 במאומה מענינו, ולא בוחר ענין יותר מענין ממה שבחר
 הבורא. תולה רצונו ברצון הבורא. ואהבתו באהבתו,
 והנאהב אצלו מה שאהוב לו, והנמאס איו מה שמאוס
 לו, ובכמותו אמר החכם (משלי ח) אשרי אדם שומע לי
 לשקוד על דלתותי יום יום, ואמר (סס) כי מוצאי מצא
 חיים ויפק רצון מה': — והאחר עשר חשבון האדם עם
 נפשו על מה שעבר מימיו, אם התעסק בהם בעבודת
 אלהיו או בעבודת יצרו. וימשל בזה כאלו המלך נתן
 לו ממון להוציאו בפנים מאופני הוצאותיו, והזהירו שלא
 יוציא ממנו מאומה בזולתם, והודיעו כי יחשב אותו עליו
 ככלות שנתו ולא ימחול לו ממנו מאומה. האין מן
 הזריוות לו שיחשב עם נפשו בסוף כל חרש וחרש מחרשי
 השנה, לרעת מה שהלך מן הממון ובמה הוציאו, ויהיה
 נזהר בשאר הממון ובשאר הזמן קודם שיפגעהו החשבון
 פתאום, והוא אינו יודע מה שיש לו ומה שיש עליו.
 ועל הדמיון הזה אחי צריך שתפקוד את נפשך אם תוכל
 בכל יום מימך, ותחשב עמה על עבודת האלהים שהיא
 חובה עליך בו, ואם התעלמת מזה מה שעבר מימך,
 אין פחות משתחשב עם נפשך במה שנשאר מהם. וא

הקשה, ל' דמיון והקס'. בזולתם, בזולת הדברים שנוהו להוציאו עליהם.
 שהלך, שחסר. אין פחות וכי', לא תחשלב לכל הפחות מקשוב וכי'.

שער השבון הנפש

תדלק אחר ההעלמה בהעלמה והרדוף ההנחה בהנחה; כי אין לפני אלהיך העלמה ולא הנחה ולא שכחה. וכבר נאמר כי הימים מגילות קָהְבִי בהם מה שתחפצו שְׁיִזְכְּר לַכֶּם, ואמר (ההלים 33) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין, ונאמר במי שארך זמן התעלמותו (סוּשֵׁ ז) גם שיבה זרקה בו והוא לא ידע: — והשנים עשר השבון האדם עם נפשו בעת המיית לבו וחריצותו על העולם בכל השתדלותו וחכלית החבולותיו וסוף יבלתו. וישקול עמה בזותו בעניני אחרותו ועותו (ס"ח ונשותו) מעבודת אלהיו, ואז ימצא מחשבתו בעניני עולמו הרמה שבמחשבות. ותוחלתו בו הרמה שבתוחלות. כי לא יספיק לו ממיני קניניו מאומה, אך הוא באש כל אשר חוסיף עצים היא מוסיפה להבה. וכל לבו וכונתו מושכים אליו יומם ולילה, איננו חושב לאוהב אלא מי שיעזרהו עליו, ולא ריע נאמן אלא המישרהו איו. ויצפה לעתות אצור המסחרים ועתי מכירתם, וצופה עניני השער וחוקר על יוקר הסחורות וזלותם ועלותם וירידתם בכל קצוי הארץ; ולא יעכבהו מלכת בררכים הרחוקים חום ולא קור ולא סער הים ולא אורך הדרך במדברות, אך כל זה לתקותו שיגיע אל חכלית ואין חכלית לו. ואפשר שתהיה יגיעתו לריק, ולא יעלה בידו כ"א הצער הארוך והטורח והעמל. ואם הגיע אל קצת מה שְׁקָה, שמא

תדלק, חרדוף. בהעלמה, שהחסון שהצורח מהעלם ממך. ההנחה, מן החסון. בהנחה, שהחסון שכבר מחל לך הסי"ח וימחול עוד. המיית לבו וכו', שלבו הומה ומשחלל בכל חריצותו להשיב מבוקשו. בזותו וכו', איך נכזו בעניני עמיני העוה"כ. ועותו, מה שעיית.

לא יהיה לו ממנו כי אם שמירתו והנהגתו והצנעתו מן הפנעים, עד שיהיה למי שנגזר לו בו; אם בחייו, כמו שנאמר (ירמיה יז) בתצי ימי יעזבנו. או לאחר מותו, כמו שכתוב (מקלים מט) ועזבו לאחרים הילם. וכבר הזהירנו החכם מן החריצות וההשתדלות להרכות במזון, כמו שכתוב (משלי כג) א תוגע להעשיר מבינתך חדל; וספר מדוה הנמצא בו, באמרו (סס) התעיף עיניך בו ואיננו וגו'. והורנו החכם האחר ואשר אותנו על השתדלותנו בענין המזון והספק בלבד, באמרו (מקלים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך ושוב לך. וכן שאל החסיד מאלהיו לתת לו מן המזון די ספקו, ולהרחיק ממנו העושר המביא אל המותרים, והריש המביא אל אברת המוסר והתורה, באמרו (משלי ל) שתים שאלתי מאתך ריש ועושר אל תתן לי המריפני לחם חוקי ושאר הענין; וכמוהו מצאנו יעקב אבינו ע"ה שאל מאלהיו ספוקו, באמרו (בראשית כח) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. הלא תקיץ אחי ותראה חסרון מה שחרצת עליו, ומחרת אליו להעמיד גופך על ענינו אשר לא תחמיד לך חברתו כ"א זמן מועט. לא יפרד ממנו צער, ולא ימלט מפגע בעוד התחברותך עמו. אם ישבע יחלה, ואם ירעב יחלש, ואם תלבישנו יוחר מצרכו יקוץ, ואם תניחנו עירום מצטער. ועוד שהנהגתו בבריאותו וחליו וחיייו ומותו איננה ברצונך ולא ברשותך, כי הכל להנהגת

ואשר אותנו, הורה לנו האוסר והטוב. והריש, עניות. שחרצת, שעמלת. להעמיד גופך וכי, למסור כפסך למלא לרכי גופך. חברתו,

שער השבון הנפש

בוראך ית'. ואיה יתרון נפשך על גופך, ומעלת עולמה
 על עולמו, ועלותה מירידתו, ורוחניותה מגשמותו,
 ועמידתה מחליפתו, וקיומה מהפסדו, ופשיטותה
 מהרכבתו, ודקות עצמה מעביו, והכנתה מבהמותו,
 וקבולה המדות הטובות מקבולו המגונות? ואם אתה
 נוהג בחריצות הזאת וההשתדלות הזאת בתקנת גופך,
 עם פחיתותו וגנותו ועם חלישותך מהזיקו והועילו; כמה
 אתה חייב שתתנהג בו מן החריצות וההשתדלות בתקנת
 נפשך החשובה הנשארת לך, אשר צוית להנתיב ענינה
 ולעיין בתקוניה בקנות החכמות והבינות, כמו שכתוב
 (משלי כג) אמת קנה ואל תמכור, (שם ד) קנה בינה,
 ואמר (שם טז) קנה חכמה מה טוב מחרוץ, ואמר (שם
 יד) כן דעה חכמה לנפשך, ואמר (שם ט) אם חכמת
 חכמת לך, כלומר שהקנינים הרוחניים הם שלך, לא
 ישלול אותם ממך זולתך כאשר יקרה בקנינים הגופיים.
 ראה אחי מה בין שני הדברים ומה בין שני הענינים,
 ונקמה ממותרות עולמך והשתדל כמה שאתה צריך לו
 לאחריתך. ואל תאמר ימצאני מה שימצא הכסיל; כי
 אתה נתבע כפי הכרתך, ועונשך יותר חזק והחשבון
 על התעלמותך יותר מדוקדק, ואל תסמוך על דבר שאין
 לך בו זכות, ותנוח דעתך על טענה שהיא עליך ולא
 לך. והמאמר בהשלמת הענין הזה יארך, ודי לך ממנו

חבור הגוף עם הנפש. מעביו, מגמותו. עם פחיתותו וכו', אף
 ע"פ שהוא פתוח ומגונה. חלישותך מהזיקו וכו', שאין צורך להזיק
 לו להועיל לו. ותנוח, ואל תנוח דעתך וכו'. עליך, כגדל.

שהעירותיך אליו והוריתיך עליו, וכפי תבונתך השתכל
דברי והבן רמזותי, וחקור עליהם בספר תורת האלים
ודברי רז"ל, יראה לך בירורם מן הכתוב ומן המושכל
ומן המקובל בעזרת האל: — והשלשה עשר חשבון
האדם עם נפשו על מעשהו ותוספת הכרתו על
השתדלותו בעבודת הבורא, והגעת יכלתו על מה שהוא
משלם מחובות הבורא על טובותיו עליו. וימשל בזה א
עבר שנתן לו ארונו ארמה לזרוע ונתן הזרע כפי צרכו
זרע קצתה והוציא שאר הזרע בצרכיו. וכאשר פקד
ארונו את הארמה, מצאה בלתי זרועה. וכששאלו על
זה הודה בקצורו בענינה, וחשב עמו על מה שאמר כי
זרע מן הזרע בארמה, ופקד הנזרע ממנה וחשב על מה
שעלה בו עד תכלית, ותבעו בשאר הזרע וחייבו לפרעו
כל מה שהיתה הארמה עושה; וגדל מן זהו ונכפלה
דעתו. וכן אחי ראוי לך לחשב עם נפשך על מה שחננד
האלהים מהבנתך אותו ואת תורתו, ומה שנתן לך מן
הכח והיכולת לפרוע מה שאתה חייב לו. ועשה בזה
מה שיצא אל גבול המעשה ממך, ויראה לך כי אתה
נחבע בכל זה ובא עליו לידי חשבון, כ"ש עת המושך
הטובות אליך מאת הבורא. וראוי לך להשתדל בכל
מחך ותטרח בכל יכלתך לפרעו ולהשוות מעשיך לחכמתך
והכרתך עם השתדלותך, והותר כל טרחך לעשות כפי

ותוספת הכרתו וכו', שמכיר ברוב חיוניו ועושה מעט. והגעת
יכלתו וכו', שיכול לעשות יותר מאשר הוא עושה. ויראה לך,
יהי כדמה בעיניך לאלו אחס נהנע וכו'. עת המושך וכו', אם
הטוב לך בעושר ונכסים. והותר, והשחל להשאיר מכל טרחך וכו'.

חכמתך, ואל תתנהג במוחרי עולמך פן תלאה לשלם
 חובות תורתך. שהיא ית' נתן לאדם מן הכח כפי צרכו
 לתורתו ולעולמו; ומי שהוציא ממנו מאומה במוותרים
 אשר יתכן לעמוד זולתם יפקדנו בעת הצורך איו בדברי
 הצריכים. ואל תתלה עצמך בלו ואולי ותאמר לו הגעתי
 למעלה כך וכך מן הממון והחכמה הייתי משלם כל
 מה שאני חייב מן העבודה לבורא ית' והרומה לזה מן
 הדברים כי הם דברי כזבים; יתעה מי שיתלה עצמו
 בהם ויפול מי שנשען עליהם. וזאת היא הגרולה שכתעות
 בעלי המשכון, אשר זכרתי לך בשער הבטחון. השמר
 לך פן תקחנה לטענה לך ולאמתלא! כי אתה בזה כבל
 חוטא שיטעון בה, וכבר ידעת שאינה מצלה אותו מן
 העונש, כמו שאמר שלמה ע"ה על הגנב (משלי ו) לא
 יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב ונמצא ישלם
 שכעתים. אע"פ שרחקו נראה וצרכו הביאו לקחת ממון
 אחרים, לא נצל בזה מן העונש ותשלומי כפל; כל שבן
 שאר החטאים. ע"כ שים לך האריכות הזאת לשלל,
 בעוד שתוכל לפרוע מה שאהה חייב בו לבורא יום יום.
 ואל האחר מעשה יומך למחרתך, פן יכבר עליך לפרועו
 אם תגיע למחרת, ותהיה מנושיו (ס"א מאנשיו). וקשה
 מזה אם יבא קצך ותצר עליך האמתלא ותפסק טענתך,
 כי העולם כשוק שיתקבץ ואחר יפרד, ומי שסחר והרויח
 שמח ומי שהפסיד התחרט. וע"כ אמר החכם (קהלת יב)

יפקדנו, יחסר לו. בלו ואולי, כ"ל ס"ל ואלו והולך ומבחר
 כוונתו. האריכות הזאת, זמן חייך. לשלל, לקבץ לך מע"ט.

וזכור את בוראך בימי בחורותיך וגו': — והארבעה עשר
 חשבון האדם עם נפשו בעת אהבתו ונשות נפשו וכלות
 דוחו א כל מי ששוער ממנו שהוא אוהבו כמו בן, כמו
 שכתוב (משלי כז) כמים הפנים לפנים בן לב האדם לאדם.
 וכ"ש אם יהיה האיש ההוא שר או נגיד. ויותר מזה
 כשיראה ממנו אות על זה מהקרבנות והכטחתו, ושהוא
 מטיב אליו ועושה עמו חסד לבלי צורך אליו; שלא
 יטרדנו דבר מאהבתו, ולא יניח מיכלתו (ס"א מבלתו)
 לנפשו מאומה, אבל יוציאנה בלה במצותו ועבודתו,
 ויתגדב בנפשו ובממונו ובניו בגמולו. וכיון שנעשה זה
 לנברא חלש כמנונו, כמה אנו חייבין מכפלי זה לבוראנו
 ית' אשר הודיענו הנביא כי הוא אוהב אותנו, כמו שאמר
 (דברים ז) לא מרובכם מכל העמים וגו', כי מאהבת ה'
 אתכם וגו'. ועם מה שהודיענו בזה ראינו אותות אהבתו
 אותנו ועזרתו לנו חרשים גם ישנים, עם הקרבנות
 והכטחתו לנו בכל דור ודור, כמו שכתוב (ויקרא כו)
 ואף גם זאת בהיותם בארץ וגו', ואמר (עזרא ט) כי עבדים
 אנחנו ובעבדותנו לא עזבנו אלהינו. ומהשלמת הענין
 הזה, כי מן הירוע אצלנו שמי שהיה רע אבותינו ואבות
 אבותינו, חייבים אנחנו לזכור לו את האהבה בכבודו
 ואהבתו, כמו שאמר החכם (משלי יז) רעך ורע אביך א
 תעזוב. והבורא ית' מזכיר לנו ברית אבותינו והשגחתו

ששוער, שמשער. ולא יניח וכו', לא יוותר לנפשו מאומה מיכלתו.
 ועם מה וכו', כוסף על מה שהודיענו וכו'. עם הקרבנות וכו',
 כמה שהקריבנו וכו'. ומהשלמת הענין, ולמען לזכר בענין זה כל

שער השבון הנפש

עלינו בעבורם ולהקים בריתו עמם, כמו שכתוב (זכריה ז')
 ומשמרו את השבועה והרבה בזה. ואנו כאשר לא תבטח
 נפשנו עליו ותסמוך על חסרו ותנוע לאהבתו ולהרבך
 בעבודתו ולפני האלהים נשפוך שיחנו; כמה טבענו עבה
 וערפנו קשה ואמונתנו מעושה! וכמה אנו קשים להמשך
 אחר האמת! לא אהבת אבותינו ואבות אבותינו נזכור,
 ולא לאהבת הבורא והשגחתו עלינו נגמול, ולא בעבור
 הבטחתו והקרבתו לנו נעשה, ולא לגודל טובותיו אהנו
 ורוב חסרו עמנו נשמע, ולא בעבור בריאתו אותנו
 והנהגתו הטובה לנו נבוש. הקץ אחי מן השינה הזאת
 וגול מעל לבך את מסך יצרך אשר נסך עליך עד שהבריל
 בינך ובין אור שכלך. כעכביש אשר יארוג על מאור
 הבית, וכאשר יתמיד יעבה ויסתום עד שימנע הגעש
 אור השמש אל הבית, ובתחילת ארוגתו הוא חלוש ורק
 עד מאד, וכל אשר יתמיד הרבר יחזק ויעבה, וימנע אור
 השמש מעבור בו ומהגיע אל הבית. וכן מעשה היוצר
 בלבך, יהיה בתחלה ענינו חלוש מאד לא ימנעך מראות
 האמתיות. ואם תרגיש בו בעת ההיא ותגלהו מעל לבך,
 יקל עליך הרבר. ואם תקל בו ותתעלם ממנו, יחזק
 מעשדו וימנע אור שכלך מוכך, ויקשה לגלותו מעל
 הכרתך. ע"כ מהר להציל את נפשך והעזר באלהים
 לרחותו מעליך, וסדרת והשתדל האור באור החכמה,
 וחראה אמתת הרברים בעין לבך. וכבר משלו קדמונינו
 ע"ה מעשה היוצר באדם במשלים נחלקים מן הכתוב,
 זרכו. ותנוע, לסון חנועה. וגול, הסר. נסך, פרש וכסה.

באמרו (שמואל ב' 3) ויבא הלך לאיש העשיר, ואח"כ קראו אורח ואח"כ קראו איש. ואמר (ספלים 6) אשרי האיש אשר לא הלך וגו', ואח"כ עמד ואחר כך ישב והרומה לזה הרבה. חשב עם נפשך אחי על זה והרומה לו, והכרית אותה על מה שיש בו הצלחה. כי כבר אמר החכם במתעלמים מהשתכל, (משלי כח) אנשי רע לא יבינו משפט וגו': — והחמשה עשר חשבון האדם עם נפשו בהזמנתו במזונותיו קודם הצורך אליהם, ואיננו יודע אם יעמוד ויחיה עד עת שיהנה מהם. וכן כשהוא צריך ללכת בדרך רחוקה, מזמין עניני הליכתו קודם לכן בימים, ויעיין במה שהוא עובר במקום שהוא הולך אליו מן המסחרים, ואח"כ במה שירכב ובמה שיגיעהו מן הצידה ובחברה ובמחנות אשר יחנה בהם בדרך והרומה לזה; ואיננו יודע במה שגור לו הבורא מזה, ולא באריכות ימיו, ועל הדרך הזה אחי אנחנו חייבים להיות נכונים למועד ולהזרמן לדרך הרחוקה אל העולם האחר, אשר אין לנו מברח ממנו ולא מנוס מפניו, ולחשב בצידה ובמה שנפגע בו בוראנו יום החשבון הגדול, שאמר עליו הכתוב (מלאכי ג) כי הנה היום בא בער כתנור. ואיך נתעלם, והנסיעה מתמדת וההעתקה הדירה, והדרך ארוך והמרגוע רחוק. ומדוע לא שמנו אל לבנו לזכור אחריתנו, ולא חשבנו על הצידה לבית

ובמחנות, במלונות ולאכסניות. מברח, מקום לנרות. שנפגע, שנפיים ונרעה. והנסיעה מתמדת, כי יום יום הולך וקרנ האדם אל המות וכן וההעתקה הדירה. והמרגוע רחוק, המנוחה הוא העולם הבא.

שער השבון הנפש

מועדנו! התעסקנו בעולם הפְּלָה, והנחנו הקיים. ובמרוי
 גופינו, ושכחנו מרוי שכלנו. ובעבודת רוע יצרנו, ועזבנו
 עבודת יוצרנו. ונעבור את האוותינו, ולא עברנו את
 אלהינו. הה למבוכה הזאת כמה היא כוללת, ולשְׁפָרוֹת
 הזאת כמה היא חזקה! כמו שאמר הכתוב (ישעיה מד)
 כי טח מראות עיניהם מהשכיל לבותם, ואמר (סס כט)
 שכרו ולא יין וגו': — והששה עשר חשבון האדם עם
 נפשו על אורך זמן עמרו בעולם. ויעלה על לבו קרבת
 קצו ובא המות אליו, בעת שהוא רואה מיתת שאר
 החיים פתאום מְקַדְבֵר וזולתו, מבלי הקדמת ידיעה בדבר,
 ולא רמז ולא מועד ירוע שיהיה בטוח מהיותו בו. איננו
 מתעכב מבא בכל חרש מחרשי השנה ולא ביום מימות
 החרש ולא בשעה משעות היום, ואיננו בא בימי הזקנה
 מבלעדי הישישות והבחרות והנערות והילדות והינקות;
 אך הוא קורה (ס"א קורא) את החיים בכל זמן ובכל עת
 ובכל מקום. וימשל בזה כאלו המלך הפקיד אצלו פקדון
 ולא קצב לו זמן להשבתו, וצוהו שיהיה מצפה לו בכל
 עת כדי שלא ילך למקום אחר, ושיהיה נמצא עת
 שיבקשהו המלך; היתכן לו לרוד חוץ ממקום המלך
 (ס"א לסוד ממקום המלך) בעוד שהפקדון בידו? ויש שמזמשל
 במי שיש עליו חוב בלי זמן קצוב, והוא מצפה עליו בכל
 עת, לא הנוח נפשו עד שיפרענו. וכאשר יחשב האדם

הה, אוי. למבוכה ולשכרות, כמו לנעוֹת ולמיון קוא. ממדבר
 וזולתו, כ"א ושאר נע"ח. מהיותו בו, שלא יהיה המות בו.
 הזקנה מבלעדי וכו', ר"ל שאינו בא רק בימי הזקנה ולא קודם. קורה.

עם נפשו על אורך עמידתו בעולם, ויזכור כי קהל מחבריו נסעו אל העולם האחר קודם ממנו, בעת שהיתה תקותם חזקה לחברת העולם, ולא ראה לנפשו יתרון שיחייב לו התאחרו מהם; יקצר תוחלתו בעולם ויחיל לאחרייתו, ויחשוב בצירתו לעת נסיעתו, ויחשוב עם נפשו קודם יום החשבון. ואמר אחד מן החכמים, מי שקדם המות לפניו תקן את עצמו, ואמר החכם (קהלח ז) לב חכמים בבית אבל, ואמר (סס) טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משחה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו, ר"ל בחי מי שלבו חי כלומר המבין המכיר. ואמר (ההליס קמד) אדם להבל דמה. — והשבעה עשר השתכלותו בעת שהטה נפשו לחברת ב"א ולהשתעשע בהם, במעלות הברידות והפרידה מב"א, וברוע חברת בסליהם מבלי דוחק יביאנו לכך. ומרעת חברתם מותרי הדברים, ואמר ונאמר ובלבול ארוך אין צורך אליו, ואמר החכם (משלי י) ברוב דברים לא יחדל פשע וגו'. ואמר אחד מן החכמים אצור מותר דבריך וחסום מותר לשונך. ומדבר ב"א והזכיר רעותיהם וספר בגנותם,

⁵ מקרה ופגע. אורך עמידתו, כמה חי עד הנה. יתרון שיחייב לו וכו', אינו רואה בעלמו שום יתרון עליהם למה יאריך ימים יותר מהם. שקדם המות וכו', שחן אל לבו עיני המות. בחי, במלח חי. במעלות הברידות וכו', כשחטה נפשו לחברת בני אדם ישחבל במעלות הברידות וכו'. מבלי דוחק, באין הכרח. ואמר ונאמר וכו', זה יאמר פלוני אמר כן וזה יאמר על פלוני נאמר וכו'. ובלבול ארוך וכו', להג הרבה של הכל. אצור, הטמן והסתר. וחסום, וסגור. ומדבר בב"א וכו', ומרעת חברתם גם זאת סגורם לדבר בב"א וכו', וכן והכזב וכו' ושבעת וכו' וזולתם

שער השבון הנפש

ואמר הכתוב בענין הזה (ספ"ט) תשב באחיך הדבר
 וגו'. והכוב ודברי השקר, וכוזא אמר (ס"ט) הוות
 בקרבה, ואמר (ירמיה' ה) הקשבתו ואשמע לא בן ידברו.
 ושבעת השקר והשווא שאמר הבורא עליהם (שמות כ)
 כי לא ינקה ה' ואמר אחר מן החסידים לתלמידיו
 החורה התירה לנו להשבע בשם הבורא באמת, ואני
 איעצכם שלא תשבעו בו לא באמת ולא בשקר; אמרו
 הן או לאו. והגאווה והלצנות וכזות קצת היושבים
 והשחוק עמהם. וכבר יחרתי בהרחקת הענין הזה שער
 בספר הזה, והוא שער הכניעה. והערר יראת האלהים
 מלבו בעת התערבו עם כ"א ושיחתו עמהם, עם מעוט
 ההצלה מהזקתם בממונו ודברם בו. והחונף ואהבת
 קנות השם להתנאות להם ולהתגדל אצלם, במה שהוא
 יודע וכמה שאינו יודע ממיני החכמות והמעשים. ומתם
 חיוב הצווי בטוב וההזהרה מן הרע, אשר צונו הבורא
 עליו באמרו (ויקרא י"ט) הובת חוכיח את עמיתך. ואנחנו
 חייבים להזהיר מן הרע בשלשה דברים: אחד מהם
 בפגיעת היר, כמו שעשה פנחס בדבר זמרי וכזבי.
 והשני למחות ברברים, כמו שעשה משה (שמות כ)
 באמרו לרשע למה תכה רעך. והשלישי בלב, כמו שאמר
 דוד ע"ה (ספ"ט) שנאתי קהל מרעים וגו'. ואם יוכל
 למחות הרשעים, על כל פנים ימחה, שאין עמי הארץ
 נמלטים מן הקצור. וכאשר החכורד, בטלה מעליך
 חובת הצווי בטוב וההזהרה מן הרע בלי ספק; והוא
 דכסמוך. על כל פנים ימחה, ככל אופן שיוכל חייב לעצור בידים.

דבר קשה לקיים מצותו ולהשלים חובתו, כמו שאחז"ל
 העבודה אם יש ברור הזה מי שמקבל תוכחה, ואמר
 קצתם העבודה אם יש ברור הזה מי שיודע להוכיח.
 ומהם הפסד העצה וחסרון הכרת השכל בחברתם
 ורועותם, והתלמד רוע מרותם, כמו שאמר החכם (משלי
 יג) ורועה בסילים ירוע. ועל כן אחז"ל שיתח הילדים
 וישיבת כתי בנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם
 מן העולם. ובללו של דבר כי רוב העבירות לא יגמרו
 לא בשנים, כמו הזנות ורוע משא ומתן ושבעת שקר
 וערות שקר. וכל העבירות שיהיו בלשון לא יגמרו אלא
 בחברה ובהתערב עם ב"א. אבל הבדירות והפרידה
 מב"א סבת ההצלה מכל מה שזכרנו מן העבירות,
 והיא מהחזק שבדברים המביאים אל המדות הטובות.
 וכבר נאמר כי עמוד בר הלבב אהבת הבדירות ובחירות
 היחידות. ע"כ השמר אחי פן ישיאך היצר, וייפה בעיניך
 החברה והתערובת עם ב"א, ויסיתך לכסוף בעת היחידות
 והבדירות להם. ואח"כ השמר פן ישעה אותך רעיון
 לכך, כי בחברת החכמים היורעים את האלהים ואת
 תורתו והתערב עם גרולי ב"א, העדר ענין הבדירות
 והנחת מעלות היחידות; אך היא הבדירות הגמורה
 והיחידות השלמה. ובחברת אנשי החסד והתורה מעלות
 רבות יתירות על מעלות היחידות יארך ספורם, ואמר
 החכם (סס) הולך אתו חכמים יחכם וגו', ואמר (סס כב)

העבודה, ל' שבעה. בשנים, כס"ב. עמוד בר הלבב, משען
 חזק לטובת הלב. פן ישעה אותך וכו', פן האמר בלנכך ח"כ גם

שער חשבון הנפש

הט אונך ושמע דברי חכמים. ואמר במי שלא התחבר
 עם אנשי החסד (ס"ט טו) לא יאהב לץ הוכח לו וגומר.
 ואחז"ל קבוץ לרשעים רע להם ורע לעולם, ולצדיקים
 טוב להם וטוב לעולם. פזור לרשעים הנאה להם והנאה
 לעולם, ולצדיקים רע להם ורע לעולם. ואמר יהי ביהך
 בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה
 בצמא את דבריהם. ואמר (מלאכי ג) אז נדברו יראי ה'
 איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע: — והשמנה עשר
 חשבון האדם עם נפשו בעת גבהותה והתגדלה ורוחק
 משאליה (ס"א מאוייה) בעוה"ז. והוא שיחבונן ערכו בין
 העליונים והתחתונים, ויתבאר לו קטנותו וזעירותו בין
 יצירות הבורא יתברך, כמו שבארתי בענין הזה בשער
 הששי מן הספר הזה. וישתכל אח"כ במה שחלק הבורא
 מן הגרולה לאדם שהשליטו במיני החיים והצמחים
 והמוצאים, כמו שכתוב (סליס ח) תמשיליהו במעשי
 ידיך וגו', ושהודיעו חקי תורתו והעמידו על כל מה שיש
 בו תקנתו מסודות עליון העוה"ז ותחתונו. והרים מעלתו
 בשבחו ובהודותו לבוראו, ובקראו אליו בצרות, ובענותו
 בעת המצוקות ובקרו בו ושלחו אל ברואיו, ומקרו אליו
 סודות גבורתו והראות המופתים על ידו, עם מה שיארך
 ספורו מן הטובות הנסתרות והנראות, הגופיות
 והרוחניות הכוללות והמיוחדות, חסד וטובה עלינו.

נחננה חכמים גרוע מזלדות וכו'. בעת גבהותה וכו', כשהטיב
 ה' לו בקיני עוה"ז. ורוחק משאליה, ועוד השאל נפשו יתר
 מאל כדל"ל אין אדם מה וכו'. ובחרו בו, שחבר נבית מקרבו.

והשתכל אחי כמה ערכך נקלה וענינך נבזה, וכמה גדלך בוראך, עם מה שאינו צריך לך וגודל צרכך אל השגחתו והנהגתו. וחוס על העטרה הגדולה (ס"א המעולה) הזאת אשר עטרך בה, והמעלה הרמה שהרימך אליה בעוה"ז, והגמול הגדול שצפנו לך בעוה"ב. והרבקך בעבודתו ובהוראתו. ואל יביאך מה שנשאך הכורא בו כמה שזכרתי לך מחסריו וטובותיו להתגאות בענינך ולהתגדל בנפשך ולהתרומם בחסד הכורא עליך, ותחשוב כי מן הדין הוא לך ושאתה ראוי לו ויאות לך כמודו. אבל הרבך בכניעה ובענוה ובשפלות שאתה ראוי לה, כשתודה באמת על ערכך בכריאות הכורא ית'; כמה שחייב העבר החלש הנבזה הנקלה, קְשִׁינָשָׂא ארוניו מעלתו וישימהו עם אנשי סגולתו, חסד ממנו עליו, מבזות נפשו והיותה בעיניו כערכה הראשון קודם שיגביר ארוניו חסרו עליו. ואל יתגדל לפניו ואל יגבה לבו כמה שהגיע אליו מן הגדולה והיקר. ואל יבקש ממנו משאליו דרך רגילות; אך יעזוב ענינו אליו ויבטח עליו ועל טובו. ואמרו על אחד מן הצדיקים שהיה אומר אחר תפלתו אהי לא נשאתי לעמוד לפניך סבלי בפחיתות ערכי ומעוט יריעתי בגדולתך ורוממותך; כי אתה רם ונשא, ואני נקלה ונבזה וקטן משאול ממך, ומקרוא איד שבח והלל, וקדש שמך המקודש בקולות המלאכים

כמודו, כחסד הזה. חסד ממנו עליו, רק מחסד אלוניו שגבר עליו. מבזות נפשו וכו', כמו שחייב העבד להיות כזוי בעיניו. דרך רגילות, כשואל מנ"א הדומה לו. נשאתי, הסיתתי. סבלי, חסרון ידיעתי. משאול ממך, מלשאל ממך. וקדש, ולקדש.

העליונים הקרושים; אבל הרשני (ס"ה נשאני) על זה
 שדוממתני בצוותך אותי לקרוא אליך, והרשיתני לשבח
 את שמך העליון כפי הכרתי אותך וידיעתי בכבודך, עם
 הראותי עבודתי לך ושפלותי לפניך, ואתה יודע תקנותי
 ואופני הנהגתי, ולא הודעתך בצרכי להעיר אותך עליהם
 אלא שארגיש בגודל חסרוני איך ובטחוני כך. ואם אשאל
 ממך בסבלותי מה שאינו שוב לי, ואבקש ממך שאין בו
 תקנתו; בחירתך העליונה טובה מבחירתו, וכבר הנחתי
 כל עניני אל גזרתך הקיימת והנהגתך העליונה, כמו
 שאמר דוד ע"ה (תהלים קל"ה) ה' לא גבה לבי ולא רמו
 עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני, אם לא שויתתי
 והוממתתי נפשו כגמול עלי אמו כגמול עלי נפשי: —
 והתשעה עשר חשבונו עם נפשו בהצלת הכורא אורו
 מפגעי העולם וצרותיו ומיני חלאי בני אדם בו, ואופני
 המאורעים והמצוקים ממאסר ורעב וצמא וקור וחום
 וסמי המות והחיות הרעות והצדעת ושרוף הדעת ומיני
 בשול ההרגשות ומה שדומה לזה, עם ידעתו שהוא
 ראוי להם ומתחייב בהם על מה שקדמו לו מן העונות
 והחטאים לפני הכורא, וגוהל מה שעבר מהמרותו את
 אהיו ובזותו בדבריו, ועזבו הודאתו ושבתו וסורו מעבודתו
 והנחת התשובה וההודאה לפני האלהים, מאורך זמן
 מדיו עם התמדת שובותו לו ותדירות חסרו עליו.
 כשישחכל המשכיל בזה ויחשב כמה שמנסה הכורא בו
 את ב"א כמה שספרנו מן הפגעים בעוה"ז, ובהצלתו
 הרשני, נתן לי רשות בטול ההרגשות, הפסד החושים.

מהם והמלטו מהמהם עם מה שהוא ראוי להם; יגדל
 שבחו על טובת האלהים עליו, וימהר אל התשובה
 ובקשת המחילה על מה שקדם לו מן העונות והחטאים,
 אשר הסתירם הבורא עליו זמן ארוך, וירוץ להרבק
 בעבודת הבורא ליראה מהם ולרחות אותם, כמו שכתוב
 (דברים כח) והיה אם שמוע תשמע בקול ה' אלהיך, ואמר
 (ס"ז) והסיר ה' ממך כל חלי וכל מרוי מצרים וגומר.
 ואמר אחר מחסירינו הקדמונים ז"ל ראו שאין ערוד
 מציית אלא חטא מציית. ואמר רוד ע"ה (ההלים לא) על
 שחל ופתן תדרוך תרמוס כפיר ותנין, כי בי חשק
 ואפלטתו וגו': — והעשרים חשבוננו עם נפשו אם יהיה
 לו ממון בפנים שקנהו מהם, ובאופני הוצאתו והוצאת
 חובות הבורא ממנו, ופרוע חובות ב"א כמו שהוא חייב
 בו ממנו; ואל יחשבנו מעמד עליו בלבד, וידע כי הוא
 אצלו כמו הפקדון, ישאר כל עוד (ס"ח עה) שירצה הבורא
 בידו ואח"כ יפקידנו אצל אחר בעת שירצה. וכאשר
 יחשוב בעל הממון בנפשו זה, לא יפחד מפגעי הזמן
 עליו. ואם ישאר הממון בידו, יודה הבורא וישבחהו;
 ואם יאבד ממנו, יסכול דינו וירצה בגזרתו, ויקל בעיניו
 להשתמש בו ולהוציאו בעבודת ה' ית', ולעשות הטוב
 ממנו ולהחזיר האמנות ולהשיב. ולא יחמוד אדם בממונו

מהמהם, כל הכחוב ביחזקאל, ור"ל מהם וע"ד הפלגה. עם מה
 וכו', אע"פ שראוי להם. ערוד, מין כחש. בפנים שקנהו וכו',
 באיזה חופן נא לידו חס נהסיר לו לא. ואל יחשבנו מעמד וכו',
 אל יחשוב שיעמוד תמיד בידו בלבד, ולא יעבור לזולתו. האמנות,
 מה שנקבד בידו. ולא יחמוד וכו', לא יקנא בעל ממון אחר.

שער השבון הנפש

ולא יבזה עני לְעֵנֵי, וידיה מן החזקות שבסבות המרות
 הטובות ורחיית המגונות, כמו שאמר (משלי ג) כבר את
 ה' מהונך וגו', ואמר (שם ט) מלוה ה' חונן דל וגו' : —
 והאחר ועשרים חשבוננו עם נפשו על מה שיש ביכלתו
 ממעשה העבודה, ולהרגיל בה ולהתמיד עליה, ויריץ
 ויחרץ לעשותה עד שתשוב לו למנהג. ואח"כ ישתדל
 להוסיף על מה שיש ביכלתו ויכסוף לו בלבו ויעלה איו
 במחשבתו, וישאל מהאל לעזרו ולאמצו על יותר ממה
 שיש ביכלתו מן הידיעה והמעשה בלב ומצפון נאמן.
 וכשיחמיד על זה ימציא לו הבורא בקשותיו ויפתח לו
 שערי ידיעתו, ויחזק שכלו ואיבריו לעמוד במצותיו אשר
 למעלה מיכלתו מדרגה אחר מדרגה, כמו שאמר (ישעיה
 מח) אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך חלך.
 והדמיון בזה במלאכה והלמוד. כי הלומד מלאכה
 בהתחלתה יעשה מחלקיה כפי בינתו ופחות ממה
 שביכלתו, וכאשר תחזק בינתו ויתמיד עליה, יורחו
 הבורא שרשי המלאכה וכלליה ומעלד מהם תולדות
 שלא למדם מזולתו מב"א. וכן בלמוד כי בעל חכמת
 השיעור לא יוכל ללמד תלמידו השיעור המחשבי בתחלת
 ענינו, אבל מלמד אותו השיעור המורגש המצוייר בצדו
 בצורות הרשומות אשר סדר אותם אקליד"ם בספרו
 שחבר בשיעור. וכשיבין אותו תלמיד היטב ויחפוץ
 לעמוד על תולדותיו בהשתדלות וחריצות, יורחו הבורא

ויחרץ, יזדרז, ומילד, ומוליד. חכמת השיעור, חכמת המדידה הנקרא
 הנלמס. המחשבי, המשוער רק במחשבה בלי ליורים וכלים. בצדו,

השיעור המחשבי ויתכן כלל מדעו, ויוכל להוציא ממנו צורות מופלאות ומלאכה דקה, כמעט שתרמה לנבואה הבאה מאת האלהים. וכן בשאר החכמות כי התלמיד ימצא בלבו כשהוא משתדל בחכמה, כח עליוני רוחני אין בכח אדם להועילו בו, ולזה אמרו רז"ל חכם עדיף מנביא, ואמר אליהוא (ליוז לב) אכן רוח היא באנוש. ועל ההקשה הזאת ראוי לך אחי שתבין כי רוב הענין המכוון במצות שהם בגופים ובאברים, הוא להעיר על המצות אשר תהיינה בלבבות ובמצפונים, מפני שעליהם משען העבודה והם שרש התורה, כמו שאמר (דברים י) את ה' אלהיך תירא וגו', ואמר (סס ל) כי קרוב אליך הדבר מאד בפידך ובלבבך לעשותו, ואמר (סס י) מה ה' אלהיך שואל מעמך וגו'. ומפני שהיה זה למעלה מכח האדם, ולא יתכן לו עד שיפרד מרוב תאוותיו הבהמיות ויכריח טבעיו ויקשור חנועותיו; העביר אותו הבורא בגופו ובאבריו כמה שיש ביכלתו, עד שיקל עליו לעמוד בהם. וכאשר ישתדל בהם המאמין בלבו ובמצפוננו ויגיע מהם כפי יכלתו, יפתח לו האלהים שער המעלות הרוחניות ויגיע מהם א' מה שלמעלה מיכלתו, ויעבוד הבורא ית' בגופו ובנפשו בנראהו ובנסתרו, כמו שאמר רוד ע"ה (מהלס פד) לבי ובשרי ירננו אל א' חי. וכבר משלו זה לאדם שנטע אילנות ונכש שרשיהם, ונקה הארמה מן הקוצים ומן העשבים, והשקה אותם

כלל הספר שמלמד אותו זו. ויתכן כלל מדעו, יתכוון ויתחזק כלל ידיעתו. ההקשה, הדמיון. ונכש, עקר וחלש עשנים הרעים

בעת הצורך ודמן אותם, ואחר כך הוא מיחל הפירות
מאת האלים ית'; ואם יתעלם מעבודתם ומעיין עליהם,
לא יהיה ראוי שיתן לו הבורא ית' מהם פרי. וכן בעל
מעשה העבודה אם ישתדל וימהר ויחרץ לעשות מה
שיש ביכלתו, יעזרהו האלים לעשות מה שהוא למעלה
מיכלתו, אשר הוא הפרי העליון והטובה הנכבדת מאת
האלים על סגולתו ואנשי אהבתו בעוה"ז, כמו שארז"ל
כל המקיים את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר,
ואמר החכם (קבלה ב) כי לאדם שטוב לפניו וגו'. ואמרו
הז"ל תורה מביאה לידי מעשה, מעשה מביא לידי
זהירות, וזהירות מביאה לידי זריזות, זריזות מביאה לידי
פרישות, פרישות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי
טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, וחסידות גדולה
מבלם שנאמר (חכמים פט) אז דברת בחזון לחסידך וגו'.
ואם יתעלם ממה שיש ביכלתו ויקל כמה שיש בכחו
חרק עזרת האלהים ואמצתו ממנו, כמו שכתוב (משלי
טו) רחוק מרשעים ה', ואמר (ישעיה נט) עונותיכם היו
מכדילים וגו': — והשנים ועשרים חשבוננו עם נפשו על
התערבו עם ב"א בתקנות העולם מתרישה וקצירה,
ומקח וממכר, והענינים שנעזרים בהם קצת ב"א בקצתם
על ישוב העולם; שיאהב להם מה שיאהב לנפשו מהם,
וישנא להם מה שישנא לו מהם, ויחמול עליהם וידחה
מהם כפי יכלתו מה שיזיקם, כמו שנאמר (ויקרא יט)
ואהבת לרעך כמוך. וימשל בזה כאלו אנשים הלכו ל
מסניכס. ודמן, ל' דומן וזבל. ומעיין, ומלנניין. ואמצתו, ל'

ארץ רחוקה בדרך עקוב, ויש להם ללון במחנים רבים,
 ויש להם בהמות רבות טעונות במשואות גדולות,
 והאנשים במתי מעט ולכל אחד מהם בהמות רבות
 שהוא צריך לטעון ולפרוק אותם פעמים. ואם יעזרו איש
 את אחיו לטעון ולפרוק, ויהיה חפצם בשלום הכל,
 ולהקל מעליהם, ושיהיו שוים בעזר ובסיוע ביניהם;
 יגיעו אל הטוב שבענינים. ואם יחלק לבם ולא יסכימו
 לעצה אחת, וישתדל כל אחד מהם לעזר לעצמו לבד;
 ילאה רובם. ומן הפנים האלה אחי כבוד העולם על
 יושביו, ונכפלה עליהם עבודתו וטרחו; מפני שרצו
 להתיחר כל אחד מהם בחלקו בו, וביותר מחוקו ממנו.
 ומפני שרצו ממנו יותר מחוקם, ובקשו בו אשר לא להם;
 מנעם העולם חוקם ממנו, ולא המציא להם חלקם בו.
 ע"כ אינם מרוצים ממנו, ואין אחד בהם שאינו מתרעם
 בו ובוכה עליו; כי בקשו בו מותרי המחיה, ומנעם הוא
 די הספק אלא לאחר הטורח הגדול והיגיעה הרבה.
 ואלו היה מספיק להם די ספקם, ותהיה השתדלותם
 שוה לתועלת כלם ויהיו שוים בעניניהם, היו מנצחים
 עולמם ומגיעים אל יותר מחפצם בו. ולא די להם שאינם
 עוזרים זה לזה על עולמם, אלא מחלישים קצתם את
 קצתם ועכב (ס"א ועטר) כל אחד מהם על חבירו ומרפה
 בחו, עד שלא יגיע אחד מהם אל בקשתו ולא ישוג
 תאוותו. על כן השתדל אחי לקנות ריעים נאמנים

חומץ. עקוב, עקום. במחנים, במלונות. פעמים, פעמים רבות.
 ומן הפנים האלה, ומפני זה. ס"א ועטר. וסכנ.

שער חשבון הנפש

ואוהבים זכים, יהיו לך לעזר על תורתך ועל עולמך,
 בהיות לבך שלם עמהם ומצפונך זך להם. ושיהיו חביבין
 עליך כנפשך, כשתמצא ירך מי שהוא ראוי לזה מהם.
 ואל תפקיד סורך לא אצל סגולת הסגולה מהם בלבר,
 כמו שאמר בן סירא רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סורך
 לאחד מאלף. ואמר החכם (משלי כז) שמן וקמרת ישמח
 לב ומתק רעהו מעצת נפש: — והשלשה ועשרים
 הבחינה בכל מה שיש בעולם מקטני הבריאות וגדוליהם
 ומעלות המרברים בו, ומדרגות הכרואים בתחתונו
 ועליונו, ותכונת הגלגלים ותנועות השמש והירח
 והכוכבים העומדים וההולכים, וירידת הגשמים ונשיבת
 הרוחות, ויציאת הילד מן הרחם, ומה שהוא יותר נפלא
 מזה ויותר דק ויותר נראה ויותר נסתר מפלאי הכורא
 ית', המורים על תמימות חכמתו ויכלתו והנהגתו הטובה
 וחנינתו הכוללת ורחמיו ורוב השגחתו על הכרואים.
 ואל ישיאך רוב ראותך אותם ואורך רגילותך בהם על
 עזיבת התימה מהם והבחינה בהם, ותהיה קדימה
 ידיעתך אותם מחייבת שהקל בהם, בעבור שהיית רגיל
 בהם. ואם ימצא על דרך הזה ענין הנערים במה שהם
 רואים ומעידים, כן ימצא רוב עמי הארץ והרבה מחשובי
 ב"א על הענין הזה. והוא שהם תמידים מדבר שהם
 רואים אותו ולא הרגילו לראותו, כקדרות השמש והירח

סגולת הסגולה, מוכתר מן המוכתר. ועליונו, ככלוח השמים.
 העומדים, כוכבי שבת שבנגלל היומי. וההולכים, ז' כוכבי לכת.
 עזיבת התימה וכז', שאין לתמוה עליהם מפני תדירותם. ומעידים,

והברקים והרעמים והזועות (ס"א והזיקות) והסערה והרומה
 להם, ואינם תמהים מתנועות הגלגלים וסכובם כשמש
 וירח וכוכבים, וצאת השמש ובואה וירידת הגשמים
 ונשיבת הרוחות, והרומה לזה ממה שהוא נמצא עמם
 ודואים אותו תדיר. וכן יתמהו כשרואים הים וגליו
 וסעריו ורוב החיות אשר בו. ולא יתמהו מהלך הנהרות
 והגרת המים מן המעיינות לילה ויומם לא ינוחו ולא
 יעמדו, והרבה כזה. ע"כ ראוי לך אחי לבחון בכל מה
 שברא הבורא ית', מה שהיית רגיל בו ומה שלא היית
 רגיל בו, ובמה שראית, ובמה שלא ראית. ואל תשיאך
 סבלותך מהשתכל בענינים בנערוךך בתחלת ראותך
 אותם, שתעזוב להתכוננם ולבחון בהם בעת חזקת
 הברתך ובר לבך והגעת בינתך כשאתה גרול; אך הבט
 להם והסתכל בהם באלו לא ראית כמותם, ודמה בנפשך
 באלו היית סתום עינים קודם הברתך אותם, ואחר כך
 פקחה עיניך וראית אותם והברתם. הלא תראה אחי כי
 הבסיל פְּעוֹר, וכאשר ישכיל יהיה כענין מי שנפקחו
 עיניו וראה, כמו שאמר הכתוב (בראשית ג) על אדם וחוה
 ותפקחנה עיני שניהם, וכבר ירענו כי עיניהם היו פקוחות
 קודם לכן. ואל התעלם מנפשך שתפקוד אותה ותחפש
 על סבלותיה; ואז תראה מאמתות הענינים, ותכיר
 מפלאי הבורא ית' מה שארכה סבלותך בו ועורונך ממנו.
 כמו שאמר אחר מן החכמים, לבות החכמים יש להם

שראו לו סמנו. והזועות, חרדת הארץ. והגרה, כביעת ומזילה.
 שתפקוד אותה, שהלוק עליה. ותחפש וכו', ותדרוש ותחקור על

עינים, רואות מה שאינם רואים הפתאים, כמו שאמר
הכתוב (ישעיה מ) הלא תדעו הלא תשמעו: — והארבעה
ועשרים שתחשוב עם נפשך ותתבענה על כל ענין
שנחישב אצלה מעניני ידיעת האלהים ותורתו, ורברי
הראשונים וחירות החכמים ועניני התפלות אשר ידעת
מעת נערותיך וברובי מי גרולך ולמודך החלה. כי צורות
הענינים הרקים אצל מי שהכרתו חלושה, אינם כצורתם
אצל מי שהכרתו חזקה. וכל אשר תוסיף הכרת האדם,
יוסיף בירור בענינים. על כן אל תנוח דעתך על מה
שנצטייר בלבך בתחלת למודך מן הענינים המסופקים
והסברות העמוקות, אבל ראוי לך להתחיל בעת חזק
שכלך והכרתך לעיין בספר תורת האלהים וספרי נביאיו,
כמי שלא למד מהם ספר. ותרגיל עצמך לפרשם ולבארם
ולתבונן במלותם ובלשונם, ומה שסובלות מן הענינים,
ומה שיש מהם כפשוטו ומה שאינו כפשוטו, ומה שיש
מהם נראה ומה שהוא מהם נסתר, ומה שהסברא
(ס"ח שהקשה) נמצאת בו ומה שאין הסברא (ס"ח הקשה)
נמצאת בו. וכן תעשה בתפלות ובתושבחות מהשתכל
במלותם ומגמת עיניהם, כדי שהיה בעת שתדבר
בהם לפני אלהיך, יודע מה שמוציא לשונך מן המלות
ומה שמבקש לכך בענין. ואל תנהג בכל זה כמנהגי ימי
הנערות, שהאמר מן המלות בלשונך מה שיזדמן לך
ועל אותה דרך שיזדמן, ואינך יודע הענין. וכבר קדם

אשר לא ידעה עוד. ותתבענה, ל' תביעה לדון. שנתוישב אצלה,
ססנה שזדעת מוחם מכבר, מהשתכל, מה שיש להשתכל, ומנפת,

לנו בענין הזה מה שיש בו די. וכן תעשה ברברי
 החכמים והקבלה, שהתכוונן בהם והדינם לזכות. ואל
 תנוח דעתך על מה שנתכרר אצלך בתחלת למודך,
 אבל תבע עליו את נפשך כמי שמתחיל בו. ומה שיתכרר
 אצלך, תזכרנו והתישב בו. ומה שתסתפק בבירורו
 תחקור עליו מחכמי דרך שלא בדרך החקירה הראשונה;
 אז יראה לך מסודות התורה ומסודות החכמים, מה שאי
 אפשר להשיגו מצד למוד המלמדים אותך בתחלת ענייך.
 ואל תשיאך הגאווה שתחשוב שהברתך לא הוסיפה על
 מה שהיתה עליו מנעורך, ושמה שעבר ברעתך בעת
 הנעורים, לא יחכן להשתנות אצלך ולהיות נברי אצל
 דעתך; כי זה מפיתוי היצר לך שירשל אותך מעיין
 ומחקור על אמתת הענינים, וידמה בעיניך שאהה חכם
 גמור ולא תחסר מאומה ממה שאהה צריך לו, כמו
 שאמר החכם (משלי כו) חכם עצל בעיניו משבעה משיבי
 מעם, ואמר (סס) ראה איש חכם בעיניו תקוה לכסיל
 מזמו, ואמר (קהלם ב) החכם עיניו בראשו, ר"ל שהוא
 משתכל בתחלת עניניו ומה שהוא בו מעניני הורתו
 ועולמו, ופוקד אותם ומכין הטוב והרע מנפשו במה
 שעבר לו, ויוסיף להחזיק בטוב וישוב מן הרע. והכסיל
 מתעלם מכל זה כמי שהולך באפלת הלילה בדרך
 ארוכה, לא יביט אל מה שעבר ואם יחזיר פניו לא
 יתבאר אליו, אך כל דעתו על מה שיש לפניו, ועל זה

וכוונתו. החקירה הראשונה, כלמקד בנעורך שלא ידע עדין אף
 ספיקות על כוונתו. ואם יחזיר פניו, ואפילו אם יחזיר פניו.

אמר והבסיל בחושך הולך. ואמר (סס) וראיתי אני שיש
יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החשך וגו' : -
והחמשה ועשרים שיחשב עם נפשו על מה ששקע בה
מאהבת העוה"ז והגברת תאוותיה על אהבת העה"ב.
וישתדל להוציא אהבת העוה"ז מלבו ולהגביר אהבת
העוה"ב עליה, בהשתכלו באחרית שני העולמים ומה
שידחה סוף ענינו בשני המעונים. וישתדל להרחיק אהבת
העוה"ז מלבו, ולקיים בו אהבת העוה"ב תמיד. וכבר
אמר אחד מן החכמים כאשר לא יתחברו בכלי אחד
המים והאש, כן לא תתחבר בלב המאמין אהבת
העוה"ז ואהבת העוה"ב. ואמרו העוה"ז והעוה"ב כשתי
צרות, כאשר תרצה האחת מהן תקציף השנית. וכן
אחי נפשך וגופך צריכות הנהגה ומחשבה. וחזוק הנפש
ותקונה יהיה, בהרגילה במוסרים ובחכמות ולהנהיגה
ברברי חכמה וללמדה המדות הטובות, ולמנוע אותה
מתאוותיה הבהמיות. אבל חזוק גופך ותקונו, שתפקדנו
במיני המאכלים הטובים הערכים והמשקים הראויים
למזגו, והרחיצה במים השוים ולהרגיש עליו תרד
בתועלותיו וצרכיו. ואם תהיה מחשבתך על תקון גופך
ותשים כל השגחתך עליו, תתעלם מתקנת נפשך. וכן
אם תטה מחשבתך להחיות את נפשך בהשגחתך עליה,
תתעלם מהרבה מעניני גופך. ומן הזריזות שחגביר את
נפשך הקיימת לך, על גופך הפלה, ושתפקדנה ותרגיש
עליה, ואל תקצר בענינים הצריכים מאד לגופך ותכביר
ששקע, שנטבע. כשתי צרות, כשתי נשים שהן לרוח זו לזו.

עליה ותחלישהו, ותהיה זאת סבה לחלישות שניהם; אבל תן לגופך המזון אשר יעמידנו על ענינו, ותן לנפשך מן החכמות והמוסרים יותר מיכלתה. ובוה אמר החכם (קבלת ז) אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר וגו', ואמר (סז) טוב אשר תאחז בזה וגם מזה אל תנח את ירך; ר"ל א' תפליג בדרכי הצדיקים הפורשים מן העולם ותעבוד את נתיבתם, פן תשוקם. וכן אל תפליג בדרכי הרשעים המגבירים את העולם, ותלמד האותם יותר מן השיעור הראוי לתורתך ועולמך; פן תמות בלא עתך, ר"ל מות הנפש בהגבורת התאוה עליה בטבעה בים התענוגים הגופיים. אך אחז הררך השוה והחזיק באחריתך, ואל תנח עולמך כי ממנו תקח לך צידה לעולם הקיימא ומקום המנוחה, כמו שאחז"ל העוה"ז דומה לפרוודור לפני העוה"ב התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין, וזו היא דרך החסידים הראשונים היראים את האלהים. ומה שאמר ואל תתחכם יותר ולא אמר ואל תהי סבל יותר, מפני שיש לחכמה אצלנו גבול ידוע לא יתכן לעבור אותו. והוא שכל מין ממיני החכמה שימשכנו לעבודת האלהים ולשמור מצותיו ולהראות חכמתו ויכלתו, מותר לנו וחייבין אנחנו לחקור עליו, כמו שאמר (איוז כח) הן יראת אדני היא חכמה, ואמר (משלי ט) תחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה, ר"ל ודעת האלהים. ואמר (סהלס קיא) ראשית חכמה יראת ה', ואמר (ירמיה ט) הנה בדבר ה' מאסו יותר מיכלתה, לפי דמיונה. תפליג, כל דבר היוצא משעור הראוי

שער השבון הנפש

וחכמת מה להם. וכל מה שהוא מן החכמה על זולת
 הדרך אשר זכרנו אסור לעיין בה ולחקור עליה, ועל כן
 אמר ואל תתחכם יותר. אך הסבלות וההוללות הזוהר
 ממעוטים, וע"כ אמר וא' תהי סבל ולא אמר יותר, מפני
 שמעוטה מפסיד הרבה מעלות טובות, כמו שכתוב
 (קס"ג י) זכובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה
 מכבוד סבלות מעט: — והששה ועשרים חשבוננו עם
 נפשו כשהוא עומד במצות המלך, ויירא מעונשו אם
 יעבור על מצותו; ולא ירגיש למצות אלהיו ולא יירא
 מעונשו בעברו על מצותיו. ואיך לא יחבונן בשכלו מה
 בין שתי המצות, ויכיר מה בין שני הענינים, ויבין
 חולשת המלך לקיים גזרותיו והתאחרו מהפיל העונש
 בו, ורחקו מהשקיף עליו וטרדהו בנפשו ממנו, וכבר
 אמר חכם (משלי כד) ירא את ה' בני ומלך, ואמר (ס"ב)
 נחם בכפיר אימת מלך; ואיך לא יתבייש המשכיל
 מאלהיו שגזרתו קיימת, המשקיף עליו תמיד, ולא
 תטרדהו ממנו טרדה ולא ימנעהו ממנו מונע, ולא יירא
 ולא יפחד מעונשו וימרהו! והוא יודע שהוא משקיף
 עליו ורואה נגלה ונסתר, ולא יחזור אליו בתשובה על
 מה שקדם לו, ויאמר כמה ארך המרותי את דברו
 והתמיד סתרו עלי, אבקש מחילתו קודם שיעכרני בעולם
 הזה או יענני בעוה"ב. והוא מה שאמר דוד (הסליס י)
 רשע בגובה אפו כל ידרוש אין אלהים כל מזימותיו: —

לו נקרא הסלבה. על זולת הדרך, שלא על הדרך וכו'. חולשת
 המלך, שהוא רק נסר ודס. וכבר אמר וכו', ועכ"ל אמר וכו'.

והשבעה ועשרים השבון האדם עם נפשו כשתבוא עליו רעה בגופו או בממונו או בענין מעניניו, ויקבל הכל מאלהיו בשמחה. ויסבול סבל רוצה בדין האלהים, ולא סבל מתקצף על גזרתו, כמו שכתוב (ישעי' ס) וחביתי לה' המסתיר פניו מבית יעקב וקויתי לו. ואל יהיה כמי שנאמר עליו (סד) והיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. ודע אחי כי העשר נסיונות שנסה המקום את אברהם אבינו לא היינו משבתים לו עמדו בהם, לולי שהיה מקבל הכל מאלהיו ברצון ובטוב לבב, כמו שנאמר (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך. ויוצאי מצרים לא נתחייבו להאשימם ולהוכיחם במדבר, אלא על התקצפם ושלא היה לבם טוב עם האלהים ועם נביאו, כמו שאמר (ההלים עח) ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו. ופעמים רבות היו מראים קורדם ומריים באלהים והפרת בריתו, כאשר תמצאם בכל ענין מתאווים לשוב מצרים ורומה לזה. והסבל הטוב מרה טובה; והסבל שבעליו מוכרח בו, אין לבעליו שבר עליו ולא מחילה בו. הסתכל אחי מה בין שני הסבלים, והתבונן ההפרש שיש בין הענינים, וחלוק ענין הסבל בנפשך לשלשה חלקים: הסבל על עבודת האלהים, והסבל על המדותו, והסבל על פגעי העולם. וזה החלק השלישי נחלק לבי חלקים, והוא הסבל על מה שחסר, או על העדר דבר אהוב. ואיזה מהם שיהיה,

סבל רוצה, שמקבל לין שמים לכפר על עוונותיו. סבל מתקצף, שסובל מפני שמוכרח אבל יקנוף על גזרתו. שחסר, שלא היה לו כלל. העדר,

יכול שתתחייב בו על דרך העונש ומוחלין בו על עונך ;
 או שיהיה התחלה מן האלהים לך על דרך הנסיון
 והמבחן , וירבה בזה הכורא שכרך ויגדיל גמולך עליו .
 ועל איזה מהם שיהיה מאלה השני פנים , ראוי לך
 שתקבל מה שיבואך מאת האלהים מהם ברצון ובקבול
 טוב , כמו שאמר דוד ע"ה (סס כה) כל ארחות ה' חסד
 ואמת לנוצרי בריתו ועדותיו . כי הרעה הבאה עליך אם
 היא למחול עונך היא אמת , ואם היא התחלה מאת
 האלהים לתת תמורתה הגמול השוב על סבלך הנסיון
 היא חסד , ואיננה יוצאה מחסד ואמת . ואם תשוב
 להסתכל בענינים האלה בלבך , יהיה אחרית סבלך
 טוב , ותגמול עליו מובטח . ע"כ אחי אל התעלם לפקוד
 מחשבתך תמיד בענין הזה , ואז יחזק סבלך לאלהים
 ויקל מעליך , בהעלות על לבך צער הרעה ומרירות
 הסבל , ויורה על רצונך השוב בגזרת האלהים והתנחמך
 בו ובטחונך עליו , כמו שנאמר (סס נא) חזקו ויאמץ
 לבבכם כל המיחלים לה' : — והשמנה ועשרים חשבון
 האדם עם נפשו אחר בטחונו על האלהים ומסרו אליו
 את נפשו ואת ממונו ובניו וכל עניניו . כשישתנה ענינו
 ויגזור הכורא מה שאינו מפיק רצונו , שיחשוב בנפשו
 שהארם נתן לחבירו כמתנה בית או שדה , ואח"כ עלה
 בלב מקבל המתנה להרוס אותו ולכנותו על ענין אחר ,
 או לשנותו מענינו הראשון ; היש מן הדין לנותן אותו לו
 שיאבל על מעשהו בו וידאג על שנותו אותו מענינו
 שהיה לו ואכל . שיהיה התחלה וכו' , שמייסרו לנען כסותו וכו'

הראשון, אחר שמסר לו הבית או השרדה? וכן אתה
אחי אם התנרבת בנפשך ובממונך לאלהים, א תאכל
על מעשהו כך כרצונו והנהגתו אותך כחפצו, ואם איננו
טוב לך כנראה ממנו; אבל ראוי לך שתנוח דעתך עליו,
ותסמוך על הנהגתו המעולה וגזרת דינו. ואל תחזור
במה שנתת לו משלך כמו שאתה סבור, ואל תראה
הצער בעת גזר דינו עליך. כ"ש שאתה אחר מיצוריו,
והוא יוצרך ומטריפך ומנהיגך בטוב לך בגלוייך ובנסתרך
ואם נעלם ממך הדבר, כמו שאמר (יוסע יא) ואנכי
תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו ולא ידעו כי רפאתים:—
והתשעה ועשרים שיתכונן יתרון נפשו על גופו, ויכיר
יתרון קצה ב"א על קצתם עד שאדם אחר שקול כנגד
אלף ב"א. וידע כי יתרונו אינה מכחות גופו, אך מצד
מעלת נפשו, כמו שנאמר לדוד (ס"ג יס) כי עתה כמונו
עשרה אלפים. אף כי הנשים שיש להם יתרון ביופיין,
כאשר תחסרנה מעלות הנפשות אין יופיין נאה ונויין
מתגנה, כמו שאמר החכם (משלי יא) גזם זהב באף חזיר
אשה יפה וסרת טעם, ואמר (סס לא) שקר החן והכל
היופי. וכפי הכרתך ביתרון נפשך על גופך, ראוי לך
להשתדל בתקוניה (ס"א להשתכל בתקנותיה) ובהצלחה
אצל אדוניה, המשקיף על זכותה וקררותה ושבתה
וגנותה, ובחירתה בטוב וברע, ונשותה עם שכלה ועם

חטא כלל. ואם איננו וכו', ואע"פ שאיננו וכו'. שאתה סבור,
שבתה לו משלך. ואם נעלם, ואע"פ שנעלם. אף כי, אפילו.
ובהצלחה, להכיל מענושים, או מענין זילול זכוכ מל' רז"ל

תאוה; ע"כ פקוד ענינה תמיד יותר, מפקרד ענין גופך.
 ודע כי גופך יותר קרוב להרפא מן הקשה שבחלאים
 כשיפול בו, מרפואת נפשך ממדוה היצר כשהוא גובר
 עליה, כמו שאמר החכם (סס יח) רוח איש יכלכל מחלהו
 ורוח נבאה מי ישאנה, ואמר (סס ד) מכל משמר נצור לבך:
 המשלים השלשים חשבון האדם עם נפשו בתנאי
 הגרות בעוה"ז. ויחשוב מעלתו בו כמעלות אדם נכרי
 הגיע אל ארץ נבריה, ולא הכיר אחד מאנשי המדינה
 שהגיע אליה, ולא היה אחר מהם יודע בו. לא שארונ
 המדינה חמל עליו לגרותו, והורוהו מה שיתקן ענינו בה,
 ונתן לו מזונו יום יום, וצוהו שלא ימרה את פיהו ולא
 יעבור על מצותו, ויחלו והפחידו בגמול ובעונש כפי
 הראוי לזמן ולמקום, והזהיררו על הנסיעה ולא הודיעו
 העת. מן התנאים שהוא חייב בהם, הכניעה והשפלות
 ולעזוב הגאווה ולהתרחק מן הגאון והגובה, כמו שאמר
 בענין הזה (בראשית יט) האחד בא לגור וישפוט שפוט.
 ומהם שיהיה מזומן לנסיעה ולהעתקה, ולא ירגיע ולא
 תנוח נפשו, כמו שכתוב (ויקרא כה) והארץ לא תמכר
 לצמיתות וגו'. ומהם שיחקור על דתי המדינה וחקיקה,
 ועל מה שחייבין בו למלך, כמו שאמר דוד ע"ה (הסלים
 קיט) גר אנכי בארץ וגו'. ומהם שיאהב את הגר כמוהו
 שיסייעו ויעזרוהו, כמו שכתוב (דברים י) ואהבתם את
 הגר וגו', ואמר (ויקרא יט) באזרח מכם יהיה לכם. ומהם

שמעמח נני לילות. המשלים השלשים, החשבון המשלים מספר
 הסלים. על הנסיעה, סיהיה מוכן תמיד לעזוב את הארץ.

שימחר ויחיש להרבק בעבודת ארוני המדינה, מפני שאין לו חומל שיפגע בו בעדו אם יקצר בעבודתו. כי ענינו הפך תשובת השונמית עת ששאל אותה הנביא (מלכים 3 ד) היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, שאמרה בתוך עמי אנכי יושבת, כלומר שעמי ומשפחתי ידברו אליו בעבורי בעת הצורך; ואינו כן ענין הגר, אך כמו שאמר (הסלים קמג) הבט ימין וראה ואין לי מכיר וגו'. ומהם שישתפק במה שמזדמן לו מן המזון ובמה שימצא לו מדירה ומלבוש, ולנהוג בכל ענינו כרי הספק מבלי טורח. ומהם שיזדמן לנסיעה ולחשב בצירה לדרך. ומהם שירבה בעיניו המעט מן הטובה, ויאריך לשונו בהודאת מי שהטיב לו בה. ומהם שיסבול הרעה אם תבא אליו והנזק אם יגיע אליו, משבר רוחו ושפלות נפשו וחלשתו מדחותם מעליו. ע"כ קבל על עצמך אחי תנאי הגרות בעה"ז, מפני שאתה בו גר באמת. והראיה על גרותך ויחירותך בו, כי בעת צאתך אל גרר התויה והרכבתך בכטן אמך, אלו היו משתדלים כל בני העולם להקדימך קודם לכן ברגע א' או לאחרך רגע אחר, או לקשור אבר מאברך בחבירו או להתירו, או לצייר צורה מצורות אברך הנסתרים והנראים, או להתיר חנועה לאבר מאברך הנחים או להניח הנע מהם, או להחרידך לצאת מכטן אמך קודם עתך הנגזרת לך או לאחרך

שיפגע, שילוך. מבלי טורח, שלא יטרח להשיג יופר מדי ספוק. משבר רוחו, מפני שרוחו נשברה. להתיר, להחל להסס החיר לנוע. להתירך, למחר יליאחק נהולך, ולעיל כוונתו בראשית סיפורה.

שער השבון הנפש

אחריה בהרף עין, או להקל עליך הענין או להקשותו;
 לא! היו יכולים לך על זה. וכן אחר יציאתך ל העוה"ז
 לא היה אדם יכול להגיע מזונך אליך מבלי עזרת האל
 לך, ולא להוסיף בגופך ולא לחסר ממנו. ואלו היית
 מעלה על לבך כי העולם כלו לך לברך נשאר מאין
 יושב, לא היה זה מוסיף בטרפך המגיע אותך אל
 אחריתך כשיעור חרדל. וכן אלו היו נוספים אנשי
 העולם כפלים, לא היה חסר לך מטרפך הנגזר לך
 כחרדל, ולא פחות ממנו ולא יותר. וכן לא יוכל אחד
 מן הברואים להועיל לך ולא להזיקך, ולא לאחד מהם
 יכולת להוסיף בימי חיך ולא לפחות מהם, וכן לכל
 מדותך וטבעך ומעלליך הטובים והרעים. אם כן אי זה
 יחס בינך ובין הברואים, או באי זו קורבה אתה קרוב
 אליהם או הם קרובים אליך? האתה בעוה"ז כי אם גר
 שלא יועילוך רוב אנשיו ולא יזיקוך מעוטם, והאתה בו
 לא כיחיד הכבוד אשר אין לו צוות כי אם ארוניו, ולא
 חומל עליו כי אם בוראו. על כן התיחד אחי בעבודתו,
 כאשר התיחד בכריאתך והנהגתך וטרפך וחיך ומותך.
 ושים תורתו וספרו נוכח עיניך, ויחל אל גמולו ופחד
 מעונשו וקבל תנאי הגור אשר העירותיך עליהם על נפשך
 כל ימי חיך בעוה"ז הגיע אל נעימות העולם הבא, כמי
 שאמר החכם (משלי כד) כן רעה חכמה לנפשך: ואלה
 אחי שלשים פנים מאופני השבון האדם עם נפשו לאלהים
 ית'. כשתחשב עם נפשך עליהם ותתן הרין מעצמך
 אחריתך, יוס מותך. האתה בעוה"ז, ולכן אחס צעוקי"ז כ"ל וכו'. צוות,

בהם, יִפְקַע לְךָ אֹרֶם וַיִּקְיַף אוֹתְךָ זֶהְרֵם, וַחֲשׂוֹב בְּהֵם
 תְּמִיד וְהֵעֵלֶם עַל לִבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. וְאֵל יִסְפִּיק לְךָ מַעֲוֵט
 דְּבָרֵי בְהֵם וְזִכְרֵי אוֹתָם בְּרֹדֶךְ קִצְרָה, כִּי כֹל עֲנִין מֵהֵם
 כְּשִׁיתְּבָאֵר וַיִּתְּפֹרֵשׁ, נוֹשֵׂא כַפְלִים רַבִּים מִמָּה שֶׁזִּכְרָתִי.
 אֲךָ הַעִירוֹתִי עֲלֵיהֶם הָעֵרָה, וְהִזְכַּרְתִּי הַרְדֹּשׁ אוֹתָם
 הַזְכָּרָה בְּרֹדֶךְ קִצְרָה, וְלֹא הִרְבִּיתִי בְּדַבְרִים שֶׁלֹּא יֵאָרֵךְ
 הַסֵּפֶר וַיֵּצֵא מִרֹדֶךְ כּוֹנְנִתִי בּוֹ אֲשֶׁר הָיָא לְהַעִיר וּלְהוֹרוֹת.
 וְשִׁימָם נֶגֶד עֵינֶיךָ וְנִכַח רְאוֹתֶיךָ וְהַשִּׁיבָם עַל לִבְךָ
 וּמַחֲשַׁבְתְּךָ, אִזּוֹ יֵרָאֵה לְךָ מֵהֵם בַּעַת שֶׁתִּשְׁנֶה אוֹתָם, מִה
 שֶׁלֹּא נִרְאָה לְךָ בְּרֵאשׁוֹנָה מִסּוּדוֹת נַעֲלָמִים וּמוֹסָרִים
 רוּחָנִיִּים. וְיֵל תִּחְשׂוֹב כְּשֶׁתַּעֲיִין בְּהֵם וְתַעֲמֹד עַל הַנִּרְאָה
 מִמַּלּוֹת, כִּי כִּבְר עֲמַדָּת עַל כֹּל צַפּוֹנֵי עֲנִינֵיהֶם; כִּי לֹא
 תִּגִּיעַ לְזֶה מֵהֵם אִלָּא אַחֵר שֶׁתִּתֵּן מַחֲשַׁבְתְּךָ עֲלֵיהֶם בְּחַרְצוֹת
 וּבְהַשְׁתַּדְּלוֹת זְמַן אַרְוֶךְ וּפַעֲמִים רַבּוֹת. וְהִיָּה מִתְּיָשָׁר בְּהֵם
 וּמִתְּיָשָׁר אֲלֵיהֶם תִּגִּיעַ אֶל הַגִּמּוּל הַגְּדוֹל מֵאֵת הָאֱלֹהִים,
 כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דִּנְיָאֵל יג) וְהַמִּשְׁכִּילִים יִזְהִירוּ כְּזוּהַר הַרְקִיעַ
 וְגו', וְאָמַר הַחֲכָם (מִסְלֵי כד) וְלִמּוֹכִיחִים יִנַּעַם:

פֶּרֶק ד' אֲךָ תוֹעֵלַת הַחֲשָׁבוֹן הַנּוֹכֵר, הִיא הַתּוֹלְדָה
 שֶׁמְגַלְגֶּלֶת הַנֶּפֶשׁ בַּעֲמַדָּה עַל בְּרוּר מֵה שֶׁקָּדַם לָנוּ בְּשִׁלְשִׁים
 אֲוֹפְנֵי הַחֲשָׁבוֹן הַנּוֹכְרִים, וְהַכְּנַת עֲנִינֵיהֶם וְצוּרָתָם מִצִּיאָתָם
 וְאִמְתַּחַת חַיּוּבָם, וְהַמְשַׁךְ הַנֶּפֶשׁ לִקְבֻלָּה עֲלֵיהָ כְּפִי הַכְּרַתָּה
 בָּהֶם וְהַשְׁבַּתָּם בְּרַעֲיוֹנִיהָ. וְאִזּוֹ אַחֵי תִּתִּילַד בְּנֶפֶשׁ תּוֹלְדָה

חֲכָרָה וְרִיעוּת. שֶׁתִּשְׁנֶה, שֶׁהַלְמוּד וְהַחֲזוֹר עֲלֵיהֶם. מִתְּיָשָׁר בְּהֵם
 וּמִתְּיָשָׁר וְכו', לְמוֹד בְּסֵם אֲרַחֲמָה יוֹסֵר וְלִמַּד לְאַחֲרִים. — וְהַמְשַׁךְ
 הַנֶּפֶשׁ וְכו', אַחֲרֵי שֶׁחֲכִיר אֲמַחֲסֵם הַמְשַׁךְ אֲלֵיהֶם לִקְבֻלָּה עֲלֵיהֶם.

שער השבון הנפש

מעולה ורמה, תלמוד ממנה כל המדות הטובות; ותגיע
 בה אל כל החמודות והיא זכות עצם הנפש מקדרות
 הסכלות, המסירה חשבת הספק אשר בלבך. וכבר
 ידעת כי כפי ברור ההקרמות ורוב מספרם ויושר סרורם,
 תהיה התולדה הנולדת מהם בכירורה וחשיבות מעלתה.
 וכן הרכבת המרקחת במלאכת הרפואות, כי תועלת
 המרקחת ובה מעשיה יהיה כפי כח הסממנים אשר
 הורכבה מהם המרקחת. וכן בחכמת השיעורים הנקראת
 בערבי אלהג'רס"א, כפי רוב ההקרמות המוקרמות בענין
 הנדרש, תהיה חשיבותו ותועלת ידיעתו. וכמו כן
 בהרבה מן המעשים, כי הפלס לא יתכן למחברו, עד
 שידע קודם חכמת השיעור ושבעי המנינים והשקלים.
 וכן חוג החוזים הנקרא אצטרלו"ב בערבי לא יתכן
 למחברו, אלא אחר עמדו על חכמת השיעור ועל
 המוכדישאות (נורח ידועות נחמנת הסיעורים) ותנועות
 הגלגלים ופשיטות הכדור. וכן הענין הזה הנדרש מן
 הנפש לא יתכן לך אחי, אלא אחר שתסכול קבלת מה
 שהעירותך עליו מן החשבון עם נפשך, במה שזכרתי
 לך בשער הזה ובזולתו מן השערים, והתמדת המעשה
 בהם. כי כאשר תעשה זה בלב נאמן ובנפש ברה, יאור
 שכלך ותראה הדרך אל כל המעלות הרמות, ולא יהיה
 ליצר דרך להגיע איך ולהשיאך, ותהיה בתכונת סגולה
 האלהים, ויתחרש לך כח עליוני נכרי לא ידעתו בכל

מקדרות, ל' שחור ולופל. הפלס, הוא מין מאזני משקל. ופשיטות
 הכדור, גלגל הארץ שהוא כדור פשוט. ולהשיאך, לפחותך.

אשר הרגלת בו מכחותיך, כמו שאמר החכם (קבלת ט)
 חכמת אדם תאיר פניו וגו'. ואז תכיר הענינים הגדולים
 ותראה הסודות העמוקות בוך נפשך ובור לבך וחזק
 אמונתך, ולא תפרד משמחה מתמדת בעולמך
 ובאחריתך, לעוצם מה שהשקפת עליו וגודל הסוד אשר
 נגלה לך עם העזר המגיע אליך מן האלהים ית'. וראיתי
 למשול לך משל קרוב, יתבאר לך ממנו דמיון קצת מה
 שזכרתי לך. והוא שתחשוב כאלו אתה במקום, וממעל
 למקום ההוא צורה כנגד הצד שהוא נכחד, ואין דרך
 לך לראותה בעיניך ולהשקיף עליה בחוש דאורתך. והגיד
 לך מגיד כי כאשר תעשה טם מברזל עשות, ותלטשהו
 עד שתסור קדרותו ותמשחהו זמן ארוך במשיחות רבות,
 ואח"כ תעמידנו נכח פניך; אז יראה לך מן הצורה
 העליונה מה שנעלם ממך, ותוכל לראותה ולהשתעשע
 בנעימותה וזהר יופיה. והצורה העליונה החשובה אשר
 אין לך דרך לראותה בעיניך, היא חכמת הבורא ית'
 ויכלתו ויופי העולם העליון אשר נעלם ממנו צורתו
 ותכונתו. והטם העשות, היא הנפש האנושית.
 והלטישה, היא הנהגתה בחכמות וכמוסרים השכליים
 התוריים. וחמשיחות, הם אופני החשבון השלשים אשר
 זכרתי לך. וכאשר תעלם על לבך וחשיבם על רעיונך,
 תוך נפשך ויאור שכלך ויצטייר לך כל ענין נעלם בנפשך,
 ותראה צורות האמתות בעינים פקוחות, ויפתח לך שער
 המעלות ויגל המסך המכריל בינך ובין חכמת הבורא

שער השבון הנפש

מעל עיניך, וילמדך ה' ית' חכמה רמה ומעשה מועיל
 ויתן לך ב' אהי, כמו שכתוב (ישעיה יב) ונחה עליו רוח
 ה' רוח חכמה וכינה וגו', ואמר (איוב לב) אכן רוח היא
 באנוש, ואמר (משלי ג) אם תבקשנה ככסף וכמטמונים
 תחפשנה, אז תבין ידאת ה' וגו' :

פרק ה' אך אם החשבון הזה חובה על האדם
 תמיד, או בקצת הזמן מבלי קצתו? אומר בתשובת
 השאלה הזאת, כי החשבון חייב בו האדם כפי כח
 שכלו ומעלת הכרתו תמיד עם כל הרף עין, ואם יוכל
 עם כל נשימותיו, כדי שלא יפרד ממנו המורא והפחד
 והבשת מהאלהים ית' המשקף עליו תמיד, וילמד ממה
 שצוה בו ה' את המלך באמרו (דברים יז) וכתב לו את
 משנה התורה הזאת על ספר וגו' והיתה עמו וקרא בו
 כל ימי חייו וגו', ואמר (ישעיה א) לא ימוש ספר התורה
 הזה מפיד וגו', ואמר (דברים ו) והיו הדברים האלה
 אשר אנכי מצוך היום וגו', ואמר (סס) וקשרתם לאות
 על ירך, וכתבתם על מזוזות ביתך. וחזק הענין בציצית
 באמרו (במדבר טו) והיה לכם לציצית, ואמר (סס) למען
 תזכרו. ומה נשאר מעניני הזרז על החשבון אשר הוא
 בענין זכרון הכורא שלא זרזנו בו? כפי זה אחי ראוי לך
 להתנהג בהרגיל החשבון עם נפשך בכל שעה ובכל רגע
 לאל ית', ואל תמעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו
 אפילו במלה או בראיה, כי המעט ממך רב אצלו. וכן
 בענין העבירות. והקרוב שברמזונים בזה העתקת השמש
 הרף עין, ה' מס' נרגע. זרזנו, הכתוב. העתקת השמש וכו', כשניכר

בארץ שעור אמה העתק בגלגל מלין הרבה, וכן העתקת הצל באצטרול"ב. ואל ירבה בעיניך מעשיך ואם יהיה לשמו, כי במעט שבטובות שיש לו עליך, כפל מעשה כל יושבי העולם עם דקרוק החשבון. ע"כ אל תתעלם מעשות חשבונך בינך ובין בוראך על גורל טובו עליך ורוב חסדיו עמך יום יום. ואם לא יפנה לבך בזה ביום יהיה בלילה, ואם חלה לך יום אחר השג בשני, כמו שארז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך, ואמר (קהלת ט) ככל עת יהיו בגדיך לבנים:

פרק ו אכל מה שצריך לסמוך לחשבון עם הנפש מן המעשים. אומר כי זה יהיה מן האדם כפי זכות עצם נפשו, וקבולה לאורי האמת המגיעים אליה מאת האלהים ית'. כי כאשר יהיה שכל המחשב עם נפשו החשבון הזה זך, ויבין הכונה והחפץ בו ויחד לבו בו לאלהים ית', יפיק רצון הבורא ית' ויעזרהו לעשות מצותיו ויורה אותו באור החכמה ויזהיר בוזהר השכל וינף נגלהו ונסתרו לאלהים, דומה למה שאמר איוב (איוב כט) צדק לבשתי וילבשני וגו'. ואז תשקוט ותנוח מחשבתו מראגות העולם ושכיותיו, וישמח בעבודת הבורא ית' ויגיל במה שהשקיף עליו מסודות החכמה ומאוריה,

לרואי השמש בדרך העתקה כשיעור אמה כבר סבבה בגלגל וכו'. העתקת הצל, מה שנעשה הכל שעה אחת העתק השמש בגלגלה ט"ו מעלות שהם רכ"ה פרסאות. ואם יהיה לשמו, ואע"פ שיהיה לש"ס ושחשוב שכבר ילכה י"ח כי טוב מעט בכונה וכ"ש הרבה. כפל מעשה וכו', אלו יאטרפו מעשי כל יושבי העולם כפלים אין די השלום אף לקטנה מטובותיו עליך. לא יפנה לבך, שאין לך פנאי. — לאורי, מאורות. ויזך, ויטהר. ושכיותיו, חמודותיו.

שער השבון הנפש

ויאשר נפשו על מה שהגיע איו מיריעת אמתות העולם
 התחתון והעולם העליון, ומחשבת האלהים המוכה
 והנהגתו וקיום גזרתו בכריאותיו, כמו שאמר דוד ע"ה
 (תהלים סד) ישמח צדיק בה' וחסה בו, ואמר (שס קה)
 ישמח לב מבקשי ה', ואמר (ירמיה ע) אל יתהלל חכם
 בחכמתו וגו', ואמר (שס) כי אם בזאת יתהלל המתהלל
 השכל וירוע אותי. וזאת היא המדרגה העליונה שבידיעת
 הא' ית'. כי מי שידעו באמת ידבק בעבודתו וביראתו
 כפי ידיעתו בלבו וכמצפונו, ויתקיימו לו חובות הלככות
 והאברים בלי טורח ובלי עמל, אך בחריצות והשתדלות
 וריוזות כמו שאמר דוד (תהלים קיט) חשתי ולא התמהמהתי
 וגו', ובו אמר החכם (משלי ג) אשרי אדם מצא חכמה,
 ואמר (תהלים קו) אשרי שומרי משפט וגו'. והאלהים
 יתברך ישימנו מהם ויכניסנו בכתותיהם (ס"א בכוונתם)
 ברחמי אמן:

גשלים השער השמיני תהלה לאל יתברך.

השער התשיעי

בפרישות מן העולם הזה והטוב לנו ממנה.

זוה פתח הסער.

אמר המחבר מפני שהקרמנו לרבר בחשבון האדם
 עם נפשו, והיתה הפרישות מן העולם אחר מאופני
 החשבון; ראיתי לסמוך לו באור מיני הפרישות, ותוכן
 חיוב מה שהוא חובה ממנה על אנשי התורה, בעבור
 מה שיש בו מתקנת התורה והעולם, ומנוחת הנפשות

והגופות בשני העולמים. — וראוי לנו לבאר מדברי הפרישות שבעה ענינים: האחד מה היא הפרישות הכוללת, וצורך אנשי העולם אליה. והשני בגדרי הפרישות המיוחדת, וצורך אנשי התורה אליה, והשלישי לכמה כתות נחלקים הפרושים בפרישות. והרביעי בכאור הנאי הפרישות. והחמישי במה שיאות לתורתנו מן הפרישות. והששי במה שבא בספר התורה וספרי הנביאים מדברי הפרישות. והשביעי בהפרש שיש בין קדמונינו ואבותינו וכינינו בפרישות:

פרק א אבל מהות הפרישות הכוללת וצורך אנשי העולם הזה אליה. אומר בתשובת השאלה הזאת כי הפרישות שם, תחתיו ענינים. והשם בנוי מגולה, והענין סוד מסותר. וכאשר יסירו אדרתו (ס"א אדמתו) ויתירו חותמו, יראה מסתור ענינו ותגלה מגמתו. וגדר הפרישות בלשון סתם, חסימת האות הנפש והמנע מן הדבר הנפרש ממנו, עם היכולת עליו והזדמנותו לעלה מחייבת זה. ונאמר הפורש, מי שיוכל והניח. והעלה המחייבת חסימת האות הנפש מתחלקת לשני חלקים: אחד מהם כולל האדם והרבה מבעלי חיים, והשני מיוחד באנשי התורה מן המדברים. והפרישות הכוללת היא הנחוג בה לתקנת גופינו והסדרת ענינינו, כמו הנדוגת

הפרישות שם, מלת פרישות היא שם דבר. תחתיו, כולל בחוכו. אדרתו, לבושו ומכסהו. ויתירו, יפתחו. מגמתו, כוונתו. בלשון סתם, מובן המלה בדרך כלל. חסימת, כניסת וכו'. עם היכולת, אע"פ שיכול ויש בידו לעשותה. ונאמר הפורש וכו', ולפי"ז אם נקרא איש בשם פורש המובן בו וכו'. והניח, וכמעט.

המלכים ברחמי המדינות, והנהגת הרופאים לבריאים
 ולחולים, והנהגת כל איש שקבל את נפשו בחסימת
 תאוותו מן המאכל והמשתה והמשגל והמלבוש והדבור
 ושאר תנועותיו ואופני תענוגיו. והפרישות המיוחדת
 היא שהורתה עליה התורה והשכל לתקנת נפשותינו
 לעוה"ב, כאשר אבאר במה שאני עתיד לדבר בעזרת
 האל ית'. אך אופני הצורך אל הפרישות הכוללת הוא
 בעבור מה שהקדמנו בשער השלישי מן הספר הזה, כי
 חפץ הבורא ית' בבריאת מין האדם היה ליסר הנפש
 ולנסותה בעוה"ז, בעבור שתזדכך ותהיה כחכונת
 המלאכים הקדושים, כמו שכתוב (זכריה ג) אם בררכי
 תלך וגו' ונתתי לך מהלכים בין העומרים האלה. וחייבת
 החכמה נסות הנפש בגופות עפריות, מקבלות הגדול
 והתוספת במצוה המזונות הראויים להם; והרכיב הבורא
 ית' בנפשות האנושיות כח תאוה, תכספנה בו למזון
 המוכן להם בעוה"ז להעמידם ולתקנם כל ימי חבורם.
 והרכיב בהן עוד כח אחר, תכספנה בו למשגל, להיות
 מן האיש תמורתו בעולם; ונתן הבורא ית' לאדם שכר
 עליהם, התענוג בהם. והפקיד עליו היצר להניע אותו
 אל המאכל והמשתה והמשגל, ואל כל התענוגים והמנוחות
 אשר בהם תקנת גופו, כמו שאמר (קהלת ג) גם את
 העולם נתן בלבם וגו'. וכאשר גבר היצר על השכל
 ונמשכה הנפש איו, נטחה באדם אל הרבויים המביאים
 להפסדת ענינו והריסות גופו; ונצטרך בעבור זה למדת
 במצוה, ע"י חלוצות. תמורתו, קיום המין. להניע אותו, לעוררו.

הפרישות מן התענוגים והמנוחות, כדי שישתוו עניניו ויהיו דבריו על הסדר בעוה"ז בלקיחת המזון ויהיה משובח עליו, כמו שאמר (הגליס קי"ג) טוב איש חונן ומלוד יכלכל דבריו במשפט. ולפי שנצטרך הזמן האנושי לנהוג בפרישות אשר בו תקנתו בעוה"ז בקחתו הצורך ממנו, היה ברין להיות בעולם פרושים גמורים נבדלים ונגזרים מעסקי העולם, ילמד מהם כל מין ממיני האדם כפי צרכו וכראוי למנהגו ומדותיו. ואין תקנת העולם שיהיו כל אנשיו נוהגים בפרישות, כי זה מביא לעזיבת ישוב העולם ולהפסק הזרע, וכבר אמר הכתוב (ישעיה מה) לא תהו בראה לשבת יצרה. כי הפרישות פנה מפנות העולם, וצורך המדברים איה כצרכם אל שאר החכמות והמלאכות אשר יתיחד בכל אחת מהן עם מבלתי עם אחר, כדי שיהנו ב"א ותקח כל כת כפי צרכה והראוי לה מהן. ואין תקנת העולם שיתיחדו כל אנשיו בחכמה אחת ולא במלאכה אחת, כי השלמת סדר העולם בבלן, כמו שאמר החכם (קהל ג) את הכל עשה יפה בעתו, ואמר (ס"ט) לכל זמן. וכבר התבאר במה שקדמנו ענין הפרישות הכוללת וצורך בני אדם אליה לסדר עניניהם בה בעולם הזה:

פרק ב אבל מה גרר הפרישות המיוחדת וצורך אנשי התורה אליה, נחלקו החכמים בגררה. מהם מי שאמר, הפרישות עזיבת כל מה שמורד מן האלהים.

דבריו, הסבגותיו. ונגזרים, נופרשים. ולהפסק הזרע, בטול מין האנושי. פנה, יסוד, — הפרישות עזיבת וכו', הפרישות סוף

שער הפרישות

ואמר אחר, הפרישות מאיס בעולם. וקצר המאויים.
 ואמר אחר, הפרישות מנוחת הנפש, וחסימת רעיוניה
 מכל מה שהיא להם למנוחה. ואמר אחר, הפרישות
 הבטחון באלהים. ואמר אחר, הפרישות בסוד כשר
 הערוה ושבד הרעבון וקאוס בזולתם. ואמר אחר,
 הפרישות עזוב אהבה הברואים ואהיב הברירות. ואמר
 אחר, הפרישות ההוראה על הטובה וסכל הנסיון. ואמר
 אחר, הפרישות מניעת הנפש מכל מנוחה ותענוג גופני,
 אלא הטבע אשר לא תוכל לעמוד בלעדיו, ויוציא זולתו
 מן הנפש. וזה הגדר יותר ראוי לפרישות הנוהגת
 בתורתנו, משאר הגדרים אשר זכרנו. אך צורך אנשי
 התורה לנהוג בפרישות, הוא שכונת התורה להמשיל
 השכל בכל תאות הנפש ולהגבירו עליהם. ומן הידוע
 כי הגברת התאוה על השכל היא ראש כל חטאת וסבת
 כל גנות, ולא נטה עם זה אל תאוות העולם ער שנשו
 מן התורה, והשיאם היצר להניח ישוב עולם הצלחתם,
 ונטה בהם מדרך אמותיהם אשר היה דרך די הצורך
 בעולם והספק ממנו, ולהסתפק ברבר המספיק לחיות
 בו. ויפה להם התפארה בו והרבות מהונו, וחבב איהם

עזיבה וכו' וכן כולם. וקצר המאויים, למעט בחלוות. שהיא להם
 שהפרישות להם וכו'. בסוד וכו' ושבד הרעבון וכו', להם לאכול
 ובגד ללבוש ולא יותר. אהבה הברואים, אהבה חכמה. לא הטבע
 וכו', רק מה שמוכרח מלד הטבע וכו'. עם זה א תאוות, כן הכוסחה
 כל' וויכיליא ס"ח. והשיאם, הסיחס. להניח, לעזוב. עולם הצלחתם,
 דרכי התורה המזילתם משחה. ונטה בחם וכו', ל"ל ונשו בו ור"ל ע"י
 פחוי היצר נשו וכו'. דרך די הצורך וכו', שלא נהנו מהעולם רק די
 לרכס וסטוקס. ויפה להם, חנל היצר מיפה להם וכו'. והרבות,

להתערך ולהתנשא בו; עד אשר צללו במצולות יָמיו, וחייבם היצר לסכול צער גליהם, והעולם מושל בהם, ואוטם אזניהם, ומעצים את עיניהם. ואין מהם אחר שלא מתעסק בתענוגו כשישיגנו ויזדמן לו, והוא תורתו ודתו עד שטרד אותו מאלהיו, כמו שאמר (ירמיה 3) היסרך רעתך ומשובותיך תוכיחוך וגו'. ומהם מי שְׁיִמְנַע מִמֶּנּוּ התענוג. ההוא, ומחשבתו עליו ונפשו שואפת עליו ותלויה בו, ושונה בבקשתו לילה ויומם, כמו שנאמר (הקלים לה) און יחשוב על משכבו יתוצב על דרך לא טוב. ושניהם בענינו טובעים, ומהשיג הטוב בו נגזרים ונלאים. מפסידים בסחורתם, ונפשם פחותה ובחירתם רעה. סבלים בערך התמורה והמומר בה, כמו שנאמר (סס קו) וימירו את כבודם בחבנית שור וגו'. ואינם סרים קרואי ההרגל הגובר, ורהבי הסחורות המפסידות. לטרוד (ס"א לענות) לבותם בתולדות רהביו, ולישב בלבם גלגוליו. וכל אשר התערבו, רחקו. וכל אשר רחקו מאור האמת אשר נפרד מהם בחברת היצר אשר ידעו; התאבכה האפלה עליהם וגדל העולם בלבם, ויִיף חֶזְקוֹ בעיניהם ויושיבו אותו בְּהֶחָרֵב שכלם. וכל אשר גוסף

ולתרכות. צללו, נענעו. ושונה, מנקס וחוזר ומנקס, וי"ב ושונה, מל' בלתי חסגה. ושניהם, כמשיג האווחו כאינו משיג, או פי' שנות חיוסם. נגזרים, נכרחים. בסחורתם, קניני עוה"ז. סבלים וכו', לפיכך מפסידים נעבור שלא ידעו ערך התמורה וכו'. ואינם סרים קרואי וכו', לא יחללו מהיות קרואים להרגל הגובר על שכלם. ורהבי, שואפי לתרכות וכו'. בתולדות רהביו, ר"ל לתרכות קניניו. התערבו, בעניני העולם רחקו מן האמת. ידעו, הכירו אותו לאהבה. התאבכה, התרוממה. בהחרב שכלם, שנחרב שכלם.

העולם יישוב, נוסף שכלם חורבן. עד אשר חשבו דרכי הרעה כי היא המזכה, ותעוהו כי הוא הישרה, ושמוהו לחוק ולמוסר. ויורישו אותו האבות את בניהם, והעיר עליו משבילים, וצוו בו המונם, והתקנאו עליו שריהם; עד אשר נתבסם היצר בהם (ס"א ביניהם), ונתמלא החמה. ושב בהם הרבר הנכרי בעולם נודע, והדרך הנכונה בו נכריה. והמספיק ממותריו, והקעב הכוסף. ועשה כל אחר מהם, כאשר ראה שעשה רעהו. והאוחז ממנו די ספקו, נקרא עצל. והמתאחר (ס"א המתעצל) מהרבות בו, מקצר. והמסתפק במספיק ממנו, חלש. והעובר אותו, משהרל. משתובחים בו ומתנשאים, ובעבורו מתחברים וכועסים ורוצים. ובעבור הגבול בו (ס"א ובעבור הגמול בו), עושים במניהם אהיהם, ותורחם מלבושיהם, ומוסרם חזוק משכניהם. ותועים במצולות הסבלות. שבים במרוצות העצלה, עמוסים במעמסות התאוות. ומבקשים גמול העוברים במעשי העוברים,

והעיר וכו', המשכיל בעם העיר על הענוגי העוה"ז. נתבסם לי מבוסס, ור"ל שהיה לו לרית נוחה. ונתמלאה החמה, ר"ל הפריזו במדות החלוות. והמספיק ממותריו, המסתפק במוכרה ולא ירדוף אחר המותרות. הרעב הבוסף, (כן הגירסא בד' וויכיליא ס"ח וקראקא ס"ג) שמחסר את נפשו מעונה אף כי יכסוף לה ור"ל נקרה קמלן. מקצר, נקרה ממעט בזריזות. והעובר אותו, המבקש יותר מדי ספקו. ובעבורו מתחברים וכו', ולמען השיג המותרות מהחברים לפעמים זה עם זה ויש כועסים זה ע"ז ויש רוצים זה בזה. ובעבור הגבול בו, ואחרי שעברו גבול הספק והסיגו המותרות. העצלה, ל"ל של"ל העצב, ור"ל רוצים וסבים בעמלם ויגיעתם להשיג מותרות. עמוסים במעמסות וכו', טעונים משאלות וכו'. העוברים, עונדי ה'. העוברים, עוברו רלונ.

ומדריגות הצדיקים במנהגי הרשעים, כמו שאמרו חז"ל
 עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר בפנחם. וכאשר הגיע
 היצר ברוב אנשי התורה אל מה שספרנו, נצטרכנו
 לעמוד כנגדו בפרישות המיוחדת אשר זכרנו גדריה
 בפתיחת השער הזה, ולהתיצב לפניו בה; עד אשר
 חשיבם אל גדר הנכונה התוריה, אשר בה תקנת
 האמונה והעולם. והיה ברין בעבור זה שיהיה כאנשי
 התורה אנשים יחידים, נושאים הפרישות המיוחדת
 ומקבלים תנאיה, להועיל בה אנשי התורה עם פנות
 נפשותם ונשות מרוחם וְהַתְּאוּת הַבְּהִמּוּת עִם הַיִּצָּר,
 ויהיו רופאים לאמונה ולנפשות. יעלו ארוכה להם בעת
 נשות מהמדות הטובות אל המדות שאחריתם מגונה,
 ובעת גבור יצריהם על שכלם, ועת טרדהם במוחרי
 עולמם מהרברים הצריכים מאד לאמונתם. כאלו בונתם
 לרפא חולה האמונה או דנה נפש ממדוי הספקות,
 ימהרו להעלות לו ארוכה באמתת חכמתם. או בורח
 מעבודת האלהים, ישיבותו אליה ויבטיחוהו. או עמוס
 בחטאיו, יערבו לו מחילת האלהים בשובו מהם. ואם
 יבא איהם שוכח אלהים, יזכירוהו. או צדיק, יאשרוהו.
 או אוהב אלהים, יאהבוהו. או מגדל ליכולת האלהים,
 יגדלוהו. ואם יחטא, יזכירוהו מיד לשוב. ואם יחלה,

עם פנות וכו', כשיפנו נפשותם ויטו מדוחם וכו'. טרדהם וכו',
 כשטרודים במותרות יוחר מדברים הצריכים וכו'. באו בונתם וכו',
 ר"ל ויהיו הפרזים מתנהגים כאלו וכו'. דוח נפש, חולה נפש.
 עמוס, טעון משא חטאים. יערבו לו, יהיו ערבים לו שימחול וכו',
 יאשרוהו, ישבתוהו, או יאמנו לכו להחזיק בלדקתו מל' אשרו חמוץ.

יבקרוהו. ואם יהיה להם מותר מן העולם, יעניקוהו
 ממנו. ואם יפגעוהו פגע, יעזרוהו. והם דומים בעולם,
 לשמש שפושטת אורה בעולם עליונו והחתונו, כי היא
 מאירה מה שלמעלה ממנה, כמו שהיא מאירה מה
 שלמטה ממנה מן הכוכבים והגרמים. וכן אה היחידים
 אשר ספרתי לך; בעולם הזה, כמו שנאמר (בראשית יח)
 ונשאתי לכל המקום בעבורם, ואמר (ספלים קו) לולי
 משה בחירו; ובעולם הבא, כמו שנאמר (משלי יח) פרי
 צדיק עץ חיים, וע"כ אמרה רבורה (סופטים ה) ואודהביו
 בצאת השמש בגבורתו. ועל המנהג הזה בפרישות
 חמנא הנביאים ע"ה, וחסדי קרמונינו בכל דור ודור,
 כאשר הוא מבואר בספריהם. ואני עתיד לכאר מזה
 מה שיזרמן לי במקומו הראוי לו בעזרת הצור יתברך:
 פרק ג אבל לכמה כחות נחלקים הפרושים
 בפרישות? אומר בתשובת השאלה הזאת, כי הפרישות
 מן העולם תהיה לאחת משתי עלות כמו שהקרמנו,
 והם התורה והעולם. והפורשים מחמת מסורת התורה
 שהם אנשי הפרישות האמת, הם שלש כחות. אחת
 מהם, אנשים שהלכו בגרר הפרישות העליון להרמות
 כאישים הרוחניים, ויעזבו כל מה שיטרידם מן האהים,
 וברחו מן הישוב אל המדברות והשימון והחרים
 הגבוהים, מקום שאין צוות ולא חברה. אוכלים מה שהם
 מוצאים מעשב הארץ ועלי האילנים, ולובשים הכלויים

והגרמים, גופות ועצמי הטלגלים. יעניקוהו, יספיעו לו.
 צוות, החברות וריעות. הכלויים, בגדים טלואים וקרועים.

והצמר, ויחסו בסלעים. טרדם מורא הבורא ממורא
 הברואים ושעשעה אותם אהבת הבורא מחשוב באהבת
 ב"א. והספיק להם מה שיש להם אצל האלהים, ולא
 שיחלו א מה שיש בידי אדם. והכת הזאת רחוקה מכל
 הכתות מגדר הדרך השוה התורייה, מפני שהם עוזבים
 ענין עולמם לגמרי, ואין ברין התורה לעזוב יישוב העולם
 לגמרי, כמו שהקרמנו ממה שאמר הכתוב (ישעיה מה)
 לא תהו בראה לשבת יצרה. והכת השנייה אנשים
 שהלכו בדרך הגדר הבינוני שבפרישות, ומאסו מותרי
 העולם לגמרי, וסבלו לחסום תאוותם מהם. והמותרים
 על שני פנים: אחד מהם, מותרים שהם חוץ לאדם
 ונפרדים ממנו, כקנינים הגופיים והמאכל והמשתה
 והמלבוש והמשכן. והשני מותרים רבקים לאדם אין
 נפרדות ממנו סבותם, כרבור והשחוק והמרגוע
 והמנוחה, והבט אל המותרים והאזן אליהם, והעבר
 על הרעיונים מה שאין צריך. ופסקה הכת הזאת ממנה
 כל קרואי המותרים, ולא ראו לצאת מהישוב להספיק
 לגופם מזונותם כמו שהם חייבין בו, והמירו המדברות
 וההרים בכדירות בבתיהם והיחידות במשכניהם;
 והשיגו שני הענינים, והגיעו א שני החלקים. והם יותר
 קרובים א הדרך השוה והתוריה, ממי שהקרמנו זכרו.
 והכת השלישית אנשים שהלכו בדרך הגדר השפל

ויחסו, לסון מחסה. טרדם, מנעם. ושעשעה, ישחששו. שיחלו,
 סיקוו. התורייה, לפי כוונת התורה. וסבלו, וקבלו עליהם למנוע
 וכו'. והמרגוע, ל' שקט ושאנן. והבט, ולהביט, וכן והאזן והעבר
 לכסמוך. כל קרואי, כל מה שנקרא. שני הענינים, כונת התורה

שער הפרישות

שבפרישות, והוא שפרשו מן העולם בלכותם ובמצפונם, והשתתפו עם אנשי העולם בנראה בגופיהם, בישוב העולם כחרישה וזרע, והתעסקו בגופיהם בעבודת הכורא ית'; עמדו על צורת נסיון האדם בעולם הזה, ומאסרו בו וגרותו והגזרתו מעולם הרוחניות (ס"א הרהות) אליו. ונפשותם מואסות בעולם ובהונו, ונכספות לעולם הבא. מצפים אל המות, והם נזהרים ממנו. הכינו צידם לעת נסיעתם, וחשבו במה שמוגיעים אל בית מרגועם קודם העתקתם, ולא לקחו מהעולם אלא פחות ממזונותם, ולא הניחו ממנו מה שהוא טוב להם באחריתם כפי יכולתם, לא לקחו ממנו צידה ונשאוהו. והבת הזאת קרובה אל הדרך השווה הישרה התוריה יותר ממה שזכרנו קודם. אך הפורשים למשך תועלות העולם, ופרישותם באיברים ולא במצפונים ובלבבות; הם שלש כחות. אחת מהן אנשים חסמו האות נפשותם מהשיג קצת התענוגים, כדי שיצא להם שם בפרישות וישבחו אותם באמונה ובחסד, להיות זה סבה חזקה להגיע אל תכלית האותם. והם מחניפים באמונה ובפרישות, בעבור שייבטחו ב'א בהם ויפקירו אצלם ממזוניהם, ויגלו להם סודותם ויוכלו להזיקם. והם הבת הרעה שבכל כחות בני אדם, ויותר רחוקה מן האמת

והעולם. עמדו על צורת נסיון וכו', התבוננו על מהותו וענינו וכו'. ומאסרו וכו', שהוא כחסיר וגר צעוק"ז. והגזרתו, סגבז ונחלז. והמה נזהרים ממנו, אע"פ שמלפנים ליום לאחס מעוה"ז לחיי עולם הבא עכ"ל; שומרים נפשם בחיים להרבות להם מע"ס. מרגועם, מנוחתם. ולא לקחו, לא להנו. ונשאוהו, עמהם. באיברים,

ומגונה במנהג מבלם, ובכמוהם אמר הכתוב (ירמיה ט)
 חץ שחוט לשונם וגו'. והכת השנית אנשים שמצאה
 ידם מעט מהון העולם, וכאשר ראו מהירות אכירת
 הממונות והתהפכות הענינים, עם מעוט במחונם באלהים,
 הצרו על נפשותם במזונותיהם וחסמו תאותם, וטענו כי
 הפרישות נשאתם על זה. ועם העיון האמתי לא נשאתם
 על זה אלא רוב אהבתם בעולם, וחריצותם להרבות
 מהונו ואבלם על ריש נפשותם, ומעוט הסתפקותם
 במה שהגיע אליהם ממנו, ובכמוהם אמר החכם (קהלת)
 איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד וגומר.
 והכת השלישית אנשים קצרה ידם מקנות ממון, ולא
 הגיעו מהון העולם אל מה שיוזנם אלא על הצד
 שבענינים, וראו שיתכבדו; ויסתפקו במה שנזרמן להם
 מן המזון, ולא יעמדו מעמר השאלה וזלות הבקשה
 מב"א, וחסמו האותם בהתמדת הרעב והסתחר במעט
 מלבוש. ותלו כל זה בפרישות מן העולם, להשמר
 מפניהם, ושלא יתבזו בשאלם מזולתם, וידו לחרפה
 פעולם. וכאשר הרצה לעמוד על אמתת מי שיטעון מן
 הפרישות, אם הוא לתקנת תורחם או לתקנת עולמם;
 פתגם בהנאים אשר בהם תשלם הפרישות אשר אני

רק באכרים. עם מעוט, ונוסף לזה מעוט זכו'. הצרו זכו', ר"ל
 הסתפקו בלחם לר זכו'. הפרישות נשאתם זכו', מלד הפרישות
 יעשו זאת. ועם העיון זכו', וכפניין באמה ע"ז. ומעוט הסתפקותם,
 שאינם מסתפקים. שיוזנם, שיפרכס. על הצד, ע"ל הדחוק זכו'.
 שיתכבדו, חשו לכבודם. ולא יעמדו זכו', שלא יצטרכו לשאול על
 הסתמים. זולות, זלזול. מי שיטעון זכו', מי שאומר לנפשו שהוא

שער הפרישות

עתיד לזכרם, ותעמוד על בירור מצפונם, מכובם
מפרישות, בעזרת השי"ת :

פרק ד אבל תנאי הפרישות המיוחדת, כאשר
אמר קצת החסידים. הפרוש צהלתו בפניו ואבלו בלבו,
לבו רחב מאד, ונפשו שפלה מאד. איננו נוטר ולא
חומד, ולא מספר בגנות ולא מדבר באדם. מואם
בגדולה ושונא השררה. מיושב, זכרן, מודה, רב בשת,
מעט נזק. אם ישחק לא ירבה, ואם יכעם לא יתקצף.
שחקו, ריוח שפתים. ושאלתו, ללמוד. חכמתו רבה,
וענותו גדולה. הסכמתו חזקה, לא ימהר ולא יסבל.
מחלוקתו נאה, ותשובתו נכבדת. צדיק אם יכעוס, חומד
אם יבקש. ידירותו זכה, ואסורו חזק, ובריתו נאמנה.
רוצה ברין הבורא, מושל ביצרו. לא ידבר עתק על מי
שיזיקהו, ולא יתעסק במה שלא יועילהו. לא יתנקם
לאיד, ולא יזכור לאדם רעה. משאו קל, ועזרתו רבה.
הודאתו רבה בעת הרעה, וסבלו ארוך בעת הנזק. אם

פרוש. ותעמוד על בירור וכו', וידעה בבירור אם פרישות
אמתית או כוזבת. — צהלתו בפניו, שמראה פנים שוחקות לכל
אדם. בלבו, שהוא מוכרח ליהנות מעוה"ז ועי"ז מקצר בחובותיו
לבוראו. לבו רחב, שפניו מעסקי עוה"ז. נוטר וכו', כי דבר אין לו
עם אדם. מיושב, אינו נבהל להסיב. זכרן, זכרונו חזק. מודה,
על האמת. מעט נזק, שאינו נא בגבול זולתו. ריוח שפתים,
אינו פוער פיו לבלי חק כקלח השוחקים. ללמוד, אינו שואל דבר
רק הנריך לו לדעה בלימודו. חזקה, לא ישוב ממנה. ולא יסבל,
לפי שלא נחפז לעשות בלי שום לב. מחלוקתו, אף כשחולק על רעיו.
נאה, בדברי חן וסכל. נכבדת, בדרך כבוד. צדיק וכו', אף אם
יכעם על א' בלדק עכ"ז חומל עליו כשמבקש. זכה, נקיה מכל
פניה אחרת. ואסורו, מה שמקבל ע"ע. עתק, בגאווה ובזו.
משאו, אם נלך לב'א. הודאתו, לבוראו. וסבלו וכו', סובל ומקבל

ישאלו ממנו יתן, ואם יחמסו אותו ימחול. ואם ימנעו ממנו יתנדב. ואם ירחיקוהו יקרב. רך מחמאה ומתוק מדבש. מצוה על האמת, רובר צדק, עוזב מאוייו, מצפה ליומו. אומר ועושה, חכם, זריז, נפשו יקרה, ובריתו נאה. גבור בארץ (ס"א גדר בארץ), נצול מבלגנות. עזרה לדל, והשועה לעשוק. לא יחשוף מסתור, ולא יגלה סוד. צרותיו רבות, ותלונתו מעוטה. כשיראה טוב יזכרנו, ואם יראה רע יכסנו. רצוי וזך, חברתו שמחה, הרחקתו אנחה. זקקתהו החכמה, ויפתהו הענוה. מזכיר למשכיל, מלמד לסכל. כל מעשה, אצלו זך ממעשהו. וכל נפש, בעיניו יותר ברה מנפשו. יודע את מומו, זוכר את עונו. אוהב האלהים, רודף רצונו. לא ינקם לנפשו ולא יחמיד בקצפו. חבר למזכירים, יושב עם העניים, אוהב לאנשי הצדק, נאמן לאנשי אמת. עוזר לרש. אב ליחוס. בעל לאלמנה. מכבד הרלים: ומתנאיה עור, קבלת כל חובות הלכבות אשר זכרנו במה שקדם בספר הזה. ואינני צריך לשנותם, שלא יארכו לנו הרברים בשער הזה. ואתה דע לך:

פרק ה' אבל מה שיאות לתורתנו מבפרישות? אומר בתשובת השאלה הזאת, כי הפרישות הנוהגת בתורתנו על ג' פנים: אחד מהם בעסקינו עם בני אדם והתחברותנו עמם. והשני במה שאנו מתיחרים בו

באזהרה: יתנדב, עכ"ל כשמנקה ממו אינו כמנע מלהתנדב. יחשוף, יגלה. זקקתהו, נרפסהו, ל' כסף מזוקק. ויפתהו, ל' יפסי. רודף רצונו, רודף לעשות רצון הסי"ח. — מה שיאות וכו',

זולתם בחושינו הגופיים ואברינו הנראים. והשלישי במה
 שאנו מתיחדים בו במצפונינו ובמדותינו ובמחשבותינו,
 והצפון בלכותינו מן הרעיונים הטובים והרעים. ואני
 מבאר כל זה בדרך קצרה כפי יכולתי בע"ה: — אבל
 דרך הפרישות הראויה לנו בהתחברותנו עם ב"א;
 מהם הסברת פנים והראות השמחה בפגיעתם, עם
 הכניעה והשפלות ולשון רכה ורוח נמוכה לכלם. ומהם
 הרחמים והחנינה והחמלה עליהם עם הסרת הטורח
 מעליהם, וזכרם בטוב ועשות חסד עמהם, ושלא נקוה
 ליהנות מהם ושנתיאש מאשר בידיהם. ומהם עזרתם
 בתקנת תורתם ועולמם, והורותם הדרך אשר ירצהו
 האלים. ומהם שנמכול קושי דבריהם, ושנשפוך שיחנו
 לפני האלהים ולא לפניהם, והמנע ממושבות המאכל
 והמשהה והשחוק, עם השמירה מכל מה שיביא להמרות
 האל בחברתם, ויוצא מגבול הצניעות ומסורת המוסר
 והרומה לזה. — אך מה שראוי לנו מן הפרישות בפנים
 השניים המתיחדים בנו בחושינו הנראים, יחלק לשני
 חלקים: אחר מהם אסור לנו, והם מצות לא תעשה.
 והשני מותר לנו, והוא כל מה שהותר לנו מכל מיני
 ההנאות המותרות. וכל חלק מהם יחלק לשלשה חלקים.
 והוא שכל מה שנאסר לנו איננו נמלט מאחד משלשה
 דברים: שיהיה בטבע הבוסף לו, כזנות והגזל ולהרבות

חיזה מין פרישות היא מלד החורף? זולתם, שלא צפני חלם.
 אבל דרך וכו', הנה דרך הפרישות וכו'. הסרת הטורח, שיסיר
 מעליהם כל טורח ועמל. ושנתיאש, שלא נחמוד וכו'. שיהיה בטבע

מן המאכל והמשתה האסור לנו. או שיהיה ממה שלא
 ישנאהו הטבע ולא יכסוף לו, כלבוש בגד שעטנו
 והרכבת כלאים, ואכילת בשר בחלב ואכילת חלב והרכבה
 מהרומה לזה. או שיהיה ממה שישנאהו הטבע ותתעבהו
 הנפש באכילת הנבלה והמתת והרם, והרכבה ממיני
 החיים אשר לא היה האדם חפץ באכילתם אפילו אם
 היו מותרים באכילה, כשמנה שרצים והרומה להם.
 וראוי לך אחי שתיסר נפשך בפרישות מכל מה שצורך
 האלהים לפרוש ממנו, עד שתגיע מן התעוב והמאוס
 במיני התענוגים המנועים והתאוות האסורות; עד תכלית
 שיהיה שוה לזה בטבעך המתועב מן האסור, עם מה
 שנכספין לו ממנו. ויהיה אצלך המשגל האסור ולקחת
 איסור על פנים אסורים, ושתתכבד בקלון חבירך וגנותו,
 אשר ימחר ייחם חפץ האדם בטבעו; כאכילת העכבר
 והרם והשקץ, אשר יתעבהו טבעך ותשנאהו נפשך.
 וכשתגיע אל הגבול הזה מן הפרישות מן האיסור בלא
 הברת מטבעך ולא קושי מנפשך, תהיה מן הכחות
 הנצלות מן החטא והמכשול, אשר נאמר עליהם (משלי
 יג) לא יאונה לצדיק כל און וגו', וכן הנקטן ברשותינו
 מן המותר, הוא על שלשה פנים: אחד מהם קחת
 המאכל אשר לא יכוין בו בעליו אל תענוג, ולא יוכל
 האדם לעמוד בלעדיו, ואין לו תקנה זולתו. והשני קחת
 המזון מן המותר על דרך הויתור, ומכוין בו אל התענוג

וכו', או שהחשוקה אליו מוטבע בלדס. שתיסר, שחרגיל. עד תכלית,
 עד למדרגה. על פנים אסורים, באופנים אסורים. ע"ד הויתור,

השוה מבלי רבוי ולא הפקר, בהשלמת הצורך מן הלחם הטוב, בהכשילים מתוקנים במלאכתם ושחות היין הטוב על הדרך השוה, וכן במלבוש ובדירה ושאר הענינים. והשלישי קחת הרבה מן התענוגים המותרים המפליג בהם בעליהם, עד שמביאים אותו אל התענוגים האסורים, עם טרדתו בהם מעשות חובות אהיו שעליו, כמו שכתוב (משלי לא) פן ישתה וישכח מחוקק. וראוי לך אחי שתתנהג בפרישות מן התענוגים המותרים ביכולתך, עד שיהיו בעיניך בהכונת התענוגים האסורים עליך; פן תעזוב תורתך ותניח חובתך. וכבר עמדת על מה שצוה הכורא ית' את המלך באמרו (דברים יז) ולא ירבה לו נשים, ואמר (סס) רק לא ירבה לו סוסים, ואמר (נחמיה יג) הלא על אלה חטא שלמה מלך ישראל, עם חזק שכלו ורוחב תבונתו וגדולתו. וכפי בינתך, השמר לך ושמור נפשך, ופרוש מבל אשר יפרישך ממצות האלהים בלבך ובמצפונך; אם לא תוכל להפנות לעניני אחריתך, מפני טרדתך בצורךך מזונך ומחיתך בעולמך ועסקך בו. כמו שזכרו רז"ל על הרבה מהם שהיו טורחים בענין עולמם עם הפרישות ממנו, כמו אבא חלקיה שהיה משהכר לחפור בארמה, ושמאי במלאכת הבנין, והלל שהיה חושב ומתפרנס מן העצים. ואל המנעך פרישותך בלבך מהתעסק בזה, מפני שאחה

קלח יותר מן הצורך. השוה, הראוי. הפקר, חסרון ומעוט. המפליג, שמרבה בס. עם טרדתו וכו', וחזן מזה הס מטרדוים אותו מנעו וכו'. אם לא תוכל, אף אם לא תוכל וכו'. מהתעסק בזה,

מכיון כוונת עבודת האלים כאשר הקדמנו. וכאשר תוכל להניח עסק העולם, תניחהו בעבור עבודת הבורא, ואיספיק לך מה שאמרנו בעת שלא תוכל בעבור צורך ההזמנה למוזן; כי המשקיף על מצפונך צורך לקיים מחשבתך בעבודתו, כמו שארז"ל כל המקיים את התורה מעוני סופו לכיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני. וראוי לך שתשתדל לאסור חושך ותנועת אברך הנראים, כמו שאספר לך. והוא, שתתחיל בראשונה לאסור לשונך ולבלום שפתיך, ותפרוש מן הרברים הבטלים ער שתהיה בעיניך הנעת האבר הכבד שבאברך, יותר קלה מהנעת לשונך. כי הלשון מהיר בתנועתו לחטוא, וחטאיו רבים מכלם, בעבור קלותו ומהירות תנועתו, ושהשלמת מעשהו בקלה, ויבלתו על הטוב והרע בלי מצוע. וכפי זה אחי יש מן הרין עליך להשתדל לבלמו ולמשול בו, ואחתי לו מן הרבור אלא מה שלא תוכל לעמוד בלעדיו לצורך התורה או לצורך העולם. וקצר מותרי לשונך בכל יכלתך אולי תנצל מנזקו, כמו שאמר החכם (משלי יח) מות וחיים ביד לשון. והקדימוהו (ס"א והקדמנו הלשון) על שאר החושים והאברים לקושי הרבר בו יותר

בנקשת הטרף. הקדמנו, לעיל בסער עבודה האלהים ס"ד ושער הכטחון ס"ב ע"ש. ואל יספיק לך וכו', ואל תחשוב שדי לך בפרישות הלב בלבד אף אם מלאה לייך צפונסך. כי המשקיף וכו' צורך וכו', כז"ל ור"ל רק הוא כחן לך כח לעשות חיל לבעבור חפרוש לעבודתו גם בפועל וכמו שארז"ל וכו'. ולבלום, ולסגור. הנעת, להגיע. מצוע, אמלעי. והקדימוהו, הכחובים.

משאריתם, כמו שאמר דוד ע"ה (הקלס לד) מי האיש
 החפץ חיים וגו' נצור לשונך וגו', ובספרינו מן ההזהרה
 על המעטת הדברים מה שאיננו נעלם מרובו ופרסומו.
 וכאשר תרצה לעמוד על בידור מה שזכרתיו מרוב חטאי
 הלשון, קבל על עצמך לזכור מה שיצא מלשונך ביומך
 בהתחברותך עם ב"א וזהתערבך בהם, ואם תוכל לכתבו
 עשה; ואח"כ העביריהו על לבך והעלהו במחשבתך,
 בעת שאתה פנוי מן העסקים בלילה, ותראה מה שיש
 ממנו לצורך, ומה שיש ממנו מותר לא יועיל לך, ומה
 שממנו מביא הדחוק עליך, כמו הכוזב והרכילות
 והשבועות ולשון הרע; ואז יתברר לך חסרונוך, ותראה
 בו מעוֹתָהּ. ופקוד זה ממך תמיד, כפקוד קְעוֹת אויביך,
 ולא תחמיר בזה זמן מועט שיתקן לשונך וימעיטו דבריך.
 ושים תמורת רוב דבריך, אורך מחשבתך והתמדת
 בחינתך והחשבון עם נפשך. כי המחשבה, נר
 שתכניסהו ללבך. והחשבון, שמש האיר באורו מצפונך,
 לגלות לך מה שהוא צפון בו מן הטוב והרע. והלשון,
 שער המצפון. ואם הלשון יהיה מופקר ולא ייטיב לשמור
 מה שיש במצפונים, יהיה שער האוצר פתוח (ס"א נפקר),
 ויצא מה שאינך חפץ בצאתו, ויבא מה שאין הראותו
 טוב בעיניך. וכשתשמור השער, אתה שומר האוצר ומה
 שיש בו, כמו שאמר החכם (משלי יז) גם אויל מחריש
 חכם יחשב, ואמר (קהלת ט) אל תבהל על פיד וגומר.

ובספרינו, בשאר ספרים שלנו. מעותך, מה שהעוית. מעות
 אויביך, כאשר חזקיר תמיד חטאת אויביך. שיתקן לשונך, וככה

ואמר (ס) אל תתן את פיך וגו'. והשתדל אח"כ לעצום
 עיניך וחוש ראותך, מהביט אל מה שאיננו צריך לך,
 או מה שיטריד לך מחשוב במה שיועילך. ופרוש
 ממותרי הראות כפי יכולתך, וארז"ל לבא ועינא הרי
 סרסורי דחטאה. אבל השתמש בראותך והבשתך,
 להביט אל יצירות הבורא ית', לבחון מהם ולחשוב
 בהם, ולהבין יכולת הבורא וטובו מהם, כמו שאמר
 דוד ע"ה (תהלים ח) כי אראה שמך מעשי אצבעותיך
 וגו', ואמר (סס יט) השמים מספרים כבוד אל וגומר,
 ושאר המזמור. והשתדל אח"כ לאטום אזניך, משמעך
 מה שאינך צריך לו. ופרוש ממותרי השמע כפי יכולתך,
 ואל האזין לשמוע מה שלא יועילך שָמְעו ממותרי
 הדברים והכזב והרכילות ולשון הרע. ופרוש ממה
 שיביאך להמרות האלהים ולעזוב מצותיו ממיני הזמר
 והנגון והשחוק והרנה, הטורדים אותך מן המצות
 והמעשים הטובים. אבל הט אונך אל דברי החכמים
 היודעים את ה' ואת הורתו, כמו שאמר החכם (משלי כג)
 הט אונך ושמע דברי חכמים, ואמר (סס טו) און שמעת
 תוכחת חיים. והשתדל אח"כ לאסור חוש הטעם שתקח
 די מזונך מן המאכל והמשתה, ותפרוש ממה שהוא
 יותר מזה. והתחבולה לענין הזה שתמעט במיני הלפתן,
 וחסמוך על לפתן אחר בעוד שתוכל, ויהיה די במעט

התמיד בזה עד שיחוקן וכו'. לעצום, לסגור. וארז"ל, וכבר ארז"ל.
 לאטום, לסחוס. משמעך, שלא תשמע. במיני הלפתן, כל מיני
 מאכל שלוק מנושל וללי חוץ מן הלחם קרי להו המסכר לפתן.

ממנו כפי שתוכל. והחכוין בו כדי להגיע הלחם א' במשך,
 לא לתענוג. והרגל עצמך בקצת העתים מבלי לפתן,
 כדי להנהיג טבעך, עד שיקל עליך הרבר בעת הקמנוע.
 ואם תוכל לעזוב הלפתן אשר יהיה בו יגיעה וטורח,
 ותסמוך על מה שאין בו שום יגיעה כזיתים ותהאנים
 והענבים והרומה להם, עשה. ושים אכילתך ביום יותר
 קלה מאכילתך בלילה, אם מנהגך לאכול פְּעֻמִּים ביום;
 כדי שתהיה תנועת אברך קלה ביום, ויקלו עליך עניני
 תורתך ועולמך. ואח"כ תתנהג בתענית אם יהיה גופך
 חזק אפילו יום אחד בשבוע, וכל אשר תוכל להטביע
 נפשך שלא להרגיש על ענין המאכל והמשתה, כדי
 ליסרה, עשה. ושים כונתך בו לרפואה יותר מלמזון.
 אבל משתך יהיה מים, אלא אם תהיה כונתך בשתית
 היין לתועלת גופך, או להעביר דאגה מלבך, כמו
 שנאמר (סס לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש. ותזהר
 מהרבות ממנו ומהפליג בו ומחברת ב"א עליו, כי הוא
 המרודה הגדול לתורה ולעולם. וכבר ספר בו החכם מה
 שיש בו די באמרו (סס כ) לין היין הומה שכר, ואמר
 במאכל ובמשתה (סס כג) אל תהי בסובאי יין בזוללי
 בשר למו, כי סובא זולל יגרש וגו'. ואחר כך השתדל
 למנוע ידיך מגעת במה שאינו שלך מזהו העולם, ופרוש
 ממיני הגנבה והאונאה והגזל, ומקרה לזולתך. והתעכב

בעת המנוע, כשיחמר לך. יגיעה וטורח, להכין אותם. להטביע,
 להרגיל. ומהפליג בו, יותר משעורו. ומחברת ב"א, שלא תחבר
 בקבוצ ב"א לשחות. מגעת, לגלתי נגוע. מהו העולם, הון זרים.

בתנועת ירך, וחשוב באחריתך, ושמור מוסרך וצניעותך
 בהתנשאך מעשות הרע בהם, כמו שנאמר (ישעיה נז)
 'שומר ידו מעשות כל רע, ואמר (סס לג) נוער בפיו
 מתמוך בשוחר. אבל השתמש ביריך במצות הבורא,
 ופתחם במחן לעני ולרש, כמו שאמר הכתוב (דברים טו)
 פתוח הפתח את ירך לאחיד, ואמר (משלי לא) כפה
 פרשה לעני. וכן אתה צריך להשתמש בהם במה שימלא
 ספקך, וימנעך מן השאלה ומקחת מזמן אסור, ומקנות
 חסד עמך במה שמעניקין אותך ומטיבין לך, ותקנה
 זכיותך לזולתך, וחסריך למי שנתחסד עמך, ולא תהיה
 למשא על ב"א. כמו שאמר אחד מן החכמים, האלים
 ירחם עבר שפירש מן העולם, ולא היתה פרישותו למשא
 על אוהביו, וסלק מעליהם טרחו והתעסק באבריו במיני
 המלאכות, כמו שנאמר (הלים קכה) יגיע כפיך כי תאכל
 וגו'. וכבר נאמר ראש הפרישות, תקון הפרנסה. ונאמר
 עוד ראש הפרישות, תקון המחשבה על תקון הספק
 (ס"א הל"ח), ר"ל שייגע להתעסק בספקו. ואח"כ התנהג
 כן ברגליך ומנעם מלכת עם הרשעים מבקשי המותרים,
 כמו שנאמר (סס ה) אשרי איש אשר לא הלך בעצת
 רשעים וגו'. אבל רויץ לכל המעשים הטובים ולמושבות

בהתנשאך וכו', ר"ל היקר מוסרך וצניעותך צניניך שלא תבאלס
 ולא תבזס בעשות וכו'. שימלא ספקך, לצורך פרנסתך. מן השאלה,
 שלא תצטרך לשאול מנ"א. שמעניקין, סנותנין לך. ותקנה, פעל
 יולא ור"ל שצ"י שמתניין עמך יטלו חלקם מזכיותיך וכו'. האלהים
 ירחם וכו', שבעת בה' ופירש א"ע לעבדו, וכן היום כי לא
 היחה וכו'. תקון הפרנסה, לחקן לו פרנסה שלא יצטרך לבני אדם.
 תקון המחשבה וכו', לחשוב מחשבות למלוא מחיתו די ספקו.

החכמים, כמו שכתוב (משלי יג) הולך את חכמים יחכם,
 ואמר (סס ז) למען תלך בדרך טובים. וכבר קבץ הכתוב
 כל מה שהקדמנו זכרו ממוסר החושים, ואמר (ישעיה לג)
 מי יגור לנו אש אוכלת וגו', הולך צרקות וחבר מישרים
 וגו'. ואח"כ קבצם החכם וחבר אליהם הלב באמרו
 (משלי ו) שש הנה שנא ה', עינים רמות לשון שקר וגו'
 לב חורש וגו' יפיח בזבים וגו'. וכן נמצאם (הסלים טו)
 במזמור ה' מי יגור באהלך. וראוי לך אחי שתדע כי
 לא יתכן לך להחזיק בכלם, עם הנחת אחת מהם;
 מפני שהם כברולה המחובר בחוש, אם תתיר ממנו
 גרגיר אחד, יתפזרו כלם ויפסד חכורם. על כן השתדל
 להזהר בכלם, ואז תהיה כל אחד מהם עזר לשאריתם,
 כמו שארז"ל שמצות גוררת מצות ועבירה גוררת עבירה.
 ואמר החכם בחכיפת הטובות אחת לאחת (משלי ח)
 אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור
 מזוונות פתחי, אמר בתחלה שומע ואחר כך לשקוד
 ואח"כ לשמור. אבל הפרישות הנוהגת בפנים השלישים,
 והוא מה שיתחד בנו במצפוננו ומחשבותינו ויצרי לבבנו
 הטובים והרעים; תחלת הפרישות ההיא שתפרוש
 מקניני העולם במעשך ומחשבתך, אלא למזון ופרנסה,
 לא לתענוג מתענוגי הגוף ולא להגיע אל המנוחות
 והשרדות והתפאר בהון העולם הכלה מהרה. ותהיה
 פרישותך בהם לאהים ית', לא לקנות שם ולא להותיר
 ממונך בפרישותך. וא הצא בה מגבול התורה שתתענה
 בדולה, כפניני מרגליות. בתכיפת וכו', שאכת גורמת לחכמה.

בשבתות ובמועדים וראשי חרשים, ותמנע ממה שחייבך
 בו הבורא ממצות פריה ורביה; אבל תהיה פרישותך
 על דרך התורה והרה, בגלוי ובנסתר מענייך. ואח"כ,
 שתקצר מאוייך בעולם כאלו אתה נוסע ממנו לערב יומך.
 ואח"כ, שתחשוב עם נפשך כאשר הקדמנו בשער חשבון
 האדם עם נפשו. ואחר כך, שתתיאש ממה שבידי כ"א
 ושתבטח על האלהים, ותנוח דעתך על גזרותיו ודיניו.
 ובל חובות הלכנות שקדם באורם בספר הזה, אתה חייב
 בהם, והם עמוד הפרישות מן העולם. חקור עליהם
 והרביקם אל לבך, תגיע בהם לכל טובה:

פרק ו' אבל באור מה שבא בספרי הקדש ודברי
 רז"ל מענין הפרישות מן העולם, מהם מה שאמר יעקב
 (בראשית כח) ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. ומהם צום
 משה ארבעים יום ולילוחם ג' פעמים, וכן איהו ארבעים
 יום, כמו שכתוב (מ"א יט) וילך בכח האכילה ההיא
 ארבעים יום. ומהם מה שנאמר בניזיר שקראו האלהים
 קדוש, כמו שכתוב (במדבר ו) כל ימי נזרו קדוש הוא
 לה', בעבור שפסק מפרי הגפן וגדל שער ראשו בלבד;
 כ"ש מי שפסקה תאותו מכל התענוגים, שיש לו שכר
 וגמול יותר. ומהם מה שנאמר לאהרן (ויקרא י) יין ושכר
 אל תשת וגוי ולהכדיל וגוי ולהורות וגוי, הזהיר כל
 העוסק במעשה העבודה, שלא יעסוק בכל מה שיטרידהו
 מהשלמת העבודה לאהים, כמו שארז"ל שחה רביעית
 אל יורה שחה רביעית אל יתפלל. ומהם ענין בני יונרב
 לערב יומך, בערב היום הזה. שתתיאש, שלא תחמוד.

שער הפרישות

בן רכב, אשר צָנַם אביהם שלא ישתו יין ולא יזרעו ולא
 ישעו כרם ולא יבנו בית וישבו באהלים חוץ לישוב. וזה
 מנהג הפורשים מן העולם ושבת להם הכורא זה, כמו
 שכתוב (ירמיה לה) לא יכרת איש ליונדב בן רכב. ומהם
 מעשה אלישע כשעבר עליו איהו, כמו שכתוב (מ"א יט)
 שנים עשר צמדים לפניו, והניח ידיו מן הכל והלך
 אחריו, כמו שאמר (ס) אשקה נא לאבי ולאמי וגומר
 וילך אחרי אליהו וישרתהו. וכן היה מנהג בני הנביאים
 ברור ההוא ואשר לפניו, שהניחו העסק בישוב העולם
 וההשגחה בעניני הגופות, ויצאו למרברות כדי שתתחד
 נפשם ומחשבתם לאלהים. ומהם מה שצותה אותנו
 התורה בתענית בעת התשובה ובקשת הכפרה, כדי
 שנחסום האוותינו מכל התענוגים שהם החזקים שבסכות
 העבירות, כמו שכתוב (הושע יג) כמרעיתם וישבעו, ואמר
 בהפכו (ס) בצר להם ישחרונני. ומהם מ"ש (זכריה יג)
 ולא ילבשו אדרת שער למען כחש, וזה מורה כי הוא
 היה לבוש החסידים מקדם, והיו לובשים אותו אנשי
 הרור ההוא להחניף. ומזה מ"ש דוד (תהלים קיט) טרם
 אענה אני שוגג, ואמר (ס) טוב לי כי עוניתי, ואמר
 (ס) טוב לי תורת פיך וגי'. ומהם מנהג איוב אשר ספר
 על עצמו מכזותו העולם והונו, וקשרו חושיו ואסרו ידיו
 ולשונו מבל מה שיש בו המרות הכורא, ובחרו באמת,
 והצילו העשוקים והטבתו לדלים ולאובדים כמנהגו
 הפורשים מן העולם. ומהם מה שעשה דניאל
 טרם אענה וכו', לפי פי' הממזר הוא מלשון עיכוי ותענית.

בהתפללו אל האלהים בעבור אורך הגלות הראשון
 והתאבלו עליו, שאמר (דניאל י) לחם חמורות לא אכלתי,
 ואמר לו המלאך (סג) מן היום הראשון אשר נתת את
 לבך להבין ולהתענות, ושאר הענין. וזה הוא הטוב
 שבמנהגי הפרישות. ומהם מה שעשו אנשי נינוה
 כששמעו מה שגזר עליהם הבורא, כמו שנאמר (יונה ג)
 ויאמינו אנשי נינוה באלהים. וכמוהו, מה שעשו אבותינו
 בימי המן, ככתוב (אסתר ד) מקום אשר דבר המלך
 ורתו מגיע אבל גדול וגו'. והרבה כזה בספרינו
 כשתחקור עליו תמצאנו מפוזר ברברי אבותינו הרבה.
 ומהם מה שאמר שלמה (משלי כג) אל תהי בסוכאי יין
 וגו', (סג ו) מעט שנות מעט תנומות וגו'. ומה שאמרה
 אם למואל (סג לא) אל תתן לנשים חילך וגו', אל למלכים
 למואל וגו', פן ישתה וישכח מחוקק. ומהם מה שאמר
 (קהלת ג) כי לאדם שטוב לפניו וגו', ואמר (סג ז) לב
 חכמים בבית אבל, (סג ט) טוב ללכת אל בית אבל, ואמר
 (סג ט) מתוקה שנת העובר, ואמר (סג יא) כי הילדות
 והשחרות הבל, ואמר (סג יג) סוף דבר הבל נשמע וגו'.
 אבל מה שארז"ל במשנה ובתלמוד, רב מחברו בספר
 הזה ורובו נמצא במסכת אבות. ועוד אמרו כך היא
 דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה
 ועל הארץ תישן וגו'. ומה שסמוך לזה מרבריהם,
 התורה נקנית בארבעים ושמונה דרכים, וכפרקא דחסירי
 במסכת תעניות מה שיורה על פרישותם. ומי שיחקור
 מחברו, מלחברו. שסמוך לזה, קרוכ ולומה לזה. —

שער הפרישות

על הענין הזה, ימצאנו כתוב ומן השכל ומן הקבלה.
 הן לבד בו וחשוב עליו במצפונך, תשיגהו בע"ה, כמו
 שכתוב (משלי 3) אם תבקשנה ככסף וגומר, אז תבין
 יראה ה' וגומר :

פרק ז אבל התפרש שבין קדמונינו ובינינו
 בפרישות הוא, שחונך ונח ואברהם ויצחק ויעקב ואיוב
 ורעיו, היה שכלם זך ויצרם חלש, ונפשותם היו
 נמשכות אחר שכלם, והמעט מן המצות היה מספיק
 להם בהשלמת עבודת האלהים עם אמונת לבם לאלהים,
 כמו שכתוב באברהם (נחמיה ט) ומצאת את לבבו נאמן
 לפניך, ולא היו צריכים אל הפרישות היוצאת מהדרך
 השוה התוריה. וכאשר ירחו בניהם אל מצרים, וגרו בה
 בימי יוסף כשבעים שנה בשלום (ס"א בשלח), וחזקה
 תאותם וגדלה תשוקתם, וגבר יצרם על שכלם; נצטרכו
 מן הפרישות אל מה שיהיה הפך תאותם, ויעמוד כנגד
 יצרם; והוסיף להם הבורא מן המצות השמעיות, מה
 שעמד להם במקום הפרישות הראויה להם כפי תכלית
 יכלתם ופחות ממנה. וכאשר בכשו ארץ כנען ונכנסו
 בה והתנעמו בטובה, בקשו המזון והסמוך לו ממותריו
 המאכל והמשתה והמשגל והכנין. וכל אשר נוספה
 הארץ יישוב נוסף השכל חרבן, כמו שכתוב (דברים ט)
 פן תאכל ושבעת וכתים טובים תבנה וישבת וגו' ובקרך
 וצאנך ירכיון וגו' ורם לבכך וגו'. וכל אשר נוספו התאוות

השמעיות, המקיס שלינס מלל השכל נקראים שמעיות. ופחות
 ממנה, שלא יכבד עליהם. והתנעמו, ל' נועם ועונג, והסמוך לו,

ונתחזקו, נחלש השכל והתאחר מהשיג העצה הנכונה; והצטרכו אל פרישות חזקה יעמדו בה כנגד חושיהם, כדרך הנזיר ומנהג בני הנביאים אשר זכרנו כמה שעבר לנו בספר הזה. וכן בשאר הדורות השכל בחולשה והתאווה בגבורה, ובכל עת שמתעסקים בענין מעניני העולם, יטרידם מעניני העוה"ב; ע"כ הוצרכו להפנות ממנו, בעת שעושים מאומה ממעשי העולם הבא. והיו הקדמונים בחזק שכלם וודך נפשם עושים לעולמם ולאחריתם, ולא היה האחר מפסיד על חבירו, כמו שכתוב (ירמיה כג) אביך הלא אכל ושתה וגו' אז טוב לו וגו', ואמר (קבלת ז) טוב אשר תאחו בזה וגם מזה אל תנח ירך. — וראיתי אחי מליצה נמרצת בענין הפרישות לאחד מן החסידים מצוה בה בנו, וישקה בעיני ושמתיה חתימה לשער הזה כמו שמצאתיה, תחת חוכתי לך והורותי אותך. הבן אותה והשתכל בה, תגיע אל הטוב והישר בעזרת האל. וזאת היא:

ואתה בני ישימך האלהים מאשר ישמעו ויאזינו, ויאזינו ויחשבו, ויחשבו וידעו, וידעו ויעשו. ואל ישימך מן האנשים הטובעים בתעות, השרודים (ס"ה השכורים) בין הסבלות. אשר העבירם היצר, ומשל בם העולם, וגברו עליהם התאוות, ונטו בהם א' התענוגים, והסיתום המאויים, והשיאתם החמדה. והם באפלתם נחבטים, ובמרוצת טעותם שבים. ישמעו ולא יאזינו, ויאמרו ולא

ובדומה לו. בתעות, בסקרות, השרודים, סדולו סכל. באפלתם נחבטים, נכשלים בעורון סכלם. ובמרוצת וכי, שבים ורלים בטעותם. ולא יאזינו,

שער הפרישות

יעשו. בקשו המנוחות, ונפלו באנחות. השתדלו להשיג
הנעימות, והשיגו היסורים הקשים. ונפשותם עיפות,
וגופותם יגעות. רעותם שלולות, ובינותם מנופצות.
יקבצו הזהב האובר והכסף החולף, ויורישוהו האויבים
והחוררות מן הנשים. ומחזקים הארמונות, ושוכנים
בקברות. ובונים אשר לא ישיבו, ויקבצו מה שלא יוציאו.
קובר כל איש מהם אביו ובנו, ואינו עושה מעשה הקיים
לנצח. שוכח קצו וזוכר מאוייו. ומה תאמר בְּתַנְךָ שאברו
שתי קצותיו, ויחיד שעזבוהו אבותיו. והשתכל בני בני
שהרחיב הבורא את לבו והמשילו במחשבתו, ופקח
עיניו בטוב לו, והראהו הדרך הישרה וקרב איה ונוכח
בה; בטוחים ממנו ב"א, והוא בטוח בהם. והשלים
עמיהם ונצל מהם. עברו בני אדם יצרם, ועבר הוא אהי
השמים והארץ, המחיה הממית הבורא החונן אשר אין
אלוה מבלעדיו. כמה בינם ובין אנשים ברו מצפוניהם
וזכו חֲבִיבֵיהֶם, ועיניהם נחות ולבותם בטוחות! והם
בזכר האלהים משתעשעים בכרירות, ומודים על
טובתו בכל ענין. קרבו אל העיון המחשבי והמניני

להבין מה ששמעו. שוללות, חסירות, מנופצות, שבורות. והחודרות,
כשיו היודעות כל מלפניו ומלרי גיחו. קובר וכו', וא"כ היה לו
לזכור גם סופו ועכ"ז אינו עושה וכו'. ומה תאמר וכו', כמה
נחשב החוך וכו'. והשתכל וכו', ונגד זה הסתכל והתכוון וכו'.
ונוכח בהן, יישר דרכו ללכת בה. בינם, בין עובדי יצרם. ברו,
טברו. חביהם, הוכס וקרבס. ועיניהם נחות וכו', לא ישאו
עיניהם למור ולראות אשר אין להם וע"כ גם לבוחס בטוחות
מחלוה. בזכר וכו', כשהס ציחידות כל שעשועס ועסקס בזכרון
הבורא להודות לו וכו'. קרבו אל העיון וכו', נקל להס להשיג כל מיני
עיון ולמוד. המחשבי, כחכמת אבות המושג רק בעיון השכל. והמניני,

והמועצי. קרעו מסך הראות בררכי המצפונים, והגיעו אל מרגוע האמת ביוגיעה, ויצאו ממנוחה אל שעשועים. לא טרדם מאויים, ולא איחרם אורך קיצם, והם ליום המות נחפזים, ומאחריתו נשמרים. קרואי אלהים, ומשחריו, ומיחליו, ועובריו. דוברי אמת ולוהגי צדק, מבלי מזרא שלטון ולא ממשלת שטן. יקרים יותר מכל אדם, ושמורים יותר מכל עם, ותפארתם ומעלתם גרולה מכלם. מכובדים בבתי (ס"א בדרכי) האלהים, וגדולים בעיני הברואים. אין טורר אותם מזכר האלהים טורר, ולא מעכבם מהודותו מעכב. לשונותם רגילות בהלל והודות, ולבותם שְׁמחות בבר וביחוד. התנבר להם העולם והכירוהו, ורברו (ס"א ודרכו) בו וספרוהו. לא נעלם מעיניהם בגדו, ולא נסתרה מהם חרמיתו, לבש להם בגדי חמורותיו ויחשבוהו שולל, והתרפה להם וימצאוהו מוכרח. שחק איהם ויגערו בו, ורצה להטותם

כחכמה המספר והחשבון. והמועצי, כחכמה המדידה והכוכה המושג ע"י ליורים וכלים, וי"מ המאמר הזה על שלש חלוקות החכמה הנזכרות בהקדמת הספר. מסך הראות, מסך המכסה את הראות וכו'. והגיעו אל מרגוע וכו', הגיעו אל המנוחה האמתית ע"י יגיעהם בעבודה ה'. אל שעשועים, להשחשעע ולהחענג בעוה"ב. ולא איחרם וכו', לא יקונו בחיים. נשמרים, כזהרים להכין להם לידה. קרואי, אהובי אלהים כמו וישראל מקוראי. ולוהגי, כמו ודוברי שלפניו. אין טורר וכו', לא יטרודם שום טרדה ולא יעכבם שום עכוב מעבודה ה'. בבר וכו', בטובה הלב וביחוד לה' לנדרו. התנבר וכו', הסהיר חרמיתו כדי למשכס ברשהו אבל הם הכירוהו. וספרוהו, גלו ערמתו. בגדו, שהוא בוגד ומועל. שולל, ערום וחסר כל. והתרפה וכו', נרפה מהם לכלחי הם להם ספקס, והוא מוכרח לכלכלם בנעמוים ה'. שחק וכו', הראה

ונטו מעליו. השקיפו על רוע מעלליו, והתבאר להם גנות מעשיו, ואין לו שלטון עליהם ולא במה יתקרב אליהם. הם בחירי האלהים הפְּרִים וסגולת החסידים, בעלי הרואות הפקוחות והמשאלות היקרות והיגיעות הרצויות. אֲשֶׁר־ו אל האלהים וְאֲשֶׁר־ו, וסחרו עמו והרויחו. בררו מצפונם ונבררו, וזכו לכותם ונבחרו. הַצְּטִירוּ היראה בדרך הרעה, ונצלו. ורכבו מרכבות המעשים, והגיעו. פגעו בשמחה מתמדת, וששון לא ישחנה. נמלטו ממעמר החשבון, ובטחו מהיסורים: — ואתה בני בחר הטוב לנפשך, טרם החרטה אשר לא תועיל, והראגה אשר לא תכלה. האלהים יורנו ואותך הדרך הישרה, ויטה אותנו אֵל נתיב ההצלחה ברחמיו ורוב חסדיו אמן:

נשלם השער התשיעי תהלה לאל יתברך.

השער העשירי

באהבת האלהים השלמה.

זה פתח השער.

אמר המחבר מפני שהקדמנו כמה שעבר מדברינו בשער התשיעי ביאור עניני הפרישות מן העולם, והיתה כונתנו ליתר הלב ולפנותו לאהבת הבורא ית' ולכסוף לרצונו; ראיתי לסמוך לו באור אופני אהבת האל ית'.

להם חמודותיו למשכס אליו והם דחוקו כנזיפה. הברים, הזכיס. בעלי הרואות וכו', בעלי עינים תקימות וסוללי רק יקרוח ויביעי רק לרצויות לה'. אשרו, לעלו ודרכו כדרכי ה'. ואשרו, הצליחו. הצטידו וכו', זיינו והכינו עצמם להשמר ממעל וניצלו. ורכבו וכו', המע"ט. היו להם כמרכבה להגיע אל מחוז חפצם בשלום.

כי היא תכלית החכונות וסוף המעלות במדרגות אנשי
 העבודה. ואומר ובאלהים אעזר, ראוי לך אחי שתבין
 ותדע כי כל מה שקדם לנו זכרו בספר הזה מחובות
 הלבבות והמדות ונרבת הנפשות, הם מעלות ומדרגות
 א' הענין העליון הזה אשר התכווננו לבארו בשער הזה.
 וגם ראוי לך לדעת כי כל חובה וכל מדה טובה מושכלת
 או כחובה או מקובלת; הם תכונות ומעלות שעולים
 בהם אל הענין הזה, והוא תכליתם וסופם, אין מדרגה
 למעלה ממנו ולא אחריו. ומפני זה סמכו הנביא ע"ה
 במשנה תורה ליחוד, באמרו (דברים י) שמע ישראל ה'
 אלהינו ה' אחד ואהבת את ה' אלהיך וגו', וזרו עליו
 והשיב אותו במשנה תורה הרבה, כמו שנאמר (סס ג)
 לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולרבקה בו. וטעם
 הרביקה, האהבה הנאמנה והלב השלם בהם, כמו
 שנאמר (משלי יח) ויש אוהב רבק מאח. והרבה פעמים
 מקדים הספר זכר יראת האלים על אהבתו, כמו שנא'
 (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי
 אם ליראה, ואמר (סס) את ה' אלהיך תירא וגו'. והייב
 הרין להקדים היראה על האהבה כאלהים, מפני שהיא
 תכלית הפרישות וסופה הרחוק, והקרובה שבמדרגות
 אל מדרגת אהבת האלים, והוא השער הראשון
 משעריה. וא"א שיגיע האדם ליה, אלא אחר שתתקדם
 יראתו ופחדו מהאלהים יתברך. ועל כן הקדמנו שער

וסוף המעלות, המעלה העליונה. ואומר ובאלהים אעזר, והגיד
 בעזרת ה'". מושכלת, מכל הסכל. וסופה הרחוק, קלה האחרון.

הפרישות לשער הזה, כי מן הנמנע ממנו שתתישב
 אהבת הבורא בלבנו, עם התישב אהבת העולם בנו.
 וכאשר יהיה לב המאמין ריק מאהבת העולם, ופנוי
 מתאוותיו מצד הכרה וכינה; תתישב אהבת הבורא
 בלבו, ותהיה תקועה בנפשו כפי הקספו לו והכרתו
 אותו, כמו שכתוב (ישעיה כ"ו) אף אורח משפטיך ה'
 קיינוך וגו'. וראוי שנבאר מדברי האהבה שבעה ענינים:
 אחר מהם מה הוא ענין האהבה באלהים ית'. והשני
 על כמה פנים תהיה האהבה באלהים. והשלישי איך
 הדרך אליה. והרביעי אם היא ביכולת האדם אם לא.
 והחמישי באופני מפסידה. והששי אותותיה אשר בהם
 תתברר מהמאמין. והשביעי במנהגי אהבי האלהים:

פרק א אבל מה ענין האהבה באלהים, הוא כלות
 הנפש ונטוטה בעצמה אל הבורא, כדי שתדבק באורו
 העליון. והוא שהנפש עצם פשוט רוחני, נוטה אל
 הדומה לה מהאישים הרוחניים, ומתרחקת בטבעה
 מאשר הוא כנגדה מן הגופות העבות. וכאשר קשרה
 הבורא ית' בגוף הזה העב, אשר רצה לנסותה בו
 בהנהגתה אותו; העיר אותה לחוס עליו ולמשוך
 התועלות אליו, בעבור השתוף והחברה אשר נטבעה
 ביניהם מתחלת הגדול. וכאשר תרגיש הנפש כמה שיש
 בו תועלת לגופה ותקנה לגוייתה, תטה במחשבתה איו
 ותכסוף לו, כדי לבקש המנוחה ממדוי גופה ופגעיו;
 כקסוף האדם לרופא בקי כשהוא חולה, וזמן לו מי
 תקועה, כוסלה. הנספו, תסוקחו. — כלות הנפש, חלוח הנפש.

שישמשו ויחשוב על אודותיו. וכשחרגיש הנפש בענין שיוסיף לה אור בעצמה וכח בנפש, תטה במזימתה איו ותדבק בו במחשבתה ותעבירהו ברעיוניה, ומתאוה איו וכוספת לו; וזאת תכלית האהבה הזכה. וכיון שהדבר כן והיו קרואי הגוף רבים, וצרכיו א' מה שימלא מחסורו מחמירים עם השעות והעתים, ולא היתה הנפש יכולה לעמוד מעיין לו בכל זה, מפני שאין לה השקט ולא מנוחה מבלי מרגוע מרדה גופה, נטרדה הנפש בעניני גופה מאוהביה הראויים לה והמתיחרים בעצמה, אשר בהם הצלחתה בנוה מרגועה. וכאשר יבקע לה אור השכל, ויגלה לה גנות מה שנשתה אליו באהבתה ונמשכה עריו ברעיוניה, מאשר בו הצלחה בשני המעונים; השוב מזה ותניח כל עניניה א' הכורא החונן, ותטה במחשבתה לבקש אופני הצלחה, מעוצם מה שנוקשה בו וגדל מה שנוסחה בו. ואז תפרוש מן העולם ומכל תענוגיו, ותבוה הגופות וכל תאוותם וסמוך לזה. יפקחו עיניה, ויזכו רואותיה מענן הסכלות באלהים ובתורתו, ותכיר האמת מן השקר, ויגלו לה פני אמתת בוראה ומנהיגה. וכאשר תבין גדל יכלתו ועוצם מעלתו (ס"א גדלותו), תכרע ותשתחוה לו ביראה ופחד ואימה

בעצמה, מלד עלמותה. במזימתה, כמחשבתה. קרואי הגוף, מקריו ולרכיו. לעמוד מעיין, לחדול שלא לעיין. מבלי מרגוע וכו', שלא חקוט הנפש אם אין מנוחה לגוף. נטרדה וכו', וטרדותה בעניני גופה ימנענה ממע"ט. שהם אוהביה המיוחדים לה בעצם. בנוה מרגועה, בעוה"ב. יבקע, יזרח. עריו, חמרי. מאשר בו וכו', ר"ל ונטחה מאשר בו וכו'. מעוצם מה שנוקשה, מחוזק המוקש שנכשלה בו. שנוסתה, לשון נסיון. וסמוך לזה, והדומה לזה.

שער אהבת ה'

מעצמתו וגדולתו, ולא תסור מזה עד אשר יבטיחנה
 הכורא ית', וישקיט פחדה ומוראה. ואז תשוקה כום
 האהבה באלהים, והתכבוד בו ליחד לבכה לו, ולאהבה
 אותו ולבטוח עליו ולכסוף לו. ולא יהיה לה עסק בלתי
 עסק עבודתו, ולא יעבור על רעיוניה זולתו, ולא יעלה
 במחשבתה בלעריו, ולא תשלח אכר מאברי גופה אלא
 במה שתמשך בו רצונו, ולא תחיר לשונה כי אם בזכרו
 ישבח ויהודא ותהלתו, מאהבה בו ומכסוף לרצונו ית'.
 ואם ייטיב לה תודה, ואם יעניק תסבול, ולא תוסיף עם
 זה כי אם אהבה בו וכטחון עליו. כמו שנאמר על אחר
 מן החסידים שהיה קם כלילה ואומר, אלהי הרעבתני,
 ועירום עזבתני, ובמחשכי הלילה הושבתני, ועוזך
 וגודלך הורתני, אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם
 אהבה אותך ושמחה בך; דומה למה שאמר איוב
 (איוב יג) הן יקטלני לו איחל. ואל הענין הזה רמזו
 החכם באמרו (ס"ה ב) צרור המור דודי לי בין שדי ילין,
 וארז"ל על דרך הדרש אע"פי שמוצר לי ומימר לי בין
 שדי ילין. וזה דומה למה שאמר הנביא (דברים י) ואהבת
 את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

פרק ב אבל על כמה פנים תהיה האהבה באלהים
 ית' ? אומר בתשובת השאלה הזאת, כי אהבת העבד
 בארוניו תהיה לאחר משלשה פנים: אחד מהם, אהבתו
 אותו בעבור הטבתו לו וחסרו עליו. והשני, אהבתו
 אותו מפני שהוא עובר על פשעיו ורוב מחילתו לו וכפרתו
 יבטיחנה, למחול על העבר. השוקה, יסקו לוחה. ומימר לי,

לעונותיו. והשלישי, אהבתו אותו בעבור גדולתו
 ורוממותו ומוראו לעצם כבודו, לא לתוחלת ולא לפחד.
 ועל ההקשה הזאת תהיה האהבה ממנו באלהים, לרוב
 חסדו עלינו והתמדת טובתו לנו, והדבק נפשנו באהבתו
 לתקות גמולו. ויש שתהיה אהבתנו באלהים להסתירו
 עונינו ועברו על פשעינו, עם גודל מרינו אותו ועברנו
 על מצותיו. ויש שתהיה אהבתנו בו לעצמו ולכבודו
 לגדלו ולרוממו, וזאת היא האהבה הזכה באלהים ית'.
 וכבר זרזנו הנביא ע"ה בזה באמרו (סס) ואהבת את
 ה' אלהיך וגו', ורצה באמרו בכל לבבך לעומת מרות
 בני אדם והתחלפות דעותם בנדיבותם וכילוחם בגופם
 וממונם ובכבודם. כי מהם מי שמתנרב בגופן ובממונו,
 וחם על כבודו. ומהם מי שמתנרב בממונו וכבודו, וחם
 על גופו. ומהם מי שמתנרב בגופו וכבודו, וחם על
 ממונו. וכמ"ש חז"ל אם נאמר בכל נפשך למה נאמר
 בכל מאדך? אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו,
 לכך נאמר ובכל נפשך; ואם יש לך אדם שממונו חביב
 עליו מגופו, לכך נאמר ובכל מאדך. ואפשר שירצה
 באמרו בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך, לעומת
 התחלפות אהבת ב"א קצתם נקצתם. והוא, שהאוהבים
 שלשה מינים: מהם מי שמתנרב לרצון אהובו בממונו
 בלבד, ומהם מי שמתנרב לרצון אהובו בגופו ובממונו,
 ומהם מי שמתנרב לרצון אהובו בממונו וגופו ונפשו,
 כמו שאמר החכם (סיר השירים ט) אם יתן את כל הון
 מירוח. — עם גודל, לע"ס שגדול וכי'. ופילוחם, קמלוחם.

ביתו באהבה בוז יכוזו לו, ואמר כיהונתן ורוד (שמואל
 ב' כ') כי אהבת נפשו אהבו, ואמר (שם ב' כ') נפלא אתה
 אהבתך לי מאהבת נשים. וזירו הנביא ע"ה באהבת
 הבורא יתברך, שתהיה כוללת הנפש והגוף והממונ,
 להתנדב האדם בכל זה באהבת הבורא ית'; ואל יהיה
 כילי בדבר מהם אצל רצון האלהים ית', כמו שארז"ל
 בכל לבבך, בשני יצריך ביצה ושוביצה"ר; ובכל נפשך,
 ואפילו נוטל את נפשך; ובכל מארך, בכל ממונך.
 ואמרו עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו,
 בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני
 רצונך. ויש לומר שירצה באמרו בכל לבבך ובכל נפשך
 ובכל מארך, לדבק באהבת האלהים בסתר ולהראותה
 בגלוי, עד שתתברר מן המאמין אמתת אהבתו לאלהים
 בסתרו ובגלוי ובמצפון ענינו ונראהו, על השוה והנכון
 על שקל אחר וערך אחר, כמו שאמר דוד ע"ה (תהלים מד)
 לבי ובשרי ירננו אל אל חי. ויש לומר שירצה באמרו
 בכל לבבך ובכל נפשך, להיות כל אהבתך והשתדלותך
 בזולתו לשמו, ואל תשתף עם אהבתו אהבת זולתו.
 ואם תאהב זולתו יהיה במה שירצהו ממך, כדי שתהיה
 סעיף מאהבתך בו; כאשר זכרתי בכאור ההערה השכלית
 בשער השלישי מן הספר הזה:

פרק ג' אבל איך הדרך אל אהבת האלהים ית' ?
 אומר בתשובת שאלה זאת כי הבקשה הזאת לא תתכן

בזולתו לשמו, רק לשמו לבדו ולא לזולתו. במה שירצהו, במה
 שחנינ' לה' פחדות ומעשים טובים. סעיף, ענף הזומח וכו'.

לשואל אלא אחר הקדמות רבות. וכאשר תתקיימנה
 ההקדמות תתגלך מהם האהבה באלהים ית', אבל מי
 שמכוין אליה בעצמה לא יוכל להגיע אליה. וההקדמות
 אשר ראוי למאמין להקדים לה בנפשו, הם שני יחודי
 הלבבות, ושתי בניעות, ושני חשבונות, ושתי בחינות.
 אבל שני יחודי הלבבות, אחד מהם ליחד הלב ביחוד
 הבורא, והשני ליחד המעשה לשמו ולעבדו לכבודו בלבד.
 אבל שתי הכניעות, אחת מהם הכניעה לאלהים ית',
 והשנית הכניעה ליראי האלהים ובחיריו. אבל שני
 החשבונות, אחד מהם חשבוננו עם נפשו על מה שחייב
 לאלהים להתמדת טובותיו. והשני חשבוננו עם נפשו על
 הסתירו עונותיו והאריכו לו ומחילתו. אבל שתי הבחינות,
 אחת מהם הבחינה במה שעבר לראשונים בעמדו על
 ספרי הנביאים ודברי הקדמונים ע"ה, כמו שכתוב
 (ההלים קמג) זכרתי ימים מקדם וגו'. והשנית, הבחינה
 בעולם במה שהוא רואה מפלאי הבורא ית' בכריאותיו.
 וכבר בארתי בספר זה כללים מן הענין הזה כפי יכלתי,
 מה שיש בו די למי שמכוין, ומכוין למה שיש בו הצלתו
 והמלטו בעוה"ז ובעוה"ב. וכאשר יתקן כל זה ויחבר
 אליו הפדישות מתענגי העולם ותאוותיו, ויבין גדולת
 הבורא ועצמתו ואמתותו ורוממותו, וישכיל קטנות ערך
 נפשו וזעירותו וזלותו, ואח"כ יכיר רב טוב הבורא עליו
 וגדל חסדו עמו; תהיה האהבה באלהים מן המאמין

בעצמה, בלי הכנות והקדמות. ומכוין, ראוי ונכון. והאריכו לו,
 177 שנים. וזעירותו, ל' מעט מזער. וזלותו, קלותו ושפל ערכו.

שער אהבת ה'

סמוכה לזה בלב שלם, ואמתת זוך נפשו והכספו לו
 בהשתרלות וחריצות וזריזות. רומה למה שנא' (ישעיה כו)
 נפשי אויטיך בלילה, ואמר (סס) לשמך ולזכרך תאות
 נפש, ואמר (ההלים מ) צמאה נפשי לאלהים. והחזק
 שברברים שתעזור בהם על המדרגה הזאת העליונה,
 הוא המורא הגדול מאלהים והאימה ממנו והפחד
 ממצותיו והמחשבה תמיד בהשקפתו על סתרך וגלוייך
 ומצפונך ונראך, והנהגתו אותך וחמלתו עליך, ודעתו
 הנסתר והנגלה בעבר ובעתיד ממעשיך ומחשבותיך,
 והבטחתו לך והקרבתו אותך. ולא חוכל עם כל זה לעמוד
 מנשות אליו בלבך ובמצפונך כבר לבב ואמונה שלמה,
 ותתלה נפשך באהבתו, וחבטח על חמלתו וגודל חנותיו
 ורחמיו. ולא תשתף בעת ההיא עם אהבתו אהבת
 זולתו, ולא ישקף עליך שאתה ירא עם יראתך ממנו
 בלתי. ולא תפקדהו מרעיוניך, ולא יסור מנגד עיניך,
 ויהיה צוותך בכרירות, ויושב עמך במרברות. ויהיה
 מקום מלא ב"א בעיניך קלא-מלא, והריק מהם כלא
 ריק, לא תשומם בהפקדם ולא תדאג בהעדרם. ותהיה
 חמיד שמח באלהיך, שש בבוראך, עלז ברצונו וכוסף
 לפגיעתו, כמו שכחוב (סס סד) ישמח צדיק בה' וחסה
 בו, ואמר הנביא (חנקה ג) ואני בה' אעלוזה אגילה

סמוכה, קרונה וחכופה. לעמוד מנשות, לחדול שלא לנטות. ולא
 ישקיף וכו', לא יראה כך שאתה ירא עוד גם אחר זולתו.
 תפקדהו, תשכחשו. צוותך, ל' חברה וריעות. כלא מלא, כאלו
 הוא ריק והספך נהיפוך. לא תשומם וכו', לא חנהל במחסור
 חנהל בני אלס. בהפקדם, בהעדרם, שניהם ל' חסרון.

באלהי ישעי, ואמר דוד ע"ה (ההלים כז) ה' אורי וישעי
ממי אירא, ושאר המזמור :

פרק ד אבל אם האהבה באלהים היא ביכולת
האדם אם לא? אומר בתשובת שאלה זאת כי האהבה
על שלשה פנים. אחד מהם אהבה שנקלה בעיני
האויב אכרת ממונו בעבודה, לא אכרת גופו ונפשו.
ומהם אהבה שנקלה בעיני האויב אכרת חלק מגופו
עם אכרת ממונו, כשהוא מקוה שתשאר נפשו בחיים
בעבודה. והפנים השלישים אהבה שנקלה בעבודה
אכרת הממונות והגופות והנפשות. וכבר מצאנו אכרתם
אבינו ע"ה הראה אהבתו באלהים בכל הפנים, והתנרבו
בממונו ובגופו ובנפשו. בממונו, שהיה מוציאו על
העוברים והשבים כדי להודיעם את הבורא. ומה שאמר
למלך סרום (בראשית יד) אם מחוט ועד שרוך נעל, ראיה
על נדיבות נפשו ושהמזון נקל בעיניו. ובגופו, בכרית
מילה, שלא נתעכב לקיים אותה בנפשו ובזולתו בשמחה.
אבל התנרבו באכרת נפשו באהבת האלהים, מה שהראה
בענין יצחק מן המהירות והחריצות, והוא הורה על
אהבתו הזכה באלהים, ולכבו הנאמן בעבודתו. והיא
המדרגה העליונה ממדרגות האהבה באלהים, וכמוה
לא תתכן מכל אדם לפי שהוא למעלה מן היכולת
הבשרית, מפני שהטבע הפכה וכנגדה. וכאשר הקמצא
ביחידים מב"א איננה כ"א באומץ הבורא ועזרתו אותם
מגבור היצר עליהם, שכל השתדלותם בעבודתו וקיומם
ובזולתו, נמו ועבדיו. והחריצות, והזריזות. היכולת הבשרית, כח

שַׁעַר אֱהָבַת ה'

מצות תורתו בנפש נאמנה ולבב שלם ומצפון זך, כמו
 נביאי האלהים ובחיריו וסגולתו. ואין ביכולת כל בשר
 לסבול מה שזכרנו לאהבת הבורא, מפני שהטבע והיצר
 כנגדו. אבל השני פנים הם ביכולת רוב המדברים,
 בהשתדלם בהקרמות אשר הקרמנו בשער הזה. ומה
 שמורה כי השני פנים האלה ראייה על האהבה
 השלימה באלהים, מה שאמר השטן (ליו"ב 6) החנם
 ירא איוב אלהים הלא אתה שכת בערו וגו' ואולם שלח
 נא ירך וגו', כלומר כי הוא כסוהר עמך, באהבתו
 ויראתו אותך לקח מחירה כבוד העולם והונו, אך פסוק
 ממנו מה שחננתו מתועלות העולם, ואם יעמוד בעינו
 עמך הוא נאמן באהבתו בך. ואמר לו הבורא הנה כל
 אשר לו בידך, ועשה מה שידעת בממונו ובכניו; ולא
 נשתנה לא בנגלה ולא בנסתרו לאלהים, ועמד באהבתו
 הנאמנה לאלהים באמרו, ערום יצאתי מבטן אמי.
 ואמר הבורא לשטן השמת לבך אל עברי איוב וגו',
 ואמר עוד בעד עור וגו', ואולם שלח נא ירך וגו', אמר
 הרבה ב"א מהנרבים בממונם ונשיהם ובניהם, כדי
 לשמור גופם, אך אין אמונת אהבתו אותך נראית, לא
 בכחינתו בגופו ובשרו כמה שיצערדו ויקוץ בו. ואמר
 לו הבורא ית', הנו בידך אך את נפשו שמור. ועשה
 מה שאמר מנסיונו בגופו, וסבל ולא נשתנה באמונתו
 וטוב לבבו באלהים, באמרו לאשתו כדבר אחת הנבלות
 הדברי וגו'. ונראתה אהבתו הנאמנה ובר לבבו לאל,
 נסר ודס. פסוק, הסר ממנו. בעינו, בשלימותו. ועשה, השטן.

למה שהתאפק לו לסבלו והתנרבו באכרת ממונו וצער
 גופו, ואמר במה שענה בו חבריו (סס יג) הן יקמלני לו
 איחל. ושבת לו הבורא על זה ולא שבת דבר חבריו
 בהוכיחם אותו. כמו שאמר (סס נב) ויאמר ה' אל איפו
 התימני וגו'. ואתה רואה כי חבר אליו הבורא שני
 צדיקים והביאם למשל באמרו (ישקאל יד) נח דניאל ואיוב,
 ואח"כ שב האלהים את שבותו, כמו שכתוב (איוב נב)
 וה' שב את שבות איוב. ועל דעתו ומנהגו היו כל
 החסידים הראשונים המנוסים, כדניאל וחבריו בגוב
 אריות וכבשן האש, ועשרה חרוגי מלכות והנהגו
 מנהגם, ועל המדרגה הזאת הזדיר הנביא באמרו
 (דברים ז) ואהבת את ה' אלהיך וגו'. ומי שמתמיד
 על האהבה שהיא לתוחלת או ליראה בעולם הזה או
 בעוה"ב, אשר ביכולת רוב המדברים לקיים מצוותיה
 ומשתדל בה תמיד; יאמצוהו הבורא ויעזרהו על האהבה
 הנאמנה אשר תהיה לגדל ולרומם לבורא ית', אשר
 היא למעלה מן היכולת הבשרית; כמו שאמר הכתוב
 (משלי ח) אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני, (סס) וחוטאי
 חומם נפשו:

פרק ה' אבל מפסירי האהבה באלהים, רבים מאד.
 מהם שיקצר האדם בהקדמות אשר תולד מהם האהבה
 בבורא ית'. ומהם מפסירי ההקדמות אשר הקדמנו
 לבארם בספר הזה, ואינני צריך לשנותם שלא יארך
 הענין. ומהם השנאה באוהביו והאהבה בשונאיו, כמו
 למה שהתאפק, נמה שלא החרעם. המנוסים, שעמדו נסיון. —

שער אהבת ה'

שכתוב (ישעיה ה) מצדיקי רשע, ואמר (משלי יז) מצדיק
 רשע ומרשיע צדיק, ואמר (סס כח) עוזבי תורה יהללו
 רשע, ואמר (סס כד) אומר לרשע צדיק אתה :
 פרק ו' אבל אותות האהבה באלהים מן האוהב.
 מהם עויבת כל מה שיטרידהו מעבודת הכבוד יתברך
 מעניני המותרים. ומהם הראות אותות יראתו ואימתו
 על פניו. כמו שכתוב (שמות כ) ובעבור תהיה יראתו על
 פניכם לבלתי תחטאו. והיראה על שני פנים : אחד מהם
 יראת עונשו ונסיונו, וזהו הירא בעבור מה שיצעררהו
 וידכאהו, שאם היה בטוח ממה שיצטער בו לא היה
 ירא את ה', ועליו אמרו רבותינו ז"ל ליחוש דילמא אתי
 למעבד ביראה, והוא מקצד ממדרגת יראי אלהים.
 והוא מה שהזהירו ממנו רז"ל, אל תהיו כעבדים
 המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו'. ואמר
 אחר מן החסידים אני מתבייש מאלהים שאעברנו בעבור
 הגמול והעונש, ואהיה כעבד הרע אם יירא ויקוה יעשה
 ואם לאו לא יעשה, אבל אעברנו למה שיאות לו. והשני
 יראה לכבודו ורוממותו ועוצם גבורתו, ואיננה סרה מן
 האדם ולא נפרדת ממנו כל ימי חייו. וזאת העליונה
 שבמדרגות יראי אלהים אשר נזכרו בספרים ביראה,
 והוא המביא (ס"ה המבוא) אל האהבה הזכה, והכוסף
 המצער. ומי שהגיע אל המדרגה הזאת מן היראה, לא
 יאהב ולא יירא זולת הכבוד. כמו שספר אחר מן
 החסידים על א' מהיראים שמצאו ישן באתר המדרגות,
 ונסיונו, יסורין הנאים ע"כ הנסיון. וידכאהו, כיסורים. למה שיאות,

ואמר לו האינך ירא מן האריה שאתה ישן במקום הזה?
אמר לו אני בוש מאלהים שיראני ירא זולתו. ומהם
שישתוה בעיניו אם ישכחוהו ב"א או יגנוהו ברצון הבורא
ית', כשהוא מצננס לעשות הטוב ולהתרחק מן הרע.
ומהם שיתנדב בנפשו וגופו וממונו ובניו ברצון הא' ית',
כמו שכתוב (תהלים מד) כי עליך הורגנו כל היום. ומהם
שישיב שם האלהים תמיד על לשונו בשבח והוראה
ותהלה, כמו שכתוב (סס לה) ולשוני תהגה צדקך,
ואמר (סס עא) ימלא פי תהלתך. ואל יזכור שם הבורא
לשוא ולא לשקר ולא בקללה. והשבועה לשוא, היא
מה שמוציא אדם על פיו מן השבועות לבטלה וללא
צורך, ולא יחייבהו בה דין. והשבועה לשקר, היא
השבועה שמחייבין אותו בה מן הדין כמשאו וכמתנו
עם ב"א, והוא חייב להזהר מכל מה שיביאהו להשבע
בשם הבורא ית' לכבוד, כמו שכתוב (סס כד) נקי כפים
וכר לבב אשר לא נשא לשוא וגו', ואמר (דברים כח)
ליראה את השם הנכבד והנורא הזה וגו', ואמר (מלאכי ג)
זרחת לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה,
ואמרו חז"ל לו ב"א שיראים להוציא שם שמים לבטלה.
והקללה, הם הקללות והגדופים והחרפות שמזכירים
בהם ש"ש לבטלה; והוא גנאי גדול למאמין. וכבר
התירו עמי הארץ לעצמם זה, עד שהגיעו בו אל חכלית
הגנות, והם מכוונים בזה להפליא ולהפליג בגדופיהם

מפני שראוי. שיראני ירא זולתו, סיראה אוחי שאני ירא מזולתו.
לכבודו, מוסב למעלה ור"ל מפני כבוד ה' הוא חייב להזהר מכל

שער אהבת ה'

ולהגדיל ולפאר הרפותם, והם דומים בזה למה שאמר
 החכם (משלי י) כשחוק לכסיל עשות זימה. ומהם שיתנה
 בכל מה שעתיד לעשותו ולאמרו כרצון הכורא, בעת
 שהוא יוער בו זולתו אפי' אם יהיה לזמן קרוב עד מאוד.
 וזה בעבור שני דברים: האחד מיראת מהירות המות
 אליו, והשני מפני שאינו יודע אם קדם בגזרת האל
 לעשותו. ומהם שיאשר ויורה לעבדת האלהים בין
 בְּרִבָּה בין בקשה, כפי הצריך לזמן ולמקום ולכתות ב"א
 ולמעלותם מהמלכים ועד אנשי השוק, כמו שאמר החכם
 (סו סו) ישמע חכם ויוסף לקח וגו', לתת לפתאים ערמה
 וגו'. וראוי לך אחי לדעת כי זכויות המאמין אפילו אם
 יהיה מגיע אל התכלית הרחוקה בתקון נפשו לאלהים
 ית', ואי היה קרוב למלאכים במדותם הטובות ומנהגיהם
 המשובחים והשתדלותם בעבדת הכורא ואהבתם הזכה
 בו; אינם כזכויות מי שמורה ב"א אל הדרך הטובה
 ומישר הרשעים אל עבדת הכורא, שזכויותיו נכפלות
 בעבור זכויותם בכל הימים ובכל הזמנים. והמשל בזה
 משני סוחרים הגיעו אל מדינה, הרויח אחד מהם בסחורת
 אחת שהיתה בידו עשרת כפלי הקרן, והיה הכל מאה
 זון. והרויח השני כפל אחד כלכר, והיו לו סחורות רבות,
 והגיעו לידו עשרת אלפי זוזים. והיה ריוח הסוחר
 הראשון עם רוב כפלי הרויח, תשעים זון ועשרה חלקים
 מאחד עשר חלק בזון; והיה ריוח הסוחר השני חמשה

מס וכו'. יוער, מנטיח. שיאשר, ידריך. ברכה וכו', בדברים
 רבים או קשים. תשעים זון וכו', כי לא היה לו קרן כ"א ט'

אלפים זווים, עם מעוט כפל הריוח. וכן אחי מי שאין
מתקן לא נפשו בלבד, תהיה זכותו מעטה; ומי שמתקן
נפשו ונפשות רבות, תכפל זכותו כפי זכויות כל מי שיתקן
לאלהים, כמו שארז"ל המזכה את הרבים אין חטא בא
על ידו. ואמרו, משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים
תלוי בו, שנאמר (דברים לג) צדקת ה' עשה ומשפטיו
עם ישראל. ואמר (משלי כד) ולמוכיחים ינעם ועליהם
תבא ברכת טוב, ואמר (מלאכי ג) תורת אמת היתה
בפיהו וגו', ואמר (דניאל יב) ומצדיקי הרבים ככבדים
לעולם ועד. וע"כ צוה הבורא לתוכיח את המקצרים,
כמו שאמר (ויקרא יט) הוכח תוכיח את עמיתך, וארז"ל
עד היכן היא תוכחה? רב אמר עד קללה, ושמואל
אמר עד הבאה. ונאמר (משלי כח) מוכיח אדם אחיו
חן ימצא. ומהם שמחתו וגילתו בזכויותיו מפני שהוא
שיש בהם לא לגאווה ותפארת, ואבלו ויגונו על חטאיו
לתשובה מהם וחרטה עליהם, כמו שאמר דוד (סהלס קיט)
פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורהך. ומהם שיתנפל
בלילה ויתענה ביום אם היה יכול לסכול זה, כי תפלת
הלילה היא זכה יותר מתפלת היום לכמה פנים: מהם כי
האדם בלילה יותר פנוי ממה שהוא ביום. ומהם שהאווה
הגוף מהמאכל והמשתה יותר נחים בלילה ממה שהם
נחים ביום. ומהם הפסק חברה בינו ובין ב"א, כאוהב
יבקרדו וחבר ידבר עמו ובעל חוב יתבעהו במה שיש לו
עליו; ומהם נוח חושיו מרוב מוחשיו בלילה, מפני שאינו
"ו וחלק מ"א כזוז. המקצרים, הנרפים ועללים בעבודת ה'.

רואה מה שיטרידהו, ולא שומע מה שיפסיק עליו; ומהם המלטו מן החנופה ורחקו ממנה, מפני מעוט היושבים עמו בלילה ואפשר שלא יוכל להתבודד ביום; ומהם שיתיחד בזכר האלים ויתבודד בו, בעת התייחד כל אוהב באוהבו והתבודד כל חושק עם חשוקו, כמו שנאמר (ישעיה כז) נפשי אויהיך בלילה וגו', ואמר (ס"ה ג) על משכבי בלילות. וכבר נזכר יחרון הפלת הלילה בספרי הקדש הרבה, מהם מה שאמר רוד ע"ה (הסליס קיט) זכרתי בלילה שמך ה', (סס) חצות לילה אקום להודות לך, (סס) קרמתי בנשף ואשוע, (סס) קרמו עיני אשמורות, (סס פח) יום צעקתי בלילה, והרבה כזה. ונאמר (איכה ג) קומי רני בלילה. וכבר חברתי דברים נמרצים, יש בהם תוכחה והכלם לנפש, ותחרץ בעבודה התעורר להפלה בלילה, והם בלשון עברית וקראתים תוכחה. ואח"כ סמכתי להם דברים צחים בלשון העברית בשבח והודאה לאל ובקשה מחילה ותחנונים, דברים רבים המעירים לב המתפלל ומעוררים את טבעו. וקראתיה בקשה. וכתבתי, למי שרוצה להתנפל בהם לילה או יום. ומי שקבל על עצמו זה הענין, ינהג בתוכחה שיתפלל אוחה בישיבה אחר שיקדים מה שיזדמן מן הזמירות הידועות או זולתם לפניה, ואח"כ יתפלל הבקשה בעמידה והשתחויה ער סופה, ויכרע ויאמר מה שירצה מן התחנונים, ויאמר סמוך לזה אשרי חמימי דרך ושיר המעלות ער סופם. ואם יבחר דברים נמרצים, דברים נכוחים הנכנסים ללב. ותחרץ, הזלתי.

כוולתם מן הרברים וזולת הסדר הזה, הרשות בירו; אך זכרתי לך הטוב שבמנהגים בה. ועיקר הדבר אחי קִזוֹף נפשך בעת שתחפלל אותה וכונת לבך בה, ושתסדרנה לאט (ס"א במתון) עם הסמוך לה, ואל יקרים בה לשונך את לבך, כי המעט ממנה עם המִצָּא לבך בו, טוב ממחירות תנועת לשונך ברב ממנה, כשיהיה לבך ריק ממנו. ואמר אחר מן החסידים אל תשבתו שבת ריקים, ריק ממצוא הלב בו, אבל יהיה בְּהִמְצָא הלב, כמו שאמר דוד עליו השלום (הסליס קיט) בכל לבי דרשתיך וגו', ואמר (סג) חליתי פניך בכל לב, ואמר (סס סד) לבי ובשרי ירננו אל אל חי. ומהם השמחה והששון באלהים ית' וביריעתו, והכוסף לרצונו, והגילה בתורתו והחמלה על יראיו, כמו שאמר (סס קיט) חבר אני לכל אשר יראוך, ואמר (סס מ) ישישו וישמחו בך כל מבקשיך, ואמר (סס קיט) בדרך ערותיך ששתי, ואמר (סס) נחלתי ערותיך, ואמר (סנקיק ג) ואני בת' אעלוזה אגילה באלהי ישעי:

סק ז אבל מנהגי אוהבי ה' ית' רבים מְסַפֵּר, אך אזכור מהם מה שיזרמן לי. והוא שהאנשים ידעו אלהיהם והכירו חפצו בהם והנהגתו אותם, וכי הוא מנהלם ומכלכלם, ומשלו ואסרו בכל מה שנתן להם

בוזך נפשך, העיקר חלוי בטוהר הנפש וכו'. לאט, כנחח. הסמוך לה, המזמורים וכו' השייך לה. ריק ממצוא וכו', הוא פ'י שבת ריקים שאומר בזה. — מנהלם, מנהיגם. ומשלו ואכרו וכו', אע"פ שהכחירה ביד האדם עכ"ל הוא מושל עליו ואוסר אותו בגזירתו הקדומה, וכן מבואר לעיל. או ר"ל גם עם הנחירה נאסרו

רשות להתעסק בו ולבחור אותו מעניני התורה והעולם,
 ונתברר להם והאמינו כי כל עניניהם ותנועותיהם
 נוהגים בגזרת הבורא ית' וחפצו; ואז עמדו מִבְּחֹר מִבְּחֹר בענין
 מעניניהם יותר מזולתו, ובטחו על הבורא שיבחר להם
 השוב והנכון מהם. וכאשר התברר להם מן התורה כי
 הוא מזוהר על עניני המצות, ומְצַוָּה על בחירת עבודת
 הבורא, ומרשל מבחירת התענוגים ומונע מהם; עמדו
 בבחירתם במקום שהעמידם, לכלות איו ולכסוף לרצונו
 בלבם ובמצפונם, וחדלו מִכְּסוּף לעולם ולרעהו. בכל
 לבנם ובכל נפשם מצפים העזר והאומין ממנו, להקים
 מחשבתם בעבודתו, ולהשלים המעשה במה שבחרו
 ממצותיו. ומה שיצא מהם אל גדר המעשה, ישבחו הא
 עליו ויודוהו בעבורו; והוא משבח להם השתדלותם
 ובחירתם. ומה שלא יוכלו להראות בו מחשבתם מפני
 חלישותם מהשיגו, יתנצלו לפני האלהים ממנו, ויבחרו
 בעשותו בעת שיוכלו, ומיחלים לעת שיומנהו הבורא
 בעזרתו, ויתחננו איו על זה בנפש זכה ולב נאמן, ויהיה
 זה תכלית מְאֻנִּים וקין משאלותם מאלהים, כמו שאמר
 דוד ע"ה (תהלים קיט) אחלי יכונו דרכי לשמור חקך.
 וישבח הבורא בחירתם בעבודתו, אפילו אם ימנע מהם
 קיום המעשה, כמו שאמר לדוד (מ"א ח) יען אשר היה
 עם לבבך לבנות בית לשמי הטיבות כי היה עם לבבך.

עטו קלחם. עמדו מבחור, מלכחור. ומרשל, ומעכב. שהעמידם,
 עפ"י התורה. לכלות אליו וכו', וכמרו להחיות אליו ולכוננו וכו'.
 וחדלו וכו', נמנעו מרדוף אחרי העולם וחמדותיו. להראות בו,
 כפועל ומעסה. מאויים, האוהים. אחלי, חפלאי וכקסמי סיכונו וכו'.

ועזבו עניני עולמם והנהגת גופיהם בלבותם ומחשבותם,
 והתעסקו בהם בחושיהם הגופיים בעת הצורך והדחוק,
 מפני זלותו אצלם וקלותו בעיניהם. ופנו נפשותם ולבותם
 לעניני תורתם ועבודת אלהיהם, לכבודו ורוממותו
 ולשמור מצותיו. וגופותם עולמיות, ולבותם רוחניות,
 (ס"א) וגופותם בארץ ולבותם בשמים). והם כמה שבלבותם
 מידעת האלהים, כאלו עובדים אותו עם המלאכים
 הקרושים בשמי השמים. נקמו התאוות מלבותם ונעקר
 מהם הכוסף לתענוגים, בעבור מה שנכנס בהם מן הכוסף
 לעבודת הבורא ומאהבה אותו. וכבתה אש היצר
 מלבותם, ונפסק חוקה מרעיוניהם, מעוצם מה שלבשם
 מאוד העבודה, כמו שיארע לנר נכח אור השמש. ונכנעו
 מפני מורא אלהיהם, והתורו לפניו בקצורם ושחתו
 לעבודתו, ולא חששו לחסרון. תראה אותם כשמתעסקים
 עמהם, כאחי הבושח. וכשמדברים עמהם, חכמים.
 וכששואלים אותם, יודעים. וכשחוטאים להם, ענוים.
 תראה צורתם, שעלה עליהם האור. ואם תעמוד על
 הלבבות, תראה לבנות נשכרות לאלהים, ובשיחתו
 נושבות, ובעסקי העולם נשמות. מלאה אהבת האלהים
 לבותם, ואינם מוצאים לדברי הברואים תאוה, ולא

זלותו אצלם, שנכזה בעיניהם. נמסו, כלו ופסקו. תומה,
 חמימותה. שיארע לנר זכו, שאינו ניכר כלל וכמשרז"ל שרגא
 בעיהרא זכו. ושחתו, כשפלו ונטו שכמס לעבודתו. ולא חששו
 זכו, לא שמו לב למחסור לרכיהם. חכמים, תראה אוחס שהס
 חכמים, וכן יודעים וענוים דכסמוך. ובשיחתו נושבות, דכריו
 קבועים בלבם. נשמות, ל' שממה ומורכב, ור"ל ריקות ופנויות.

שער אהבת ה'

בשיחותם הנאה. מאסו דרך השחיתות, והלכו במבחר
הנתיבות. ובזכותם מסתלקים היסורין ויורדים הגשמים,
ובזכותם ישוקה האדם והבהמה. ולפי שמנעו גופותם
מן העריות, ומשכו יריהם ממיני המטעמים, וברחו
בנפשותם מן האסורין (ס"א האשמים), והלכו בדרך
הטובה והישרה; הגיעו אל המעלות הגדולות בסבל
ימים מעטים, והרויחו שני העולמים, וקבצו שתי הטובות,
והשלימו שני היתרונים, כמו שאמר (ההלים קיג) במזמור
אשרי איש ירא את ה' עד סופו. ומן התימה בענינם,
כי מעטו בעיניהם המצות אשר צָנַם בם הבורא בצד
חובות טובתו שהטיב להם, בצד מה שקבלו על נפשותם
מן היגיעה והשתדלות והשכל והמתון לדבקה בעבודתו.
וזה כאשר אספר לך: לפי שָקֵנּוּ מצות הבורא, והגיע
מספר כולם תר"ג מצות, מהם שם"ה מצות לא תעשה,
והם האזהרות. ומהם מצות שחייבין בהם הצבור ואין
היחיד חייב בהם, ס"ה מצות. ומהם מצות עשה שהזמן
גרמה, והם המצות התלויות בזמן מבלתי זמן, כשבתות
והמועדים והצומות. ומהם מצות עשה שחיוכם בארץ
בלבד, כמו קרבנות יחיד ותרומות ומעשרות וחגיגת
הרגלים והדומה לזה. ומהם מצות תלויות ברברים,
כשימצאו מתחייבין בהם וכשיפקרו יסתלקו, כמצות מילה
למי שאין לו בן, ופריון הבן למי שאין לו בכור, ומצות

השחיתות, הנשקחות. ישוקה, כיוון. בסבל וכו', שסבלו מלחמת
היגל זמן קצר. בצד חובות וכו', כערך חובות וכו', וכן בצד מה
שקבלו לנשמוך וכן בצד מאויים ללהלן. וכשיפקרו, וכשיחסרו.

מעקה למי שאין לו בית, ומצות כבוד אב ואם ליתום
 והדומה לזה. וכאשר מנו המצות, אמרו לא נעלה
 האזהרות בחשבון, מפני שהעמידה מהם היא עשייתם
 וקיום חובותם; ותקטן בעיניהם עבודתם לאלהים וימעטו
 אצלם מעשיהם, בצד מאויים וכוספם למה שיגיעו בו
 אל רצון האלהים. ובקשו מצות עשה מחובות האברים
 אשר הם חובות היחיד בכל זמן ובכל מקום ובכל ענין,
 ולא מצאו לא קריאת התורה ולמוד המצות, כמו שאמר
 הכתוב (דנריס ו) והיו הרברים האלה אשר אנכי מצוך
 היום על לבבך ושננתם לבניך ודברת בם וגו', ומה שזירו
 הנביא על זה אח"כ שנית באמרו (סס יא) ולמדתם
 אותם את בניכם וגו'. וימעט בעיניהם כל זה מנפשותם
 לגודל מה שנגלה להם ממה שחייבין בו לכבוד ית' מן
 העבודה והמעשה, ועברו את הכבוד במצות שכליות
 ומוסרים מיוחדים ומדות טובות רוחניות, והוסיפום על
 המצות הירועות בכור לבכם לאלהים בהם, ולמדו
 מדרכי הנביאים ומנהגי החסידים, לבקש רצון הכבוד
 בהם ושיקבל אותם מהם. והם מכלל חובות הלכות
 אשר פָּנְנָנו לכאר שרשיהם ולזכור סוגיהם בספר הזה,
 אשר היא החכמה הצפונה הגנוזה בלכות החכמים
 והטמונה בְּחִפְיָהֶם, אשר אם ידברו בה אין צדקם נעלם
 בה, מפני שכל אנשי הרעות הנצלות מעידים באמתה

העמידה, המניעה נשג ואל תעשה. לגודל, מפני רוב מה שנגלה
 וכו'. בכור לבכם, נעוהר לנכס. בחביהם, נעומק לנכס. אין
 צדקם נעלם, הכל רואים כי נצדק ידברו. הנצלות, שנילו ממכשול

וצדקה. והגיעו בה אל התכינות הרמות ואל המעלות
 הזקרות מעבודה האהים בלב שלם. ואתנו אותו אהבה
 נאמנה בלב ובנפש ובגוף ובממוץ, כמו שצוה הנביא
 ע"ה באמרו (דברים ז) ואהבת את ה' אלהיך וגו'. ואנשי
 המדרגה הזאת קרובים מכל אדם אל מדרגת הנביאים
 הברים והזכים החסידים אשר קורא אותם הכתוב
 אוהבי ה' ואוהבי שמו, ובהם נאמר (מש"ה ח) להנחיל
 אוהבי יש וגו'. ואם אתה אחי הפיץ בחברתם ולהבנם
 בכחותם, עוזב מותרי עולמך והתעלם מהם, והיה
 מסתפק במזון מהם, והרגל עצמך לעמוד בלעדיתם,
 והקל מורח עסקי העולם מעל נפשך, ופנה לבך מהעמיק
 מחשבתך בהם. ורוץ בדברים הצריכים לך בגופך, לא
 בלבבך וברצונך, כשיתה הרפואה המרה אשר ישחה
 אותה בפיו לא ברצונו, והוא מואם שתייתה לעצמה,
 ומקל על עצמו סבל מריחותה לדחותה חנוק מעליו,
 וכן צריך שיהיו צרכי עולמך בעיניך. וכבר ידעת אחי
 שמשכתך על עניני עולמך לא תוסיף לך במרפך מאומה,
 כמו שמעוטה השתדלותך וחריצותך בהם לא יגרע מחוקך
 דבר. וטרת לכך בחם, המנעך מחשוב כמה שתועילך
 מחשבתך עליו מעניני תורתך ומצות הבורא, אשר
 נמסרו לך וקבלת על עצמך להתעסק בהם כל ימי חיידך,
 והפסיד את זה ולא יועילך. ורצה לנפשך מה שיש בו

וחסם, או מל' ללול וזך. ורוץ וכו', הסתכל רק לנרכי גופך וכה
 לחיות הלכו. לעצמה, בחלום חגבל נפשו בה. לדחותה, לפי שדוחה
 וכו'. ושים הסכל לעמוד מדוע וכו', כן הגו' בד' קראקח של"ג

הצלתך ושלום חורחך ועולמך. ושים הסבל לעמוד
 מדוע מנהגך בכחך. והקדים הזריזות בעניני אחריתך
 בין עניניך. ושים השכל מלכך, והענוה קצינך, והחכמה
 מנהיגך, והפרישות יודך. והתנהל לאט ובמתון בקנוה
 המדות הטובות כפי שישבלהו ענינך, והזהר מן הרבוי
 וההפלגה מכלי הררנה פן האבר; כי רוב השמן בנר
 היא הסיכה לכבות אורו (ס"א לכתוב הודו). והזהר
 מהתעלם ומהתעצל ומהתרפות, ומהקצק הזריזות בזריזות
 והקדף הסבל בסבל בהררנה, וסמוך לכל מדרגה מן
 המדות הטובות את הסמוך לה. ואל התעלם מפקוד
 לבך ומחשיב עם נפשך המיד. והתעסק בעיון ספרי זה
 וקריאתו, וחבור עניניו ושמור שרשיו וחקור על תולדותיו
 הריר; הגיע בו אל המעלות החמורות, והכליה המדות
 המעולות הרצויות לפני האלהים. ותהי בו מיושר, ואיו
 מיושר. ואל תיחל נפשך שתגיע אל זה, עד שהפנה לבך
 מראגות העולם וטרדותיו אפילו שתמאסם, כאשר לא
 יחכן לשכור להרפא מן היין עד שיתרוקן ממנו. ואמר
 אחר מן החסידים אלו היינו בושים מהבורא, לא היינו
 זוכרים אהבת העולם, ואנחנו שכורים מכוס יין אהבת
 העולם. על כן השתדל אחי לפנות לבך ממנו, עד אשר
 יפנה גופך מעסקיו. כי אהה צריך בעת ברירותך

וכן הגיה בעל ס"ל, ור"ל בנדה הסבל העמוד בכחך רוע מנהגך.
 והקדים וכו' בין עניניך, כ"ל ור"ל בין כל עניניך הקדים להעסק
 בעניני אחריתך. בקנות, כן הגי' בל"ו ס"ח ונכון. והדבק,
 הסמוך והחבר, וכן פי' והקדף לכסמוך. והיה בו מיושר וכו',
 הישר נפשו בו והישר גם זולתך אליו. אפילו שתמאסם, לא יועיל

שער אהבת ה'

הגופניית אל ברידות רוחניית, מפני הקשר המחשבה בעסקי העולם, אפילו אם יפנה הגוף מהם ויניח מהתעסק בהם. פקוד אחי זה מנפשך תמיד, והשתדל להרחיק האוות העולם מלבך, והמידם בעניני אחריהך וחובות לבכך, והשיבם ברעיוניך חריר, תגיע בהם אל רצון הבורא ית', ויאר פניו אליך, ויקבל ממך מעשיך המזובים ויסלח לעונך ותמצא חן בעיניו, כמו שכתוב (משלי ח) אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני, ואמר (ס"א ח ב) כי מכברי אכבד ובוזי יקלו :

וראיתי מהשלמת התועלת והישור לך אחי, שאקבץ ראשי עניני ספרי זה בעשרה בתים עבריים, יסבול כל אחד מהם ענין שער אחד משעריו על מחברתם וסדרם. וחתמתי בהם ספרי להיותם לך למזכרת, כאשר הרעם על פה וחשיבם בלבכך וברעיוניך לילך ויומך בעת נוחך ותנועהך, לא תחדל לפקוד עניני ספרי זה ולזכור שרשיו. שאם תהיה במעשה ממעשי העבודה, יזכירוך הבתים האלה ליחד לבכך בו לאלהים. ואם תהיה במעשה העולם, יזכירוך בחשבון עם נפשך. ואם תהיה בענין צער ברברי עולמך, יזכירוך בכטחון על האלהים. ואם תהיה בענין שויבאך אל הגאווה והגובה, יזכירוך בכניעה. ואם יהיה לך פנוי, יזכירוך לבחון בטובת האלהים עליך. ואם תהיה בענין שמחה ותענוג

לך כ"א חסירס מלבך לגמרי. והסירס, ל' תמורה. עבריים, כל עברי, לפי שכל הספר חינך כל עברי :

גופני, יזכירוך בפרישות מן העולם. ואם תהיה בענין
שתמרה בו את האלים, יזכירוך בתשובה. ואם תהיה
מתעלם מתורתך ואמונתך, יזכירוך להרבה בעבודת
האלהים. ואם תהיה בענין יחוד האלהים, יזכירוך
שיהיה יחודך בלב שלם. וכן בעניני תפלתך ותרדורי
לבך, לחסום לשונך ולאסור חושיך, ולמשול בתאוותיך
ולחזיק באבריך, ולפקוד רעיוניך ולשקול מעשיך,
ושאר מה שזכרתי בו מן המנהגים הטובים והמוסרים
העליונים. והאלהים יורגו ואותך את דרך עבודתו ברחמי
וגדולתו, אמן:

ואלו הן עשרת דבתים יכלול בהן שערי הספר.
בית אחד לכל שער. ורשום בראשי דבתים שם המחבר:

- ב ני, יחד יחירתך לצורך ;
 ביחרך לאל אחד יצרך : יחוד האל
 ח קור, ודרוש, והתבונן פלאיו.
 ושים שכל. ורת צדק. אזורך : בחינה
 י רא האל. ועדותיו וחקיו
 שמור לעד, לכל המעד אשורך : עבודה
 י הי סמוך לבכך. ותמוך
 ובטוח בצור, יהיה בעורך : בטחון
 ב לב טהור. עשה חקיו למענו.
 ואל תשא פני אדם ברורך : יחוד המעשה
 ד אה כי סוף יציר עפר לעפר.
 ושח, כי חול וגוש עפר מגורך : כניעה
 י ריבך לשון שכלך. לסכלך.
 ושובה מזדון לבך. ויצרך : תשובה
 ו דרכי אל. ברין צדק ומישור,
 חכם לתור במחשבך וסתרך : חשבון הנפש
 ס חה ילדות ושחרות, מלבבך.
 ואל תתאו למחמדי נעורך : פרישות
 פ ני אל חי אזי תראה בחשקך.
 והתיחד יחירתך לצורך : אהבת ה'

חלוקת הספר שעריו ופרקיו

הספר הנכבד הזה יחלק לחלוקה ראשונה להקדמה ועשרה שערים. וענין ההקדמה לבאר הסיבה שהניעתו לחבר הספר הזה בחובות הלכות כי הוא דבר מחויב מן השכל ומן הכתוב ומן הקבלה ונעלם מרוב העם והשעה צריכה לכך. והתימה מן הראשונים שלא חברו בענין זה מאומה. ויזכור עשרה ענינים מחובות הלכות יחוד האל. בחינה. קבלת עבודת האל. בשחון. יחוד המעשים לשמו ית'. כניעה. השובה. השכון עם הנפש. פרישות. אהבת האל ית'. הן המה עניני עשרת שעריו הספר על סדר הנחתם.

השער הראשון

בבאר אופני יחוד האל בלב שלם, ויחלק לפתיחה ו' פרקים. הפתיחה כמפורסם היות יחוד האל בלב שלם שרש החוכה ויסודה ונפי דרכו יבאר פרשה שמוע ישראל. ויאמר כי בענין היחוד בלב שלם ראוי להחזיק בעשרה ענינים והם עשרת פרקי השער :

- פרק א מה גדר היחוד בלב שלם.
- פרק ב על כמה חלקים מתחלק ענין היחוד.
- פרק ג אם נתחייב לחקור עליו בדרך העיון אם לא.
- פרק ד איך דרך מחקר ומה אנטנו צריכים לדעת תחלה קודם שנחקר על היחוד.
- פרק ה לברר ההקדמות אשר יתברר מהן כי יש לעולם בורא בראו מאין.

- פרק ו' היאך נביאם לקיים מציאות הבורא .
 פרק ז' להביא ראיות שהוא אחד .
 פרק ח' לבאר עניני האחד העובר והאחד האמת .
 פרק ט' שהבורא יתברך אחד אמת ואין אחד אמת זולתו .
 פרק י' במדות האלהיות המושכלות והכתובות והפנים אשר יתברר מהם לקיימן לו ולהרחיקן ממנו :

השער השני

בבאור אופני הבחינה בברואים ורב טוב האלהים עליהם ויחלק לפתיחה וששה פרקים .

הפתיחה בבאור היות הבחינה בברואים מביאה להכרח הנורא . ויבאר שלשה מונעים מהכרח טובות האל וגדל מעלתו ויאמר כי בענין הבחינה ראוי להכזובן בששה ענינים , והם עניני ששה פרקי השער .

- פרק א' מהות הבחינה ואמתתה .
 פרק ב' אם אנחנו חייבים לבחון בברואים אם לא .
 פרק ג' איך אופני הבחינה בברואים .
 פרק ד' כמה מיני סימני חכמה בברואים אשר נוכל לבחון מהם .
 פרק ה' איזה מהם קרוב אלינו ואנחנו חייבין לבחון בו יותר משאריתם .
 פרק ו' במפסידי הבחינה והדברים התלויים בה .

השער השלישי

בבאור אופני חיוב קבלת עבודת האלהים יתברך ויחלק לפתיחה ועשרה פרקים :

הפתיחה בבאור היות השכל מקויב בקבלת עבודת האלהים וזה מקל וחומר מקויב ההולאה בין בני אדם מן המקבל אל המטיב ויאמר

חלוקת הספר שעריו ופרקיו רכט 457

כי צענין קבלה עבודה האל ראוי להחזיק בעשרה ענינים והם
עניני עשרה פרקי השער.

- פרק א** ההערה על העבודה וחלקיה.
פרק ב בצורך המביא אל כל חלק מחלקיה.
פרק ג בגדר העבודה וחלקיה ומעלותיה.
פרק ד בצורת ההערה התורויה וחלקיה ומעלות אנשים בידעת
ספר התורה והבנת עניניו.
פרק ה בצורת ההערה השכלית ולהורות עליה על דרך השאלה
והתשובה.
פרק ו במיני חיוב העבודה כפי מיני הטובות ומחלוקותיהם.
פרק ז בבאור הפחות מה שחייב בו מי שמיטיב מן החובות
אליו בטיבה למטיב בה.
פרק ח במחלוקת החכמים בהכרח ובצדק והדעת הקרובה אל
האמת מן הדעות בזה.
פרק ט בספור סוד יצירת המין האנושי בעולם הזה בדרך קצרה.
פרק י בספור דרך השמוש בכל מדה ממדותינו במקומה:

השער הרביעי

בבטחון על האלהים יתברך, ויחלק לפתיחה וז' פרקים.

הפתיחה בצאור היות הבטחון הכרחי לעונד האלהים וכמה תועלותיו
צענין החזרה וצענין העולם. ויאמר כי צענין הבטחון ראוי להחזיק
בשבעה ענינים והם עניני שבעה פרקי השער.

- פרק א** מה הוא הבטחון.
פרק ב בסבות הבטחון על הברואים.
פרק ג בבאור ההקדמות אשר בעבורן יתחייב הבטחון באלהים
וחיוב העסק בסבות.
פרק ד בבאור הדברים אשר בהם יהיה הבטחון וחיוב שכחו
וגנותו בהם.

חלוקת הספר שערי ופרקיו

- פרק ה בהפדש שיש בין עסק הבושה באלהים בסבות הטרף ובין עסק מי שאיננו בוטה באלהים בהן.
- פרק ו בבאור אופני חיוב בגנות דעת האומרים באריכות התאוות בעולם ומיתלים נפשותם בקבלת עבודת האלים כשיגיעו להפצם בו והם בעלי המשכנות.
- פרק ז במפסדי הבטחון באלהים וכל מה שצריך לדבר בענין הבטחון ולקצר בחלקו :

השער המישי

- בבאור אופני חיוב היות כל מעשינו מיוחדים לשמו ית' ולהזהר מן החונף. וחלק לפתיחה זו' פרקים.
- הפתיחה בצלור היום יחוד המעשים שמו יתברך מטרתה הלב מסל סוג ותוספת. ויאמר כי צענין יחוד המעשים לשמו יתברך ראוי להצונן בטטה ענינים והם עניני ששת פרקי השער.
- פרק א מה הוא יחוד המעשה לאלהים.
- פרק ב במה יהיה.
- פרק ג באיזה מעשה חייבים בו.
- פרק ד במה מיני מפסדיו.
- פרק ה איך אופני הרחקתם מן הנפש עד שיתכן לבני אדם ליחד כל מעשה שיעשו לשם האל.
- פרק ו שיהיה נזהר במחשבה ונשמר ממנה ומושל בה :

השער השישי

- בבאור אופני חיוב כניעתנו לאלהים ית' והשפלות מפניו. וחלק לפתיחה ועשרה פרקים.
- הפתיחה בצלור תועלת הכניעה ביחוד המעשים לאלהים והסודות לו עליהם ולהרחיק הגאווה. ויאמר כי צענין הכניעה ראוי להצונן בעשרה ענינים והם עניני עשרה פרקי השער.
- פרק א מה היא הכניעה.

פרק ב	לכמה חלקים תחלק.
פרק ג	במה תהיה הבניעה.
פרק ד	באיזה ענין צריך להתנהג בה.
פרק ה	איך אופני קנותה.
פרק ו	בתוכן המנהג שצריך הנכנע לנהוג בו.
פרק ז	מתי תתכן הבניעה מן הנכנע ומתי לא תתכן.
פרק ח	אם הבניעה סמוכה למדות הטובות או המדות הטובות סמוכות לה.
פרק ט	אם יתכן להתקבץ בלב האדם הגאווה והבניעה אם לא.
פרק י	באור תועלת הבניעה בעניני העולם הזה והבא :

השער השביעי

בבאור אופני חיוב התשובה וגבוליה והדברים התלויים בה. ויחלק לפתיחה ועשרה פרקים.

הפתיחה כבאור גדול לורך החשובה. ויאמר כי צענין החשובה רלוי להחזון צעטרה ענינים והם עשרה פרקי השער.

פרק א	מה היא התשובה.
פרק ב	לכמה חלקים תחלק.
פרק ג	במה תהיה התשובה מהאדם.
פרק ד	בבאור גרירה.
פרק ה	בתנאי כל אחד מהם.
פרק ו	אופני ההערה לאדם על התשובה.
פרק ז	בבאור מפסידי התשובה.
פרק ח	הישתוה השב עם הצדיק הנצל מן החטא אם לא.
פרק ט	אם יתכן לחוסא לשוב מכל חטא אם לא.
פרק י	מה אופני התחבולה למי שהתשובה מתטאיו קשה עליו.

חלוקת הספר שערי ופרהיו

השער השמיני

בבאור אופני חיוב חשבון האדם עם נפשו לאל ויחלק לפתיחה
וששה פרקים.

הפתיחה בצלור היות החשבון עם הנפש מזיאה אל החשונה ויאמר
כי צענין חשבון הנפש ראוי להחזון צעשה ענינים והס עניני
ששה פרקי השער.

- פרק א מה הוא החשבון עם הנפש.
פרק ב אם חשבון כל בני אדם שוה אם לא.
פרק ג על כמה פנים יהיה חשבון האדם עם נפשו.
פרק ד מה תועלת החשבון הזה.
פרק ה אם האדם חייב לחשב עם נפשו תמיד אם לא.
פרק ו מה חייב האדם לסמוך לחשבון המעשים :

השער התשיעי

בבאור אופני חיוב הפרישות ומה שראוי לנו ממנה ויחלק לפתיחה
ושבעה פרקים.

הפתיחה בצלור היות הפרישות מעניני החשבון עם הנפש ומה רב
טובה ויאמר כי צענין הפרישות ראוי להחזון צעשה ענינים והס
עניני שבעה פרקי השער.

- פרק א מה היא הפרישות הכוללת וצורך אנשי העולם אליה.
פרק ב בגדר הפרישות המיוחדת וצורך אנשי התורה אליה.
פרק ג לכמה כתות נחלקים הפרושים בפרישות.
פרק ד בבאור תנאי הפרישות.
פרק ה כמה שיאות לתורתנו מן הפרישות.
פרק ו כמה שבא בספר התורה וספרי הנביאים מדברי
הפרישות.
פרק ז בהפרש שיש בין קדמונינו ואבותינו ובינינו בפרישות.

השער העשירי

בבאור אופני חיוב אהבת האלים ומעלותיה ויחלק לפתיחה זו' פרקים.
 הפתיחה בבאור היות אהבת האל יח' הכלית מדרגת הנשי העבודה
 ויאמר כי צנין האהבה ראוי להחזיק בשבעה ענינים והם עניני
 שבעת פרקי השער.

פרק א	מה הוא ענין האהבה באלהים.
פרק ב	על כמה פנים תהיה האהבה באלהים.
פרק ג	איך הדרך אליה.
פרק ד	אם היא ביכולת האדם אם לא.
פרק ה	באופני מפסידה.
פרק ו	אותותיה אשר בהם תתברר מהמאמין.
פרק ז	במנהגי אדובי האלהים :

חס שערי הספר הנכבד הזה והם עשרה כי אין דבר שנקלוסה
 בפחות מעשרה, ופרקיהם ע"ש סימן להם ע"ה ואין עדה
 פחותה מעשרה :

מפתח כסדר א"ב על מאמרי רז"ל המובאים בתוך
הספר ולא ציינתי בפנים הספר איה מקום מוצאם
בתלמוד וזולתם.

אגמדה בסימנין ואסברה בסברה	עירובין כ"א ב'
אדם שיש בו עבירה ומתודה וגו'	הענייה ט"ז ח'
אוי לוי אם אומר אוי לוי אם לא אומר	ב"ב פ"ט ב'
אוי יהבית לוי לבך ועיגך וגו'	ירושל' ברכות ס"א ח'
איזהו אל זר שיש בגופו וגו'	שבת ק"ה ב'
איזהו עשיר השמח בחלקו	חבות פ"ד ח'
אל יעמוד אדם במקום סכנה וגו'	שבת ל"ב ב'
אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב וגו'	חבות פ"ה ג'
אל תעש תפלתך קבע וגו'	סס פ"ד י"ב
אלו ב"א שיראים להוציא ש"ש וגו'	נדרים ח' ב'
אלמלא ניתנה תורה למדנו צנועות וגו'	עירובין ק' ב'
אם אין אני לוי מוי לוי וגו'	חבות פ"ח י"ד
אם חסד אשירה ואם משפט אשירה	ברכות ס' ב'
אם נאמר בכל נפשך למה נאמר וגו'	יומא פ"ב ח'
אעפ"י שמיצר לוי ומימר לוי וגו'	שבת פ"ח ב'
אפי' חשב לעשות מצוה ונאנס וגו'	סס ס"ג ח'
בכל לבבך בשני יצריך וגו'	יומא פ"ב ח'
במה הארכת ימים וגו'	מגילה כ"ז ב'
במצותיו ולא בשכר מצותיו וגו'	פ"ז י"ט ח'
במקום שבעלי תשובה עומדין וגו'	ברכות ל"ד ב'
בעל קרוי מהרהר בלבו וגו'	סס כ' ב'
בשלוש עשרה מדות התורה נדרשת	ברייתא דר"י
בשני דר"י כולי תנווי בגזיקין וגו'	סנהדרין ק"ו ב'
בתחלה קראו הלך ואח"כ אורה וגו'	סוכה כ"ב ח'
גדולה שימושה יותר מלימודה	ברכות ז' ב'
גזל מריש ובנאו בבירה וגו'	הענייה ט"ז ח'
דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל	יבמות ז' ב'
דברה תורה כלשון בני אדם	ב"ב פ"א ב'
האומר אחטא ואשוב וגו'	יומא פ"ח ב'
ההוא שלוחא דצבורא דנחית וגו'	ברכות ל"ג ב'
הוי והיר במצוה קלה כבחמורה	חבות פ"ב ח'

הוא מחשב הפסד מצוה וגו'	חנות פ"ב ח'
הוא מתפלל בשלומה של מלכות וגו'	סס פ"ב ב'
הוא עז כנמר וקל כנשר וגו'	סס פ"ה כ'
הוא קל לראש וגוה לתשורת וגו'	סס פ"ב י"ב
הוא שקוד ללמוד תורה וגו'	סס פ"ב י"ד
הכל בידי שמים הוץ מיראת שמים	ברכות ל"ב ב'
המספר בשבתו של הקב"ה יותר מדאי וגו'	מגילה י"ח ח'
הנעלימן ואינם עולמין וגו'	גיטין ל"ה ב'
העבודה אם יש כדור הזה מי וגו'	ערכין ט"ז ב'
העולם הזה דומה לפרודור וגו'	חנות פ"ד ט"ז
הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא וגו'	סס פ"ב ח' ג' ח'
זהו מקבל את כל אדם בספ"י	סס פ"ה ט"ו
זהו שפל רוח בפני כל אדם	סס פ"ד ט'
זכשאתם מתפללים דעו לפני מי וגו'	ברכות כ"ה ב'
זעשו סיני לתורה	חנות פ"א ג'
חייב אדם לברך על הרעה וגו'	ברכות ג"ד ח'
חכם עדיף מנביא	ב"ב י"ב ח'
יהי ביתך בית ועד לחכמים	חנות פ"א ד'
יחיד ורבים הלכה כרבים	ברכות ל"ז ח'
ימוד אדם עצמו אם יכול לבוץ וגו'	סס ל' ב'
יפה תלמוד תורה עם ד"א וגו'	חנות פ"ב ב'
כך היא דרכה של תורה וגו'	סס פ"ו ד'
כל האומר דבר חכמה אפי' באומות וגו'	מגילה ט"ז ח'
כל הוודע לחשב בתקופות וגו'	סנה' ע"ה ח'
כל המזכה את הרבים וגו'	חנות פ"ה י"ח
כל המקיים את התורה מעוני וגו'	סס פ"ד ט'
כל העוסק בתורה בלבד דומה וגו'	ע"ז י"ז ב'
כל עוף שהיה פורח עליו נשרף	סוכה כ"ה ח'
כל העושה טובה למי שאינו מכירה וגו'	חולין קל"ב ח'
כל שלא חס על כבוד קונו וגו'	חגיגה י"א ב'
כל שרות הבריות נוחה הימנו וגו'	חנות פ"ג ג'
כתוב א' אומר וכמשפטו רגוים וגו'	סנהדרין ל"ט ב'
ליבא ועינא תרי סיסורי וגו'	ירושל' ברכות ס"א ח'
ליחוש דילמא אתי למיעבד וגו'	מגילה כ"ה ב'
לעולם יהא אדם רך בקנה וגו'	חגיגה כ"ה ב'
מגלגלין זכות ע"י זכאי וגו'	ב"ב קי"ט ח'

מוליך עשרה ב"א על קברו וגו'	יומא פ"ז א'
מוסיפין מחול על הקודש	סס פ"א ב'
מניין שחשב אדם לחשב וגו'	שבת ע"ה א'
מסורת סייג לתורה	אבות פ"ב י"ב
מעשה בר"א שירד לפני התיבה וגו'	העניית כ"ה ב'
מפני מה חרבה ירושלים וגו'	ב"מ לו ב'
מצוה גוררת מצוה	אבות פ"ד ב'
מצות צריכות כונה	ר"ה כ"ה ב'
מרבה נכסים מרבה דאגה	אבות פ"ג ב'
נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות	שבת ל"ד ב'
סמא דכולא משתוקא	מגילה י"ח ב'
עבר על מצות ל"ה שיש בה כרת וגו'	יומא פ"ו א'
עד שלא שקעה שמשו של משה וגו'	קדושין ע"ב א'
(שהיה) עין של הרדופני	מכילתא בשלח
עשה דברים לפעלם ודבר ברן לשמם	נדרים ס"ב א'
עשה רצונו כרצונך וגו'	אבות פ"ב ה'
קבוץ לרשעים רע לחם וגו'	סנהדרין ע"א ב'
רחמנא לבא בעי	סס ק"ו ב'
שוב יום אחד לפני מיתתך	אבות פ"ב י'
שיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות וגו'	סס פ"ב י'
שלא יאמר אדם אקרא בדי שיקראוני חכם וגו'	נדרים ס"ב א'
שתה רבועית אל יורה וגו'	עירובין ס"ד א'
תורה מביאה לידי מעשה וגו'	סוטה מ"ט א'
תינוק בן יומן חי א"צ לשמרו וגו'	ב"ר פרשה ל"ד

קצת ר"ה הכאים בעמוד II — XLI

ד"א, דפוס אמשטרדם. — ד"ו, דפוס וויניציא. — ד"ז,
 דפוס זאלקווא. — חש"ד, חסר שנת דפוס. — ד"א,
 השימת ר' דוד אפענדיימער. — ש"י, ששתי ישנים.

